Robert L. Stevenson

LAIVO SUDUŽIMAS

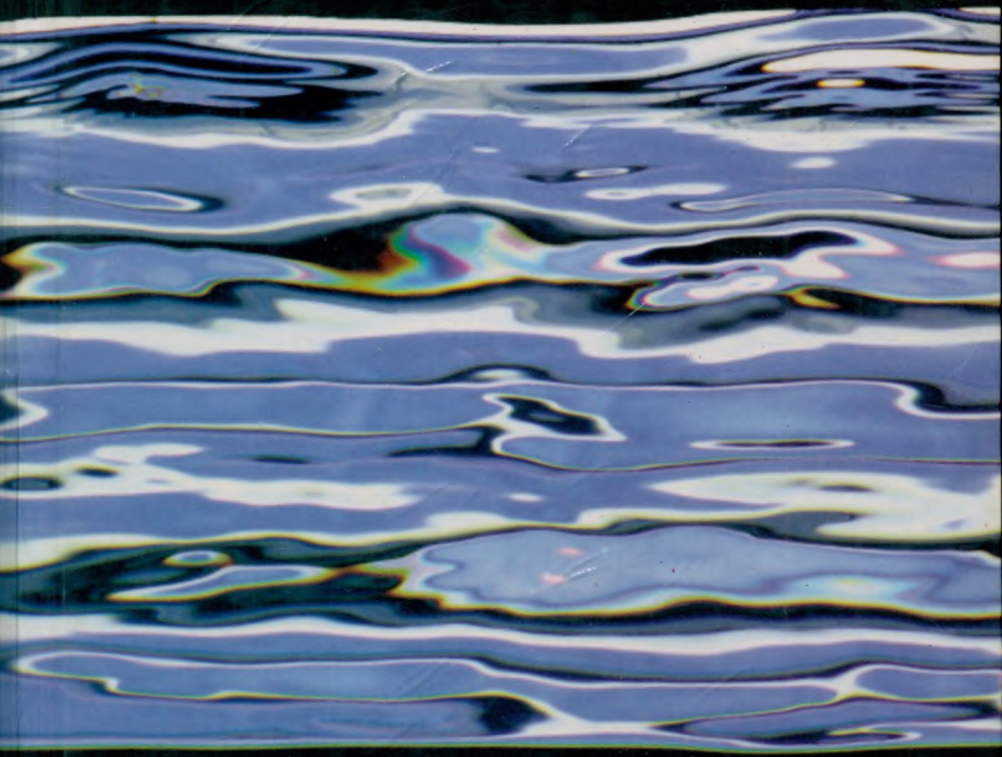

PASVIRĘS PASAULIS

Robert L. Stevenson

LAIVO SUDUŽIMAS

Robert L. Stevenson

LAIVO SUDUŽIMAS

Romanas

Iš anglų kalbos vertė

A.MARDOSAITĖ ir R.KANIAVIENĖ

VILNIUS PASVIRĘS PASAULIS 2002

UDK (79)-3
St-181

THE WRECKER
by
Robert Louis Stevenson
London, 1912

© Vertimas, A.Mardosaitė ir R.Kaniavienė, 2002
© „Pasviręs pasaulis", 2002
Vertimo antrasis pataisytas leidimas
Pirmasis leidimas, „Vaga", Vilnius 1964

ISBN 9955-435-30-5

PROLOGAS

MARKIZO SALOSE

Taiohajėje, Markizo salų laivybos uoste, kur daugiausia gyveno prancūzų, buvo trečia valanda po pietų. Pūtė stiprus audringas pasatas, bangos riaumojo, atsitrenkdamos į žvyruotą pakrantę, ir penkiasdešimties tonų karo laivas, simbolizuojantis Prancūzijos šlovę ir įtaką šiose kanibalų salose, siūbavo prieplaukoje prie Kalėjimo kalvos. Juodi debesys slinko žemai pro kalnų šlaito amfiteatrą; iš ryto buvo užėjęs tikras tropikų lietus, stiprus kaip liūtis, ir tamsiai žalios šlaitų viršūnės dabar buvo išraižytos daugybės upeliukų, žėrinčių tarsi sidabras.

Šiose salose, kur toks karštas ir sveikas klimatas, žiemos yra tik vardas. Lietus neatgaivino ir vėjas nesuteikė žvalumo Taiohajės gyventojams. Tiesa, viename pakraštyje komendantas pats prižiūrėjo, kaip dirbama jo rezidencijos sode už Kalėjimo kalvos, o kadangi visi sodininkai buvo katorgininkai, tai norom nenorom turėjo klausyti komendanto. Visi kiti žmonės miegojo ir ilsėjosi: Vaekehu, čiabuvė karalienė, puošniame savo namelyje po šlamančiomis palmėmis, Taičio misionierius apkabinėtoje vėliavomis oficialioje rezidencijoje; pirkliai — ištuštėjusiose parduotuvėse, net klubo patarnautojas miegojo klube, užsikniaubęs ant prekystalio, virš kurio buvo pakabintas pasaulio žemėlapis ir jūrų karininkų vizitinės kortelės. Visoje gatvėje, vienintelėje miesto gatvėje, einančioje jūros pakrante, kur padriki lentiniai nameliai stovėjo fasadu į jūrą ir kur nuo palmių ir žalių bei tankių *puraos* krito malonus pavėsis, nebuvo matyti nė gyvos dvasios. Ir tik gale nebetvirto molo, kuris kadaise (geromis Amerikos

sukilimo dienomis) dejavo, slegiamas Džono Harto medvilnės, tarp krūvos sąšlavų galėjai pamatyti garsųjį ištatuiruotą baltaodį, gyvą Taiohajės retenybę.

Jis nemiegojo, o buvo įsispoksojęs užutekin; žiūrėjo į kalnų šlaitus, kurie prie užutekio žiočių išsisklaido į atskiras uolas; į baltą kunkuliuojančią bangų mūšą prie dviejų lyg sargybiniai salelių ir tarp jų į siaurą melsvo horizonto vingį, kur išnyra Ua pu salos smailių kalnų viršūnių kontūrai. Bet jis nė nematė šių taip pažįstamų gamtovaizdžio bruožų; jis čia užsnūsdavo, čia vėl prabusdavo, atminty iškildavo padriki praeities fragmentai; rudi ir balti veidai, škiperiai ir plaukiojimo draugai, karaliai ir valdovai išnirdavo jam prieš akis ir vėl dingdavo. Jis prisiminė senas keliones ir seniai matytas žemės slankas saulėtekyje, jam ausyse skambėjo būgnai, kviečiantys į žmogienos puotą; gal jis išvys ir salos princesės atvaizdą, juk dėl jos meilės atsidavė į žiaurias tatuiruotojo rankas, ir štai dabar sėdi ant Taiohajės molo sąšlavyno, jis, keistuolis europietis. O gal jam prieš akis kilo vaizdai iš tolimesnės praeities, iš vaikystės — Anglijoje girdėti garsai ir kvapai: smagus katedros varpų skambesys, iškyšulio karklyno aromatas, upės čiurlenimas prie užtvankos.

Įlankos žiotyse pavojinga plaukti, ir laivą galima įvesti tik pro pat saleles, visai palei uolas. Kai tatuiruotasis žmogus sėdėjo snūduriuodamas ir svajodamas, už vakarinės salos pasirodė vėjo išpūstas kliveris. Žmogus tuoj išsibudino ir atgijo. Dar pasirodė du stakseliai, ir nespėjo tatuiruotasis atsistoti ant kojų, o topselinė kelių šimtų tonų škuna staiga pasviro prieš vėją ir, apiplaukusi salelę beidevindo kursu, įplaukė į užutekį.

Miegantis miestelis pabudo tarsi burtininkui pamojus. Čiabuviai pasipylė iš visų pašalių, sveikindami vienas kitą magiškuoju šūksniu „Ehipi" — laivas; karalienė įžengė į

savo verandą, prisidengusi akis nuo saulės ranka, kuri buvo tikras tatuiravimo meno stebuklas. Komendantas, palikęs tarnus katorgininkus, įbėgo į namus žiūrono; uosto prižiūrėtojas, einąs ir kalėjimo sargo pareigas, skubinosi nuo Kalėjimo kalvos; septyniolika rudaodžių kanakų ir bocmano padėjėjas prancūzas — visa karinės škunos komanda — susirinko ant priekinio denio, o visi anglai, amerikiečiai, vokiečiai, lenkai, korsikiečiai ir škotai — Taiohajės pirkliai ir tarnautojai — palikę savo tarnybas ir krautuves, pagal įsigalėjusį paprotį susirinko ant kelio priešais klubą. Šis būrelis baltųjų susirinko taip greitai, — atstumai Taiohajėje tokie trumpi — kad jam dar nespėjus atsisukti prieš vėją ir išmesti inkaro, visi jau spėliojo, kokios šalies šis laivas ir ką atveža. Per akimirksnį Anglijos vėliava jau plevėsavo ant didžiojo stiebo.

— Sakiau, kad čia anglai — pažinau iš stakselių, — tarė senas, bet amžinos jaunystės jūrų vilkas, galintis (jei kur nors rastų laivo savininką, nieko negirdėjusį apie jo gyvenimą) suteikti garbės dar vienam kapitono tilteliui ir nuskandinti dar vieną laivą.

— Sakykit ką norit, ji amerikietiškų formų, — tarė suktas škotas, medvilnės valymo fabriko inžinierius. — Mano įsitikinimu, tai — jachta.

— Taigi taigi, — tarė senasis jūrų vilkas, — čia jachta. Pasižiūrėkit į valčių keltuvą ir į valtis laivagalyje.

— Jums jachta vaidenasi, — pasakė glazgovietis. — Pasižiūrėkit į raudonus užrašus. Iš kur čia jachta!

— Kad ir kas čia, galit uždaryti krautuvę, Tomai, — tarė mandagus vokietis. — *Bon jour, mon Prince!* — pridūrė jis, kai tamsiaodis protingo veido čiabuvis prarisnojo ant gražaus bėrio. — *Vous allez boire un verre de biere?**

*Laba diena, prince. Ar neišgertumėt stiklo alaus? (*pranc.*)

Bet princas Stanilas Moanatinis, vienintelis rimtai užsiėmęs žmogus saloje, skubinosi apžiūrėti užslinkusios ant kalnų kelio žemės; saulė jau buvo pakrypusi į vakarus, tuoj turėjo užeiti naktis, ir jis, jei norėjo išvengti nakties ir bedugnės pavojų ir nesusidurti su džiunglių vaiduokliais, turėjo atsisakyti nuo šio vaišingo kvietimo. Net jei jis būtų sugalvojęs lipti nuo arklio, netrukus paaiškėjo, kad nebūtų buvę kuo vaišintis.

— Alaus! — sušuko glazgovietis. — Dar ko užsimanysit! Sakau, kad visame klube yra tik aštuoni buteliai! Šiame uoste aš pirmą kartą išvydau laivą su Anglijos vėliava, tad visas alus atiteks žmonėms, plaukiantiems šiuo laivu.

Toks pasiūlymas visai publikai pasirodė teisingas, nors ir nelabai linksmas; iš tiesų jau kuris laikas, vien ištarus žodį „alus", klube visiems suspausdavo širdį, ir kiekvieną vakarą klubo nariai nusiminę skaičiuodavo likusius butelius.

— Štai Hevensas, — tarė kažkuris, tarsi patenkintas, jog gali nukreipti kalbą. — Ką jūs, Hevensai, manot apie šį laivą?

— Aš ne manau, — ramiai atsakė Hevensas, aukštas, šaltas, mandagus anglas su švarutėle storos drobės eilute, iš lėto užsitraukdamas cigaretę, — o žinau. Jis man veža iš Oklendo „Donaldo ir Edinborou" firmos prekes. Aš juo išplauksiu.

— Kas tai per laivas? — paklausė senasis jūreivis.

— Neturiu supratimo, — atsakė Hevensas. — Koks nors jų frachtuotas trampas.

Tai pasakęs, jis neskubėdamas nuėjo toliau ir netrukus jau sėdėjo velboto laivugalyje, kur ant jo elegantiškos eilutės negalėjo užtikšti nė lašelio, ir nė kiek nepakeltu, ramiu, lyg prie pietų stalo balsu davė įsakymus nesutramdomiems kanakams, kurie, smarkiai ir vikriai irkluodami, pričiuožė prie pat škunos.

Vėjų nugairintas kapitonas sutiko jį prie trapo.

— Turbūt, jūsų laivas atvežė mums skirtas prekes, — tarė jis. — Aš Hevensas.

— Tikrai taip, sere, — atsakė kapitonas, spausdamas Hevensui ranką. — Laivo savininką, poną Dodą, rasite kajutėje. Atsargiai, bokštelis šviežiai dažytas.

Hevensas perėjo tarp bokštelio ir borto ir nusileido trapu į saloną.

— Čia turbūt ponas Dodas, — tarė jis smulkiam vyrui su barzda, kažką rašančiam už stalo. — O dangau, ar tik jūs ne Laudonas Dodas? — sušuko jis.

— Taip, tai aš, brangusis drauge, — atsakė apsidžiaugęs ponas Dodas, pašokdamas ant kojų. — Aš turėjau šiokios tokios vilties, kad tai jūs, kai radau jūsų pavardę dokumentuose. Jūs nė kiek nepasikeitęs, vis toks pat ramus ir žvalus anglas.

— Negalėčiau pasakyti, kad jūs nepasikeitęs, nes jūs, kaip atrodo, irgi tapote anglas, — pasakė Hevensas.

— Užtikrinu jus, kad visai nepasikeičiau, — atsakė Dodas. — Raudona staltiesė ant stiebo viršūnės — ne mano vėliava, ji — mano kompaniono. Jis gyvas, bet į reikalus nesikiša. Štai jis, — pridūrė Dodas, rodydamas į biustą, kuris buvo vienas iš daugelio keistų šios neįprastos kajutės papuošalų.

Hevensas mandagiai jį apžiūrėjo ir pasakė:

— Geras biustas, ir labai gražus vyras.

— Taip, jis geras vyras, — atsakė Dodas. — Mūsų firmos galva.

— Matyt, jam pinigų nestinga, — įsiterpė Hevensas, su didėjančia nuostaba dairydamasis po kajutę.

— Jo pinigai, mano skonis, — pasakė Dodas. — Juodo riešutmedžio knygų spintos — Anglijos retenybė; visos knygos mano, daugiausia prancūzų renesanso

laikotarpio. Kad jūs pamatytumėt, kaip nuo jų atšoksta šie salų dykinėtojai, kai jie apeina spintas, tikėdamiesi rasti ką nors geriau nei romanų. Veidrodžiai tikri venecišķi, tas neblogas, kampe. Teplionės — mano ir jo, molis — mano.

— Molis? Koks molis? — paklausė Hevensas.

— Tie biustai, — atsakė Dodas. — Jaunystėje buvau skulptorius.

— Tiesa, kažką prisimenu, — tarė anglas. — Man rodos, jūs sakėt, kad domėjotės nekilnojamu turtu Kalifornijoje.

— Ne, šito tai jau negalėjau sakyti, — tarė Dodas. — Tik jau nesidomėjau. Gal buvau įsivėlęs į nekilnojamo turto spekuliacijas Kalifornijoje. Aš iš prigimties menininkas, ir manęs niekas niekada nedomino, tik menas. Žinot, jei mes ryt užplauktume su šita sena škuna ant seklumos, — pridūrė jis, — aš turbūt vėl būčiau menininkas.

— Ar jūsų laivas apdraustas? — pasiteiravo Hevensas.

— Taip, — atsakė Dodas. — Kažkoks kvailys Friske* sutiko jį apdrausti ir pasiglemžia didelę mūsų pelno dalį, bet mes dar su juo pasirungsim.

— Ką gi, turbūt krovinį sėkmingai atgabenote? — paklausė Hevensas.

— Tikriausiai, — tarė Dodas. — Ar eisime tvarkyti dokumentų?

— Dar visa diena prieš akis, — atsakė Hevensas. — Be to, klube jūsų nesulaukia. *C'est l'heure de l'absinthe***. Jūs, Laudonai, žinoma, vėliau su manim papietausite?

Ponas Dodas linktelėjo, pamažėle apsivilko švarką, nes buvo vidutinio amžiaus ir kiek aptukęs; priėjęs prie vieno Venecijos veidrodžio, pasiglostė ūsus ir barzdą ir, pasiėmęs

*Friskas — sutrumpintai San Franciskas.
**Dabar laikas išgerti *(pranc.)*.

plačiakraštę fetrinę skrybėlę, nuvedė Hevensą per kontorą į denį.

Prie laivo jų laukė ištaiginga valtis su minkštomis sėdynėmis ir poliruoto raudonmedžio atbrailomis.

— Jūs vairuokite, — tarė Laudonas, — nes žinot, kur geriau priplaukti.

— Nemėgstu vairuoti svetimų valčių, — atsakė Hevensas.

— Manykit, kad ji mano kompaniono, ir bus gerai, — tarė Laudonas, nerūpestingai lipdamas trapu žemyn.

Hevensas daugiau neprieštaraudamas nusekė iš paskos ir paėmė už vairo.

— Iš tiesų nesuprantu, kaip jums gali apsimokėti šis laivas, — tarė jis. — Mano galva, jis per didelis tokiai prekybai, be to, perdaug ištaigingas.

— Aš nesu tikras, kad šis laivas duoda pelno, — pasakė Laudonas. — Niekad nesidedu biznieriumi. Mano kompanionas atrodo patenkintas, o pinigai, kaip sakiau, yra jo — taigi iš manęs tik tiek naudos, jog neturiu jokio patyrimo.

— Ir man rodos, tokios pareigos jums patinka? — pasiteiravo Hevensas.

— Taip, — atsakė Dodas, — nors ir kaip keista, man jos patinka.

Jie dar buvo valtyje, kai saulė nusileido, ir saulėlydžio proga karinėje škunoje iššovė patranka (tiesą sakant, šautuvas); pasirodė vakarinė žara. Sutemos tirštėjo, ir kai jie priplaukė krantą, „Tarptautiniame ratelyje" (taip oficialiai ir ne be pagrindo vadinosi klubas) sužibo daugybė apatinės verandos lempų.

Atėjo maloniausias paros metas: nepakenčiamos nuodingos *nukahiva* muselės jau rimo, ir nuo žemyno papūtė gaivus vėjelis. Klubo nariai susirinko išgerti po stiklelį

absento. Ponas Laudonas Dodas buvo oficialiai pristatytas pačiam komendantui ir jo varžovui prie biliardo stalo — pirkliui iš gretimos salos, garbingam klubo nariui, kuris pradėjo karjerą kaip dailidės padėjėjas jankių karo laive; uosto gydytojui, žandarų brigadininkui, opiumo plantacijų savininkui — visiems baltiesiems, kuriuos komercijos svyravimas, laivo sudužimas ar nenoras tarnauti karo laivyne išmetė prie Taiohajės. Kadangi Dodas buvo malonios išvaizdos, mokėjo gražiai elgtis, turėjo retą iškalbą ir vienodai gerai kalbėjo tiek angliškai, tiek ir prancūziškai, jis visiems nepaprastai patiko. Ir netrukus verandoje prie stalo, kai priešais jį buvo pastatytas paskutinis iš aštuonių butelių alaus, jis pasidarė gana tylus šnekios draugijos centras.

Šnekos Pietų jūrose vis tos pačios. Čia vandenynas platus, o pasaulis siauras, tik susieis vyrai, tuoj ir užveda kalbą apie triukšmadarį Hėjų, jūrų didvyrį, apie kurio žygius ir visiškai užsitarnautą galą Europa nieko nežinojo; paskui užsimenama apie prekybą kopra, perlais, kartais medvilne ir kempinėmis; vyrai kalba abejingai, diletantiškai, kaip pašaliniai; visą laiką nuo liežuvio nenueina škunų pavadinimai ir kapitonų vardai, pagaliau ramiai pasikeičiama naujienomis apie paskutinį laivo sudužimą ir visa tai ramiai aptariama. Pašaliniam šios kalbos iš pradžių gali pasirodyti nelabai įdomios, bet netrukus jis prisiderina ir, pagyvenęs saloje metus ar daugiau, tik išgirdęs bet kurio kapitono vardą, iškart regi vyriškį su pižama ar drobine balta eilute. O pripratęs atlaidžiai tarsi pono Hėjaus atminimui žiūrėti į kontrabandą, tyčinius laivų sudužimus, baratriją ir kitas žmogaus veiklos sritis, jis įsitikina, jog Polinezijoje kalbos nė kiek ne mažiau įdomios ir pamokančios, kaip Pol Mole ar Paryžiuje.

Nors ponas Laudonas Dodas buvo naujokas Markizo salose, jis jau buvo senas, patyręs pirklys. Pažinojo daug

kapitonų ir laivų; kitose salose jam teko padėti žengti pirmuosius žingsnius kokiai nors verslovei, apie kurios suklestėjimą dabar buvo kalbama, ar, priešingai, jis galėjo papasakoti, kaip dar toliau pietuose baigėsi kokia nors istorija, prasidėjusi Taiohajėje. Tarp kitų įdomių naujienų, pavyzdžiui, kad Pietų jūrose sutikęs nematytų žmonių, jis pranešė ir apie vieno laivo sudužimą. „Džoną T.Ričardsą" ištiko toks pat likimas, kaip ir kitas salų škunas.

— Dikinsonas su juo užplaukė ant Palmerstono salos, — paskelbė Dodas.

— Kas jo savininkai? — paklausė vienas klubo narių.

— Kaip paprastai kompanija „Kepsikum ir Ko", — atsakė Laudonas.

Visa draugija reikšmingai susižvilgčiojo ir nusišypsojo; Laudonas išreiškė jų visų nuomonę:

— Štai kur geras biznis! Kas gali geriau apsimokėti, kaip apdrausta škuna, prityręs kapitonas ir stiprus patikimas rifas.

— Geras biznis! Nėra gerų biznių! — pasakė glazgovietis. — Niekas tiek nepasipelno, kiek misionieriai.

— Nežinau, — paprieštaravo kitas, — bet prekyba opiumu tikrai apsimoka.

— Būtų nebloga prasibrauti į uždraustą perlų seklumą, sakykim, į ketvirtųjų metų plotus, — pasakė savo nuomonę trečias, — nusiaubti lagūną ir iškėlus visas bures pasprukti, kol dar prancūzai nebūtų susigriebę.

— Gerai būtų rasti gryno aukso, — pareiškė vokietis.

— Kartais ir sudužęs laivas atneša pelno, — pasakė Hevensas. — Prisimenat tą žmogų iš Honolulu ir laivą, užplaukusį ant Vaikikio rifo? Tada pūtė stiprus vėjas, ir laivas, vos prisilietęs, ėmė irti. „Loido"* agentas buvo

*Anglijos jūrų draudimo kompanija.

pardavęs jį per valandą, ir, dar prieš temstant, kai laivas iš tiesų visai sugriuvo, žmogus, nupirkęs jį, prisikimšo pilnas kišenes. Jeigu saulė dar kokias tris valandas nebūtų nusileidusi, tas žmogus būtų galėjęs visai nieko nebedirbti. Bet ir tai jis pasistatė namą Bretanijos gatvėje ir pavadino jį laivo vardu.

— Taip, kartais per laivo sudužimus galima prasigyventi, — pasakė glazgovietis, — bet nedažnai.

— Kaip taisyklė, pelno visur velniškai maža, — tarė Hevensas.

— Tikiu, kad tai šventa teisybė! — sušuko jo pašnekovas. — Aš štai ko norėčiau — sužinoti kokio turtuolio paslaptį ir paskui pakratyti jo piniginę.

— Manau, jūs žinot, kad tai nelabai doras kelias, — pasakė Hevensas.

— Kas man darbo, svarbu, kad man toks kelias tinka, — ryžtingai pareiškė glazgovietis. — Tik viena bėda, kad Pietų jūrose jokių paslapčių nebūna, paslaptys tik Londone ir Paryžiuje.

— Makgibonas turbūt skaitė kriminalinį romaną, — pasakė vienas klubo narys.

— Jis skaitė „Aurorą Floid", — pridūrė kitas.

— Ir kas čia tokio? — įsikarščiavo Makgibonas. — Aš neišsigalvoju. Paskaitykit laikraščius! Tik dėl prakeikto savo neišmanymo šaipotės. Tai toks pat amatas, kaip draudimas, tik šimtą kartų doresnis.

Šitie staigūs vaidai įtraukė ir Laudoną, taikų žmogų, pirma nesikišusį į kalbą.

— Nors ir labai keista, — pasakė jis, — bet aš išbandžiau visus šituos pragyvenimo būdus.

— Ar jūs radote gryno aukso? — paklausė užsidegęs vokietis darkyta anglų kalba.

— Ne. Kadaise aš pridariau visokiausių kvailysčių, — atsakė Laudonas, — bet aukso neieškojau. Kiekvienas žmogus turi bent kiek sveiko proto.

— O ar jūs kontrabanda gabenote opiumą? — pasidomėjo kitas.

— Taip, gabenau, — atsakė Laudonas.

— Ar jums apsimokėjo?

— Dar ir kaip.

— O gal jūs ir sudužusį laivą esate pirkęs? — paklausė kitas.

— Taip, pone, — prisipažino Laudonas.

— Ir kaip viskas baigėsi? — neatstojo anas.

— Matot, tą kartą buvo ypatingas laivo sudužimas, — paaiškino Laudonas. — Atvirai kalbant, niekam nepatarčiau šitokios veiklos imtis.

— Ar jis užplaukė ant seklumos?

— Greičiau aš užplaukiau, — atsakė Laudonas. — Galva neišnešė, ką toliau daryti.

— O ar jums tada teko griebtis šantažo? — paklausė Hevensas.

— Savaime aišku.

— Naudingas dalykas?

— Matot, aš gimęs po nelaiminga žvaigžde. Šiaip turėtų būti naudingas.

— Ar sužinojot kieno nors paslaptį?

— Tokią didelę kaip Teksaso valstija.

— O tas žmogus buvo turtingas?

— Gal jis ir nebuvo Džėjus Guldas*, bet, mano nuomone, jei būtų norėjęs, būtų galėjęs nupirkti šitas salas.

— Tai kas jums tada sukliudė? Negalėjot jo sučiupti?

---

*Džėjus Guldas (1836-1892) — Amerikos milijonierius ir biržos veikėjas.

— Iš pradžių neskubėjau, bet galų gale jį prirėmiau prie sienos, ir tada...

— Kas tada?

— Tada viskas apsivertė aukštyn kojom. Aš tapau to žmogaus geriausiu draugu.

— Velniai griebtų!

— Jūs manot, kad jis buvo nelabai išrankus draugų atžvilgiu? — maloniai paklausė Dodas. — Ne, tik jis labai plačių pažiūrų žmogus.

— Jei jūs baigėte pasakoti niekus, Laudonai, — tarė Hevensas, — eime pas mane papietauti.

Lauke naktis ūžė nuo mūšos. Išsibarsčiusios šviesos žibėjo žaliame tankumyne. Iš tamsos išeidavo čiabuvės moterys po dvi ar tris, šypsojosi ir merkė akis dviem baltiesiems, meilingai nusijuokdavo ir vėl dingdavo, paskleidusios ore palmių aliejaus ir *frandžipani* žiedų kvapą. Nuo klubo iki pono Hevenso namų buvo pora žingsnių, ir kiekvienam europiečiui galėtų pasirodyti, jog tai žingsniai į pasakų šalį, jei tik tas europietis galėtų pasekti tuos du draugus į namą su plačia veranda, atsisėsti vėsiame su pinučiais kambaryje, kur vynas ant staltiese uždengto stalo atsispindėjo nuo lempos šviesos; paragauti tų egzotiškų valgių — žalios žuvies, duonmedžio vaisių, keptų bananų, kepto paršelio su nepakartojamu *miti* padažu ir visų delikatesų delikatesą — palmės šerdies salotų; jei jis pamatytų ir išgirstų kartkartėmis pro durų plyšį žiūrinčią ar vėl tarp nematomų padėjėjų pradingstančią gražią jauną čiabuvę su saku, kuri buvo tokia kukli, jog negalėjo būti šeimos narys, ir tokia valdinga, jog negalėjo būti niekas kitas.

Ir jei tas europietis vėl būtų nublokštas į Londono priemiestį ar kur kitur — žodžiu, į savo namus, jis tik pagalvotų, trindamas akis krėsle prie židinio, ir pasakytų:

„Na ir prisisapnavo. Galvą dedu, kad tai rojus." Tačiau Dodui ir jo šeimininkui tokie tropikų nakties malonumai ir visi tie salos skanėstai buvo kasdieniniai dalykai, tad jie ėmėsi taršyti mėsą kaip išalkę žmonės, tingiai ir nuobodžiai pratardami kokį žodį.

Greitai buvo prisimintos kalbos klube.

— Aš niekad negirdėjau, kad jūs šnekėtumėt tokius niekus, Laudonai, — tarė šeimininkas.

— Man pasirodė, jog pakvipo paraku, ir aš ėmiau kalbėti kad tik kalbėčiau, — atsakė Dodas. — Bet tai ne niekai.

— Negi jūs sakėt teisybę? — sušuko Hevensas. — Ir apie opiumą, ir apie tą sudužusį laivą, ir šantažą, ir kad tas žmogus tapo jūsų draugu.

— Kiekvienas žodis buvo teisybė.

— Tai jūs matėt gyvenimo, — pasakė Hevensas.

— Taip, tai įdomi istorija, — tarė jo draugas. — Jei norite, papasakosiu.

Toliau seka Laudono Dodo pasakojimas ne toks, kaip jis pasakojo draugui, bet kaip vėliau jį užrašė.

PASAKOJIMAS

Pirmas skyrius

RIMTAS KOMERCINIS IŠSIMOKSLINIMAS

Iš pradžių papasakosiu apie vargšą savo tėvą. Nerasi geresnio ir gražesnio žmogaus už jį ir, mano požiūriu, nelaimingesnio: jam laimės neatnešė nei komercinė veikla, nei malonumai, nei išsirinkti namai, nei (man labai gaila) sūnus. Pradėjęs savo veiklą kaip matininkas, jis netrukus pats ėmė pardavinėti žemės sklypus, verstis daugybe kitokių spekuliacijų ir įgijo apsukraus žmogaus vardą Maskegono valstijoje.

„Dodo gera galva", sakydavo žmonės, bet aš nebuvau tikras dėl jo finansinių gabumų.

Tiesa, dėl jo sėkmės ilgai nebuvo jokių abejonių, o dėl atkaklumo niekad. Kiekvieną dieną atsidavusiomis kaip katino akimis jis stodavo į kovą dėl pinigų; kėlėsi su šviesa, valgė greitomis, grįždavo namo nusivaręs ir nusiminęs, net kai jam sekdavosi; vengdavo bet kokių pramogų — man kartais kildavo klausimas, gal jis visai nemoka linksmintis? — o kokius nors kviečių ar aliuminio sandėrius, nors jų esmė nedaug kuo skyrėsi nuo apiplėšimo kelyje, atlikdavo su neįkainojamu sąžiningumu ir atsidavimu.

Lyg tyčia tada (ir žymiai vėliau) man niekas nerūpėjo, tik menas. Mano įsitikinimu, žmogaus gyvenimo tikslas — turtinti pasaulį dvasiniais lobiais ir tuo pat metu saugiai gyventi. Turbūt apie antrąjį punktą niekad neprasitardavau, nors tik jį vieną sugebėdavau įvykdyti. Tėvas, matyt, įtarė, kad aš kai ką nutyliu, ir apšaukė šią mano programą įnoringa.

— Gerai, — prisimenu kartą sušukau, — bet koks gi tavo gyvenimas?! Tau tik rūpi turėti daug pinigų, ir kad kiti tau juos krautų.

Jis su apmaudu atsiduso (toks buvo jo įprotis) ir žiūrėdamas į mane palingavo galvą.

— Ak Laudonai, Laudonai, — tarė jis. — Jūs, vaikai, manot esą šaunuoliai. Nors ir kaip jūs priešintumėtės, žmogus šiame pasaulyje turi dirbti. Žmogus turi būti arba doras, arba vagis, Laudonai.

Patys matote, kad ginčytis su tėvu buvo tuščias darbas. Po tokių pasikalbėjimų įpuolus į nevilтį, man būdavo dar sunkiau dėl sąžinės priekaištų, nes aš kartais pasikarščiuodavau, o jis visados būdavo švelnus; be to, aš kovojau tik dėl savo asmeninės laisvės ir malonumų, o jis vien tik man gero norėdamas, nors ir savaip tą gerumą suprasdamas. Jis vis tikėjosi, kad iš manęs kas nors išeis.

— Tu geros prigimties, Laudonai, — sakydavo jis, — geros. Kraujas prabils, ir kada nors tu būsi žmogus. Nebijau, mano berniuk, dėl tavęs bėdos neturėsiu, tik liūdna, kad sūnus kartais tokius niekus tauškia.

Ir tada jis man paplekšnodavo per petį ar ranką taip motiniškai, kaip tik jis mokėjo, o tokio gražaus ir stipraus vyro švelnumas labai paveikdavo.

Vos baigiau mokslą, jis atidavė mane į Maskegono komercijos akademiją. Jūs užsienietis ir vargu ar patikėsite, jog tokia mokslo įstaiga galėjo būti. Prieš pradėdamas apie ją pasakoti, užtikrinu, kad kalbu visai rimtai. Tokia mokykla iš tiesų buvo ir gal dar šiandien yra; mūsų valstija labai didžiavosi ja kaip nepaprastai kultūringa ir modernia, ir tėvas, lydėdamas mane į stotį, be abejo, manėme, jog išveda mane į kelią, kuriuo aš nueisiu tiesiai į prezidentus.

— Laudonai, — pasakė jis, — aš tau suteikiu tokią galimybę, kokios ir Julijus Cezaris nebūtų galėjęs duoti

savo sūnui – galimybę pažinti gyvenimą, pačiam dar nepradėjus savarankiškai gyventi. Venk neapgalvotų sandėrių, stenkis visada būti džentelmenas, ir patarčiau apsiriboti saugių, nusistovėjusių geležinkelio akcijų prekyba. Javai didelė pagunda, bet pavojinga, ir tavo metų niekad nepradėčiau nuo javų, tačiau tau niekas nedraudžia atsargiai išbandyti kitokių vertybių. Žinok, jog tvarkingos sąskaitybos knygos – garbės dalykas, ir niekada neinvestuok pinigų ten, kur kartą pralošei. Dabar, brangus sūnau, pabučiuok mane atsisveikindamas ir niekados nepamiršk, jog tu mano vienintelis džiaugsmas ir kad tėvas seks tavo karjerą su meile ir nerimu.

Komercijos akademijai buvo skirtos geros, erdvios, gražiai išplanuotos patalpos miške. Oras čia buvo sveikas, maistas puikus, mokestis už mokslą didelis. Telefonai jungė akademiją, prospekto žodžiais tariant, su „įvairiais pasaulio centrais". Skaitykloje buvo gausu komercinės spaudos. Koledže kalbos nuolat sukosi apie Volstritą; pagrindinis mokinių (jų būdavo nuo penkiasdešimt iki šimto) užsiėmimas buvo pasiglemžti vienas kito pinigus, taip vadinamą „akademinį kapitalą". Tiesa, rytais būdavo pamokos, ir mes mokėmės vokiečių kalbos, prancūzų, buhalterijos ir panašių dalykų, bet didesnę dienos dalį praleisdavom biržoje, kur buvome mokomi spekuliacijos akcijomis ir prekėmis – toks buvo mūsų mokymo tikslas. Nei vienas lošėjas neturėjo nė saikelio kviečių ir nė dolerio vertės akcijos, todėl apie tikras operacijas negalėjo būti kalbos. Tai buvo nepagražintas ir nepridengtas azartinis lošimas. Tarp ištaigingų dekoracijų, tiksliai atitinkančių tikrąją biržą, buvome mokomi to, kas kliudo ir griauna tikrąją komerciją. Kad galėtume susipažinti su rinkos kainų kursu ir svyravimais, mokyklos rinkoje kainos buvo lygiai tokios,

kaip visoje šalyje. Mes vedėme sąskaitybos knygas, ir mėnesio gale vadovas arba kuris kitas mokytojas patikrindavo visą tą buhalteriją. Kad viskas būtų kuo panašiau į tikrovę, buvo apskaičiuota „akademinio kapitalo" tikroji rinkos vertė. Ir rūpestingi tėvai arba globėjai pirkdavo jį mokiniams, mokėdami centą už dolerį. Studentai, baigę mokslą, ta pačia kaina parduodavo likusią jiems valiutą akademijai, o kai kurie gabūs lošėjai realizuodavo dalį savo kapitalo, dar būdami studentai, ir slapčia kaimyniniame miestelyje iškeldavo draugams vakarienę. Žodžiu, prastesnis mokslas gal buvo tik toje akademijoje, kur Oliveris susipažino su Čarliu Beitsu*.

Kai vadovas pirmą kartą mane nusivedė į biržą parodyti mano stalo, buvau priblokštas triukšmo ir sambrūzdžio. Salės gale tam tikros juodos lentos buvo prirašytos nuolat keičiamų skaičių. Kai pasirodydavo nauji skaičiai, studentai imdavo puldinėti iš vieno galo į kitą, garsiai ir atkakliai šaukdami man visai nesuprantamus žodžius, užšokdavo ant stalų ir suolų, rankomis ir galvomis rodydavo kažkokius ženklus ir guviai kažką rašydavosi į savo bloknotus.

Man rodos, dar niekad nebuvau matęs nemalonesnio vaizdo; ir kai pagalvojau, kad visa ši apskaita buvo tik įsivaizduota, o visų apyvartoje esančių pinigų vargiai būtų užtekę porai pačiūžų nusipirkti, iš pradžių nustebau, bet neilgam. Prisiminęs, kaip suaugę labai turtingi vyrai ir moterys ima karščiuotis, pralošę skatikus, tuoj pat pateisinau savo draugus studentus, ir dabar mane stebino tik vadovas; vargšas, pamiršęs parodyti man stalą, stovėjo šios maišaties vidury, apkerėtas skaičių, pamiršęs viską aplinkui.

*Oliveris ir Čarlis Beitsas — Dikenso romano „Oliveris Tvistas" veikėjai.

— Žiūrėkit, žiūrėkit, — šaukė jis man į ausį, — kursas krinta! Nuo vakar dienos meškos* užkariavo rinką.

— Na tai kas, — atsakiau, vos perrėkdamas triukšmą, nes buvau nepratęs kalbėti tokiame erzelyje, — juk čia tik žaidimas.

— Žinoma, — tarė jis. — Visad turėkit galvoj, kad tikrąjį pelną gausite gerai tvarkydami sąskaitybos knygas. Tikiuosi, Dodai, kad dėl jų man teks jus tik girti. Jūs pradedate su dešimčia tūkstančių dolerių, gana apvalia akademinio kapitalo suma, ir jei imsitės patikimo, nusistovėjusio biznio, jos turėtų užtekti per visą studijų metą... O kas gi čia? — jis nebaigė kalbos, nes pamatė, kad ant lentos pasikeitė skaičiai. — Septyni, keturi, trys! Jums sekasi, Dodai, tokio pagyvėjimo dar nebuvo per visą šį semestrą. Ir tik pagalvok, kad lygiai tas pats vyksta Niujorke, Čikagoje, Sent Luise ir kituose biznierių centruose. Kad juos kur galas, aš pats įsijungčiau su vaikinais į lošimą, — sušuko jis, trindamas rankas, — tik taisyklės draudžia.

— Ir ką jūs darytumėt, pone? — paklausiau.

— Ką daryčiau? — sušuko jis žibančiom akim. — Pirkčiau už visus pinigus, kiek turiu.

— Ar tai būtų saugi ir nepavojinga operacija? — pasiteiravau nekaltai kaip avinėlis.

Jis tik sušnairavo į mane ir paklausė, tarsi norėdamas nukreipti kalbą:

— Matot tą rudaplaukį vyrą su akiniais? Tai Bilsonas, — geriausias mūsų diplomatas. Mes visi neabejojame dėl Bilsono ateities. Daug gyvenime pasieksi, Dodai, jei seksi Bilsono pavyzdžiu.

---

*Meškomis vadinami biznieriai, kurie stengiasi prasigyventi, numušdami akcijų kainas, o paskui pusdykiai jas supirkdami.

Netrukus, vis didėjant sambrūzdžiui, kai skaičiai pasirodydavo ir dingdavo, o visa salė kaip tikras pragaras ūžė nuo „verslininkų" šauksmų, vadovas, parodęs man stalelį, nuėjo sau. Vaikinas šalia manęs, kaip vėliau sužinojau, sąskaitybos knygose sumavo to ryto nuostolius ir, pamatęs naują veidą, su džiaugsmu atsitraukė nuo šito nelabai malonaus darbo.

— Ei fuksai, — paklausė jis, — kuo tu vardu? Ką? Gudragalvio Dodo sūnus? Kiek turi pinigų? Dešimt tūkstančių? Nieko sau! Koks esi skystaprotis, jei pats rūgsti prie savo knygų!

Aš paklausiau, ką man daryti, jei knygos tikrinamos kartą per mėnesį.

— Ak tu išsižiojėli, pasisamdyk raštvedį! — sušuko jis. — Kokį subankrutavusį vyruką — tam jie čia ir trinasi. Jei sėkmingai statysi biržoje, šitoje apkerpėjusioje akademijoje tau nereikės nė piršto pajudinti.

Tuo metu triukšmas pasidarė nebe žmoniškas, naujasis mano draugas, pasakęs, kad kažkas tikriausiai „krito", užsisegiojo švarką ir nėrė į besiplaikstančią minią, — jis turįs sužinoti visas naujienas ir grįždamas atvesiąs man raštininką. Pasirodo, jis neklydo: kažkas sužlugo, karalaitis buvo paguldytas ant menčių, mat lošimas kiauliena jam buvo lemtingas. Klerkas, atvestas tvarkyti mano knygų, daryti už mane visus darbus, įsigyti visą man skiriamą išsimokslinimą už tūkstantį dolerių per mėnesį pagal akademinę valiutą (dešimt dolerių pagal Jungtinių Valstijų valiutą) buvo ne kas kitas, o garsusis Bilsonas, iš kurio imdamas pavyzdį, gerai prasigyvensiu. Vargšelis buvo labai nuliūdęs. Tik tiek gero galiu pasakyti apie Maskegono komercijos akademiją, kad mes visi, net smulkios žuvelės, jausdavomės baisiausiai prislėgti, kai subankrutuodavom; o sužlugti tokiam pirklių karaliui, kaip Bilsonas, ypatingai

sunku, nes savo klestėjimo dienomis jis buvo pasikėlęs į puikybę. Bet rimtas požiūris į lošimą įveikė net karčią gėdą, ir mano raštvedys, išklausęs parėdymų, su deramu paslaugumu ėmėsi vykdyti naujų pareigų.

Tokie buvo pirmieji mano įspūdžiai šitoje kvailoje mokslo įstaigoje, ir, atvirai kalbant, jie nebuvo nemalonūs. Kol gyvenau turtingai, vakarus ir popietes leidau kaip tinkamas; raštvedys turėjo tvarkyti mano knygas, galėjo sau stumdytis ir rėkauti biržoje, o aš tapiau peizažus ir skaičiau Balzako romanus — daugiau užsiėmimų tada neturėjau. Mano uždavinys buvo išlikti turtingam, ar, kitais žodžiais, investuoti pinigus į saugų, nusistovėjusį verslą. Aš dar ir dabar ieškau tokio verslo ir manau, kad mano tikslą šiame netobulame pasaulyje geriausiai išreiškia savotiškas sandėris, kartais paslėptai siūlomas vaikystėje: „Pinigas — aš laimėjau, herbas — tu pralaimėjai." Neišleisdamas iš galvos tėvo žodžių, pasakytų atsisveikinant, aš nedrąsiai atkreipiau dėmesį į geležinkelius ir kokį mėnesį išlaikiau tvirtą, nors ir neatnešusią šlovės padėtį, mažais kiekiais supirkinėdamas nusistovėjusias akcijas ir pakęsdamas, kiek įstengiau, savo samdyto raštvedžio panieką. Kartą surizikavau toliau žengti: tikėdamasis, kad „Pen Hendl" kompanijos akcijos dar labiau kris, pardaviau jų už kelis tūkstančius dolerių. Vos spėjau jas parduoti, kai kažkokie kvailiai Niujorke ėmė kelti akcijų kainą. „Pen Hendl" akcijos kilo kaip ant mielių, ir per pusę valandos aš subankrutavau. Kaip sakė tėvas, kraujas prabilo, aš narsiai nesitraukiau, visą dieną toliau pardavinėjau tas pragariškas akcijas, o jos visą dieną kilo. Turbūt aš, trapi kriauklelė, papuoliau po priekine Džėjaus Guldo laivo banga; ir tikrai, kiek prisimenu, ši rinkos užgaida pasirodė esanti pirmas ėjimas prasidedančiame stambiame lošime. Bent tą vakarą H.Laudono

Dodo vardas buvo dažniausiai linksniuojamas akademijos laikraštyje, ir mudviem su Bilsonu, vėl netekusiu prieplaukos, teko varžytis dėl tos pačios raštvedžio vietos. Bet visų akys krypsta į prasikišusį daiktą. Tuo metu mano nelaimė labiau krito į akis, todėl tą vietą užėmiau aš. Matot, net Maskegono akademijoje buvo galima šio to pasimokyti.

Man nelabai skaudėjo galvą, ar išlošiau, ar pralošiau tokį atsitiktinį, tokį painų ir tokį nuobodų lošimą, bet, rašydamas apie šitas liūdnas naujienas vargšui tėvui, aš turėjau pasitelkti visą savo iškalbingumą. Rašiau jam (tai teisybė), kad vaikinai, kurie niekad nepralaimi, nieko ir neišmoksta, ir jeigu jis nori, kad aš šio to pramokčiau, turi džiaugtis ta mano nesėkme. Toliau, nors ir nelabai atkakliai, prašiau jo vėl duoti kapitalo, iškilmingai pasižadėdamas pirkti tik nusistovėjusias geležinkelio akcijas. Galų gale, per toli įsivaręs, ėmiau jį įtikinėti, kad verslui esu netikęs, ir maldavau atsiimti iš šitos skylės ir leisti Paryžiuje studijuoti dailę. Jis parašė trumpą, švelnų ir liūdną laišką, kad jau čia pat atostogos ir tada viską aptarsime.

Prasidėjus atostogoms jis pasitiko mane geležinkelio stotyje, ir aš susikrimtau, pamatęs jį tokį pasenusį. Jo galvoje, matyt, buvo tik viena mintis — kaip paguosti mane ir padrąsinti (jis manė, kad aš nusivylęs savimi). Nereikia sielvartauti, daugeliui gerų finansininkų iš pradžių nesisekę. Pasakiau, kad mano galva netikusi verslui, ir šviesus jo veidas apsiniaukė.

— Nekalbėk taip, Laudonai, — atsakė jis, — aš niekad nemanysiu, kad mano sūnus bailys.

— Bet man birža nepatinka! — sušukau. — Man neįdomu, o dailė įdomu. Kaip dailininkas aš tikrai daugiau pasiekčiau. — Užsiminiau, kad geri dailininkai uždirba

daug pinigų, kad bet kuris Meisonjė* paveikslas kainuoja ne vieną tūkstantį dolerių.

— O ar tu manai, Laudonai, — atsakė jis, — kad žmogui, sugebančiam nutapyti tūkstančio dolerių vertės paveikslą, neužtektų jėgų išlaikyti savo akcijų rinkoje? Ne, mielasis pone, tas Meisonas, apie kurį tu šneki, arba kad ir mūsiškis amerikietis Bjerstatas**, ryt atsidūrę javų biržoje visiems parodytų, ką gali. Klausyk, brangusis Laudonai, Dievas mato, kad aš daugiau nieko kito negalvoju, tik noriu tau gero ir štai ką siūlau. Kito semestro pradžiai vėl duosiu tau dešimt tūkstančių dolerių, parodyk, kad esi vyras, padvigubink šią sumą, o tada, jei dar norėsi važiuoti į Paryžių, — nors žinau, kad praeis šitas noras, — galėsi važiuoti. Man išdidumas neleidžia, kad tu bėgtum kaip išvarytas.

Man širdis ėmė smarkiau plakti, išgirdus tokį pasiūlymą, bet greit vėl nusiminiau. Atrodė lengviau čia pat nutapyti tokį kaip Meisonjė paveikslą, negu laimėti dešimt tūkstančių dolerių toje biržos parodijoje. Ir man nenorom sukosi mintys apie tokį keistą menininko talento išbandymą. Netgi išdrįsau dėl to pareikšti savo nuomonę.

Tėvas giliai atsiduso ir tarė:

— Tu pamiršti, brangusis, kad aš galiu spręsti apie viena ir negaliu apie kita. Nors būtumei toks genijus kaip Bjerstatas, aš vis vien nesuprasčiau.

— Be to, — nenutilau, — mano nelygios jėgos. Kitiems vaikinams padeda tėvai — jie telegrafuoja ir duoda nurodymus. Pavyzdžiui, Džimas Kostelas nieko pats nesprendžia, kol tėvas iš Niujorko nepašnibžda, ką daryti. Argi nesupranti, kad jeigu kas laimi, tai kas nors turi ir pralaimėti?

---

*Meisonjė Žanas Lui (1815-1891) — garsus prancūzų dailininkas.
**Bjerstatas Alberas (1830-1902) — amerikiečių peizažistas.

— Aš tau viską pranešinėsiu, — sušuko tėvas, visas nušvitęs, — nežinojau, kad tai nedraudžiama. Telegrafuosiu sutartu komerciniu šifru, ir drauge, Laudonai, sudarysim lyg ir kompaniją „Dodas ir sūnus". Kaip tau atrodo? — Paplekšnojęs man per petį, jis pakartojo su nuoširdžiausiu džiaugsmu: — „Dodas ir sūnus", „Dodas ir sūnus".

Jei tėvas duos nurodymus ir akademinis kapitalas bus man laiptai į Paryžių, galiu atvirai žengti į ateitį. Senukui taip patiko, kad mes bendradarbiausim šitoje komedijoje, jog jis net pažvalėjo. Taigi, stotyje susitikę lyg kokie nebyliai, mudu sėdom prie stalo smagūs kaip per šventę.

Dabar turiu jus supažindinti su nauju herojumi, — jis, nors neištarė nė žodžio ir nė piršto nepajudino, nulėmė tolimesnę mano karjerą. Jūs esate buvęs Valstijose, tad tikriausiai matėte paauksuotą jo galvą, keistai žibančią virš medžių plačioje lygumoje; tas naujas herojus yra Maskegono valstijos kapitelis, tada dar tik projektuojamas. Tėvas sveikino šį sumanymą iš patriotizmo ir komercinio godumo, ir abiem atvejais buvo visiškai nuoširdus.

Jis dalyvavo visuose kapitelio statybos komitetuose, paskyrė šiam tikslui nemažą sumą ir stengėsi taip tvarkytis, kad būtų prikišęs nagus prie visų sričių. Konkursui jau buvo atsiųsti projektai, ir tuo laiku, kai parvažiavau iš koledžo, tėvas tegalvojo tik apie juos, todėl net patį pirmą vakarą paklausė mano patarimo. Toks dalykas mane uždegė. Nieko neišmaniau apie architektūrą, bet vis dėlto tai menas; man labiausiai patiko klasikinis menas, ir jam aš negailėjau pastangų, o tą savybę kažkoks garsus bukagalvis laikė beveik genialumu. Griebiausi to darbo visomis keturiomis — susipažinau su visais projektais, jų privalumais ir trūkumais, skaičiau specialią literatūrą, pasidariau medžiagų atsparumo žinovas, išstudijavau statybinių medžiagų kainas, žodžiu, taip nuodugniai viską „iššniukštinėjau", kad kai buvo pradėti

svarstyti projektai, Gudragalviui Dodui buvo pripažinti nauji laurai. Jo įrodymai įveikė visus kitus, jo skoniui pritarė visas komitetas, ir aš slapčia džiaugiausi, kad projekto parinkimas ir visi argumentai buvo grynai mano. Kai priimtas projektas buvo taisomas, mano vaidmuo pasidarė dar didesnis, nes aš sugalvojau ir savo ranka nubraižiau groteles tarnybinių patalpų židiniams ir — nežinau, ar man tik pasisekė, ar iš tikro pelnytai — pataisymai buvo priimti. Per tą laiką parodyta mano energija ir gabumai sužavėjo ir nustebino tėvą, ir manau, nors šitoje vietoje reikėtų patylėti, kad tik jų dėka Maskegono kapitelis nedaro gėdos mano gimtajai valstijai.

Vienu žodžiu, gana smagus grįžau į komercijos koledžą, ir pirmosios operacijos biržoje buvo apvainikuotos visiška pergale. Tėvas rašė ir telegrafavo be perstojo. „Spręsk savo galva, Laudonai, — primindavo jis. — Aš tau tik pasakau skaičius, o už kiekvieną operaciją atsakyk pats, ir jeigu ko pasieksi, tai tik savo ryžto ir apdairumo dėka." Bet man būdavo aišku, ko jis nori, kad padaryčiau, tad visuomet tai ir stengdavausi padaryti. Po mėnesio jau turėjau septyniolika ar aštuoniolika tūkstančių dolerių akademinio kapitalo. Ir tada tapau vienos šios sistemos ydos auka. Kapitalas, kaip jau aiškinau, turėjo vieną procentą tikrosios vertės, ir jį buvo galima parduoti pagal Jungtinių Valstijų valiutą. Pralošusieji nuolat pardavinėjo savo drabužius, knygas, bandžas, rankogalių sagutes, norėdami padengti skirtumą; laimėtojai, savo ruožtu, dažnai susiviliodavo realizuoti „pelną" ir patirti iš jo nors kokį džiaugsmą. Aš norėjau už trisdešimt dolerių įsitaisyti reikmenis tapybai, mat nuolatos miške piešdavau etiudus. Kadangi visus iš tėvo gautus pinigus asmeniniams reikalams tuo metu buvau išleidęs, o gaudamas patarimų iš tėvo buvau pradėjęs galvoti, kad birža — tokia vieta, kur pinigai, jei nori, patys krinta į rankas,

tai nelemtą valandą realizavau tris tūkstančius dolerių „akademinės valiutos" ir nusipirkau molbertą.

Trečiadienio rytą gavau visus tuos daiktus ir buvau kaip devintame danguje. Tėvas (sakyti, kad aš, būtų neteisybė) tuo metu bandė surengti „dvigubą kviečių opcioną" tarp Čikagos ir Niujorko; tokia operacija, kaip žinote, yra labiausiai viliojanti, bet ir labiausiai rizikinga finansinėje šachmatų lentoje. Ketvirtadienį, priešingai tėvo apskaičiavimams, laimė nuo mūsų nusisuko, ir penktadienio vakare mano pavardė antrą kartą atsidūrė ant lentos tarp kitų subankrutavusių lošėjų. Tai buvo skaudus smūgis, ir tėvui buvo ypač nelengva, — juk nors ir kaip žmogus kremtasi, kai nepasiseka vienturčiui jo sūnui, jo paties nesėkmė vis vien yra skaudesnė. Bet vienas lašas mūsų kantrybės taurėje tikrai buvo mirtinai nuodingas. Tėvas sekė mano padėtį ir pasigedo trijų tūkstančių dolerių akademine valiuta; jo požiūriu, aš pavogiau trisdešimt tikrų dolerių. Gal tai ir per griežtas požiūris, bet tam tikra prasme teisingas, ir nors, mano manymu, visos tėvo operacijos iš esmės nepasižymėjo dorumu, jis buvo be galo sąžiningas dėl smulkmenų. Įsižeidęs jis parašė liūdną ir švelnų laišką. Visą tą prakeiktą semestrą aš dirbau raštvedžiu, pardavinėjau drabužius ir etiudus, rinkdamas pinigus beviltiškoms spekuliacijoms, ir galutinai atsisveikinau su svajone apie Paryžių. Nebuvau paguostas tėvo nė vienu geresniu žodžiu ir nesulaukiau iš jo nė menkiausio patarimo.

Per visą tą laiką jo mintys, be abejonės, sukosi tik apie sūnų ir apie tai, ką su juo daryti. Man rodos, tėvas iš tiesų buvo išsigandęs, kad aš toks neprincipingas, ir jam atėjo mintis, kad geriau mane laikyti kuo toliau nuo pagundos; be to, ir kapitelio architektas palankiai kalbėjo apie mano projektą. Taigi, kol tėvas svyravo, kuriuo keliu mane vesti,

įsikišo pati lemtis, ir Maskegono valstijos kapitelis pakreipė mano likimą.

— Laudonai, — tarė šypsodamasis tėvas, sutikęs mane geležinkelio stotyje, — jei tu nuvažiuotum į Paryžių, kiek laiko užtruktų, kol taptum geru skulptorium?

— Aš nežinau, tėve, — sušukau, — ką tu laikai geru skulptorium!

— Žmogų, kuriam galima patikėti aukščiausio stiliaus skulptūras, — atsakė jis, — pavyzdžiui, apnuogintas, patriotinio ar alegoriško stiliaus.

— Kokių trijų metų, — atsakiau.

— Ar manai, kad būtinai reikia mokytis Paryžiuje? — paklausė jis. — Ir mūsų šaly yra labai gabus skulptorius, nors jis tikriausiai užima aukštą padėtį ir nenorės duoti pamokų.

— Tik Paryžiuj ir niekur kitur, — ryžtingai tariau.

— O žinai, gal ir iš tiesų geriau skambėtų, — nusileido jis. — „Jaunuolis, gimęs mūsų valstijoje, garbingo piliečio sūnus, išėjęs mokslus pas labiausiai patyrusius Paryžiaus meistrus", — pridūrė jis mėgaudamasis.

— Bet, tėveli, kam visa ta kalba? — pertraukiau jį. — Aš niekad nesvajojau būti skulptorius.

— Matai, kaip yra, — tarė jis. — Aš sudariau sutartį aprūpinti naująjį kapitelį skulptūromis. Iš pradžių man tai atrodė geras sandėris, paskui šovė mintis, kad nereikėtų jo išleisti iš šeimos rankų. Čia tau būtų ir menas, ir galėtum uždirbti nemažą pinigą, be to, būtų labai patriotiška. Tark žodį ir važiuok į Paryžių, o grįžęs po trijų metų, papuoši mūsų gimtosios valstijos kapitelį. Čia tau puiki proga, Laudonai; žinok, kad prie kiekvieno uždirbto tavo dolerio pridėsiu dar vieną nuo savęs. Ir kuo greičiau važiuosi, kuo atkakliau mokysies, tuo geriau, nes jei pirmosios tavo skulptūros nepatiks maskegoniečiams, bus nemalonumų.

Antras skyrius

RUSILJONO VYNAS

Mano motina — škotė, tad buvo nuspręsta, kad, važiuojant į Paryžių, man reikėtų aplankyti dėdę Edemą Laudoną, turtingą buvusį Edinburgo bakalėjininką. Jis buvo su manim labai šaltas ir labai ironiškas; maitino mane skaniai, davė ištaigingą kambarį, bet jam, matyt, puikiai apsimokėjo, nes jis slapta iš manęs tiek prisilinksmindavo, kad net jo akiniai žibėdavo ir burna trūkčiodavo. Visos tos paprastai slepiamos linksmybės, kaip supratau, kilo tik dėl to, kad aš — amerikietis.

— Taip, — tardavo jis, tempdamas žodį iki begalybės, — aš manau, kad jūsų šalyje tai daroma taip ir taip.

Ir būrys mano pusseserių imdavo linksmai kikenti. Matyt, iš tokio anglų požiūrio į amerikiečius ir kilo visokiausių anekdotų apie Ameriką. Kartą nebeiškenčiau ir pasakiau, kad mano draugai vasarą vaikšto nuogi, o antroji Maskegono metodistų vyskupijos bažnyčia išpuošta kaukolėmis.

Nepasakyčiau, kad tokios mano išmonės būtų juos labai pritrenkusios; jos sukėlė ne ką didesnį nustebimą, negu tas faktas, kad mano tėvas respublikonas, o aš mokykloje buvau mokomas kitokios rašybos, negu Anglijoje. Jei būčiau papasakojęs, — ir tai teisybė, — jog tėvas kasmet mokėjo nemažą sumą už mano mokslą, taip sakant, lošimo namuose, gal ir aš būčiau pateisinęs šitos baisios šeimos kikenimą ir pašaipą.

Negaliu neigti, jog kartais man niežėjo rankos patiesti dėdę Edemą ant menčių, ir, man rodos, jog šis noras tikrai būtų išsipildęs, jei jie nebūtų iškėlę kviestinių pietų, per kuriuos buvau tikras dėmesio centras. Tada labai nustebęs ir nusiraminęs sužinojau, jog su manim taip nemandagiai

jie elgėsi tik šeimos ratelyje, ir net galėjai pamanyti, jog tai iš meilės. Svečiams buvau pristatytas su pagarba, ir tokie žodžiai, kaip „mano amerikietis svainis, vargšės Džeinės vyras, Džeimsas K.Dodas, žinomas Maskegono milijonierius", turėjo pripildyti sūnaus širdį išdidumo.

Vedžioti mane po miestą buvo paskirtas senelio klerkas, malonus nuolankus žmogelis, mėgstantis viskį. Su šiuo geru, bet nelabai aristokratišku palydovu aš aplankiau Artūro krėslą ir Kelton Hilą, klausiausi operos Princo gatvės parke, apžiūrinėjau karališkąsias relikvijas ir Ričijo* kraują, žavėjausi didžiąja pilimi ant uolos ir begale bažnyčios bokštų, didingais pastatais, plačiais prospektais ir siaurais, prisigrūdusiais senamiesčio skersgatviais, kur gyveno ir mirė mano proseneliai, kai dar nebuvo gimęs Kolumbas.

Viena retenybė šitame mieste mane domino visų labiausiai — tai mano senelis Aleksandras Laudonas. Anksčiau senasis džentelmenas mūrijo namus ir išsimušė į aukštesnę padėtį greičiau per savo sumanumą, nei už nuopelnus. Jo išvaizda, kalba, manieros kuo puikiausiai rodė jo kilmę, o tai buvo peilis po kaklu dėdei Edemui. Jo nagai, nors ir rūpestingai prižiūrimi, dažnai būdavo labai gedulingi, drabužiai kabėjo ant jo kaip maišas, tarsi artojo išeiginė eilutė, ir kalbėjo jis prastai, tarmiškai. Net ir palankiausiomis valandėlėmis, kai pavykdavo jį įtikinti, kad nekištų liežuvio, kur nereikia, vien tai, kad jis sėdėdavo svetainės kampe raukšlėtu, vėjo nugairintu veidu, retais plaukais, sugrubusiomis rankomis ir žiūrėdavo gudriomis, linksmomis akimis, aiškiausiai išduodavo, jog mūsų šeima žemos kilmės. Ir nors kaip maivėsi teta ir rietė nosį mano pusseserės, niekas negalėjo paneigti tvirto ir gyvo fakto, kad prie židinio sėdi mūrininkas.

---

*Ričijas Dovydas — karalienės Marijos Stiuart sekretorius.

Čia aš supratau, kad gera būti amerikiečiu, nes man nė į galvą neatėjo, jog turėčiau gėdintis senelio. Ir senelis netruko pajusti tą skirtumą. Mano motiną jis prisiminė su meile galbūt dėl to, jog įprato kasdien ją priešpastatyti dėdei Edemui, kurio nekentė ligi pasiutimo. Jis nutarė, jog mano gražus elgesys su juo yra paveldėtas iš jo mylimiausios dukters. Išėjus pasivaikščioti (mes eidavome kasdien), jis, rimtai perspėjęs nieko apie tai nesakyti Edemui, kėblindavo į kokią anksčiau pamėgtą smuklę, ir jei pavykdavo susitikti senų gerų draugų, su pasididžiavimu pristatydavo mane visai draugijai, ta pačia proga įgeldamas kitiems savo palikuonims.

— Štai mano Džeinės sūnus, — sakydavo jis. — O, jis geras vaikinas.

Mūsų ekskursijų tikslas buvo ne ieškoti istorinių vertybių ar grožėtis gamtovaizdžiais, bet aplankyti priemiesčius, kur senasis džentelmenas didžiuodamasis pareikšdavo, kad jis buvo pagrindinis jų rangovas, o kartais netgi architektas. Ne dažnai tenka išvysti tokių klaikių namų — sienų plytos turbūt raudo, o stogų skalūnas balo iš gėdos, bet aš saugojausi, kad apie tai neprasitarčiau greta esančiam senam amatininkui. Ir kai jis atkreipdavo mano dėmesį į kokią nors naują baisenybę, dažnai paaiškindamas: „Čia aš sugalvojau, pigu ir skoninga, turėjo didelę paklausą; mano mintį greit visi pasisavino, ir dabar prie Glazgovo stovi ištisi kvartalai su tokiais gotiškais bokšteliais ir plintais", aš mandagiai paskubėdavau pareikšti savo susižavėjimą ir, pamatęs, kad jam tai labai malonu, paklausdavau, kiek kainuoja kiekviena tokia puošmena. Suprantama, jog kur buvę, kur nebuvę vis prisimindavom Maskegono kapitelį. Iš atminties nupiešiau seneliui visus planus, ir jis, vis pasitelkdamas ploną kišeninę knygelę, pilną skaičių ir schemų, jei neklystu, Molesvorto vadovėlį, darydavo apytikres sąmatas, duodavo visokių pasiūlymų įvairioms sutartims. Maskegono statybininkus jis apšaukė gauja

besočių, ir ši artima mums abiems tema drauge su mano architektūriniais terminais, žiniomis apie medžiagų atsparumą ir statybinių medžiagų valstijose kainas stipriai sujungė mus, du žmones, iš pažiūros lyg ir netinkančius į porą; dėl to senelis vis pabrėždavo, jog aš „iš tiesų protingas vaikas". Netrukus antrą kartą pamatysite, kad mano gimtosios valstijos kapitelis turėjo įtakos mano gyvenimo tėkmei.

Išvažiavau iš Edinburgo nė neįtardamas, kad puikiai pasitarnavau pats sau, o vien tik džiaugdamasis, jog ištrūkau iš niūrių namų ir pasinersiu į spalvingą miestą Paryžių. Kiekvienas žmogus kitoks romantikas; aš svajojau apie dailės studijas, Lotynų kvartalo studentų gyvenimą ir Paryžiaus pasaulį, atvaizduotą niauraus burtininko, „Žmogiškosios komedijos"* autoriaus. Ir aš nenusivyliau — kaipgi galėjau nusivilti, jei mačiau ne tikrą Paryžių, o tokį, kokį buvau susikūręs? Z.Marka gyveno greta manęs kerėpliškame pašvinkusiame viešbuty Rasino gatvėje; šiurpiame restoranėly aš pietavau už vieno stalo su Lusto ir Rastinjaku. Ir jei sankryžoje manęs vos nesuvažinėjo dvikinkė, tai ja būtinai turėjo važiuoti Maksimas de Trajas. Aš pietaudavau, kaip sakiau, vargingame restoranėlyje ir gyvenau nušurusiame pensione ne dėl nepritekliaus, o dėl fantazijos. Tėvas dosniai man siuntė pinigų, ir jei būčiau norėjęs, būčiau galėjęs gyventi „Quartier de l'Etoile" ir kasdien važiuoti į akademiją karieta. Jei būčiau taip daręs, visi kerai būtų dingę; būčiau, kaip ir anksčiau, buvęs tik Laudonas Dodas, o dabar buvau Lotynų kvartalo studentas, Miuržė** pasekėjas ir gyvenau visiškai taip, kaip rašoma knygose, kurias, viską užmiršęs, skaitydavau neatsiskaitydamas Maskegono miškuose.

---

*„Žmogiškoji komedija" — O.Balzako romanų serija. Z.Marka, Lusto, Rastinjakas, Maksimas de Trajas — Balzako kūrinių personažai.
**Miuržė Anri (1822-1861) — romano „Bohemiško gyvenimo scenos" autorius.

Tuo tarpu visas Lotynų kvartalas ėjo iš proto dėl Miuržė. „Bohemos gyvenimas" (nuobodi, ašaringa pjesė) buvo pastatyta Odeono teatre, ėjo Paryžiuje negirdėtą daugybę sykių ir atgaivino Miuržė legendą. Todėl visose mūsų kvartalo mansardose buvo kartojamas tas vaidinimas, ir geras trečdalis studentų su neišsakomu pasitenkinimu stengėsi pamėgdžioti Rodolfą ar Šonarą*. Vieni toli nuėjo, kiti dar toliau. Aš, pavyzdžiui, su baisiausiu pavydu žiūrėjau į vieną savo tėvynainį, kuris turėjo studiją Jo didenybės Princo gatvėje, — apsiavęs aulinius batus, ant ilgų plaukų užsirišęs tinklelį, jis traukdavo į prasčiausią kvartalo smuklę, lydimas pozuotojos korsikietės, savo meilužės, apsivilkusios iššaukiančiu drabužiu, derančiu jos tautybei ir profesijai. Tik dvasios didybė gali taip išaukštinti netgi tokius kvailiojimus. Aš pats tenkinausi, labai uoliai dėdamasis vargšu; į gatvę eidavau su feska ir, įsiveldamas į nekokius nuotykius, atkakliai ieškojau tos išnykusios žinduolės — grizetės. Sunkiausia būdavo ištverti prastą maistą ir prastus gėrimus.

Iš prigimties buvau išrankus valgiui ir turėjau gerą skonį vynui. Tik visiška ištikimybė romantikai suteikdavo man jėgų apgraužti menkus lyg katės kauliukus ir užsigerti raudonu rašalu, vadinamu Bersi vynu. Kartkartėmis, po sunkios darbo dienos studijoje, kur mano atkaklus darbštumas toli gražu nebuvo nesėkmingas, aš, pasišlykštėjęs tomis smuklėmis, nebeiškentęs sprukdavau nuo draugų ir, nepaisydamas jokių idėjų, atlygindavau sau už savaitės pasiaukojimą gerais vynais ir gardžiais patiekalais; atsisėsdavau terasoje arba restorano sodo pavėsinėje, priešais pasidėjęs kokią mėgiamo autoriaus knygą, čia paskaitydavau, čia vėl pakeldavau nuo jos akis ir taip neatsidžiaugdamas savo padėtimi prasėdėdavau, kol

*Rodolfas ir Šonaras — Miuržė romano herojai.

užeidavo vakaras ir užsidegdavo miesto žiburiai; tada, šviečiant mėnuliui ir žvaigždėms, aš žingsniuodavau krantine, apimtas palaimos nuo poezijos ir skanaus valgio.

Kartą taip atleidęs varžtus, antrais mokslo metais patyriau keistą nuotykį, kurį papasakosiu. Iš tiesų tą įvykį kaip tik ir norėjau papasakoti, nes per jį susipažinau su Džimu Pinkertonu. Vieną spalio mėnesio dieną, kai rusvi lapai krito ir sukosi ant bulvarų, o jautrūs žmonės vienodai greit galėjo pasiduoti liūdesiui ir linksmybėms, atsisėdau vienas pietauti. Restoranas buvo ne dievažin koks, bet garsėjo geru rūsiu ir ilgu vynų sąrašu. Tą sąrašą aš ir žiūrinėjau su dvigubu įkarščiu, nes mėgstu vynus ir man patinka gražūs pavadinimai. Ir staiga mano akį patraukė nelabai garsi ir nelabai žinoma markė — Rusiljono vynas. Prisiminiau, kad tokio dar nebuvau ragavęs, ir užsisakiau butelį; vynas buvo puikus ir jį išgėręs paprašiau, pagal savo paprotį, pabaigai dar vienos pintos. Pasirodė, kad Rustiljono vynas nedideliais kiekiais nepilstomas.

— Gerai, — tariau, — tai atneškit dar vieną butelį.

Staleliai šiame restorane yra greta vienas kito, ir nei iš šio, nei iš to staiga pajutau, kad garsiai kalbuosi su artimiausiais kaimynais. Matyt, pamažu mano klausytojų ratas plėtėsi, nes gerai prisimenu, kad žiūrėjau į salę, kur visos kėdės buvo pusiau atsuktos į mane ir visi veidai su šypsenomis atgręžti į mano pusę. Prisimenu, ką tuo momentu sakiau, bet netgi po dvidešimties metų mane už tai dar svilina gėda. Kad jūsų vaizduotė turėtų ko nusitverti, tik tiek pasakysiu, jog įkvėpimą man teikė patriotizmas. Buvau sugalvojęs nukeliauti į kokią kitą kavinę, lydimas kelių naujų draugų, bet, vos išėjęs į šaligatvį, pamačiau, jog kažkodėl esu vienui vienas. Nelabai stebėjausi tuo metu, ir dar mažiau dabar; tik šiek tiek nusiminiau, kai atsimušiau į kioską. Ėmiau galvoti, jog paskutinis butelis man pamaišė, ir nusprendžiau, kad

nuo kavos ir konjako atsigausiu. „Šaltinio" kavinėje, kur nuėjau šių stiprinančių vaistų, pamačiau ir labai nustebau, kad fontanas naujai pastatytas: malūnėlis ir visokios kitokios figūros nuostabiai gražiai sukosi ir judėjo. Kavinėje buvo nepaprastai karšta ir taip šviesu, jog net menkiausias daiktelis buvo labai ryškus — ir lankytojų veidai, ir laikraščių šriftas ant stalų, — o visa salė smagiai lingavo kaip hamakas iš vienos pusės į kitą. Visos šios smulkmenos mane džiugino, ir maniau, kad niekad nenusibos į jas žiūrėti; tik nei iš šio, nei iš to man pasidarė labai liūdna, ir taip pat netikėtai staiga supratau, jog esu girtas ir geriau eičiau miegoti.

Iki mano viešbučio buvo keli žingsniai. Paėmęs iš durininko degančią žvakę, pakilau į savo kambarį ketvirtame aukšte. Nesiginu, kad buvau girtas, bet mano protas veikė aiškiai ir praktiškai. Man labai rūpėjo rytą laiku atsikelti į darbą, ir, pamatęs, jog laikrodis ant židinio atbrailos sustojęs, sumaniau vėl nusileisti laiptais ir pasakyti durininkui, kad pažadintų. Palikęs degančią žvakę kambaryje ir neuždaręs durų, kad grįžęs matyčiau, kur eiti, pasileidau laiptais. Visame name buvo tamsu, bet kadangi kiekvienoj laiptų aikštelėj buvo po trejas duris, paklysti negalėjau ir ramiai lipau laiptais, tikėdamasis apačioje išvysti durininko šviesą. Suskaičiavau keturis aukštus, bet durininko nepamačiau. Aš, žinoma, skaičiuodamas galėjau suklysti, todėl ėmiau lipti dar toliau ir dar toliau ir vis skaičiavau, kol priėjau absurdišką skaičių — devynis aukštus. Dabar buvo visiškai aišku, jog kažkaip praėjau pro durininko būdelę, jos nepastebėjęs; iš tiesų aš dabar buvau atsidūręs mažų mažiausiai penkiais aukštais žemiau gatvės ir pasinėręs į žemės gelmes. Tikrai įdomus atradimas, kad viešbutis pastatytas ant kažkokių katakombų; jei nebūčiau turėjęs galvoje tik vieno tikslo, gal būčiau ir toliau visą naktį tyrinėjęs šią požeminę karalystę. Bet aš gerai žinojau, jog rytą reikia laiku atsikelti, todėl būtinai turiu rasti

durininką. Taigi apsigręžiau ir kuo rūpestingiausiai skaičiuodamas ėmiau lipti, kol atsidursiu ties gatvės lygiu. Užlipau penkis, šešis, septynis aukštus, o durininko kaip nėra, taip nėra. Man atsibodo belaipioti, ir, prisiminęs, kad esu netoli savo kambario, nutariau eiti miegoti. Užlipau jau aštuonis, devynis, dešimt, vienuolika, dvylika, trylika aukštų; mano atidarytos durys prapuolė lyg į vandenį kaip ir durininkas su visa būdele. Prisiminiau, kad namas daugių daugiausia šešių aukštų, tad dabar geriausiu atveju buvau trečiame aukšte virš stogo. Jei pirma man buvo įdomu, tai dabar, ir ne be pagrindo, ėmiau niršti. „Mano kambarys turi būti čia", — tariau ir žengiau prie durų su ištiestom rankom. Ten nebuvo nei durų, nei sienos, tik žiojėjo tamsus koridorius, ir aš kurį laiką ėjau pirmyn, nesutikdamas jokio pasipriešinimo. Šitoks koridorius name, kur kiekvienam aukšte vos užteko vietos trims kambariams, laiptams ir laiptų aikštelei, buvo kažkokia nesąmonė, tad nelabai nustebsite, išgirdę, kad man pasidarė pikta. Tą akimirką ant grindų pamačiau šviesos ruoželį; ištiesęs ranką, užčiuopiau durų rankeną ir, nieko nelaukdamas, įėjau į kambarį. Viduje buvo jauna dama; ji ruošėsi miegoti ir jau buvo beveik apsirengusi, o gal priešingai — kaip jums patinka.

— Tikiuosi, atleisite man už šį įsiveržimą, — tariau. — Mano kambarys dvyliktas, bet šiam prakeiktam namui kažkas nutiko.

Ji pasižiūrėjo į mane ir tarė:

— Jei dabar išeitumėt, aš jus nuvesčiau į dvyliktą kambarį.

Šitaip mudu abu kuo ramiausiai susitarėm. Palaukiau jos už durų. Greitai ji išėjo su chalatu, paėmė mane už rankos, užvedė vienu aukštu aukščiau, vadinasi, į ketvirtą virš stogo, ir įleido mane į mano kambarį, kur aš, visai nusivaręs nuo kojų po tokių nepaprastų atradimų, išsitiesiau ir užmigau it vaikas.

Aš ramiai jums pasakoju — taip, kaip man viskas atrodė tą naktį, bet, pabudęs kitą rytą ir pasitelkęs atmintį į liudininkus, turėjau pripažinti, kad visas šitas atsitikimas daug kur neįtikėtinas. Šiaip ar taip, į studiją eiti nebenorėjau, tad patraukiau į Liuksemburgo sodą šaltai ir blaiviai viską apmąstyti tarp žvirblių, statulų ir krintančių lapų. Šį sodą aš visados mylėjau. Gera čia sėdėti — ši vieta garsi ir iš istorijos, ir iš literatūros. Bara ir Fuše* žiūrėjo pro šituos langus. Lusto ir Banvilis**(pirmasis man toks pat gyvas, kaip ir antrasis) ant šių suolų rimavo eiles anapus sodo grotų verda gyvenimas, o šiapus, šalia manęs, šlama medžiai, čiauška vaikai ir žvirbliai, amžinu žvilgsniu žvelgia statulos. Čia, priešais įėjimą į galeriją, aš atsisėdau apsvarstyti nakties įvykių, atskirti, kiek įmanoma, teisybę nuo svaičiojimų.

Dieną mačiau, kad namas, kaip ir anksčiau, buvo šešių aukštų. Kiek išmaniau apie architektūrą, šitame aukštyje niekaip negalėjo tilpti tokia begalybė laiptų ir tame plotyje įsisprausti ilgas koridorius, kuriuo kėblinau naktį. Ir aš susidūriau su dar didesniu sunkumu. Kažkur buvau skaitęs aforizmą, jog viskas gali neatitikti savęs, tik ne žmogus. Namas gali paaukštėti arba paplatėti — taip bent gali pasirodyti džentelmenui po gerų pietų. Vandenynai gali išdžiūti, uolos ištirpti saulėje, žvaigždės kristi iš dangaus kaip obuoliai rudenį, ir visa tai nė kiek nesutrikdytų filosofo. Atsitikimas su jaunąja ledi yra visai kito pobūdžio. Moterys nesikeičia taip visapusiškai, bent tokia prasme — priešingu atveju jos būtų perdaug visapusiškos. Taip aš ir galvojau, ir visa, ką prisiminiau, piršo vieną išvadą, kuria beveik norėjau patikėti. Staiga dingtelėjusi nauja mintis galutinai tą mano išvadą patvirtino. Prisiminiau, kokius žodžius mes

*XVIII a. pabaigoje Liuksemburgo rūmuose buvo Direktorijos vyriausybė; Bara ir Fušė — jos nariai.
**Banvilis Teodoras — prancūzų poetas.

vienas kitam pasakėm; ir aš, ir ji kalbėjome angliškai. Vadinasi, šis atsitikimas — fantazija: ir katakombas, ir laiptus, ir maloniąją damą aš tik sapnavau.

Sulig tokiu mano sprendimu per rudenišką sodą papūtė vėjo gūsis; pasipylė nuvytusių lapų liūtis, pakilo tirštas kaip pūga būrys žvirblių ir čirškėdami ėmė suktis man virš galvos. Šis malonus triukšmas truko tik akimirką, bet pažadino mane iš susimąstymo, į kurį buvau visai pasinėręs.

Guviai pakėliau galvą ir pamačiau jauną damą rudu švarku su etiudininku rankose. Greta jos ėjo jaunuolis, keleriais metais vyresnis už mane, ir nešėsi pasispraudęs molbertą. Iš jų nešulio ir krypties supratau, jog eina į galeriją, o jaunoji dama ten, be abejo, ką nors kopijuoja. Galite įsivaizduoti, kaip nustebau, atpažinęs, jog tai buvo mano nuotykio herojė. Dėl to negalėjo būti jokių abejonių, nes kai mūsų žvilgsniai susidūrė, ji, pamačiusi, jog nepamiršau jos ir prisimenu vakarykštį jos apdarą, kiek sumišo ir greit nuleido akis.

Šiandien nebegalėčiau pasakyti, ar ji buvo graži, ar ne, bet ji pasielgė su manim taip gražiai, o aš prieš ją pasirodžiau toks apgailėtinas, jog iškart užsiplieskiau troškimu pasirodyti jai palankesnėje šviesoje. Be to, jaunuolis buvo, matyt, jos brolis. Broliai, kadangi ir jie gali atlikti globėjo vaidmenį, jaunesniame amžiuje kartais pasiskubina rodyti savo vyriškumą; ir man toptelėjo, jog atsiprašydamas išmintingai užbėgsiu už akių galimiems nesusipratimams. Taip viską apgalvojęs, priėjau prie galerijos durų; vos užėmiau patogią padėtį, jaunuolis išėjo. Taip aš akis į akį trečią kartą susidūriau su savo lemtim, nes mano karjerą nulėmė šie trys dalykai: tėvas, Maskegono kapitelis ir jis, mano draugas Džimas Pinkertonas. Apie jaunąją damą, kuri man tuo metu viena buvo galvoje, nuo tos dienos daugiau nieko neteko išgirsti. Tai puikus pavyzdys, kad mūsų vadinamas gyvenimas yra žaidimas slėpynių.

Trečias skyrius

PAŽINTIS SU PONU PINKERTONU

Nepažįstamasis, kaip jau sakiau, buvo keleriais metais vyresnis už mane, gerai nuaugęs, labai gyvo veido, nuoširdus, malonaus elgesio pilkomis, žvitriomis kaip paukščio akimis.

— Atleiskite, aš norėčiau jums pasakyti porą žodžių.

— Brangusis pone, — atsakė jis, — nežinau, apie ką bus kalba, bet jeigu norite, galite ir šimtą žodžių sakyti.

— Jūs ką tik buvote su jauna ledi, — tęsiau aš, — kurią visai netyčia galėjau užgauti. Jeigu ją pačią prakalbinčiau, tai tik vėl pastatyčiau į nemalonią padėtį, todėl nenoriu praleisti progos jos atsiprašyti ir išreikšti pagarbą savo lyties žmogui, jos draugui ir galbūt — pridūriau nusilenkdamas, — tikram jos globėjui.

— Jūs iš to paties krašto, kaip ir aš; jau žinau! — sušuko jis. — Aš tai supratau iš jūsų jautrumo moteriai. Ir ji iš tiesų to verta. Neseniai buvau su ja supažindintas per arbatėlę pas savo draugus; sutikęs ją šįryt, jai panėšėjau molbertą. Brangus pone, kuo jūs vardu?

Nusivyliau, sužinojęs, kad tiek jį teriša su jaunąja ledi, ir nors aš pats ieškojau pažinties su juo, dabar jau turėjau trauktis. Tuo metu nepažįstamojo akys kažkodėl mane sulaikė.

— Mano pavardė, — tariau, — Laudonas Dodas. Esu iš Maskegono ir čia studijuoju skulptūrą.

— Skulptūrą? — sušuko jis, tartum šito niekaip nebūtų atspėjęs. — Aš Džimas Pinkertonas; džiaugiuosi, kad man teko laimė jus pažinti.

— Pinkertonas! — savo ruožtu sušukau aš. — Ar jūs Pinkertonas, Kėdžių laužytojas?

Jis patvirtino ir nusijuokė patenkintas kaip berniukas; iš tiesų bet kuris jaunas vaikinas šiame krašte

būtų didžiavęsis, turėdamas taip galantiškai įgytą pravardę.

Norėdamas paaiškinti, kodėl jis taip pramintas, turiu kiek nukrypti ir šiek tiek paaiškinti apie devynioliktojo amžiaus papročius. Kai kuriose to meto studijose iš naujokų buvo šaipomasi tiesiog barbariškai ir begėdiškai. Du atsitikimai, įvykę vienas po kito, pastūmėjo civilizacijos pažangą, kaip paprastai, pasitelkus laukinių lygio priemones. Pirmasis — neaukšto džentelmeno iš Armėnijos atvykimas. Ant galvos jis nešiojo feską, o (to niekas nesitikėjo) kišenėje durklą. Pašaipos prasidėjo senu papročiu, bet dėl galvos apdangalo auka buvo išjuokta, ko gero, dar audringiau. Armėnas iš pradžių kentė su gundančia kantrybe, bet vienam studentui nedovanotinai įsismaginus jis išsitraukė durklą ir staiga smogė tam į pilvą. Šis džentelmenas — aš su malonumu tai sakau — kelis mėnesius išgulėjo patale, kol pagaliau vėl galėjo atnaujinti studijas. Antrasis įvykis atnešė šlovę Pinkertonui. Prisikimšusioje studijoje, kai keli studentai žiauriai juokėsi iš drebančio naujoko, aukštas pablyškęs jaunuolis pašoko nuo kėdės ir be jokios įžangos ar paaiškinimo užriko: „Anglai ir amerikiečiai, vykim tuos pasipūtėlius lauk!" Mūsų rasė žiauri, bet ne niekšinga; į šaukimą buvo kilniai atsakyta. Kiekvienas anglosaksas griebė savo kėdę, ir per akimirksnį studija buvo pilna sukruvintų prancūzų, kurie vienas per kitą grūdosi pro duris. Apstulbusi auka buvo išvaduota. Per šį grubų ginklų išmėginimą abi angliškai kalbančios nacijos nusipelnė šlovės, ir aš didžiuojuosi, pareikšdamas, kad viso to pradininkas buvo amerikietis, be to, amerikietis patriotas. Tai tas pats džentelmenas, kuris vėliau per „L'Oncle Sam"* spektaklį turėjo būti laikomas ložės kampe, nes protarpiais

*„Dėdė Semas" (pranc.).

sukūkčiodavo: „Mano tėvyne, o mano tėvyne!" Kitas amerikietis (naujasis mano pažįstamas Pinkertonas) pasižymėjo kaip ryškiausia figūra per pačias kautynes. Nuo vieno jo smūgio lūžo kėdė ir stambiausias priešininkas nulėkė atatupstas, praplėšdamas mūsų vadinamos „sąžiningai apnuogintos figūros" studiją. Pasirodo, šis puolęs karys kaip pasileido iš mūšio lauko, taip ir išlėkė į bulvarą, įrėmintas suplyšusioje drobėje.

Visai suprantama, kad šis įvykis sukėlė daug kalbų studentų kvartale, ir aš buvau didžiai patenkintas, galėdamas susipažinti su garsiuoju savo tėvynainiu. Tą rytą turėjau progos išvysti daugiau donkichotiškų jo būdo bruožų. Mes drauge vaikštinėjome, ir aš pamačiau, kad atsidūrėme visai prie pat studijos, priklausančios jaunam prancūzui, kurio darbus buvau žadėjęs apžiūrėti. Pagal šio kvartalo paprotį pakviečiau drauge užeiti ir Pinkertoną. Kai kurie to meto mano draugai buvo sunkiai pakenčiami vyrukai. Aš tiesiog žavėjausi ir gerbiau kone visus subrendusius Paryžiaus dailininkus, tačiau dauguma dailės studentų buvo apgailėtini tipeliai, tokie apgailėtini, kad dažnai stebėdavausi, iš kur atsiranda geri dailininkai ir kur dedasi tie galvijai studentai. Panaši paslaptis gaubia ir medikus vidurinėse mokslo studijose, ir kartais sutrikdo net visai nepastabius žmones.

Tas padauža, pas kurį dabar vedžiau Pinkertoną, buvo didžiausias kvartalo girtuoklis. Jis mūsų pasigrožėjimui atsuko didžiulę drobę, — šventasis Steponas guli kniūbsčias kraujuose ant išsekusio tvenkinio dugno, o judėjų minia mėlynais, žaliais ir geltonais drabužiais svaido į jį, kaip atrodo, bandeles. Kol mes žiūrėjome šį kūrinį, jis linksmino mus, pasakodamas ką tik patirtą atsitikimą iš savo biografijos, dar neišėjusį jam iš galvos ir, jo nuomone, parodantį jį labai herojiškoje šviesoje. Aš esu iš tų kosmopolitų ameri-

kiečių, kurie (namie ir užsienyje) pasaulį mato tokį, koks jis yra, ir labiausiai mėgsta būti žiūrovais. Tačiau net aš to pasakojimo klausiausi beveik su neslepiamu pasibjaurėjimu. Staiga pasijutau smarkiai tampomas už rankovės.

— Ar jis sako, kad ją nutrenkė nuo laiptų? — paklausė Pinkertonas, išblyškęs kaip šventasis Steponas.

— Taip, — atsakiau, — nustūmė nuo laiptų atsibodusią savo meilužę ir dar ją apsvaidė akmenimis. Tada, matyt, jam ir gimė šio paveikslo idėja. Jis ką tik graudžiai pasiteisino, nurodydamas, kad ji buvusi tokia sena, jog būtų tikusi jam į motinas.

Pinkertonui iš krūtinės išsiveržė lyg ir rauda.

— Pasakyk jam... — žioptelėjo jis — ... aš nemoku šitos kalbos, nors truputį suprantu, — juk negavau gero išsilavinimo... — pasakyk, kad aš ištalžysiu jam galvą.

— Dėl Dievo meilės, nė nebandykite! — sušukau. — Jie šitokių dalykų nesupranta. — Jau norėjau jį išvesti.

— Pirma pasakykit, ką aš apie jį manau, — užprotestavo jis. — Leiskit pasakyti jam, koks jis atrodo doram amerikiečiui.

— Palikite tai man, — pasakiau, stumdamas Pinkertoną tiesiai pro duris.

— *Qu'est-ce qu'il a?* — paklausė studentas.

— *Monsieur se sent mal au coeur d'avoir trop regarde votre croute***, — atsakiau ir nelabai oriai pats nėriau įkandin Pinkertono.

— Ką jam pasakėt? — paklausė jis.

— Vienintelį dalyką, galintį jį užgauti.

Po šios scenos, kai nesivaržydamas išstūmiau lauk naująjį savo pažįstamą ir pats išlėkiau paskui, pasiūliau

---

*Kas jam yra? (*pranc.*)

**Ponui pasidarė bloga nuo ilgo žiūrėjimo į jūsų teplionę (*pranc.*).

jam kartu papusryčiauti. Pamiršau, kaip vadinasi restoranas, kur jį, visai patenkintą, nusivedžiau; žinau tik, kad tas restoranas kažkur Liuksemburgo užkampyje, o už jo buvo sodas, kur mudu netrukus susėdome prie stalo ir karštai, kaip paprastai jaunimas, ėmėme pasakoti savo biografijas ir įpročius.

Pinkertono tėvai kilimo iš senosios tėvynės Anglijos; ten, kaip supratau, jis ir gimė, tik šitą aplinkybę nuolat pamiršdavo. Ar jis pats pabėgo, ar jį tėvas išvarė, taip ir nežinau, tačiau kokių dvylikos metų jis jau pats pelnė sau duoną. Keliaujantis fotografas rado jį kaip obuoliuką šalia kelio į Niudžersį, jam patiko vaikigalis, ir jis vežiojosi jį drauge visą savo klajoklišką gyvenimą. Išmokęs vaikį visko, ko pats mokėjo, — paveiksluoti ir abejoti biblija — pagaliau mirė pakelės griovyje kažkur Ohajuje.

— Tai buvo retas žmogus, — sušuko Pinkertonas. — Kad jūs būtumėt jį matęs, pone Dodai! Jis buvo taurios išvaizdos ir man primindavo patriarchą.

Po šio atsitiktinio globėjo mirties berniukas paveldėjo visus jo įrankius ir pats ėmė verstis tuo amatu.

— Geresnio gyvenimo ir nebūčiau troškęs, pone Dodai! — sušuko jis. — Aš pabuvojau gražiausiose vietovėse mūsų nuostabaus kontinento, kurio įpėdiniais mes gimėme. Kad jūs pamatytumėt mano fotografijų kolekciją, o, kad čia jas turėčiau! Aš fotografavau savo malonumui ir atminčiai; jose gamta ir didinga, ir neapčiuopiama.

Klajojant po Vakarų valstijas ir fotografuojant, berniukui nuolat į rankas patekdavo gerų, blogų, vidutinių, populiarių ir sunkiai įkandamų knygų — nuo Silvano Kobo romanų iki Euklido „Elementų", ir aš negalėjau atsistebėti, kad jis taip nuosekliai visas išnagrinėjo. Turėdamas nepaprastai aštrią regą ir gerą atmintį, jis greitai susidarydavo nuomonę apie žmones, gamybą, gamtą, ir jo galvoje kaupėsi

abstrakčios žinios bei kilnūs vaizdiniai, kuriuos laikė esant tikromis būtinomis grynakraujo amerikiečio mintimis. Būti doram, patriotiškam, ir su beprotišku užsidegimu rieškučiomis semti pinigus ir kultūrą – tokie buvo jo pagrindiniai įsitikinimai. Vėliau, žinoma, ne per pirmąjį susitikimą, aš jo retkarčiais paklausdavau, kam visa tai. „Kad sukurtume savo tipą! – sušukdavo jis. – Mes visi už tai atsakome: mūsų visų pareiga sukurti amerikiečio tipą! Laudonai, tai viso pasaulio viltis. Jei mes sužlugsime kaip senieji feodalizmo monarchai, kas gi tada liks?"

Fotografo amatas pasirodė per ankštas vaikino siekiams; jis nesiduoda praplečiamas, paaiškino jis; ir iš tikro tai nemodernu. Staigiai pakeitęs profesiją, jis ėmė spekuliuoti geležinkelio bilietais. Kas tai per amatas, aš nelabai supratau. Jo esmė, matyt, neduoti geležinkeliui dalies jam priklausančių pajamų.

– Aš pasinėriau į šį darbą visa širdimi; būdavau pusalkanis, neišsimiegojęs. Labiausiai įgudę meistrai pripažino, kad per mėnesį aš užčiuopiau, ko tas darbas reikalauja, o per metus padariau šioje srityje perversmą, – pasakė jis. – Tai įdomus darbas. Smagu, nusižiūrėjus kokį praeivį, nustatyti, koks jo būdas, skonis, išlėkti iš kontoros ir apstulbinti jį, pasiūlius bilietą kaip tik į tą vietą, kur jis nori važiuoti. Vargu ar visame kontinente kas nors būtų mažiau kartų suklydęs, negu aš. Bet man tai buvo tik pakopa. Taupiau kiekvieną dolerį, nes žiūrėjau priekin. Aš žinojau, ko noriu – turtų, išsimokslinimo, ištaigingų namų ir pareigingos, išauklėtos žmonos, nes, pone Dodai, – ryžtingai sušuko jis, – kiekvienas vyras turi vesti vertesnę už save moterį. Jei žmona nėra viršesnė už vyrą, tokios vedybos yra vien iš geismo. Tokia bent mano nuomonė. Tam aš ir taupiau, ir ne taip mažai! Ne kiekvienas, žinau, toli gražu ne kiekvienas, būtų ryžęsis pasielgti taip, kaip aš pasiel-

giau, — uždariau judriausią agentūrą Seint Džou, kur man pinigai plaukte plaukė, išvykau vienui vienas, be draugo, nemokėdamas nė žodžio prancūziškai ir čia įsikūręs leidžiu visą kapitalą dailės studijoms.

— Ar jūs anksčiau turėjot tokį potraukį, — paklausiau, — ar jums staiga šovė į galvą?

— Nei taip, nei anaip, pone Dodai, — prisipažino jis. — Žinoma, važinėdamas kaip fotografas, aš išmokau mylėti ir vertinti gamtos grožį. Bet ne tai lėmė. Aš tariau sau: „Ko labiausiai reikia mūsų epochai ir mūsų kraštui?" — „Kuo daugiau kultūros ir meno", — atsakiau, tad susitaupęs pinigų, išsirinkau labiausiai tam tinkamą vietą ir atvykau čionai.

Šis jaunuolis uždegė mane ir sugėdino. Mažajame jo kojos pirštelyje buvo daugiau ugnies nei visame mano kūne. Vyriškos dorybės veržte veržėsi iš jo; jis buvo taupumo ir drąsos įkūnijimas; ir net jeigu jo, kaip menininko, pašaukimas tokių ypatingų reikalavimų žmogui, kaip aš, atrodė ne visai aiškus, kas galėjo išpranašauti, ką padarys toks stiprus, taip apdovanotas fizine ir dvasine jėga kūrėjas? Todėl, kai jis pasiūlė man užeiti pasižiūrėti jo darbų — tai būtina draugystės stadija Lotynų kvartale, — aš nuėjau su didelėm viltim ir susidomėjimu.

Taupumo sumetimais jis gyveno aukšto namo mansardoje netoli observatorijos; tuščiame kambaryje buvo pristatyta lagaminų, ant sienų vietoje apmušalų kabojo prasti jo darbai. Baisiai nemėgstu sakyti žmonėms nemalonius dalykus; bet yra sritis, kai parausčiau, jei pagirčiau nepelnytai; kai kalba eina apie meną, mano dorumas būna tiesiog romėniškas. Porą kartų perėjau tylomis palei sienas, norėdamas atskleisti nors kokią kibirkštėlę talento. Jis ėjo iš paskos, neatsilikdamas nei per žingsnį ir vogčiomis žvilgčiodamas į veidą, — ką aš manau apie jo darbus, — kiekvieną naują etiudą rodė, neslėpdamas susirūpinimo, o

kai tylomis jį apžvelgdavau ir pripažindavau netinkamu, jis nusivylęs švysteldavo savo kūrinį į šalį. Baigę eiti antrąjį ratą, mes abu buvome be galo nusiminę.

— Ak! — sudejavo jis nutraukdamas ilgą tylą. — Galit nieko nebesakyti.

— Ar norite, kad būčiau atviras? Manau, kad veltui gaištate laiką, — tariau.

— Nejaugi nematote jokios perspektyvos? — paklausė jis atgaudamas viltį ir pasižiūrėjo į mane tokiomis šviečiančiomis akimis, kad aš sutrikau. — Net šitame natiurmorte su arbūzu? Vienas vyrukas apie jį geros nuomonės.

Taigi dar kartą atidžiau pasižiūrėjau į arbūzą, po to tik papurčiau galvą.

— Aš iš tiesų labai gailiuosi, Pinkertonai, — pasakiau, — bet jums toliau studijuoti dailę nepatarčiau.

Tą akimirką jis atsitiesė, tarsi neviltis būtų suteikusi jam jėgų.

— Ką gi, — tarė jis ryžtingai, — nepasakyčiau, kad esu nustebintas. Bet aš tęsiu studijas ir atiduosiu joms visą savo širdį. Negalvokite, kad tuščiai leidau laiką. Juk tai vis kultūra, ir ji man pagelbės išplėsti ryšius, kai grįšiu namo, o gal pravers, jei norėsiu įsitaisyti į iliustruotą žurnalą; be to, prireikus galėsiu prekiauti paveikslais. — Šią klaikią mintį jis pasakė kuo ramiausiai, nors nuo jos vienos galėjo subyrėti visas Lotynų kvartalas. — Be to, visa tai duoda patyrimo, — tęsė jis, — tik, man rodos, dabar patyrimas tinkamai neįvertinamas nei kaip grynas pelnas, nei kaip geras investavimas. Nieko tokio. Baikim. Bet pasakyti tai, ką jūs pasakėte, reikėjo drąsos, ir aš niekad šito nepamiršiu. Štai mano ranka, pone Dodai. Negaliu lygintis su jumis nei intelektu, nei talentu.

— Apie tai jūs negalite kalbėti, — pertraukiau jį, — aš jūsų darbus mačiau, o jūs mano — ne.

— Iš tiesų, — sušuko jis, — tuoj eisime pasižiūrėti. Vis vien žinau, kad man toli ligi jūsų. Aš tai jaučiu.

Tiesą sakant, buvo nepatogu jį vesti į savo studiją — nesvarbu, ar mano darbai geri, ar labai prasti, nors jie žymiai stipresni už jo. Jis jau buvo visai atsigavęs, ir aš negalėjau atsistebėti, kad jis tokia lengva širdim plepa ir kuria naujus projektus. Galų gale suvokiau, kaip yra: čia ne menininkas, kuris suprato, kad nieko nepasieks; čia tik labai plačių interesų verslo žmogus, kuriam pranešta (gal kiek per staigiai), kad iš dvidešimties sandėrių vienas nepavyko.

Be to, kaip pasirodė, jis jau ieškojo paguodos pas kitą mūzą, o aš to nė neįtariau, ir pats džiaugėsi mintimi, kad galės man atsidėkoti už nuoširdumą, sutvirtins mūsų draugystę ir tuo pačiu dar įrodys, koks jis talentingas. Jau pirma vos tik pradėdavau pasakoti apie save, jis išsitraukdavo bloknotą ir kažką pasižymėdavo; ir dabar, kai įėjome į studiją, vėl pamačiau, kad jis laiko bloknotą rankoje ir, priglaudęs prie lūpų pieštuką, susikaupęs apžiūrinėja nejaukią patalpą.

— Ar norite sukurti mano studijos etiudą? — nesusilaikęs paklausiau, atidengdamas Maskegono valstijos Genijų.

— O, čia mano paslaptis, — tarė jis. — Nieko tokio. Pelė irgi gali padėti liūtui.

Jis apėjo mano skulptūrą, o aš dėsčiau jam savo sumanymą. Pavaizdavau Maskegoną kaip jauną, tiesiog visiškai jaunutę motiną, kiek indėniško tipo; kūdikis su sparnais ant jos kelių simbolizuoja mūsų kylančią ateitį; jos sostas iš graikų, romėnų ir gotiškų skulptūrų fragmentų primena senuosius pasaulius, kur gyveno mūsų protėviai.

— O ar jūs patenkintas ja, pone Dodai? — paklausė jis, kai baigiau dėstyti savo sumanymą.

— Na, — tariau, — draugai mano, kad pirmai pradžiai tai ne tokia bloga *bonne femme**. Aš ir pats manau, kad tai nėra visiškas šlamštas. Štai iš čia geriausia žiūrėti. Taip, man rodosi, kad neblogai pavyko, — prisipažinau, — bet aš norėčiau geriau dirbti.

— Čia tai bent pasakyta, — sušuko Pinkertonas, — toks pasakymas man patinka! — Ir jis kažką brūkštelėjo savo bloknote.

— Kas dėl Dievo meilės jums užėjo? — paklausiau. — Čia gi paprasčiausias angliškas posakis.

— Kuo toliau, tuo geriau! — patenkintas prunkštelėjo Pinkertonas. — Genijus, nesuvokiantis savo genialumo. Viešpatie, išeina nuostabiai! — Ir jis vėl ėmė rašyti.

— Jei jūs imsite mane liaupsinti, aš baigsiu šitą komediją, — pasakiau, ketindamas uždengti skulptūrą.

— Ne, ne, — pasakė jis, — neskubėkite. Papasakokite daugiau. Parodykite, kas joje ypatingai gera.

— Aš norėčiau, kad jūs pats tai pamatytumėt, — atsakiau.

— Visa bėda, — tarė jis, — kad niekad nebuvau rimtai susidomėjęs skulptūra. Aš nekalbu apie tai, kad ja žavėjausi kaip kiekvienas sielą turintis žmogus. Būkit toks geras ir paaiškinkit, kodėl jums ši meno šaka patinka, ką jūs siekiate pavaizduoti ir kokie jos privalumai. Tai mane pralavins.

— Matote, skulptūroje svarbiausia visuma. Tai galų gale architektūros rūšis, — pradėjau aš ir pailiustruodamas čia esančiu savo paties šedevru apie šią meno šaką perskaičiau visą paskaitą, kurios, jeigu jūs neprieštarausite arba jei ir prieštarausite, čia nebekartosiu.

Džimas klausėsi užsidegęs, — jei ko pasiteiraudavo, tai jo klausimai rodė jį esant nors ir neišsilavinusį, bet gan akylų, — ir toliau kažką rašėsi ir plėšė švarius lapus iš bloknoto.

---

*Gera moteris (pranc.).

Mane pagavo įkvėpimas, matant, kad mano žodžiai užrašomi kaip kokio profesoriaus paskaita; dar niekada nepatyręs, kas yra spauda, aš nežinojau, kad visi mano žodžiai bus iškraipyti. Dėl tos pačios priežasties (šitoks amerikiečio naivumas gali pasirodyti neįtikėtinas) aš nė neįtariau, kad jie bus taip pagražinti, o aš pats — mano asmenybė ir mano darbai — būsiu lyg koks kepsnys patiektas sekmadienio laikraščio skaitytojų džiaugsmui. Maskegono Genijų jau buvo paglemžusi naktis, kai išsisėmė mano teorinė gražbylystė, tačiau aš išsiskyriau su savo nauju draugu, sutaręs susitikti kitą dieną.

Šis mano tėvynainis iš tiesų padarė man įspūdį, ir kai labiau su juo susipažinau, jis mane vienodai domino, žavėjo ir juokino. Aš negaliu kalbėti apie jo trūkumus ne vien dėl to, kad burną man užčiaupia dėkingumas, bet ir todėl, kad jie atsirado grynai dėl išsilavinimo stokos, mat, jis juos puoselėjo ir tobulino, manydamas, jog tai dorybės. Tačiau nedrįstu teigti, kad nebūčiau turėjęs vargo dėl šio draugo, ir bėdos prasidėjo greitai.

Po kokių dviejų savaičių aš atskleidžiau to bloknoto paslaptį. Nelaimingasis, kaip paaiškėjo, siuntinėjo korespondencijas kažkokiam laikraščiui Vakaruose ir viename straipsnyje aprašė mane. Pasakiau jam, kad jis neturėjo jokios teisės taip daryti, manęs nepasiklausęs.

— Taip ir maniau! — sušuko jis. — Aš pastebėjau, kad jūs nusupratote, nors ir buvo sunku tuo patikėti.

— Bet, mielas drauge, jūs turėjot įspėti mane, — prieštaravau.

— Žinau, kad to reikalauja etiketas, — pripažino jis, — bet kai tarp draugų darai tik norėdamas pasitarnauti, manau, jog įspėti nebūtina. Norėjau, kiek įmanoma, jums padaryti staigmeną; norėjau, kad jūs, kaip tas lordas Baironas, pabudęs rastumėte laikraščiuose parašyta vien apie save.

Pripažinkite, kad toks noras savaime suprantamas. O kas gi mėgsta iš anksto girtis savo paslaugomis?

— Viešpatie Dieve, kaip jums atėjo į galvą, kad aš tai laikysiu paslauga?! — sušukau.

Jis bematant puolė į nusivylimą.

— Jūsų nuomone, aš savavališkai pasielgiau, — tarė jis. — Suprantu. Geriau būčiau ranką nusikirtęs. Aš viską dabar sustabdyčiau, bet jau vėlu. Iki šio laiko jau išspausdino. O aš rašiau su tokiu pasididžiavimu ir malonumu!

Dabar jau man parūpo, kaip jį nuraminti.

— Ak, tai menkniekis, — pasakiau. — Žinau, kad jūs man gero norėjote, ir galvą guldau, jog straipsnis bus su skoniu parašytas.

— Dėl to galite neabejoti! — sušuko jis. — Tai doras, puikus, pirmarūšis laikraštis — Seint Džou „Sandi Herald". Šitą korespondencijų seriją aš pats sugalvojau. Nuėjau pasišnekėti su redaktorium, viską jam išdėsčiau; jam patiko mano idėja, ir aš išėjau iš jo kabineto, turėdamas sutartį kišenėje. Tą vakarą į Seint Džou parašiau savo pirmą laišką iš Paryžiaus. Redaktorius, tik žvilgterėjęs į pavadinimą, pasakė: „Tokio žmogaus, kaip jūs, mums ir reikia."

Šitoks apibūdinimas to literatūros žurnalo, kur turėjau pirmą kartą pasirodyti, manęs toli gražu nenuramino, bet daugiau aš nieko nesakiau ir kantriai laukiau, kol vieną dieną gavau laikraščio numerį, kurio kampe buvo užrašyta: „Sveikinimai nuo Dž.P." Aš išskleidžiau jį su drebančia širdim; ir štai, įspraustas tarp pranešimo apie pedikiūrą — įsivaizduokit, kad ir apie pedikiūrą rašomi jumoristiniai straipsniai! — radau pusantros skilties, kur buvau įamžintas aš ir mano skulptūra. Kaip tas redaktorius, gavęs pirmą šios serijos korespondenciją, aš peržvelgiau antraštę ir likau gana patenkintas.

NAUJAS PIKANTIŠKAS PINKERTONO INTERVIU

Paryžiaus dailininkai

DIDINGAS MASKEGONO KAPITELIS

MILIJONIERIAUS DODO SŪNUS

PATRIOTAS IR MENININKAS

Jis nori dirbti dar geriau

O pačiame tekste man krito į akis keli sukrečiantys išsireiškimai: „kiek apkūnus", „šviesi intelektuali šypsena", „genijus, nesuvokiantis savo genialumo". „Pasakykite, pone Dodai, — tęsė korespondentas, — kuo, jūsų nuomone, pasižymi grynai amerikietiška skulptūra?" Tiesa, toks klausimas man buvo užduotas, deja, buvo. Aš į jį atsakiau, ir štai čia mano atsakymas — tiesiog kažkokia makalynė, atspausdinta kuo abejingiausiu tonu, išstatyta visų pajuokai.

Dėkojau Dievui, kad mano draugai prancūzai studentai nemoka angliškai, bet kai prisiminiau studentus anglus, — pavyzdžiui, Mainerį ar brolius Stensius — norėjau bėgti pas Pinkertoną ir apskaldyti jam ausis. Norėdamas užmiršti, jei tai įmanoma, šią negandą, paėmiau tėvo laišką, atėjusį tuo pačiu kartu. Voke buvo to laikraščio skilties iškarpa, ir vėl man krito į akis „Milijonieriaus Dodo sūnus... kiek apkūnus..." ir visi kiti žeminantys tauškalai. Ką pagalvojo apie tai tėvas? Aš ėmiau skaityti jo laišką.

„Brangus berniuk, siunčiu tau iškarpą iš aukšto lygio Seint Džou laikraščio, kuri man suteikė daug džiaugsmo. Pagaliau tu, atrodo, prasimušei; aš tik džiaugiuosi ir dėkoju Dievui, pagalvojęs, kaip mažai tėra tavo amžiaus jaunuolių, kuriems būtų skirta beveik du laikraščio stulpeliai. Taip norėjau, kad tavo brangioji motina būtų buvusi šalia ir būtų galėjusi pro mano petį viską perskaityti; tikėkimės, kad ji danguje džiaugiasi kartu su manimi. Aš, žinoma, nusiunčiau šitą laikraščio numerį tavo seneliui ir dėdei į

Edinburgą; taigi tą, kurį tau įdėjau, gali pasilaikyti. Atrodo, kad verta draugauti su Džimu Pinkertonu; sena gera taisyklė — palaikyti pažintį su žurnalistais."

Tikiuosi, kad man bus užskaityta kaip nuopelnas, kad, vos perskaičius šiuos graudžiai naivius žodžius, mano pyktis ant Pinkertono dingo, ir aš pajutau jam dėkingumą. Iš visų mano veiklos momentų — išskyrus gal tik gimimą — nė vienas neatnešė tėvui tokio didelio džiaugsmo, kaip šis straipsnis „Sandi Herald" laikraštyje. Koks aš buvau kvailys, kad verkšlenau! Pagaliau man pirmą kartą pavyko gal tik kelių paraudimų kaina sumokėti bent menką dalį skolos tėvui. Todėl, kai kitą kartą susitikau Pinkertoną, per daug nebeširdau. Mano tėvas patenkintas, ir, jo nuomone, straipsnis labai protingas, pasakiau jam. Aš pats nenoriu būti garsinamas ir, manau, kad visuomenei turi rūpėti ne menininkas, bet jo menas; taigi, nors pripažinau, kad straipsnis parašytas labai apgalvotai, prašiau jo kaip paslaugos daugiau šito nedaryti.

— Mat, — tarė jis beviltiškai, — aš įžeidžiau jus. Manęs neapgausi, Laudonai. Neturiu takto, esu nepataisomas. — Jis atsisėdo, ranka parėmęs galvą. — Matot, vaikystėje negavau išsilavinimo, — pridūrė jis.

— Visiškai ne, brangus drauge, — tariau. — Kitą sykį, jei norėsite man pasitarnauti, rašykite tik apie mano darbą, o mane, nelaimingąjį, ir mano šnekas palikit ramybėje. Visų svarbiausia, — pridūriau nenorom nusipurtęs, — nerašykite, kaip aš kalbėjau. Ten yra tokia frazė: „Patenkintas, su linksma šypsena". Argi kam nors rūpi, ar aš šypsojausi, ar nesišypsojau?

— Ak Laudonai, jūs smarkiai klystate, — pertraukė jis mane. — Skaitytojams tai patinka; čia visas straipsnio nuopelnas, literatūrinė vertė. Jiems reikia sukurti visą sceną, kad ir menkiausias žmogelis galėtų pasidžiaugti ta pavakare

kaip ir aš. Įsivaizduokit, ką man būtų reiškę, kai aš, klajojantis fotografas, būčiau radęs pusantro stulpelio tikro kultūrinio pokalbio, sužinojęs, kaip dailininkas savo studijoje užsienyje pasakoja apie savo darbą, kaip jis tuo metu atrodė, koks jo kambarys, ką jis valgė pusryčių. Šveisdamas pupų konservus kur nors prie upelio, būčiau sau galvojęs: jei viskas gerai klosis, anksčiau ar vėliau ir aš to paties pasieksiu. Laudonai, aš būčiau jautęsis tarsi į dangų žvilgtelėjęs!

— Gerai, jeigu tai teikia tiek daug džiaugsmo, — pasakiau, — nukentėjusiems nėra ko skųstis. Tik dabar jau tegul būna kitam eilė.

Šis įvykis galų gale tik dar labiau suartino mane su tuo žurnalistu. Jeigu aš ką išmanau apie žmogaus prigimtį — ir jeigu jungtukas „jeigu" nėra paprasta kalbos dalis, bet iš tiesų išreiškia nuoširdžią abejonę — jokios abipusės paslaugos, net drauge išgyventi pavojai taip greit nebūtų sutvirtinę mūsų draugystės, kaip ji sutvirtėjo, išvengus šio ginčo, prisipažinus ir supratus, jog mūsų skoniai ir auklėjimas iš pagrindų skiriasi.

Ketvirtas skyrius

AŠ PATIRIU LIKIMO UŽGAIDAS

Ar taip buvau išauklėtas, ar todėl, kad kelis kartus subankrutavau komercijos koledže, o gal čia tiesioginis paveldėjimas iš senojo Laudono, Edinburgo mūrininko, bet aš tikrai buvau taupus. Žiūrėdamas į save iš šalies, manau, kad tai vienintelė mano vyriška dorybė. Per pirmuosius dvejus metus Paryžiuje aš ne tik pragyvenau iš tėvo siunčiamų pinigų, bet dar susitaupiau nemažą sumą banke. Sakysit, kad čia nieko ypatingo, jei gyveni apsimetęs vargšu studentu, bet juk elgtis priešingai būtų buvę dar lengviau. Išties nuostabu, kad aš nesišvaisčiau pinigais, bet trečiųjų metų pradžioje, tai yra greit po pažinties su Pinkertonu, labai keistas atsitikimas parodė, kad aš elgiausi išmintingai. Paskirtą dieną nesulaukiau iš tėvo pinigų. Išsiunčiau jam laišką, apie tai užsiminęs, bet pirmą kartą negavau atsakymo. Telegrama buvo veiksmingesnė, bent atnešė vilties, kad į mane bus atkreiptas dėmesys. „Tuojau parašysiu", – telegrafavo tėvas, bet man ilgokai teko laukti jo laiško. Aš nežinojau, ką galvoti, širdau ir baiminausi; bet, turėdamas santaupų, nesusidūriau su piniginiais sunkumais. Man tik buvo labai sunku dėl vargšo tėvo, ir aš liūdėjau, kankinausi, kad jis ten, Maskegone, plūkiasi su visokiais negandais, o vakare, grįžęs po dienos nesėkmių ir tuščios rizikos, gal verkdamas skaito paskutinį žiaurų vienintelio sūnaus laišką ir, ko gero, neturi drąsos atsakyti.

Praėjus beveik trims mėnesiams, kai mano piniginiai reikalai pašlijo, aš galų gale gavau laišką su įprastiniu čekiu.

„Brangus berniuk, – rašė tėvas, – spaudžiamas rūpesčių biržoje aš ir į laiškus tau neatsakiau, ir kurį laiką

net pinigų neišsiunčiau. Būk geras ir atleisk vargšui savo tėvui, nes jam buvo sunkus metas; dabar, kai jau viskas praėjo, gydytojas sako, kad man reikia permainos ir pataria pasiėmus medžioklinį šautuvą važiuoti į Adirondekus. Nemanyk, kad aš sergu, esu tik pervargęs ir išsekęs. Daug mūsų žymių finansininkų neišlaikė: Džonas T.Bredis su svetimu kapitalu išmovė į Kanadą; Bilis Sendvitas, Čarlis Daunsas, Džou Kaizeris ir daug kitų žymių mūsų miesto vyrų užplaukė ant seklumos. Bet gudragalvio Dodo šį kartą nepalaužė audros ir, manau, kad aš taip sutvarkiau reikalus, jog dar iki rudens mes būsim kaip niekada turtingi.

Štai, brangusis, ką tau siūlau. Tu rašai, jog su pirmąja skulptūra padarei geroką pažangą; susigriebk vyriškai ir baik ją, ir jei tavo mokytojas — niekaip neatsimenu, kaip reikia rašyti jo pavardę — atsiųs man pažymėjimą, kad ji atitinka rinkos reikalavimus, gausi dešimt tūkstančių dolerių ir savo nuožiūra galėsi juos leisti namie ar Paryžiuje. Kadangi tu sakai, jog tame mieste daug palankesnės sąlygos darbui, tai, manyčiau, jog tau vertėtų nusipirkti ar pasistatyti ten namelį, ir pirmasis tavo svečias būtų tavo tėvas. Aš iš tiesų viską metęs pas tave atvažiuočiau, nes jau senstu ir labai pasiilgau savo sūnaus, bet čia dar yra tokių operacijų, kurių negalima išleisti iš akių, o reikia pačiam atlikti. Pasakyk savo draugui ponui Pinkertonui, kad jo laiškus skaitau kas savaitę; ir nors pastaruoju metu veltui juose ieškojau savo Laudano vardo, vis vien šį tą sužinojau, koks jo gyvenimas ten, senajame pasaulyje, atvaizduotame gabios plunksnos."

Turbūt nerastum jaunuolio, kuris, perskaitęs tokį laišką, galėtų ištverti vienas. Kai šitaip reikalai susiklosto, reikia turėti patikimą draugą. Tuo draugu aš išsirinkau ne ką kitą, o Džimą Pinkertoną. Gal turėjo įtakos ir tai, kad tėvas

jį paminėjo laiške, bet kažin, — mes jau ir taip gerokai buvom suartėję. Aš nuoširdžiai pamėgau šį savo tėvynainį; juokdavausi iš jo, plūsdavau jį, bet mylėjau. Jis savo ruožtu atsidavęs kaip šunelis žavėjosi manim, žiūrėjo, kaip į aukštesnį, nes aš buvau gavęs tokį išsilavinimą, kokio jis taip troško. Jis sekiodavo iš paskos, kvatodavo iš kiekvieno mano pasakyto juokelio, net draugai jį praminė „ginklanešiu". Taip nejučiomis jis ėmė man vergauti.

Mudu su Pinkertonu perskaitėm šią nepaprastą naujieną kelis kartus, ir, galiu prisiekti, kad jis džiaugėsi ja iš visos širdies kaip ir aš, tik daug triukšmingiau. Statula buvo beveik baigta; po kelių dienų darbo ji būtų tikusi parodai. Maestro davė sutikimą. Ir vieną giedrą gegužės rytą susirinkome mano studijoje išgirsti lemiamo sprendimo. Į švarko kilpą maestro buvo įsikišęs margą ordino juostelę; jis atėjo lydimas dviejų prancūzų, mano studijų draugų, dabar žinomų Paryžiaus skulptorių. Kapralas Džonas (kaip mes jį vadinom) tą rytą paliko molbertą, nusižengdamas savo įpročiui ir santūrumui, atnešusiems jam šlovę visame pasaulyje, ir atėjo palaikyti savo tautiečiui dvasią. Mielasis Romnis atėjo, specialiai paprašytas, nes kas iš jo pažįstamų būtų patyręs pilną džiaugsmą, jei su juo kartu nesidžiaugtų ir Romnis, ir kam nebūtų palengvėjusi širdis, kai Romnis guosdavo? Dar atėjo anglas Džonas Maineris ir broliai Stenisai — Stenisas vyresnysis ir Stenisas brolis (kaip jie figūravo Barbizono sąskaitose), pora vėjavaikių škotų, ir, be abejo, Džimas, baltas kaip drobė ir iš rūpesčio suprakaitavęs.

Atidengdamas Maskegono Genijų, aš pats turbūt ne ką geriau atrodžiau. Maestro rimtai apėjo aplink ir nusišypsojo.

— Jau neblogai, — pasakė jis labai juokinga anglų kalba, nes labai didžiavosi, kad moka angliškai, — ne, jau neblogai.

Mes visi lengviau atsikvėpėm; ir kapralas Džonas, kaip gabiausias iš čia esančių studentų, paaiškino profesoriui, kad skulptūra turės puošti visuomeninį pastatą, kaip ir prefektūrą.

— *He! quoi?* — sušuko maestro prancūziškai. — *Qu'est-ce que vous me chantez la?** A, Amerikoje, — pridūrė jis, kai jam skubiai buvo plačiau paaiškinta, — a, čia kas kita. Tada labai gerai — labai gera skulptūra.

Pasakyti, kad mums reikalingas pažymėjimas, mes turėjome kaip sąmojų — tai neva užgaida turtuolio, ne ką toliau pažengusio kaip Fenimoro Kuperio raudonodžiai indėnai; ir mes visi drauge turėjom smarkiai pasukti galvas, kaip parašyti pažymėjimą, kad jis būtų priimtinas abiem pusėm. Galų gale sugalvojom — kapralas Džonas parašė neišskaitoma ranka, maestro sankcionavo jį vingiuotu parašu, aš įkišau į voką su vienu iš tų dviejų laiškų, kuriuos turėjau jau parašytus kišenėje, ir kai mes visi patraukėme bulvaru pusryčių, Pinkertonas, pasisamdęs vežiką, nuvežė voką tiesiog į paštą.

Pusryčiai buvo užsakyti pas Lavenju, kur negėda pasikviesti ir profesorių; stalas buvo patiestas sode, meniu sudariau aš pats. Sušaukta „karo taryba" kuo sėkmingiausiai išrinko vynus, ir kai tik maestro liovėsi darkęsis angliškai, visi ėmėm įnirtingai šnekėti vienas per kitą.

Tiesa, keliami tostai pertraukdavo mūsų šnekas. Žinoma, išgėrėm į maestro sveikatą, ir jis atsakė trumpa šmaikščia kalba, pilna užuominų apie mano ateitį ir Jungtines Valstijas; po to buvo išgerta į mano sveikatą, o paskui ne tik buvo pasiūlytas tostas ir išgerta už mano tėvą, bet ir smulkiai apie tai jam pranešta telegrama. Toks ekstravagantiškumas vos nepribaigė mūsų maestro. Išsirinkęs kapralą Džoną savo

*Ką jūs čia man pasakojat? (*pranc.*)

patikėtiniu (tikriausiai manydamas, kad jis jau toks geras dailininkas, kad liko amerikietis tik pavarde), jis išreiškė savo apstulbimą, vis kartodamas: *„C'est barbare!"** Be šių malonių formalumų, mes daug šnekėjom, — šnekėjom apie meną ir tik taip, kaip šneka dailininkai. Čia, Pietų jūroje, kalbos daugiausia sukasi apie laivus, o Lotynų kvartale mes kalbėdavomės apie meną — su tokiu pat neblėstančiu susidomėjimu ir taip pat tuščiai.

Netrukus maestro išėjo, kapralas Džonas (jis jau pats, galima sakyti, buvo jaunas maestro) nusekė iš paskos; jiems išėjus, visi eiliniai mirtingieji pasijuto laisviau. Dabar mes buvome visi lygūs, buteliai ėjo ratu, liežuviai atsirišo. Aš kaip šiandien girdžiu brolius Stenisus sakant savo tiradas, Dižoną, apkūnų mano draugą prancūzą, žarstant riebius kaip ir jis pats sąmojus; kitas draugas (jis nekaip mokėjo svetimas kalbas) užsidegęs vidury kalbos išrėždavo kokį prancūzišką posakį ir tada, vienu įkvėpimu išsakęs visus prancūziškus žodžius, nutildavo ir nuščiuvęs pasitraukdavo. Jis bent suprato prancūziškai, o Pinkertonui vienintelis džiaugsmas tikriausiai buvo triukšmas, vynas, saulė, lapų šešėliai ir ypatinga garbė, kad dalyvauja užsieniečių puotoje.

Mes susėdome prie stalo apie pusę dvyliktos; apie antrą valandą, iškilus kažkokiam klausimui, kaip pavyzdys buvo paminėtas vienas paveikslas ir buvo pasiūlyta aplankyti Luvrą. Aš apmokėjau sąskaitą, ir bematant mes žygiavome Reino gatve. Karštis svilino, Paryžius žėrėjo išviršiniu spindesiu, tokiu maloniu gerai nusiteikusiam žmogui ir tokiu slegiančiu, kai esi puolęs dvasia.

Nuo vyno man žibėjo ir raibuliavo akys, spengė ausyse. Ir man dabar atrodo, kad tokių gražių paveikslų kaip tą dieną, kai neužsičiaupdami mes pralėkėm nemirtingąją

*Tai barbariškumas (pranc.).

galeriją, daugiau niekad nemačiau, o mūsų nuomonės, kurias ten sakėm, buvo tikriausia, išsamiausia ir labai sąmojinga kritika.

Ir tik išėję iš muziejaus mes iškrikome dėl nacionalinių polinkių skirtumo. Dižonas norėjo, kad eitume į kavinę ir prie alaus bokalo baigtume popietę; vyresnysis Stenisas užprotestavo ir pasiūlė vykti kur toli už miesto — jei galima, į mišką — pasivaikščioti. Prie šio pasiūlymo prisidėjo visi anglai; net ir aš, draugų ne kartą išjuoktas, kad esu namisėda, negalėjau atsispirti pagundai pakvėpuoti grynu oru laukų ramumoje. Netrukus paaiškėjo, jog, sugavę vežiką, mes dar būtume spėję į greitąjį traukinį į Fonteneblo. Mes buvome nepasiruošę, neturėjome jokių, kaip dailiai, bet gana miglotai sakoma, „asmeninių daiktų" ir visai rimtai ėmėme svarstyti, ar dar spėsime užbėgti į namus kai ko pasiimti. Broliai Stenisai išsižiojo dėl tokio mūsų ištižimo. Juk jie atvyko iš Londono prieš savaitę kaip stovi — tik su paltais ir dantų šepetukais. Jokių lagaminų — štai gyvenimo paslaptis. Be abejonės, taip gyventi brangiai atsieina, nes kiekvieną kartą, kai reikia keisti patalynę ar baltinius, turi išmesti juos lauk ir pirkti naujus, bet šitie jauni džentelmenai tvirtino, jog geriau bet kas, kad tik nebūti krepšių vergais. „Žmogus turi pamažu atsikratyti prisirišimo prie daiktų — štai kur vyriškumas, — sakė jie, — ir kol tavo rankos surištos namo, skėčio ar portfelio, tol tau motinos pienas nuo lūpų nenudžius." Šita žavinga teorija patraukė daugumą mūsų. Tiesa, abu prancūzai su panieka tyčiodamiesi pasitraukė, o Romnis, dėl savo varganų išteklių negalėdamas prisidėti prie mūsų ekskursijos ir dėl išdidumo nenorėdamas skolintis, nepastebėtas dingo. Tuo tarpu visa likusi draugija susigrūdo ant karietos suolų; arklys lėkė, kaip paprastai, kai vežiko kišenė ką nors nujaučia. Prie traukinio atlėkėme per minutę

ir, nepraėjus nė pusantros valandos, giliai kvėpavome maloniu miško oru ir žirgliavome kalnuotu keliu iš Fonteneblo į Barbizoną. Ėjusieji priekyje šį nuotolį įveikė per penkiasdešimt vieną su puse minutės, ir, manau, kad pasiekė rekordą, išgarsinusį mūsų koloniją Lotynų kvartale. Turbūt nenustebsite, sužinoję, kad aš nuo jų buvau gerokai atsilikęs. Maineris, linkęs filosofuoti britas, kartu su manim ėjo pamažėle; nepaprastas saulėlydis, ilgi šešėliai, nepakartojami kvapai, susikaupęs miškas nuteikė mane tylai, ir mano bendrakeleivis pamažu užsikrėtė šia nuotaika; prisimenu, kai jis pagaliau prašneko, aš krūptelėjau, nes buvau visai nugrimzdęs į mintis.

— Jūsų tėvas, matyt, labai jums geras, — tarė jis. — Kodėl jis neatvažiuoja jūsų aplankyti?

Turėjau sugalvojęs bent dvylika priežasčių pasiteisinti ir dar daugiau būčiau galėjęs išrasti, bet Maineris su tokiu įžvalgumu — dėl ko jo visi bijojo ir garbino — staiga įsistebeilijo į mane pro akinius ir paklausė:

— Ar kvietėt jį kada?

Man pasidarė karšta. Ne, niekada jo nekviečiau, netgi neužsiminiau. Aš didžiavausi juo, didžiavausi gražia jo išvaizda, gerumu ir švelnumu ir kad jis moka džiaugtis kitų laime; taip pat didžiavausi — gal tai ir žemas išdidumas — jo dideliais turtais ir nepaprastu dosnumu.

Ir vis dėlto Paryžiaus gyvenime jis man būtų kliudęs, o ir jam būtų nepatikę, kaip aš gyvenu. Bijojau jo pašaipų, jo naivių pasisakymų apie meną ir pats save beveik įtikinau, kad jis visai nenori atvažiuoti. Buvau ir dabar esu įsitikinęs, kad niekur kitur, tik Maskegone, jis gali būti laimingas; vienu žodžiu, turėjau tūkstančius priežasčių ir nuoširdžių, ir gudrių, bet nė viena nei per plauką nepakeitė to fakto, — ir aš tai žinojau, — kad jis mano kvietimo laukia nesulaukia.

— Dėkui, Maineri, — pasakiau, — jūs daug geresnis nei maniau. Šįvakar aš jam parašysiu.

— Ir jūs doras žmogus, — atsakė Maineris, kaip visada, nerimtai, bet šį kartą aš jam buvau dėkingas, nes jo žodžiuose nebuvo įprastinės ironijos.

Geros buvo tos dienos, ir aš apie jas galiu galvoti be perstojo. Geros buvo ir vėlesnės, kai mudu su Pinkertonu vaikštinėjome po Paryžių ir jo priemiesčius, nužiūrinėdami man namą, susižinodami kainas, ar kai visi dulkini grįždavom iš antikvarų, apsikrovę kinų dievais ar varinėmis keptuvėmis. Pamačiau, kad Pinkertonas gerai žinojo, kur galima gauti tokių dalykų, kiek jie kainuoja, ir visai neblogai apie juos nutuokia. Pasirodo, jis supirkinėjo paveikslus ir visokias retenybes, tikėdamasis parduoti Amerikoje; ir nors jis nepasidarė meno žinovas, bet būdamas pedantiškas ir stropus, daug ko išmoko. Patys kūriniai jam maža teikė džiaugsmo, tačiau jam buvo savotiškai malonu, jog jis susigaudo, kaip juos pirkti ir parduoti.

Šitaip mums vaikštinėjant laikas bėgo, ir kai jau turėjau iš tėvo gauti atsakymą, atėjo dvi siuntos, bet tėvo laiško nebuvo. Tik su trečiu paštu gavau ilgą, nenuoseklų laišką, kuriame jis ir graužėsi, ir drąsinosi, ir guodėsi, ir puolė į nevilтį. Iš šio liūdno dokumento, kurį (iš pagarbos tėvui) perskaitęs tuoj sudeginau, supratau, jog burbulas apie tėvo turtus sprogo, kad jis ligotas ir be skatiko; ir aš, užuot sulaukęs dešimties tūkstančių dolerių, kuriuos su jaunatvišku ekstravagantiškumu norėjau iššvaistyti, turėjau dairytis, kur gauti pragyvenimui pinigų, nes tėvas nebeatsiųs. Mano padėtis buvo gan sunki, bet turėjau pakankamai supratimo ir sąžinės pareigą atlikti. Pardaviau visas savo retenybes, tiksliau, nusiunčiau Pinkertoną parduoti. Jis pardavė taip apdairiai, kaip buvo pirkęs, ir aš beveik

neturėjau jokio nuostolio. Šie pinigai su dar užsilikusiais tėvo pinigais sudarė penkis tūkstančius frankų. Penkis šimtus pasilikau neatidėliotiniems reikalams, visus kitus tą pačią savaitę išsiunčiau į Maskegoną tėvui, ir jie buvo gauti laiku užmokėti tėvo laidotuvių išlaidoms.

Žinia apie jo mirtį man nebuvo nei labai netikėta, nei tokia skaudi. Neįsivaizdavau tėvo skurstant. Jis per ilgai gyveno pertekliuje, negailėdamas pinigų nei sau, nei kitiems, ir nebūtų pakėlęs tokio pasikeitimo; tad nors man buvo labai liūdna, džiaugiausi, jog tėvas pasitraukė iš mūšio lauko. Sakau, aš tikrai liūdėjau, ir dėl gana daug priežasčių. Netekau tėvo; netekau pragyvenimo šaltinio; visi mano pinigai (įskaitant ir tuos, kurie grįžo iš Maskegono) vos sudarė tūkstantį frankų; ir netgi sutartis dėl skulptūros perėjo į kitas rankas, — mat naujasis rangovas turėjo sūnų ar sūnėną. Man buvo pranešta trumpai drūtai, kad savo ožkas varyčiau į kitą turgų. Tuo tarpu, atsisakęs kambario, miegojau ant sudedamos lovelės savo studijos kampe ir, kai skaitydavau prieš užmiegant ar prabusdavau rytą, Maskegono Genijus, šis nereikalingas griozdas, nuolat man buvo prieš akis. Vargšė akmeninė ledi, atėjusi į šį pasaulį viešpatauti po auksiniu naujo kapitelio kupolu. Koks bus jos likimas? Kokiu žemu tikslu ji bus sudaužyta kaip netinkantis plaukioti laivas, ir kas laukia po nelaiminga žvaigždė gimusio jos kūrėjo, su tūkstančiu frankų kišenėje stovinčio ant sunkaus vienišo skulptoriaus gyvenimo slenksčio?

Apie tai mes dažnai ir rimtai kalbėdavome su Pinkertonu. Jo nuomone, aš tuoj pat turėjau atsisakyti savo profesijos.

— Mesk tuoj pat, — sakydavo jis. — Važiuojam drauge namo ir griebkimės kokio verslo. Aš turtingas, o tu kultūringas. Dodas ir Pinkertonas — geresnių pavardžių

reklamai dar nemačiau; tu net nežinai, Laudonai, kiek daug priklauso nuo pavardės.

Savo ruožtu turėjau pripažinti, kad, norint būti skulptoriumi, reikia vieno iš trijų dalykų: kapitalo, įtakingų globėjų arba tiesiog pragariškos energijos. Pirmų dviejų dabar aš netekau, o energija niekad negalėjau pasigirti. Ir vis tiek nebuvau toks bailus, o gal drąsus, kad be kovos būčiau atsisakęs savo pasirinkimo. Be to, jam pasakiau, kad nors ir menkos mano galimybės tapti geru skulptorium, esu įsitikinęs, jog dar menkesnės pasidaryti biznierium, nes tam man vienodai trūksta ir pomėgio, ir sugebėjimo. Tačiau šiuo atveju jis buvo kaip mano tėvas, — įtikinėjo, jog kalbu neišmanydamas, jog kiekvienas išsilavinęs ir kultūringas žmogus šioje srityje turi suklestėti, jog aš vis vien paveldėjęs iš tėvo finansinių sugebėjimų, ir, šiaip ar taip, tokiai veiklai nuosekliai buvau apmokomas komercijos koledže.

— Pinkertonai, — tariau, — negi nesupranti, kad aš ten ničnieku nesidomėjau ir nieko neišmokau? Ten man buvo tiesiog užnuodytas gyvenimas.

— Neįmanoma, — užprieštaravo jis, — to negali būti. Kaip tu, gyvendamas pačiam šitokio gyvenimo sūkury, galėjai nepamatyti jo žavumo? Tokia poetiška siela, kaip tavo, negalėjo tam atsispirti. Laudonai, tu varai mane iš proto. Manai, kad žmogus gali netekti galvos dėl kokio nors saulėlydžio, o likti visai abejingas tai vietai, kur per vieną dieną galima užkariauti turtus ir juos prarasti; abejingas karjerai, kuriai padaryti reikia pažinti gyvenimą kaip savo penkis pirštus, iššniukštinėti kiekvieną plyšį, kur, įkišus ranką, galima ištraukti dolerį ir stovint pačiame sūkuryje — viena koja ant bankroto ribos, kita ant pasiskolinto dolerio — semti rieškučiomis pinigus, nepaisant nei baimės, nei lemties.

Šiai biržos romantikai aš priešpastatydavau meno romantiką (tai irgi dorybė!), primindamas jam tuos pavyzdžius, kai jokios nelaimės negalėjo sugriauti žmonių atsidavimo savo mūzai — pradedant Milė* ir baigiant mūsų draugais ir pažįstamais, pasirinkusiais šį nelygų gyvenimo kelią ir dabar drąsiai einančiais akmenuotu uolų keliu, nors ir be skatiko, bet nepalūžę dvasia.

— Tu niekad šito nesuprasi, Pinkertonai, — sakydavau, — nes vaikaisi rezultatų, nori, kad visos tavo pastangos duotų kokį nors pelną; todėl tu niekad neišmoksi tapyti, nors sulauktum Matusalio amžiaus. Rezultatai — tai nulis; menininkas turi savo vidinį gyvenimą, jam svarbiausia jo dvasia. Pasižiūrėk į Romnį. Štai kokia menininko prigimtis. Jis neturi nė cento, bet jei rytoj tu jam pasiūlytum vadovauti armijai ar būti Jungtinių Valstijų prezidentu, jis neapsiimtų; tu pats žinai, kad ne.

— Turbūt, kad ne, — atsakydavo Pinkertonas, abiem rankom braukdamas sau per plaukus, — ir nesuprantu kodėl; nesuprantu, ko, po galais, jam reikia; aš, matyt, niekad nepakilsiu iki tokių minties aukštybių, žinoma, dėl to, kad jaunystėje negavau išsimokslinimo. Laudonai, aš toks niekingai menkas, jog manau, kad šitoks pasielgimas būtų kvailas. Matai, — pridurdavo jis nusišypsojęs, — kam man tas vidinis gyvenimas, jei pilvas tuščias? Ir tu man neišmuši iš galvos, kad šventa žmogaus pareiga mirti turtingam, jei tik jis įstengia.

— Kuriam galui? — kartą jo paklausiau.

— Nežinau, — atsakė jis. — Bet jeigu taip, tai kodėl, po šimts pypkių, žmogus pasirenka skulptūrą? Man ir pačiam patiktų būti skulptoriumi. Tik tiek nesuprantu — kodėl tu nenori nieko kito daryti? Tai lyg ir rodo skurdžią prigimtį.

---

*Milė Žakas Fransua — prancūzų dailininkas.

Nežinau, ar jis išmoko mane suprasti, ar ne — nuo to laiko aš taip buvau blaškomas, kad pats save kažin ar besupratau — bet greit suvokė, jog aš kalbu rimtai, ir po kokių dešimt dienų liovėsi ginčijęsis, pareiškė, kad čia tuščiai leidžiąs savo kapitalą ir tuoj vyksiąs namo. Be abejonės, jis jau seniai būtų išvykęs ir dar vis delsė dėl mūsų draugystės ir mano nelaimės. Bet žmogaus protas yra taip neteisingai surėdytas, kad užuot sujaudinęs mane, jis tik apkartino mano apmaudą. Man atrodė, jog išvažiuodamas jis meta mane; aš to nesakiau, bet, be abejo, išsidaviau. Nedrąsi jo išraiška ir elgesys įtikino mane, jog jis pats graužiasi. Šiaip ar taip, kol jis ruošėsi kelionėn, mūsų draugystė gerokai atšalo, ir man gėda tai prisiminti. Paskutinę dieną jis pakvietė mane į restoraną, kur anksčiau lankydavausi, bet paskutiniu metu neidavau tik taupumo sumetimais.

Jis buvo kaip nesavas; aš pykau, man buvo gaila, kad jis išvažiuoja, ir mes valgėm daugiau tylėdami.

— Matai, Laudonai, — tarė jis su matoma pastanga, kai atnešė kavą ir mes užsirūkėme pypkes, — tu niekad nesuprasi, kaip aš tau dėkingas ir prisirišęs prie tavęs. Tu nežinai, kokia palaima susidraugauti su žmogum, stovinčiu civilizacijos viršūnėje, ir net nežinai, kaip aš pasidariau jautresnis, tyresnis, kaip atgijau dvasia; aš noriu tau pasakyti, kad galėčiau mirti prie tavo durų kaip šunelis.

Nežinau, ką būčiau jam atsakęs, bet jis man ir išsižioti nedavė.

— Leisk man viską išsakyti! — sušuko jis. — Aš lenkiuosi tau, jog širdim esi atsidavęs menui; aš negaliu tiek pakilti, bet irgi turiu menininko gyslelę, Laudonai, ir esu visam tam jautrus. Noriu, kad liktum ištikimas savo pašaukimui, ir aš tau padėsiu.

— Pinkertonai, kokius niekus šneki? — pertraukiau jį.

— Nesikarščiuok, Laudonai, tai paprasčiausias sandėris, — pasakė jis, — kasdieninis dalykas ir netgi tipiškas. Kaip tie visi vyrukai — Hendersonas, Samneris, Longas — atsidūrė Paryžiuje? Ta pati pasaka: iš vienos pusės jaunas talentingas menininkas, o iš kitos — verslo žmogus, turintis pinigo per akis.

— Kvaily, bet tu esi plikas kaip tilvikas! — sušukau.

— Palauk, kol įsivažiuosiu! — užsitvieskė Pinkertonas. — Aš praturtėsiu ir noriu, kad pinigai man teiktų kokio nors džiaugsmo. Štai pirmai pradžiai. Paimk kaip iš draugo. Man, kaip ir tau, draugystė šventas dalykas. Čia tik šimtas frankų; šitiek gausi kas mėnesį, o kai geriau įsikursiu, gausi padoresnę sumą. Ir čia jokia malonė, tik leisk man parduoti tavo skulptūras Amerikos rinkoje; tai bus geriausias biznis mano gyvenime.

Praėjo gera valanda, mums abiems suteikusi daug džiaugsmo ir skausmo, kol aš galų gale įstengiau atsisakyti jo pasiūlymo ir tik leidau užsakyti butelį seno vyno. Jis liovėsi ta tema kalbėti, staiga taręs: „Nieko tokio; tam jau galas", ir daugiau apie tai neužsiminė, nors kartu praleidom visą popietę ir nulydėjau jį iki Seint Lezaro stoties laukiamojo durų. Jaučiausi keistai vienišas; kažkoks balsas man sakė, kad nepaklausiau išmintingo patarimo ir atstūmiau ištiestą draugo ranką. Eidamas per didelį apšviestą miestą, pirmą kartą į jį pasižiūrėjau priešo akimis.

Penktas skyrius

PARYŽIUJE NUO MANĘS NUSISUKA LAIMĖ

Nei viename pasaulio kampelyje badauti nėra malonu, bet, manau, visų pripažinta, kad niekur nėra taip sunku badauti, kaip Paryžiuje. Gyvenimas čia reiškiasi ypatingai linksmai, jis tarsi ištaigingas restoranas — namai išpuošti, teatrų tiek daug, ekipažai važiuoja tokiu žvaliu žingsniu, kad susikrimtęs ar sergantis žmogus čia pasijunta vienas kaip pirštas. Jis sau atrodo vienintelis tikras padaras šmėklų pasaulyje. Plepūs kavinių lankytojai, eilės prie teatrų durų, karietos su pigių malonumų ieškančiais jaunuoliais, gatvės moterys su akį rėžiančiais drabužiais, išpuoštos juvelyrinių parduotuvių vitrinos — šalia panašių vaizdų tavo nelaimės, skurdas ir vienatvė pasidaro dar baisesni. Bet jei žmogus tokio pat kirpimo, kaip aš, jį palaiko vaikiškas pasitenkinimas.

— Štai kur gyvenimas, — jis gali tarti sau, — štai kur tikrovė. Gelbėjimo ratui, ant kurio plaukiau, dabar išleistas oras, vandenyne daugiau nebeturiu kuo pasikliauti, ir nuo mano paties pastangų priklauso, ar išsigelbėsiu, ar žūsiu; dabar man pačiam teks patirti, kuo žavėjausi, skaitydamas apie Lusto ar Liusjeną, Rodolfą ar Šonarą.

Nesileisiu smulkiai pasakoti apie savo skurdą. Paprastai studentai nuolat gaudavo, gražiai išsireiškiant, „paskolas", nors niekad neketino jų grąžinti, ir ne vienas gyveno iš jų metų metus. Tačiau mane nelaimė ištiko labai blogu laiku. Daugelis mano draugų buvo išvažiavę, o kiti patys vos vertėsi. Pavyzdžiui, Romniui teko vaikštinėti po Paryžių su klumpėmis, o vienintelis jo kostiumas taip švietė (nors ir labai sumaniai skylės buvo užsegiotos segtukais), kad Liuksemburgo muziejaus direkcija netgi paprašė jį išeiti.

Dižonui irgi atėjo paskutinioji, ir jis darė laikrodžių ir dujinių bra eskizus kažkokiam makleriui. Daugių daugiausia jis man galėjo pasiūlyti kampą studijoje, kur galėčiau dirbti; savo studijos, aišku, tuo metu neturėjau, ir Maskegono Genijus buvo galų gale išskirtas su savo autorium. Jei nori turėti didelę statulą, žmogui reikia studijos, galerijos ar bent teisės ją pastatyti kokiame sodelyje. Negali jos vežiotis vežimo kampe kaip lagamino ir negali su tokiu monumentaliu draugu gyventi penkiolikos pėdų pločio mansardoje. Pirmiausia man šovė į galvą išeinant ją palikti. Gal čia, savo gimimo vietoje, ji įkvėps tą, kuris po manęs apsigyvens. Tačiau namo savininkas, su kuriuo lyg tyčia buvau susipykęs, pasinaudojo proga padaryti man nemalonumą ir pareikalavo išsigabenti visą turtą. Žmogui, šitaip įklimpusiam kaip aš tada, reikėjo gerokai apsvarstyti, prieš ryžtantis samdyti vežiką, bet net ir to nebūčiau pabūgęs, jei būčiau žinojęs, kur pasisamdžius važiuoti. Mane pagavo isteriškas juokas, kai vaizduotėje pamačiau save stovintį vidury Paryžiaus, neturintį nė mažiausio supratimo, kur dingti. Gal važiuoti prie artimiausios šiukšlių krūvos ir išmesti savo numylėtą kūrybos kūdikį tarp miesto sąšlavų? Neteko griebtis tokio kraštutinumo, nes man buvo laiku pasiūlyta statulą parduoti; taigi už trisdešimt frankų išsiskyriau su savo Maskegono Genijum. Kur jis dabar stovi, kokiu vardu jį žmonės šlovina ar kritikuoja, istorija nutyli; manau, kad jis puošia kokį priemiesčio arbatinės sodelį, ir šventės dienomis ten susirinkusios pardavėjos kabina savo skrybėlaites ant motinos, o jų kavalieriai (norėdami būti galantiškai malonūs) vadina sparnuotą kūdikį meilės dievu.

Vienoj vežikų smuklėje susitariau pietauti skolon. Daviau suprasti, kad vakarienės man nereiks, nes vakarais sėsiu

prie išrankaus turtingų pažįstamų stalo. Toks susitarimas buvo baisiai neapgalvotas. Ši pasaka iš pradžių, kol dar mano drabužiai buvo geri, atrodė įtikėtina, bet paskui turbūt pasirodė įtartina, kai švarko kraštai apsitrynė ir atplyšę batų puspadžiai šlepsėjo į smuklės grindis. Valgyti kartą per dieną man buvo pagal kišenę, bet ne pagal skilvį. Į šią smuklę aš anksčiau dažnai užeidavau iš smalsumo, norėdamas paragauti neturtingesnių už mane studentų gyvenimo. Tais laikais aš negalėjau įeiti nepasišlykštėjęs, o išėjus man pasidarydavo bloga. Keista, kad dabar aš godžiai sėsdavausi prie stalo, patenkintas atsikeldavau ir skaičiuodavau, kiek dar liko valandų, kol vėl prie jo sėsiu. Badas didelis stebukladaris. Kai išleidau visus pinigus ir nebegalėjau apraminti alkio puodeliu šokolado ar duonos žiaubere, turėjau pasikliauti tik šia vežikų smukle ir ilgai laukiamomis, ilgai nepamirštamomis, lyg iš dangaus nukritusiomis gėrybėmis. Pavyzdžiui, kai Dižonui sumokėdavo už jo darbą, ar koks senas draugas pravažiuodavo pro Paryžių, man būdavo užsakomas valgis pagal mano paties skonį ir pagal Lotynų kvartalo taisyklę gaudavau paskolą, kurios užtekdavo tabakui ir pusryčių kavai kokiom dviem savaitėm; ko gero, ta paskola — visų svarbiausia. Gali pasirodyti, jog gyvenimas pusbadžiu atbukino mano skonį. Nieko panašaus, kuo prasčiau žmogus maitinasi, tuo labiau moka įvertinti skanėstus. Savo paskutiniuosius pinigus, apie trisdešimt frankų, aš sąmoningai išleidau per vienerius pietus, ir nemaža laiko, likęs vienas, praleisdavau, smulkiai galvodamas apie visokias puotas.

Man žybtelėjo viena vilties kibirkštėlė — turtingas pietietis užsisakė biustą. Jis buvo dosnus, sąmojingas ir linksmas, mane juokino pozuodamas, o po to kviesdavo pietų ar apžiūrėti Paryžiaus. Valgiau ligi soties, net pasitaisiau; šiaip ar taip, biustas išėjo labai panašus ir,

prisipažinsiu, jog vaizdavausi savo ateitį užtikrintą. Kai biustas buvo baigtas ir išsiunčiau jį per Atlantą, nebegavau jokios žinios, ar jis pasiekė adresatą, ar ne. Šitas smūgis parbloškė mane, ir aš turbūt nė piršto nebūčiau pajudinęs dėl savo teisių, jeigu čia nebūtų buvusi įpainiota mano tėvynės garbė. Mat Dižonas, pasinaudojęs tuo atsitikimu, kaip europietis man pirmą kartą paaiškino, kokie papročiai Amerikoje: ten esąs tik banditų lizdas, ir tvarkos ar įstatymų nėra nė užuomazgos, o skolos atgaunamos ne kitaip, kaip su šautuvu.

— Visas pasaulis tai žino, — pasakė jis, — tu vienintelis, Laudonai, nežinai tokių dalykų. Neseniai Aukščiausiojo teismo teisėjai Sinsinatyje kovėsi su durklais teisme. Paimk mano draugo knygelę „Le Touriste dans le Far-West"*, apie viską ten perskaitysi gražia prancūzų kalba.

Galų gale per dienas įsiutintas šitokių šnekų ir norėdamas įrodyti, kad taip nėra, atidaviau bylą į velionio tėvo advokato rankas. Po kurio laiko aš su pasitenkinimu išgirdau, jog mano skolininkas mirė nuo geltonosios karštligės Ki Veste, o jo visų reikalų ir galo nesurasi. Neminėsiu jo pavardės; nors jis ir pasielgė lengvabūdiškai ir žiauriai, bet gal ir norėjo dorai atsiskaityti.

Netrukus vežikų smuklėje į mane imta kitaip žiūrėti, ir taip prasidėjo naujas mano nevilties etapas. Pirmą dieną tariau sau, kad man taip atrodo; kitą dieną pamačiau, kad tai teisybė, o trečią, pagautas panikos, aš nebėjau į smuklę ir beveik dvi paras pasninkavau. Tai buvo tikra beprotybė, nes skolininkas, nesirodantis į akis, yra tik dar labiau pastebimas, o stalauninkas, neatėjęs pavalgyti, be abejonės, apkaltinamas neištikimybe. Todėl ketvirtą dieną aš grįžau širdyje drebėdamas. Šeimininkas kreivai pasižiūrėjo į mane,

*Turistas Tolimuosiuose vakaruose (*pranc.*).

padavėjos, jo dukterys, nuleido negirdom mano reikalavimus ir į mano perdėtai smagų pasisveikinimą tik patempė lūpą; man viskas pasidarė aišku kaip ant delno, kai paprašius sūrio, kuris visad paduodamas prie pietų, man buvo atrėžta, jog nebėra. Buvo akivaizdu, kad priėjau liepto galą; buvau per plauką nuo skurdo bedugnės ir dabar pamačiau, kad jau riedu į ją.

Visą naktį nesudėjau akių, o rytą pirmiausia pasukau į Mainerio studiją. Dėl šito žingsnio aš daug svarsčiau ir ilgai nesiryžau, nes su tuo anglu nebuvau artimai susibičiuliavęs; žinojau, kad jis pinigų turi per akis, bet iš to, kiek pats mačiau ir girdėjau, buvo aišku, kad elgetai geriau į jį nesikreipti.

Radau jį tapantį paveikslą, kurį iš visos širdies pagyriau; jis buvo apsivilkęs paprasta, bet gražia, išlyginta eilute, ir nutrintas mano švarkpalaikis baisiai skyrėsi nuo jo rūbų. Bešnekant jis įdėmiai žvilgčiojo čia į savo drobę, čia į riebią pozuotoją, kuri, grakščiai sulenkusi ranką virš galvos, nuoga sėdėjo gale studijos. Pasakyti savo prašymą man būtų buvę sunku palankiausiomis aplinkybėmis, o stovint tarp Mainerio, įnikusio į savo meną, ir baltos riebios moters juokinga poza, tai buvo neįmanoma. Vis stengiausi užsiminti, ko atėjęs, bet pradėjęs tuoj įsileisdavau liaupsinti paveikslą. Galų gale moteris gavo valandėlę poilsio ir patenkinta ėmė mus šnekinti; švelniu silpnu balseliu išpasakojo, kaip klesti jos reikalai, kaip graudu, kad jos sesuo išėjo iš doros kelio ir todėl supykdė tėvą, griežtos moralės valstietį, kilimo iš Šalono prie Marno. Kai ji vėl sėdo pozuoti ir aš atsikrenkščiau, bet vėl neišdrįsęs pasakiau kažkokią banalybę apie paveikslą, Maineris staiga prirėmė mane prie sienos.

— Turbūt ne šitų niekų pliaukšti čia atėjot?

— Ne, — atsakiau niūriai, — atėjau pinigų pasiskolinti.

Jis kiek padirbėjo tylėdamas.

— Mes, rodos, nebuvom labai artimi draugai? — paklausė jis.

— Ačiū, — atsakiau, — daugiau nėra ko šnekėti. — Ir jau stojausi eiti, visas kunkuliuodamas iš įniršio.

— Žinoma, jei norit, galit eiti, — tarė Maineris, — bet patarčiau likti ir viską išsakyti.

— Ką čia dar sakyti? — sušukau. — Sulaikote, kad be reikalo būčiau pažemintas?

— Klausykit, Dodai, pasistenkit sutramdyti savo pyktį, — tarė jis. — Šito pokalbio jūs norėjote, o ne aš; jei manote, kad jis man labai malonus, klystate; o jei manote, kad aš duosiu jums pinigų, nežinodamas, ar galėsite juos grąžinti, laikote mane kvailiu. Be to, — pridūrė jis, — sunkiausia jūs jau padarėte, paprašėte, ir dabar iš viso ko galime spręsti, jog jums atsakysiu. Nenoriu suteikti jums tuščių vilčių, bet jums vertėtų leisti man ištirti, kokia padėtis.

Ir taip... (vos nepasakiau „padrąsintas") užsikirsdamas viską jam išklojau: pasakiau, kad gaudavau skolon pietus vežikų smuklėje, bet dabar matau, kad taip bus nebeilgai; pasakiau, kad Dižonas užleido man studijos kampą, kur aš stengiausi daryti ornamentus, figūrėles laikrodžiams, — Laiką su dalge, Ledą su gulbe, Muškietininkus žvakidėms ir kitus niekniekius, — kurie iki šios dienos dar neužsitarnavo nė mažiausio pagyrimo.

— O kur jūs gyvenat? — paklausė Maineris.

— Dėl kambario ne bėda, — atsakiau. — Šeimininkė labai gera sena dama ir dar nė neužsiminė apie pinigus.

— Nesuprantu, ar todėl ji turėtų būti nubausta, kad yra sena ir gera, — burbtelėjo Maineris.

— Ką jūs turit galvoj? — neiškentęs paklausiau.

— Štai ką, — tarė jis. — Prancūzai tarpusavy labai daug ką duoda kreditan. Jiems tai apsimoka, kitaip tokia

tvarka vargu ar užsilaikytų. Bet prie ko čia mes? Nemanau, kad mums, anglosaksams, būtų gražu pasinaudoti jų papročiais, o paskui mauti per Lamanšą ar kaip jūs, jankiai, per Atlantą.

— Bet aš niekur nežadu bėgti, — paprieštaravau.

— Žinoma, — atsakė jis. — O kodėl gi ne? Man rodos, jūs gana piktai kalbate apie vežikų smuklės savininkus; pats iš savo pajamų nepragyvenate; kuo jūs čia ilgiau gyvensite, tuo daugiau nuostolių padarysite vargšei senai damai, savo šeimininkei. Štai ką aš siūlau: jei sutiksite išvykti, nupirksiu jums bilietą į Niujorką ir apmokėsiu visas išlaidas ir kelionę geležinkeliu iki Maskegono, jei teisingai prisimenu šio miesto pavadinimą, kur gyveno jūsų tėvas, kur liko jo draugai, ir ten, be abejo, jums blykstels kokia nors prošvaistė. Nelaukiu iš jūsų dėkingumo, nes jūs neabejotinai mane laikote galviju, bet labai prašau grąžinti pinigus, kai turėsite. Šiaip ar taip, tiek aš galėčiau padaryti. Būtų visai kas kita, jei laikyčiau jus genijum. Dodai, bet aš taip nemanau ir nepatarčiau jums apie save taip galvoti.

— Manau, kad paskutiniai sakiniai ne į temą.

— Man atrodo, kad tai į temą, — tarė jis nė kiek nesumišęs, — be to, jeigu jūs prašote manęs pinigų be jokios garantijos, kad grąžinsite, tai naudojatės draugo teise, vadinasi, ir aš galiu ja pasinaudoti. Bet ne apie tai kalba, ar ne?

— Ne, labai ačiū, — tariau. — Man dar liko viena išeitis.

— Gerai, — tarė Maineris, — pagalvokite, ar ji bus sąžininga.

— Sąžininga?! — užsidegiau aš. — Kokią jūs turit teisę abejoti mano sąžine?

— Nekalbėsim, jei jums nepatinka, — atsakė Maineris. — Jums atrodo, kad būti sąžiningam, tai tas pat, kaip

eiti slėpynių. Man ne. Mes galbūt šią sąvoką nevienodai suprantame.

Po šio erzinančio pokalbio, per kurį Maineris nė valandėlės nesiliovė tapęs, nuėjau tiesiai į senojo savo maestro studiją. Man buvo likusi viena nelošta korta, ir dabar aš nusprendžiau ja eiti: reikia nusimesti džentelmeno fraką ir imtis meno, apsivilkus darbininko drabužiais.

— O, tai mažasis Dodas! — sušuko maestro; ir kai jis pamatė, kokie nušiurę mano drabužiai, jo veidas aptemo.

Pasakiau savo prašymą angliškai; žinojau, kad jo vienintelė tuštybė — anglų kalbos mokėjimas.

— Maestro, — tariau, — gal priimtumėt mane vėl į savo studiją, bet šį kartą kaip darbininką?

— Maniau, kad tavo tėvas nepaprastai turtingas? — pasakė jis.

Pasakiau, kad dabar esu našlaitis ir neturiu nė skatiko.

Jis papurtė galvą ir tarė:

— Pas mane veržiasi daug geresni darbininkai, daug geresni.

— Jūs neblogai atsiliepėt apie mano darbą, — maldaudamas pasakiau.

— Taip, ne visai blogai, ne, — tarė jis; — turtuolio sūnui to užtenka, bet neužtenka našlaičiui. Matot, maniau, kad jūs išsimokysite ir būsite dailininkas, nemaniau, kad mokotės būti darbininku.

Nuošaliame bulvare netoli Napoleono antkapio, sunykusio medžio šešėlyje stovėjo suolelis, nuo kurio galėjai matyti tik purviną kelią ir pliką sieną. Ant to suolelio aš ir atsisėdau apmąstyti savo varganos padėties. Oras buvo niūrus, apsiniaukęs; per tris dienas buvau valgęs vieną kartą, neturėjau tabako, batai buvo kiaurai permirkę, kelnės apskretusios nuo purvo; mano nuotaika ir visi susidėję įvykiai liūdnai derinosi su ta vieta. Štai du žmonės gerai

kalbėjo apie mano darbą, kai buvau turtingas ir man nieko netrūko, o dabar, kai esu vargšas ir nieko neturiu, „tu ne genijus", – pareiškė vienas, „našlaičiui to neužtenka", – pasakė kitas. Pirmasis pasisiūlė užmokėti už bilietą kaip nuskurdusiam emigrantui, antrasis atsisakė samdyti už akmenskaldį – žmogui su tuščiu pilvu atsakyta trumpai ir aiškiai. Praeityje jie nebuvo nenuoširdūs, bet ir dabar nuoširdžiai kalbėjo; pasikeitus aplinkybėms, atsirado naujas matas, štai ir viskas.

Ir nors aš nekaltinu abiejų guodėjų nenuoširdumu, bet toli gražu nemanau juos esant neklystančius. Kiek daug dailininkų buvo pripažinti niekam tikusiais, o paskui jie dar pasijuokė iš tokių žinovų. Kokio amžiaus buvo Koro, kai jis pagaliau atrado brangaus savo talento gyslelę? Ar buvo koks jaunuolis (ir su rimtesniu pagrindu) labiau išniekintas, negu mano dievaitis Balzakas? O jei man reikėjo dar stipresnio paskatinimo, turėjau atsigręžti ten, kur pro purius debesis tviskėjo Invalidų namų auksinis kupolas, ir prisiminti žmogų, kuris ten ilsisi, prisiminti tas dienas, kai smarkios panos juokdavosi iš jo, jauno artilerijos leitenanto, ir pravardžiuodavo Batuotu katinu, ir tas, kai jam kelias buvo karūnomis ir pergalėmis klojamas, šimtai pabūklų ir šimtai kavaleristų trypė nustebusios Europos kelius, o jis ėjo aštuoniasdešimt mylių priešais didžiąją armiją. Grįžti, pasiduoti, prisipažinti nevykėliu garbėtroška, aukštai šokus, taip žemai nutūpti? Negi aš, Laudonas Dodas, su panieka atsisakęs visų kitų gyvenimo kelių, išreklamuotas Seint Džou laikraštyje „Sand Herald" kaip menininkas patriotas, grįšiu į gimtąjį Maskegoną tarsi netinkanti pardavimui prekė ir, atkišęs kepurę, apeisiu tėvo pažįstamų ratą prašydamas, kad priimtų į kokią kontorą? Ne, prisiekiu Napoleonu! Aš mirsiu skulptorius; ir tiedu, paniekinę mane šiandien, dar pavydės man garbės arba

po laiko gailėdamiesi lies ašaras, eidami paskui mano, elgetos, karstą.

Nors drąsos ir nepraradau, bet nuo to nepasidariau sotesnis. Netoliese, už purvinų vežimų eilės, purvinos plačios gatvės pakrašty buvo manoji smuklė, ji mane ir traukė, ir gąsdino. Gal mane įsileis ir aš ten prisikimšiu pilvą; o gal ši diena kaip tik bus lemtinga ir mane, garsiai plūsdami, išvarys. Reikėtų pabandyti, aišku, reikėtų; bet per tą rytą aš patyriau tiek nuoskaudų, kad geriau ryžausi badauti, negu iškentėti dar vieną. Aš nebijojau ateities, bet tai dienai pritrūkau drąsos. Visą drąsą buvau sukaupęs lemiamoms kautynėms ir neliko nė lašelio išankstiniam susirėmimui vežikų smuklėje. Todėl sėdėjau kaip sėdėjęs ant suolelio netoli Napoleono palaikų; čia snaudžiau, čia man apsisukdavo galva, čia ji pasidarydavo tuščia kaip puodynė, ir aš jutau gyvulišką pasitenkinimą, kad galiu visai atsipalaiduoti; paskui vėl galvojau, kūriau planus, prisimindamas viską su neregėtu ryškumu, sekiau sau pasakas apie staiga aptiktus lobius, gardžiuodamasis užsakinėjau ir godžiai kimšau išgalvotus patiekalus ir galų gale užmigau.

Jau temo, kai, pažadintas šalto lietaus, pašokau ant kojų ir vėl išgirdau nenumalšintą alkio balsą. Valandėlę stovėjau sutrikęs; visos mano mintys ir svajonės vėl praskriejo galvoje; mane vėl gundė, lyg už virvės traukė vežikų smuklė, bet vėl susivaldžiau, prisiminęs galimus įžeidimus. „Qui dort dine"*, pamaniau sau ir netvirtu žingsniu šlapiomis gatvėmis pasukau namo; tik lempos ir vitrinos dabar švietė ir, man einant, dar rikiavo mano vaizduotėje visokiausius pietus.

— Mesjė Dodai, — pasakė durininkas, — jums yra registruotas laiškas. Laiškanešys jį rytoj vėl atneš.

---

*„Kas miega, tas pietauja" — prancūziška patarlė.

Jau seniai jokio laiško negavau, iš kur man registruotas? Kas jame galėtų būti, nežinojau nė ką ir manyti. Bet aš ir neslėpiau, tuo labiau nekūriau jokių planų, o paprasčiausiai ėmiau meluoti ir taip natūraliai, tarsi visą gyvenimą nebūčiau nieko daugiau daręs.

— O, — pasakiau, — galų gale atsiuntė pinigus! Kaip gaila, kad negavau šiandieną! Gal galėtumėt man paskolinti iki rytojaus šimtą frankų?

Iki šio akimirksnio aš nemėginau skolintis iš durininko, bet registruotas laiškas buvo kaip garantija, ir durininkas man atidavė visus, kiek turėjo — tris napoleondorus ir kelis sidabrinius frankus. Aš nerūpestingai įsikišau pinigus į kišenę, dar pajuokavau su durininku ir tingiai išžingsniavau pro duris; paskui, kiek nešė drebančios kojos, pasileidau link Kliunio kavinės. Vikrūs ir greiti prancūzų kelneriai man tada pasirodė per lėti, ir vos padavėjas spėjo pastatyti ant stalo butelį ir sviestą su duona, aš, nepaisydamas jokio mandagumo, prisipyliau taurę ir prisikimšau pilną burną. Nepaprastoji Kliunio kavinės duona, nepaprastoji pirmoji taurė senojo burgundiško vyno, taip ir išsiliejusi po visą mano kūną, nenusakoma pirmoji alyva iš karštojo patiekalo. Man atrodo, kad ir mirties patale, kai mano gyvybė ims blėsti, aš vis dar prisiminsiu jų skonį! Kiti patiekalai ir visas vakaras paskendo miglose; gal viskas man aptemo nuo burgundiškojo vyno, o gal greičiau, persivalgius po badavimo.

Tik aiškiai žinau, kad kitą rytą man buvo gėda, aš puoliau į nevilтį, prisiminęs, kad apmoviau sąžiningą vargšą durininką; to dar negana, sudeginau visus tiltus ir pražudžiau paskutinį savo prieglobstį, mansardą. Durininkas laukia pinigų, o aš neturiu iš ko grąžinti skolos, namuose kils skandalas, ir kaltininkas turės išsikraustyti. „Kas tau davė teisę abejoti mano sąžine?" — vakar prieš pietus aš

pardaviau stogą virš galvos, savo ateitį ir savigarbą, kad tik galėčiau pavalgyti Kliunio kavinėje!

Man šitaip verkšlenant, laiškanešys atnešė garsųjį registruotą laišką, ir jame buvo išsigelbėjimas iš visų bėdų. Išsiųstas iš San Francisko, kur Pinkertonas gyveno iki kaklo pasinėręs į begales įvairiausių reikalų. Laiške Pinkertonas pakartotinai siūlė pinigus, o kadangi jo padėtis dabar buvo kur kas geresnė, galėjo duoti dviejų šimtų frankų sumą per mėnesį; jei kartais aš dabar priremtas prie sienos, tai jis pradžiai įdedąs keturiasdešimties dolerių čekį. Yra šimtai rimtų priežasčių, kodėl žmogus šioje savarankiškoje epochoje turi vengti priklausyti nuo kito; tačiau daugybė svarbiausių argumentų atpuola, kai padėtis be išeities, kaip tada man: taigi vos atsidarė bankai, čekis buvo iškeistas.

Buvo gruodžio pradžia, kai šitaip parsidaviau vergijon, ir pusę metų aš vilkau vis ilgėjančias dėkingumo ir nesmagumo grandines. Dar pasiskolinęs aš pranokau save ir užtemdžiau Maskegono Genijų, padaręs Salonui* nedidelę, bet labai patriotišką skulptūrą „Vėliavnešys"; ji buvo ten priimta, prastovėjo tam tikrą dienų skaičių visai niekieno nepastebėta ir grįžo pas mane tokia pat patriotiška, kaip ir pirma. Aš dėjau visą širdį (kaip pasakytų Pinkertonas), puošdamas laikrodžius ir žvakides; bet gyvatė žvakidžių liejikas vis ko nors prie jų prikibdavo. Net kai Dižonas, begaliniai gero būdo ir begaliniai niekiną tokį atsitiktinį darbą, sutiko parduoti jas, sumaišęs su savo darbais, užsakovams vis vien nepatiko manosios, ir jie jas atmetė. Jos grįžo pas mane, ištikimos kaip ir Vėliavnešys, kuris, stovėdamas viso bataliono mažesnių stabų priekyje, lindo į akis ankštoje mano draugo studijoje. Mudu su Dižonu susėsdavom ir valandomis pražiūrėdavom į šią

*Salonas – kasmetinė Paryžiaus dailės paroda.

figūrų draugiją. Ir kokių tik čia nebuvo, — ir griežto, ir žaismingo, ir klasikinio, ir Liudviko XV stiliaus! Čia buvo ir Žana d'Ark su kareiviška kirasa, ir Leda su gulbe; o, teatleidžia man, neišmanėliui, Dievas, juokingų čia irgi buvo. Kaip sakiau, sėdėdavom, žiūrėdavom, kritikuodavom, ir taip pasukdavom, ir anaip, ir prisikišę ištyrinėdavom, — jos atrodė kaip tikros statulėlės, o niekas ir dovanai nenorėjo jų imti.

Tuštybė miršta sunkiai, o ypatingai atkakliais atvejais pergyvena net žmogų. Bet maždaug po pusmečio, kai jau turėjau apie du šimtus frankų skolos Pinkertonui ir per pusę tiek skolų visame Paryžiuje, vieną rytą nusibaigė mano tuštybė. Giliau bristi į skolas nebedrįsau, dėl savo skulptūrų nebeturėjau jokių vilčių ir galiausiai prisipažinau, kad esu pribaigtas.

Atsisėdęs su naktiniais marškiniais prie lango, žvilgtelėjau į medžių viršūnes bulvaro gale, iš kur pasigirdo taip malonūs mano ausiai gatvės eismo garsai, ir parašiau atsisveikinimą Paryžiui, menui, ankstesniam gyvenimui ir tokiam sau, koks buvau ligi tol. „Pasiduodu, — rašiau. — Kai vėl atsiųsi pinigų, važiuosiu tiesiog į Vakarus, kur tu su manim galėsi daryti, ką tinkamas."

Tenka pripažinti, kad Pinkertonas tam tikra prasme nuo pat pradžių spyrė mane atvažiuoti, rašė, koks jis vienišas tarp naujų pažįstamų, „kurių nė vieno nerasi tokios kultūros, kaip tu"; kalbėjo apie mūsų draugystę tokiais gražiais žodžiais, jog man net nesmagu pasidarydavo, kad negalėsiu tuo pačiu atsakyti, skundėsi, kaip jam sunku be pagalbininko, ir čia pat imdavo girti mano pasiryžimą ir įkalbinėti, kad likčiau Paryžiuje. „Tik prisimink, Laudonai, — rašė jis, — jei kada tau atsibos visa tai, čia yra aibės darbo, ir tu padėsi atskleisti šios tolimos, dar nepaliestos valstijos lobius. Aš, žinoma, jau nekalbu apie

tai, koks man būtų džiaugsmas, jei mes dirbtumėm ranka rankon." Dabar viską apgalvodamas, aš negaliu atsistebėti, kad taip ilgai spyriojausi šiam šauksmui ir vis toliau leidau pinigus taip, kaip jam tikrai nebūtų patikę. Galų gale atsitokėjęs, kokioje esu padėtyje, galutinai prasiblaiviau ir nutariau ne tik paklausyti jo patarimo dėl ateities, bet ir atlyginti nuostolius, padarytus dėl manęs praeityje. Patekęs į šiuos kebłumus, prisiminiau, jog dar turiu kai kurių galimybių, ir nusprendžiau, nepaisydamas jokių pažeminimų, aplankyti Laudonus jų istoriniame mieste.

Iškūriau naktį, nors nelabai oriai, bet be jokių kliūčių. Kadangi neturėjau nė poros batų, vertų pasiimti, tai palikau visą savo mantą be jokio gailesčio. Dižonas paveldėjo Žaną d'Ark, Vėliavnešį ir muškietininkus. Jis buvo kartu su manim, kai nusipirkau lagaminą ir keletą kelionei reikalingų daiktų. Prie lagaminų parduotuvės aš ir atsisveikinau su juo, nes norėjau praleisti paskutines valandas vienas. Likęs vienas aš pietavau (žymiai prabangiau, negu leido kišenė), vienas nusipirkau bilietą Seint Lezaro stotyje ir vienui vienutėlis, nors vagonas buvo prisikimšęs žmonių, žiūrėjau į atsispindintį mėnulį Senoje, į Ruano bokštus ir į laivus Diepo uoste. Kai rytmečio žara pažadino mane iš neramaus miego ant denio, džiaugsmingai pažvelgiau į aušrą; aš su džiaugsmu žiūrėjau į žalius Anglijos krantus, kylančius iš rausvo rūko, su pasi-tenkinimu kvėpiau sūrų orą į plaučius, bet staiga mane vėl nusmelkė mintis, kad aš jau nebe dailininkas, kad aš jau kitas, kad palieku tai, kas man buvo svarbiausia, ir grįžtu prie to, ką niekinau, kad esu skolų ir dėkingumo vergas, visų pripažintas nevykėlis.

Nenuostabu, kad po tokių minčių apie savo gėdą ir nelaimes man palengvėjo, kai prisiminiau, jog Pinkertonas laukia manęs su neblėstančiu prisirišimu ir nepelnytai mane

vertindamas, todėl nusprendžiau, kad jis gali tikėtis, kad jo vilčių nesutrypsiu. Mane sukrėtė mintis, kad tarp mūsų tokia nelygybė. Būčiau buvęs baslys, jei būčiau nesigėdindamas galėjęs galvoti apie mūsų draugystę – aš beveik nieko nedaviau, o gavau tiek daug. Man reikėjo Londone išbūti visą dieną, tad nusprendžiau nors žodžiais atitaisyti padėtį. Atsisėdęs baro kampe ir imdamas lapą po lapo popieriaus, išliejau visą savo dėkingumą, gailestį dėl praeities ir pasiryžimą ateičiai. Rašiau, kad iki šiol gyvenau kaip tikras egoistas. Egoistiškai elgiausi su tėvu ir draugu, naudojausi jo pagalba, bet atsisakydavau suteikti jiems apgailėtino malonumo pabūti kartu – juk nieko daugiau jie ir neprašė.

Literatūra stebuklingai paguodžia! Kai parašiau ir išsiunčiau laišką, savo dorybių suvokimas įkaitino man kraują kaip geras vynas.

Šeštas skyrius

AŠ VYKSTU Į VAKARUS

Kitą rytą pasiekiau dėdės duris, kai visa šeima sėdo pusryčių. Prabėgo daugiau kaip treji metai — ir beveik be jokių pasikeitimų šiame nepajudinamame namų ūkyje — nuo to laiko, kai aš, jaunas studentas, čia buvau atvažiavęs ir nežinojau, nuo kurio galo valgyti man nematytus skanėstus — rūkytą menkę, rūkytą lašišą, avienos kumpį — ir tuščiai sukau galvą, spėliodamas, kas yra ant arbatinuko po pasipūtusia lėle. Jei čia ir buvo koks pasikeitimas, tai tik tas, kad aš išaugau šeimos akyse. Prideramai paminėjus tėvo mirtį — kaip tikri škotai, visi iškilmingai patempė apatines lūpas, o moterys palingavo galvas, — tuoj buvo pradėta linksmesnė kalba (padėk man Dieve!) apie mano laimėjimus. Jie buvo labai patenkinti, išgirdę apie mane tokias geras naujienas — dabar aš esąs didelis žmogus. O kur stovinti ta gražioji skulptūra, kažkoks Genijus? „Čia neatsivežei? Ne? Iš tikrųjų?" — klausinėjo manęs linksmos pusseserės, purtydamos garbanas, tarytum aš tą skulptūrą būčiau atsivežęs ir dabar slėpęs prie savęs kaip dovaną gimimo dienai. Ši šeima, nepratusi prie tropiškų vakarų tuškesio, buvo visiškai patenkinta laikraščiu „Sandi Herald" ir nelaimingais Pinkertono sapaliojimais. Nenorėjau įšgalvoti problemų, kurios būtų galėjusios labiau mane prislėgti; prisimenu, kad per visus pusryčius jaučiausi kaip iškarštas mokinukas.

Pagaliau, kai pusryčiai ir šeimos maldos baigėsi, aš paprašiau, ar dėdė Edemas nemalonėtų pasikalbėti su manim apie reikalus. Išgirdus šį grėsmingą posakį, vargšo dėdės veidas ištįso, ir kai seneliui (jis neprigirdėjo) dar kartą buvo pakartotas šis pasiūlymas ir jis pareiškė norą

dalyvauti mūsų pokalbyje, man rodos, nuliūdęs dėdė net susinervino. Žinoma, jis šito neparodė, tik širdingai išsiviepė, ir mes visi trys iškilmingai nuėjom į greta esančią biblioteką — niūrų teatrą tokiam liūdnam pokalbiui. Senelis prisikimšo molinę pypkę ir jaudindamasis rūkė kampe prie nepakurto židinio; už jo, nors rytas apsiniaukęs ir vėsus, buvo pravertas langas ir pusiau nuleista užuolaida. Net negaliu aprašyti, kaip senelis čia netiko, — jis atrodė tarsi būtų išmestas po laivo sudužimo. Dėdė Edemas atsisėdo prie darbo stalo, viduryje. Vertingų knygų eilės žvelgė į kankinio vietą, ir aš girdėjau, kaip sode čirškia žvirbliai, o smarkioji mano pusseserė barbina pianiną viršuje, svetainėje, ir spigiai traukia dainelę.

Tokioje aplinkoje kaip mokėdamas trumpiau, kiek pasipūtęs lyg vaikas ir įsmeigęs akis į grindis, apsakiau giminaičiams, kokia mano finansinė padėtis, kiek skolingas Pinkertonui, kaip neįmanoma pragyventi iš skulptūros, kokia karjera man siūloma Valstijose, taigi, prieš dar labiau įsiskolindamas svetimiems, nutariau viską išdėstyti savo artimiesiems.

— Labai gaila, kad tu pirmiausia nesikreipei į mane, — tarė dėdė Edemas. — Drįstu sakyti, kad taip būtų buvę daug gražiau.

— Ir man taip atrodo, dėde Edemai, — atsakiau. — Bet atminkite, aš nežinojau, kaip jūs pasižiūrėsite į mano prašymą.

— Manau, kad niekad nebūčiau nusigręžęs nuo savo giminės — juk mūsų gyslose teka vienas kraujas, — pasakė jis, pabrėždamas žodžius; neramiai mano ausiai pasigirdo, kad juose daugiau pykčio, negu nuoširdumo. — Niekad nepamiršiu, kad esi mano sesers sūnus. Tai laikau savo šventa pareiga. Aš imuosi atsakomybės už padėtį, kurioje atsidūrei, kaipgi kitaip.

Nežinojau, ką man daryti, ir tik sumurmėjau „Ačiū".

— Taip, — varė jis toliau, — sakytum pranašo ranka tave čia atsiuntė kaip tik geru laiku. Senojoj firmoj, kur aš tarnavau, yra laisva vieta; ji dabar vadinasi „Italų urmininkai", — tęsė jis, lyg sakydamas juoką. — Žinok, kad tau pasisekė, — kai aš tarnavau, jie buvo tik bakalėjininkai. Aš tave ten įtaisysiu rytoj.

— Lukterėkit, dėde Edemai, — pertraukiau jį. — Aš visai ne to prašau. Prašau jūsų sumokėti Pinkertonui, nes jis neturtingas. Prašau ištraukti mane iš skolos, o ne tvarkyti mano gyvenimą ar nors jo dalį.

— Jei būčiau šiurkštus, galėčiau priminti, kad elgeta turi imti tai, kas jam duodama, — pasakė dėdė. — O savo gyvenimą tu jau mėginai susitvarkyti savarankiškai ir pats matai, kas iš to išėjo. Dabar turi nusileisti, kad tau vadovautų vyresnieji, ir (kad ir ką galvotum) protingesni už tave. O visų šitų tavo draugo (tarp kitko, aš nieko apie jį nežinau) projektų ir kalbų apie perspektyvas Vakaruose aš nenoriu ir klausytis. Neturiu nė mažiausio supratimo, kaip tu bastysies po visą Ameriką, gaudydamas lauke vėjus. Toje vietoje, kurią, laimė, aš galiu tau pasiūlyti ir kurios griebtųsi ne vienas gerai išauklėtas jaunuolis, tu pradžiai gausi aštuoniolika šilingų per savaitę.

— Aštuoniolika šilingų per savaitę! — neištvėriau. — Juk mano vargšas draugas man dykai daugiau davė.

— Ir jei neklystu, tam pačiam draugui tu stengiesi atsimokėti, — tarsi labai svarų argumentą pasakė dėdė.

— Edemai, — prabilo senelis.

— Man labai nemalonu, kad jums tenka dalyvauti tokiuose reikaluose, — prabilo dėdė Edemas, nuolankiai atsigręždamas į mūrininką, — bet turiu priminti, kad jūs čia savo noru.

— Edemai! — suriko senelis.

— Gerai, pone, klausau, — pasakė dėdė.

Senelis tylėdamas porą kartų užsitraukė pypkę ir pasakė:

— Į tave graudu žiūrėti, Edemai.

Dėdė pasišiaušė nuo tokio įžeidimo.

— Gaila, kad jūs taip manote, — tarė jis, — ir dar labiau gaila, kad tai sakote prie tokių žmonių.

— Ir man taip regis, — atrėžė senasis Laudonas, — bet keisčiausia, man į tai nusispjaut. Klausyk, vaike, — jis atsisuko į mane. — Ar aš tau senelis, ar ne? Neimk į galvą, ką Edemas kalba. Aš pasirūpinsiu, kad čia tavęs neskriaustų. Aš turtingas.

— Tėve, — pasakė dėdė Edemas. — Norėčiau jums vienam porą žodžių pasakyti.

Atsistojau eiti.

— Sėdėk, kur sėdėjęs! — užriko senelis kone įniršęs. — Jei Edemas nori ką pasakyti, tegu sako. Pinigai čia mano, ir, velniai griebtų, manęs čia turi visi klausyti.

Po tokio niekingo padrąsinimo dėdė, atrodo, daugiau nebeturėjo ką sakyti; du kartus paragintas „išsakyti, kas jam susikaupė", jis du kartus niūriai nutylėjo, ir, tiesą sakant, tuo metu man jau pasidarė jo gaila.

— Klausyk, Džeinės sūnau! — vėl prabilo senelis. — Aš tau praskinsiu kelią. Tavo motina buvo mano mylimiausia duktė. Su Edemu niekad nesusišnekėdavau. Ir tu pats man patinki; tu sveikai galvoji ir iš prigimties turi nuovoką apie statybininko darbą, buvai Prancūzijoje, o aš girdėjau, kad ten geri tinkuotojai. Luboms tinkas — nuostabus dalykas. Turbūt visoje Škotijoje nėra tokio statybininko, sunaudojusio tiek tinko, kiek aš. Jis labai tinka papuošimui. Taigi, kaip sakiau, jei imsies šito amato, su tuo kapitalu, kurį tau žadu duoti, gali užgyventi tiek turto, kaip aš. Žinok, kad po mano mirties tu būtum gavęs savo dalį. Kadangi tau dabar prireikė, tai gausi mažėliau, kaip dera.

Dėdė Edemas atsikrenkštė.

— Tai labai gražu, tėve, — pasakė jis, — ir esu įsitikinęs, jog ir Laudonas taip mano. Labai gražu, ir kaip jūs sakėte, taip ir dera. Bet jeigu jūs neprieštarausite, gal būtų geriau tai juodu ant balto užrašyti.

Jų širdy rusenąs priešiškumas nuo šitų ne laiku pasakytų žodžių vos neįsiliepsnojo. Mūrininkas atsigręžė į savo atžalą, ir, kaip Dievą myliu, jo apatinė lūpa atsikišo it beždžionės. Mirtinoje tyloje jis įsispitrino į sūnų, paskui tarė: „Pašauk Gregą!"

Buvo akivaizdu, kaip paveikė šie žodžiai. Dėdė pralemeno:

— Jis bus išėjęs į kontorą.

— Pašauk Gregą! — pakartojo senelis.

— Sakau jums, kad bus išėjęs į kontorą, — nenusileido Edemas.

— O aš tau sakau, kad jis rūko, — kaip kirviu nukirto senis.

— Na ir labai gerai! — suriko dėdė ir guviai pašoko ant kojų, tarsi nudiegtas naujos minties. — Tai aš pats jį pašauksiu.

— Nieko tu nepašauksi! — užriko senelis. — Sėdėsi kaip sėdėjęs.

— Tai kaip, po velnių, man jį pašaukti? — neištvėrė dėdė ne be priežasties įniršęs.

Senelis, nebeturėdamas, ką atsakyti, su pašaipa pažiūrėjo į sūnų kaip supykęs mokinukas ir patraukė skambutį.

— Paimk sodo raktą, — pasakė dėdė Edemas tarnui, — ir jei ten rasi notarą poną Gregą (jis paprastai sėdi po raudonąja gudobele), perduok jam sveikinimus nuo senojo pono Laudono ir pasakyk, gal malonėtų čia užeiti valandėlei.

„Notaras Gregas!" Man iškart paaiškėjo, ko iki šiol neišnešė galva; kodėl taip reikšmingai kalba senelis ir ko

taip išsigandęs dėdė Edemas; matyt, mūrininko testamentas atsidūrė ant svarstyklių.

— Klausykite, seneli, — pasakiau, — man nieko panašaus nereikia. Aš tik norėjau, kad man paskolintumėt, tarkime, du šimtus svarų. Aš pats savimi pasirūpinsiu; Amerikoje prasimušiu, ten manęs laukia geri draugai...

Senelis mane nutildė ranka.

— Čia aš kalbu, — kirste nukirto jis, ir mes visi trys tylėdami laukėme ateinant notaro. Pagaliau kambarinė įvedė jį — liesą, su akiniais, bet malonios išvaizdos žmogų.

— Gregai, — sušuko senelis, — aš tik noriu vieno dalyko paklausti. Kokią Edemas turi teisę į mano testamentą?

— Aš galbūt nelabai suprantu klausimą, — pastatė akis notaras.

— Kokią Edemas turi teisę į mano testamentą? — pakartojo senis, kumščiu daužydamas per kėdės atramą. — Ar mano pinigai yra mano, ar Edemo? Ar Edemas turi teisę kištis?

— A, aišku, — pasakė ponas Gregas. — Žinoma, ne. Per vedybas abiem jūsų vaikams buvo išmokėta tam tikra suma, ir jie gavo ją visai teisėtai. Jūs to fakto, tikriausiai, nepamiršote, pone Laudonai?

— Vadinasi, jei aš noriu, — užbaigė senelis, pabrėždamas kiekvieną žodį, — po mirties galiu palikti visus savo pinigus kad ir Didžiajam Meganui, — jis, matyt, galvoje turėjo Didįjį Mogalą.

— Be abejonės, — atsakė Gregas šyptelėdamas.

— Ar girdi, Edemai? — paklausė senelis.

— Leiskite pasakyti, jog galėjau to ir negirdėti, — atsakė dėdė.

— Labai gerai, — tarė senelis. — Judu su Džeinės sūnum galit eiti pasivaikščiot. Aš su Gregu turiu pasišnekėti.

Atsidūręs vestibiulyje vienas su dėde Edemu, labai nesmagus atsigręžiau į jį:

— Dėde Edemai, jūs pats suprantate, man nėra ko ir sakyti, kad man visa tai nemalonu.

— Taip, labai gaila, kad tu pamatei senelį tokioj nepalankioj šviesoj, — atsakė šis keistas žmogus. — Bet nesidėk giliai į širdį. Šis tikrai keisto būdo žmogus turi ir labai gerų savybių, ir nė kiek nesibaiminu, jis tikrai tau bus geras.

Likti tokiam ramiam, kaip jis, man neužteko jėgų. Neištvėriau daugiau šituose namuose ir net negalėjau pažadėti, kad dar čion kada sugrįšiu, todėl susitariau, kad užeisiu po valandos į kontorą pas notarą, o jį, kai išeis iš bibliotekos, dėdė Edemas perspės ir pasakys apie mūsų susitarimą. Manau, kad painesnės padėties ir norėdamas nesugalvosi. Iš šalies galėjo atrodyti, kad aš paguldytas ant menčių, o nepažeidžiamasis Edemas yra dosnus nugalėtojas, iš taurumo nesinaudojantis savo pirmenybe.

Buvo aišku kaip dieną, kad būsiu apdovanotas, o apie tai, kokiu mastu ir kokiomis sąlygomis, galėjau visą valandą svarstyti vaikščiodamas per vėją vienas naujojo miesto prospektais, pasitardamas su Jurgio IV ir Viljamo Pito skulptūromis gatvių sankryžose, užsimiršdamas prie gaidų krautuvės vitrinų, atnaujindamas pažintį su Edinburgo rytų vėju. Po valandos aš nužingsniavau į pono Grego kontorą, kur po trumpos atitinkamos įžangos man buvo įteiktas dviejų tūkstančių svarų sterlingų čekis ir ryšulėlis knygų apie architektūrą.

— Ponas Laudonas liepė man pasakyti, — tęsė notaras, žvilgtelėjęs į popierėlį, — kad nors šios knygos ir labai naudingos praktiniam statybininko darbui, saugokitės, kad jos neužgožtų jūsų savitumo. Kartu jis pataria „nebūti pririštam" — čia jo žodžiai — prie teorijos, ir kad Portlendo cementas, sumaišytas su tam tikru kiekiu smėlio, labai patvarus.

Nusišypsojau ir pasakiau, kad tikriausiai labai patvarus.

— Man teko gyventi mano kliento statytame puikiame name, ir tada man į galvą įlindo mintis, kad namas per daug patvarus.

— Tokiu atveju, pone, — pasakiau, — jums palengvės, jei pasakysiu, kad neturiu jokių ketinimų būti statybininku.

Tai išgirdęs, jis nuoširdžiai nusijuokė. Kai tarp mūsų ledai buvo pralaužti, aš galėjau pasitarti su juo, kaip man toliau elgtis. Jis primygtinai įrodinėjo, kad aš turiu dar grįžti į tuos namus, — bent pavalgyti priešpiečių ir kartą išeiti pasivaikščioti su Laudonu.

— Vakare, jei norite, galiu jus išvaduoti pakviesdamas viengungiškų pietų pas save, — pasakė jis. — Bet priešpiečių ir pasivaikščiojimo neišvengsite. Jis jau senas ir, man rodos, tikrai jus myli, tad, žinoma, jam bus sunku, jei pajus, kad nenorite pabūti su juo. O dėl pono Edemo, man rodos, jūs be reikalo taip jaudinatės... Ką jūs, pone Dodai, manote daryti su tais pinigais?

O, čia iš tiesų rimtas klausimas. Turėdamas du tūkstančius svarų sterlingų — penkis tūkstančius frankų! — galėčiau grįžti į Paryžių studijuoti dailės ir gyventi kaip princas ar milijonierius taupiame Lotynų kvartale. Rodos, turėjau dar tiek sąžinės, jog širdies kampely džiaugiausi išsiuntęs iš Londono laišką, bet labai gerai prisimenu, jog visos kitos piktosios mano jėgos karčiai gailėjosi šito veiksmo. Tačiau vienu klausimu mano daugialypė vyriška prigimtis buvo vieninga; jei jau laiškas išsiųstas, nieko nebepakeisi, reikia važiuoti. Todėl perskyriau pinigus į dvi nelygias dalis: pirmai daliai ponas Gregas man įrašė čekį Dižono vardu, kad tas sumokėtų visas mano skolas Paryžiuje, o antrajai daliai, kadangi kelionės išlaidoms dar turėjau grynais, davė čekį į San Francisko banką.

Visą kitą laiką Edinburge (nepasakosiu apie labai malonius pietus su notaru, nei apie klaikius priešpiečius su giminėmis) praleidau, vaikštinėdamas su mūrininku; jis šį kartą vedėsi mane ne į priemiestį, pastatytą senomis jo rankomis, bet, paskatintas labai gražaus ir tikro impulso, nusivedė į patvaresnį prieglobstį, jo išrinktą visai giminei, — į kapines. Kažkokiu keistu sutapimu jos buvo kalėjimo pylimo ribose, ant uolos krašto, žalios nuo dirvono ir vijoklių, pilnos senų antkapių. Rytų vėjas (maniau, kad jis per žvarbus seneliui) lingavo medžių šakas, ir, šviečiant blausiai Škotijos saulei, šokinėjo jų šešėliai.

— Norėjau, kad tu pamatytum tą vietą, — pasakė jis. — Štai ten akmuo. Jufimija Ros — tai mano pati, o tavo senelė; tegu tave galas, sumaišiau, ji buvo mano pirmoji žmona ir su ja neturėjau vaikų; tavo senelė — tai mano antroji žmona Meri, gimė tūkstantis aštuoni šimtai devynioliktaisiais, mirė penkiasdešimtaisiais. Kai pagalvoju, gera buvo moteris, paprasta, neaikštinga. Aleksandras Laudonas, gimė tūkstantis septyni šimtai devyniasdešimt antraisiais, mirė — toliau nieko nėra — tai man. Aš Aleksandras vardu. Kai buvau dar vaikas, mane vadino Ekiu. Ei Eki, Eki, tu jau visai sukriošęs!

Dar vienas ir daug liūdnesnis mano apsilankymas kapinėse buvo jau kitur, Maskegono mieste, kurio naujojo kapitelio kupolas, paskendęs žalumynuose, iš karto traukė akį. Jau buvo pavakarys, kai aš atvažiavau, ir lijo.

Einant plačiomis gatvėmis, kurių nė pavadinimų nežinojau, pro mane dviem, trim ar net keturiom eilėmis žvangėjo arklių tramvajai, virš galvos buvo šimtai susiraizgiusių telegrafo ir telefono vielų, o iš abiejų pusių aukšti, nors ir ryškiai nudažyti, tačiau niūrūs namai; prisiminiau Rasino gatvę, vežikų smuklę, ir mano akys paplūdo ašaromis. Šis monotoniškas Babelis nuo mano išvažiavimo taip staiga

išaugo, ar greičiau išsipūtė, kad aš nuolat turėjau klausinėti kelio; net kapinės buvo naujutėlaitės. Tačiau mirtis nesnaudė: antkapių čia jau buvo daugybė. Lyjant skyniausi kelią tarp prabangių neskoningų milijonierių rūsių, pro juodus paprastus vengrų darbininkų kryžius, kol atsitiktinai, ar, vedamas instinkto, priėjau tėvo kapą. Akmuo buvo pastatytas (aš jau žinojau) „nuo ištikimų draugų".

Iš pirmo žvilgsnio galėjai nustatyti, koks jų skonis paminklams. Jų literatūrinį skonį nuspėjau, todėl nė nėjau arčiau skaityti užrašo. Bet pavardė priešais mane buvo užrašyta didelėmis raidėmis — Džeimsas K.Dodas. „Koks keistas daiktas pavardė, — pagalvojau, — ji prilimpa prie žmogaus, nuolatos rodo žmogų ne tokį, koks jis yra, ir paskui jį pergyvena!" Ir man pasidarė graudu ir juokinga, kad aš niekad nežinojau ir turbūt nesužinosiu, ką reiškia raidė K. Kingas, Kilteris, Kėjus, Kaizeris — man į galvą lindo visokie vardai, o galų gale prisiminęs Cezarį ir juokingai iškreipęs Kezariu, vos garsiai nenusikvatojau. Šitoks vaikiškas aš daugiau niekada nebuvau galbūt todėl, kad dar niekada nebuvau taip sukrėstas, nors tada atrodė, jog visi mano jausmai apmirę. Po šitokios nervų išdaigos mane ėmė graužti sąžinė, ir aš išskubėjau iš kapinių.

Tokia pat niūri nuotaika kaip per laidotuves mane slėgė ir vėliau, kai Maskegone kelias dienas lankiau tėvo pažįstamus. Iš pagarbos tėvui aš čia užsilaikiau, nors galėjau ir išvengti viso to skausmo — juk prisiminimai apie jį jau buvo visai išblėsę. Vien dėl jo mane maloniai priimdavo, o vien dėl manęs su nemažom pastangom pažįstamieji stengdavosi palaikyti kalbą apie velionio dorybes. Seni jo draugai prie manęs kalbėjo apie jo talentą verslui ar jo dosnumą visuomenės labui, o kai tik išeidavau pro duris, jie daugiau jo nebeprisimindavo. Tėvas mane mylėjo, o aš jį palikau gyventi vienišą tarp svetimų ir dabar sugrįžęs

radau jį mirusį, palaidotą ir užmirštą. Nors ir krimtausi, jam padėti nebegalėjau, tad bent ryžausi atlikti kitą gerą darbą. Dar viena vargšė širdis mylėjo mane — tai Pinkertonas. Aš neturiu du kartus padaryti tos pačios klaidos.

Šitaip užtrukau savaitę, nieko apie tai nepranešęs draugui. Kai Kaunsil Blafse persėdau į kitą traukinį, vagono gale pamačiau žmogų su telegrama rankoje, klausinėjantį, ar nevažiuoja čia žmogus „pavarde Londonas Dodas". Pagalvojęs, kad mano pavardė beveik tokia, pareikalavau telegramos. Ji buvo nuo Pinkertono: „Kada atvyksti? Nepaprastai svarbu". Nusiunčiau jam telegramą, pranešdamas atvykimo dieną ir valandą, ir Ogdene manęs jau laukė dar viena telegrama. „Puiku. Man neišsakomai palengvėjo. Sutiksiu Sakramente". Paryžiuje buvau jam sugalvojęs pravardę, apmaudo valandėlėmis vadindavau jį „Patrakėliu", ir dabar šis vardas pynėsi man ant liežuvio. Ko dabar iš jo tikėtis? Kokį naują patiekalą maloningoji pabaisa užmaišė savo Frankenšteinui? Į kokią naują kebeknę aš pateksiu Ramiojo vandenyno pakrantėje? Mano pasitikėjimas šiuo žmogum buvo begalinis, o nepasitikėjimas absoliutus. Žinojau, kad jis nieko nedarys iš blogos valios, ir buvau įsitikinęs, jog niekada nepasielgs teisingai.

Galbūt nuo tokio neaiškaus nujautimo man dar niūresnės rodėsi ir taip niūrios vietovės, važiuojant per Vajomingą, Jutą, Nevadą*, jos tarsi stūmė mane atgal į mano antrąją gimtinę — Lotynų kvartalą. Tačiau kai pervažiavau Siera kalnyną ir traukinys, taip ilgai puškėjęs ir dunksėjęs, pasileido žemyn į slėnį, kai išvydau šią neaprėpiamą klestinčią šalį, nusitiesusią nuo miškingų plotų link jūros, mėlynus kalnus ir beribius nokstančių kukurūzų

*JAV valstijos.

laukus, augalotus žydinčius vaiskiame ore medžius, apspitusius traukinį kaimiečius berniukus su figomis ir persikais, konduktorius, tamsiaodžius palydovus, aiškiai sužavėtus tokio vietovės pasikeitimo, aš pats tarsi sparnus įgijau: rūpestis nukrito man nuo pečių, ir kai Sakramente minioje pamačiau Pinkertoną, daugiau nieko nebenorėjau, tik šaukiau ir mojavau jam, o pripuolęs sugriebiau už rankos kaip savo brangiausią draugą — toks jis ir buvo.

— O Laudonai! — sušuko jis. — Kad žinotum, kaip aš tavęs pasiilgau! Atvažiavai čia pačiu laiku. Jau visi apie tave žino ir laukia. Aš tave išreklamavau, ir ryt vakare gausi skaityti paskaitą „Paryžiaus studento gyvenimas ir pramogos". Tūkstantis du šimtai bilietų parduoti visi aliai vieno. O, koks tu sublogęs! Štai, nugerk bent gurkšnį.

Ir jis ištraukė butelį su etikete: „Pinkertono Auksinis trylikos žvaigždučių konjakas su licencija".

— Viešpatie pasigailėk! — dusdamas ir mirksėdamas ištariau, nurijęs pirmą gurkšnį šito deginančio skysčio. — Ką reiškia „su licencija"?

— Laudonai, turėtum žinoti! — sušuko Pinkertonas. — Tai grynai angliškas posakis, jį gali pamatyti prie kiekvienos alinės.

— Jei neklystu, tai reiškia visai ką kita, ir taikoma alinei, o ne joje parduodamiems gėrimams.

— Gali būti, — atsakė Džimas, nė nemirktelėjęs. — Šiaip ar taip, tai daro įspūdį, ir sakau, sere, ji išgarsino šitą spiritą — dabar jį jau dėžėmis perka. Tarp kitko, tu tikriausiai neprieštarausi, kad aš, reklamuodamas paskaitą, po visą San Franciską išplatinau tavo portretą, padidintą iš tos vizitinės kortelės „H.Laudonas Dodas, Paryžiaus amerikietis skulptorius". Štai per rankas platinamas pavyzdys; afišos tokios pačios, tik šriftas keturiolika kartų didesnis, atspausdintas mėlyna ir raudona spalva.

Pažvelgiau į reklamą, ir man akys aptemo. Kam dar šnekėti? Vis vien neišaiškinsi Pinkertonui, koks klaikus pasakymas „Paryžiaus amerikietis". Nieko nelaukdamas, jis nurodė, jog tai „gana vykęs posakis, visapusiškai nusakantis esmę; norėčiau, kad ir paskaita būtų tokio pobūdžio".

Net atvažiavus į San Franciską, kai aš, priblokštas savo atvaizdo, išklijuoto gatvėse, pratrūkau plūstis, jis niekaip negalėjo suprasti, ko taip pykstu.

— Kad būčiau žinojęs, jog tau nepatinka raudonos raidės! — tiek jis tesuprato. — Tavo teisybė, aiškios juodos raidės būtų buvę geriau ir labiau kristų į akis. Aš jaudinausi tik dėl vieno dalyko — dėl portreto; prisipažįstu, man atrodė, kad jis geras. Ir iš tiesų nuoširdžiai gailiuosi, brangus drauge. Dabar suprantu, kad tu turėjai teisę ne šito tikėtis. Bet juk aš gero norėjau, Laudonai, ir visa spauda sužavėta.

Tą akimirką, nepaisydamas jokio mandagumo, išdrožiau, kas visų svarbiausia.

— Pinkertonai, — surikau, — iš visų tavo beprotysčių šita paskaita — pati didžiausia! Kaip aš parašysiu paskaitą per trisdešimt valandų?

— Tau nieko nereikės daryti, Laudonai, — sušuko jis pergalingai. — Viskas padaryta. Gali pasikliauti manim. Paskaitą rasi atspausdintą mano stalčiuje, namuose. Aš šiam darbui pasamdžiau didžiausią San Francisko talentą, Harį Milerį — gabiausią miesto žurnalistą.

Šitaip jis toliau tarškėjo, nė negirdėdamas mano kuklių prieštaravimų, dėstydamas savo sudėtingus reikalus, vardydamas naujus pažįstamus, vis apgailestaudamas, kad dabar negali supažindinti su „nuoširdžiu, nepaprastu vaikinu, ypatingai sumaniu", apie kurį vien pagalvojus man kūnas pagaugais nueidavo.

Ką gi, aš jau nebepajėgiau priešintis Pinkertonui nei dėl portreto, nei dėl atspausdintos paskaitos. Tik vieno pažado išreikalavau, kad jis daugiau nieko nedarys mano vardu be mano žinios. Pamatęs, kaip susikrimto ir nusiminė Patrakėlis, ėmiau graužtis ir daugiau nebesiskųsdamas daviausi įkinkomas į jo vežimėlį. Ar pasakiau Patrakėlis? Galiūnas būtų arčiau tiesos.

Kad kas mane būtų pamatęs, kai atsisėdau peržiūrėti Hario Milerio paskaitos! Tas Haris Mileris turėjo gerą liežuvį. Jis galantiškai pasakojo apie nepadorius dalykus, nuo kurių man darėsi bloga, ir saldžiu, net melodramišku tonu rašė apie grizetes ir badaujančius genijus. Supratau, kad jis su malonumu pasinaudojo mano laiškais, rašytais Pinkertonui. Man atsitikę įvykiai buvo klaikiausiai iš-kraipyti, o pergyvenimai pavaizduoti tokie išpūsti, kad aš raudau juos atpažinęs. Bet kas teisybė, tai teisybė — Haris Mileris turbūt savotiškai talentingas, o gal net genialus; visos pastangos prislopinti jo toną bergždžios, o Hari-milerizmas neišnaikinamas. Kur tau, šis baidyklė turėjo savo ryškų stilių — o gal neturėjo jokio, nes tie saikingesni puslapiai, kuriuos norėjau įterpti, klaikiai nesiderino su visa paskaita ir menkino, jei tai dar buvo įmanoma, bendrą įspūdį.

Paskirtą vakarą dar gerokai prieš paskaitą mane būtumėt galėję išvysti „Pudelio" restorane, pietaujant su savo agentu — taip Pinkertonas patenkintas vadino save. Iš čia kaip jautį į skerdyklą jis mane nuvedė į salę, kur buvau greitai išstatytas vienui vienas priešais susirinkusį San Franciską; mano vieninteliai sąjungininkai buvo stalas, stiklinė vandens, krūva ranka ir mašinėle rašytų lapų — Hario Milerio ir mano kūryba. Paskaitą aš skaičiau, nes neužteko nei laiko, nei noro mokytis šį šlamštą atmintinai — skaičiau paskubom, susitraukęs, aiškiai gėdydamasis. Kartkartėmis, susidūręs publikoje su protingu žvilgsniu ar

rankraštyje užėjęs sodresnę Hario Milerio vietą, netekdavau drąsos ir imdavau bambėti sau po nosim. Klausytojai žiovavo, nesmagiai gręžiojosi, nepatenkinti murmėjo ir galų gale neištvėrę ėmė šaukti: „Garsiau, nieko negirdėti!" Aš ėmiau praleidinėti ištisus puslapius ir, neturėdamas nė menkiausio supratimo apie tekstą, kaip Pilypas iš kanapių pradėdavau skaityti naują pastraipą, visai nesusietą su ankstesne. Ir man darėsi nejauku, kad niekas nesijuokia iš šitų nesėkmių. Ėmiau laukti paties baisiausio — ar nebus pasikėsinta į mano asmenį, kai staiga suvokiau, kaip visa tai juokinga. Vos nepradėjau kvatoti balsu, todėl kai kažkas vėl sušuko, kad skaityčiau garsiau, pirmą kartą nusišypsojau, pasižiūrėjęs į savo klausytojus.

— Gerai, — pasakiau, — pasistengsiu, nors nemanau, kad kas nors nori manęs klausytis; beje, tai suprantama.

Publika ir lektorius prisijuokė iki ašarų, mano čia pat sugalvotas sąmojis buvo sutiktas garsiais ir netylančiais plojimais.

Ir kai dar kartą, pervertęs tris puslapius, linksmai pasakiau: „Matot, praleidžiu, kiek tik įmanoma", žiūrovų pagarba man padidėjo, o kai pagaliau nuėjau nuo scenos, jie patenkinti juokėsi, trypė, šaukė ir mojavo skrybėlėmis.

Pinkertonas buvo už kulisų ir karštligiškai kažką rašėsi į užrašų knygelę. Pamatęs mane ateinant, pašoko, ir jo skruostais tikrai riedėjo ašaros.

— Mano brangusis! — sušuko jis. — Niekada sau nedovanosiu, ir tu man šito negalėsi dovanoti. Na, tiek to. Juk aš norėjau, kad būtų kuo geriau. Kaip puikiai tu baigei! Buvau išsigandęs, kad mums prie išėjimo reikės grąžinti pinigus.

— Taip būtų buvę teisingiau, — pasakiau.

Žurnalistai atsekė man iš paskos; jų prieky buvo Haris Mileris. Labai nustebau, kad jie gana malonūs vaikinai; net

pats Haris Mileris atrodė tikras džentelmenas. Užsakiau austrių ir šampano – juk už paskaitą gerai uždirbau – o kadangi mano nervai buvo labai įtempti, žerte žėriau juokus, ir visas stalas be perstojo kvatojo. Aš tikrai daugiau niekada gyvenime neturėjau tokio įkvėpimo, kaip tada, pasakodamas, kaip skaičiau Hario Milerio kūrinį, ir ką jaučiau priešais publiką. Vyrai prisiekinėjo, kad aš visos draugijos siela ir visų lektorių karalius. Ir nuostabi spaudos galia! – jei būtumėt paskaitę kitos dienos laikraščius, būtumėt pamatę, kad paskaita praėjo su nematytu pasisekimu.

Tą vakarą grįžau namo puikiausiai nusiteikęs, o vargšas Pinkertonas sielojosi už mus abu.

– Ak Laudonai, – pasakė jis, – aš sau niekad neatleisiu. Kai pamačiau, jog mintis skaityti paskaitą tau nepatinka, man pačiam reikėjo ją perskaityti.

Septintas skyrius

DIRBAME ATSIRAITOJĘ RANKOVES

Kvailio ir išminčiaus, dramblio ir žvirblio kūniškas maistas maža kuo skiriasi: panašūs cheminiai elementai, įvairiais pavidalais palaikantys visiems mirtingiesiems gyvybę. Pastebėjęs Pinkertoną naujoje aplinkoje, įsitikinau, jog panaši tiesa taikintina ir protiniam penui, nes protinis penas už mūsų pinigus mums teikia vadinamąjį gyvenimo džiaugsmą. Kaip Maino Rido prisiskaitęs mokinukas šliaužia per įsivaizduojamus miškus, pasispaudęs po pažastim netikrą šautuvą, taip ir Pinkertonas leisdavosi Kirnio gatve tvarkyti savo reikalų, įsivaizduodamas, kad jam tenka ryškus vaidmuo gyvenimo vaidinime, ir nenustygdavo iš laimės kelias valandas, jei kartais iš netyčių susidurdavo su milijonieriumi. Jam tikrovė atrodė romantiška; jis didžiavosi savo užsiėmimais ir mėgavosi reikalais. Įsivaizduokite, kad žmogus Koromandelio pakrantėje užplaukė ant paskendusio geleono, ir kol jo šauni škuna dreifuoja pakrantėje, šėlstant bangoms prie degančio laivo šviesos jis kibirais semia aukso luitus. Tačiau toks žmogus, nors ir turėdamas daug daugiau turto, nepatirtų šitokio romantinio susižavėjimo, kaip Pinkertonas, tuščioje kontoroje savaitės gale suvesdamas balansą. Kiekvienas laimėtas doleris jam būdavo tarsi išneštas į krantą iš paslaptingų gelmių, o kiekvienas rizikingas žingsnis — panėrimas į jūros dugną; kai jis panerdavo savo drąsią ranką į pinigų rinkos raizgalynę, sužavėtas pajusdavo, kaip sudreba šiuolaikinio gyvenimo kertiniai akmenys, o tolimose šalyse, tarsi atsiliepdami į kovos šūkį, žmonės imasi darbo ir milijonierių stalčiuose krūpteli auksiniai.

Niekada neaprėpiau visos jo veiklos, bet buvo penki atskiri verslai, apie kuriuos jis atvirai kalbėjo ir labai jais didžiavosi.

„Auksinis trylikos žvaigždučių konjakas su licencija" (gan pasibaisėtinas skystis) užėmė geroką jo minčių dalį, o publikai buvo reklamuojamas iškalbingoje, bet klaidinančioje brošiūroje „Kam gerti prancūzišką konjaką? Keli žodžiai išmintingiesiems!" Jis laikė reklamos kontorą — čia davė patarimus, kūrė projektus, buvo tarpininkas tarp spaustuvių savininkų ir neįgudusių, neišradingų žmonių. Bukagalvis galanterininkas ateidavo pas jį naujų sumanymų, o miklus teatrų agentas norėdavo iš jo sužinoti apie vietines sąlygas, ir nė vienas interesantas neišeidavo be brošiūros „Kaip, kada ir kur arba reklamos vadovas". Kiekvieno šeštadienio popietę ir vakarą jis užfrachtuodavo garlaivį ir norinčius veždavo į pajūrį, aprūpindamas juos už penkis dolerius vienam žmogui meškerėmis ir jauku šešių valandų meškeriojimui. Man pasakojo, kad kai kurie iš jų, žinoma, geri meškeriotojai, pasipelnė iš šito sandėrio. Retkarčiais jis pirkdavo sudužusius arba laužui skirtus laivus, ir jie, pats nežinau kokiu būdu, vėl išplaukdavo į jūrą, tik jau kitu pavadinimu ir toliau gana pergalingai skrosdavo vandenynų bangas su Bolivijos ar Nikaragvos vėliavomis. Galų gale dar buvo ir kažkokia žemės ūkio mašina, žėrinti ryškiai raudona ir mėlyna spalva ir, pasirodo, užpildžiusi „seniai jaučiamą spragą". Pinkertonui priklausė maždaug dešimtoji jos patento dalis.

Tokia buvo jo pagrindinė ir oficiali veikla, o šalia jos, kaip sakydavosi, jis turėjo visokiausių gana paslaptingų užsiėmimų. Nė vienas jam priklausęs doleris neužsigulėdavo, visi tuo pačiu metu būdavo paleisti iš rankų — nelyginant žonglieriaus apelsinai. Savo paties uždarbį, kai ėmiau gauti savo pelno dalį, pamatydavau tik akimirką, ir jis vėl prapuldavo, kaip tie iliuziniai pinigai, kuriuos vaikas išvysta, mesdamas į bažnyčios aukų skrynutę. Suvedęs savaitinį balansą, Pinkertonas grįždavo visas švytėdamas,

patapšnodavo man per petį, pareikšdavo gavęs milžinišką pelną, bet netrukus paaiškėdavo, jog neturi nė dvidešimt penkių centų viskio stiklinei.

— Kur tu, po galais, dėjai tą pelną? — klausdavau aš.

— Jis vėl apyvartoje, visas iš naujo įdėtas į verslą, — sušukdavo jis su begaliniu džiaugsmu. Jis visuomet sakydavo žodį „indėlis" ir nepakęsdavo to, ką vadindavo lošimu biržoje.

— Nekišk, Laudonai, pirštų prie akcijų, — nuolat kartodavo jis, — žiūrėk tik teisėto verslo.

Tačiau Aukščiausiasis mato, kad ne vienas azartinis lošėjas būtų sustingęs iš siaubo, vos užsiminus apie kurį nors Pinkertono indėlį. Man kartą pavyko susekti, koks buvo vienas jo indėlis, ir tai gali būti geras pavyzdys. Pinkertonas pirko kažkokios nelemtos škunos, turinčios plaukti į Meksiką, septintąją frachto dalį. Vienu reisu ji turėjo kontrabanda nugabenti ginklus, o kitu — cigarus. Šio verslo pabaiga, neapsiėjusi be škunos sudužimo, jos konfiskavimo ir bylinėjimosi su draudimo kompanija, yra tokia liūdna, kad nenoriu toliau prie jos apsistoti.

— Šį kartą teko nusivilti, — tiek pasakė mano draugas, bet aš mačiau, kad jo piniginiai reikalai pašlijo. Visa kita apie šį sandėrį aš sužinojau iš netyčių, nes Pinkertonas tuo metu nebedrįso man patikėti savo paslapčių. Kodėl taip nutiko, jūs tuoj pat išgirsite.

Kontora, kuri daugybei paskleidžiamų dolerių buvo (ar bent turėjo būti) rimties taškas, tebuvo aukštas erdvus kambarys su daugybe veidrodinių langų. Stikliniame poliruoto raudonmedžio bufete tiesiai prieš akis stovėjo kokie du šimtai butelių su ryškiomis etiketėmis. Jie visi buvo pripilti „Pinkertono trylikos žvaigždučių konjako", nors būtų reikėję tikro žinovo, kad iš kito kambario galo galėtų atskirti ten esant ne Kurvuasjė prancūzišką konjaką. Aš erzindavau savo

draugą dėl šitokio panašumo ir siūlydavau išspausdinti naują laidą jo brošiūrų su šitaip patikslintu pavadinimu: „Kam gerti prancūzišką konjaką, jei mes patiekiam jums tokias pačias etiketes?" Sekcijos durys visą dieną neužsidarydavo; jei tik ateidavo koks žmogus, dar nežinantis šio konjako privalumų, jis neišeidavo iš kontoros be butelio. Kai bandžiau prieštarauti dėl tokio ekstravagantiškumo, Pinkertonas užriko:

— Mielasis Laudonai, tu dar nesupranti verslo pagrindų. To gėrimo savikaina yra be galo maža. Ir ieškodamas nerasčiau pigesnės reklamos.

Į sekciją buvo atremtas rainas skėtis, saugomas čia kaip relikvija. Mat kai Pinkertonas jau norėjo paleisti į rinką savo „Trylika žvaigždučių", artėjo lietingas metas. Jis be skatiko kišenėje laukė pirmosios liūties, ir vos ėmė lyti, į visas pagrindines gatves tarsi pagal ženklą pasipylė jo agentai, pardavinėdami reklaminius skėčius. Visas San Franciskas — ir makleris, skubantis į keltą, ir ledi, laukianti ant kampo tramvajaus, — dengėsi nuo lietaus skėčiu su keistu užrašu: „Ar jūs peršlapot? Pabandykit „Trylikos žvaigždučių".

— Pasisekimas buvo nepaprastas, — sakydavo Pinkertonas ir atsidusdavo nuo tokio malonaus prisiminimo. — Aplinkui — nė vieno kitokio skėčio. Stovėjau prie šito lango, Laudonai, ir negalėjau akių atitraukti. Aš tikrai jaučiausi kaip Vanderbiltas!*

Šitoks sumanus vietinio klimato panaudojimas padėjo Pinkertonui: pradėjo eiti prekyba „Trylika žvaigždučių" ir atsirado visa reklaminė agentūra.

Viduryje kambario (toliau apžvelgsime kontorą) stovėjo didelis stalas, apkrautas stirtomis reklaminių lapelių ir

*Vanderbiltas — amerikietis milijardierius.

brošiūrų „Kam gerti prancūzišką konjaką" ir „Reklamos vadovas". Prie vieno stalo krašto sėdėjo dvi mašininkės, neturinčios nė valandėlės poilsio tarp devynių ir keturių, o ant kito stovėjo žemės ūkio mašinos modelis. Sienos, neskaitant telefonų ir dviejų fotografijų, kurių viena vaizdavo užplaukusį ant seklumos laivą „Džeimsas Mudis", o kita — šeštadienio buksyrinį garlaivį, sausakimšą mėgėjų meškeriotojų, buvo aklinai nukabinėtos paveikslų su akį rėžiančiais rėmais. Dauguma jų buvo relikvijos iš Lotynų kvartalo, ir aš noriu pripažinti Pinkertonui kaip nuopelną, kad nė vienas jų nebuvo prastas, o keli turėjo net didelės meninės vertės. Jie buvo pirkti pamažu, bet už geras sumas. Ir jų vietą užėmė vietinių dailininkų darbai. Mano tiesioginė pareiga buvo apžvelgti ir pasakyti savo nuomonę apie pastaruosius. Kai kurie buvo klaikūs, tačiau pardavimui visi tinkami. Aš taip ir pasakiau, ir tuoj pat supratau, kad esu pasigailėtinas perbėgėlis į priešo stovyklą. Dabar turėsiu vertinti paveikslus ne kaip dailininkas, o kaip supirkėjas; pamačiau, jog bedugnė tarp manęs ir to, ką aš mylėjau, vis platėja.

— Dabar, Laudonai, — pasakė Pinkertonas kitą rytą po paskaitos, — mes dirbsim ranka rankon. To aš ir troškau. Norėjau, kad būtų dvi galvos ir keturios rankos. Ir štai dabar aš jas turiu. Pamatysi, čia tas pats, kas menas — reikia ir pastabumo, ir vaizduotės, tik, aišku, daugiau tenka veikti. Palauk, ir tu pajusi visą žavesį.

Kažkiek galėjau laukti. Gal buvau nejautrus, bet man visas mūsų gyvenimas atrodė sekinantis blaškymasis, ir tai vietai, kurioje mes blaškomės, mano manymu, būtų derėjęs vardas „Žiovulio rūmai". Aš miegodavau mažame narvelyje už kontoros, o Pinkertonas pačioje kontoroje, išsitiesęs ant patentuotos sofos, kuri kartkartėmis sugriūdavo, ir tada jo poilsiui tegrėsdavo tik žadintuvas.

Pažadinti šitos velniškos išmonės, mes keldavomės su šviesa, anksti eidavom pusryčiauti ir apie devintą grįždavom, kaip Pinkertonas sakydavo, į darbą, o aš — į kankynę. Reikėjo atplėšti, perskaityti ir atsakyti krūvas laiškų; į kai kuriuos laiškus atsakydavau prie pagalbinio stalo, atnešto į kontorą tą rytą, kai atvažiavau, o į kitus atsakydavo mano aiškiaprotis draugas, žingsniuodamas iš vieno kambario galo į kitą kaip liūtas narve ir diktuodamas tarškinančioms mašininkėms. Reikėdavo peržiūrėti begalę korektūrų, užrašyti mėlynu pieštuku „kursyvu", „tarpas", „išretinti intervalus", o kartais ir aistringesnius terminus, pavyzdžiui, tokį (prisimenu, kaip Pinkertonas sukeverzojo jį ant „Raminančio sirupo" afišos lanko): „Surinkti iš naujo. Ar jūs pirmą kartą afišas spausdinat? Būsiu už pusvalandžio". Be to, kiekvieną dieną mes viską užregistruodavome sąskaitybos knygose. Toks buvo gana pakenčiamas mūsų darbo pagrindas, tačiau kur kas didesnę laiko dalį prarydavo interesantai, be abejonės, puikūs, didžiadvasiai vyrai, apsukrūs kaip vijurkai, bet, labai gaila, man visai neįdomūs. Kai kurie buvo aiškūs silpnapročiai, ir tekdavo su jais plepėti kokią valandą, kol jie ryždavosi kokiam nors sprendimui, kurį, grįžę į kontorą po dešimties minučių atšaukdavo. Kiti įlėkdavo skubėdami, tarsi labai užsiėmę, bet, kaip pastebėjau, tai būdavo tik apsimetimas. Prie veikiančio žemės ūkio mašinos modelio šie „darbštuoliai" lipte prilipdavo. Aš mačiau, kaip jie užsimiršę sukdavo jos rankeną po penkias minutes, dėdamiesi, kad domisi ja praktiniais sumetimais. „Neblogas daiktelis, a, Pinkertonai? Daug parduodi? Cha! Gal ją būtų galima panaudoti mano prekių reklamoms platinti?" (Tos prekės galėjo būti tualetinis muilas.) Treti, dar prastesni, vesdavosi mus į artimiausią smuklę lošti kauliukais iš kokteilių, o kai už kokteilius būdavo užmokėta, — iš dolerių ant prekystalio kampo. Šitų žmonių trauka prie lošimo

kauliukais tikrai nepaprasta; viename klube, kur aš pietavau, kaip „mano partneris, ponas Dodas", dėžutė kauliukų buvo atnešta kartu su vynu paprasčiausiai palošti.

Iš visų mūsų klientų, man turbūt labiausiai patiko Imperatorius Nortonas; jau vien paminėjęs jo vardą, aš prisimenu, jog nesu teisingas San Francisko gyventojams. Kokiam kitam mieste toks nepavojingas beprotis, įsivaizduojantis esąs abiejų Amerikų imperatorius, būtų taip palaikomas ir remiamas? Kur kitur net praeiviai gatvėse būtų skaitęsi su vargšo iliuzijomis? Kur kitur bankininkai ir pirkliai būtų sutikę jį išklausyti, priimti jo čekius ir išmokėti nedideles sumas? Kur kitur būtų pakentę jo apsilankymus ir kalbas per iškilmes mokyklose ir koledžuose? Kur kitur šiame margame pasaulyje jis būtų galėjęs užsisakyti skaniausių valgių geriausiuose restoranuose ir išeiti, nieko nesumokėjęs? Sako, jis buvęs labai išrankus klientas, ir jei likdavo kuo nors nepatenkintas, grasindavęs, jog ten daugiau nesilankysiąs; labai galimas daiktas, nes jo veidas buvo tikro smagurio. Šis monarchas paskyrė Pinkertoną savo ministru. Aš pats mačiau tą įsakymą ir tik nusistebėjau, koks geras spaustuvės savininkas, kad už dyką atspausdino blankus. Mano draugas buvo užsienio reikalų ar švietimo ministras, tiesą sakant, tai mažas skirtumas, nes visų ministrų pareigos vienodos. Netrukus po atvažiavimo pamačiau Džimą, einantį savo valstybinę pareigą. Jo didenybė apsilankė mūsų kontoroje; šis riebokas, suglebęs tauraus veido žmogus darė labai gailų ir kvailą įspūdį, nes prie šono turėjo kardą, o į kepurę buvo įsikišęs povo plunksną.

— Aš užėjau priminti jums, pone Pinkertonai, kad jūs vėluojate mokėti mokesčius, — pasakė jis su senamadišku didingu mandagumu.

— O kiek turiu mokėti, jūsų didenybe? — paklausė Džimas. Ir kai šis pasakė sumą (paprastai ji būdavo ne

didesnė, kaip du arba trys doleriai), čia pat jam buvo sumokėta ir kaip priedas dar duotas „Trylikos žvaigždučių" butelis.

— Aš visuomet su malonumu globoju nacionalinę gamybą, — tarė Nortonas Pirmasis. — San Franciskas atsidavęs savo imperatoriui, ir tikrai šis miestas mylimiausias iš visų mano valdų.

— Žinai ką, — pasakiau, kai jis išėjo, — šis klientas man labiau patinka, negu visi kiti.

— O, tai didelė garbė, — pripažino Džimas. — Turbūt jis atkreipė į mane dėmesį, kai nuskambėjo garsas apie skėčius.

Ir kiti, dar didesni žmonės, teikėsi atkreipti į mus dėmesį. Būdavo ir tokių dienų, kai Džimas atrodydavo nepaprastai užsiėmęs ir ryžtingas, kalbėdavo trumpais sakiniais kaip žmogus, neturintis nė valandėlės laiko, ir jam nuolat išsprūsdavo tokios frazės „Longherstas man pasakė šį rytą" arba „Iš paties Longhersto sužinojau." Nieko nuostabaus, kad tokie titanai tarėsi su Pinkertonu, nes šio žmogaus išradingumui ir energijai apsakyti trūksta žodžių. Pirmosiomis dienomis, kai jis dar pasakodavo man visus savo sumanymus, žingsniuodamas po kambarį, kurdamas planus, apskaičiuodamas, nustatydamas išgalvotus procentus, trigubindamas įsivaizduojamą kapitalą, o jo proto variklis, kaip sakoma, dirbo visu pajėgumu, aš niekaip negalėjau nuspręsti, ar jis man daugiau kelia pagarbos, ar juoko. Bet tos geros dienos greitai praėjo.

— Tai, žinoma, šaunu, — kartą pasakiau. — Bet ar tu manai, Pinkertonai, jog tai sąžininga?

— O tu manai, kad ne? — užsigavo jis. — Dieve mano, argi aš tikėjausi, kad iš tavo lūpų išgirsiu tokius žodžius?

Pamatęs, kaip jis nusiminė, aš nė neparaudęs pakartojau Mainerio žodžius:

— Tikriausiai manai, kad būti sąžiningam, tai tas pat, kas eiti slėpynių? Tai subtilesnis dalykas, toks pat subtilus, kaip menas.

— Ak štai kas! — sušuko jis, visai pragiedrėjęs. — Tai kazuistika.

— Aš tik puikiai žinau vieną dalyką: tai, ką tu siūlai, nesąžininga, — nenusileidau.

— Na tai daugiau nė nebešnekėk, taip ir bus, kaip sakai, — tarė jis.

Žodžiu, vos išsižiodavau, ir mano būdavo viršus. Tik visa bėda, kad tokie nesutarimai vis dažniau iškildavo, ir galų gale mes vienas į kitą ėmėm žiūrėti su nepasitikėjimu. Pinkertonas vertino savyje vienintelį dalyką — sąžiningumą — ir šiame pasaulyje brangino tik mano gerą nuomonę; ir kai per komercinę jo veiklą vienam ir antram pakibdavo grėsmė, jis baisiai kankindavosi. Man būdavo nė kiek ne lengviau. Juk buvau Pinkertonui tiek skolingas, juk ir pats gyvenau ir klestėjau iš šitų abejotinų operacijų, be to, kam malonu visą laiką priekabiauti? Jei būčiau buvęs principingesnis ir kovingesnis, nežinau, kuo mūsų nesutarimai būtų baigęsi. Atvirai kalbant, buvau toks žemas, kad mieliau naudojausi gėrybėmis, nesidomėdamas, iš kur jos, negu kėliau scenas. Pinkertonas buvo gudrus ir mokėjo naudotis mano silpnumu, ir mums abiem palengvėjo, kai tolimesnę savo veiklą jis ėmė gaubti padoraus paslaptingumo skraiste.

Paskutinis mūsų ginčas, turėjęs visai netikėtų pasekmių, prasidėjo dėl spekuliacijos nurašytais laužui laivais. Jis nupirko kažkokią nelaimingą geldą ir atėjęs, trindamas rankas, man pareiškė, kad jinai jau kitu vardu stovi doke ir bus remontuojama. Kai pirmą kartą išgirdau apie šitokį verslą, nieko nesupratau, tačiau nuo ilgų mūsų ginčų mano protas prašviesėjo ir dabar jau daug ką išmaniau.

— Čia aš neprisidėsiu, Pinkertonai, — pasakiau.

Jis pašoko kaip įgeltas.

— Dar ko! — sušuko jis. — Kas tau užėjo? Man atrodo, kad visa, kas duoda pelno, tau nepatinka.

— „Loido" agentas nurašė šį laivą kaip netinkamą, — pasakiau.

— Aš sakau tau, kad tai biznis; laivas dar stiprutėlis, jam nieko nėra, tik reikia naujo achterštevenio ir kilsono. Už „Loido" agentus irgi galvos nedėk, kaip ir už visus kitus. Tu tik apsigauni dėl to, kad jie anglai. Jei jie būtų amerikiečiai, sumaišytum juos su visais velniais. Tai anglomanija, tik anglomanija, — ėmė šaukti jis vis labiau niršdamas.

— Aš nenoriu krautis pinigus, rizikuodamas žmonių gyvybėmis, — pasakiau kategoriškai.

— Viešpatie Dieve, argi visos spekuliacijos — ne rizika? Argi išleisdamas į kelią sąžiningiausiai pastatytą laivą, nerizikuoji žmonių gyvybėmis? O argi kalnakasyba ne rizikinga? Ar manai, kad nėra pavojaus verstis elevatoriais? Ar aš nerizikavau, kai pirkau elevatorių? Jis galėjo būti visai netikęs, ir kas tada man būtų buvę? Laudonai, — jis jau rėkė visa gerkle, — aš tau sakau teisybę: tu perdaug skrupulingas šiam pasauliui.

— Tu pats save pasmerkei, — atsakiau. — „Sąžiningiausiai pastatytas laivas", — prasitarei. Gerai, tai ir užsiimkite tik sąžiningais sandėriais.

Mestas akmuo pataikė, Patrakėlis nutilo. Nepraleidau progos ir šokau į ataką. Aš pareiškiau, kad jam terūpi, kaip gauti pinigų. Ir jis apie nieką kitą nesvajoja, tik apie dolerius. Kur dingo jo kilnieji, pažangieji jausmai? Argi jis pamiršo kultūros siekius? Kur amerikiečio tipas?

— Visa tai teisybė, Laudonai, — šaukė jis, žirgliodamas po kambarį ir taršydamas sau plaukus. — Tavo tikra teisybė. Aš darausi materialistas. O, kur aš nusiritau, baisu ir ištarti.

Aš – materialistas! Laudonai, toliau taip negali būti. Vėl įrodei, kad esi man ištikimas draugas. Duok ranką, tu mane vėl išgelbėjai. Aš turiu griebtis kraštutinių priemonių. Man reikia pradėti ką nors studijuoti, kokį sausą sunkų mokslą. Tik kokį? Teologiją? Algebrą? O kas yra algebra?

– Tai sausas ir gana sunkus dalykas, – pasakiau, – $a^2+2ab+b^2$.

– Ar ji bent žadina žmogaus dvasią? – paklausė jis.

Pasakiau, jog, mano manymu, žadina, ir kad be jos neįmanoma sukurti jokios tautos tipo.

– Man kaip tik šito ir reikia. Aš studijuosiu algebrą, – užbaigė jis.

Kitą dieną pasiteiravęs savo mašininkės, jis sužinojo, kad viena jauna ledi, kažkokia panelė Meimė Makbrait, gali jį vesti per šio mokslo tyrus. Kadangi jos materialinė padėtis buvo nekokia ir todėl sąlygos saikingos, jiedu su Meime greitai susitarė dėl dviejų pamokų per savaitę. Jis įsiliepsnojo nematytai greitai, ir, rodos, niekas nebūtų galėjęs jo atitraukti nuo šio simbolių meno; valandos pamoka užtrukdavo visą vakarą, o sutartos dvi pamokos greitai virto keturiomis, o paskui penkiomis. Aš patariau jam saugotis moteriškų kerų.

– Nespėsi nė apsidairyti, kai būsi įsimylėjęs algebros mokytoją, – pasakiau jam.

– Nesakyk taip net juokais, – sušuko jis. – Aš ją garbinu. Aš jos negalėčiau apkabinti, kaip negalėčiau apkabinti sielos. Laudonai, šioje žemėje tikrai nėra tyresnės moters kaip ji.

Tokia liepsninga kalba nelabai mane nuramino.

Tuo metu aš jau ginčijausi su savo draugu dėl kito dalyko.

– Aš esu penktas vežimo ratas, – kartojau jam. – Tiek naudos, kiek aš duodu, galėčiau duoti ir būdamas

Senegambijoje. Atsakyti į tuos laiškus, kuriuos tu man pavedi, galėtų ir žindomas vaikas. Žinok, Pinkertonai, jei tu man nerasi kokio darbo, aš pats imsiu ieškoti.

Šitai pasakiau, žvilgčiodamas kaip visada, meno pusėn, ir nė nesapnavau, ką man ruošia likimas.

— Jau radau tau darbą, Laudonai, — kartą pasakė Pinkertonas. — Man atėjo mintis važiuojant tramvajumi. Neturėjau pieštuko, tai pasiskolinau iš konduktoriaus ir važiuodamas per miestą apytikriai skaičiavau. Čia pagaliau darbas kaip tik tau, atsiskleis visi tavo sugebėjimai, bus pritaikyti visi tavo talentai ir išsiauklėjimas . Štai skelbimo škicas. Žvilgtelėk. „Saulė, ozonas ir muzika! Pinkertono hebdomaderiniai* piknikai." „Hebdomaderinis" — geras, dėmesį patraukiantis žodis, nors ir sunkiai ištariamas. Aš jį pastebėjau, kai ieškojau žodyne, kaip rašyti „hektagonalinis". „Juk tu visų žodžių žodis, — tariau. — Nė mirktelėti nespėsi, o jau būsi surinktas šriftu, ne trumpesniu už tave patį." Ir štai, pats matai: „Penki doleriai kiekvienam, damoms nemokamai. Pasakiškos linksmybės. (Kaip tau patinka?) Vaišės dykai žalių medžių paunksmėje. Šokiai minkštoje vejoje. Kelionė namo per saulėlydžio žarą. Valdytojas ir garbės palydovas skvairas H.Laudonas Dodas, garsus meno žinovas."

Stebėtina, kaip žmogus nuo Scilės plaukia prie Charibdės!** Aš taip stengiausi, kad būtų išbrauktas vienas etapas, jog nė nesipriešindamas sutikau dėl viso skelbimo ir to, kas iš jo išplaukė. Ir todėl žodžiai „garsus meno žinovas" buvo išbraukti, bet H.Laudonas Dodas tapo valdytoju ir garbingu Pinkertono hebdomaderinių piknikų palydovu, šis vardas, visuotinu pritarimu, buvo sutrumpintas į „Dromederį".

---

*Savaitiniai (*graik.*).

**Scilė ir Charibdė — pagal graikų legendą pabaisos, gyvenusios priešinguose sąsiaurio krantuose.

Kiekvieną sekmadienį aštuntą valandą ryto susirinkę dykinėtojai galėdavo manimi gėrėtis prieplaukoje. Juodas frakas su rausva juostele kilpoje ir prikimštomis saldainių bei pigių cigarų kišenėmis, melsvos kelnės, cilindras, blizgantis kaip veidrodis, ir lakuota lazdelė buvo mano oficialus apdaras.

Man iš vienos pusės puškėjo ir dunksėjo didokas garlaivis ir plevėsavo jo vėliavos, simbolizuojančios „Dromederį" ir patriotizmą. Iš kito šono mane užstojo bilietų kasa, kuriai tvirtai vadovavo patikimas škotas, prisisegęs tokią pat juostelę, kaip ir jo viršininkas, ir tokios šventės proga rūkantis cigarą. Pusę devintos, įsitikinęs, kad nemokami priešpiečiai sukrauti, aš ir pats užsitraukdavau cigarą ir laukdavau pasigirstant orkestro. Neilgai tekdavo laukti, nes orkestrantai buvo punktualūs vokiečiai, taigi po kelių minučių gatvės gale pasigirsdavo būgnų dundesys ir pasirodydavo tuzinas mulkių, žingsniuojančių priešais orkestrą meškos kailio kepurėmis bei odinėmis prijuostėmis ir mojuojančių tviskančiais kirviais. Orkestrui mes, žinoma, mokėjome, tačiau San Franciske tokia stipri aistra viešiems pasirodymams, jog tie asilai (kaip aš tuos mulkius vadindavau) tarnaudavo dykai, vien iš atsidavimo, ir mums kainuodavo tik priešpiečiai.

Muzikantai išsirikiuodavo laivo priešakyje ir trenkdavo linksmą polką; „asilai" stodavo sargybon prie praėjimo bei bilietų kasos, ir netrukus mus užgriūdavo publika: iš pilnų mašinų pasipildavo šeimos: tėvas, motina, vaikai, įsimylėjusių poros ir vieniši jaunuoliai. Susirinkdavo nuo keturių iki kokių šešių šimtų žmonių, daugiausiai vokiečių, linksmų kaip vaikai. Kai jie visi būdavo nuvesti į laivą ir būtinai du ar trys pavėlavusieji spėdavo įšokti į denį visai publikai garsiai pritariant, lynas būdavo nuimamas ir mes išplaukdavom įlankon.

Ir štai tada garbingajam palydovui išmušdavo darbo ir šlovės valanda. Aš apeidavau minią, žerdamas meilius žodžius ir juokus, nesigailėdamas saldainių nei cigarų. Nekaltai pajuokaudavau su ištįsusiomis paauglėmis, mirktelėdavau jaunoms drovioms poroms, kad čia vedusiųjų laivas, šelmiškai paklausdavau susimąsčiusių, ar jie galvoja apie savo mylimąsias, pasiūlydavau šeimos tėvams po cigarą, sužavėtas mažiausio mamos pyplio, pasidomėdavau, kiek jam metų, ir linksmai jai sakydavau, kad jis tuoj peraugs motiną; kartais, jei motina būdavo protingo veido, man šaudavo mintis, kad ji galėtų man patarti, ir aš visai rimtai klausdavau, ar ji nežino kokios ypač gražios vietelės mūsų piknikui Sokelito ar San Rafaelio pakrantėje, tarsi mes iš anksto nebūtume jos parinkę. Netrukus aš vėl lengvabūdiškai juokaudavau su jaunomis damomis, aplinkui sukeldamas juoką ir įkandin girdėdamas tokias pagyras: „Koks ponas Dodas humoristas!" arba „Ak, jis nepaprastai malonus žmogus!"

Po valandos šitokių linksmybių aš dar kartą apeidavau visą publiką, pasiėmęs pilną maišą spalvotų kortelių su smeigtukais ir su aiškiais įrašais: „Senoji Vokietija", „Kalifornija", „Ištikima meilė", „Seni keistuoliai", „Puikioji Prancūzija", „Žalioji Airija", „Pyragėlių kraštas", „Vašingtonas", „Mėlynasis kėkštas", „Raudonpilvė liepsnelė". Kiekvieno pavadinimo būdavo dvidešimt kortelių, nes mes sėsdavom priešpiečių po dvidešimt. Šie lapeliai būdavo išdalinami su nepaprastu taktu; aš tai iš tikrųjų laikiau subtiliausia savo pareiga — nors iš pažiūros juos dalindavau visai nerūpestingai, visiems juokaujant, linksmai klegant. Keleiviai tuoj pat juos prisisegdavo prie skrybėlių ir skrybėlaičių, ir visiškai nepažįstami su nepaprastu nuoširdumu šaukė į krūvą savo stalo draugus, kaip juos juokais vadindavome, ir visas denis skambėjo nuo šauksmų: „Visi

mėlynieji kėkštai į kairįjį bortą" arba „Negi aš esu vienas kalifornietis šiame nelemtame laive?"

Tuo metu mes priartėdavome prie paskirtos vietos. Aš užlipdavau ant tiltelio, visos publikos akys įsmigdavo į mane, ir aiškiai, pabrėždamas žodžius, kad visi girdėtų, pasakydavau:

— Kapitone, atrodo, kad daugumai keleivių patinka užuolanka prie trečiojo iškyšulio.

— Gerai, pone Dodai, — nuoširdžiai atsakydavo kapitonas, — man vis vien. Tik aš nelabai gerai žinau šitą vietą, gal jūs iš čia man parodytumėt, kaip priplaukti.

Ir aš rodydavau su savo lazdele, o publika neapsakomai džiaugdavosi, nes (kam slėpti?) aš čia buvau mėgiamas žmogus. Mes mažinam greitį ir artėjam prie žalio slėnio su skaidriu upeliu, apaugusio pušimis ir laukinėmis vyšniomis. Numetamas inkaras, nuleidžiamos valtys — dvi jau prikrautos improvizuoto baro gėrybių, ir orkestras, lydimas nuostabiųjų „asilų", sėdasi į trečią valtį ir plaukia prie kranto skambant kerinčiai melodijai „Bufalo merginos, ar ateisit šįvakar?" Pagal mūsų programą vienas „asilas" per savo nerangumą išlipdamas turėdavo įmesti savo dirbtinį kirvį į vandenį, ir tada publikos linksmumui nebūdavo nei galo, nei krašto. Kartą toks kirvis ėmė plaukti, ir žmonės pradėjo juoktis, tik šį sykį iš mūsų.

Per dešimt ar dvidešimt minučių valtys vėl priplaukia prie laivo, kiekvienas „stalas" susėda į atskirą valtį, ir visas piknikas plaukia prie kranto, o ten jau laukia orkestras ir improvizuotas baras. Tada nuplukdomi krepšiai su nemokamu valgiu ir sukraunami pakrantėje, o atsidavę „asilai", užsidėję kirvius ant pečių, sustoja jų saugoti. Štai ir aš, pasiėmęs į rankas užrašų knygutę, atsistoju po vėliava su užrašu: „Čia reikia pasiimti vaišes". Kiekviename krepšyje yra pilnas komplektas dvidešimčiai žmonių: šalti užkandžiai,

lėkštės, stiklinės, peiliai, šakutės, šaukštai ir prie dangtelio priklijuotas jausmingas kreipimasis, parašytas aistringos Pinkertono plunksnos, maldaujantis saugoti stiklines ir stalo sidabrą. Alus, vynas ir limonadas plaukte plaukia iš bufeto, o margi būriai po dvidešimt traukia į mišką, perkišę lazdas per krepšius ir pasispaudę butelius po pažastim. Ne per daug nuošaliai, kad būtų girdėti orkestras, iki pirmos visi puotauja. Nuo pirmos žaliojoje vejoje prasideda šokiai ir trunka iki ketvirtos; bufetas pasiutusiai prekiauja, o garbingasis palydovas, išsikvėpęs, linksmindamas visų nuobodžiausią „stalą", dabar nenuilstamai šoka su pačia pilkiausia dama. Ketvirtą nuaidi trimitas, ir po pusvalandžio mes vėl ant denio: ir orkestras, ir rifliuotas skardos baras, tušti buteliai ir visa kita. Tuo tarpu garbingasis palydovas, galų gale atlikęs savo pareigas, aprimsta kajutėje prie butelio konjako su soda ir knygos. Aš pasakiau „atlikęs pareigas"? Jam prieš akis dar pašėlęs išlipimas prie molo ir lydimam dviejų policininkų sunki kelionė su tos dienos pajamom į Pinkertono kontorą.

Aš čia nupasakojau eilinį pikniką, tačiau mes ypatingai pataikaudavom San Francisko skoniui, todėl rengdavome ir tam tikras šventes. „Senų laikų pikniką", plačiai išreklamuotą skelbimų, prasidedančiu: „Dėmesio! Dėmesio!", į kurį gausiai suplaukė riterių, vienuolių ir markizų, visai netikėtai užklupo liūtis, ir tokio vargano reginio, kaip tada, kai mes permirkę grįžom į miestą, aš daugiau niekada nemačiau. Maloni priešingybė buvo „Klanų* suėjimas", arba „Škotiškas piknikas", turėjęs didžiausią pasisekimą. Šitiek daug baltų kaip sūris kelių tuo pačiu metu niekada nebuvo viešai išstatyta. O sprendžiant iš stiuartų pledų ir erelio plunksnų, draugija buvo tikrai kilminga. Aš visiems pa-

*Škotų gimininė bendruomenė.

reiškiau, kad mano protėviai kilę iš škotų, ir po apžiūros, visiems plojant, buvau priimtas į kažkurį klaną. Tik vienas debesėlis pritemdė tą nuostabią dieną. Atsargai buvau per daug pasiėmęs nacionalinio gėrimo, vadinamo škotišku viskiu, o jis, matyt, buvo tikrai stiprus skystimėlis, ir aš nuo keturių ligi pusės penkių iš peties darbavausi, gabendamas į denį kaip negyvus škotų vadų kūnus.

Į vieną paprastą mūsų pikniką inkognito atvyko pats Pinkertonas su savo algebriste už parankės ir pavergė visą savo dvidešimtuką. Pasirodo, panelė Meimė buvo gana graži mergelė su didelėmis giedromis akimis, nepriekaištingo elgesio, ir aš dar nebuvau girdėjęs, kad iš žmogaus lūpų liete lietųsi tiek taisyklingų posakių. Kadangi labai griežtai buvo žiūrima Pinkertono inkognito, neturėjau progos arčiau susipažinti su šia ledi, tik vėliau man buvo pranešta, kad, jos nuomone, aš „pats sąmojingiausias žmogus, kokį jai kada nors tekę sutikti". „Viešpatie, padėk jai išgirsti tikrą sąmojį", pamaniau, bet, neslėpsiu, tokia buvo visų nuomonė. Vienas mano juokelis apkeliavo visą San Franciską, ir teko girdėti, kaip nežinodami, kad aš ten esu, žmonės jį kartojo smuklėse. Ilgainiui mane beveik visi ėmė pažinti; man praėjus, kildavo bruzdesys, ypač varginguose kvartaluose.

— Kas čia toks? — klausdavo vienas.

— Čia gi Dromederis Dodas, — atsakydavo kitas arba su pašaipa paklausdavo: — Negi nepažįsti pono Dodo, piknikų palydovo?

Iš tiesų populiarumas darėsi gana sunki likimo našta, mat mūsų piknikai, nors kiek vulgaroki, būdavo linksmi ir nekalti kaip aukso amžius. Esu tikras, kad niekada žmonės taip smagiai ir gerai neprisilinksmindavo, ir man pačiam dažniausiai būdavo malonu, nors ir reikėdavo viskuo rūpintis.

Tiesą sakant, pilnam džiaugsmui trukdė du dalykai.

Visų pirma man reikėdavo juokauti su paauglėmis, o aš negalėdavau jų pakęsti. Antra bėda gal ne tokia svarbi, bet ji mane dar labiau kankino. Vaikystėje, kai dar buvau po mamos sparneliu, kaip gerai išauklėtas jaunuolis išmokau (ir iki šiol neįstengiu pamiršti) dainelę „Prieš kautynes". Kai aš dainuoju, gražus mano balsas vos girdėti kitoj stalo pusėj, o viršutines gaidas reikėtų laikyti tylėjimu. Žinovai sako, kad aš dainuoju atvira gerkle. Beje, jei net būčiau geriausias dainininkas pasaulyje, argi tokia daina, kaip „Priešų kautynės" atitiktų mano subrendusį skonį, argi ją pasirinkčiau? Per vieną gana nuobodų pikniką, kai visi mano sugebėjimai linksminti publiką išsisėmė, iš nevilties aš užtraukiau šitą dainą. Ir užtraukiau lemtingą valandą. Nežinau, ar mes turėjom nuolatinį keleivį, nors aš jo niekaip negalėjau susekti, ar į patį garlaivį įsigėrė šita tradicija, bet per kiekvieną pikniką pasklisdavo gandas, jog „ponas Dodas geras dainininkas, jis dainuoja „Prieš kautynes" ir dabar ponas Dodas mums padainuos". Tai tapo būtinu numeriu, kaip ir netikro kirvio metimas į vandenį. Ir sekmadienis po sekmadienio aš graudžiai traukiu dainelę, o kai baigiu, publika mane apdovanoja gausiais aplodismentais. Kokia graži žmogaus prigimtis — kiekvieną kartą mane būtinai prašydavo pakartoti!

Aš gerai uždirbdavau, netgi už dainavimą. Po sekmadienio mudu su Pinkertonu vidutiniškai pasidalindavom penkis šimtus dolerių. Man šitie piknikai netiesioginiu būdu atnešė gana apvalią sumą. Tai įvyko sezono gale, po „Didžiojo atsisveikinimo maskarado". Daugumas mūsų krepšių buvo gerokai susidėvėję, todėl nutarėm juos parduoti, o prieš kitą sezoną įsigyti naujų. Vienas pirkėjas buvo darbininkas, pavarde Spidis. Negavęs pinigų, nors nusiunčiau kelis laiškus, nuėjau pas jį asmeniškai, pats

sau stebėdamasis, kad vėl atsidūriau ne ten, kur norėčiau ir esu kreditoriaus vaidmeny. Nors ir išsigandęs, Spidis mane sutiko karingai. Jis neturėjo iš ko sumokėti, o, pasirodo, krepšius jau buvo pardavęs ir dabar mane įžūliai ragino griebtis kraštutinių priemonių. Prarasti savo pinigus man buvo nemalonu, o Pinkertono — baisu, be to, mūsų skolininko elgesys mane įsiutino.

— Ar jūs žinot, pone Spidi, kad galėčiau jus pasodinti į kalėjimą, — pasakiau, norėdamas išdrožti jam pamokslą.

Šitie šiurpūs žodžiai buvo išgirsti gretimame kambaryje. Tą pačią akimirką stora raudonskruostė airė įbėgo ir puolė mane maldauti ir įtikinėti.

— Negi jums širdis leis taip pasielgti, pone Dodai? Juk visi žino, koks jūs geras ir malonus žmogus. Ir jūsų veidas toks geras, visai kaip mano mirusio brolio. Teisybė, jis mėgdavo išgerti, nuo jo būdavo taip ir trenkia, ką jau čia slėpti. Bet pas mus namuose daugiau nieko nėra, tik baldai ir štai šios akcijos. Mielasis, pasiimk akcijas. Jos man didelius pinigus kainavo, o, sako, nevertos nė surūdijusio skatiko.

Šitaip maldaujamas aš pasijutau nesmagiai, kam buvau toks atšiaurus su šiais žmonėmis, ir galiausiai sutikau paimti nemažą dalį šių išpūstų akcijų, į kurias ši puiki, tik gal nenuovoki moteris sukišo taip sunkiai uždirbtus pinigus. Vargu ar šis sandėris man apsimokėjo, bet užtat moteriškė nusiramino; kita vertus, aš ne ką rizikavau, nes šitos akcijos (jas vadinsiu „Katemaunto sidabro kasykla") jau nebegalėjo daugiau kristi; jos nejudėjo iš vietos (kaip visi sueikvoti popieriai) ir gal tik subankrutavusių lošėjų galėjo vėl būti paleistos į biržą.

Po poros mėnesių pamačiau laikraštyje, kad „Katemaunto" akcijos kyla; į pavakarę už jas galėjau gauti maišą pinigų. Pasiteiravęs sužinojau, kad šiose užleistose kasyklose atrasta nauja gysla ir dabar iš jos tikimasi stebuklų.

Puiki tema filosofams: apleistose kasyklose, kurių akcijos ką tik buvo bevertės, randamos naujos sidabro gyslos. Spidžiai, visai nė nepagalvodami, laikėsi teisingos politikos — jie laukė, todėl jų akcijos nepapuolė sindikatui į rankas. Dar būtų lukterėję, ir, jei nebūčiau jų prirėmęs prie sienos, ponia Spidi dabar vaikščiotų pasipuošusi šilkais. Aš, žinoma, nenorėjau pralobti per atsitiktinumą ir nuėjau pas juos grąžinti akcijų. Namuose buvo didžiausias sambrūzdis: susirinkę kaimynai (irgi mėgindavę biržoje laimę) guodė ponią Spidi, kuri sėdėjo viduryje būrio, ir jai ašaros upeliais tekėjo.

— Penkiolika metų taupiau, — skundėsi ji, kai įėjau, — vaikams pieno gailėdama — kaip mane žemė nešiojo! — kad tik galėčiau sumokėti už tas prakeiktas akcijas. Ir dabar būčiau ponia, karietomis važinėčiau, jei tik būtų pasaulyje teisybė. Kad tas Dodas šviesios dienos nematytų! Vos jį išvydau, iš karto pasakiau, kad pats velnias į mūsų namus įėjo.

Sulig tais žodžiais aš pasirodžiau, ir nors ši akimirka buvo gana dramatiška, ji nė iš tolo negalėjo lygintis su tuo, kas paskui atsitiko. Mat kai paaiškėjo, kad atėjau grąžinti prarastus jų turtus, ir kai ponia Spidi, gausiai liedama ašaras man ant krūtinės, atsisakė juos priimti, ir kai ponas Spidis, iškviestas šia proga iš kaimyninio baro, irgi atsisakė priimti, ir kai aš nenorėjau nusileisti, ir jie nenorėjo nusileisti, o kaimynai palaikė ir rėmė paeiliui čia mane, čia juos, ir kai galų gale buvo sutarta, kad mes šias akcijas pasidalinsim į tris dalis — viena man, viena ponui Spidžiui ir viena jo pačiai — galite įsivaizduoti, koks kilo entuziazmas šitame pustuščiame kambaryje, kurio viename kampe stovėjo siuvimo mašina, kitame miegojo vaikai, o ant geltonai dažytų sienų kabojo Garfildo ir Getisbergo kautynių paveikslai. Vienas susijaudinęs kaimynas atnešė portveino, ir mes jį gėrėm, atskiesdami ašaromis.

— Aš geriu į jūsų sveikatą — už poną piknikų Dodą, geriausią žmogų pasaulyje. Ir aš tik meldžiu Dievulį, kad jis duotų jam sveikatos ir laimės iki gyvenimo pabaigos.

Galų gale paaiškėjo, kad aš daugiausia laimėjau, nes pardaviau savo dalį, kol akcijos kaina buvo penki tūkstančiai dolerių, o Spidžiai, vėl rizikuodami, nepardavė savosios dalies, kol sindikatas vėl ėmė mušti šioms akcijoms kainas, ir jiems bepavyko gauti maždaug ketvirtąją šios sumos dalį. Gal taip ir geriau, nes didžiąją pinigų dalį jie vėl „įdėjo" (kaip sakydavo Pinkertonas) į naujas akcijas; kai kitą kartą sutikau ponią Spidi, nors ir prašmatniai apsirengusią iš pirmojo pasisekimo išteklių, jos akys vėl buvo pilnos ašarų dėl naujos katastrofos.

— Mes vėl likome be skatiko, mano brangusis. Visus pinigus, kiek turėjom, ir siuvamąją mašiną, ir Džimo uniformą įdėjom į „Auksinius vakarus", o tie niekdariai liovėsi mokėti dividendus.

Metų pabaigoje mano padėtis buvo štai kokia. Aš gavau:

Už Katemaunto sidabro kasyklas	5000 dolerių
Už piknikus	3000 dolerių
Už paskaitą	600 dolerių
Pelno už kapitalą, įdėtą į Pinkertono verslą	1350 dolerių
	— — — — —
	9950 dolerių
Dar reikia pridėti:	
Senelio dovanos liekaną	8500 dolerių
	— — — — —
	18450 dolerių
Antra vertus, pasirodo, aš išleidau	4000 dolerių
Vadinasi, man liko	14450 dolerių

Nesigėdiju ir sakyti, kad žiūrėjau į tokį rezultatą didžiuodamasis ir su dėkingumu. Aštuoni tūkstančiai iš šios sumos buvo banke, ir aš, kada tik panorėjęs, galėjau gauti grynais. Kur kiti sukosi, paklusdami burtininko Pinkertono kerams, nei mačiau, nei girdėjau — jie atsispindėjo tik sąskaitybos knygose. Mano doleriai yrėsi link Meksikos krantų, jiems grėsė vandenyno gelmės ir pakrantės sargyba, jie žvangėjo ant smulkių prekystalių Tomstoune, Arizonos valstijoje, žibėjo ant lošimo stalų aukso ieškotojų palapinėse, net vaizduotė neįstengdavo jų pasiekti — jie taip plačiai pasklisdavo ir guviai sukdavosi lyg pagal burtininko lazdelę. Ar šen jie krypo, ar ten, vis tiek jie buvo mano, ir geriausias to įrodymas — gana nemaži dividendai. „Mano turtas", kaip aš juos vadinau, paverstas doleriais ir netgi britų svarais, sudarė geroką sumą; pavertus prancūzų frankais, tai buvo tikras lobis. Jau tikriausiai prasitariau, ir jūs galbūt spėjate, kur krypo mano viltys, ir imate mane kaltinti nepastovumu. Bet pirmiausia išklausykite mano pasiteisinimus ir pasakojimą apie pasikeitimus Pinkertono gyvenime.

Savaitė po pikniko, į kurį Pinkertonas buvo atsivedęs Meimę, jis man atvirai prisipažino apie savo jausmus. Pamatęs, kaip Meimė savo giedromis akimis garlaivyje žiūrėjo į Pinkertoną, aš patariau tam droviam įsimylėjėliui nesustoti pusiaukelėje, ir jau kitą vakarą jis nusivedė mane pas savo sužadėtinę.

— Laudonai, būk jai draugas, kaip visada buvai man, — pasakė jis susigraudinęs.

— Ir rėžti į akis nemalonius dalykus? Kažin, ar tai būtų geras būdas įgyti jaunos damos palankumui? — atsakiau. — Per piknikus šioj srity įsigijau nemažą patyrimą.

— Per piknikus tu nuostabus; man trūksta žodžių apsakyti susižavėjimui, — sušuko jis. — Bet ką tu jai galėtum

rėžti į akis, juk ji — tikra tobulybė. Vienas Dievas žino, kaip aš nusipelniau jos meilę. Oho, kokia tai atsakomybė netašytam bernui ir dar nevisada teisingam.

— Na, na, drauguži, — padrąsinau jį.

Kai mes atėjom į pensioną, kur gyveno Meimė, jis kone su ašarom mane pristatė, sakydamas:

— Čia Laudonas, Meime, norėčiau, kad jį mylėtum, nes jis nepaprastos sielos.

— Aš jau jus pažįstu, pone Dodai, — maloningai pasakė ji. — Džimas be paliovos galėtų kalbėti apie jūsų gerumą.

— Brangioji ledi, — pasakiau, — kai jūs arčiau pažinsite mūsų draugą, pamatysite, kad jis daug ką pagražina per savo gerą širdį. Mano gerumas susidėjo iš to, kad leidausi jo maitinamas, rengiamas, leidau dirbti dėl manęs, nors tai jam buvo ir nelengva. Ir jei dabar esu gyvas — tai tik jo dėka, nes niekas pasaulyje neturėjo geresnio draugo. Kaip galėdama juo rūpinkitės, — pridūriau, dėdamas jam ranką ant peties, — ir padėkite jam, nes jis reikalingas pagalbos.

Ši kalba labai paveikė Pinkertoną, bijau, kad ir Meimę. Prisipažįstu, kad tai buvo netaktiška šneka. „Kai arčiau pažinsite mūsų draugą", — nekaip pasakyta, o žodžiai „jis reikalingas pagalbos" galėjo būti suprasti kaip įžeidimas. Tačiau tikiu, jog jūs nemanote, kad kalbėjau globėjišku tonu. O jei ši ledi net ir būtų taip nusprendusi, negalėčiau labai kaltinti nei jos, nei savęs; Pinkertonas jai turbūt buvo tiek įkyrėjęs šnekomis apie mane, kad vargšelei, gal vien mano vardą paminėjus, bloga darėsi; taigi, net jei būčiau jai padainavęs it Apolonas, ji vis vien būtų pasipiktinusi.

Taigi iškilo dvi priežastys, dėl kurių turėjau važiuoti į Paryžių: Džimas ruošėsi vesti, todėl mano draugystė jam buvo mažiau reikalinga, be to, neįtikau jo nuotakai, tad

geriau nesimaišyti jai akyse. Vieną vėlyvą vakarą pasakiau šitą mintį savo draugui. Ta diena man buvo laiminga: įdėjau į banką penkis tūkstančius dolerių, gautus už „Katemaunto" akcijas. Kadangi Džimas buvo atsisakęs ir pirštą pridėti prie šių akcijų, visa rizika ir visas pelnas atiteko man vienam; šį įvykį pažymėjau alumi ir džiūvėsiais. Pirmiausia pasakiau, jeigu tai, ką jis išgirs, suteiks jam skausmo ar apsunkins darbą, tegul tik taria žodį, ir aš daugiau nė neužsiminsiu. Juk tokio gero ir ištikimo draugo, kaip jis, niekada neturėjau ir neturėsiu, ir būtų nematytas dalykas, jei nepadaryčiau jam kokios nors paslaugos. Tik prašiau jo pagalvoti, ar ta paslauga jam tikrai reikalinga, nes mano gyvenimas tuščiai slenka. Aš ne savo vežime sėdžiu — visai kas kita traukia mano širdį. Be to, turėjau priminti, kad jis ketina vesti, jam atsiras kitų rūpesčių ir kad mudviejų artumas gali būti nemalonus jo žmonai.

— O ne, Laudonai, čia tu tikrai klysti, — pertraukė jis mane karštai, — ji iš tiesų tave vertina.

— Tuo geriau, — pasakiau aš.

Jam nurodžiau, kad mes gal išsiskirsim neilgam; jeigu viskas klosis, Džimas galės atvažiuoti pas mane su savo ištekliais, nors Jungtinėse Valstijose gal ir kukliais, bet Prancūzijoje — tikru turtu. Mes galėsime susidėję Paryžiuje nusipirkti namą žiemai, o netoli Fonteneblo — vasarnamį, ir mūsų laimės niekas netemdys; mes auginsime mažuosius Pinkertonus, auklėsime, kad jie būtų praktiški, darbštūs ir menui jautrūs žmonės, nesugadinti Vakarų pinigų karštligės. Ir aš užbaigiau:

— Tad leisk man išvažiuoti ne kaip dezertyrui, o kaip vėliavnešiui, vedančiam Pinkertonus į žygį.

Aš jį įtikinėjau ir maldavau iš visos širdies, o mano draugas sėdėjo priešais, parėmęs galvą ranka ir neskaitant to vieno įsiterpimo visą laiką tylėjo.

— Aš tikėjausi šito, Laudonai, — pasakė jis kai baigiau. — Man skaudu, ir nieko nepadarysi, nes esu toks pasigailėtinas egoistas. Be abejonės, piknikams tai bus mirtinas smūgis; čia nepaneigsi, tik tavo dėka piknikai gyvavo. O be tavęs su lazdele, be tavo apsiėjimo, sąmojo, juokų ir galantiškumo, juose nebeliks draugiško linksmumo. Ir vis dėlto tu teisus, tau reikia iš čia išvažiuoti. Gali pasikliauti keturiasdešimčia dolerių per savaitę, o jei Dipju Sitis — vienas iš tikriausių šios valstijos centrų, — suklestės bent taip, kaip aš maniau, galėsiu šią sumą padvigubinti. Šiaip ar taip, keturiasdešimt dolerių irgi pinigas, prisimink, kad prieš dvejus metus kone elgetavai.

— Aš tikrai elgetavau, — atsakiau.

— O tie galvijai tau nė kiek nepadėjo! Bet dabar aš džiaugiuosi! Aš didžiuojuosi, kad tu grįši triumfuodamas. Kokiom akim tave sutiks maestro ir tas beširdis Maineris? Tegul tik pakyla Dipju Sičio akcijos, ir tu galėsi išvažiuoti, o lygiai po dviejų metų aš atvyksiu į Paryžių kartu su Meime, telaimina ją Dievas.

Šitaip nusiteikę mes prašnekėjom iki nakties. Aš taip džiūgavau, vėl atgavęs laisvę, Pinkertonas taip didžiavosi mano pergale, buvo toks patenkintas, kad aš laimingas, ir taip jausmingai kalbėjo apie išsirinktą puikiąją nuotaką. Mūsų kambarys lūžte lūžo nuo oro pilių ir Fonteneblo vasarnamių, tad nieko stebėtino, jog miegas nemerkė mums akių, ir tik kai laikrodis išmušė tris, Pinkertonas galų gale išskleidė savo sudedamą sofą.

Aštuntas skyrius

ŽMONĖS MIESTE

Įprasta manyti, kad gyvenimas padalintas į dvi dalis – į darbą ir pramogas, kaip, sakysim, į sapną ir tikrovę. Apie savo darbą San Franciske aš jau pasakojau, dabar priėjau prie pramogų skyriaus, ir įsitikinsite, jog pramogos irgi atliko didelį vaidmenį per laivo sudužimą nukentėjusiam džentelmenui; apie jo pasirodymą netrukus papasakosiu.

Nors ir labai buvau užsiėmęs, kiekvieną savaitę šešias popietes ir dar papildomai porą vakarų galėjau leisti kaip tinkamas; ši aplinkybė buvo tuo malonesnė, kad aš dar visai nepažinojau šito savotiškai gražaus miesto. Iš „Paryžiaus garbintojo", kaip save vadinau, pasidariau ar dariausi vaikštinėtoju po krantines, slampinėtoju po uostus, nuolatiniu įtartinų kvartalų lankytoju, pažinčių su keistomis asmenybėmis ieškotoju.

Aš lankiau kinų ir meksikiečių lošimų namus, slaptas vokiečių draugijas, jūrininkų pensionus ir visokiausias pavojingas nekokios šlovės skyles. Mačiau, kaip meksikiečiui peiliu buvo prismeigtos rankos prie stalo už sukčiavimą, kaip pilnoje gatvėje būdavo partrenkiami jūrininkai ir be sąmonės nunešami į laivą, kur trūkdavo darbo rankų, kaip susiginčiję peštukai kokioje nors smuklėje susišaudydavo, ir dūmų kamuoliai su visa kompanija išvirsdavo pro duris. Man teko girdėti, kaip šaltakraujai lenkai svarstė, koks būtų geriausias būdas iš pagrindų sudeginti San Franciską, kaip įsikarščiavę darbininkai šaukė ir prisiekinėjo iš tribūnos prie Sandlo, mano akyse pats Kernis padėjo parašą kartuvių pastatymui, išvardino fabrikantus, kurie turėjo jas papuošti kabaruojančiais savo kūnais, ir sužavėtai miniai garsiai perskaitė

valstybinės įstatymų leidžiamos valdžios nario pritarimo telegramą, bet vien nuo pono Koulmano vardo ir šlovės buvo suniekinti ir pakirsti visi proletariato pasiruošimai kovai. Užtekdavo šiam budruoliui liūtui pasikelti ir pajudinti ausis, ir visa triukšminga minia nutildavo. Aš vis galvodavau, koks tai keistas žmogus – iš pažiūros nežymus, privatus pirklys, o įbauginęs visą miestą. Ir nors man, kaip žiūrovui, kai viskas baigėsi, nepaleidus nė vieno šūvio ir nepakorus jokio milijonieriaus, teko nusivilti, filosofuodamas priėjau išvadą, jog toks reginys tikrai būtų daug vaizdingesnis. Šimtuose miestų per įvairiausias epochas būčiau turėjęs progos pamatyti bailumo ir gatvių skerdynių, bet kur daugiau, jei ne čia, būčiau išvydęs Koulmaną, tą permainingą despotą, ramioje miesto dalyje krypuojantį į kalną, susimąsčiusį ir švelniai plekšnojantį sau per šlaunis?

Ši istorinė figūra slapčia prasigauna į mano prisiminimų kampelį apie San Franciską. Visa kita – tik bastūno dailininko prisiminimai. Aš žavėjausi lindynėmis. Kur buvęs, kur nebuvęs eidavau į „Mažąją Italiją". Pro langus žiūrėdavau į mažas užkandines, kurios buvo tarsi perkeltos čia iš Genujos ir Neapolio su makaronais, vyno buteliais, Garibaldžio portretais ir spalvotomis politinėmis karikatūromis arba įėjęs į vidų, karštai ginčydavausi su kokiu nors auskaruotu įlankos žveju dėl „Ostrijos" ar „Rušijos" planų. Mane būtų buvę galima išvysti, jei būtų buvę kam į mane žiūrėti, nuošalioje ir kalvotoje „Mažojoje Meksikoje" su keisčiausių formų mediniais namais, begale netvirtų medinių laiptų ir pavojingais kalnų ožkų takais smėlyje. Mane viliodavo ir sulaikydavo tūkstančiai kinų kvartalo netikėtumų, man niekad nenusibosdavo dviprasmiška, tarsi gyveniman grąžinto muziejaus atmosfera. Niekaip negalėjau atsistebėti jų nematytomis neoromantiškomis

daržovėmis, išdėliotomis paprasčiausių amerikietiškų krautuvių vitrinose, atviromis šventyklų durimis ir iš ten į Amerikos orą sklindančiais *džos* lazdelių kvapais, jų murzinais rytietiškais aitvarais, kabaruojančiais ant vakarietiškų telegrafo vielų, ir skrajojančiomis popierinėmis maldomis, kurias pasatai išnešioja ir išsklaido po Vakarų nutekamuosius vamzdžius. Šiauriniame pajūryje spoksodavau į sąsiaurius, į grasinantį Tamalpajų ir didelį Keip Hornerį, įsiterpusį į jūrą. Iš čia, eidamas namo, užsukdavau į keistą bjaurią pašiūrę plūkta asla ir laukinių paukščių ir žvėrelių narveliais nukabinėtomis sienomis, kur beždžionėms spygaujant ant aplūžusio prekystalio, troškiame žvėryno ore savininkas, nešvarus kaip ir jo žvėrys, pilstydavo keturiasdešimties laipsnių viskį. Neaplenkdavau ir Nobhilo, kuris irgi yra savotiška lindynė, apgyvendinta vien milijonierių. Jie gyvena ant kalvos viršūnės, aukštai iškilę virš žmonių triukšmo, ir pasatai pro jų rūmus lekia tuščiomis gatvėmis.

Bet San Franciskas įdomus ne tik kaip margas Jungtinių Valstijų miestas ir didžiausias rasių ir brangakmenių lydymo katilas. Jis atveria vartus į Ramųjį vandenyną, jis yra uostas į kitą pasaulį, į ankstesnes žmonijos istorijos epochas. Niekur kitur neišvysit tiek didelių laivų, kaip čia, atplaukiančių iš Kinijos, Sidnėjaus, Indijos ir aplenkusių Horno iškyšulį. Tačiau tarp šitų milžinų, raižančių jūros platybes, beveik nepastebimi sukinėjasi kitos rūšies laivai — grakštaus korpuso ir takelažo salų škunos, nelyginant jachtos pasinėrusios giliai į vandenį, ant kurių denių zuja rudaodžiai malonių akių čiabuviai jūreiviai, kalbantys švelnia kalba; didelės škunų valtys byloja apie pašėlusias mūšas prie koralinių rifų. Jos įsmunka ir pasprunka niekieno nepastebėtos, netgi spaudos, tik kartais kronikos skiltyje pasirodo kelios eilutės: „Tokia ir tokia škuna išplaukė į Japoniją ir Pietų

jūros salas". Jos išsiveža įvairiausius krovinius: lašišos konservus, džiną, spalvoto perkelio rietimus, moteriškas skrybėlaites, pigius laikrodžius, o po metų sugrįžta prisikrovusios sulig bokšteliu kopros, vėžlių kiautų ar perlinių kriauklelių. Tačiau manęs, Paryžiaus garbintojo, ši salų prekyba ir gyvenimas neviliojo, man nemagėjo jų pažinti. Aš stovėjau ant paties Vakarų ir šių dienų slenksčio. Prieš septyniolika šimtmečių už septynių tūkstančių mylių į rytus nuo čia koks nors legionierius stovėjo ant Antonijaus sienų ir žiūrėjo į šiaurę link Piktso kalnų. Nors mane nuo jų skyrė didelis laiko ir erdvės tarpas, bet kai žiūrėjau nuo uolos į Ramiojo vandenyno platybes, buvau to žmogaus įpėdinis ir panašus į jį: mes abu stovėjom ant Romos imperijos (ar kaip mes dabar sakom, vakarų civilizacijos) ribos ir abu žvelgėm į neromėniškas sritis. Tik aš buvau bukagalvis — žiūrėjau atgal — ir tegalvojau vien apie Paryžių; turėjo praeiti daugybė vienas su kitu susijusių įvykių, kol mano abejingumas virto susidomėjimu ir netgi aistringu smalsumu, kurį patenkinti tada nė nesapnavau.

Per pirmąjį iš tų įvykių susipažinau su vienu San Francisko gyventoju, kurio vardas žinomas toli už šio miesto ribų ir vertinamas daugelio geros anglų literatūros mylėtojų. Kartą užtikau dar nepažįstamą kvartalą — pavojinguose smėlėtuose skardžiuose, giliose lomose stovėjo vieniši senoviniai namai, vingiavo aklinos gatvės. Per šį kvartalą ėjo ištisinė gatvės lempų eilė, o miestas aplink jį buvo ankštai prisišliejęs iš visų pusių, ir iki čia atsklisdavo gatvių eismo garsai. Neabejoju, kad šiandien to kvartalo nebėra nė ženklo, bet tuomet nedideliame plote ten buvo nuostabiai ramu ir (rytais, kai ten dažniausiai nueidavau) nuošalu, beveik kaip kaime. Ant vienos be galo stačios smėlėtos pakriaušės vos laikėsi būrelis namų su nedideliais sodeliais, ir, matyt, visi jie buvo apgyventi. Aš ten dažnai

užlipdavau byrančiu takeliu ir atsisėdęs palei paskutinįjį namą tapydavau.

Pirmąją dieną pamačiau, kad iš apatinio aukšto lango į mane žiūri jaunas gražus vyras, be laiko nuplikęs, gyvo ir patrauklaus veido. Antrą dieną, kadangi buvom vieninteliai gyvi žmonės horizonte, mudu vienas kitam linktelėjom, trečiąją jis tiesiai priėjo prie manęs, pagyrė mano eskizą ir nesivaržydamas, su menininko nuoširdumu nusivedė mane į namus; netrukus aš jau sėdėjau jo kambary — tikrame keistenybių muziejuje. Čia buvo irklų, kovos vėzdų, krepšių, grubiai nutašytų akmeninių dievų, papuošalų iš suvertų kiautelių, taurių iš kokoso riešuto kevalo, sniego baltumo kopros plunksnų — kiekvienas jų kito krašto, kito klimato, kitos rasės ir kitokios (gal kiek grubesnės) kultūros pavyzdžiai. Ir apie visus šituos daiktus mano naujasis pažįstamas labai gražiai paaiškino. Be abejonės, esate skaitę jo knygą ir žinote, kaip jis keliavo ir badavo ir kad jam tai atmokėjo gyvenimas salose. Galite įsivaizduoti, su kokiu malonumu jo klausiausi po ilgų mėnesių kontoroje ir piknikų, ir kaip žaviai jis pasakojo, sutikęs mane, menininką. Su didžiausiu noru mes sueidavome ir šnekučiuodavomės, ir čia aš pirmą kartą išgirdau šių salų vardus ir pirmą kartą jos mane pakerėjo. Netrukus grįžau vakare namo labai patenkintas, po viena pažastim pasispaudęs išmargintą statulėlę, o po kita — naujojo draugo nuotykių knygą.

Antras įvykis buvo daug dramatiškesnis ir, be to, turėjo tiesioginės įtakos mano ateičiai. Kartą stovėjau prieplaukoje prie Telegraf Hilo. Didelė, kokio tūkstančio aštuonių šimtų tonų talpos barža priplaukė daug arčiau negu kiti laivai. Aš žiūrėjau į ją su tingiu abejingumu ir pamačiau, kaip du vyrai peršoko falšbortą, įlipo į priplaukusią nuo kranto valtį ir, atėmę iš valtininko irklus, ėmė irtis ten, kur stovėjau aš. Po kelių akimirkų jie jau bėgo laiptais į viršų, ir aš

pamaniau, kad jie negali būti paprasti jūreiviai, nes per gražiai apsirengę, ypač pirmasis, tikras dabita. Abudu atrodė baisiai susijaudinę.

— Kur artimiausia policijos nuovada? — sušuko pirmasis.

— Štai ten, — atsakiau ir nuskubėjau drauge, neatsilikdamas nuo jų. — Kas atsitiko? Koks čia laivas?

— Čia „Pjovėjas", — atsakė jis. — Aš esu pirmasis kapitono padėjėjas, o šis džentelmenas — trečiasis, mums reikia duoti savo parodymus pirmiau už jūrininkus. Mat, jie gali pasakyti, kad mes esam išvien su kapitonu, o aš šito nepageidauju. Esu plaukiojęs su visokiais žmonėmis, bet jų nė iš tolo nebūtų galima lyginti su mūsų seniu. Kai pradėjo šaudyti, tai ir šaudė be paliovos visą plaukiojimą, o kai nušovė paskutinį žmogų, dar nepraėjo nė šešiolika valandų. Nors mūsų komandoje buvo rinktiniai galvažudžiai, bet net jiems darydavosi šleikštu, kai kapitonas užsimanęs imdavo šaudyti.

— Na, dabar jam galas, — pasakė antrasis. — Daugiau į jūrą jis neišplauks.

— Nenoriu nė klausyti tokių šnekų, — atšovė pirmasis. — Jei jis sveikas išlips į krantą ir jo per dešimt minučių nenulinčiuos, tai išsisuks. Laivų savininkai turi geresnę atmintį, negu publika, ir jie senį palaikys, nes šitokie sumanūs kapitonai nesimėto.

— Ką ir kalbėt, geras kapitonas! — karštai suriko antrasis. — Štai jau trečias reisas „Pjovėjo" komandai algų nemoka.

— Nemoka algų? — sušukau, nes jūrininkystėje dar buvau naujokas.

— Tik jūrininkams nemoka, — paaiškino kapitono padėjėjas. — Jie išlaksto, nesulaukę, kol bus atsiskaityta. Tai ne vienintelis laivas, kur nemoka algų.

Pamačiau, kad mūsų žingsnis po truputį lėtėja; aš įtariau, kad jų skubotumas išlipus buvo tik dėl akių. Bet vienas dalykas aiškus — kai mes atėjom į policijos nuovadą ir abu pareigūnai papasakojo baisenybes apie penkis žmones, kapitono nužudytus iš laukinės aistros ir iš šalto apskaičiavimo tarp Sendi Huko ir San Francisko, policija sukruto kaip tik tada, kai jau buvo vėlu. Kol mes su policija atvykom, niekšas jau buvo prasmukęs į doką, įsimaišęs minioje ir pasislėpęs savo pažįstamų namuose; laive radome tik jo aukas. Jis gerai padarė, kad pasiskubino, nes kai žinia pasklido po visą pajūrį ir paskutinė auka buvo išvežta į ligoninę, o tie, kuriems per stebuklą pavyko išvengti kruvinų skerdynių, viską papasakojo miniai ir parodė savo žaizdas, šita dalis miesto buvo, kaip reta, sukrėsta ir pasipiktinusi. Vyrai viešai verkė, nakvynės namų šeimininkai, pripratę prie žvėriškumų, ypač prie žvėriško elgesio su jūreiviais, grasė kumščiais dangui. Jeigu jie būtų nutvėrę „Pjovėjo" kapitoną, jam neilgai būtų tekę laukti mirties. Tą naktį, jei tikėsime gandais, jis buvo uždarytas į statinę ir pergabentas į kitą įlankos pusę. Jau dviejuose laivuose jis nusipelnė kalėjimo ir kartuvių, o štai, paskutinėmis žiniomis, jis vėl veda laivą per vakarų vandenyną.

Kaip jau sakiau, visą laiką abejojau, ar ponas Neirsas, pirmasis padėjėjas, nebus tyčia padėjęs kapitonui pabėgti. Juk jis taip ištikimai laikėsi įstatymų ir taip stengėsi būti atsargus! Bet tai tik mano spėliojimas. Nors paskui aš pažinau jį arčiau, bet jis niekada apie tai nešnekėdavo ir aplamai neužsimindavo apie savo plaukiojimą „Pjovėju". Be abejo, jo santūrumui buvo priežasčių. Kai ėjom į policiją, jis kelis kartus pasakė Džonsonui, trečiajam padėjėjui, kad jam reikėtų ne tik pranešti apie kapitoną, bet ir pačiam pasiduoti policijai. Bet nusprendė, kad neverta, juk „iš to vis vien nieko nebus, net jei ką nors užuostų — aš San

Franciske turiu daug gerų draugų". Iš tiesų nieko iš to nebuvo, nes ponas Neirsas tuoj pat dingo iš akiračio ir buvo ne blogiau paslėptas, kaip jo kapitonas.

O su Džonsonu aš dažnai susitikdavau. Taip ir nesužinojau, kokios jis tautybės, nors sakėsi esąs amerikietis, bet jo akcentas ir išsilavinimas tai neigė. Veikiausiai jis buvo kilimo iš Skandinavijos, ilgai vėjo gairinamas anglų ir amerikiečių laivuose. Galimas daiktas, jog kaip ir kiti jo tėvynainiai, plaukioję svetimuose laivuose, jis pamiršo savo gimtąją kalbą. Bent jo mintys buvo visai nutautėjusios — galima sakyti, kad jis galvojo angliškai. Nors geriausios, švelniausios ir ramiausios prigimties, jis taip buvo pripratęs prie žiauraus jūrų gyvenimo, kad man kūnas pagaugais nueidavo, kai jis kikendamas pasakodavo kokią nors istoriją. Jis buvo aukštas, liesokas, tvirtų kilnių bruožų, šviesiaplaukis ir įdegęs kaip visi, kurie daug būna gryname ore. Kai jis sėdėdavo, galėdavai pamanyti, kad tai baronetas arba armijos karininkas, tačiau vos atsistodavo, iš linguojančios eisenos iš karto suprasdavai, jog tai jūreivis, ir vos jis prasižiodavo, tuoj išgirsdavai jūreivišką žargoną. Jam nemažai teko plaukioti ir prie Pietų jūrų salų, o, praplaukęs Horno iškyšulį, kur siautė pūgos ir ištisi ruožai buvo užšalę, jis pareiškė „ketinąs užsukti pas kanakus". Maniau, kad greitai mums teks išsiskirti, tačiau pagal nerašytą jūrininkų įstatymą jis visų pirma turėjo prašvilpti gautus pinigus. „Paūšim, kad net velnias juoksis", — pasakė jis, bet kiek pagražino, nes visas dienas ramiai prasėdėjo „Juodojo Tomo" smuklės svetainėje su keliais ypatingais pažįstamais, kurie visi buvo ilgai plaukioję Pietų jūrose, gėrė alų, rūkė trumpas pypkes ir pasakojo ilgas istorijas.

„Juodasis Tomas" iš pažiūros buvo nešvari smuklė, kurioje neturtingi jūrininkai kanakai rūkė prastą tabaką,

gėrė prastą džiną ir plerpino išsistygavusias gitaras ir bandžas. Smuklės šeimininkas, stiprus spalvotasis, buvo vietinis politinis vadeiva, kažkokios gaujos, pasivadinusios „ėriukais", vadas. Sklido gandai, kad partijų vadovai ir miesto meras prisibijojo šios gaujos ir nelaikydavo nuodėme pasinaudoti jos paslaugomis. Didžiojoje salėje būdavo triukšminga, nelabai padoru ir netgi pavojinga. Man teko matyti ir prastesnių klientų lankomas smukles, bet šitiek skandalų ten nebūdavo. Be abejonės, „ėriukai" buvo kai kam naudinga organizacija, nes kitu atveju ši smuklė būtų buvusi seniai uždaryta. Prisimenu, kartą prieš pat rinkimus į smuklę prie prekystalio buvo atvestas gražiai pasipuošęs aklas žmogus, ir jis ilgai tarėsi su šeimininku. Šie du žmonės atrodė taip keistai, o pagarba, su kuria visi smuklės lankytojai pasitraukė į šalis, kad jie galėtų visiškai slaptai pasišnekėti, man pasirodė labai mįslinga, ir aš pasiteiravau savo kaimyno, kas čia toks. Jis paaiškino, kad aklasis yra žymus politinis veikėjas, netgi vadinamas San Francisko karaliumi, plačiau žinomas kinų jam duota vaizdinga Aklojo Baltojo Velnio pravarde.

— Matyt, jam labai prireikė „ėriukų", — pridūrė mano pašnekovas.

Nupiešiau Akląjį Baltą Velnią, pasilenkusį ant prekystalio, o už poros valandų kitame albumo puslapyje atsirado eskizas, kaip Juodasis Tomas grasina visai miniai „Smit ir Veson" revolveriu.

Štai su kokiais kontrastais man tekdavo susidurti didžiojoje smuklės salėje.

Tuo pat metu mažojoje salėje visą laiką posėdžiavo neoficialus Pietų jūrų klubas ir kalbėjo apie visai kitą pasaulį ir, žinoma, visai kitą gyvenimą. Čia rinkdavosi seni škiperiai, Pietų jūrų pirkliai, kokai ir kapitonų padėjėjai. Jie buvo puikūs žmonės, pasidarę dar jautresni, gyvendami tarp

švelnios ir linksmos tautos. Ir jie buvo išmintingi, nors išmintį įgijo ne iš knygų, o iš neįprastos patirties. Per dienų dienas su neblėstančiu malonumu klausydavausi jų pasakojimų. Jie visi iš tiesų turėjo poetinę gyslelę. Juk valkata jūreivis, jei jis ne galutinis niekšas, yra tolimas menininko giminaitis. Net iš padrikų Džonsono pasakymų: „O taip, kanakai neblogi žmonės" arba „Velniai žino, kas per sala – kalnai nusileidžia prie pat vandens", „Ir ko aš iš ten išvažiavau?", buvo matyti, kad jis jaučia, ką sako, o kiti jo draugai buvo tikrai geri pasakotojai. Jų ilgos kalbos, taikliai nupieštos žmonių ir gamtos charakteristikos mano vaizduotėje sukūrė tų salų ir jų gyvenimo paveikslą. Ten pavojingi krantai, aštrios kalnų viršūnės, tamsus pavėsis nuo kalnuotų miškų, nenutylantis mūšos ošimas ir begalinė lagūnos ramybė. Ten saulė, mėnulis ir žvaigždės nepaprasto ryškumo, moterys žavesnės už Ievą; ten negalioja pirmasis prakeikimas, o svečiui užleidžiamas ir patalas, ir valtis; ten gyvenimas plaukia tarsi nesibaigianti muzika, o ilgus vakarus skamba lyriški chorai. Tik žmogus, nusivylęs savo, kaip menininko talentu, badavęs Paryžiaus gatvėse, nešęs Pinkertono komercijos jungą, gali pajusti tokį ilgesį, koks tada užpuldavo mane. Palyginus su juo, blėso triukšmingas margaspalvis San Franciskas, nenurimstanti kontora, kur mano draugas Džimas kasdien nuo dešimtos ligi keturių blaškėsi kaip liūtas narve, kartais netgi nublėsdavo prisiminimai apie Paryžių. Kitas vyras, gal net mažiau gundomas, būtų viską metęs, kad tik galėtų įgyvendinti savo vizijas; bet aš iš prigimties esu neryžtingas ir nelinkęs į nuotykius. Kad palikęs senus takus galėčiau išplaukti į rojaus salas, mane turėjo kas nors pastūmėti. Tik pati lemtis galėjo parinkti tam įnagį; bet aš tada nė nemaniau, kad tą įnagį ji jau laikė savo plieninėje rankoje.

Vieną pavakarę sėdėjau erdvaus šviesaus baro kampe, kur vienas dailininkas mane vaišino pusryčiais, norėdamas

sužinoti mano nuomonę apie savo „apnuogintą figūrą". Tuo metu staiga pasigirdo kojų trypimas, ūžesys, plačiai prasivėrė durys ir tarsi viesulas į salę įsiveržė būrys žmonių. Visi, daugiausiai jūreiviai, nepaprastai susijaudinę, ėjo apsupę kažkokį branduolį, bendrą visų dėmesio centrą, — keletą vyrų, — panašiai kaip vaikai eina iš kiemo į kiemą paskui klajojantį senį su lėlių teatru. Tuoj it miške ugnis pasklido po barą žinia, kad čia atėjo kapitonas Trentas su likusiais gyvais anglų jūrininkais iš sudužusio anglų brigo „Skrajojantis debesis", kuriuos išgelbėjo karo laivas Midvėjaus salose. Jie šį rytą atplaukė į San Francisko įlanką ir, davę prideramus pranešimus valdžiai, atėjo tiesiai čia. Tuo metu juos galėjau gerai matyti. Keturi įdegę jūreiviai su stiklinėmis rankose stovėjo prie baro, o iš visų pusių apspitę žmonės bėrė klausimus. Man pasakė, kad vienas jų — kokas — esąs kanakas; kitas laikė narvelį su kanarėle, kuri retkarčiais pragysdavo; trečiajam buvo parišta ranka, jis atrodė liguistai, tarsi ką tik atsikėlęs po sunkios ligos, o pačiam kapitonui, raudonskruosčiui, mėlynakiui, tvirto sudėjimo keturiasdešimt penkerių metų vyrui, buvo sutvarstyta dešinioji ranka. Man pasirodė labai keista, kad kapitonas, kokas ir du jūreiviai drauge vaikšto gatvėmis ir lanko smukles. Ir kaip visada, kai man kas nors padaro įspūdį, atsiverčiau albumą ir ėmiau piešti tuos keturis vyrus iš sudužusio laivo. Aplink susigrūdę žmonės, pamatę, ką aš darau, truputį pasitraukė į šonus, ir aš gerai įsižiūrėjau į kapitono Trento veidą ir visą išvaizdą, nors jis manęs nė nepastebėjo.

Įkaitęs nuo viskio ir paskatintas susirinkusiųjų smalsumo, šis džentelmenas dabar pasakojo apie juos ištikusias nelaimes. Aš girdėjau tik nuotrupas, kaip jis „plaukė dešiniuoju halsu", kaip „staiga papūtė šiaurės vakaris" ir „brigas užplaukė ant seklumos". Kartkartėmis jis kreipdavosi į kurį nors iš saviškių: „Ar ne tiesa, Džekai?" Ir tas atsa-

kydavo: „Visiškai taip, kapitone Trentai". Pagaliau jis visiškai palenkė klausytojų širdis, kai pasakė:

— Tegu velniai griebia visus Admiraliteto žemėlapius, štai kaip.

Iš linksinčių galvų ir pritariamo šnibždesio supratau, kadžmonės, pasiklausę kapitono Trento pasakojimo, susidarė apie jį gerą nuomonę kaip apie jūrininką ir žmogų. Tuo laiku jau baigiau visų keturių vyrų ir kanarėlės eskizus, (visi, ypač kanarėlė, išėjo labai panašūs), užverčiau albumą ir išslinkau iš baro.

Nė nenumaniau, jog baigiau savo gyvenimo dramos pirmojo veiksmo pirmąjį paveikslą; tačiau tas vaizdas, ar veikiau kapitono veidas, man gana ilgai neišėjo iš galvos. Sakau, kad aš menkas pranašas, bet mėgstu stebėti, ir kada matau žmogų, apimtą siaubo, visada pastebiu. Anglų brigo „Skrajojantis debesis" kapitonas Trentas buvo sąmojingas, sumanus, triukšmingas, tačiau jo mėlynose akyse ir išraiškoje mačiau nepraeinantį siaubą. Ar jis baiminosi, kad neteks kapitono liudijimo? Mano manymu, dėl to jam nebūtų drebėjusi ranka su stikline viskio. O gal jį taip sukrėtė nelaimė ir jis negali atsipeikėti po brigo sudužimo? Vieną mano draugą, likusį gyvą po traukinio katastrofos, visą mėnesį krėtė drebulys, ir jis nuolat krūpčiojo. Nors „Skrajojančio debesies" kapitonas Trentas neatrodė nervingas žmogus, mėginau save įtikinti, kad čia toks pat atvejis.

Devintas skyrius

LAIVO „SKRAJOJANTIS DEBESIS" SUDUŽIMAS

Kitą rytą, kai atsikėliau, Pinkertonas jau sėdėjo prie stalo ir įnikęs skaitė „Deili Oksidentel". Šis laikraštis skyrėsi (sakau „buvo", nes nežinau, ar šiandien jis dar gyvuoja) nuo kitų Vakaruose leidžiamų dienraščių. Čia nerasi nei didžiosiomis raidėmis drastiškų pavadinimų niekingos informacijos, nei išpūstų faktų, nei tuščių gražbylysčių, nei panašaus į Hario Milerio banalaus jumoro, nei nejaudinančio patoso. Vienintelis laikraščio „Oksidentel", leidžiamo nuobodoko, sveikai galvojančio krikščionies, tikslas buvo teisinga informacija. Aš vertinau šitą jo privalumą, o Pinkertonas jį skaitė todėl, kad šis laikraštis geriausiai žinojo visas biržos ir komercines paslaptis.

— Laudonai, — tarė jis, pakėlęs akis nuo straipsnio, — tau kartais atrodo, kad aš iš sykio griebiuosi per daug darbų. Aš manau, kad žmogus, pamatęs ant žemės pinigą, turi jį pakelti. O dabar prie koralinio rifo Ramiajame vandenyne pamačiau visą krūvą pinigų.

— Žinai, Džimai, man tavęs gaila! — sušukau. — Argi tau neužtenka Dipju Sičio, šito gamtos duoto valstijų centro?

— Tik pasiklausyk, — pertraukė Džimas. — Na, čia prastai parašyta. „Oksidentel" reporteriai nemoka žmonių uždegti, bet manau, jog faktai tikri. — Ir jis pradėjo skaityti:

„ANGLŲ BRIGO
„SKRAJOJANTIS DEBESIS" SUDUŽIMAS

Vakar į San Franciską atplaukęs karo laivas „Audra" atgabeno anglų brigo „Skrajojantis debesis" kapitoną Trentą ir keturis komandos žmones, kurie po laivo sudužimo vasario dvyliktą dieną prie Midvėjaus salos jau kitą dieną buvo

laimingai išgelbėti. „Skrajojantis debesis" yra 200 tonų talpos ir priklauso Londono uostui; paskutinius dvejus metus jis plaukiojo kaip krovininis laivas. Kapitonas Trentas išplaukė iš Honkongo vasario aštuntą ir plaukė į San Franciską su pilnai apdraustu ryžių, šilko, arbatos ir kinų galanterijos kroviniu. Laivo žurnale parašyta, kad oras buvo gražus, pūtė pastovus vėjas, tik kartkartėmis užeidavo ir vėl nurimdavo škvalas. Dvidešimt aštuntame laipsnyje šiaurės platumos ir šimtas septyniasdešimt septintame vakarų ilgumos kapitonas Trentas, pasibaigus brige vandens ištekliams, suklaidintas Hoito „Vadovo po šiaurinę Ramiojo vandenyno dalį", esą Midvėjaus salose yra anglies stotis, pasuko prie jos krantų. Pasirodo, ten buvo smėlio sekluma, apsupta koralinių rifų, kurių dauguma pasislėpę vandeny. Saloje jie rado daug paukščių, o lagūnoje — puikios žuvies, tik neturėjo kuro, ir vanduo šuliny, kurį jie išsikasė, buvo sūrokas. Kapitonas Trentas užėjo neblogą stovėjimo vietą šiaurinėje didelės seklumos dalyje, kur gylis penkiolika sieksnių, dugnas smėlėtas su koralų ruožais. Dėl štilio jis čia prabuvo savaitę, jo komanda ėmė sirgti, nes vanduo jau buvo visai sugedęs. Ir tik vasario dvyliktos vakare iš šiaurės rytų papūtė gūsingas vėjas. Nors jau buvo vėlu, kapitonas Trentas tuoj pat pakėlė inkarą ir bandė išplaukti į jūrą. Kol laivas skynėsi kelią siaurame praėjime tarp rifų, vėjas staiga persimainė, papūtė škvalas iš šiaurės ir šiaurės vakarų ir maždaug be dvidešimt šešios brigą užnešė ant smėlėto kranto. Džonas Valentas, kilimo suomis, ir Čarlzas Holdorsenas, kilimo švedas, paskendo, kai bandė nuleisti valtį, nes jie nemokėjo plaukti, buvo tamsu ir per bangų ūžimą nieko nebuvo girdėti. Tuo pačiu metu nukritęs skersinis sulaužė jūreiviui Džonui Braunui ranką. Kapitonas Trentas paskui pasakė „Oksidentel" reporteriui, kad brigas smarkiai atsitrenkė priekine dalimi, jo nuomone, į koralų rifą, po to perlėkė per šią kliūtį ir dabar

guli smėlyje, smarkiai pasviręs į priekį dešiniuoju bortu. Nuo pirmojo atsitrenkimo jis, matyt, nukentėjo, nes per priekį ėmė tekėti vanduo. Ryžiai turbūt visi sugedę, laimė, kad vertingesnė krovinio dalis užpakalyje. Kapitonas Trentas jau ruošė velbotą plaukimui į jūrą, kai „Audra", vykdydama Admiraliteto įsakymus patikrinti, ar salose nėra žmonių iš sudužusių laivų, atplaukė ir išgelbėjo kapitoną nuo tolimesnių pavojų. Vargu ar reikia pasakoti, su kokiu dėkingumu nukentėjusio laivo kapitonas ir jūrininkai kalba apie parodytą jiems vaišingumą karo laive. Štai likusių gyvųjų pavardės: Džeikobas Trentas, kapitonas, kilęs iš Hulio, Anglija; Elijas Godedalas, padėjėjas, iš Kristiansendo, Švedija, A.Vingas, kokas, iš Sanos, Kinija; Džonas Braunas iš Glazgovo, Škotija; Džonas Hardis iš Londono, Anglija. „Skrajojantis debesis" yra dešimties metų, ir šį rytą bus parduotas iš varžytinių savininkų naudai toks, koks šiuo metu yra. Varžytinės įvyks dešimtą valandą Prekybos biržoje.

P a p i l d o m o s ž i n i o s. Kiek vėliau mūsų reporteriui pavyko „Pelis" viešbutyje susitikti su leitenantu Sebraitu, vienu „Audros" karininku. Narsusis jūreivis kažkodėl neturėjo laiko, bet patvirtino kapitono Trento parodymus iki pat smulkmenų. Jis pridūrė, jog „Skrajojantis debesis" guli geroje vietoje ir galės ten sulaukti žiemos, jei tik nekils štormas iš šiaurės vakarų, bet taip greičiausiai neįvyks."

— Tu taip nieko ir neišmanysi apie literatūrą, — pasakiau, kai Džimas baigė. — Tai neblogas, doras, paprastai parašytas straipsnis, aiškiai nupasakojantis įvykį. Jame radau tik vieną klaidą — virėjas ne kinas, o kanakas, man rodos, iš Havajų salų.

— O iš kur tu žinai?

— Vakar visus mačiau smuklėje, — atsakiau. — Ir net girdėjau visą pasakojimą, ar bent nuotrupas, iš paties

kapitono Trento. Man krito į akis, kad jis buvo itin susinervinęs ir labai norėjo gerti.

— O man tai nė motais! — suriko Pinkertonas. — Man tik rūpi doleriai, kurie dabar guli ant rifo.

— Ar tai apsimokės? — paklausiau.

— Ir dar kaip! — sušuko Pinkertonas. — Argi nesupranti, kad tas anglų karininkas sako, jog laivas dar geras? Ir negi nematai, kad visas krovinys įvertintas dešimčia tūkstančių? Dabar ne sezonas, ir aš galėčiau už du šimtus penkiasdešimt dolerių per mėnesį užsifrachtuoti kokią nors škuną. Kaip tada išeina? Man lieka trys šimtai procentų gryno pelno.

— Tu pamiršti, — papriešta ravau aš, — kad pats kapitonas pareiškė, jog ryžiai jau bus sugedę.

— Aišku, aš tai žinau, — sutiko Džimas. — Tačiau ryžių ir taip niekas nestvarsto — juos ima daugiausia kaip balastą. Man rūpi arbata ir šilkas. Mes tik išsiaiškinsim, kokie jų kiekiai. Žvilgtelėsiu į laivo dokumentus ir viskas bus aišku. Aš dėl to skambinau į „Loido" kontorą; kapitonas ten ateis už valandos su manim susitikti, ir aš taip gerai viską žinosiu apie brigą, tarsi pats būčiau jį statęs. Be to, tu neturi jokio supratimo, kas lieka iš sudužusio laivo: varis, švinas, takelažas, inkarai, grandinės, netgi virtuvės rakandai!

— Man rodos, tu pamiršti vieną smulkmeną, — pasakiau. — Norėdamas šį laivą išardyti, visų pirma turi jį nusipirkti. O kiek jis kainuos?

— Šimtą dolerių, — šaute atšovė Džimas.

— Viešpatie, kodėl manai, kad būtinai šimtą?! — sušukau.

— Aš ne manau, o žinau, — atsakė Komercijos genijus. — Gal aš nieko neišmanau apie literatūrą, bet tu, mielas berniuk, niekad nenutuoksi apie verslą. Kaip, tavo nuomone, aš nupirkau „Džeimsą L.Mudį" už du šimtus penkias-

dešimt dolerių, jei vien jo valtys kainavo keturis kartus daugiau? Todėl, kad mano pavardė buvo pirmoji sąraše. Ir štai ji vėl pirma, ir aš turėsiu paskelbti sumą. O paskelbsiu mažą dėl to, kad laivas šitaip toli. Kad ir kokią sumą paskelbčiau, tokia ir būtų laivo kaina.

— Viskas atrodo labai paslaptinga, — pasakiau. — Ar šios viešos varžytinės nevykdomos kokiame nors požeminiame rūsyje? Ar galėtų, pavyzdžiui, paprastas pilietis, aš, ateiti ir viską pamatyti?

— O, viskas vyksta atvirai ir garbingai! — sušuko jis pasipiktinęs. — Bet kas gali ateiti, tik niekas atėjęs nekelia mums kainų. O jei koks pabandytų, mes jį ėste suėstume. Kartą vienas pamėgino, tai visi pasimokė. Mes — sindikato nariai, mes turime visokių ryšių ir galime pakelti tokią kainą, prieš kurią nebeatsilaikys nė vienas pašalinis: mūsų galioje du milijonai dolerių, ir mums ranka nesudrebės. Tarkim, kad kas nors paveržia mums laivą, tai matytum, Laudonai, jis pamanytų, jog visas miestas pašėlo. Kaip mane gyvą matai, mieste jis nepadarytų nė vieno sandėrio. Viskam, ko jam reikėtų — škunoms, narams, jūreiviams — pakiltų tokios kainos, kad jis neišsimokėtų.

— Kaipgi tu papuolei į tą sindikatą? — paklausiau. — Kažkada buvai pašalinis kaip visi kiti?

— Supratau, kas tai per dalykas, Laudonai, ir jį gerai išstudijavau, — pasakė jis. — Mano vaizduotė įsiliepsnojo, viskas atrodė taip romantiška, ir tada pamačiau, jog čia galima turėti daug naudos. Po to galutinai pasikausčiau. Niekas nė nenumanė, kad žadu supirkinėti sudužusius laivus, kol vieną gražų rytą užėjau į Duglo B.Longhersto kontorą, išskaičiavau visus faktus ir sumas ir tiesiai pareiškiau: „Ar imat mane į sindikatą, ar man įkurti savo?" Jis paprašė pusvalandžio apsigalvojimui ir kai grįžau pasakė: „Pinkertonai, aš jus užrašiau." Kai kitą kartą mano pavardė

atsidūrė pačioje pradžioje, aš nupirkau „Mudį", o dabar aš vėl pirmas.

Tuo metu Pinkertonas, žvilgtelėjęs į laikrodį, išsižiojo ir, skubiai paskyręs man pasimatymą prie Prekybos biržos durų, išdūmė peržiūrėti laivo dokumentų ir pasišnekėti su škiperiu. Aš iš lėto surūkiau cigaretę kaip žmogus, baigiantis piknikui, ir pagalvojau, jog iš visų dolerių medžioklės formų vaizduotę man labiausiai žadino sudužusių laivų supirkinėjimas. Net kai išėjau į miestą ir žingsniavau judriomis, vėsiomis, tokiomis pažįstamomis San Francisko gatvėmis, man akyse stovėjo sudužęs laivas, kepinamas karštos saulės, virš kurio susispietę jūros paukščių būriai. Ir štai toks vaizdas be jokios kitos priežasties patraukė man širdį. Ir jei ne aš pats, tai bent žmogus, vykdantis mano įpareigojimus, turės nukeliauti į tą mažą plotelį vandenyno platybėse ir nusileisti į tuščią kajutę.

Sutartą valandą Pinkertonas laukė manęs kietai sučiauptomis lūpomis, iškilmingai nusiteikęs, kaip žmogus, pasiryžęs dideliems sprendimams.

— Na? — paklausiau.

— Na, — atsakė jis, — galėjo būti ir geriau, ir blogiau. Kapitonas Trentas nepaprastai doras žmogus — tai vienas iš tūkstančio. Kai tik sužinojo, kad ir aš dalyvausiu varžytinėse, atvirai papasakojo man viską apie ryžius. Jo apskaičiavimu, ten daugių daugiausia bus likę trisdešimt maišų. Tačiau iš dokumentų linksmesnių dalykų sužinojau. Ten yra šilko, arbatos ir riešutų aliejaus maždaug už penkis tūkstančius dolerių, o kadangi jie sukrauti antrame denyje, tai išliko sveikutėliai, tarsi būtų čia, Kernio gatvėje. Brigas prieš metus buvo naujai apkaltas variu. Ir laive yra pusantro šimto sieksnių inkaro grandinės. Ką gi, tai ne aukso kasyklos, tačiau vis vien pelninga.

Jau artinosi dešimta, ir mes tuojau nuėjome į varžytinių vietą. „Skrajojantis debesis", taip dominęs mus, rodos, nelabai rūpėjo visuomenei. Aukcionatorių supo koks dvidešimt žiūrovų, daugiausia tikrų vakariečių — aukštų, plačiapečių, ilgakojų vyrų, visai bereikalingai, pagal neišsilavinusių žmonių skonį, šia proga išsipuošusių. Visi buvo linksmi ir pabrėžtinai draugiški, vadino vieni kitus pravardėmis ir ėjo lažybų. „Vaikinai", kaip jie save vadino, tikrai valiūkavo; buvo aišku, kad jie čia atėjo ne rimtų reikalų spręsti, o pasilinksminti. Už jų, kaip ryškią priešingybę šiems džentelmenams, aš pamačiau kapitoną Trentą, atėjusį pasiklausyti, koks jo laivo galas. Jis buvo kitaip, negu vakar, apsitaisęs: juodu, nelabai gerai gulinčiu kostiumu iš gatavų rūbų krautuvės. Iš viršutinės kairiosios švarko kišenaitės buvo išlindęs kraštelis šilkinės nosinės, o iš dešinės apatinės kelnių kišenės kyšojo pundas laikraščių. Ką tik Pinkertonas apie jį labai gerai atsiliepė. Iš tiesų atrodė, kad jis labai atvirai kalbėjo apie savo laivą, ir aš pasižiūrėjau į jį, norėdamas atsekti šį bruožą veide. Jo veidas buvo raudonas, platus, susijaudinęs ir man pasirodė nenuoširdus. Atrodė, kad šį žmogų graužia kažkoks nežinomas rūpestis; stovėdamas čia ir nejausdamas, kad jį stebiu, jis kandžiojo nagus, įsmeigęs rūstų žvilgsnį į grindis, kartkartėmis veriamai ir išgąstingai žvilgterėdamas į praeinančius pro šalį žmones. Aš savotiškai sužavėtas spoksojau į šį žmogų, kai prasidėjo varžytinės.

Buvo ištaršKintos kelios įžanginės frazės, nelabai pagarbiai tebesilinksminant „vaikinams", ir tada, gal kiek publikai aprimus, aukcionatorius pragydo kaip lakštingala. Puikus brigas, naujai apmuštas variu, vertingi įrengimai, trys geros valtys, nuostabus rinktinis krovinys — tai iš tiesų nepaprastas ir užtikrintas sandėris; bet gana, ponai, jis daugiau nieko nebeaiškins, tik be jokių abejonių (kurgi

abejos toks drąsus aukcionatorius?) pasakys sumą, kurią galima pelnyti, turint galvoje ir šį, ir tą, ir aną, ir kitą; pirkėjas gali tikėtis, kad jo pelnas peršoks sumą, lygią visai įkainoto krovinio vertei, kitais žodžiais tariant, dešimt tūkstančių dolerių, džentelmenai. Sulig šiuo kukliu apskaičiavimu lubos virš aukcionatoriaus galvos (manau, įsiterpus kuriam nors žiūrovui, turinčiam polinkį į pilvakalbystės meną) aiškiai užgiedojo „kakariekū", visi prapliupo juokais, ir net pats aukcionatorius maloningai su visais nusijuokė.

— Na džentelmenai, tai ką mes siūlome? — kalbėjo jis toliau, tiesiai ir meilingai žvilgčiodamas į Pinkertoną. — Ką gi mes siūlome, norėdami laimėti tokį retą pirkinį?

— Šimtą dolerių, — tarė Pinkertonas.

— Ponas Pinkertonas siūlo šimtą dolerių, — tarė aukcionatorius, — šimtą dolerių. Ar niekas nenori pasiūlyti daugiau? Šimtas dolerių, tik šimtas dolerių.

Aukcionatorius tokiu pat balsu ir toliau sau bumbėjo, o aš su užuojauta ir kartu smalsiai sekiau, kaip kapitono Trento veide neslepiamai atsispindėjo visi jo jausmai. Tik staiga mes visi pašokome nuo šaižaus balso:

— Šimtas penkiasdešimt.

Pinkertonas, aukcionatorius ir „vaikinai", visi gerai žinoję sindikato paslaptį, dabar net aiktelėjo.

— Atleiskite, — tarė aukcionatorius, — kažkas pakėlė kainą?

— Šimtas penkiasdešimt, — pakartojo tas pats balsas; aš pamačiau, kad tai pasakė kažkoks mažas, susisukęs žmogelis. Jo veidas buvo pilkas, dėmėtas, jis kalbėjo lyg dainuodamas ir gana liūdnai, o rankos ir galva judėjo tarsi sirgtų liga, vadinama švento Vito šokiu. Prastai apsirengęs, jis atrodė pasipūtęs, ir tuo pačiu metu lyg ko susigūžęs, tarytum didžiavosi, jog yra čia ir dalyvauja varžytinėse, ir

prisibijojo, kad jo kas neišprašytų pro duris. Sakyčiau, dar nebuvau matęs tokio išbaigto tipo, nors man visiškai nepažįstamo. Iš karto nemačiau jokios paralelės, o dabar instinktyviai prisiminiau Balzaką ir žemesniuosius „žmogiškosios komedijos" sluoksnius.

Pinkertonas valandėlę nedraugiškai žiūrėjo į įsibrovėlį, paskui išplėšė lapą iš užrašų knygelės, kažką greitomis užrašė pieštuku, atsigręžė, pamojavo pasiuntinukui ir sušnibždėjo: „Longherstui." Berniukas tuoj pat nubėgo vykdyti pavedimo, o Pinkertonas vėl žiūrėjo tiesiai į aukcionatorių.

— Du šimtai dolerių, — tarė Džimas.

— Du penkiasdešimt, — pasakė priešininkas.

— Darosi įdomu, — sušnibždėjau Pinkertonui.

— Čia kažkokia suktybė, — atsakė jis. — Nieko, mes jį pamokysim. Palauk, kol pasikalbėsiu su Longherstu. — Ir garsiai pridūrė: — Trys šimtai.

— Trys šimtai penkiasdešimt, — pasigirdo lyg aidas.

Kaip tik tuo metu aš vėl pažvelgiau į kapitoną Trentą. Jo veidas dabar buvo kaip vyšnia, švarkas, visas atsegiotas, lapatavo, šilkinė nosinė buvo paleista į darbą, o šviesiai mėlynos akys iš susijaudinimo blizgėjo it stiklinės. Jis vis dar buvo susirūpinęs, tik dabar, jei teisingai supratau, jo rūpestis nebebuvo beviltiškas.

— Džimai, — sušnibždėjau, — žvilgtelk į Trentą. Kertu iš ko nori, kad jis to tikėjosi.

— Taip, — pasakė Pinkertonas, — čia kažkokia velniava.

Jis vėl pakėlė kainą.

Suma buvo pasiekusi netoli tūkstančio, kai žmonės priešais mus sujudo, ir atsigręžęs pamačiau, kaip aukštas ir gražus elegantiškas vyras lengvu žingsniu atėjo į priekį ir davė ženklą aukcionatoriui.

— Lukterkit, pone Bordenai, — pasakė jis. Ir tada kreipėsi į Džimą. — Na, Pinkai, kiek jūs pakėlėt kainą?

Džimas pasakė sumą.

— Iki tiek aš kėliau savo atsakomybe, — pridūrė Džimas paraudęs. — Maniau, kad tai bus teisinga.

— Žinoma, teisinga, — pasakė Longherstas, švelniai plekšnodamas jam per petį kaip patenkintas dėdė. — Na, dabar mes imsimės lošimo. Galite baigti. Pakelkit iki penkių tūkstančių, o jei jis dar pridės, tegu sau sveikas ir perka.

— Tarp kitko, kas jis toks? — paklausė Pinkertonas. — Jis atrodo kažko prislėgtas.

— Aš pasiunčiau Bilį sužinoti, — atsakė Longherstas.

Tą akimirką Longherstui vienas prabangiai apsirengęs džentelmenas padavė sulankstytą popierėlį. Jis buvo paleistas per rankas, ir jį gavęs perskaičiau: „Henris Belersas, advokatas, gynė Klarą Verden, jam du kartus vos nebuvo atimtos advokato teisės".

— Kaip sau nori, nesuprantu, — tarė Longherstas. — Kas galėjo samdyti tokį advokatėlį? Aiškus dalykas — ne pinigingi žmonės. O jeigu jūs staiga smarkiai užkeltumėt kainą? Aš, Pinkai, taip daryčiau! Na, likit sveikas. Čia jūsų partneris ponas Dodas? Džiaugiuosi, galėdamas su jumis susipažinti, pone, — pasakė didysis žmogus ir nuėjo.

— Kokios tu nuomonės apie Duglą? — sušnibždėjo Pinkertonas, pagarbiai žiūrėdamas jam įkandin. — Jis tikras džentelmenas, kultūringas iki pat panagių.

Per tą laiką varžytinės buvo sustojusios. Ir aukcionatorius, ir žiūrovai, ir netgi Belersas gerai žinojo, kad vadovas yra Longherstas, o Pinkertonas šoka pagal jo dūdelę. Ir kai Olimpo Jupiteris pasišalino, ponas Bordenas pamanė, jog derėtų būti griežtesniam.

— Na, Pinkertonai, tai jūs ir toliau keliate kainą? — pasakė jis atšiauriai.

Ir Pinkertonas, pasiryžęs priremti priešininką prie sienos, tarė:

– Du tūkstančiai.

Belersas nė nemirktelėjo.

– Du tūkstančiai penkiasdešimt, – pasakė jis.

Visi žiūrovai subruzdo, o svarbiausia, kapitonas Trentas pabalo ir tik rijo seilę.

– Džimai, dar užkelk, – pasakiau. – Trentas jau pasiduoda.

– Trys tūkstančiai, – tarė Džimas.

– Trys tūkstančiai penkiasdešimt, – atsiliepė Belersas.

Kaina vėl ėmė kilti, kaip ir iš pradžių, šimtais ir penkiasdešimtimis, ir tuo laiku aš padariau dvi išvadas. Visų pirma, Belersas paskutinį kartą užkėlė kainą išdidžiai šypsodamasis, ir mačiau, kad šis padaras triumfuoja, jog atsidūrė tokioje nepaprastoje padėtyje, iš kurios tariasi išeinąs nugalėtoju. Antra, kainai pakilus iki trijų tūkstančių, Trento veido spalva dar kartą pasikeitė, ir kai vėl pasigirdo Belerso „Trys tūkstančiai penkiasdešimt", jam iš tikro aiškiai palengvėjo. Turbūt štai kaip buvo: jų abiejų interesai sutapo, tačiau vienas nežinojo kito ketinimų. Ir tai ne viskas. Dar kelis kartus pakilus kainai, mano ir kapitono Trento žvilgsniai netyčia susidūrė, ir jis tuoj pat, kaip man pasirodė, kaltai nukreipė žibančias iš susijaudinimo akis. Vadinasi, jis norėjo nuslėpti, kad jam ne vis tiek, kas čia dedasi. Kaip Džimas sakė, čia iš tiesų kažkokia velniava. Aišku kaip dieną, šie du žmonės, taip keistai susieti ir tokie skirtingi, iš paskutiniųjų stengiasi už didžiulę kainą pasiglemžti iš mūsų sudužusį laivą.

O gal šis laivas vertas daugiau, negu mes manėme? Mane išpylė karštis. Kaina artėjo prie Longhersto nustatytos penkių tūkstančių ribos. Dar valandėlė, ir jau bus vėlu. Įkvėptas tuščio pasitenkinimo, kaip man atrodė, dėl savo

pastabumo ir sumanumo, išplėšiau lapą iš savo užrašų knygutės ir užrašiau beprotišką sprendimą: „Jei nori, nesustok, atiduosiu visą savo kapitalą".

Džimas perskaitė ir sumišęs atsigręžė į mane; tada jo akys nušvito, ir vėl žiūrėdamas į aukcionatorių jis tarė:

— Penki tūkstančiai šimtas dolerių.

— Penki tūkstančiai šimtas penkiasdešimt, — pasakė monotonišku balsu Belersas.

Pinkertonas tuoj pat užrašė: „Kas tai galėtų būti?" ir aš jam popieriuje atsakiau: „Pats gerai nežinau, bet čia kažkas neaišku. Pasižiūrėk į Belersą. Jis nenusileis iki dešimties tūkstančių, pamatysi".

Ir jis tikrai pakėlė kainą iki dešimties tūkstančių, o mes pasiūlėm dar daugiau. Jau daug anksčiau pasklido žinia, kad vyksta karališkos kautynės, ir minia apspito mus ir nustebusi žiūrėjo. O kai Pinkertonas pasiūlė dešimt tūkstančių dolerių — tiek geriausiu atveju galėjo kainuoti visas krovinys, net jei laivas būtų stovėjęs San Francisko įlankoje, — ir Belersas, išsivėpęs iki ausų, kad atsidūrė tokio dėmesio centre, pasakė „Dešimt tūkstančių penkiasdešimt", visi ėmė karščiuotis.

— Dešimt tūkstančių šimtas, — tarė Džimas. Tai pasakęs, mostelėjo ranka, jo veidas persimainė, ir aš pamačiau, kad jis atspėjo, ar bent jam pasirodė, jog atspėjo paslaptį. Ir kai jis vėl ėmė rašyti į savo užrašų knygutę, jo ranka trūkčiojo it telegrafisto.

„Kontrabandos krovinys, — parašė jis, ir toliau didžiulėmis raidėmis per visą puslapį išvedžiojo: — Opiumas!"

Iš tiesų, pamaniau, čia ir yra visa paslaptis. Žinojau, kad nerasi tokio laivo, kuris, išplaukęs iš kokio nors Kinijos uosto, nebūtų vežęsis slaptoje vietoje gniūžtelę šio brangaus nuodo. Be abejonės, tokio lobio būta ir „Skrajojančiame debesyje". Kažin, kokia jo vertė? Mes nežinojome ir lošėm

spėtinai. Tačiau Trentas ir Belersas žinojo, todėl mes galėjome juos stebėti ir daryti sprendimus.

Tuo metu mudu su Pinkertonu jau buvome pametę galvas. Džimas stovėjo kaip nesavas, jo akys degė lyg žarijos, o aš visas virpėjau. Jei koks pašalinis būtų įėjęs, kai kaina artėjo prie penkiolikos tūkstančių, mudu su Pinkertonu jam būtume pasirodę labiau pasigailėtini netgi už Belersą. Tačiau mes nenusileidome, ir minia stebėjo mus čia nuščiuvusi, čia vėl kažką šnibždėdama.

Buvo pasiekta septyniolika tūkstančių, kai Duglas Longherstas, skverbdamasis pro minią žiūrėdamas į Džimą, atvirai kelis kartus papurtė galvą. Džimas jam nusiuntė raštelį: „Savo sąskaita", Longherstas atidžiai perskaitė, įspėdamas pagrasino pirštu ir, kaip man atrodė, išėjo nusiminęs.

Nors ponas Longherstas nieko nežinojo apie Belersą, šis neaiškus advokatas viską žinojo apie sudužusių laivų sindikato šeimininką. Jis su maloniu lūkesčiu žiūrėjo į Longherstą, įeinantį į salę, kai kilo kaina, ir vėliau palydėjo akimis jį išeinantį aiškiai nustebęs ir nusivylęs. „O, — turbūt pamanė jis, — vadinasi, aš čia varžiausi ne su sindikatu?" Ir nusprendęs smarkiau pakelti kainą, jis tarė:

— Aštuoniolika tūkstančių.

— Aštuoniolika tūkstančių penkiasdešimt, — tarė Džimas, laikydamasis priešininko taktikos.

— Dvidešimt tūkstančių, — tarė Belersas.

— Dvidešimt tūkstančių penkiasdešimt, — atsiliepė Džimas, nervingai sukikenęs.

Vėl lyg susitarę jie grįžo prie to paties ritmo, tik dabar Belersas skelbė šimtus, o Džimas penkiasdešimtis. Jau dabar visi buvo priėję tą pačią išvadą kaip ir mes, ir girdėjau iš lūpų į lūpas sklindantį žodį „Opiumas"; iš žvilgsnių, nukreiptų į mus, supratau, jog kiti mano mus esant slapta

informuotus. Ir tada įvyko grynai San Franciskui būdingas dalykas. Man už nugaros kurį laiką sėdėjo stambus pagyvenęs vyriškis, malonių akių, gražiai susigarbiniavusiais plaukais ir simpatingo rausvo veido. Jis nei iš šio, nei iš to įsijungė į varžytines kaip trečias konkurentas, per keturis kartus pakėlė „Skrajojančio debesies" kainą keturiais tūkstančiais ir staiga vėl pasitraukė iš mūšio lauko — toliau, kaip ir ligi tol, tylėjo kaip susidomėjęs žiūrovas.

Kai po antrojo Longhersto įsikišimo niekas nepasikeitė, Belersas susijaudino ir parašė raštelį. Maniau, kad neabejotinai jį pasiųs kapitonui Trentui, tačiau parašęs jis atsigręžė ir apžvelgė minią, nė nepastebėdamas kapitono, dėl ko aš neapsakomai nustebau.

— Pasiuntinuko, pasiuntinuko, — pasakė jis. — Pakvieskit man pasiuntinuką.

Pagaliau kažkas, tik ne kapitonas, pakvietė jam pasiuntinuką.

„Jis nori gauti nurodymų", — parašiau Pinkertonui.

„Pinigų, — atrašė jis. — Gal vėl pakelti? Man rodos, dabar laikas."

Aš linktelėjau.

— Trisdešimt tūkstančių, — pasakė Pinkertonas, padaręs beveik trijų tūkstančių dolerių šuolį.

Pamačiau, kad abejonė šmėkštelėjo Belerso akyse, bet tuoj jis vėl ryžtingai tarė:

— Trisdešimt penki tūkstančiai.

— Keturiasdešimt tūkstančių, — pasakė Pinkertonas.

Stojo ilga pertrauka, ir Belersas niekaip negalėjo pasiryžti. Ir tik tada, kai jau plaktukas grėsė trečią kartą subelsti, jis pasakė:

— Keturiasdešimt tūkstančių penki doleriai.

Mudu su Pinkertonu reikšmingai pažvelgėme vienas į kitą. Abudu buvom tos pačios nuomonės: Belersas per

staiga užkėlė, dabar suprato klaidą ir nori užvilkinti laiką, užtęsti varžytines, kol grįš pasiuntinukas.

— Keturiasdešimt penki tūkstančiai dolerių, — susijaudinęs pasakė Pinkertonas, o jo balsas aidėjo kaip iš po žemės ir drebėjo.

— Keturiasdešimt penki tūkstančiai penki doleriai, — tarė Belersas.

— Penkiasdešimt tūkstančių, — sulemeno Pinkertonas.

— Atleiskite, pone Pinkertonai, ar jūs ką nors siūlėte? — paklausė aukcionatorius.

— Man... man sunku kalbėti, — pralemeno Džimas, — aš pasakiau penkiasdešimt tūkstančių, pone Bordenai.

Belersas pašoko ant kojų.

— Prašyčiau aukcionatorių išleisti mane trim minutėms pasikalbėti telefonu. Aš čia atstovauju savo klientui, kuriam ką tik parašiau raštelį.

— Kas man darbo, — šiurkščiai pasakė aukcionatorius. — Man svarbu parduoti sudužusį laivą. Ar jūs siūlote daugiau kaip penkiasdešimt tūkstančių?

— Aš jau turėjau garbės jums pranešti, pone, — vėl prakalbo Belersas, iš paskutiniųjų stengdamasis būti orus, — kad mane įgaliojęs žmogus penkiasdešimt tūkstančių nurodė kaip galutinę sumą, tačiau jei jūs padarytumėt mažą nuolaidą ir išleistumėt porai minučių paskambinti...

— Ak, niekai! — tarė aukcionatorius. — Jei jūs nekeliat kainos, aš parduodu laivą ponui Pinkertonui.

— Perspėju jus! — suriko advokatas šaižiu balsu. — Žiūrėkit, ką darot. Jūs turėtumėt veikti laivo savininkų, o ne pono Duglo Longhersto naudai. Šios varžytinės jau buvo gėdingai pertrauktos, kad šis žmogus galėtų patarti savo favoritui. Apie tai daug kas kalbėjo.

— O kodėl laiku nesiskundėt? — paklausė aukcionatorius, aiškiai sutrikęs. — Jums tada ir reikėjo skųstis.

— Aš čia ne tam, kad vadovaučiau varžytinėms, — atsakė Belersas. — Man už tai nemoka.

— O man moka, — atgavęs drąsą, įžūliai atkirto aukcionatorius ir vėl užtraukė savo dainelę: — Kas duoda daugiau kaip penkiasdešimt tūkstančių dolerių? Kas daugiau, ponai? Sudužęs brigas „Skrajojantis debesis" parduodamas už penkiasdešimt tūkstančių... Parduodamas... Parduodamas... Parduotas!

— Viešpatie, Džimai, kaip mes sumokėsim tokius pinigus? — sušukau, kai paskutinis plaktuko trenksmas pažadino mane iš sapno.

— Kiek trūks, reikės pasiskolinti, — pasakė jis, išbalęs kaip popierius. — Bus perkūniškai sunku, Laudonai. Kredito mes gausime, tik reikės palakstyti. Išrašyk man čekį savo kapitalui. Susitiksime po valandos „Vakarų" viešbutyje.

Pasirašiau čekį ant stalo, tačiau ir pats nebūčiau pažinęs savo parašo. Akimirksniu Džimas dingo, Trentas anks-čiau buvo išėjęs, liko tik Belersas, kuris plūdosi su aukcionatorium. Ir klausykit, kai prasiskverbiau prie išėjimo, susidūriau su pasiuntinuku.

Kelios akimirkos lėmė, kad mes tapome „Skrajojančio debesies" savininkais.

Dešimtas skyrius

VISA ĮGULA DINGSTA

Prie biržos durų aš atsidūriau greta to žemo, pagyvenusio džentelmeno, kuris taip energingai ir taip trumpam buvo įstojęs į didžiąsias kautynes.

— Sveikinu jus, pone Dodai, — tarė jis. — Jūs su savo draugu kilniai nenuleidote ginklų.

— Ne jums už tai ačiū, — atšoviau. — Kėlėt kainą kas kartą po tūkstantį, gundydamas visus San Francisko spekuliantus jums nenusileisti.

— O aš neilgam buvau pametęs galvą, — atsakė jis, — ir dėkoju Aukščiausiam, kad neįkliuvau. Jūs čia einat, pone Dodai? Aš paėjėsiu su jumis. Malonu senam vilkui pasigrožėti, kaip verda kraujas jaunose gyslose. Kažkada šitame pačiame mieste, kai jis dar buvo mažesnis, o aš jaunesnis, esu azartiškai lošęs biržoje. O aš jus pažįstu, pone Dodai. Iš matymo, galima sakyti, pažįstu labai gerai ir jus, ir visus jūsų draugus škotiškais sijonėliais. Mat aš lyg tyčia turiu vilą netoli jūsų piknikų pakrantės. Būtų labai malonu, jei užeitumėte pas mane kurį sekmadienį, suprantama, be savo svitos su sijonais. Išgertume butelį vyno, ir aš jums parodyčiau geriausią Jungtinėse Valstijose biblioteką apie Arktikos tyrinėjimus. Mano pavardė Morganas, teisėjas Morganas. Persikėliau čia iš Velso keturiasdešimt devintaisiais.

— O, tai jūs pionierius! — sušukau. — Ateikite pas mane, aš jums padovanosiu kirvį.

— Man rodos, jums dar pačiam prireiks kirvių, — tarė jis, skvarbiai į mane žvilgtelėjęs. — Jei neturit slaptų žinių, jums teks visą laivą į šipuliukus sukapoti, kol rasite tą... opiumą, ar ne taip?

— Žinot, arba ten yra opiumo, arba mes iš proto išsikraustėme, — atsakiau. — Tačiau patikėkite, mes neturim jokių slaptų žinių. Mes veikėme kaip turbūt ir jūs, — grynai pagal savo stebėjimus.

— Tai jūs, pone, mėgstate stebėti? — paklausė teisėjas.

— Galima sakyti, kad tokia yra mano profesija, greičiau tokia buvo, — pasakiau.

— O kokios jūs nuomonės apie Belersą? — paklausė jis.

— Nelabai kokios, — atsakiau.

— Atvirai kalbant, man nesuprantama, kaip tokiam žmogui, kaip jis, buvo patikėtos šitokios pareigos? Aš jį gerai pažįstu, ir jis mane pažįsta, nes mums tekdavo susidurti teisme. Ir tikėkit manim, jis jau visur prarado gerą vardą. Rizikuoji, patikėdamas jam dolerį, o čia jo rankose buvo penkiasdešimt tūkstančių. Man galva neišneša, kas galėjo juo pasikliauti. Tikrai koks naujokas, o ne San Francisko gyventojas.

— Gal kas iš laivo savininkų? — tariau.

— Jokiu būdu ne! — užprotestavo teisėjas. — Savininkai Londone nieko nežino apie kontrabanda vežamą opiumą iš Honkongo į San Franciską. Jie sužinotų tik tuo atveju, jei opiumas būtų aptiktas muitinės sargybos ir laivas būtų konfiskuotas. Aš maniau, gal jis kapitono atstovas. Tačiau iš kur kapitonas būtų turėjęs tiek pinigų, tuo labiau kad jų reikėjo pirkti šiai prekei Kinijoje? Nebent jį būtų įgaliojęs kas nors iš San Francisko, tačiau tada — čia kaip užburtas ratas — Belersas nebūtų buvęs pasamdytas.

— Aš galiu užtikrinti jus, kad jis ne kapitono statytinis. Jiedu su kapitonu nepažįstami.

— Ar kapitonas yra tas raudono veido žmogus, kuris vis šluostėsi prakaitą spalvota nosinaite? Bet jis labai jaudindamasis sekė Belerso ėjimus, — nesutiko Morganas.

— Jūs neklystat, — atsakiau. — Trentas buvo baisiai susidomėjęs, ir manau, kad jis pažįsta Belersą ir žino, ko tas čia. Tačiau galvą dedu, kad Belersas Trento nepažįsta.

— Dar vienas galvosūkis, — tarė teisėjas. — Ką gi, buvo puikus rytas. Tik jūs paklausykite seno teisininko patarimo ir kuo greičiausiai vykite į Midvėjaus salas. Ten gyvas pinigas, o Belersas su kompanija ne iš skrupulingųjų.

Šitaip pataręs atsisveikindamas Morganas paspaudė man ranką ir nuėjo Montgomerio gatve, o aš įėjau į „Vakarų" viešbutį, ant kurio laiptelių mes ir baigėm pašnekesį. Viešbučio tarnautojai mane gerai pažinojo, ir kai pasakiau, jog laukiu Pinkertono ir mes čia pusryčiausime, buvau pakviestas pasėdėti kontoroje. Čia nuošaliame kampe pamažu pradėjau atsigauti po šitokių smarkių sukrėtimų, kai staiga ne kas kitas, o pats Henris Belersas skubiai įėjo ir, šnektelėjęs su klerku, puolė prie telefono. Manykite apie mane ką norite, bet neatsispyriau pagundai ir pakilęs atsistojau užpakaly jo. Gal tik tiek galiu pasiteisinti, kad aš dažnai šitokiu nekaltu būdu grynai dėl linksmumo pasiklausydavau nepažįstamų žmonių pašnekesių. Iš tiesų, vargu, ar gali būti kas nors kvailiau, negu vienos pusės šneka telefonu.

— Centrinė, — tarė advokatas, — du du keturi vienas ir penki aštuoni keturi bė. (Ar kažkokį panašų skaičių.) Kas kalba? Gerai. Ponas Belersas iš „Vakarų" viešbučio... Kitoj vietoj telefonas sugedęs... Taip, maždaug trys minutės... Taip, taip. Man labai gaila, bet ta suma, kurią jūs pasakėt... Ne... Aš neturėjau tokių įpareigojimų... Nei daugiau, nei mažiau... Turiu pagrindo manyti... O, Pinkertonas, Montana... Taip, taip... Labai gerai, pone... Kaip jūs norite, pone... Išjunkite penki aštuoni keturi bė.

Belersas pasisuko ir norėjo eiti, bet pamatęs, kad aš buvau užpakaly, atšoko, prisimerkė ir pakėlė rankas, tarsi bijodamas, kad negautų mušti.

— O, tai jūs! — sušuko jis ir, kiek atsipeikėjęs, pridūrė: — Pono Pinkertono partneris, jei neklystu. Džiaugiuosi jus matydamas ir galėdamas pasveikinti su pergale. — Nužemintai nusilenkęs, jis pasišalino.

Man atėjo pašėlusi mintis. Aišku, Belersas šnekėjosi su savo klientu. Nors nežinau jo pavardės, bet žinojau telefono numerį. Jei aš tuojau paskambinčiau, galima neabejoti, kad jis pats vėl prieitų prie telefono. Kodėl man nors per telefoną nesusipažinus su šia paslaptinga asmenybe ir už savo pinigus truputį nepasismaginus? Nukėliau ragelį.

— Centrinė, — pasakiau. — Vėl sujunkit su du du keturi vienas ir penki aštuoni keturi bė.

Telefonistė pakartojo numerį, stojo tyla, ir tada man prie ausies prašneko, matyt, kultūringas žmogus; negarsiu, dainingu kaip anglo balsu jis pasakė:

— Du du keturi vienas. Ar tai vėl jūs, pone Belersai? Sakiau, nėra prasmės. Ar tai jūs, pone Belersai? Kas čia kalba?

— Norėčiau jūsų paklausti vieno dalyko, — tariau mandagiai. — Kodėl jūs norite pirkti „Skrajojantį debesį"?

Jis nieko neatsakė. Ragelis traškėjo ir ūžė nuo daugybės miesto pašnekesių, tik abonentas du du keturi vienas tylėjo. Dar porą kartų pakartojau klausimą, tačiau jau neišgirdau to tylaus ir dainingo anglo balso. Vadinasi, tas žmogus pabūgo mano akiplėšiško klausimo. Man tai atrodė įtartina — matyt, vagiui kepurė dega. Pasiėmiau abonentų knygą ir susiradau numerį du du keturi vienas. „Ponia Kin, Misijos gatvė Nr. 942". daugiau aš nieko ir negalėjau padaryti, jei nenorėjau važiuoti ir asmeniškai pakartoti šio įžūlaus klausimo.

Tačiau vėl atsisėdęs kontoros kampe suvokiau kažkokį mūsų žingsnio netikrumą, paslaptingumą, o gal net pavojų. Ir mano vaizduotės galerijoje greta sudužusio laivo, apgulto jūros paukščių, bei kapitono Trento, šluostančio supra-

kaitavusią rausvą kaktą, iškilo naujas vaizdas — žmogus prisideda prie ausies telefono ragelį ir pabąla kaip drobė, išgirdęs tokį atvirą klausimą.

Iš tų minčių mane pažadino laikrodžio dūžiai. Nuo to laiko, kai Pinkertonas nuėjo pinigų, jau buvo praėjusi valanda ir dvidešimt minučių. Jis vėlavo jau dvidešimt minučių, ir man, žinančiam, kaip greitai jis sugeba padaryti sandėrį, ir taip dažnai besižavinčiam jo geležiniu punktualumu, tai daug ką sakė. Dvidešimt minučių jau virto valanda, viena valanda greitai užsitęsė iki dviejų, o aš vis sėdėjau kontoros kampe arba žingsniavau mar-murinėmis vestibiulio grindimis, graužiamas rūpesčio ir atgailaudamas. Pietų metas jau beveik buvo praėjęs, kai staiga prisiminiau nieko nevalgęs. Mato Aukščiausiasis, jog aš visai nenorėjau valgyti, tačiau manęs laukė daugybė darbų, ir aš turėjau tausoti jėgas, kad galėčiau pakelti manęs laukiančių, ko gero, nekokių naujienų. Palikęs kontoroje raštelį Pinkertonui, nuėjau į restoraną ir užsi-sakiau sriubos, austrių ir butelį šampano.

Neilgai trukus grįžo mano draugas. Jis buvo išbalęs ir net susenęs, apie valgį nė girdėti nenorėjo ir užsisakė tik arbatos.

— Turbūt nieko neišėjo? — paklausiau aš, ir man širdį baisiai suspaudė.

— Ne, — atsakė jis, — aš išsikapanojau, Laudonai, tiesiog išsikapanojau. Visame San Franciske nebūčiau galėjęs pasiskolinti nė cento daugiau. Niekas mūsų nepalaiko. Longherstas net išplūdo ir pasakė, kad jis ne koks nors kortininkas.

— Tai kas yra? — paklausiau. — Juk mums daugiau nieko ir nereikėjo, ar ne?

— Žinai, Laudonai, už tuos pinigus aš krauju sumokėjau! — niauriai sušuko Pinkertonas su laukiniu

įkarščiu. — Ir skolą turiu grąžinti per devyniasdešimt dienų, nes niekas nesutiko laukti ilgiau nei vienos dienos. Jei mes neatsisakysim šio reikalo, tau teks plaukti, Laudonai, ir taip dirbti, kad net kibirkštys kiltų. Aš, žinoma, pasiliksiu ir turėsiu plūktis čia, mieste, nors tikrai labai norėčiau išvažiuoti. Aš parodyčiau tiems rambiems jūrininkams, kaip reikia dirbti. Iššniukštinėčiau kiekvieną laivo kampelį, kol jie nebūtų spėję dar užlipti į denį. Juk tu padarysi viską, ką galėsi, Laudonai, aš dėl to neabejoju. Akmens ant akmens neturi likti, ir jūsų devizas turi būti „Greičiau!" Jei šis laivas su visu lobiu čia nebus per tris mėnesius, mums bankrotas!

— Prisiekiu, Džimai, aš stengsiuos iš paskutiniųjų. Dirbsiu dieną naktį, — pasakiau. — Dėl mano kaltės tu įsipainiojai į šį reikalą, ir aš tave gelbėsiu, kaip mane gyvą matai. Tačiau kodėl tu sakai „jei neatsiskaitysim"? Negi mums dar yra kitas kelias?

— Apie tai ir norėjau pakalbėti, — tarė Džimas. — Tai geras sandėris, aš nė kiek neabejoju. Ir tu savęs nekaltink, nes kaip tik čia išryškėjo, kad tu turi biznieriaus gyslelę. Seniai sakiau, jog turi finansinių gabumų, ir štai dabar jie pasireiškė. O tas gyvatė advokatpalaikis turbūt žinojo, ką daro, ir tik stengėsi pakelti kainą. Mums tai vis vien turėtų būti pelninga, ir ne dėl to aš kremtuosi. Blogiausi tos devyniasdešimt dienų ir tai, kad aš išsėmiau visą kreditą — aplaksčiau visą miestą, skolindamasis, maldaudamas, kur reikia patepdamas, kad tik gaučiau pasiskolinti. Tikrai visame mieste niekas kitas, — staiga sušuko jis nepaprastai patenkintas savimi, — nebūtų sugebėjęs pasiskolinti paskutiniųjų dešimt tūkstančių. Dar vienas dalykas. Aš turėjau vilties, kad tu išparduosi opiumą ten pat salose, nes šitaip pelningiau ir ne tiek pavojinga. Tačiau mus pjauna trijų mėnesių terminas, ir tu turėsi plaukti tiesiai į Honolulu,

o čia grįši garlaiviu. Aš pasistengsiu ten tau paruošti dirvą: užmegsiu ryšį su žmogum, kuris užsiiminėja panašiais dalykais. Kai tik nusigausi ligi salų, dairykis jo išplėtęs akis, nes jis dar jūroje tave gali sutikti velbotu ar kateriu ir tiesiog škunoje sumokėti pinigus.

Iš to matyti, kaip moraliai puoliau pagyvenęs San Franciske. Netgi tada, kai visas mūsų kapitalas pakibo ant plauko, aš neturėjau sutikti ir tapti kontrabandininku. Tačiau tylomis sutikau nė kiek nesipriešindamas, nė nemirktelėjęs.

— O jeigu, — prabilau, — tas opiumas taip gerai paslėptas, kad negalėsiu jo rasti?

— Tai turėsi ten būti tol, kol iš brigo liks tik šipuliai, ir tada su kišeniniu peiliu suskaldysi visus šipulėlius. Mes žinom, kad ten yra opiumo, ir jis turi būti surastas. Tačiau juk tai ne vienintelė mūsų galimybė, nors aš taip karštai to reikalo griebiausi, tarsi kitaip mes nebūtume galėję uždirbti pinigų. Taigi, dar nespėjęs pasiskolinti nė cento ir jau galvodamas apie antrą variantą, visų pirma užfrachtavau škuną. Tai „Nora Krein", šešiasdešimt keturių tonų talpos. Mums kaip tik geras didumas, nes ryžiai vis tiek sugedę, o iš visų tokio tonažo laivų San Franciske ji yra geriausia. Už du šimtus dolerių avanso ir tris šimtus mėnesinio nuomos mokesčio galėsiu su ja daryti, ką noriu. Atlyginimas ir maistas kainuos kokius keturis šimtus — tai lašas jūroje. Dabar jau bus dvi valandos, kai ji iškraunama, mat buvo dalinai prikrauta. Maždaug tuo pat metu Džonas Smitas gavo užsakymą aprūpinti maistu. Štai kaip turėtų būti tvarkomi reikalai.

— Aš tuo neabejoju, — pasakiau. — O koks gi tas kitas variantas?

— Štai koks, — atsakė Džimas. — Matei, kad Belersas buvo pasiryžęs mums nenusileisti?

Supratau, kur jis suka.

— Taip. Na ir kas? — paklausiau. — Tai čia antrasis tavo variantas?

— Taip, Laudonai Dodai, — tarė Džimas. — Jei Belersas su savo klientu man primokėtų, perleisčiau jiems laivą.

Man dingtelėjo viena baisi mintis. Gal taip ir yra? Gal vaikiška mano išdaiga išgąsdino tą klientą ir sugriovė paskutinę mūsų galimybę trauktis? Susigėdęs nieko apie tai Pinkertonui nepasakiau, o ir toliau šnekėdamas nė neužsiminiau, kad buvau sutikęs Belersą ir žinau adresą Misijos gatvėje.

— Aišku, penkiasdešimt tūkstančių gal iš pradžių buvo pasakyta tik kaip apvali suma, — tariau, — ar bent taip Belersas manė. Tačiau, kita vertus, tai galėjo būti ir galutinė riba, o tam, kad padengtume išlaidas, kurias jau padarėme, skolindamiesi pinigų ir užfrachtuodami škuną (aš tavęs jokiu būdu nekaltinu, nes suprantu, kaip svarbu būti pasiruošus bet kuriam atvejui), mums reikės daug didesnės sumos.

— Belersas sutiktų pirkti ir už šešiasdešimt tūkstančių dolerių. Ir manau, jei jį gerokai prispaustume, jis nupirktų ir už šimtą tūkstančių, — atsakė Pinkertonas. — Prisimink varžytinių pabaigą.

— Dėl Belerso ir man toks įspūdis susidarė, — prisipažinau, — tik matai, ir Belersas galėjo būti suklaidintas. Jam taip pat galėjo pasirodyti, kad penkiasdešimt tūkstančių buvo pasakyta kaip apvali suma, o gal tai iš tikrųjų buvo galutinė kaina.

— Ką gi, Laudonai, jei taip iš tiesų yra, — tarė Džimas nepaprastai rimtai, — tegul jis perka „Skrajojantį debesį" už penkiasdešimt tūkstančių dolerių ir tesidžiaugia. Man geriau turėti nuostolių.

— Argi, Džimai, mes taip įklimpom?! — sušukau.

— Mes užsimojom ne pagal jėgas, Laudonai, — sakė jis. — Žinai, brolau, tie penkiasdešimt tūkstančių, kol mes išsimokėsim vekselius, mums atsieis septyniasdešimt. Mums kas mėnesį kainuos daugiau kaip dešimt procentų, mat niekaip negalėjau gauti skolos geresnėmis sąlygomis, ir nė vienas gyvas žmogus šito nebūtų galėjęs. Ir tai aš gavau per stebuklą, Laudonai. Pats savimi negaliu atsižavėti. O, jei mums būtų davę keturių mėnesių terminą! Žinai, Laudonai, dar ne viskas prarasta. Būdamas tokios energijos ir toks sumanus, tu blogiausiu atveju galėsi taip vadovauti škunai, kaip vadovavai piknikams. Ir mums dar gali nusišypsoti laimė. O jei mes išeitume nugalėtojais, tai būtų stulbinanti operacija. O kokia reklama! Iki gyvenimo pabaigos užtektų kalbų ir būtų ką prisiminti! Tačiau, — jis staiga pakeitė toną, — pirmiausia turim pamėginti nerizikuodami pasitraukti. Eime pas tą žiurkę.

Ir vėl mane užpuolė visokios mintys. Gal nors dabar prisipažinti, kad žinau adresą — Misijos gatvę? Tačiau palankus momentas jau praėjo ir dabar mano padėtis buvo keblesnė, nes būčiau turėjęs prisipažinti ne tik žinąs adresą, bet ir tai, jog jau kartą nutylėjau. Man, be to, vis lindo mintis, kad to žmogaus adreso teirausimės, kaip priimta, pas jo agentą, ir mane slėgė įsitikinimas, kad mes vis vien jau pavėlavom, nes tas žmogus prieš porą valandų išvyko iš San Francisko. Todėl aš dar kartą nieko nepasakiau. Paskambinę advokatui ir sužinoję, kad jis kontoroje, patraukėm pas jį.

Begalinės Amerikos miestų gatvės eina per keistus prabangos ir skurdo kvartalus; ant to paties pavadinimo gatvės stovi ir monumentalūs sandėliai, ir vagių landynės bei tavernos, žaliuoja turtingų vilų vejos ir krūmokšniai. San Franciske šiuos kontrastus dar labiau pabrėžia staigūs grunto nelygumai ir daug priėjimų prie jūros. Gatvė, kurios

mums reikėjo, prasideda vėjo pustomuose smėlynuose, iš kur atsiveria Louno kalno kapinių reginys, paskui kurį laiką eina per gana vėjuotą Nobhilą ar, tiksliau, tęsiasi jo pakraščiu, tada suka pro aukštumą su nedideliais gana įžūliai išdažytais nameliais, kur ant siaurų margų durų į akis krinta ant varinių lentelių užrašyti moterų vardai — Nora, Lilė ar Florensa, — aiškiai nusakantys, kas ten gyvena. Paskum ši gatvė kerta kinų rajoną su rūsiuose paslėptu opiumu — čia triušių narvelių pavyzdžiu yra gausybė durų, praėjimų ir galerijų. Po to prieš akis blyksteli aukštosios visuomenės buveinės prie Kernio gatvės kampo, o toliau gatvė leidžiasi tarp sandėlių link krantinės ir vandens žiurkių rajonų. Ir šios gatvės gale, netoli krantinės, gana nešvarioje ir nuošalioje vietoje, kur tylą trukdo tik vežimo ratai, stovi vienas namelis, atrodantis palyginti tvarkingai, su netašytais laiptais iš lauko pusės. Prie laiptų ant stulpo prikalta juoda lentelė su bronziniu užrašu: „Henris D. Belersas, advokatas. Priėmimo valandos nuo 9 iki 6". Užlipę laiptais, pamatėm duris į galeriją su užrašu "Pono Belerso priimamasis".

— Ką dabar darysim? — paklausiau.

— Gal einam tiesiai, — pasakė Džimas ir kaip tarė, taip padarė.

Mes atsidūrėme švariame, bet labai tuščiame kambaryje: jame buvo tik gana senoviškas sekreteras prie sienos su šalia stovinčia kėde, o kitame kampe knygų lentyna su juridinėmis knygomis. Daugiau neprisimenu jokio kito baldo. Piršosi mintis, kad ponas Belersas pripratęs pats sėdėti, o savo klientus laiko stačius. Pačiam kambario gale, pridengtame tamsios drobės užuolaidų, buvo durys į kitus kambarius. Iš ten, kosėdami ir trypčiodami, mes ir išsikvietėme advokatą. Jis baugščiai išėjo tarsi bijodamas, kad kas nepultų muštis, o kai mus pažino, jį, kaip man pasirodė, ištiko mandagumo priepuolis.

— O, ponas Pinkertonas su savo kompanionu! — tarė jis. — Tuoj atnešiu kėdes.

— Nereikia, — pasakė Džimas. — Mes labai skubam. Geriau pastovėsim. Štai koks reikalas, pone Belersai. Šįryt, kaip jūs žinot, aš nupirkau užplaukusį ant seklumos laivą „Skrajojantis debesis".

Teisininkas linktelėjo.

— Ir nupirkau, — tęsė mano draugas, — už sumą, kaip atrodo, neatitinkančią krovinio vertės.

— Tai dabar jūs apsigalvojot ir norėtumėt atsikratyti šio pirkinio? Aš to ir tikėjausi, — tarė mums Belersas. — Neslėpsiu, mano klientas buvo nepatenkintas manim, kad taip pakėliau kainą. Man rodos, mes abu per daug įsikarščiavome, pone Pinkertonai, bet nieko nepadarysi — konkurencija, lenktyniavimo dvasia. Aš būsiu atviras, nes žinau, kad turiu reikalo su džentelmenais, taigi garantuoju, jei manimi pasikliautumėt, mano klientas perpirktų iš jūsų laivą, ir jūs neturėtumėte, — jis įsispitrijo į mus skvarbiomis savo akutėmis ir šaižiu balsu pridūrė, — jokių nuostolių.

Ir tada Pinkertonas apstulbino mane.

— Čia viskas kiaurai matyti, — pasakė jis. — Laivas jau mano, aš žinau, kad jame yra brangių prekių, ir visai nežadu parduoti. Aš tik norėčiau gauti kelis nurodymus, kad veltui nereikėtų daryti išvadų, o už juos esu pasiruošęs sumokėti grynais. Jūs tik nuspręskite, ar man su jumis tartis, ar su pačiu klientu. Jei jūs pasiryžęs papasakoti tuos dalykus, ką gi, sakykit kainą. Tik štai kas, — pridūrė Džimas, pakėlęs pirštą, — sakydamas „grynais", aš turiu galvoje vekselius, kurie bus apmokėti, kai grįš laivas ir paaiškės, kad jūs suteikėt teisingų žinių. Katės maiše nenoriu pirkti.

Mačiau, kaip advokato veidas akimirką nušvito, o Džimui pasakius šią išlygą, vėl aptemo.

— Manau, kad jūs apie šį sudužusi laivą žinot daugiau, negu aš, pone Pinkertonai, — tarė jis. — Man buvo pasakyta tik jį nupirkti, ir aš stengiausi, bet man nepavyko.

— Dėl vieno dalyko man patinkate, pone Belersai, — jūs veltui laiko negaištate, — pasakė Džimas. — Taigi pasakykit savo kliento pavardę ir adresą.

— Esu tos nuomonės, — atsakė Belersas be galo paslaptingai, — kad neturiu teisės pranešti savo kliento pavardę. Jei norite, paveskite man, ir su malonumu dėl jūsų paskambinsiu, bet adreso pasakyti negaliu.

— Labai gerai, — tarė Džimas ir užsidėjo kepurę. — Drąsokas žingsnis, ar ne? — Tarp kiekvieno sakinio jis darė ryškias pauzes. — Neapsigalvojot? Na, neapsirikit, duodu dolerį.

— Pone Pinkertonai! — sušuko įžeistas advokatas.

Iš tiesų net aš išsigandau, kad Džimas, neteisingai įvertinęs šį žmogų, per toli nuėjo.

— Tai dabar jums dolerio nereikia? — paklausė Džimas. — Klausykit, pone Belersai, mes abu užsiėmę žmonės, ir aš jums tiesiai siūlau didžiausią kainą, kokią galiu.

— Liaukis, Pinkertonai, — įsikišau. — Aš žinau adresą: Misijos gatvė Nr. 924.

Nežinau kuris — Pinkertonas ar Belersas — buvo labiau pritrenktas.

— Tai ko, po velnių, iki šiol nesakei, Laudonai?! — sušuko mano draugas.

— O tu manęs pirma neklausei, — atsakiau ir nuo susirūpinusio Džimo žvilgsnio paraudau kaip vėžys.

Stojusią tylą pertraukė Belersas, maloniai pranešdamas tai, kas dar man buvo likę sužinoti.

— Kadangi jūs žinote pono Diksono adresą, — pasakė jis, baisiai norėdamas mus išprašyti, — jus užlaikyti nebėra prasmės.

Nežinau, kaip jautėsi Pinkertonas, bet kai nulipom lauko laiptais iš tos prakeiktos žiurkės urvo, man širdį buvo užgulęs sunkumas. Laukdamas Džimo klausimo, išsitempiau it styga ir buvau pasiruošęs kone su ašaromis viską prisipažinti... Bet mano draugas nieko neklausinėjo.

— Reikia pasisamdyti vežiką, — tarė jis, leisdamasis link artimiausio sustojimo. — Negaišime nė minutės. Matei, kaip aš viską pakreipiau? Kuriam galui tam advokatėliui mokėti komisinius?

Vėl laukiau, kad jis pasiteiraus, ko tylėjau, ir vėl man teko nusivilti. Buvo aišku, kad Džimas bijo šito klausimo, ir ta jo baimė man žadino neapykantą. Galų gale, kai jau mes sėdėjome ekipaže ir važiavome į Misijos gatvę, neištvėręs pasakiau:

— Tu manęs nieko neklausi dėl adreso.

— Ne, — burbtelėjo jis droviai. — Iš tiesų man įdomu, kaip tu jį sužinojai?

Dėl drovėjimosi įsižeidžiau tarsi būčiau gavęs per ausį ir užsiplieskiau kaip žarija:

— Prašyčiau manęs neklausinėti, nes negaliu pasakyti.

Leptelėjęs tuos kvailus žodžius, būčiau nepagailėjęs visų žemės turtų, kad tik būčiau galėjęs juos atšaukti. Ir neturėjau vietos, kai Pinkertonas, paplekšnojęs man per ranką, tarė:

— Gerai, mielas drauge, daugiau neklausiu nė žodžio. Viskas. Esu įsitikinęs, kad elgeisi kuo teisingiausiai.

Vėl grįžti prie to paties man neužteko drąsos, tik širdy prisiekiau, jog nepagailėsiu jėgų, kad galėtume atsikratyti beprotiško pirkinio, ir greičiau duosiuos pakariamas, negu leisiu Džimui dėl to prarasti bent vieną dolerį.

Bet kai atvykome prie reikiamo namo, mano galvą užplūdo kitos mintys.

— Diksonas? Jis išvykęs, — atsakė šeimininkė.

— Kur jis išvyko?

— Tikrai negalėčiau pasakyti, — atsakė ji. — Jis čia buvo apsistojęs pirmą kartą.

— Ar jis išsiuntė savo daiktus, ponia? — paklausė Pinkertonas.

— Kad jis jokių daiktų neturėjo, — išgirdome atsakymą. — Atvažiavo vakar vakare, o šiandien, pasiėmęs savo lagaminėlį, vėl išvažiavo.

— O kada jis išvažiavo? — pasiteiravau.

— Apie pietus, — tarė šeimininkė. — Kažkas jam paskambino ir, matyt, pasakė kokią nors naujieną, nes jis, pakalbėjęs telefonu, tuoj pat išvažiavo, nors kambarį buvo išsinuomavęs savaitei. Galbūt kas nors mirė, nes jis buvo labai susigraužęs.

Man širdis taip ir sustojo plakusi. Gal jis išsiskubino dėl mano idiotiškos išdaigos? Kilo klausimas — kodėl? Mane pagavo sūkurys nelabai pagrįstų spėliojimų. Vėl atsitokėjau, kur esu, kai Pinkertonas klausė šeimininkės:

— O kaip jis atrodė?

— Na, toks gražiai nusiskutęs, — pasakė moteris, ir daugiau iš jos nebuvo galima sužinoti jokio reikšmingesnio bruožo.

— Sustokit prie artimiausios vaistinės, — pasakė Pinkertonas vežikui. Iš vaistinės jis paskambino į Ramiojo vandenyno keleivių laivininkystės kontorą ir paklausė: — Koks pirmas garlaivis, plaukiantis į Kiniją, užsuks į Honolulu?

— „Pekino miestas". Jis išplaukė šiandien pusę antros, — buvo atsakyta.

— Aišku, jis pabėgo, — tarė Džimas. — Jis iškūrė, arba aš ne Pinkertonas. Nori pirma mūsų pakliūti į Midvėjaus salas.

Man kažkodėl kitaip atrodė. Pinkertonas ne viską žinojo, — pavyzdžiui, ko buvo išsigandęs kapitonas Trentas,

todėl, nors ir be rimto pagrindo, man atkakliai lindo į galvą mintis, kad poną Diksoną įbauginau aš.

— O gal peržiūrėkime keleivių sąrašą? — pasiūliau.

— Diksonas velniškai dažna pavardė, — atsakė Džimas. — be to, viešbutyje jis tikriausiai pasirašė ne savo pavarde.

Man intuicija kitaip sakė. Gatvės vaizdas, įstrigęs visai nesąmoningai, kai buvau užsigalvojęs apie kitką, dabar kuo ryškiausiai iškilo atminty: lipant laiptais iš Belerso buvo matyti purvina gatvė, prikrauti vežimai, telegrafo vielų raizgalynė, kinas pasiuntinukas su krepšiu ant galvos, o beveik priešpriešiais, gatvės kampe, ant bakalėjos durų užrašas bronzinėmis raidėmis „Diksonas".

— Taip, — pasakiau, — tavo teisybė. Jis buvo parašęs svetimą pavardę. Tačiau aš nemanau, kad ir Diksonas jo tikroji pavardė. Jis gal ją nužiūrėjo iš bakalėjininko prie Belerso.

— Visko gali būti, — stovėdamas ant šaligatvio tarė Džimas, vis dar suraukęs antakius.

— Ką toliau darysim? — paklausiau.

— Mums reikėtų paraginti, kad škuną greičiau paruoštų kelionei. Tik kažin ar verta? Pakambinau kapitonui, kad nežiopsotų, ir jis klusniai atsakė, jog sukasi, kaip įmanydamas. Žinai, Laudonai, o gal susisiekime su Trentu? Aišku, kad jis ten įsipainiojęs iki ausų. Jei jis negalės iš mūsų nupirkti, tai gal mums bent kai ką nušvies.

— Ir aš taip manau, — pasakiau. — O kaip jį rasim?

— Žinoma, per anglų pasiuntinybę. Ir tai dar viena priežastis, dėl ko reikia pirmiausia jį surasti. Škuna visą vakarą niekur nedings, o kai uždarys pasiuntinybę, tada nieko nepeši.

Pasiuntinybėje sužinojom, kad Trentas apsistojo „Linksmybės" viešbutyje. Nuvažiavę į tą didelį, nelabai aristokratišką viešbutį, kreipėmės į stambų portjė, kuris čiulpė dantų krapštiklį, žvelgdamas tiesiai prieš save.

— Ar čia gyvena kapitonas Trentas?

— Išvažiavo, — atsakė portje.

— Kur išvažiavo? — paklausiau.

— Negaliu pasakyti.

— O kada išvažiavo? — vėl pasiteiravau.

— Nežinau, — atsakė portjė ir su karaliaus laisvumu atsuko mums plačią nugarą.

Ką mes toliau būtume darę, baisu ir pagalvoti, nes Pinkertono įkarštis jau buvo pasiekęs pavojingą ribą. Pasirodęs antras portje išgelbėjo mus nuo skandalo.

— O, ponas Dodas! — sušuko jis, puldamas prie mūsų. — Kaip malonu jus čia išvysti, pone. Kuo galėčiau pasitarnauti?

Gėris visada susilaukia atpildo. Šiam jaunuoliui suteikiau per kažkokį pikniką džiaugsmo, padainavęs „Prieš kautynes", ir štai tokią sunkią gyvenimo valandą jis tarsi iš dangaus nukrito man padėti.

— Sudužusio laivo kapitonas Trentas? O taip, pone Dodai, jis ir dar vienas jūreivis išvyko apie dvyliktą. Kanakas išplaukė anksčiau su „Pekino miestu". Prisimenu, nes išsiunčiau jo skrynelę į uostą. Kapitono Trento? Aš galiu paklausinėti, kas išsiuntė jo bagažą, pone Dodai. Taip, jie visi čia buvo apsistoję. Štai jų pavardės knygoje. Pasižiūrėkit, jei jums įdomu, o aš einu pasiteirauti apie bagažą.

Prisitraukęs knygą stovėjau, žiūrėdamas į keturias pavardes, parašytas tuo pačiu stambiu negražiu braižu: „Trentas, Braunas, Hardis ir vietoj A.Vingo — Džozefas Amalu."

— Pinkertonai, ar dar turi tą „Oksidentel" numerį?

— Aš jo ir išsiėmęs nebuvau, — atsakė jis traukdamas laikraštį.

Peržvelgiau straipsnį apie laivo sudužimą.

— Štai, — pasakiau, — dar viena pavardė. Elijas Godedalas, padėjėjas. Kodėl daugiau niekur nesusidūrėme su šia pavarde?

— Iš tiesų, — tarė Džimas. — Juk tu jo nematei drauge su kitais smuklėje?

— Man rodos, jo ten nebuvo, — atsakiau. — Jie atėjo keturiese ir nė vieno nebuvo panašaus į padėjėją.

Tuo metu portjė grįžo su žiniomis.

— Kapitonas pasisamdė furgoną, — pasakė jis, — ir kartu su vienu jūrininku išnešė tris skrynias ir didelį lagaminą. Durininkas padėjo jiems išnešti, bet jie nuvažiavo patys vieni. Durininkui atrodė, kad jie nuvažiavo pajūrio pusėn. Tada buvo pirma valanda.

— Jie dar galėjo spėti į „Pekino miestą", — tarė Džimas.

— O keliese jie čia gyveno? — pasiteiravau.

— Trise, sere, ir kanakas, — atsakė portjė. — Apie antrąjį jūrininką taip nieko ir nesužinojau, bet jis čia gyveno.

— O padėjėjas ponas Godedalas nebuvo čia apsistojęs? — paklausiau.

— Ne, pone Dodai, tik tie, kurie yra knygoje, — pasakė portjė.

— Ir jums neteko girdėti, kur jis?

— Ne. Ar jums labai svarbu surasti šiuos žmones? — susidomėjo portjė.

— Mes su šiuo ponu nupirkom jų laivą, — paaiškinau, — ir norėjom smulkiau apie jį sužinoti, taigi labai gaila, kad jie visi jau išvykę.

Pamažu apie mus susispietė būrelis, nes žmonės dar negalėjo pamiršti varžytinių, ir vienas iš žiūrovų, stambus jūreivis, staiga prabilo:

— Padėjėjas dar nebus išvažiavęs. Jis serga, girdėjau, kad „Audroje" iš patalo nesikeldavo.

Džimas truktelėjo mane už rankovės.

— Eime vėl į pasiuntinybę, — pasakė jis.

Netgi pasiuntinybėje nieko nebuvo apie jį žinoma. „Audros" gydytojas padėjėjui išdavė pažymėjimą, kad jo būklė sunki. Padėjėjas atsiuntė šiuos dokumentus į pasiuntinybę, tačiau pats nepasirodė.

— Ar turite telefoninį ryšį su „Audra"? — paklausė Pinkertonas.

— Turim nuo vakar, — pasakė klerkas.

— Gal jūs paskambintumėte arba leistumėte man paskambinti? Mums labai svarbu susisiekti su ponu Godedalu.

— Gerai, — pasakė klerkas ir paėmė ragelį. — Labai gaila, — netrukus tarė jis, — bet ponas Godedalas išvyko iš laivo, ir niekas nežino kur.

— Ar jūs apmokate sudužusių laivų įgulos kelionę į tėvynę? — paklausiau, staiga nusmelktas vienos minties.

— Jei jie prašo, — paaiškino klerkas, — bet jie ne visada prašo. Šį rytą mes apmokėjome už kanako kelionę į Honolulu, o iš kapitono Trento kalbos supratau, kad visi kiti važiuos į tėvynę drauge.

— Vadinasi, jiems dar nesumokėjote už kelią? — paklausiau.

— Dar ne, — tarė klerkas.

— Ar jūs gerokai nustebtumėte, jei pasakyčiau, kad jie visi jau išvyko? — paklausiau.

— Jūs klystate, jie dar neišvykę, — atsakė klerkas.

— Tačiau tai tiesa, — pasakiau.

— Aš tikras, kad jūs suklydote, — nenusileido klerkas.

— Galiu paskambinti jūsų telefonu? — paprašė Pinkertonas, ir kai tik jam buvo leista, išgirdau, kad jis skambino į spaustuvę, kur paprastai būdavo spausdinamos mūsų reklamos. Daugiau nieko negirdėjau, nes staiga prisiminęs

stambų negražų braižą „Linksmybės" viešbučio knygoje, paklausiau pasiuntinybės klerko, ar jis negalėtų man parodyti kapitono Trento rašysenos pavyzdžio. Tada sužinojau, kad kapitonas negalėjo rašyti, nes prieš pat katastrofą buvo susižeidęs ranką; net laivo dienoraštį paskutinėmis dienomis rašė ponas Godedalas, o Trentas pasirašinėjo kairiąja ranka. Kol gavau šias žinias, Pinkertonas jau buvo pakalbėjęs.

— Daugiau mes čia nieko negalime padaryti. Eime į škuną, o rytoj vakare Godedalas bus surastas, arba aš ne Pinkertonas.

— Kaip tu jį rasi? — Man pasidarė įdomu.

— Pamatysi dar šįvakar, — pasakė jis. — O dabar po tos maišalynės, po visokių klerkų ir nususiusių Belersų aplankyti škuną bus maloni permaina ir geras nusiraminimas. Ten darbas turbūt virte verda.

Tačiau, priėję prieplauką, pamatėm, kad ten visiška ramybė, ir vienintelis gyvybės ženklas „Noroje Krein" buvo rūkstantis iš virtuvės dūmelis. Pinkertonas pabalo ir sukandęs lūpas įšoko į denį.

— Kur kapitonas šios?.. — ir jis nebaigė sakinio, neradęs pakankamai stipraus epiteto išreikšti savo jausmams.

Nežinia, į ką jis kreipėsi, tik pro duris tuoj išlindo, matyt, koko galva, ir iš lėto, dar gromuluodamas, jis pasakė:

— Kajutėje pietauja.

— Ar jau škuna iškrauta?

— Ne, pone.

— Nė kiek?

— Šiek tiek jau iškrovėm. Rytoj labiau sukrusim.

— Kai kas turės už tai atsakyti, — tarė Pinkertonas ir nužingsniavo į kajutę.

Prie gausiai apkrauto stalo radome rimtai sėdintį storą ramų brunetą. Mums įėjus, jis pakėlė akis. Pamatęs, kad

Pinkertonas stovėjo prieš jį tylėdamas, sukryžiavęs rankas, nenusiėmęs kepurės ir sučiaupęs lūpas, ramus kapitonas nustebo ir susierzino.

— Ką gi, — pasakė Džimas, — tai jūs šitaip skubinatės?

— Kas jūs toks? — riktelėjo kapitonas.

— Aš? Aš Pinkertonas, — atkirto Džimas tarsi jo pavardė būtų burtažodis.

— Kad ir kas jūs būtumėt, nesate labai mandagus, — pasakė kapitonas, tačiau vis tik buvo paveiktas, nes atsistojo ir skubiai pridūrė: — Žmogui reikia papietauti, pone Pinkertonai.

— Kur jūsų padėjėjas? — rėžė Džimas.

— Išėjęs į miestą, — atsakė tas.

— Ak į miestą! — pasimėgdžiojo Pinkertonas. — Žinot, kas jūs esate? Jūs esate sukčius ir, jei nebijočiau susitepti bato, išlėktumėt į dokus su visais pietumis.

— Ir aš jums turiu ką pasakyti, — nenusileido kapitonas, išraudęs kaip burokas. — Aš neplauksiu su škuna tokiam žmogui, kaip jūs, net jei keliais prieš mane šliaužiotumėt. Iki šiol aš turėdavau reikalų tik su džentelmenais.

— O aš jums galiu išvardinti visas pavardes džentelmenų, su kuriais jums daugiau neteks turėti reikalų — tai Longhersto kompanija. Aš jums pakišiu koją, drauguži. Kuo greičiausiai išsinešdinkit iš čia su visa savo gauja. Dar šįvakar aš pasamdysiu kapitoną, kuris bus tikras jūrininkas, ir kelis jūreivius.

— Aš išeisiu, kada man patiks, ir ne anksčiau rytojaus ryto, — sušuko mums įkandin kapitonas, kai lipome į krantą.

— Kažkas šiandien nutiko; visas pasaulis turbūt apsivertė aukštyn kojom, — sudejavo Pinkertonas. — Ir Belersas, ir viešbučio portjė, ir dabar šitas sukčius! O kaip

man surasti kapitoną, Laudonai, jei Longherstas prieš valandą išėjo namo ir visi vaikinai išsiskirstė?

— Aš žinau, — tariau, — lipk į kebą. — O vežikui pasakiau: — Į Juodojo Tomo smuklę!

Ten mes nudardėjom ir, praėję didžiąją salę, radom kaip aš ir tikėjausi, Džonsoną su visu klubu. Stalas buvo nustumtas į vieną pusę, kampe kažkoks Pietų jūrų pirklys grojo lūpine armonikėle, o vidury kambario Džonsonas, susikibęs su kažkokiu jūreiviu, nerangiai šoko. Kambaryje buvo šalta ir ankšta, dujinė lempa, kuri, rodės, tuoj nukris šokėjams ant galvų, skleidė menką šviesą, lūpinė armonikėlė grojo šaižiai ir liūdnai, ir visų veidai buvo rimti kaip bažnyčioje. Be abejonės, būtų buvę negražu pertraukti tokį iškilmingą pasilinksminimą, tad mes atsisėdome kampe, tarsi pavėlavę į koncertą klausytojai, ir kantriai laukėme pabaigos. Pagaliau muzikantas, pritrūkęs kvapo, staiga vidury takto liovėsi grojęs. Nutrūkus muzikai, sustojo ir šokėjai, kiek palingavo, vis dar apsikabinę, ir tada išsiskyrė, laukdami žiūrovų aplodismentų.

— Puikus šokis! — tarė vienas žiūrovas, tačiau, matyt, šokėjams tai pasirodė per menkas pagyrimas, ir jie, pamiršę gerą patarlę, patys ėmė save aukštinti.

— Hm, — pasakė Džonsonas, — gal aš ir nekoks jūreivis, bet šokti moku.

Jo partneris tiesiog su jaudinančiu įsitikinimu pridūrė:

— Kai aš šoku, kojom žemės nesiekiu.

Pamatęs, kur vėjas pučia, galit neabejoti, ir aš pridūriau pagyros žodį, prieš išsivesdamas Džonsoną vieną į koridorių. Šitaip jį pamaloninęs, apšviečiau, kiek, mano manymu, buvo reikalinga, kokia mūsų padėtis, ir ėmiau maldauti, jei pats negalėtų imtis šių pareigų, surasti gerą žmogų.

— Aš! — sušuko jis. — Greičiau sau sprandą leisiu nusukti, negu imsiuos šito darbo.

— Maniau, kad jūs kapitono padėjėjas, — pasakiau.

— Aš ir esu padėjėjas, — sukikeno Džonsonas. — Tik jokiu būdu manęs nepriviliotumėt plaukioti. Bet jei norit, galiu pasikalbėti su Arčiu Neirsonu. Jūs matėt Artį — jis pirmos rūšies jūreivis, nors iš būdo — tikras šunsnukis. — Toliau jis man paaiškino, kad ponui Neirsonui už šešių mėnesių, kai viskas nurims, yra pažadėta puiki barka, tačiau dabar jis gyvena labai atsiskyręs ir bus patenkintas dėl tokios permainos.

Pasišaukęs Pinkertoną viską papasakojau.

— Neirsas! — sušuko jis tik išgirdęs šį vardą. — Laudonai, nepraleisčiau progos pasamdyti žmogų, kuris nors Neirso kelnėmis būtų apsimovęs. Jis geriausias giliųjų vandenų kapitono padėjėjas visame San Franciske; jis netgi reguliariai gauna dividendus, kai dirba ir kai nedirba.

Taigi Džonsono pasiūlymas buvo nuoširdžiai priimtas. Džonsonas pažadėjo iki šeštos valandos ryto pristatyti mums Neirsą, o Juodasis Tomas, pakviestas pasitarimui, tai pačiai valandai prižadėjo parūpinti mums keturis šaunius jūrininkus, netgi visai blaivius, o tai mums visiems pasirodė neįtikėtina.

Kai išėjom iš Juodojo Tomo, visi gatvių žibintai jau buvo uždegti, viena gatvė po kitos sužibo nuo dujų ir elektros lempų, tolimų šviesų ruožai kilo į stačius kalvų šlaitus tamsos skliautų link. Iš kitos pusės — ten, kur nepastebimi virpėjo užutekio vandenys, — šimtai plaukiančių žibintų žymėjo daugybės laivų padėtį. Jūros rūkas buvo pakilęs aukštai į dangų, o ten, kur bėga žmogaus gyvenimas, buvo giedra ir vėsu. Lyg pagal susitarimą mes sumokėjom vežikui ir pasukom į „Pudelį" vakarieniauti. Prie vieno sandėlio pamačiau afišų klijuotoją. Tokiu vėlyvu metu niekas skelbimų neklijuoja, tad sustabdžiau Pinkertoną, kol buvo išvyniotas visas lapas. Štai ką perskaičiau:

DU ŠIMTUS DOLERIŲ
ATLYGINIMO GAUS
SUDUŽUSIO LAIVO „SKRAJOJANTIS DEBESIS"
KARININKAI IR JŪREIVIAI,
Jei laišku arba asmeniškai
Rytoj, antradienį, 12 dieną, iki pietų
Kreipsis
Į DŽIMO PINKERTONO KONTORĄ
MONTANOS GATVĖJE

— Tai tavo sumanymas, Pinkertonai! — sušukau.

— Taip. Jie negaišo laiko, galiu drąsiai sakyti, ne taip, kaip tas sukčius, — tarė jis. — Bet žinok, Laudonai, kad čia dar ne viskas. Pats gražumas štai kur: mes žinom, kad Godedalas serga, taigi tokie skelbimai išsiųsti į visas ligonines, vaistines ir kiekvienam San Francisko gydytojui.

Žinoma, Pinkertonas turėjo daug pažinčių, todėl tie skelbimai galėjo būti atspausdinti ir su nuolaida, bet vis dėlto aš persigandau dėl tokio išlaidumo ir tai jam pasakiau.

— Kokios reikšmės dabar turi keli doleriai? — atsakė jis liūdnai. — Po trijų mėnesių vis vien būsim priremti prie sienos.

Mes nuėjom tylėdami, purtomi šiurpulio. Net „Pudelyje" valgėme nenoriai ir nieko nekalbėdami. Ir tik po trečios šampano taurės, kai Pinkertonas apšilo, jis atsikrenkštė ir pasižiūrėjo į mane priekaištingu žvilgsniu.

— Laudonai, — pasakė jis, — tu nenorėjai liesti vienos temos. Aš kalbėsiu apie tai netiesiogiai. Ar tai nebuvo, — sumikčiojo jis, — ar tai nebuvo todėl, kad esi nepatenkintas manimi? — baigė jis virpančiu balsu.

— Pinkertonai! — sušukau.

— Dabar nesakyk nė žodžio, — kalbėjo jis toliau, — leisk man širdį išlieti. Aš labai vertinu tavo subtilumą, nors

ir negaliu toks būti. Labai gerai suprantu, kad tu verčiau mirtum, negu apie tai pasakytum, tačiau širdy gal vis vien manim esi nusivylęs. Aš pats matau, kad galėjau geriau padaryti. Tačiau kai įsitikinau, kaip sunku gauti šiame mieste pinigų, ir kai net toks žmogus, kaip Duglas Longherstas, kuris čia atsikėlė keturiasdešimt devintaisiais ir išsilaikė prie įlankos kviečių sklypelyje penkias valandas prieš San Djablo įsibrovėlius, netenka ryžto šiai operacijai, aš tau atvirai sakau, kad puoliau į neviltį. Gal padariau daug klaidų, gal šimtai žmonių būtų veikę daug geriau, negu aš, bet štai, Laudonai, mano ištikima ranka, aš padariau viską, ką galėjau.

— Vargšeli Džimai, — pasakiau, — tarsi aš kada būčiau tavim abejojęs, tarsi nežinau, kad tu darei stebuklus. Visą dieną negalėjau atsižavėti tavo energija ir sumanumu. O dėl to reikalo...

— Ne, Laudonai, nesakyk daugiau nė žodžio! Nenoriu girdėti! — sušuko Džimas.

— Teisybę sakant, ir nenorėčiau tau pasakoti, nes man dėl to gėda.

— Gėda, Laudonai! Ir nekalbėk, nesakyk tokių žodžių net juokais, — užprotestavo Pinkertonas.

— Ar tu nieko nesi padaręs, dėl ko paskui buvo gėda? — paklausiau.

— Ne, — pasakė jis išpūtęs akis — Kodėl? Kartais esu gailėjęsis, kad viskas išeidavo ne taip, kaip būdavau apskaičiavęs. Bet nesuprantu, kodėl būčiau turėjęs gėdytis?

Valandėlę sėdėjau ir susižavėjęs galvojau apie savo draugo būdo tiesumą. Paskui atsidusau.

— Žinai, Džimai, ko labiausiai gailiuosi? — paklausiau. — Kad per tavo vestuves negalėsiu būti pajauniu.

— Mano vestuvės! — pakartojo jis atsiduseęs. — Kokios dabar gali būti vestuvės? Tuojau einu pas ją ir viską

pasakau. Turbūt dėl to mane visą dieną drebulys purtė. Po to, kai susižiedavau, aš jaučiuosi tarsi nebūčiau turėjęs teisės šitaip neatsargiai pasielgti.

— Džimai, juk tu žinai, kad viskas per mane, ir todėl visą kaltę versk man, — pasakiau.

— Jokiu būdu! — sušuko jis. — Aš buvau toks pat užsidegęs, kaip ir tu, tik iš pradžių gal ne toks supratingas. Ne, dėl visko aš kaltas. Ir vis dėlto man labai sunku.

Kai Džimas nuėjo su tokia skausminga misija, aš grįžau į kontorą, užsidegiau dujas ir atsisėdau apsvarstyti šios atmintinos dienos įvykių: apie keistą ir neaiškų laivo sudužimą; apie kažkur dingusius žmones, siaubą ir dideles pinigų sumas; apie pavojingą ir nedėkingą uždavinį, laukiantį manęs netolimoje ateityje.

Žvelgiant atgal į tokius reikalus, sunku nepriskirti sau praeityje tų žinių, kurias turime šiandien. Galiu pasakyti nenusižengdamas teisybei, kad tą vakarą buvau išsekintas įtarimų ir smalsumo karštligės, mano fantazija išsisėmė bedarant visokius sprendimus, kuriuos vis tik atmečiau, kaip neatitinkančius teisybės. Ir vis dėlto paslaptingumas, kuris, mano įsitikinimu, gaubė mane, žadino drąsą ir buvo geras sąžinės ramintojas. Net jei tai būtų buvęs paprastas plaukimas, nesakau, kad būčiau traukęsis. Kontrabanda yra vienas iš žemiausių nusikaltimų, nes taip mes apiplėšiam visą šalį ir todėl visuomet nuskurdinam neturtinguosius. Kontrabanda opiumu yra ypač sunkus nusižengimas, nes jis gali būti priskirtas prie žudynių. Iš viso man buvo aišku, kad mano polinkiai visais atžvilgiais kirtosi su mano interesais, ir jei čia nebūtų buvęs įpainiotas Džimas, aš apie savo nepasisekimą gal net būčiau galvojęs su pasitenkinimu. Tačiau dabar nuo mano sėkmės priklausė Džimas, jo turtas ir vestuvės. Ir man labiau rūpėjo Džimas, negu visi Pietų jūrų salų gyventojai. Gal tokia moralė ir

menka bei egoistiška, bet tokia jau mano moralė, ir geresnės neturiu. Ir nė kiek nesigėdiju, kad ėmiausi šios avantiūros, o didžiuojuosi, kad dėl savo draugo kėliausi su aušra ir guliau vėlai, kad viską dariau savo rankom, tiesiai pasitikau pavojus ir nors kartą gyvenime elgiausi vyriškai. Tuo pačiu metu gal būčiau troškęs kitokios veiklos, todėl buvau labai patenkintas, kad viską gaubia paslaptingumas. Be to nebūtų buvę užsidegimo, nors būčiau vis vien nesustojęs ir lygiai taip pat veikęs. Viltis, kad ten aptiksiu atsakymus į šimtus klausimų, sužinosiu, kodėl kapitonas Trentas taip vėdinosi rausvą veidą biržoje ir kodėl ponas Diksonas pabėgo nuo telefono pensione Misijos gatvėje, kurstė tą vakarą nekantrų troškimą greičiau išvysti jūrą, salą ir užplaukusį ant seklumos laivą.

Vienuoliktas skyrius

MUDU SU DŽIMU IŠSISKIRIAME

Aš užmigau jausdamasis nelaimingas; tas jausmas neapleido manęs ir miegant. Kitą rytą pramerkiau akis slegiamas kažkokio neaiškaus nelaimės nujautimo. Galva svaigo, sąnariai buvo sustingę. Turbūt aš ilgokai pragulėjau nejudėdamas, jausdamasis kvailai nelaimingas, kol išgirdau pakartotiną beldimą į duris. Tą patį akimirksnį mano protas prablaivėjo, ir aš atsiminiau viską: ir varžytines, ir sudužusį laivą, ir Godedalą, ir Neirsą, ir Džonsoną, ir Juodąjį Tomą, žodžiu, — visas vakarykščias nesėkmes ir išaušusios dienos rūpesčius. Ši mintis sutelkė mane kaip trimitas mūšio valandą: aš iššokau iš lovos, perėjau per kontorą, kur ant sudedamosios sofos kietai miegojo Pinkertonas, ir pasitikau mūsų svečius tarpduryje, tik spėjęs užsimesti chalatą.

Pirmasis nelyginant šveicorius peržengė slenkstį besišypsąs Džonsonas. Truputį toliau pamačiau kapitoną Neirsą su užsmaukta ant akių skrybėle ir rūkstančiu cigaru dantyse. Jis šaltai linktelėjo man, matyt, prisiminęs mūsų pirmąją pažintį. Už jo, laiptų aikštelėje, keletas jūreivių trynėsi į sienas nugaromis ir alkūnėmis. Tai buvo „Noros Krein" įgula. Palikęs juos už durų, karininkus pakviečiau į kontorą. Priėjęs ėmiau purtyti Džimą, stengdamasis jį pažadinti. Pagaliau jis atsisėdo ir įbedė blausias akis į naująjį kapitoną.

— Džimai, — tariau, — tai kapitonas Neirsas. Kapitone, susipažinkite, tai ponas Pinkertonas.

Neirsas vėl linktelėjo, netardamas nė žodžio. Man pasirodė, kad jis mus labai įdėmiai stebi.

— O! — tarė Džimas. — Tai kapitonas Neirsas, ar ne? Labas rytas, kapitone Neirsai. Malonu su jumis susipažinti, pone. Jūsų reputacija man gerai žinoma.

Vargu, ar prie esamų aplinkybių tai buvo galima palaikyti komplimentu. Neirsas tik kažką burbtelėjo.

— Na, kapitone, — tęsė Džimas, — jūs žinote, ko mums reikia? Jūs privalote nuplukdyti „Norą Krein" iki Midvėjaus salų, išardyti sudužusį laivą, užsukti į Honolulu ir vėl grįžti į šį uostą. Tikiuosi, jums viskas aišku?

— Dėl tam tikrų priežasčių, kurias, spėju jus gerai žinant, šis reisas man tinka, — atsakė Neirsas vis su tokiu pat priešišku santūrumu, — bet reikia apsvarstyti porą klausimų. Mes dar smulkiau pasikalbėsime, pone Pinkertonai. Bet ar aš sutiksiu, ar ne, laivui vis tiek reikės plaukti, todėl nėra prasmės gaišti laiko. Duokite ponui Džonsonui raštą ir tegul jis su visa įgula vyksta į škuną ir kruopščiai viską patikrina. Tie galvijai atrodo blaivūs, — pridūrė jis su didžiausiu pasibjaurėjimu, — todėl juos reikia pristatyti prie darbo, kol nesuspėjo pasigerti.

Taip ir susitarėme. Džonsonui su jūreiviais pasišalinus, Neirsas su palengvėjimu atsiduso.

— Dabar mes vieni ir galime pasikalbėti, — pasakė jis. — Kaipgi yra iš tikrųjų? Jūsų sumanymas sukėlė daug triukšmo, ir visas pajūris tekalba apie jūsų iškabintas afišas. Man tai nepatinka, nes šiuo metu aš geriau norėčiau laikytis šešėlyje. Kad ir kaip ten būtų, prieš imdamas vadovauti laivui, aš turiu žinoti, kur ir kokiu tikslu turėsiu plaukti.

Tada Pinkertonas jam papasakojo visą istoriją. Jis pradėjo kalbėti dalykiškai ir santūriai, kaip tikras biznierius, bet pamažu beaiškindamas pats užsidegė. Neirsas sėdėjo ir rūkė, nenusiimdamas skrybėlės ir kiekvieną sykį, išgirdęs ką nors nauja, niūriai linktelėdavo galvą. Tačiau jo šviesiai mėlynos akys ėmė išdavikiškai žibėti.

— Dabar jūs suprantate, — baigė Pinkertonas, — kad Trentas greičiausiai bus nuskubėjęs į Honolulu — ten jis pigiau nei už penkiasdešimt tūkstančių dolerių nusisamdys

šaunų laivą ir pasieks Midvėjų. Štai kodėl man reikalingas geras kapitonas! — sušuko Džimas su užkrečiama energija. — Sudužęs laivas priklauso man, aš sumokėjau už jį grynais, ir jeigu teks kautis, tai kausimės kaip dera. Aš pasakysiu jums atvirai — jei jūs negrįšite per 90 dienų, manęs laukia toks bankrotas, kokio dar negirdėjo šis pajūris. Tai mirties ar gyvybės klausimas ir ponui Dodui, ir man. Gali būti, kad saloje kils grumtynės; todėl vakar, išgirdęs jūsų vardą, ir tuo labiau šį rytą, kai pamačiau jus patį, aš tariau sau: Neirsas kaip tik toks žmogus, koks man reikalingas!

— Kiek suprantu, — tarė Neirsas, žiūrėdamas į savo cigaro pelenus, — kuo greičiau išvesiu škuną į atvirą jūrą, juo labiau būsite patenkintas.

— Štai žmogus, apie kurį svajojau! — sušuko Džimas, pašokdamas lovoje. — Visu šimtu procentų.

— Palaukite, — sustabdė jį Neirsas. — Dar yra vienas klausimas. Aš girdėjau, kad laive būsiąs superkargas*.

— Tai ponas Dodas, mano kompanionas, — pasakė Džimas.

— Keista, — atsainiai tarė kapitonas. — Kiek man teko plaukioti, laive visada būdavo tik vienas kapitonas.

— Neapvilkite manęs, nekalbėkite nepagalvojęs, — tarė Pinkertonas. — Juk aš negaliu jums pavesti firmos sąskaitų? Aišku, ne. Šis reisas nėra paprastas; tai komercinė operacija ir ji priklauso mano kompanionui. Jūs vadovausite laivui, prižiūrėsite sudužusio laivo išardymą ir laikysite įgulą savo rankose, žodžiu, jums rūpesčių pakaks. Tik nepamirškite vieno dalyko: viskas turi būti daroma taip, kad ponas Dodas būtų patenkintas, kadangi už viską moka jis.

— Esu pratęs taip dirbti, kad manimi būtų patenkinti, — smarkiai nuraudęs atšovė ponas Neirsas.

---

*Žmogus, atsakingas už krovinio priėmimą ir išdavimą.

— Aš tuo neabejoju ir suprantu jus! — atsakė Pinkertonas. — Jūs mėgstate elgtis savaip, bet jumis galima pasikliauti.

— Tačiau reikia išsiaiškinti padėtį, tiksliau sakant, mano padėtį, — kiek švelniau pasakė Neirsas. — Aš nemanau būti škiperiu, gana ir to, kad sutikau įkelti kojį į tą maželytę škuną.

— Žinote, ką aš jums pasakysiu? — tarė Džimas, linksmai mirktelėjęs. — Jūs tik nesiginčykite su manimi dėl balasto, ir mes tą škuną paversime brigu.

Neirsas šyptelėjo. Taip netaktiškumas padėjo Pinkertonui dar kartą nugalėti.

— Bet yra dar vienas punktas, kurį reikia aptarti, — pridūrė kapitonas, nieko daugiau nebeužsimindamas apie pirmąjį. — Kaip į tai pažiūrės savininkai?

— Palikite tai man; jūs žinote, kad aš priklausau Longhersto kompanijai, — su neapsakomu pasipūtimu pareiškė Džimas. — Žmogus, kuris patinka man, bus tinkamas ir jiems.

— Kas jie tokie? — pasiteiravo Neirsas.

— Makintairas ir Spitlas, — atsakė Džimas.

— Gerai, duokite man savo kortelę ir galite jiems nerašyti, — tarė kapitonas. — Su Makintairu ir Spitlu aš pats susitarsiu.

Pagyra prieš pagyrą; tai buvo abiejų, Neirso ir Pinkertono silpnybė, dviejų pačių tuščiausių žmonių, kokius man teko sutikti. Tokiu būdu apgynęs savo reputaciją savo paties akyse, kapitonas pakilo ir, porą kartų atsainiai linktelėjęs, išėjo.

— Džimai, — sušukau, vos tik jis uždarė duris, — man tas žmogus nepatinka.

— Tau teks jį pamėgti, Laudonai, — atsakė Džimas. — Tai tipiškas amerikietis jūrininkas — drąsus kaip liūtas,

išradingas ir labai vertinamas laivų savininkų. Tai žmogus, užsirekomendavęs...

— Kaip tikras žvėris, — pridūriau aš.

— Kalbėk kaip nori, — sušuko Pinkertonas, — bet mums pasisekė, kad jį gavom. Aš nors rytoj patikėčiau jam Meimės gyvybę.

— Tiesa, o kaip reikalai su Meime? — paklausiau.

Džimas taip ir sustingo su pusiau užtrauktomis kelnėmis.

— Tai pati tauriausia siela šiame pasaulyje! — sušuko jis. — Laudonai, aš norėjau tave pažadinti naktį, ir nemanyk, kad aš to nepadariau iš nedraugiškumo. Bet grįžęs pamačiau tave miegantį, mačiau, kad buvai labai išvargęs, ir palikau tave ramybėje. Naujienos gali palaukti. Net tu, Laudonai, nesugebėsi suprasti, ką aš jaučiu.

— Kokios naujienos? — paklausiau.

— Štai kaip viskas buvo, — pradėjo Džimas. — Aš jai paaiškinau, kokioje padėtyje mes atsidūrėme, ir pasakiau, kad grąžinu jai žodį. „Ar tu manęs nebemyli?" — paklausė ji. Dieve, saugok ją! Aš dar kartą jai išaiškinau viską, pasakiau, kad mums gresia bankrotas, kad tau reikia išvažiuoti, kad aš būtinai noriu, jog tu būtumei mano pabroliu vestuvėse, žodžiu, viską. „Jeigu tu mane dar myli, yra viena išeitis, — pasakė ji. — Iškelkime vestuves rytoj, ir ponas Laudonas galės pabūti pabroliu, prieš išplaukdamas." Taip ji ir pasakė, džiugiai ir švelniai, tarsi kokia Dikenso herojė. Mudviejų bankrotas visai jos neišgąsdino. „Juo labiau aš būsiu jums reikalinga", — pasakė ji. Laudonai, aš meldžiu Dievą, kad sugebėčiau būti jai geras; naktį aš meldžiausi prie tavo lovos, kol tu miegojai — už tave, už Meimę ir save. Nežinau, ar tu tiki maldomis, ir aš pats esu truputį pagonis, bet kažkokia ramybė mane apėmė ir aš tai palaikiau atsaku į mano maldas. Aš laimingiausias žmogus pasaulyje. Tavo, mano ir Meimės likimo gijos

susipynė neišardomai. Kas būtų, jei kuris nors iš jūsų numirtų! Ji taip tave myli, sako, kad tu labai apsišvietęs ir savitas žmogus; ji ne mažiau už mane norėtų, kad tu būtumei pabrolys. Ji vadina tave „ponu Laudonu" — kaip tai maloniai skamba! Vakar sėdėjo iki trečios valandos nakties ir siuvo vestuvinę suknelę. Kaip man buvo gera, Laudonai, žiūrėti į ją dirbančią ir girdėti kalbant: „Matai, kaip aš skubu, Džimai, kad ištekėčiau už tavęs!" Aš negaliu tuo patikėti, viskas taip panašu į pasaką! Pagalvojus apie anuos laikus, kai buvau keliaujantis fotografas, man galva ėmė suktis; juk aš buvau toks storžievis, nemokša, vienišas, o dabar gyvenu kaip inkstas taukuose, ir tegul mane velniai rauna, jei aš suprantu, už ką mane likimas taip apdovanojo.

Taip jis išliejo širdį perpildžiusį naivų savo džiaugsmą; o aš iš tų padrikų šūkčiojimų stengiausi susigaudyti, kokie jo artimiausi planai. Paaiškėjo, kad vestuvės turi įvykti šiandien ir pusryčiai jau užsakyti Frenko restorane, vakare jie apsilankys „Noroje Krein", ir tada mudviejų su Džimu keliai išsiskirs: jo lauks ramus šeimyninis gyvenimas, o manęs — kelionė. Jei aš kada nors ir nemėgau panelės Meimės, tai dabar jai viską atleidau: toks drąsus ir gražus, toks puikus ir ryžtingas buvo jos sprendimas.

Dangų aptraukė švininiai debesys; kiek prisimenu, San Franciskas niekada dar nebuvo toks juodas, niūrus, menkas ir netvarkingas. Atrodė, kad tas miestas per anksti paseno. Visą tą laiką, kol aš blaškiausi su įvairiais reikalais po uostą ir bėgiojau judriomis gatvėmis tarp šiurkščių garsų ir nemalonių veidų, mano bičiulio laimės prisiminimas man skambėjo tarsi lengvos muzikos motyvas.

Diena iš tikrųjų buvo pilna įvairiausių įvykių. Paskubomis prarijęs pusryčius, Džimas išbėgo į municipalitetą ir į Frenko restoraną rūpintis vestuvėmis, o aš išskubėjau pas Džoną

Smitą tartis dėl maisto atsargų ir apžiūrėti „Noros Krein". Apsupta didžiulių galingų laivų ji man pasirodė dar mažesnė nei anksčiau. Joje viešpatavo betvarkė. Prieplauka buvo užversta tokia gausybe statinių, dėžių, skardinių dėžučių, įrankių, virvių ritinių ir miniatiūrinių parako statinaičių, jog atrodė, kad joks žmogiškas sumanumas nepadės sutalpinti visų tų daiktų į škuną. Džonsoną raudonais marškiniais ir medvilninėmis kelnėmis radau ant denio, jo akys degė entuziazmu. Kiek pasišnekėjęs su juo, aš pasukau siauru praėjimu tarp borto ir kapitono tiltelio ir nusileidau trapu į bendrąją kajutę, kur kapitonas su uosto valdininku gurkšnojo vyną.

Su pasibjaurėjimu aš apžvelgiau tą siaurą dėžę, kuri man turėjo ilgam laikui tapti namais. Dešinėje pusėje buvo atitverta kajutė kapitonui, o kairėje — du nešvarūs gultai, vienas viršum kito, besiremią į aplūžusį bufetą. Sienos geltonos ir drėgnos, grindys juodos, primintos. Visur mėtėsi daugybė šiaudų, senų laikraščių ir sulūžusių lagaminų. Vienintelis papuošalas buvo padėklas stiklinėms, termometras, padovanotas reklamai kokio nors viskio pirklio, ir palubėje siūbuojanti lempa. Buvo sunku įsivaizduoti, kad po kelių dienų ta pati kajutė atrodys man linksma, šviesi, pilna gaivaus oro ir netgi pakankamai erdvi.

Kapitonas supažindino mane su uosto valdininku ir su jo jaunu bičiuliu, atvestu, matyt, tik tam, kad gautų parūkyti cigarų. Kai mes išgėrėme į vienas kito sveikatą po stiklą kalifornietiško portveino, truputį per saldaus ir lipnaus tokiam ankstyvam metui, valdininkas išskleidė ant stalo savo popierius ir liepė sušaukti komandą. Jūreiviai tuoj pat sugarmėjo į kajutę ir sustingo, įsmeigęs akis kas į grindis, kas į lubas. Jie stovėjo sumišę, bijodami pakrutėti. Iš visų skyrėsi kinas virėjas, ramus, išdidus, su sniego baltumo chalatu — tikras jūrų riteris.

Manau, kad jums niekada neteko dalyvauti panašiame farse, kaip tas, kuris dabar prasidėjo. Jungtinių Valstijų jūreivystės įstatymai yra sukurti su tėvišku griežtumu ir remiantis tvirtai įsigalėjusiu įsitikinimu, kad kiekvienas jūrininkas yra idiotas, o jo samdytojai — sukčiai ir apgavikai. Kiekvienam žmogui atskirai buvo perskaitytas ilgiausias visokių perspėjimų ir teisių sąrašas. Išklausęs jį paeiliui penkis kartus, aš, atrodo, turėjau įsiminti turinį. Bet garbingasis valdininkas, kuriam kasdien tekdavo atlikti vieną ir tą pačią pareigą kaip kunigui apeigas, skaitė tokiu tempu, kad net aš, apsišvietęs ir sugebąs susikaupti žmogus, tegalėjau suprasti atskiras nuotrupas, tad ką kalbėti apie jūrininkus. Nesikeikti duodant komandą, nesinešioti peilių, paskyrimo vieta — Midvėjaus sala ar bet kuris uostas, kurį nurodys kapitonas per šešis mėnesius, alga bus išmokėta, sugrįžus į šį uostą — tai maždaug tokie trumpi nurodymai, išdėstyti be galo žodingai. Baigdamas valdininkas kiekvieną kartą giliai atsidusdavo ir paskui jau natūraliu balsu paaiškindavo: „Taigi, mielasis, tu pasisamdei jūrininku į šią škuną už tam tikrą Amerikos dolerių sumą. Parašyk čia savo pavardę, jei ją turi ir jei moki rašyti." Kai jūreivis su dideliu vargu pasirašydavo, valdininkas užpildydavo oficialų blanką, pažymėdamas žmogaus išvaizdą, ūgį ir t.t. Kurdamas šiuos literatūrinius portretus, jis, atrodė, pasikliovė vien įkvėpimu, nes aš nepastebėjau, kad jis bent kartą būtų žvilgtelėjęs nors į vieną iš savo pozuotojų. Jam padėjo kapitonas trumpomis pastabomis: „Plaukai mėlyni, akys raudonos... nosis penkios pėdos septyni coliai... ūgio nėra" ir panašiais juokais, senais kaip ir Amerikos laivynas ir, kaip ir kitos panašios linksmybės, nuolatos pagražinamais. Humoro viršūnė buvo pasiekta, kai valdininkai užrašė kino virėjo pavardę „Šok žemyn". Į jo protestus valdininkas atsakė tik linksmu kikenimu.

— Kapitone, — jūrininkams išėjus tarė valdininkas, rinkdamas savo popierius, — įstatymas reikalauja, kad laive būtų laivo krautuvėlė ir medicinos reikmenys.

— Žinau, — atsakė Neirsas.

— Tikiuosi, kad taip, — pastebėjo valdininkas, pildamasis portveino.

Jam išėjus, aš kreipiausi į Neirsą su tuo pačiu klausimu, nes gerai žinojau, kad neturime nei vieno, nei kito.

— Kaipgi? — sumurmėjo Neirsas. — Prieplaukoje guli supakuota apie šešiasdešimt svarų tabako ir apie dvidešimt svarų konservų; be to, išvykdamas į jūrą, aš visada pasiimu ko nors skausmui nuraminti.

Tiesą sakant, šito gero pas mus buvo net per daug. Jūreivių papročiu, kapitonas buvo apsirūpinęs įvairiais patentuotais gėrimais ir naudojo juos kasdien, su nepakartojamu nepastovumu nuolat maišydamas rūšį. Be to, buvo dar nemaža atsarga kažkokių apipelijusių, su nusitrynusiomis etiketėmis butelių, kuriuos Neirsas kartais uostydavo ir tyrinėdavo, garsiai svarstydamas: „Kvepia kaip antpilas nuo kosulio. Įdomu būtų sužinoti... Gal pabandžius?.." Tuo tarpu laivo krautuvėlėje vienintelė prekė tebuvo pigus tabakas. Štai kaip sudaromi mūsų tėvynės įstatymai ir štai kaip jų laikomasi; kai mūsų škuna išplaukė į jūrą, jai, kaip ir daugeliui kitų laivų, visai teisėtai galėjo būti uždėta mažiausiai šešių šimtų dolerių bauda.

Šis įvykis, kurio aprašymas čia užėmė tiek laiko, tetruko akimirksnį, palyginus su kitais tos dienos rūpesčiais ir pergyvenimais. Reikėjo herojiškų pastangų, kad nuo aušros iki sutemų spėtume paruošti laivą išplaukimui ir atšvęstume vestuves. Visą dieną mudu su Džimu bėgiojome po miestą, tai juokdamiesi, tai vos neverkdami, tai vėl susijaudinę tarėmės vienu ar kitu klausimu. Čia su karštais priekaištais lėkėme pas siuvėją, laiku nebaigusį kostiumo, čia vėl

blaškėmės tarp škunos ir Džono Smito kontoros. Kas antrame kampe mūsų pačių milžiniškos afišos šaukte šaukė mums apie beviltišką mūsų padėtį. Aš vis tik suspėjau aplankyti apie pusę tuzino juvelyrinių parduotuvių, ir mano dovana, nors skubotai išrinkta, buvo priimta labai maloniai. Po šio paskutinio (nors anaiptol ne mažiausio) mano rūpesčio senas geraširdis kunigas buvo ištemptas iš namų ir tarsi dresiruotas pudelis pristatytas į mūsų kontorą. Čia, tirštėjant sutemoms, tarp 200 blizgančių „Trylikos žvaigždučių" konjako butelių ir margo žemės ūkio mašinos egzemplioriaus Meimė ir Džimas buvo sujungti amžiams. Nors aplinka nelabai tiko tokioms apeigoms, pati ceremonija man pasirodė graži ir efektinga: mašininkės su meiliomis šypsenomis ir puikiomis puokštėmis, Meimė, kukliai nuleidusi akis, ir Džimas — nežinau, kaip aprašyti tą vargšelį, toks jis buvo pasikeitęs. Prieš prasidedant sutuoktuvių ceremonijai jis pasišalino su kunigu į tolimiausią kontoros kampą. Nežinau, ką jie ten kalbėjo, bet turiu pagrindo spėti, kad jis įrodinėjo esąs nevertas tokios laimės. Kalbėdamas jis verkė, ir senasis kunigas, pats didžiai susijaudinęs, guodė jį ir drąsino, o vieną sykį net nugirdau tokį posakį: „Užtikrinu jus, pone Pinkertonai, nedaug tėra žmonių, kurie galėtų taip pasakyti apie save", — ir padariau išvadą, kad mano bičiulis, apibėręs save priekaištais, pagaliau neiškentė nepasigyręs. Po šio paslaptingo pokalbio Džimas priėjo prie manęs, ir nors jis sugebėjo tik ištarti mano vardą ir stipriai paspausti ranką, jo susijaudinimas persidavė ir man. Pagaliau ceremonija prasidėjo, visi buvome apimti švelnaus ir kilnaus nerimo. Džimas jautėsi kaip devintame danguje. Kunigas susižavėjo Džimu — tai buvo matyti iš jo balso ir elgesio, ir baigdamas sutuoktuvių ceremoniją tėviškai kreipėsi į Meimę „mano brangioji" ir pasveikino ją su laime, gavus tokį nuostabų vyrą. Pasak jo, jam retai tekę tuokti tokią įdomią porą. Šią

minutę, bendram visų džiaugsmui, buvo įteikta Duglo Longhersto kortelė su sveikinimais ir dėžė su keturiais tuzinais šampano butelių. Vieną tuoj pat atkimšome. Kunigas išgėrė į jaunosios sveikatą, net ir pamerges, kiek pasimaiviusios, išlenkė po stiklą. Po to aš pakėliau taurę ir pasiūliau linksmą tostą. Tik vargšui Džimui neteko paragauti šampano. Nutaikęs progą, aš jam sukuždėjau: „Negerk, tu taip susijaudinęs, kad tuoj pat būsi girtas kaip šiaudų kūlys." Džimas atsakė man rankos spustelėjimu ir karštai sušnibždėjo: „Tesaugo tave Dievas, Laudonai. Tu vėl išgelbėjai mane."

Tuoj po to sekė vakarienė Frenko restorane, kurios metu mes kukliai pasilinksminome, o paskui, pasiėmę apie 20 šampano butelių (daugiau imti aš neleidau), kebu nuvykome į „Norą Krein".

— Koks mielas laivukas! — sušuko Meimė, pamačiusi škuną. Paskui, atsisukusi į pabrolį, pridūrė: — Koks jūs drąsus, pone Dodai, jei tokiame kiautelyje plaukiate toli į okeaną. — Aš pastebėjau, kad žymiai pakilau jos akyse.

„Mielajame laivuke" viešpatavo neapsakomas chaosas. Jūreiviai buvo išvargę ir pikti. Virėjas kraustė konservus iš kajutės į sandėlį, keturi suprakaitavę ir paniurę jūreiviai iš rankų į rankas perdavinėjo juos iš denio į kajutę. Džonsonas snaudė, užsikniaubęs ant stalo. Kapitonas, išsitiesęs savo kajutėje ant gulto, niūriai rūkė cigarą.

— Žinote, be reikalo jūs čia atėjote, — tarė jis atsistodamas. — Mes negalime nutraukti darbo, jei norime rytoj išplaukti. Laive, besiruošiančiame palikti uostą, nėra vietos pašaliniams žmonėms. Jūs tik trukdysite mano vyrams.

Aš jau norėjau tarti jam porą aštrių žodžių, bet Džimas, gerai pažindamas panašią publiką, nes jam nuolat tekdavo turėti su ja reikalų, paskubėjo įpilti alyvos į banguojančią jūrą.

— Kapitone, — tarė jis, — žinau, kad mes jums trukdome, o jūs labai užsiėmęs, bet aš tik norėjau, kad išgertumėte su mumis stiklą šampano, kurį Longherstas mums atsiuntė vestuvių ir Laudono, tai yra pono Dodo, išvykimo proga.

— Na, kaip norite, — burbtelėjo Neirsas. — Man pusvalandis neturi reikšmės. Sustokite, — šūktelėjo jis jūreiviams, — pailsėkite pusvalandį, paskui galėsite suktis dar gyviau. Džonsonai, parūpink damai kėdę.

Jo tonas atitiko žodžių šiurkštumą; bet kai Meimė pažvelgė į jį švelniai spindinčiomis akimis ir pareiškė, kad jis — pirmas jūrų kapitonas, kurį jai tenka matyti, neskaitant, žinoma, garlaivių kapitonų, ir kai išreiškė savo susižavėjimą pono Neirso drąsa bei netiesiogiai užsiminė (tai moterys moka daryti ne blogiau už vyrus) apie jo vyrišką išvaizdą, mūsų lokys nenoromis suminkštėjo. Lyg atsiprašydamas jis ėmė pasakoti apie rūpesčius ir nemalonumus, kurie jį išvedė iš kantrybės.

— Čia velniai žino kokia painiava, — aiškinosi jis. — Pusė atsargų sugedę, ir tam Džimui Smitui už tai kada nors sprandą nusuksiu. Paskui buvo prikibę du bjaurybės korespondentai, norėjo gauti iš manęs interviu, kol pagaliau aš pagrasinau, kad paleisiu jiems į galvą pirmą po ranka pasitaikiusį daiktą. Po to prie manęs priskreto kažkoks misionierius, kuris siūlėsi dirbti laive veltui, kad nuvežtume jį į Rajatėją ar dar kažkur... Aš pažadėjau jį išspirti iš laivo, ir jis keikdamasis pasišalino.

Kol Neirsas porino su jam būdingu keistu, juokingu ir šiurkščiu lakoniškumu, aš stebėjau Džimą, kuris įdėmiai tyrinėjo kapitoną lyg kokį keistą, bet gerai pažįstamą daiktą; man tai pasirodė net juokinga.

— Išeikime minutėlę, mielasis, — tarė jis, staigiai atsisukęs į mane. Išsitempęs mane į denį, jis pasakė: —

Šis žmogus kol gyvas laikysis savo nuomonės. Niekada nesikišk į jo reikalus, neprieštarauk jam. Pažįstu tokius, kaip jis: geriau numirs, bet nepaklausys patarimų; jeigu jį įsiutinsi, jis tave sutryps. Aš retai peršu savo patarimus, Laudonai, bet kada tai darau, gerai žinau, ką kalbu.

Kukli puota, prasidėjusi taip nevykusiai, vyno ir moters dalyvavimo sušvelninta, užsibaigė maloniai ir linksmai. Meimė su plačiakrašte pliušine skrybėle ir vyninės spalvos šilkine suknia, skurdžioje kajutėje apsupta savo draugų, atrodė kaip karalienė. Blanki kajutės šviesa švelniais šešėliais pabrėžė jos dailumą; smaluotas Džonsonas kaip kontrastas paryškino jos grožį; šioje varganoje aplinkoje ji spindėjo tarsi žvaigždė. Aš, niekada nebuvęs jos gerbėju, pasijutau sužavėtas. Net kapitonas, šiaip nejautrus moteriškajai lyčiai, pakurstė mane, kad pieštuku įamžinčiau šią sceną. Tai buvo paskutinis to vakaro įvykis. Nors aš labai skubėjau, pusė valandos išsitęsė į tris valandas, kol piešinys buvo baigtas: Meimė pavaizduota labai kruopščiai, su visomis smulkmenomis, visi kiti tik bendrais bruožais; tarp jų užpakaliniame plane ir paties dailininko figūra, kurioje buvo įžiūrėta labai daug panašumo su originalu. Bet visą dėmesį aš skyriau Meimei, ir ji buvo labai patenkinta savo portretu.

— Ak, — sušuko ji, — ar aš tikrai taip atrodau? Tada nenuostabu, kad Džimas... — Ji nutilo. — Portretas toks gražus, koks Džimas geras, — pagaliau užbaigė ji.

Šis posakis visiems patiko, ir mes ilgai jį kartojome. Paskui šaukėme ir mojavome porelei, tolstančiai žibintų apšviesta pakrante.

Paskutiniai mūsų atsisveikinimo žodžiai paskendo linksmo juoko garsuose, ir mes išsiskyrėme. Aš tai supratau tik tada, kai jau viskas buvo baigta. Dvi figūros išnyko tamsoje, jų žingsnių garsas ištirpo tyliame mieste; laive

jūreiviai grįžo prie savo darbų, kapitonas prie savo cigaro. Po dienos, pilnos darbo ir išgyvenimų, aš pagaliau likau vienas su savo mintimis. Man spaudė širdį; gal čia dėtas nuovargis. Aš rymojau ant kapitono tiltelio, žvelgiau į apsiniaukusį dangų, stebėjau šviesų atspindžius mirguliuojančius vandens paviršiuje ir staiga pajutau, kad visos mano viltys žuvę; kapo tyla man tą valandą būtų atrodžiusi ramus prieglobstis.

Taip bestovėdamas aš staiga prisiminiau „Pekino miestą", kuris šiuo metu trylikos mazgų greičiu skuba Honolulu link, nešdamas prakeiktą Trentą, o galbūt ir paslaptingąjį Godedalą. Nuo šios minties kraujas užvirė man gyslose. Atrodė, kad mums nėra jokios vilties — juk mes dar tebestovėjome prieplaukoje ir kvailai gaišome brangų laiką, kraustydami konservų dėžutes. „Tegul jie nuplauks pirmi, — pamaniau. — Tegul. Mes nedaug atsiliksime."

Tą akimirką mano gyvenimo patirties bagažas prisipildė dar vienu pojūčiu, kurio iki šiol nebuvau patyręs: aš ėmiau džiūgauti, pagalvojęs apie būsimą kraujo praliejimą.

Dar negreitai triukšmas kajutėje nutilo ir aš atsiguliau. Bet miegas atkakliai bėgo nuo manęs; pagaliau aš užmigau, o už poros minučių (kaip man pasirodė) mane pažadino žmonių šauksmai ir tempiamų lynų girgždėjimas.

Kai užbėgau į denį, laivas, pakėlęs inkarą, jau tolo nuo prieplaukos. Pro ankstyvos aušros rūką priekyje pamačiau šviesas ir dūmus, — tai mūsų vilkikas taškė raibuliuojantį įlankos vandenį. Už mūsų, ant kalvų, apsuptų rūko, mirgėjo miesto pašvaistė. Ryto metą tos šviesos atrodė keistai, nes diena jau tiek buvo išaušusi, kad aš įžiūrėjau vienišą figūrą prieplaukoje. Man suspaudė širdį. Galbūt greičiau širdimi nei akimis aš atpažinau tą siluetą migloje. Tai buvo Džimas, atėjęs atsisveikinti. Mes suspėjome tik pamojuoti rankomis;

šaukėme vienas kitam, bet žodžių nebegalėjome suprasti. Tai buvo mūsų antrasis išsiskyrimas, tik šį kartą vaidmenys pasikeitė. Aš turėjau keliauti, skubinti įvykius, planuoti ir įgyvendinti, kas užsibrėžta, jei reikės, net savo gyvybės kaina. Jis liko namuose laukti ir skaičiuoti dienas. Viena mintis džiugino mane: aš žinojau, kad mano bičiulio pamokymai davė vaisius. Romantika, kuria buvo apgaubtas mūsų verslas (jeigu taip galima vadinti mūsų fantastišką sumanymą), sujaudino mano diletantišką prigimtį, ir kol mes plaukėme putojančiais įlankos sąsiauriais, jankių kraujas mano gyslose užvirė nuo susijaudinimo ir nežinios.

Išplaukus į atvirą jūrą, tarsi paklusdamas mano norams, papūtė stiprus šiaurės rytų vėjas. Mes negaišome laiko. Saulė dar nebuvo patekėjusi, kai vilkiko locmanas atkabino lyną ir sušvilpęs tris kartus atsisveikinimui pasuko į krantą, jau nušviestą pirmųjų tekančios saulės spindulių. Horizonte nesimatė jokio laivo. „Nora Krein" iškėlė visas bures ir pradėjo savo ilgą ir vienišą kelionę.

Dvyliktas skyrius

„NORA KREIN"

Aš dažnai su malonumu prisimenu ramią ir monotonišką kelionę Ramiuoju vandenynu, kai netilstantis pasatas dieną naktį gena laivą pirmyn. Aš stebėjau ir piešiau įvairiausiai apšviestus didžiulius pasatinių debesų kalnus: piešiau juos dengiančius žvaigždes, nublankusius mėnulio šviesoje ir nutviekstus purpurinio saulėlydžio, piešiau debesis, tamsia juosta užtvėrusius horizontą arba snieguotomis viršukalnėmis tviskančius vidurdieny tarp žydro dangaus skliauto ir mėlynos jūros platybės. Aš prisimenu lėtai slenkančias dienas mažoje škunoje ir naujus, nepažįstamus vaizdus: nuo laivo priekio žeberklais gaudomus delfinus; „kryžiaus žygį" prieš ryklius; virėją, prie didžiojo liuko maišantį duonai tešlą; plaukimą per rifus artėjant audrai; štormą, kada širdis sustoja plakusi ir, atrodo, griūva dangus; palengvėjimą ir vėl sugrįžusį gyvenimo grožio pojūtį po štormo, kai nušvinta saulė ir mūsų ką tik nugalėtas pavojus lyg juodas taškelis dangaus mėlynėje tolsta pavėjui. Aš mėgstu prisiminti ir norėčiau dar kartą išgyventi visa tai, kas taip įstringa į širdį, bet, deja, laikui bėgant, užsimiršta. Atmintis taip protingai sukurta, kad atsisako įamžinti skausmą, taip pat neišsaugo prisiminimų ir apie malonius išgyvenimus. Ilgai trukęs gėris neužsilaiko mūsų atmintyje visa savo didybe, išlieka tik miglotas prisiminimas kažko malonaus — tik tiek.

Tačiau galiu būti tikras, kad vieną dalyką gerai prisimenu. Diena iš dienos viskio pirklio termometras saulės paauksintoje kajutėje rodė 84°F (+28°C). kiekvieną dieną oras buvo vis toks pat gaivus ir švelnus, prisotintas saldybės ir drėgmės lyg gyvybės alsavimas. Diena iš dienos saulė

liepsnojo danguje, o kiekvieną naktį jame švytėjo mėnulis ir spindėjo ištisi pulkai žvaigždžių. Aš jaučiau kažkokį dvasinį pasikeitimą, gal net greičiau kūnišką atsinaujinimą. Man buvo taip lengva. Jaučiausi pagaliau suradęs sau tinkamą klimatą ir su pasigailėjimu prisiminiau tuos drėgnus ir vėjuotus orus, kažkodėl vadinamus vidutiniu klimatu.

— Dveji metai tokio gyvenimo kur nors ramioje vietelėje gali visai išmušti žmogų iš vėžių, — kartą pasakė kapitonas. — Ir tada jis niekur kitur nebesijaus laimingas. Taip atsitiko su vienu iš mūsų miesto. Laive, vežusiame anglis, kilo gaisras. Jis pateko į kažkurią Navigatorių archipelago salą. Vėliau jis man rašė, kad tik po mirties galės jį iš ten išvežti. Jis turtingas, jo tėvas — laivų savininkas, tačiau Biliui geriau patinka karštas smėlis ir duonmedžio vaisių paplotėliai.

Nuojauta sukuždėjo man, kad ir manęs laukia Bilio likimas. Bet kada tai buvo? „Nora Krein" visą laiką plaukė į pietus; greičiausiai, tai buvo kelių gražių dienų įspūdis, kurį aš nesąmoningai pratęsiau ilgesniam laikui, o gal tas jausmas atsirado vėliau, pakeliui į Honolulu. Aš tikrai žinau tik tai, kad pamilau Pietų jūras, dar neišvydęs nė vienos salos, vertos to vardo. Po tokiu dangum net tuščia jūra nepabosta; jokios vietos pasaulyje aš nemainyčiau į škunos denį, kur nuolatos pučia pasatai.

Jeigu ne rūpestis dėl kelionės pabaigos, kuri laukė mūsų, tai praleistos škunoje dienos būtų atstojusios puikiausią poilsį. Jaučiausi nuostabiai sveikas: dangaus ir jūros vaizdai žadino įkvėpimą piešti; be to, dažnai turėjau progos pamiklinti protą, studijuodamas nepastovų savo bičiulio kapitono charakterį. Dabar vadinu jį bičiuliu, bet tada mūsų santykiai anaiptol nebuvo tokie draugiški. Mane taip dažnai atstumdavo tai, ką vadinau jo vulgarumu, per daug vargindavo ir erzindavo jo tuštybė, kad aš būčiau galėjęs į jį

žiūrėti kitaip, nei į man užkrautą kryžių. Tik pamažu, retomis geros nuotaikos valandėlėmis, kai jis užmiršdavo savo silpnybes, kurių tiek daug turėjo, ir jas užmiršti priversdavo net mane, aš ėmiau prie jo priprasti. Pagaliau į jo trūkumus ėmiau žiūrėti iš kito taško — jie man atrodė kaip disonansai muzikoje; pripratau prie jų ir net pajutau, kad jie patraukliūs — taip gamtoje mes gėrimės rūkstančiu vulkanu arba neprieinamu brūzgynu klampioje pelkėje.

Kapitonas buvo kilęs iš geros šeimos vienoje rytinėje valstijoje ir mokęsis puikioje mokykloje. Jau vaikystėje jis pasižymėjo nesuvaldomu charakteriu; galbūt tai buvo paveldėta, ir tai, kad ryšiai su šeima nutrūko, buvo ne vien jo kaltė. Jis pabėgo iš namų į jūrą. Žiaurus ir sunkus gyvenimas, kurį vėliau patyrė, neprivertė jo gailėtis padaryto žingsnio, bet tik dar daugiau užgrūdino. Iš laivo jis pabėgo kažkokiame Pietų Amerikos uoste; čia įrodė savo sugebėjimus ir dar būdamas vaikas uždirbo nemažą sumą pinigų, bet, patekęs tarp vagių, viską prarado. Tada jis pasiprašė į laivą jūrininku ir dirbo be atlyginimo, kad tik galėtų sugrįžti į Valstijas, ir vieną rytą pasibeldė į duris pas savo buvusią kaimynę, seną ledi, kurios sodą anksčiau dažnai nusiaubdavo. Atrodė, tokia pažintis nežadėjo nieko gero, bet Neirsas žinojo, ką darė. Išvydusi savo senąjį priešą tarpduryje, drebantį ir apiplyšusį, senoji pana susijaudino.

— Aš visada mėgau tą senąją ledi, — pasakė Neirsas, — net tada, kai ji vydavo mane lauk iš savo sodo ar grūmodavo man siuvamuoju piršteliu ir kretėdavo žilais garbiniais lange, pamačiusi mane einantį pro šalį. Aš visada maniau, kad ji gera senutė. Tą rytą, kai pasibeldžiau į jos duris, aš taip jai ir pasakiau ir pridūriau, jog užplaukiau ant seklumos. Ji tuoj pat pakvietė mane į vidų ir pavaišino pyragu.

Senutė aprengė Neirsą, išmokslino ir vėl išleido į jūrą, bet jau ne paprastu jūreiviu; kiekvieną kartą iš visos širdies

sveikindavo jį sugrįžusį, o mirdama paliko jam visą savo turtą.

— Gera buvo senutė, — dažnai sakydavo Neirsas. — Žinote, pone Dodai, man būdavo velniškai linksma, kai mudviem su senąja ledi vaikštinėjant po sodą, mano senis raukydavosi, žiūrėdamas į mus pro tvorą. Ji buvo mano tėvo kaimynė, ir gal kaip tik dėl šios priežasties aš pasiprašiau prieglobsčio pas ją. Aš norėjau, kad jis žinotų, kaip man sunku, ir suprastų, kad geriau sutiksiu eiti į pragarą, nei grįžti pas jį. Dar daugiau — kažkada per mane jis susipyko su ja dėl tų pačių obuolių; manau, kad paskui tas jį ypatingai siutino. Nėra ką sakyti, geras diegas buvau jaunystėje, bet savo seneliukės visada klausydavau.

Vėliau, po daugybės nuotykių jis pasidarė protingas ir sumanus jūrininkas. Senosios ledi palikimas atiteko jam plaukiojant „Pjovėju"; dabar, tylant paskutinių įvykių sukeltos kalbos, jis turėjo būti paskirtas laivo kapitonu. Mano nuomone, jam buvo apie trisdešimt metų. Tai buvo stiprus, energingas vyriškis melsvomis akimis ir tankiais, žemai ant kaktos užaugusiais riešutmedžio spalvos plaukais, energingu ir visada švariai nuskustu smakru. Jis turėjo gražų balsą, gerai grojo jūrininkų numylėtu instrumentu — akordeonu, buvo protingas ir labai pastabus. Jei panorėdavo, sugebėdavo būti nuostabiai mandagus, bet retkarčiais būdavo baisiausias galvijas.

Jo elgesys su jūrininkais, jų perkrovimas darbu, gąsdinimas ir nuolatinis priekabių ieškojimas, pastovus grubus tyčiojimasis būtų galėjęs iššaukti net galerų vergų maištą. Užtekdavo vairininkui į ką nors užsižiūrėti valandėlę, ir Neirsas prapliupdavo:

— Tu šioks ir toks, tu nusmurgęs avigalvi, tave reikia apspardyti, tada laikysiesi kurso! Ak tu, priemiesčio purve! Tokius pažįstu iš pirmo žvilgsnio. Nedrįsk atitraukti akių nuo kompaso, jei nenori, kad aš tave gerai pamokyčiau!

Arba, pavyzdžiui, koks nors jūreivis, vienu ar kitu reikalu pašauktas į laivo priekį, užtrukdavo ten pora minučių.

— Pone Danielsai, gal malonėsite tuoj pat pasitraukti iš čia? — kreipdavosi kapitonas į jį su triuškinančiu mandagumu. — Dėkoju. Ir gal teiksitės pasakyti, kokio velnio jums čia reikia? Aš nenoriu, kad tokie driskiai slankiotų aplinkui. Aš pats galiu surasti jums tokį darbą, kad po to porą savaičių praleisite ligoninėje.

Panašios užuominos, nukreiptos į pačias jautriausias jūreivių vietas (kapitonas gerai pažinojo savo auditoriją) būdavo palydimos tokia grasinančia veido išraiška ir žiauriais žvilgsniais, kad nelaimingus susitraukusius jo pavaldinius imdavo krėsti drebulys. Grasinimai dažnai būdavo sustiprinami smūgiais. Aš užsidegdavau pykčiu, matydamas tuos žeminančius užpuldinėjimus, — juk jūreivis negali atsakyti tuo pačiu, kitaip jis bus nubaustas pagal įstatymą. Sumuštasis pakildavo nuo denio ir apspangęs nuslinkdavo šalin, — įsivaizduoju, kokį kerštą troškimą jis nusinešdavo sužeistoje širdyje.

Galbūt atrodys keista, kad vėliau aš pamėgau šitą tironą. Ne mažiau keista gali atrodyti tai, kad aš tik stebėdavau, o nesipriešindavau ir neužkirsdavau kelio panašiems išsišokimams. Bet aš nebuvau toks geltonsnapis, kad velčiausi į ginčą visiems matant; geriau jau vienas kitas žmogus nukentės, negu leisti, kad kiltų maištas, per kurį pusė mūsų būtų išskersta, o kita pusė patektų į kartuves. Bet mes leisdavomės į nesibaigiančius ginčus, kai tik likdavome vieni du.

— Kapitone, — kartą tariau jam, bandydamas užgauti jame patriotinę gyslelę, nes jis laikė save patriotu, — netinka taip elgtis su amerikiečiais jūrininkais. Nedera amerikiečiui elgtis su jūreiviais lyg su šunimis.

— Amerikiečiais? — niūriai pakartojo jis. — Nejaugi tuos olandus* ir juodsnukius pietiečius jūs vadinate amerikiečiais? Aš jau keturiolika metų plaukioju jūromis, tačiau man tik vieną vienintelį kartą teko matyti jūrininką amerikietį po Amerikos vėliava. Galbūt jų galėdavote sutikti tais laikais, kai algos siekdavo trisdešimt penkis dolerius, o laivams būdavo vadovaujama taip, kaip priderėjo. Bet tie laikai negrįžtamai praėjo, ir dabar vien tik valkatos samdosi į amerikiečių laivus. Jūs to nesuprantate ir net negalite įsivaizduoti. Kaip jūs jaustumėtės, manimi dėtas, kai reikia praleisti keturiolika mėnesių laive, kur ant jūsų pečių gula visas darbas, taip pat ir atsakomybė už kiekvieno laive esančio jūreivio gyvybę, o pats turi bijoti, kad naktį, išėjęs iš kajutės, negautum peiliu į nugarą ar neišlėktum lyg akmuo iš laivo arba nebūtum viešai užpultas po kokio ginčo. Ne, nors ir bjauru, bet vienintelis būdas valdyti komandą yra laikyti ją baimėje.

— Bet paklausykite, kapitone, — tariau, — juk viskam yra ribos. Jūs žinote, kad amerikiečių laivai turi blogą vardą. Taip pat puikiai žinote, kad, jeigu ne didelės algos ir geras maistas, nė vienas žmogus pasaulyje nesisamdytų į mūsų laivus. Todėl daugelis geriau tarnauja britų laivuose, nors ten blogas maistas ir algos mažos.

— O, tie citrinininkai, — patenkintas prunkštelėjo Neirsas. — Man rodos, jie taip pat moka pašokdinti jūreivius. Tiesa, neneigsiu, kad kai kurie iš jų gana minkštos širdies...

Tai sakydamas jis šyptelėjo, lyg ką prisiminęs.

— Štai aš prisiminiau vieną dalyką, — tęsė jis, — ir dėl juoko papasakosiu, nors tai man ir ne į naudą. Tai atsitiko

---

*Ramiojo vandenyno jūreivių žargonu olandais vadinami vokiečiai ir Skandinavijos šalių gyventojai. (Autoriaus pastaba.)

septyniasdešimt ketvirtaisiais metais. Aš parsisamdžiau padėjėju į anglų laivą „Marija", kuris plaukė iš Frisko į Melburną. Man niekada neteko matyti keistesnio laivo. Maistas buvo baisus, — bjauru net lūpas priliesti, ir visas prisigėręs sugedusios citrinų sunkos. Man darydavosi bloga, pažvelgus į jūreivių pietus; ne ką geresni buvo ir man skirtieji patiekalai. Kapitonas buvo gana geras, pavarde Grinas. Tai — švelnus, tėviškas senukas. Bet komanda — vienos padugnės, kokioms vadovauti dar man nebuvo tekę. Kada tik pabandydavau truputį įkrėsti jiems proto, senis stodavo už juos! Tegu juos velniai griebia! Bet kaip mane gyvą matot, neleisiu niekam savęs stumdyti. „Kapitone Grinai, — pasakiau, — jūs galite duoti man įsakymus ir pamatysite, kad aš juos įvykdysiu. Visa kita jūsų neliečia. Jūs įsitikinsite, kad savo pareigas aš atliksiu. Kokiu būdu aš tai padarysiu — mano reikalas, ir dar negimė toks žmogus, kuris galėtų mane mokyti." Taigi „Marijos" laive buvo nemaža visokių niekšų. Senasis kapitonas įsiutino mane ir, be abejo, sukiršino visą įgulą. Nė vienas budėjimas neapsieidavo be muštynių. Žmonės ėmė manęs taip nekęsti, kad vos tik prisiartindavau, imdavo griežti dantimis. Vieną dieną aš užklupau milžiną olandą žiauriai mušantį jungą. Vienu šuoliu atsidūriau šalia ir patiesiau jį ant žemės. Kai jis pakilo ant kojų, trenkiau jam dar kartą. „Jeigu dar negana, pasakyk, — tariau jam, — ir aš tau sugrūsiu šonkaulius į vidų." Aišku, jis to nepanorėjo ir tuoj pat nurimo tarsi kunigas per laidotuves. Draugai nunešė jį į kubriką, kur jis pasinėrė į atsiminimus apie savo gimtąją Olandiją.

Kartą naktį mes patekome į bjaurų škvalą. Tuo metu mes buvome pasiekę 25° pietų platumos. Matyt, visi buvome užmigę. Kol aš atsipeikėjau iš miego, audra nulaužė forbramselį. Iššokau į denį, šaukdamasis visų pragaro galybių. Man bėgant pro didįjį stiebą, kažkas skaudžiai perrėžė petį.

Pačiupinėjau petį sveikąja ranka ir, prisiekiu šventuoju Jurgiu, užčiuopiau žeberklą. Tie galvijai persmeigė mane kaip banginį. „Kapitone!" — surikau. — „Kas atsitiko?" — klausia jis. — „Jie mane persmeigė žeberklu, — sakau. — Dievas mato, ne vienas galvijas atsakys už tai savo galva." — „Pone Neirsai, geriau lipkite žemyn, — atsakė jis. — Jeigu aš būčiau jų vietoje, jums taip lengvai nebūtų pasibaigę. Ir prašyčiau daugiau nesikeikti denyje. Jau gana, kad dėl jūsų elgesio aš netekau forbramselio; jeigu taip bus ir toliau, prarasime visus tris stiebus."

Štai kaip senasis Grinas palaikė savo įgulą. Bet palaukite, svarbiausia dar priešakyje. Kai atvykome į Melburną, senis ir sako man: „Pone Neirsai, mudu toliau negalime plaukti kartu. Neginčiju, jūs esate puikus jūrininkas. Bet man dar niekada neteko plaukioti su labiau nepakenčiamu žmogumi. Aš negaliu pakęsti jūsų išsireiškimų ir jūsų elgesio su įgula. Manau, bus geriausia mudviem išsiskirti."

Dėl tarnybos aš per daug nesijaudinau, galite būti tikras. Bet mane suėmė siutas, ir nutariau už šunybę atsilyginti tuo pačiu. Todėl pasakiau, kad vykstu į krantą apsižvalgyti; pamatęs, jog neblogai galėsiu įsikurti, grįžau ir užlipau į „Marijos" denį. „Ar jūs pasiimsite bagažą drauge, pone Neirsai?" — paklausė kapitonas. — „Ne, — atsakiau, — nemanau, kad mes išsiskirsime, negrįžę į Friską. Pagaliau, jūsų valia: aš mielai atsisveikinčiau su „Marija", bet nežinau, ar jūs galėsite sumokėti man už tris mėnesius." Jis tuoj pat išsitraukė piniginę. „Sūnau, — pasakė jis, — man rodos, aš mielai sumokėčiau ir daugiau." Taip jis man įgėlė paskutinį kartą.

Tai buvo keista išpažintis, ypač turint galvoje mūsų ginčą, tačiau ji visiškai atitiko Neirso būdą. Jeigu kartais man pasisekdavo jį nuginčyti arba net teisingai pasi-

piktindavau kokiu nors jo poelgiu ar išsireiškimu, jis, kaip vėliau sužinojau, tuoj viską užsirašydavo į savo dienoraštį (vesti dienoraštį buvo viena iš jo keistų užgaidų), kur pripažindavo mane teisiu. Taip pat buvo ir su jo tėvu: jis nekentė jo, bet pasakodavo apie jį taip atvirai ir nuoširdžiai, kad aš net žavėdavausi. Niekada anksčiau nebuvau sutikęs tokio keisto būdo žmogaus. Jis buvo apdovanotas protu, nebuvo jam svetimas ir teisybės jausmas, tačiau ne mažesnę įtaką jo poelgiams turėjo įgimta tuštybė ir pagieža, o pastaroji dažniausiai nugalėdavo protą.

Tokia pat keista buvo ir jo drąsa. Šis žmogus drąsiai eidavo pasitikti pavojų; nelaimė, nors ir labiausiai netikėta, neužklupdavo jo nepasiruošusio. Kita vertus, man niekada neteko sutikti tokio nervingo žmogaus, slegiamo blogiausių nujautimų. Jis nelaukė nieko gero iš gyvenimo, o iš jūrininko gyvenimo — tuo labiau. Jo drąsa kildavo iš šaltos, apskaičiuotos baimės. Jis priversdavo mūsų mažą laiviūkštį drąsiai stoti į kovą su štormu, atsisakydamas dreifuoti; aš tokiais atvejais laikydavau save žuvusiu, o jūreiviai panikoje blaškydavosi po denį.

— Aš manau, — sakydavo Neirsas tomis akimirkomis, — nė vienas žmogus negalėtų ištverti taip ilgai, kaip aš; dabar niekas neišdrįs pasakyti, kad aš blogas jūrininkas. Tiek girtas, tiek blaivas aš galiu išvengti katastrofos kaip ir bet kuris kapitonas.

Bet čia pat jis pradėdavo jaudintis ir abejoti, kuo viskas baigsis, imdavo daug plepėti apie pavojus jūroje, o ypač plaukiant škuna su tokiu burių įrengimu, kuris jam atrodė neleistinas; jis išskaičiuodavo visas galimybes nuskęsti, pasakodavo apie laivus, kurie išnykdavo už horizonto ir niekada nebegrįždavo atgal.

— Pagaliau, — graudendavosi jis, — tai neturi jokios reikšmės. Aš nesuprantu, kodėl mes taip trokštame gy-

venti? Jeigu aš galėčiau sugrįžti į vaikystę, įsilipti kieno nors obelin ir visą likusį gyvenimą praleisti valgydamas vogtus obuolius, tada dar suprasčiau. Bet kas tenka suaugusiųjų daliai — jūreivystė, politika, bažnyčia ir visa kita — yra beprasmiška. Man jau geriau eiti tiesiog į dugną.

Sunku įsivaizduoti, kaip audros metu tokios kalbos slegia žmogų, nepratusį prie jūros. Jūrininkams (kaip mes juos įsivaizduojame ir kokie jie iš tikrųjų yra) baisiai netinka toks nuolatinis nelaimės šaukimasis.

Bet iki kelionės pabaigos su šia Neirso būdo puse man dar teko daug arčiau susipažinti.

Išėjęs į denį septynioliktosios dienos rytą, pamačiau, kad visos burės sutrauktos rifais, o škuna vis tiek smarkiai skrieja neramiu jūros paviršiumi. Iki šiol mus lydėjo pasatų šniokštimas ir ištemptų burių plazdėjimas. Artėjant prie salos, mane vėl apėmė ilgai tramdytas susijaudinimas. Jau keletą dienų mano dėmesys buvo sutelktas į loto parodymus, į kasdieninius ilgumos ir platumos matavimus ir į mūsų nueito kelio žymėjimą žemėlapyje. Ir dabar pažvelgęs į kompasą, paskui į loto parodymus, aš įsitikinau, kad mums sekasi: mes laikėmės savo kurso ir nuo vakar vakaro devintos valandos skriejome virš aštuonių mazgų į valandą greičiu. Aš su pasitenkinimu giliai atsikvėpiau. Staiga mano dėmesį patraukė keista jūros ir dangaus spalva ir man nusmelkė širdį. Škuna pasirodė man kažkokia labai mažytė, paniurę ir susirūpinę žmonės nuolatos žvalgėsi į dangų. Surūgęs Neirsas net nesiteikė man linktelėti labo ryto. Jis taip pat, atrodo, buvo susirūpinęs ir įdėmiai sekė laivo plaukimą. Negera nuojauta dar labiau sustiprėjo, kai prie vairo pamačiau patį Džonsoną. Aš pastebėjau, kad jis įtempdavo visas jėgas, norėdamas pasukti vairą. Kai laivo užpakalyje iškildavo juoda ir grėsminga vandens siena, jis skubiai lyg vejamas žvėris mesdavo žvilgsnį atgal per petį

ir dar daugiau įtraukdavo galvą į pečius, tarsi laukdamas smūgio. Visa tai aiškiai rodė, kad kažkas ne visai gerai, ir tuo metu nebūčiau galėjęs gauti tiesaus atsakymo į tuos klausimus, kurių nedrįsau niekam užduoti. Jeigu nepaisydamas, kad kapitono veidas toks neramus, būčiau išdrįsęs paklausti, jis man būtų priminęs mano — superkargo — pareigas (jis niekada nepraleisdavo progos šį vardą ištarti su pašaipa) ir būtų šiurkščiai pataręs sėdėti kajutėje. Man neliko nieko kito, kaip tik spėlioti, kol kapitonas pats teiksis paaiškinti padėtį. Tai įvyko greičiau, negu tikėjausi. Kinas virėjas pašaukė mus pusryčių, ir mudu susėdome kajutėje už siauro stalo vienas prieš kitą.

— Paklausykite, pone Dodai, — pradėjo jis, keistai pažvelgęs į mane, — mums reikia aptarti vieną reikalą. Paskutines dvi dienas jūra labai nerami, o dabar ėmė kilti aukštos bangos. Barometras krinta, vėjas kas minutę stiprėja, ir man atrodo, kad artėja didelė audra. Jeigu gulsime į dreifą, mus gali nunešti dievai žino kur — net į pasaulio kraštą. Jeigu laikysimės kurso, tai salą pasieksime ryt po pietų ir galėsime pasislėpti užuovėjoje, jei ir nebeįplauksime į įlanką. Dabar jūs turite nuspręsti štai ką: ar mes dreifuosime, tuo suteikdami progą kapitonui Trentui mus aplenkti, ar rizikuosime savo škuna. Aš privalau taip vadovauti laivui, kad jūs būtumėte patenkintas, — pridūrė jis piktai išsišiepdamas. — Taigi, šitą klausimą privalo spręsti būtent superkargas.

— Kapitone, — atsakiau pastiręs iš baimės, — geriau jau rizika, negu tikras pralaimėjimas.

— Visas gyvenimas — rizika, pone Dodai, — tarė jis. — Bet reikia spręsti tuojau arba niekada. Po pusvalandžio nė pats archangelas Gabrielius nesugebės paguldyti škunos į dreifą.

— Tegul bus taip! — pasakiau. — Plaukiame pirmyn.

— Gerai, pirmyn! — pakartojo kapitonas ir įniko į savo pusryčius. Likusį pusvalandį jis valgė pyragą ir tuščiai svajojo, kaip dabar būtų gera atsidurti San Franciske.

Vėl nuėjęs į denį kapitonas perėmė vairą iš Džonsono, nes tokiame ore nė vienam iš jūreivių nebuvo galima jo patikėti. Aš stovėjau šalia, ir dėl to jaučiausi saugus. Džiaugiausi, žiūrėdamas į putotą jūrą ir galvodamas apie ryžtingą savo sprendimą, nors mano džiaugsmas buvo atmieštas baime. Stiprus vėjas siautė virš galvų, kartais taip sustaugdamas, kad man širdis iš baimės nutirpdavo. Jūra be atvangos puolė mus, ir didžiulės bangos talžė bortą. Jos ėmė lieti denį ir mums teko skubiai uždaryti liukus.

— Ir visa tai kenčiame dėl pono Pinkertono dolerių! — staiga sušuko kapitonas. — Dėl tokių biznierių, kaip jūsų draugas, pone Dodai, jūroje žuvo daugybė šaunių vyrų. Kas jiems vienas laivas, net ir du? Juk laivai apdrausti. Ką jiems reiškia jūreivių gyvybė, palyginus su tūkstančiais dolerių? Jiems tik reikia, kad skubiai nuplauktum iš vieno uosto į kitą, ir tokio kvailio kapitono, kaip aš, kuris gena laivą į tikrą pražūtį. Aš pats nesuprantu, kodėl apsiėmiau.

Kuo greičiausiai, kiek tik leido padorumas, pasitraukiau į kitą laivo pusę. Šitoks mūsų pokalbis visai nepataisė mano nuotaikos, o priešingai, privertė mane nenoromis apmąstyti savo padėtį. Aš rizikavau savo gyvybe ir stačiau į pavojų dar septynis žmones. Dabar turėjau pakankamai laiko apgalvoti — kam visa tai daroma? Tam, kad įsigytume didelį kiekį mirtinų nuodų — štai koks atsakymas. Aš pagalvojau, jeigu kalbos apie pomirtinį gyvenimą nėra vien pasakos ir jeigu man dabar tektų stoti prieš amžinąjį teisėją, tai man tikrai būtų sunku surasti pasiteisinimą. „Tiek to, Džimai, — pamaniau, — visa tai darau dėl tavęs."

Apie vienuoliktą valandą buvo sutrauktas trečias groto rifas, ir Džonsonas, atsisėdęs sukryžiuotom kojom ant šlapių grindų, kartu su dviem jūreiviai ėmė skubiai taisyti štorminį grotą.

Po pietų nulipau nuo denio į kajutę ir susmukau kampe. Vargšė „Nora Krein" šuoliavo kaip medžiotojų persekiojamas elnias; aš atsitrenkdavau tai į stalą, tai į gultus, ir greitai visas mano kūnas pasidengė mėlynėmis. Viršuje siautėjo jūra, ir visi audros garsai — vėjo cypimas, laivo korpuso girgždėjimas, virvių pliaukšėjimas, bangų dūžiai į bortus, — susiliejo į vientisą gausmą. Kartais tariausi girdys kažkokį kitą širdį veriantį garsą, lyg angelo verksmą, kuris viską nustelbdavo. Man rodės, kad žinau to angelo vardą, — jo sparnai juodi kaip naktis. Atrodė neįtikėtina, kad žmogaus rankų tvarinys galėtų atsispirti barbariškai jūros jėgai: škuna buvo mėtoma nuo vieno vandens kalno ant kito; vandens masės ritosi per jos viršų ir draskė, laužė laivą per kiekvieną sudūrimą. Kiekviena lentelė meldė pasigailėjimo, bet škuna nenusileido vėjui ir bangoms, ir nejučiomis aš pajutau simpatiją šiam mažam laivui ir jo didvyriškoms pastangoms. Ėmiau žavėtis jo patvarumu, ir šios mintys nors trumpam išblaškydavo mane ir nuvydavo šalin mirties baimę. Širdyje laiminau žmones, kurie pastatė tokį mažą ir stiprų laivo korpusą. Dirbdami jie galvojo ne vien apie atlyginimą, bet ir apie tuos, kuriems teks tuo laivu plaukioti.

Visą vakarą ir visą naktį aš sėdėjau kajutės kampe ar gulėjau ant savo gulto atviromis akimis. Auštant naujas baimės priepuolis išvijo mane į denį. Niekada man neteko patirti sunkesnių valandų. Džonsonas ir Neirsas paeiliui keitė vienas kitą prie vairo. Baigę savo pamainą, jie nusileisdavo į kajutę. Pirmą žvilgsnį jie mesdavo į barometrą, paskui imdavo susiraukę jį stuksenti — barometras nepaliaujamai krito. Po to, jeigu tai būdavo Džonsonas, išsiimdavo iš bufeto sviestainį

ir, atsirėmęs į bufetą, stačiomis jį sukramtydavo. Jis padarydavo man malonę, kreipdamasis į mane sąmojingomis pastabomis, kaip antai: „Velniškai šalta ten viršuje, pone Dodai" arba su pašaipa: „Patikėkite, tokią naktį nelabai malonu vilkėti pižamą." Pasakęs ką nors pašaipaus, jis virsdavo ant gulto ir kietai miegodavo dvi valandas iki kito budėjimo. O kapitonas nei valgė, nei miegojo. „Jūs čia, pone Dodai?" — pažiūrėjęs į barometrą, jis kreipdavosi į mane. — „Tad štai mes esame per šimtą keturias mylias (ar panašiai) nuo salos ir lekiame kaip pasiutę. Mes pasieksime ją rytoj apie ketvirtą valandą, o gal ir ne, visaip gali būti — štai kokios naujienos. Dabar, pone Dodai, kai aš jums paaiškinau padėtį, kraustykitės ant savo gulto atgal, nes matote, kad aš mirtinai pavargęs." Po šitokios mandagios pastabos jis kietai sukąsdavo savo cigarą ir likusį laiką praleisdavo spoksodamas į lempą, mirksinčią tabako dūmų debesyje. Vėliau jis prisipažino man, kad tada jautėsi laimingas. Aš niekada to nebūčiau įspėjęs. „Žinote, — pasakė jis, — vėjas mums buvo labai palankus, bet jūra įsiutusi, o čia dar škuna ėmė ožiuotis. Barometras rodė, kad mes labai arti tikro pragaro, ir nebuvo galima suprasti, ar mes tolstame nuo jo, ar lekiame į patį centrą. Tokiais momentais viskas tampa kažkaip iškilminga, ir žmogus pakyla pats savo akyse. Taip jau mes esame sutverti, pone Dodai."

Rytmečio skaistumas nelėmė nieko gero; oras buvo grėsmingai vaiskus, dangus grynas, horizontas švarus ir aiškus. Vėjas ir didžiulės bangos, dabar dar labiau išaugusios, nenuilstamai mus persekiojo. Aš stovėjau ant denio, žado netekęs iš siaubo, ir jaučiau, kad raumenys atsisako klausyti manęs; laivui neriant į prarają, man kojos sulinkdavo per kelius kaip popierinės, ir širdis sustodavo plakus, kai juodas vandens kalnas visa savo mase griūdavo ant borto ir aš iki kulkšnių atsidurdavau vandenyje.

Teturėjau vieną troškimą — nuslėpti mane apėmusį siaubą, elgtis kaip pridera ir, kas man beatsitiktų, neprarasti savitvardos, tarsi „taip jau mes esame sutverti", kaip sakė kapitonas. Atėjus pusryčių metui, aš prisiverčiau išgerti karštos arbatos puodelį. Po to buvau nusiųstas pažiūrėti, kiek laiko. Ašarojančiomis akimis spoksodamas į chronometrą, aš stebėjausi, kam reikalingas škunos vietos nustatymas, jei ji lekia kaip iššautas sviedinys per šėlstančią jūrą.

Priešpiečio valandos slinko kankinamai monotoniškai, kupinos pavojaus nujautimo. Kiekvienas vairo posūkis buvo rizikingas ir drauge neišvengiamas kaip gaisrininko šuolis nuo liepsnojančių kopėčių.

Atėjo vidurdienis. Kapitonui pietus atstojo jo darbas, o man — kapitono stebėjimas. Jis pažymėjo laivo vietą žemėlapyje su pedantišku tikslumu; tai man atrodė juokinga ir pasigailėtina — juk gali būti, kad to žemėlapio nebepamatys nė vienas žmogus, gal tik smalsios žuvys. Išmušė pirma valanda, paskui antra. Kapitonas kas valandą darėsi vis niūresnis ir labiau įsiutęs; aš pirmą kartą pamačiau žmogaus akyse užslėptą kraujo troškimą. Gaila būtų jūrininko, kuris tokią akimirką išdrįstų jo nepaklausyti.

Staiga jis pasisuko į stovintį Džonsoną.

— Du rumbai nuo laivo priekio, — išgirdau jo žodžius, ir jis pats stojo prie vairo.

Džonsonas linktelėjo ir persibraukė per akis atgalia ranka. Jis palaukė, kol škuna atsidūrė ant bangos keteros ir puolė lipti į grotstiebį. Aš stebėjau, kaip jis kilo aukštyn, apmirdamas, kai škuna slysdavo nuo bangos, ir naudodamasis kiekvienu akimirksniu, kai ji išsilygindavo. Pagaliau jis pasiekė rėją ir, viena ranka apsikabinęs stiebą, įsmeigė žvilgsnį į horizontą pietvakariuose. Dar kiek, ir, mikliai nuslydęs lynu žemyn, jis jau stovėjo denyje, visa

savo išvaizda patvirtindamas kapitono spėjimą. Dar akimirksnis — ir jis vėl buvo savo vietoje prie vairo; išvargęs prakaituotas jo veidas suspindo šypsena, vėjas taršė jam plaukus ir rūbus.

Neirsas atsinešė iš kajutės žiūronus ir ilgai tylėdamas stebėjo horizonto liniją. Aš taip pat stengiausi ką nors įžiūrėti plika akimi. Pamažėle baltoje vandenų platybėje ėmiau skirti lopelį, kuris atrodė baltesnis už vandenį, ir pieniškai baltą miglą. Mano ausys staugiančiame uragane išgirdo žemesnę, grėsmingesnę gaidą — ilgą griausmingą į rifus dūžtančių bangų dundesį. Neirsas patrynė žiūronus į rankovę ir padavė man, ranka parodydamas kryptį. Nesuskaičiuojamos siuntančių bangų keteros mirgėjo ir šoko žiūrono apibrėžtame apskritime. Švystelėjo blyškus dangaus lopinėlis, aštri horizonto linija, iškapota bangų viršūnių, ir staiga — tik vieną trumpą akimirksnį — aš išvydau tai, dėl ko mes taip sunkiai ir ilgai keliavome: pamačiau brigo stiebus su plevėsuojančia vėliava ir vėjo blaškomą suplėšytą topselį. Dar ir dar kartą aš su didžiausiu vargu suradau tą tašką. Žemės nebuvo matyti, sudužęs laivas tarsi kabėjo tarp vandens ir dangaus — niekad gyvenime man neteko matyti vienišesnio daikto. Kai arčiau priplaukėme, pamačiau, kad į abi puses nuo jo tęsiasi bangų mūšos linija, žyminti rifo pakraštį. Ties šia linija aukštai ore driekėsi vandens purslų debesis, ir bangų mūša dundėjo tarsi kanonada.

Po pusvalandžio mes visai priartėjome prie rifo. Dar kiek laiko sugaišome, plaukdami palei jį; pagaliau jūra šiek tiek aprimo, ir škuna ėmė plaukti lygiau. Vadinasi, mes užplaukėme už salos — taip aš tikslumo dėlei pavadinau tą vietą, kur tesimatė putos, vandens purslai ir perkūniškai dundėjo dūžtančios bangos. Aplenkę povandeninę uolą, mes pagaliau pasukome į lagūną.

Tryliktas skyrius

SALA IR SUDUŽĘS LAIVAS

Komanda džiūgavo. Tai buvo matyti iš jų skubėjimo ir spindinčių veidų. Džonsonas šypsodamas sukinėjo vairą, Neirsas tyrinėjo salos žemėlapį, ir jo žvilgsnis dabar buvo ramus. Jūrininkai susigrūdo denio priešakyje ir garsiai šnekučiuodami rodė vienas kitam salą — po daugelio dienų, praleistų bekraštėje jūroje, tas mažas žemės sklypelis traukė visus kaip pakerėtas. Mūsų džiaugsmas dar sustiprėjo, kai, pasiekus saugią vietą, aprimo ir vėjas, — tai vienas iš tų keistų sutapimų, dėl kurių likimas kartais atrodo panašus į išdykusį mokinuką.

O man vienas rūpestis pakeitė kitą. Vos praėjo baimė dėl gyvybės, mane tuoj suėmė kita baimė — vos spėjau įsitikinti, kad mes saugioje vietoje, mane nusmelkė mintis, kad Trentas galėjo čia būti buvęs prieš mane. Aš įkopiau į stiebą ir atidžiai apžvelgiau koralinio rifo ir dūžtančių bangų žiedą, kuris supo žydrąją lagūną. Joje aiškiai galėjau išskirti dvi saleles — Midl Bruks ir Louver Bruks — kaip buvo nurodyta jūrų žinyne. Dvi žemos, krūmais apaugusios, smėlėtos žemės juostos su žėrinčiais paplūdimiais tęsėsi į rytus ir į vakarus kokią mylią ar pusantros. Jas skyrė siauras kanalas. Virš jų sukosi, rykavo, klykė ir plazdeno sparnais nesuskaičiuojami pulkai baltų ir juodų jūros paukščių. Juodieji buvo žymiai didesni. Šis sparnuočių debesis blaškėsi ore, susivydamas lyg verpetas tai čia, tai ten, blizgėjo saulėje, tai susimesdamas į krūvą, tai vėl pasklisdamas virš lagūnos; nuo to mirguliavimo man ėmė raibti akys. Truputį toliau, kur prie pat kriokiančios bangų mūšos linijos sukosi kitas pulkas, juodavo „Skrajojantis debesis". Jo burės, išskyrus sudraskytą topselį, buvo glaudžiai

suvyniotos, ir ant grotstiebio plevėsavo raudona anglų prekybinio laivyno vėliava. Laivas, pareikalavęs tiek daug statytojų pastangų, palikęs tiek prisiminimų daugelio žmonių gyvenime ir aplankęs tolimiausius vandenyno kampelius, dabar pamažu ardomas monotoniškų bangų smūgių baigė savo egzistavimą. Grakšti „Nora Krein" artinosi prie jo, tarsi grobuonis prie maitos. Kiek mano žvilgsnis aprėpė, niekur aplink nesimatė nei žmonių, nei jų buvimo pėdsakų. Nesimatė škunos iš Honolulu su ginkluotais varžovais, niekur nekilo dūmelis nuo laužo, prie kurio aš jau vaizdavausi Trentą kepant jūrų paukštį. Atrodė, kad mes suspėjome atvykti laiku, ir aš su palengvėjimu giliai atsikvėpiau.

Bet galutinai tuo įsitikinau tik tada, kai mes visai priartėjome prie mūšos linijos ir jūrininkas su svambalu rankoje užėmė savo vietą, o kapitonas užlipo ant fokstiebio rėjos, ruošdamasis pravesti laivą siauru praėjimu tarp koralinių rifų. Visos aplinkybės buvo mūsų naudai: besileidžianti saulė švietė mums į nugarą, vėjas smagiai pūtė bures, ir atoslūgis dar nebuvo prasidėjęs. Dar akimirksnis — ir mes pilnu greičiu pračiuožėme tarp dviejų rifų, apie kuriuos kunkuliavo vandens verpetai; buvo matuojamas gylis, kapitonas nekantriai svaidė komandas, ir škuna mikliai laviravo tarp pavojingų povandeninių uolų. Už valandos mes nuleidome inkarą šiaurės rytiniame Midl Bruks salos gale, penkių sieksnių gylyje. Burės tuoj buvo suvyniotos ir paristos, po to reikėjo išvalyti valtis nuo visų tų atliekų, kurių prisirenka ilgai būnant jūroje; darbas užtruko arti valandos, ir visą tą laiką aš blaškiausi po denį, lyg kankinamas dantų skausmo. Perėjimas iš siautėjančios jūros į palyginti ramią lagūną sukrėtė mano nervus, aš negalėjau nustygti vietoje; lėti jūrininkų judesiai, mirtinai nuvargusių audros metu, siutino mane tarsi asmeninis

įžeidimas, o paukščių klyksmai kažkodėl priminė laidotuvių giesmes. Man palengvėjo tik tada, kai su Neirsu ir pora jūreivių įšokome į valtį ir pagaliau pasukome prie „Skrajojančio debesies".

— Jo išvaizda gana pasigailėtina, ar ne? — pasakė kapitonas, linktelėjęs į sudužusį laivą, kai mes priartėjome prie jo per pusę mylios. — Atrodo, jam nelabai patinka šis uostas, ir nematyti, kad kapitonas Trentas būtų labai rūpinęsis savo laivu. Greičiau, vyručiai, — kreipėsi jis į jūreivius, — šiandien visi gausite leidimą į krantą, galėsite aplankyti paukščius ir sukelti visą miestą ant kojų.

Visi nusikvatojome, išgirdę tokį pasiūlymą, ir valtis ėmė dar greičiau slysti raibuliuojančiu lagūnos paviršiumi. „Skrajojantis debesis" būtų atrodęs menkas didžiulėje San Francisko prieplaukoje, bet už „Norą Krein", kuri taip ilgai mums atstojo visą pasaulį, jis buvo bent tris kartus didesnis. Kai mes sustojome prie jo borto, mus prislėgė jo milžiniškas dydis. Laivas gulėjo priekiu į rifą, į kurį be paliovos dužo mėlyni vandens kalnai. Norėdami patekti prie dešiniojo borto, turėjome apiplaukti laivagalį. Vairas buvo atsuktas iki galo, ir mes galėjome perskaityti užrašą:

SKRAJOJANTIS DEBESIS
Hulis

Iš kitos pusės, maždaug ties jutu, per bortą kabėjo virvinių kopėčių liekanos. Jomis mes ir užlipome viršun.

Tai buvo talpus laivas — jutas iškilęs virš denio per tris pėdas; tuoj už fokstiebio jūreivių kubrikas ir kambuzas. Viena valtis gulėjo prie vairininko būdelės, o kitos dvi, didesnės, buvo pritvirtintos abiejose denio pusėse savo vietose. Iš lauko ir iš vidaus brigas buvo išdažytas baltai, kaip ir tinka

tropikuose; vėliau mes sužinojome, kad falšbortas ir liukai buvo apvedžioti žalia spalva. Tačiau, pirmą kartą įžengę į laivą, nieko negalėjome išskirti, nes viską dengė guano — paukščių išmatų — sluoksnis. Paukščiai klykdami suko ratus apie vienišą laivą. Atidarę duris į kambuzą, mes atšokome atgal, — tokia daugybė paukščių ėmė verstis laukan. Jie buvo laukinės išvaizdos, dideliais snapais, kai kurie juodieji savo dydžiu prilygo ereliams.

Viduriniame denyje po guano sluoksniu mes aptikome porą statinaičių. Šiek tiek jas apvalę, pamatėme, kad jose gėlas vanduo ir sūdyta kiauliena. Matyt, Trentas su savo jūrininkais jau buvo paruošęs maisto atsargas ir ketino valtimis pasiekti Honolulu, kai horizonte pasirodė „Audra". Daugiau denyje mes neaptikome nieko įdomaus. Vėjo plakamas topselis buvo sutraukęs laivavirves, ir dabar jas švilpdamas plaikstė vėjas.

Nedrąsiai ir kartu kažkaip iškilmingai mudu su Neirsu nusileidome į laivo vidų. Sraigtiniai laiptai nuvedė mus prie pertvaros, kuri dalino jutą į dvi dalis. Pirmoje buvo sukrautos kai kurios atsargos ir stovėjo du gultai, Neirso nuomone, virėjo ir antrojo padėjėjo. Antrojoje dalyje buvo pasagos formos kajutkompanija, kairėje pusėje — sandėlis ir vyresniojo padėjėjo kajutė, o dešinėje — kapitono kajutė ir tualetas. Mes ten tik žvilgtelėjome; mus domino kajutkompanija. Čia buvo tamsu, nes liukas buvo ištisai padengtas paukščių mėšlu; oras buvo tvankus ir dvokiantis. Spiečiai musių sukosi mums apie veidus. Aš nustebau, radęs musių Midvėjaus salose, — visada maniau, kad jos yra neišvengiamos žmogaus ir jo maisto likučių palydovės. Tikriausiai jos čia pateko su kokiu nors laivu, ir, matyt, gana seniai, nes jų spėjo privisti gausybė.

Ant grindų mėtėsi netvarkingai suversti rūbai, knygos, jūreivystės prietaisai ir įvairiausi daiktai, kurių atsiranda

jūrininkų lagaminuose po ilgo plaukiojimo. Visa tai buvo išmėtyta, staiga kilus pavojui. Buvo kažkaip keista kapstytis toje tamsioje kajutėje, drebančioje nuo bangų smūgių ir pilnoje veriančio paukščių klyksmo; čiupinėti daiktus, kuriuos tie žmonės vertino ir kurie dengė jų kūnus, — senus suadytus apatinius baltinius, pižamas su keistais raštais, sunešiotus šarvus, odines striukes, kvepalų buteliukus, siuvinėtus marškinius, švarkus iš japoniško šilko, — rūbus, tinkamus nešioti visokiais atvejais, pradedant naktiniu budėjimu denyje ir baigiant viešbučio veranda. Tarp jų mėtėsi knygos, cigarai, pypkės, tabakas, daug raktų, surūdijęs pistoletas ir daugybė pigių niekniekių — bronziniai papuošalai iš Benareso, kiniškos vazelės ir paveikslai, keistos kriauklės, suvyniotos į vatą, — visa tai, be abejo, buvo skirta artimiesiems, greičiausiai gyvenantiems Hulyje, iš kur kilęs Trentas ir kur statytas laivas.

Mūsų dėmesį patraukė pietums padengtas stalas, apkrautas masyviais indais, kuriuose tebebuvo maisto liekanos: indas su uogiene, kavos tirščiai puodeliuose, užkandžių likučiai, paskrudinta duona ir dėželė kondensuoto pieno. Staltiesė, anksčiau buvusi raudonos spalvos, prie kapitono lėkštės buvo aplieta kažkokiu tamsiu skysčiu, matyt, kava; kitoje stalo pusėje ji buvo atversta, ir ant pliko stalo stovėjo rašalinė su plunksnakočiu. Kėdės netvarkingai sustatytos aplink stalą, tarsi žmonės, baigę pietauti, būtų dar sėdėję rūkydami ir šnekučiuodamiesi; viena sulaužyta kėdė gulėjo ant grindų.

— Žiūrėkite, jie dar rašė žurnalą, — tarė Neirsas, rodydamas į rašalinę. — Reiškia, jie buvo užklupti netikėtai, kaip paprastai. Turbūt nėra nė vieno kapitono, kurio žurnalas nelaimės valandą būtų visiškai tvarkingas. Paprastai tenka iš karto užpildyti viso mėnesio spragą, tenka užsiimti romanų rašymu, kaip kokiam Čarliui Dikensui. Iš karto

matyti, kad tai citrininkai, — pridūrė jis su panieka. — Uogienė ir skrudinta duona — kapitono patiekalas! Bjaurios, purvinos kiaulės!

Ši panieka čia nesantiems žmonėms nemaloniai mane paveikė. Aš nejaučiau Trentui ar bet kuriam jo dingusios gaujos nariui jokių simpatijų, bet ši apleista griūvanti kajutė, kadaise buvusi jų prieglobsčiu, prislėgė mane. Žmogaus rankų tvarinio žuvimas toks pat liūdnas kaip ir žmogaus mirtis, ir mane apvaldė nuojauta, kad mane supantys daiktai saugo prisiminimą apie čia įvykusią tragediją.

— Man čia negera, — tariau. — Eikim verčiau į denį pakvėpuoti grynu oru.

Kapitonas linktelėjo.

— Nyku, ar ne? — pritarė jis. — Bet pirmiausia norėčiau surasti signalinius ženklus. Norėčiau iškelti signalą „Komandos apleistas" ar ką nors panašiai, tai papuoštų mūsų salą. Kapitonas Trentas dar nepabuvojo čia, bet netrukus jis gali pasirodyti — tai nudžiugs, pamatęs signalus ant brigo.

— Ar nebūtų galima panaudoti kokį nors oficialų išsireiškimą? — paklausiau, užsikrėtęs jo fantazija. — Pavyzdžiui, „Parduota draudimo kompanijai. Smulkesnę informaciją galima gauti pas Dž.Pinkertoną, San Franciskas, Montana."

— Ką gi, — atsakė Neirsas, — manau, kad koks nors senas bocmanas galėtų tai padaryti, jei tam reikalui duotumėte jam kokią dieną ir dosniai apdovanotumėte tabaku. Bet man ši užduotis per sunki. Aš galiu sugalvoti ką nors trumpai ir aiškiai, pavyzdžiui, KB — skubus pranešimas „Suk atgal" arba LM — įspėjimas „Šis rajonas yra pavojingas", o gal jums patinka PQH — „Praneškite laivo savininkams, kad laivas sutvarkytas"?

— Truputį per anksti, — tariau, — bet Trentui tai smarkiai įgels. Man patinka PQH.

Signalines vėliavėles radome kapitono kajutėje. Jos buvo tvarkingai sudėliotos į stalčiukus, pažymėtus raidėmis. Neirsas atrinko reikalingas vėliavėles, ir mes grįžome į denį. Saulė buvo beveik pasislėpusi už horizonto, ir jau temo.

— Ei tu! Neliesk to vandens, kvaily! — suriko kapitonas jūrininkui, kuris sėmė vandenį iš statinaitės. — Vanduo pašvinkęs!

— Atleiskite, pone, — atsakė šis, — jo skonis visai geras.

— Palauk, aš paragausiu, — tarė Neirsas ir, pasėmęs kaušą, kilstelėjo prie lūpų. — Iš tikrųjų, — nustebo jis. — Vadinasi, jis buvo prašvinkęs, o paskui vėl pasidarė šviežias. Keista, ar ne tiesa, pone Dodai? Aš girdėjau apie panašų atsitikimą viename laive, plaukusiame pro Keip Horną.

Kažkokia keista gaidelė suskambo jo balse, ir aš pažvelgiau jam į veidą. Jis stovėjo pasistiebęs ant pirštų galų ir smalsiai dairėsi aplink laivą, o jo išraiška rodė tramdomą susijaudinimą.

— Jūs patys netikite tuo, ką sakote! — sušukau.

— O, aš žinau, ką kalbu, — atsakė jis ir ramindamas uždėjo ranką man ant peties. — Tokie atsitiktinumai visai galimi. Bet man dabar rūpi kas kita.

Tai pasakęs, jis pasišaukė vieną jūreivį, padavė jam signalines vėliavėles, o pats priėjo prie svarbiausio signalinio falo. Po valandėlės vietoje raudonos britų vėliavos suplevėsavo amerikietiška, o ant fokstiebio suplazdėjo signalas PQH.

— O dabar stokite prie pompų, — tarė Neirsas, kiek pasigėrėjęs signalu su amerikiečių jūrininkui būdinga savimeile. — Reikia pažiūrėti, koks vanduo čia, lagūnoje.

Vožtuvai buvo atidaryti, ir pasigirdo laukinė paleistos pompos kakofonija; dvokiančio vandens srovės pasipylė ant denio ir išvagojo guaną. Neirsas rymojo ant turėklų, stebėdamas purvino vandens srovę, tarsi matytų joje kažką įdomaus.

— Ko jūs taip susirūpinęs? — paklausiau.

— Ką gi, galiu paaiškinti, — atsiliepė jis. — Bet pirmiausia štai ką noriu pasakyti: pažvelkite į tas valtis — viena prie bokštelio, o kitos dvi abiejuose laivo šonuose. Tai kur ta valtis, kurią Trentas nuleido, kai dalis jo jūreivių nuskendo?

— Tikriausiai jis vėl ją įkėlė į brigą — atsakiau.

— Gerai, bet paaiškinkite kam?' — atrėžė kapitonas.

— Išeina, kad brige buvo dar viena valtis, — išreiškiau aš savo spėliojimą.

— Gal ir buvo, neneigiu, — pasakė Neirsas. — Tik nežinau, kam ji reikalinga, nebent kapitonui mėnesienos naktimis paplaukioti apie brigą grojant akordeonu.

— Bet argi tai svarbu? — tariau.

— Ir aš taip pat manau, — pasakė jis žvelgdamas per petį, kaip pro špigatus teka vanduo.

— Ar ilgai dar ta pompa riaumos? — paklausiau. — Juk taip mes perpompuosime visą lagūną. Pats kapitonas Trentas sakė, kad laivas nusėdo ant seklumos su pramuštu priekiu.

— Jis taip sakė? — nutęsė Neirsas reikšmingu tonu. Vos jam ištarus tuos žodžius, pompa porą kartų užspringo ir visai nutilo; jūreiviai metė šalin rankenas. — Na, ką jūs dabar pasakysite? — paklausė jis. — Tai štai, pone Dodai, — tęsė kapitonas tylesniu balsu, bet vis taip pat nerūpestingai stovėdamas prie turėklų, — šis laivas sveikas kaip ir „Nora Krein". Man toks įtarimas kilo dar prieš patenkant į brigą, o dabar aš galutinai tuo įsitikinau.

— Tai neįmanoma! — sušukau. — Jūs, vadinasi, norite pasakyti, kad Trentas...

— Aš nieko nenoriu pasakyti apie Trentą; nežinau, gal jis melagis, o gal tik baili boba. Aš tik pranešu faktą, — pasakė Neirsas. — Ir dar štai ką pasakysiu: man pačiam ne kartą teko plaukioti laivais su didele grimzle, ir aš žinau, ką kalbu; taigi sakau, kad tada, kai brigas užplaukė ant seklumos, tereikėjo pasidarbuoti šešias ar septynias valandas, ir jis lengvai būtų buvęs nukeltas. Tai aišku kiekvienam žmogui, kuris bent porą kartų buvo jūroje.

Aš riktelėjau iš nustebimo. Neirsas įspėdamas pakėlė pirštą.

— Atsargiai, jie neturi apie tai nieko žinoti, — pasakė jis. — Manykite, ką norite, tik nieko nekalbėkite.

Aš apsidairiau. Jau visai baigė temti. Tolumoje spindėjo žiburėlis — ten stovėjo „Nora Krein". Mūsų jūreiviai, baigę savo darbus, rūkė viduriniame denyje, ir smilkstančių pypkių liepsnelės apšvietė jų veidus.

— Kodėl Trentas nenukėlė laivo nuo seklumos? — paklausė kapitonas. — Kodėl jis buvo pasiryžęs sumokėti pasakišką sumą už jį San Franciske, kai pats būtų galėjęs jį ten atplukdyti?

— Galbūt jis tada dar nežinojo, ko jis vertas? — spėliojau.

— O ar mes žinome? — sušuko Neirsas. — Tačiau aš nenoriu jūsų nuliūdinti, man jūsų gaila, pone Dodai. Juk suprantu, kaip visa tai jus jaudina. Galiu pasakyti tik štai ką: atvykau čia, negaišdamas laiko, ir dabar imsiuos šio darbo, pasiraitęs rankoves. Noriu jus nuraminti bent dėl vieno dalyko — su manimi neturėsite bėdos.

Jo balsas skambėjo nuoširdžiai ir draugiškai, ir aš sugriebęs stipriai spustelėjau jam ranką, — angliškai kalbantys žmonės tuo labai daug ką pasako.

— Tai štai, drauguži, — tarė jis, — mudu pasidarėme neblogi draugai, ir, patikėkite, tai nė kiek nepakenks reikalui. O dabar plaukiame vakarieniauti.

Po vakarienės, tenkindami savo smalsumą, mes išplaukėme į mėnulio nušviestą Midl Bruks salą. Iš visų pusių ją juosė nuolaidus paplūdimys. Toliau visa sala buvo apaugusi tankiais krūmais, ne aukštesniais kaip penkios pėdos, kuriuose buvo susisukę lizdus jūros paukščiai. Mes pabandėme prasiveržti pro tankumyną, bet lengviau būtų perkirsti Trafalgaro aikštę parado metu, negu prasibrauti pro šią sumigusią jūros paukščių karalystę. Mes kliuvome už lizdų ir traiškėme kojomis kiaušinius, paukščiai sparnais mušė mums į veidus ir galėjo iškapoti akis aštriais snapais, ausys tiesiog plyšo nuo jų klyksmo. Saloje kilo didžiausias triukšmas ir klegesys.

— Geriau eikime paplūdimiu, — tarė Neirsas, kai mes pagaliau išlindome iš krūmų atgal į pakrantę.

Jūrininkai rinko paukščių kiaušinius, todėl mes nuėjome vieni. Mudu žingsniavome suplaktu smėliu palei pat vandenį. Iš vienos pusės tamsavo krūmai, iš kurių mes buvome taip triukšmingai išvyti, iš kitos — lygus lagūnos paviršius su spindinčiu mėnesienos takeliu; už lagūnos, tai kildama, tai nuslūgdama, tiesėsi amžinos bangų mūšos linija.

Paplūdimyje mėtėsi daug srovės atneštų nuolaužų. Mes pastebėjome keletą raudonmedžio rąstų, du džonkų stiebus ir europietiško laivo vairagalio liekanas. Tie niūrūs jūros trofėjai padarė mums nemalonų įspūdį, ir mes susimąstėme apie jūroje slypinčius pavojus ir baisų žmonių likimą, laivui sudužus. Kalbėdamiesi šiomis liūdnomis temomis, mudu beveik apsukome visą salą. Pietų pusėje gerai apžiūrėjome kaimyninę salą, perėjome visą vakarinę pakrantę, užgožtą tamsių krūmų šešėlio, ir vėl išėjome į mėnesienos nušviestą šiaurinį salos kraštą.

Dešinėje, per pusę mylios nuo kranto, mūsų škuna lengvai suposi ant inkaro. Maždaug per pusę mylios žemiau nesiliaujantis paukščių klegesys rodė, kad ten, už krūmų, įsismaginę jūrininkai teberinko kiaušinius. Ir staiga tiesiai prieš save mažoje daubelėje pamatėme valtį. Ji gulėjo ant kairiojo šono, toli ištraukta iš vandens.

Neirsas atatupstas žengtelėjo į krūmų šešėlį.

— Kas čia galėtų būti? — sušnibždėjo jis.

— Trentas, — atsakiau, ir man suvirpėjo širdis.

— Kokie mes kvailiai, kad išlipome į krantą be ginklų, — tarė jis. — Bet reikia viską išsiaiškinti!

Tamsoje jo veidas atrodė ypač baltas, o balsas išdavė stiprų susijaudinimą. Jis išsiėmė iš kišenės švilpuką.

— Gali prireikti, jei užsimanysiu sugroti melodiją, — niūriai pasakė jis ir, tvirtai sukandęs švilpuką dantimis, žengė į mėnesienos nušviestą plotą. Mes greitai perkirtome jį, atsargiai dairydamiesi aplink. Nė lapas nekrustelėjo. Prisiartinę prie valties, pamatėme, kas ji jau seniai apleista. Tai buvo paprastas aštuoniolikos pėdų ilgio velbotas su irklais ir įkabėmis. Jame radome keletą statinaičių, kurių viena buvo pralaužta ir baisiai dvokė. Apžiūrėję statinaites, mes radome jose sūdytą kiaulieną su tuo pačiu Naujosios Zelandijos ženklu, kaip ir sudužusiame brike.

— Štai jums ir valtis, — tariau. — Vadinasi, viena iš jūsų mįslių įminta.

— Hm, — burbtelėjo Neirsas. Jis pasilenkė ir paragavo vandens, kuris teliūskavo valties dugne.

— Šviežias. Lietaus vanduo, — pasakė.

— Jums tai nepatinka? — paklausiau.

— Ne, kodėl gi.

— Tai kas jums kelia nerimą? — sušukau.

— Atvirai, pone Dodai, — atsakė jis, — velbotas, penki uosiniai irklai ir prašvinkusios kiaulienos statinaitė.

— Trumpiau tariant, viskas? — paklausiau.

— Matote, — pagaliau jis teikėsi man paaiškinti, — man apskritai nepatinka, kad buvo ketvirta valtis, o šis velbotas tuo labiau. Aš nesakau, kad velbotai nenaudojami šiose jūrose, čia nėra ko nė abejoti. Visos škunos, plaukiojančios tarp salų, turi tokius velbotus. Bet „Skrajojantis debesis", gilių vandenų laivas, kursavo tarp stambių uostų: Kalkutos, Ranguno, San Francisko, Kantono... Nesuprantu, kam jam galėjo būti reikalingas velbotas?

Mes kalbėjomės, nugara atsirėmę į velboto bortą, ir kapitonas, stovintis arčiau valties priešakinės dalies, užsimiršęs žaidė valtims rišti lyno — bakštovo — galu. Staiga jis tarsi sustingo, persmelktas kažkokios minties. Jis pakėlė lyną prie akių ir ėmė įdėmiai jį apžiūrinėti.

— Kas nors ne taip? — paklausiau.

— Ar žinote, pone Dodai, kad bakštovas buvo nupjautas? — paklausė jis kažkokiu keistu balsu, — Jūrininkas visada jį atriša nuo lyno, bet šis yra tiesiog nukirstas kažkokiu aštriu daiktu. Mūsų jūreiviai geriau tegu to nemato, — pridūrė jis. — Palaukite, aš tuoj sutvarkysiu viską.

— Bet ką tai galėtų reikšti?

— Tai reiškia, kad Trentas melavo, — atsakė jis. — Aš spėju, kad „Skrajojančio debesies" istorija buvo kur kas įdomesnė, negu jis mums papasakojo.

Po pusvalandžio velbotas jau suposi šalia „Noros Krein", mudu su Neirsu nuėjome gulti, visiškai suklaidinti paskutiniųjų atradimų.

Keturioliktas skyrius

„SKRAJOJANČIO DEBESIES" KAJUTĖ

Rytmečio saulė dar nebuvo išsklaidžiusi krantą apgaubusio rūko; lagūna, salelės ir bangų mūšos linija, dabar daug žemesnė nei vakar, aiškiai skyrėsi rausvoje aušros prieblandoje, kai Neirsas, aš, kapitono padėjėjas ir du jūrininkai, apsiginklavę naujais aštriais kirviais, pasikėlėme į „Skrajojančio debesies" denį, pasiruošę kovai su tuo milžinu. Manau, kad ne aš vienas atsikvėpiau pilna krūtine; žmogui įgimtas niokojimo instinktas, ir jam sunku atsispirti prieš bet kokios medžioklės žavesį. Dabar mes kaip tik ketinome paragauti šio malonumo — patirti dvigubą džiaugsmą nuo galimybės sulaužyti žaisliuką ir pažaisti „šilta šalta", ko nesame patyrę nuo pat vaikystės. Žaisliukas, kurį mes ketinome sulaužyti į gabalus, buvo giluminis laivas, o paslėptas fantas, kurį mes turėjome surasti, — pasakiškas lobis.

Kai atplaukė valtis su pusryčiais, „Skrajojančio debesies" deniai jau buvo išplauti, pagrindinis liukas atidarytas ir skrysčiai sutaisyti. Sudužęs brigas kas žingsnis man kėlė įtarimą, ir aš buvau maloniai nustebintas, kai, pažvelgęs į triumą, pamačiau jį pilną puikiausių ryžių, supakuotų kinišku papročiu į nedidelius maišelius.

Po pusryčių Džonsonas su jūrininkais ėmėsi tvarkyti laivo krovinį. Mudu su Neirsu išdaužėme šviesos liuką ir ėmėme nuodugniai tyrinėti kajutes.

Žinoma, negaliu iš eilės ir su visom smulkmenom aprašyti visko, ką mes nuveikėme tą pirmąją dieną ir, tiesą sakant, per kitas dienas. Tai galėtų padaryti gal tik karinis jūrų dalinys, vadovaujamas keleto karininkų ir padedant prityrusiam stenografistui. Mes, du paprasti žmonės, nepratę darbuotis kirviu ir deginami troškimo kuo greičiau pamatyti

savo darbo rezultatus, teprisiminėme tik ištisą košmarą, kuris susidėjo iš įtempto darbo, karščio, skubėjimo ir nusivylimo. Mūsų veidais žliaugė prakaitas, tarp kojų šmirinėjo žiurkės, smarvė, kylanti iš triumo, dusino mus, o nuo kirvių poškėjimo spengė ausyse. Aš apsiribosiu papasakodamas tik apie svarbiausius mūsų atradimus, laikydamasis daugiau logikos, negu įvykių eilės. Tačiau viena ir kita praktiškai beveik sutapo — tik baigę apžiūrinėti kajutę, galėjome nustatyti, koks laivo krovinys.

Mudu su Neirsu pirmiausia iš bendrosios kajutės išmetėme ir prie šturvalo suvertėme visus rūbus ir visokius kitokius daiktus: indus, kilimą, sušvinkusias maisto liekanas, mėsos konservus, — žodžiu, viską, ką buvo galima išnešti. Paskui ėmėmės kapitono kajutės. Ištiesę paklodes kaip neštuvus, mes sukrovėme ir ištempėme ant denio knygas, instrumentus, rūbus, po to Neirsas keturpėsčias palindo po kapitono gultu ir pasirausęs ištraukė keletą dėžių manilišku cigarų. Aš atplėšiau porą tų dėžių ir net sulaužiau keletą cigarų, bet veltui — jose neradau paslėpto opiumo, kas būtų paskatinę mane tęsti ieškojimus.

— Žiūrėkite, kas man papuolė į rankas! — staiga sušuko Neirsas. Aš mečiau savo cigarus į šalį ir atsisukęs pamačiau, kad jis išvilko į kajutės vidurį sunkią geležinę dėžę, prikaustytą prie pertvaros grandine su užrakinama spyna. Mane akimirksniu apvaldė džiaugsmas, bet Neirsas žiūrėjo į dėžę nustebęs ir sumišęs.

— Pagaliau radome! — sušukau ir jau norėjau paspausti kapitonui ranką, bet jis nepastebėjo mano ketinimo, o gal tyčiomis apsimetė nesupratęs.

— Pirma pažiūrėkime, kas joje yra, — šaltai tarė Neirsas. Jis pastatė dėžę ant šono ir keliais kirvio smūgiais numušė spyną. Aš parpuoliau šalia jo ant kelių. Nežinau, ką aš tikėjausi išvysti, kai bus nukeltas dangtis; tą valandą mane

gal būtų patenkinę tik milijoninės vertės brangakmeniai; man skruostai degė, širdis daužėsi, rodės, tuoj išlėks iš krūtinės. Deja! Dėžėje gulėjo tik tvarkingai perrištas aplankas su popieriais ir čekių knygutė. Aš griebiau aplanką, trokšdamas greičiau sužinoti, kas yra po juo, apačioje, bet sunki ir kieta kapitono ranka mane sustabdė.

— Neskubėkite, šeimininke! — ramiai tarė jis. — Privalome atidžiai apžiūrėti laivą, o ne viską surausti į vieną krūvą.

Ir ėmė ramiai atrišinėti aplanką ir skaityti popierius su tokia rimta išvaizda, tarsi norėtų tyčia uždelsti laiką. Jis, atrodė, užmiršo mane ir mano nekantrumą. Baigęs, porą minučių jis sėdėjo susimąstęs ir švilpiniuodamas, paskui gražiai sudėjo popierius, surišo ir tik tada iš lėto pakėlė aplanką.

Pamačiau dėžutę nuo cigarų, perrištą valu, ir keturis kietai prikimštus drobinius maišelius. Neirsas išsiėmė peilį ir perpjovė valą ir atidarė dėžutę. Ji buvo iki pusės pilna soverenų.

— O maišeliai? — sušnibždėjau.

Kapitonas pradūrė juos vieną po kito, ir iš ten, barškėdamos į geležinės dėžės dugną, lyg upelis pasipylė smulkios sidabrinės monetos. Netaręs nė žodžio, kapitonas ėmė skaičiuoti pinigus.

— Kas tai? — paklausiau.

— Laivo kasa, — atsakė jis, atkakliai tęsdamas darbą.

— Laivo kasa? — paklausiau. — Pinigai, kuriais Trentas apmokėdavo savo kelionių ir prekybos išlaidas? O čia — čekių knygelė tai sumai, kurią jam išdavė laivo savininkai? Nejaugi jis galėjo visa tai palikti?

— Kaip matote, — atžariai tarė Neirsas, pasižymėdamas sumas užrašų knygelėje; aš sumišęs prikandau liežuvį ir neištariau nė žodžio, kol jis baigė savo skaičiavimus.

Viso buvo trys šimtai septyniasdešimt aštuoni svarai sterlingų, devyniolika svarų — sidabru. Viską sudėjome atgal.

— Ką jūs apie tai manote? — paklausiau.

— Pone Dodai, — tarė jis, — jums šis reikalas atrodo keistas, bet jūs net neįsivaizduojate, kaip jis sunkiai paaiškinamas. Jus domina pinigai, o mane visai sutrikdė šie popieriai. Ar jums žinoma, kad laivo kapitonas tvarko laivo kasą, išmoka jūrininkams algas, ima mokestį už krovinį ir keleivius ir tvarko sąskaitas kiekviename uoste? Jis tai atlieka kaip laivo savininko agentas. Savo sąžiningumą jis įrodo gaunamomis sąskaitomis. Patikėkite, kapitonas greičiau pamirš apatines kelnes, negu tuos dokumentus, kurie laiduoja jo sąžiningumą. Aš pažinojau žmonių, kurie nuskendo, bandydami išgelbėti štai tokius dokumentus, — o jie buvo labai skrupulingi žmonės. Tačiau tuo atveju paliečiama kapitono reputacija. O kapitonas Trentas paliko juos, nors jam negrėsė jokia nelaimė ir čia pat jo laukė anglų šarvuotis. Aš nenoriu išsireikšti perdaug stipriai, visi faktai prieš mane, bet kartoju, — tai neįmanoma.

Netrukus mums buvo paduoti pietūs. Valgėme ant denio, tylomis kiekvienas laužydami galvą, kaip įspėti šią paslaptį. Aš taip giliai pasinėriau į savo mintis, kad pamiršau sudužusį brigą, lagūną ir salas, klykiančias žuvėdras, saulę, kepinančią man pakaušį ir paniurusį kapitoną greta savęs. Mintyse kūriau ir grioviau įvairiausias hipotezes, lyginau jas su vaizdiniais, užsilikusiais sąmonėje. Toliau vyniodamas atsiminimų siūlą, aš pagaliau mintimis sugrįžau prie scenos smuklėje, ir staiga man prieš akis iškilo kanako veidas.

— Vieną dalyką galiu tvirtinti neabejodamas, — sušukau, atstumdamas valgį ir vikriai pašokdamas ant kojų. — Aš prisimenu, kad smuklėj su kapitonu Trentu mačiau kanaką, o laikraščiuose ir laivo sąrašuose jis buvo vadinamas kinu. Aš noriu apžiūrėti jo gultą ir sužinoti teisybę.

— Gerai, — sutiko Neirsas. — O aš dar kiek patinginiausiu, pone Dodai, atrodo, visai suglebau.

Mes jau buvome rūpestingai apieškoję tris ketvirtadalius vairagalio patalpų. Visi daiktai iš kapitono ir jo padėjėjo kajučių bei kajutkompanijos gulėjo suversti į krūvą prie šturvalo. Priešakinėje laivo dalyje dar nepaliesti buvo du gultai, kuriuos Neirsas spėjo priklausius antrajam padėjėjui ir virėjui. Ten aš ir nuėjau. Šita kajutė buvo pustuštė. Ant pertvaros prisegta keletas nuotraukų, viena iš jų labai nepadori; vienintelė skrynia atidaryta ir kaip visos kitos sujaukta. Pundas pigių romanų liudijo, kad jų savininkas galėjo būti tik europietis. Joks kinas nebūtų jų įsigijęs, o ir pačiam mokyčiausiam kanakui, kokį tik galima surasti tarp jūreivių, ir vieno tokio romano būtų buvę per daug. Aišku, kad tai ne virėjo gultas, ir man reikėjo ieškoti kitur.

Jūrininkai sunaikino lizdus ir išvijo paukščius iš kambuzo, ir aš galėjau ten patekti be jokių kliūčių. Vienos durys jau buvo užverstos ryžių maišais, todėl viduje buvo prietema. Kambuze smarkiai dvokė, palubėje sukosi spiečius musių. Iš čia turbūt buvo labai skubomis išbėgta, nes visi daiktai netvarkingai išmėtyti aplinkui. O gal tai kambuze apsigyvenusių paukščių nuopelnas... Grindys, kaip ir denis, buvo padengtos lipniu purvu.

Tolimiausiame kampe prie sienos aš radau dailią skrynelę iš kamforo medžio, apkaustytą variu. Tokios skrynelės labai mėgstamos kinų jūrininkų, arba, teisingiau pasakius, visų jūrininkų, plaukiojančių Ramiajame vandenyne. Taigi jos išorė man nieko nepasakė, o vidaus negalėjau pamatyti, nes buvo užrakinta. Visos kitos skrynelės, kurias mes apieškojome, kaip aš jau minėjau, buvo atidarytos ir daiktai išmėtyti aplinkui. Panašiai daiktai atrodė ir kubrike, kurį mes apžiūrėjome vėliau. Tik šita skrynelė, uždaryta ir užrakinta, buvo išimtis.

Aš paėmiau kirvį, lengvai nudaužiau nedidelį kinišką užraktą ir kaip muitininkas, panėręs abi rankas į vidų, ėmiau

raustis tarp daiktų. Pagaliau ištraukiau porą gabalų šilkinio audinio, išmarginto keistais raštais. Šis radinys iš karto parodė, kas skrynelės šeimininkas: tai buvo užuolaidėlės, labai plačiai naudojamos paprastų kinų. Taip pat ir kiti daiktai, rasti skrynelėje, patvirtino mano spėjimą: ten buvo originaliai išmargintos pižamos, tristygis kiniškas smuikas, nosinė, išpuošta piešiniais, mažutė pypkė opiumui rūkyti ir gausi opiumo atsarga. Neliko abejonių, kad virėjas buvo kinas. Taigi kas tada Džozefas Amalu? Galbūt Džozefas pavogė dėžę, prieš patekdamas į laivą, ir paskui pasivadino išgalvota pavarde? Tai, žinoma, galėjo būti, bet toks sprendimas vedė į dar didesnę painiavą. Kodėl ši skrynelė palikta nepaliesta, kai tuo tarpu visos kitos išvartytos ir sujauktos? Ir iš kur Džozefas gavo tą antrąją skrynelę, su kuria jis, kaip tvirtino „Linksmybės" viešbučio klerkas, išvyko iš Honolulu?

— Kaip jums sekėsi? — paklausė kapitonas, kurį aš radau patogiai sėdintį ant mūsų suverstos daiktų krūvos denyje. Jo tonas, paraudęs veidas ir slepiamas susijaudinimas jį išdavė, ir aš supratau, kad ne tik man vienam pasisekė.

— Aš radau kambuze kinišką skrynelę, — tariau. — Savininkas, matyt, nelabai rūpinosi savo opiumu.

Neirsas ramiai išklausė mano žodžius.

— Tikrai? O dabar pažvelkite štai čia ir pripažinkite, kad aš laimėjau, — pasakė jis ir paklojo ant denio prieš mane keletą laikraščių. Aš spoksojau į juos, nesuprasdamas, ką tai galėtų reikšti. — Gerai įsižiūrėkite, pone Dodai, — garsiai šūktelėjo kapitonas. — Nejaugi jūs nematote? — ir jis murzinu pirštu pabraukė lapkričio 26-osios „Sidnei Morning Herald" antraštę. — Nejaugi nesuprantate? — vis labiau jaudinosi kapitonas. — Žinokite, pone, kad šis laikraštis išėjo Australijoje trylika dienų anksčiau, negu Trentas išplaukė iš Honkongo. Kokiu būdu „Sidnei Morning

Herald" galėjo patekti į Honkongą per trylika dienų? Trentas visą laiką buvo atviroje jūroje ir iki šios vietos nesutiko nė vieno laivo. Šį laikraštį jis galėjo gauti arba Honkonge, arba čia. Kur — spėkite patys! — užbaigė jis ir vėl nuvargęs atsilošė ant drabužių krūvos.

— Kur juos radote? — paklausiau. — Tame juodame krepšyje?

— Taip, — atsakė kapitonas. — Ir galite jame nesiknisti — ten nieko nėra, išskyrus pieštuką ir nudilusį peilį.

Aš vis tiek žvilgtelėjau į krepšį, ir ne be reikalo.

— Kiekvienas žmogus turi savo amatą, kapitone, — atšoviau. — Jūs kaip jūrininkas nurodėte man daugelį faktų, susijusių su jūreivyste, o aš, kaip menininkas, galiu užtikrinti, kad mano radinys toks pat keistas kaip jūsų. Tokiais peiliais dailininkai valo palitrą, o pieštukas yra „Vindzoro ir Niutono" firmos, 3B numerio. Dailininko peilis ir pieštukas 3B prekybiniame laive! Tai prieštarauja gamtos dėsniams!

— Gali protas susimaišyti nuo viso šito, ar ne tiesa? — tarė Neirsas.

— Sutinku, — tęsiau aš toliau. — Šiuo pieštuku naudojosi dailininkas, tik pažiūrėkite, kaip jis nudrožtas — jokiu būdu ne rašymui. Tokiu smailiu pieštuku rašyti neįmanoma. Vadinasi, čia buvo dailininkas, ir tiesiai iš Sidnėjaus. Kaip jis galėjo atsirasti laive?

— O, tai labai lengva paaiškinti, — piktai nusišiepė Neirsas. — Jie telegrafu jį išsikvietė laivo žurnalui iliustruoti.

Kiek laiko abu susimąstę tylėjome.

— Kapitone, — pagaliau tariau aš. — Šitą brigą gaubia kažkokia nešvari paslaptis. Jūs didesnę savo gyvenimo dalį praleidote plaukiodamas jūromis. Turbūt jums teko girdėti daug paslaptingų istorijų, atsitikusių laivuose. Tai kas gi čia yra? Gal tai afera su draudimo mokesčiu? Ar plėšikavimas? Kas po visu tuo slepiasi ir kam tai reikalinga?

— Pone Dodai, — atsakė Neirsas. — Jūs teisus, kad mano gyvenimo didesnioji dalis praėjo jūroje. Jūs taip pat neklystate, manydamas, kad aš žinau, kaip nesąžiningas kapitonas gali uždirbti ar apgauti laivo savininkus, nepakenkdamas savo reputacijai. Tam yra daug būdų, bet ne tiek daug, kaip jums atrodo; tačiau Trentas nepasinaudojo nė vienu iš jų. Visoje šioje istorijoje su Trentu ir jo laivu aš nematau nei prasmės, nei naudos kam nors, nei jokio tikslo, — čia kažkokia painiava. Ir meskite iš galvos tą sausumos žiurkių įsitikinimą, kad laivuose viešpatauja savivalė. Laivo vidinis gyvenimas yra taip pat viešai žinomas, kaip populiarios aktorės asmeniniai reikalai. Jo daliai tenka nė kiek ne mažiau interviu ir publikos dėmesio; be to, laivo daliai tenka didesni nuostoliai, nes laivas — tai kapitalas, o aktorė — tik įdomi asmenybė. Visuose pasaulio uostuose knibždėte knibžda žmonių, pasiruošusių pasodinti kapitoną už grotų, jei tik jo sąžinė nebus gryna kaip doleris ir skaisti kaip Aušrinė. O ką bekalbėti apie „Loido" agentus, sekančius laivą visuose trijų vandenynų uostuose, draudimo kompanijas, muitininkus, uostų gydytojus, konsulus? Kapitonas turi tiek pat galimybių ką nors nuslėpti, kaip žmogus, apsuptas šimto penkiasdešimties seklių, arba keleivis nepažįstamame kaime.

— O jūroje? — paklausiau.

— Na, jūs ir vėl iš naujo, — atsakė kapitonas. — „Jūroje... jūroje..." Juk negalima pasilikti visam gyvenimui jūroje! Anksčiau ar vėliau tenka mesti inkarą kuriame nors uoste. Ne, „Skrajojančio debesies" istorija — tai muilo burbulas, ir daugiau nieko. Jeigu čia yra kas nors svarbiau, tai ir labiausiai patyręs seklys neįspės. Aš siūlau vėl imtis kirvių ir ieškoti, traukti į dienos šviesą viską, ką tik slepia šis nuostabus brigas. Ir nereikia taip jaudintis, — pridūrė jis pakildamas. — Mūsų kelyje pasitaikys dar nemaža

panašių mikroskopinių atradimų, kad mes per daug nenuobodžiautume.

Tačiau tą dieną jokie nauji atradimai nebestebino mūsų, ir, saulei leidžiantis, mes palikome brigą, taip ir neįminę tos dienos mįslių. Vertingiausius radinius — knygas, instrumentus, dokumentus, šilkinius daiktus ir suvenyrus — mes susivyniojome į antklodę ir pasiėmėme, ketindami paįvairinti sau vakarą. Po vakarienės stalas buvo nukraustytas, ir Džonsonas pats vienas sėdo žaisti kribedžo. Mudu su kapitonu ištiesėme antklodę ant grindų ir ėmėme tyrinėti atsivežtus daiktus.

Pirmiausia mūsų dėmesį patraukė knygos. Neirsas su panieka pastebėjo, kad jų, kaip „citrininkams", gana daug. Panieka anglų prekybiniam laivui yra giliai įsišaknijusi kiekvieno amerikiečių jūrininko širdyje, ir kadangi tas jausmas ne abipusis, reikia manyti, kad tam yra kažkokios priežastys. Šiaip ar taip, anglų jūrininkai nepasižymi didele meile literatūrai. Tačiau „Skrajojančio debesies" karininkai, kaip maloni išimtis, naudojosi nemaža biblioteka, kurioje netrūko tiek grožinės literatūros, tiek ir profesinės. Ten buvo penki Findlėjaus žemėlapiai su pastabomis ir pataisymais; keletas knygų apie navigaciją, signalizacijos vadovėlis ir paskutinės laidos admiraliteto žinyno „Ramiojo vandenyno rytinės dalies salos" trečiasis tomas. Iš smulkiai prirašinėtų pastabų buvo matyti, kad juo dažnai naudojamasi. Puslapiai, kuriuose aprašytos mūsų — Midvėjaus — salos, taip pat išmarginti.

— Admiraliteto žinynas gražiai aprašo mūsų salą, — pastebėjo Neirsas, perskaitęs pastraipą apie Midvėjaus salas. — Tiesa, ji pavaizduota gražesnė, negu yra, bet matyti, kad tas žmogus pažįsta vietas, apie kurias rašo.

— Kapitone, — sušukau staiga. — Jūs palietėte dar vieną šios beprotiškos painiavos punktą. Klausykitės, —

aš išsitraukiau iš kišenės suglamžytą „Deili Oksidentel" iškarpą, kurią buvau paėmęs iš Džimo, ir įsikarščiavęs perskaičiau: — „Suklaidintas Hoito „Vadovo po šiaurinę Ramiojo vandenyno dalį"... Kur yra Hoito vadovas?

— Pažvelkime į jį, — tarė Neirsas. — Aš specialiai jį įsidėjau į šį reisą.

Jis paėmė „Vadovą" nuo savo lentynėlės, atvertė ties Midvėjaus salų aprašymu ir garsiai perskaitė. Ten buvo sakoma, kad Ramiojo vandenyno pašto kompanija ruošiasi įsteigti Midvėjaus salose savo centrą (vietoj Honolulu) ir jau įrengė ten stotį.

— Norėčiau sužinoti, kas teikia panašias informacijas vadovų autoriams? — nusistebėjo Neirsas. — Po to negalima kaltinti Trento. Niekada gyvenime negirdėjau įžūlesnio melo. Nebent prezidento rinkimų metu...

— Na, tiek to, — įterpiau aš. — Šis storas, puikus „Vadovas" priklauso jums. Bet aš norėčiau žinoti, kur yra Trento „Vadovas"?

— Jis pasiėmė išplaukdamas, — sukikeno Neirsas. — Viską paliko — pinigus, čekius, sąskaitas, visą turtą. Bet buvo priverstas ką nors pasiimti, kitaip „Audros" jūrininkams būtų pasirodę įtartina. „Puiki mintis, — pamanė Trentas, — pasiimsiu Hoito „Vadovą".

— Ar jums neatėjo į galvą, — tęsiau, — kad visi pasaulio Hoito „Vadovai" nebūtų galėję suklaidinti Trento, nes jis turėjo paskutinės laidos admiraliteto žinyną, kuriame ypatingai smulkiai aprašytos Midvėjaus salos?

— Iš tikrųjų! — suriko Neirsas. — Galiu kirsti lažybų, kad Trentas pirmą kartą pamatė Hoito „Vadovą" tik kurioje nors San Francisko bibliotekoje! Ar neatrodo, kad jis bus čia atplukdęs savo brigą specialiai? Bet kaip tada suprasti jo elgesį aukciono metu? Tikra bėda su tuo brigu: kiek teorijų besugalvotumei, jos visos prieštarauja viena kitai.

Po to mes pasinėrėme į laivo dokumentus, kurių atsivežėme nemažą pluoštą. Aš tikėjausi iš jų susidaryti kokią nors konkretesnę nuomonę apie kapitoną Trentą, bet, deja, nusivyliau. Mes tik priėjome išvadą, kad jis tvarkingas žmogus, nes visi dokumentai buvo rūpestingai sužymėti ir gerai saugomi. Kai kurie dokumentai rodė, kad jis taupus, gal net šykštokas. Laiškai buvo sausi ir oficialūs tiekėjų pranešimai. Išimtį sudarė tik vienas laiškas, pasirašytas Hanos Trent, kuriame adresatė karštai maldavo, kad jis atsiųstų pinigų. „Tu žinai, kokia nelaimė mane prislėgė, — rašė Hana, — ir kaip aš nusivyliau Džordžu. Mano buto šeimininkė iš pradžių atrodė maloni moteris. Bet po kiek laiko ji parodė savo tikrąjį veidą. Jeigu šitas mano paskutinis laiškas nesuminkštins tau širdies, aš bijau pagalvoti, koks likimas laukia tave mylinčios..." — toliau sekė parašas. Laiškas buvo be adreso ir be datos, ir nujautimas pakuždėjo man, kad jis ir liko be atsako.

Apskritai laiškų laive tebuvo mažai. Bet vienas, rastas jūrininko skrynelėje, patraukė mano dėmesį, ir aš pacituosiu keletą sakinių. Laiškas išsiųstas iš kažkokio miestelio prie Klaido*. „Mielas sūneli! Pranešu tau, kad tavo mylimas tėvas pasimirė sausio dvyliktą. Mirties valandą jis paprašė, kad atsisėsčiau prie jo ir padėčiau tavo ir Deivido fotografijas ant lovos. „Aš noriu, kad mes visi būtume drauge", — pasakė jis ir palaimino mus visus. Mielas sūneli, kodėl judu su Deividu nebuvote čia? Jam būtų buvę lengviau numirti. Jis visą naktį kalbėjo apie jus kuo švelniausiai, prisiminė, kaip jūs šeštadieniais dainuodavote „Kelvino giraitę" ir paprašė, kad aš jam padainuočiau. Aš išpildžiau jo norą, nors ir buvo sekmadienis. Aš dainavau, o jis, vargšelis, žiūrėjo į savo smuiką. Nebegaliu dabar to smuiko matyti, nes jis niekad

*Upė Škotijoje.

nebegros. O, mano vaikeli, sugrįžk, nes dabar esu visai vieniša!" Toliau laiškas buvo labai religingas ir visai padrikas.

Aš perdaviau laišką Neirsui ir nustebau, pamatęs, kokį stiprų įspūdį jis padarė. Iš pradžių, vos perskaitęs porą žodžių, Neirsas sviedė laišką šalin, bet tuoj pasiėmė ir vėl pradėjo skaityti. Taip pasikartojo keletą kartų, kol pagaliau jis perskaitė laišką iki galo.

— Graudus laiškas, ar ne? — paklausiau.

Vietoje atsakymo Neirsas prapliupo bjauriai keiktis. Tik po kokio pusvalandžio jis paaiškino kodėl.

— Aš jums papasakosiu, kodėl tas laiškas taip mane paveikė. Mano senis taip pat griežė smuiku, nors baisiausiai klysdavo. Vienas iš jo mėgstamiausių dalykų buvo „Kančia". Atsimenu, man tai būdavo tikra kančia. Jis buvo blogas tėvas, o aš — blogas sūnus. Aš taip norėčiau dabar dar kartą išgirsti jį čirpinant smuiką. Ką gi, — pridūrė jis, — mes visi esame galvijai.

— Visi sūnūs tokie, — tariau. — Mano sąžinę slegia ta pati nuodėmė. Paspauskime vienas kitam rankas.

Taip mes ir padarėme.

Tarp dokumentų radome gana daug nuotraukų. Daugiausia tai buvo jaunos malonios išvaizdos merginos arba pagyvenusios moterys mebliuotuose kambariuose. Bet viena nuotrauka mums padėjo padaryti patį įdomiausią atradimą.

— Gražuoliais jų nepavadinsi, — pasakė Neirsas, paduodamas man tą nuotrauką. — Kaip jums atrodo, ponas Dodai?

— Ką taip? — paklausiau, mechaniškai imdamas nuotrauką ir ranka slėpdamas žiovulį. Jau buvo vėlu ir po tokios sunkios dienos aš troškau kuo greičiau atsidurti lovoje.

— Trento su visa kompanija, — pasakė jis. — Čia visa jų gauja.

Aš pasukau nuotrauką į šviesą ne per daug susidomėjęs, mat jau buvau matęs kapitoną Trentą ir nejaučiau didelio noro gėrėtis jo fizionomija. Nuotrauka buvo padaryta brigo denyje, įgula stovėjo įprasta tvarka — jūreiviai škafute, karininkai — laivo priekinėje dalyje. Nuotraukos apačioje parašyta: „Brigas „Skrajojantis debesis", „Rangūnas" ir data. Ties kiekviena figūra kuo rūpestingiausiai išvedžiotas vardas ir pavardė.

Bežiūrint staigi mintis pervėrė mane lyg žaibas. Akimirksniu išgaravo visas mano snaudulys ir nuovargis. Netikėtai aš suvokiau, kad fotografijoje matau visai nepažįstamus žmones. Užrašas „I.Trentas, kapitonas" stovėjo ties maža išdžiūvusia žmogysta su tankiais antakiais ir didele balta barzda. Jis buvo su fraku ir baltomis kelnėmis, į atlapą įsmeigta gėlė. Į akis krito jo stambus smakras, smarkiai atsikišęs į priekį, ir kietai, ryžtingai suspaustos lūpos. Jis visai nebuvo panašus į jūrininką, greičiau į griežtą prižiūrėtoją — sausas, pedantiškas tipas, kažkuo primenantis kokios nors religinės sektos pamokslininką; su kapitonu Trentu iš San Francisko jis neturėjo jokio panašumo. Visi jūrininkai taip pat buvo man nepažįstami. Kokas, be abejonių, kinas su tautiniais rūbais, atskirai stovėjo priekinėje laivo dalyje ant laiptelių. Labiausiai mano dėmesį patraukė žmogus, ties kuriuo buvo užrašyta: „E.Godedalas, pirmas kapitono padėjėjas". Aš niekada nebuvau jo matęs, gal tai ir buvo tas pats žmogus. Jis galėjo padėti atskleisti visą paslaptį. Aš žiūrėjau į jo bruožus su tikru seklio įkarščiu. Tai buvo stambaus sudėjimo vyras, matyt, šviesiaplaukis kaip vikingas. Plaukai sukosi stambiomis garbanomis, ir nepaprastai dideli ūsai styrojo į abi puses tarsi kokio keisto žvėries iltys. Visa jo vyriška išvaizda ir ryžtinga poza keistai nesiderino su jo veido išraiška — pašėlusia, herojiška ir kartu moteriškai

švelnia; aš nenustebčiau, sužinojęs, kad šis žmogus sentimentalus ar net pamatęs jį verkiant.

Kiek laiko aš tylomis svarsčiau, kaip čia efektingiau pranešti savo atradimą kapitonui. Staiga prisiminiau savo piešinių bloknotą. Greitai jį paėmiau iš krūvos kitų daiktų, suverstų ant lentynėlės gulto kojūgalyje, ir atskleidžiau puslapį, kur nupieštas kapitonas Trentas ir likę gyvi anglų brigo „Skrajojantis debesis" jūreiviai San Francisko smuklėje.

— Neirsai, — tariau, — aš jums pasakojau, kad pirmą kartą pamačiau kapitoną Trentą San Francisko smuklėje; kaip jis atėjo su savo jūrininkais, tarp kurių buvo ir kanakas su kanarėle narvelyje; kaip paskui jis nustebo ir mirtinai išsigando, ėmus kilti kainoms? Tai štai, — tariau, ištiesdamas prieš jį savo piešinį, — čia yra žmogus, kurį aš mačiau — kapitonas Trentas iš San Francisko ir trys jo jūreiviai. Labai būsiu jums dėkingas, jei parodysite man juos nuotraukoje.

Neirsas tylėdamas palygino piešinį ir nuotrauką. Pagaliau jis prabilo:

— Ką gi, man tai net patinka: šiek tiek nušviečia visą reikalą. Mes ir patys galėjome susiprotėti, radę daugiau skrynelių, negu laive buvo jūreivių.

— Argi tai ką nors paaiškina? — paklausiau.

— Tai paaiškintų viską, — atsakė Neirsas, — jeigu ne varžytinės. Viskas būtų aišku kaip dieną, jeigu ne tas faktas, kad jie iš paskutiniųjų stengėsi nupirkti savo sudužusį laivą. Štai čia mes ir atsiduriame į akliną sieną. Kad ir kaip ten būtų, pone Dodai, šis reikalas nėra švarus.

— Tai panašu į piratavimą, — pridūriau aš.

— Velniai žino, į ką tai panašu! — sušuko kapitonas. — Ne, geriau neapgaudinėkite savęs — ne mudviejų jėgoms išnarplioti šią painiavą.

Penkioliktas skyrius

„SKRAJOJANČIO DEBESIES" KROVINYS

Jaunystėje buvau labai ištikimas savo kartos idealams. Branginau patogumus, mėgau visa tai, ką mes vadiname civilizacija, gerbiau vaizduojamąjį meną, buvau dažnas restoranų lankytojas. Tais laikais aš turėjau draugą, kuris nebuvo menininkas, tačiau dažnai sukdavosi mūsų ratelyje. Jis buvo labai populiarus mūsų pasaulėlyje, mėgstamas dėl savo drąsos ir šmaikščių aforizmų. Pasižiūrėjęs į prancūzų gurmanų be galo ilgą meniu ir atsikišusius pilvus, jis juokomis pavadino mane „restoraninių taukų augintoju", mat, prisipažįstu, aš juos kiek mėgdžiodavau. Bijau, kad jo pranašystė būtų buvusi labai tiksli, jeigu ir toliau mano gyvenimas būtų ramiai slinkęs: turbūt būčiau pasidaręs panašus į apvalią statinaitę, o dvasia ir protu — į tokios rūšies menininką, kuris nesidomi niekuo, išskyrus savo menu; kitaip sakant, būčiau pavirtęs paprasčiausiu miesčioniu ir filisteriu.

Aš manau, kad virš kiekvienos meninės mokyklos vertėtų iškabinti plakatą, kuriame auksinėmis raidėmis būtų parašyta Pinkertono kažkada išreikšta mintis: „Nesuprantu, kodėl tu nenori užsiimti kuo nors kitu?" Žmonės negimsta iš karto nuobodūs; jie tampa tokie dėl to, kad visai pasineria į kurią nors vieną žmogiškos veiklos sritį. Tai atsitinka tuo labiau, jei tas užsiėmimas reikalauja sėslaus, vienodo ir nepavojingo gyvenimo. Tuomet dalis žmogaus įgimtų savybių lieka neišreikštų, neranda sau pritaikymo gyvenime. Kita dalis yra nuolat pereikvojama, dėl didelio įtempimo per daug išsigimsta. Mane dažnai stebindavo įžūlumas žmonių, kurie sprendžia ir aprašo gyvenimo problemas, neturėdami nė menkiausio supratimo apie

žmogiškąją prigimtį ir jos išsivystymo laipsnį. Tie, kurie dirba studijose ir kabinetuose, gal ir sugeba nutapyti puikų paveikslą ar parašyti įdomų romaną, bet jie neturi jokios teisės spręsti apie tikrąjį žmogaus pašaukimą, nes nieko apie tai nenusimano. Jų pačių gyvenimas — tai momento padarinys, pasmerktas blykstelėti ir pražūti margoje amžinybėje. Amžinas žmogaus gyvenimas, praleistas dirbant sunkų fizinį darbą saulėje ir vėjyje, beveik nepakito nuo pat pradžios. Jeigu galėčiau, mielai nugabenčiau visus tuos mano laikų rašytojus ir dailininkus į Midvėjaus salas. Tegu jie ten patirtų tą prarastos vilties jausmą, suprastų, ką reiškia karštis ir nesibaigiantis darbas, pajustų naktimis išvargusių sąnarių ir nutrintų rankų skausmą ir minčių užtemimą dėl nepaprasto nuovargio. Norėčiau, kad jie pamatytų to krašto gamtą, išgirstų mano draugų grubią šneką ir pamatytų vėjo nugairintus jų veidus; tegul jie išvystų saulės nutviekstą denį ir nusileistų į dvokiančias triumo sutemas, tegu išgirstų milijardų jūros paukščių klyksmą ir, svarbiausia, patirtų tą jausmą, jog esi atskirtas nuo viso pasaulio, nuo gyvenimo, tarytum čia dar būtų kiti, priešistoriniai laikai. Čia, salose, diena prasideda ne rytmetiniu laikraščiu, o saulės patekėjimu; valstybės, religijos, karai, menas, — viskas kažkur labai toli ir tarsi visai neegzistuoja. Štai kokios buvo mano gyvenimo sąlygos, į kurias, jei tik galėčiau, aš mielai būčiau perkėlęs visus savo tėvynainius ir bendraamžius, kad jie nors trumpam pamirštų savo įsitikinimus ir pasišvęstų vieninteliam konkrečiam tikslui.

Aš dar šį tą noriu papasakoti apie tą darbą, kurį mes buvome užsibrėžę atlikti. Priekinėje laivo dalyje buvo sukrautos laivo krautuvėlės prekės, triumas užverstas ryžiais, o apatinis denis — šilkais ir arbata. Viską reikėjo iškrauti. Bet tai buvo tik darbo pradžia. Triumas buvo

padalintas į keletą skyrių. Kai kurie iš jų, skirti, matyt, brangesnėms prekėms, buvo dar apmušti colinėmis lentomis. Kažkur čia, kajutėje, o gal ir pačiuose laivo bortuose, įrengta slėptuvė. Todėl mums teko nuplėšti didesnę dalį laivo vidaus apmušalų ir įrengimų, o likusią dalį pamažu stuksenti ir klausyti, kaip gydytojas džiovininko krūtinę. Kada garsas atrodydavo duslus, mes griebdavomės kirvių ir lauždavome tą vietą. Tai buvo bjaurus ir varginantis darbas, nes kirvio smūgiai sukeldavo debesis dulkių. Taip su kiekviena diena „Skrajojančio debesies" griaučiai darėsi vis plikesni — medinės sijos viena po kitos buvo suskaldytos į šipulėlius, vis naujos lentos buvo plėšiamos nuo bortų ir metamos laukan, — ir kiekvieną dieną mes iš naujo nusivildavome, taip ir nepasiekę savo karštai trokštamo tikslo. Nors ir kasdien nusivildamas, aš nė kiek nepraradau energijos, tik ėmiau smarkiai abejoti, ar ne be reikalo vargstame. Net Neirsas pasidarė tylus ir paniuręs. Po vakarienės mudu prabūdavome kokią valandą kajutėje beveik nesikalbėdami. Aš vartydavau kokią nors knygą, o Neirsas niūriai ir atkakliai gręžinėdavo jūros kriaukles. Pašaliniam stebėtojui galėjo atrodyti, kad mes susipykę; iš tikrųjų šios tylaus užsiėmimo valandos tik dar labiau stiprino mūsų draugystę.

Iš pradžių, kai mes tik pradėjome ardyti sudužusį laivą, mane stebino, kaip mūsų jūrininkai klauso kiekvieno kapitono žodžio. Negaliu sakyti, kad jie jį mėgo, bet būčiau neteisus, sakydamas, kad jo negerbė. Vieną švelnesnį jo žodį jūrininkai daugiau vertino, negu pagyras ir pusę dolerio iš manęs. Užtekdavo kapitonui nors minutėlę nebūti rūsčiam, ir visa laivo įgula tuoj nušvisdavo šypsenomis. Aš ėmiau galvoti, kad kapitono teorija, netgi privesta iki kraštutinumo, turėjo tam tikrą pagrindą. Bet slinko dienos, ir pagaliau ėmė atrodyti, kad nei pagarba, nei teroras

nebeturi jokios įtakos jūrininkams. Žmones išvargino beviltiškas, neužtikrintas ieškojimas ir ilgas, jėgas čiulpiantis darbas. Jie ėmė išsisukinėti nuo darbo ir murmėti. Aišku, jie būdavo tuoj nubausti, bet po to nepasitenkinimas dar labiau padidėjo. Su kiekviena diena darėsi vis sunkiau priversti juos atlikti kasdieninį darbą. Vakarais, sėdėdami savo ankštoje kajutėje, mes tiesiog jautėme mus supančią mūsų pagalbininkų neapykantą.

Nors mes ir slėpėme, mūsų ieškojimų tikslas jau buvo puikiai žinomas visai įgulai. Be abejo, neliko nepastebėtos ir kai kurios keistenybės, kurios taip stebino kapitoną ir mane. Porą kartų aš nugirdau jūrininkus besiginčijant, kas per vienas tas kapitonas Trentas, ir spėliojant, kur galėtų būti paslėptas opiumas. Aš įtariau, kad jie slapta klausėsi mano ir kapitono pokalbių, tad, pasitaikius progai, nesigėdijau pastatyti ausis ir jų pasiklausyti. Iš nugirstų pokalbių galėjau spręsti apie jūrininkų nuotaikas ir ištirti, kas jiems žinoma apie „Skrajojančio debesies" paslaptį. Pasiklausęs porą kartų, aš supratau, kad įgula nusiteikusi maištingai, ir staiga man kilo puiki mintis. Per naktį aš viską apsvarsčiau ir iš pat ryto pasakiau kapitonui.

— Gal man pavyks pakelti jūrininkų nuotaiką, — paklausiau, — jei pasiūlysiu jiems pinigų?

— Jeigu jūs manote, kad iki šiol jie labai stengėsi, tai apsirinkate, — atsakė Neirsas. — Bet kitų žmonių pasirinkti negalime, o jūs čia esate superkargas.

Šie žodžiai, ištarti tokio žmogaus, kaip Neirsas, galėjo būti palaikyti visišku sutikimu, ir komanda tuoj pat buvo sušaukta į denį. Kapitono veidas buvo toks rūstus, jog visi manė, kad atidengtas koks nors nusikaltimas, už kurį dabar turėjo sekti baisi ir neregėta bausmė.

— Ei jūs! — šūktelėjo Neirsas per petį, žingsniuodamas po denį. — Ponas Dodas nutarė paskirti premiją tam, kuris

pirmas ras opiumą laive. Asilą galima priversti eiti dviem būdais (abu, aš manau, neblogi): galima jį mušti arba vilioti morkomis. Ponas Dodas ketina išbandyti morkas. Žinote ką, vyručiai, — čia jis pirmą kartą atsigręžė į jūrininkus, — jei per penkias dienas nesurasime opiumo, aš pabandysiu jus paskatinti smūgiais.

Jis nutilo ir linktelėjo man; aš kreipiausi į jūrininkus:

— Štai ką aš siūlau, vyrai: skiriu šimto penkiasdešimties dolerių premiją. Suradęs opiumą gaus visą šią sumą. Tas, kuris nurodys, kur jo ieškoti, gaus šimtą dvidešimt penkis dolerius, o likusieji pinigai atiteks tam, kas pirmas atras opiumą. Mes pavadinsime tai Pinkertono prizu, kapitone, — pridūriau nusišypsojęs.

— Tuomet jį pavadinkime Didžiuoju prizu, — sušuko kapitonas, — nes aš nenoriu atsilikti nuo jūsų. Klausykite, vyručiai, šią sumą aš padidinu iki dviejų šimtų penkiasdešimt dolerių ir išmoku Amerikos aukso valiuta.

— Dėkoju, kapitone Neirsai, — tariau, — tai labai gražus jūsų gestas.

— Taip pat ir jūsų, — atkirto jis.

Piniginis atlyginimas paveikė jūreivius; jie dar nebuvo spėję kaip reikiant įsivaizduoti pasiūlytos sumos dydžio ir dar tik pradėjo dalintis pirmaisiais įspūdžiais, o kinas virėjas staiga išėjo į priekį, šypsodamasis ir mandagiai linkčiodamas.

— Kapitone, — pradėjo jis, — aš dvejus metus ištarnavau amerikiečių laivuose, o dar šešerius plaukiojau paketbotu*. Aš daug esu matęs.

— O! — šūktelėjo Neirsas. — Daug esi matęs? O kodėl dabar nebematai?

---

*Paketbotas — senas pašto laivo pavadinimas.

— Aš maniau, kad ilgainiui tatai geriau apsimokės, — atsakė virėjas, išdidžiai šypsodamasis.

— Ką gi, viskas aišku, — pritarė kapitonas. — Dabar, kai paskelbta premija, tu sutinki kalbėti? Sakyk, ką žinai, ir jei tavo spėjimas bus teisingas, gausi atlyginimą. Supratai?

— Aš jau seniai pastebėjau, — tęsė kinas, — kad ryžių maišai labai maži. Man kilo mintis, ar tuose mažuose maišuose tarp ryžių nebus paslėptas opiumas.

— Ką jūs į tai pasakysite, pone Dodai? — paklausė kapitonas. — Galbūt jo tiesa, o gal jis klysta. Aš norėčiau juo patikėti, nes kurgi kitur tas opiumas galėtų būti paslėptas? Antra vertus, jei jis klysta, tai mes be reikalo išmesime šimtą penkiasdešimt tonų gerų ryžių. Reikia viską gerai apsvarstyti.

— Nėra ko svarstyti, — tariau. — Reikia žiūrėti į šį klausimą iš esmės. Kas mums tie ryžiai? Jie mūsų nepraturtins ir neišgelbės nuo bankroto.

— Kitokio atsakymo iš jūsų nė nelaukiau, — pastebėjo Neirsas.

Mes tuoj pat sėdome į valtį ir nuplaukėme į brigą, norėdami vietoje patikrinti savo spėliojimą.

Triumas jau buvo visai ištuštintas. Maišai (apie keturiasdešimt tokių maišų svėrė toną) buvo sukrauti denyje. Visas škafutas ir priekinis denis buvo užversti ryžiais. Mes turėjome ištuštinti ir patikrinti šešis tūkstančius maišų ir tuo pačiu sunaikinti šimtą penkiasdešimt tonų brangaus maisto. Aplinkybės, kuriomis vyko tas darbas, buvo ne mažiau keistos. Mes visi nusitvėrėme peilius ir ėmėme šturmuoti kiekvienam paskirtą rietuvę maišų. Peiliu prapjovę maišą, mes graibėme rankomis po ryžius ir pylėme juos į denį.

Greitai denyje išaugo didžiuliai kalnai ryžių, kurie, mindomi kojomis, pasklido po denį, užpildė visus jo latakus

ir pagaliau net ėmė birti pro špigatus į jūrą. Ties brigu, pavirtusiu milžinišku grūdų sandėliu, sukosi debesys nepaprastai suįžūlėjusių jūros paukščių. Pamatę šitiek maisto, jie visai pakvaišo: šaižiai klykė, puolė tiesiai ant žmonių, smogdami sparnais į veidą, ir grobė grūdus tiesiai iš rankų. Jūrininkai, kruvinai subraižyti aštrių jų nagų ir snapų, įsiuto ir, išsitraukę peilius, ėmė kovoti su paukščiais. Jie badė juos peiliais, trypė ant denio, ir čia pat, nekreipdami dėmesio į besiblaškančius po kojomis sparnuočius, vėl įnikdavo raustis ryžiuose. Tai buvo šiurpus paveikslas — besiblaškantys paukščiai, jų krauju nudažyti ryžiai, srautas grūdų, trykštantis pro špigatus; aukso karštligės apimti žmonės, skrodžiantys ryžių maišus ir besiginantys nuo paukščių, ir virš viso to — milžiniškas laivo takelažo voratinklis ir Ramiojo vandenyno dangaus žydrynė. Jūrininkus skatino viltis laimėti po penkiasdešimt dolerių, o mane masino kur kas didesnis laimikis — penkiasdešimt tūkstančių. Todėl nenuostabu, kad mes nesigailėjome nei paukščių, nei ryžių.

Taip tęsėsi maždaug iki dešimtos valandos ryto. Staiga Neirsas, ką tik prapjovęs naują maišą, iš ryžių ištraukė mažą, į popierių suvyniotą metalinę dėžutę ir sviedė ją ant denio.

— Na ar aš nesakiau? — sušuko jis.

Visa įgula aiktelėjo. Tuoj po to, užmiršę savo nusivylimą, jūrininkai taip garsiai sušuko triskart „valio", kad net žuvėdros išsigando. Jie susigrūdo aplink kapitoną ir, stumdydami vienas kitą, panėrė rankas į ryžių masę. Viena po kitos iš ryžių pasirodė metalinės dėžutės, įpakuotos, kaip jau sakiau, į popierių, išmargintą kiniškais ornamentais. Jų buvo šešios.

Neirsas atsisuko į mane ir paspaudė man ranką.

— Aš jau buvau pradėjęs baimintis, kad ši diena niekada neateis, — tarė jis. — Sveikinu jus, pone Dodai, kad taip puikiai laikėtės.

Kapitono tonas, kuriuo buvo pasakyti šie žodžiai, giliai mane sujaudino; kai Džonsonas ir jūrininkai susibūrė aplink ir ėmė spausti ranką, sveikindami su radiniu, pajutau, kad mano akys sudrėko nuo ašarų.

— Kiekvienoje dėžutėje bus kiek daugiau kaip du svarai, — tarė Neirsas, pasverdamas vieną dėžutę rankoje, — galima sakyti, kad kiekviename maiše bus opiumo už du šimtus penkiasdešimt dolerių. Į darbą, vyručiai! Dar prieš sutemstant mes padarysime poną Dodą milijonieriumi.

Buvo keista žiūrėti, su kokiu įniršiu mes vėl puolėme į darbą. Dabar jūreiviai jau nebesitikėjo didesnio atlyginimo, tačiau pati mintis apie milžinišką pinigų sumą įkvėpė juos. Maišai buvo skrodžiami ir tuštinami vienas po kito, ryžiai škafute siekė mums iki kelių, prakaitas žliaugė per veidus, ėsdamas akis, rankos skaudėjo nuo nepaliaujamo darbo, bet mūsų įkarštis nė kiek nemažėjo. Atėjo pietų metas. Mes buvome per daug išvargę, kad galėtume valgyti, ir tiek užkimę, kad net negalėjome kalbėtis. Tačiau vos spėję papietauti, vėl pašokome ir įnikome raustis ryžiuose. Iki vakaro visi aliai vieno maišai buvo išnaršyti, ir mes sustojome, apstulbinti savo darbo rezultatų.

Visoje neaiškioje „Skrajojančio debesies" istorijoje šis faktas buvo labiausiai nesuprantamas. Iš šešių tūkstančių maišų tik dvidešimtyje radome paslėptą opiumą, kiekviename maiše maždaug vienodai — po dvylika svarų. Iš viso tai sudarė du šimtus keturiasdešimt svarų. Pagal paskutines San Francisko kainas, svaras opiumo buvo vertas dvidešimt dolerių; neseniai pasklido gandai, kad Honolulu mieste, kur opiumo įvežimas buvo griežtai uždraustas, buvo galima gauti po keturiasdešimt dolerių už svarą.

Skaičiuojant aukščiausia Honolulu kaina, visas opiumas, kurį radome „Skrajojančiame debesyje", galėjo būti

įvertintas maždaug dešimčia tūkstančių dolerių, o San Francisko kainomis — tik penkiais tūkstančiais. Tuo tarpu mudu su Džimu sumokėjome už jį penkiasdešimt tūkstančių dolerių. O Belersas buvo pasiryžęs mokėti dar daugiau! Sunku nusakyti mano apstulbimą, pamačius šitokius rezultatus.

Žinoma, buvo galima spėlioti, kad dar ne viskas prarasta: laive galėjo būti ir kita slėptuvė. Visai suprantama, kad nusivylimo valandą atėjo man į galvą panašūs argumentai. Vargu ar kada nors kuris laivas buvo taip rūpestingai apieškotas. Nė vienas daiktas neliko nepajudintas, buvo išbandyta viskas, kas tik galima. Diena po dienos su vis didėjančiu nusivylimu mes naršėme brigo vidurius, skatindami jūrininkus pažadais ir dovanomis. Kas vakarą mudu su Neirsu sėdėjome vienas prieš kitą siauroje mudviejų kajutėje ir sukome galvas, ieškodami kokios nors netikėtos galimybės, kuri laiduotų pasisekimą. Aš galėjau prisiekti savo sielos išganymu, kad laive nebeliko nieko vertingo, išskyrus medį, iš kurio jis buvo pastatytas, ir varines vinis. Buvo aišku, kad mūsų padėtis apverktina: mes paklojome penkiasdešimt tūkstančių dolerių, be to, sumokėjome už škunos krovinį ir sutikome nežmoniškais paskolos procentais, tikėdamiesi, kad, pasisekimo atveju, turėsime apie aštuonis tūkstančius gryno pelno. Dabar mes ne tik subankrutavome, bet dar patekome į tokią kvailą padėtį, kad kiekvienas galėjo juoktis iš mūsų ir gatvėje rodyti pirštais.

Atrodo, kad aš sugebėjau pakelti šį smūgį su reikiamu išoriniu ramumu. Tiesą sakant, jau seniai buvau viską apsvarstęs, ir nuo tos dienos, kada aptikome opiumą, praradau bet kokią viltį. Bet mintys apie Džimą ir Meimę kėlė man fizinį skausmą, ir aš užsidariau savyje, vengdamas draugijos ir pokalbių.

Štai kokia buvo mano nuotaika, kai kapitonas pasiūlė man pasivaikščioti po salą. Aš mačiau, kad jis nori man kažką pasakyti, ir labai bijojau, kad jis nepradėtų manęs guosti. Galėjau pakelti skausmą, bet tik ne užuojautą. Tačiau nebuvo ką daryti, ir aš sutikau su jo pasiūlymu.

Kurį laiką tylėdami ėjome paplūdimiu. Karšti saulės spinduliai spigino mums galvas; smėlio spindėjimas ir vandens mirguliavimas vargino akis. Paukščių riksmai ir tolumoje gaudžianti bangų mūša liejosi į kažkokią laukinę simfoniją.

— Aš manau, jums nebereikia aiškinti, kad toliau ieškoti nebėra jokios prasmės? — paklausė Neirsas.

— Ne, — atsakiau.

— Aš ketinu rytoj išplaukti, — tęsė jis toliau.

— Tai geriausia, ką jūs šiuo momentu galite padaryti, — atsakiau.

— Ar užsuksime į Honolulu? — paklausė jis.

— Ką gi, laikykimės numatyto plano! — sušukau. — Tegul bus Honolulu!

Vėl stojo tyla. Neirsas krenkštelėjo:

— Mudu tapome gerais draugais, pone Dodai, — tarė jis. — Mudu drauge pakėlėme nemaža karčių valandų. Mums teko labai daug dirbti ir skaudžiai nusivilti. Per visą šį sunkų metą mudu nė karto nesipykome. Nenoriu sakyti komplimentų pats sau, — juk tai buvo mano pareiga, už kurią man mokama, tokiomis sąlygomis augau ir prie jų esu pripratęs. Jūs — visai kas kita. Jums visa tai nauja, ir man buvo smagu, kad jūs taip puikiai laikėtės ir dirbote ištisomis dienomis lygiai su visais, kad sutvardėte savo nusivylimą, — juk mes visi supratome, kas dėjosi jūsų širdyje. Leiskite pasakyti jums, pone Dodai, kad jūs visą laiką elgėtės vyriškai ir gražiai. Ir dėl to visi jus pamilo ir pajuto jums pagarbą. Ir leiskite pridurti, kad man dėl jūsų

nesėkmės taip pat skaudu, kaip ir jums. Man gniaužia kvapą, pagalvojus, kad pralaimėjome. Jeigu mūsų buvimas saloje galėtų duoti kokios naudos, aš nepajudėčiau iš čia tol, kol visi išmirtume badu.

Aš norėjau jam padėkoti už šiuos taurius žodžius, bet jis užbėgo man už akių.

— Aš jus pakviečiau į krantą ne tam, kad žarstyčiau komplimentus, — atsakė jis į mano mintis. — Dabar mes vienas kitą suprantame, štai ir viskas. Manau, kad jūs galite manimi pasikliauti. Aš norėjau pakalbėti svarbesniu reikalu, kurio negalima atidėlioti. Ką mes darysime su „Skrajojančiu debesiu" ir visa šia paslaptinga istorija?

— Tiesą sakant, aš apie tai nepagalvojau, — atsakiau, — bet nemanau šito taip palikti. Jeigu tas apsišaukėlis kapitonas Trentas dar gyvas, aš vis tiek jį surasiu.

— Jums tereikia papasakoti visą istoriją, — tarė Neirsas. — Ji sukels didžiausią skandalą. Tokie perliukai ne taip dažnai papuola reporteriams į rankas; aš įsivaizduoju, kaip viskas eis toliau. Ta istorija, pone Dodai, sklis telegrafu, ji bus atspausdinta laikraščiuose su rėksmingomis antraštėmis, sukels pasipiktinimą ir, nors bus valdžios paneigta, smogs apsišaukėliui kapitonui Trentui kokioje nors Meksikos smuklėje; ji sunaikins apsišaukėlį Godedalą kokiame nors Baltijos jūros uoste ir užbaigs Hardžio ir Brauno gyvenimą kokioje nors jūreivių užeigoje Grinoke. Neabejoju, kad jums pavyks surengti tikrą paskutinio teismo dieną. Bet lieka tik išspręsti klausimą, ar jūs to norite?

— Ką gi, — atsakiau, — aš tiek težinau, kad mudu su Pinkertonu nenorime likti visuotinės pajuokos objektu. Mes pasirodytume esą tokie sąžiningi, kad net rizikavome imtis opiumo kontrabandos, ir tokie protingi, kad sumokėjome penkiasdešimt tūkstančių dolerių už katę maiše!

— Be abejo, tai pakenktų jūsų verslo reputacijai, — sutiko kapitonas, — ir man labai patinka, kad jūs taip žiūrite į visą šį dalyką. Aš taip pat nenorėčiau kelti triukšmo. Nėra abejonių, kad šioje istorijoje ne viskas švaru, bet jeigu imsime persekioti visą tą kompaniją pagal įstatymus (tebūnie jie palaiminti!), būkite tikras, kad svarbiausi nusikaltimai dings mums iš panosės drauge su savo grobiu, o į mūsų rankas pateks vien bukagalviai vargšeliai, kurie visai nė nežino, kas po visu tuo slepiasi. Kaip žinote, aš nelabai gerbiu tuos prekybinio laivo jūreivius, bet tie nelaimingieji neturi teisės nedirbti, kas jiems paliepta. Jeigu jūs pakelsite triukšmą, statau dešimt prieš vieną, kad atsakyti teks kaip tik tokiam nekaltam žmogui. Kas kita, jei mes žinotume, kas čia įvyko, bet kadangi nežinome, patarčiau be reikalo nekelti triukšmo.

— Jūs taip kalbate, lyg tai priklausytų nuo mūsų valios, — tariau.

— Taip ir yra, — atkirto jis man.

— O jūrininkai? — paklausiau. — Jie žino daugiau, negu reikia, ir jų nepriversite laikyti liežuvio už dantų.

— Nepriversiu? — atšovė Neirsas. — Pamatysime! Jie išlips į krantą jau gerokai įkaušę, iki vakaro visai nusigers, o kitą rytą atskirais laivais išplauks į visas keturias pasaulio šalis. Galbūt aš negalėsiu uždrausti jiems plepėti, bet nors sugebėsiu padaryti taip, kad jie visi plepės kiekvienas atskirai, o ne kartu. Jeigu kalbės visa įgula, gal ir galėtum ja patikėti, bet jei tai darys koks nors vienas jūreivis, tai bus panašu į kasdienines jų melagystes. Be to, jie neprašnekės anksčiau, kaip po šešių mėnesių, arba, jei mums pasiseks ir juos pavyks įgrūsti į kokį nors banginių medžiotojų laivą, tai ne anksčiau, kaip po trejų metų. Per tiek laiko, pone Dodai, visa ta istorija jau bus pasenusi.

— Jei neklystu, panašūs dalykai vadinami priverstiniu verbavimu, — pasakiau. — Aš iki šiol maniau, kad taip būna tik bulvariniuose romanuose.

— Bulvariniuose romanuose būna nemaža tiesos, — atsakė kapitonas. — Jie būtų visai neblogi, tik, deja, ten atsitinka iš karto daug daugiau nuotykių, negu jų būna gyvenime. Na, o apie jūreivystę ten rašomos nesąmonės.

— Tai jūs manote, kad galėsime nutylėti visą tą istoriją? — susimąstęs nutęsiau.

— Tik jis vienas gali ką nors išplepėti, — tarė kapitonas. — Nors netikiu, kad jis galėtų dar ką nors naujo atskleisti.

— Kas tas jis? — paklausiau.

— Laivas, — atsakė kapitonas, rodydamas į brigą. — Aš žinau, kad jame nieko neliko, bet bijau, kad kada nors kas nors pateks į šią visų užmirštą salą — juk dažniausiai atsitinka tai, kas mažiausia įtikėtina. Jie aplankys brigą, ir pirmas daiktas, kuris pateks jiems į akis, gali būti kaip tik ta smulkmena, kurią mes pražiopsojome ir kuri jiems atidengs visą tiesą. Jūs galite paklausti, kodėl man staiga pagailo tų apgavikų. Jie sužlugdė jus ir poną Pinkertoną, savo mįslėmis privertė mane pražilti ir, be abejo, jie įmaišyti į kažkokią tamsią istoriją, — štai ir viskas, ką apie juos žinau. Tačiau kaip tik dėl to , kad taip mažai težinau, kas po tuo slepiasi, tokiomis nelemtomis aplinkybėmis bus geriau, jei paliksime viską, kaip yra. Leiskite pasielgti su tuo laivu, kaip man patinka.

— Darykite, kaip norite, — išsiblaškęs sutikau, bet staiga nauja mintis privertė mane sušukti: — Kapitone, jūs klystate, mes negalėsime nutylėti šios istorijos. Jūs pamiršote vieną dalyką.

— Kokį? — paklausė jis.

— Apsišaukėliai kapitonas Trentas ir Godedalas bei visa ta apsišaukėlė įgula išsiskirstė kas sau, — tariau. —

Jeigu mūsų spėjimai yra teisingi, nė vienas iš jų nepasieks namų. Nejau jūs manote, kad toks faktas liks nepastebėtas?

— Juk jie jūreiviai, — tarė kapitonas, — tik paprasti jūreiviai. Jeigu jie visi būtų iš vieno miesto, tada aš dar suabejočiau, bet juk jie visi pasuks į skirtingas puses: vienas į Hulį, kitas į Švediją, trečias prie Klaido, ketvirtas prie Temzės. Kiekvienas į atskirą miestą. Ir kas tada? Nieko ypatingo. Pasiges vieno jūreivio — galbūt jis mirtinai nusigėrė, gal paskendo, o gal netyčia pasiliko kuriame nors tolimame uoste. Juk tai įprasta jūrininko gyvenimo pabaiga!

Užslėpta širdgėla, nuskambėjusi kapitono balse, tariant šiuos žodžius, mane giliai sujaudino.

— Aš norėčiau, kad ir mane ištiktų panašus likimas! — sušukau pašokdamas nuo žemės, nes mes jau seniai sėdėjome. — Aš nenoriu grįžti pas Džimą su tokiomis naujienomis.

— Žinote ką, — atsiliepė Neirsas su netikėtu taktu, — man jau laikas grįžti į laivą. Džonsonas brige taiso bures, o aš turiu šį tą sutvarkyti „Noroje" prieš išplaukiant į jūrą. Gal jūs norite likti vienas šioje paukščių fermoje? Prieš vakarienę atsiųsiu jums valtį.

Aš su malonumu priėmiau jo pasiūlymą. Mano nuotaika buvo tokia, kad man būtinai reikėjo pabūti vienam, nors ir rizikuojant gauti saulės smūgį ar apakti nuo smėlio blizgesio. Greitai likau vienas šioje nelemtoje saloje. Būtų sunku pasakyti, apie ką aš galvojau — apie Džimą ir Meimę, apie mūsų prarastą turtą, žlugusias viltis, apie manęs laukiantį likimą: sunkus, vienodas darbas, neteikiantis nei garbės, nei džiaugsmo, diena po dienos, iki ateis mirties valanda. Aš taip nugrimzdau į nusivylimą, kad visai nemačiau, kur einu. Atsitiktinumas (o gal koks

kitas, geresnis jausmas, vadovaująs mūsų poelgiams, kai protas būna per daug sutrikęs) atvedė mane į tą salos dalį, kur beveik neperėjo paukščiai. Kažkokiais nepastebimais takais, kurių paskui nebegalėjau atsekti, aš pasiekiau aukščiausią salos vietą. Čia, pabudęs iš savo susimąstymo, padariau paskutinį atradimą.

Iš tos vietos, kur stovėjau, kaip ant delno matėsi lagūna, apsupta rifų, ir begalinė horizonto linija. Aš mačiau antrąją salelę, brigą, „Norą Krein" ir valtį, skubančią į salą. Liepsnojanti saulė jau siekė horizontą, ir iš mūsų škunos rūko dūmai. Dėl šių priežasčių aš neturėjau laiko įdėmiau apžiūrėti šio stebinančio ir tiek daug reiškiančio radinio. Aš pamačiau didžiulio laužo liekanas — krūvą juodų nuodėgulių. Iš visa ko buvo matyti, kad čia kūrenosi milžiniškas laužas, liepsnojęs net porą dienų. Iš didžiulio apsvilusio balkio, gulėjusio laužo pakraštyje, supratau, kad laužą kūreno ne vienas žmogus. Aš tuoj įsivaizdavau saujelę vienišų, nelaimės ištiktų žmonių, kurie, atsidūrę šiame visų užmirštame žemės kampelyje, susikūrė čia savo signalinį laužą. Tą pat akimirką išgirdau mane šaukiant pakrantėje. Baidydamas paukščius, aš tiesiai per krūmus prasiskverbiau prie valties ir amžinai atsisveikinau su apleista sala.

Šešioliktas skyrius

AŠ VIRSTU KONTRABANDININKU, O KAPITONAS LEIDŽIASI Į KAZUISTIKĄ

Paskutinę naktį, praleistą Midvėjaus salos lagūnoje, beveik nemiegojau. Rytą su saulės patekėjimu denyje kilo triukšmas ir stumdymasis, kaip paprastai prieš pakeliant inkarą, bet aš tebegulėjau, apimtas sunkaus snaudulio. Kai išlipau į denį, škuna jau plaukė siauru išėjimu į atvirus vandenis. Prie pat jos borto putojo riaumojančios bangos. Truputį atsigręžęs atgal, pamačiau dūmų kamuolius, gaubiančius išdraskyto brigo liekanas. Dūmų sruogos blaškėsi pavėjui, iš vidaus pro liukus veržėsi liepsna; išgąsdinti jūros paukščiai pasklido po visą lagūną. Kuo labiau tolome nuo salos, tuo įnirtingiau ugnis rijo „Skrajojantį debesį". Kai pagaliau Midvėjaus salos išnyko iš akių, dar ilgai horizonte matėme didžiulį dūmų stulpą, lyg tolumoje plaukiančio garlaivio ženklą. Paskui dūmų stulpas dingo iš akių ir „Nora Krein" atsidūrė nykiame vandens ir debesų pasaulyje; tik po vienuolikos dienų lygią horizonto liniją sudraskė nauji siluetai — atšiaurūs Oachu kalnai.

Vėliau dažnai su palengvėjimu prisimindavau, kad mes sunaikinome išdavikiškas „Skrajojančio debesies" liekanas; kartais mane apimdavo keistas jausmas, pagalvojus, kad tą lemtingąjį laivą paskutinį sykį prisiminiau iš dūmų stulpo, kuris šioje istorijoje daug kartų suvaidino tokį svarbų vaidmenį: vienus įviliojo į pražūtį, pažadėdamas kažką laukiama ir nežinoma, kitiems sukėlė neįsivaizduojamą siaubą. Mūsų matytas dūmų stulpas buvo jau paskutinis šioje istorijoje. Jam išnykus, „Skrajojančio debesies" paslaptis buvo palaidota nuo smalsių akių.

Su pirmaisiais aušros spinduliais pamatėme Oachu, didžiausią Havajų archipelago salą. Per naktį visai buvome

priartėję prie jos. Dangus buvo giedras, pūtė lengvas brizas, ir mes plaukėme išilgai kanalo, laikydamiesi kiek galima arčiau jo. Plaukdami stebėjome atšiaurius kalnų šlaitus, gauruotas kokoso palmes, būdingas šiai gana nuobodžiai salai. Apie ketvirtą valandą po pietų aplenkėme Vaimanolo kyšulį, iš vakarų užstojantį Honolulu įlanką, ir apie dvidešimt minučių kreisavome viso miesto akivaizdoje; po to vėl pasukome į pavėjinę Vaimanolo kyšulio pusę ir ten dreifavome iki vakaro.

Sutemus dar kartą aplenkėme kyšulį ir su didžiausiu atsargumu prisiartinome prie Perl Locho žiočių, kur, Džimo nurodymu, aš turėjau susitikti su kontrabandininkais. Laimė, naktis buvo visai tamsi, jūra — rami. Mes plaukėme, kaip buvo sutarta, visai be šviesų, palikę tik du raudonus žibintus prie pat vandens. Ant bušprito stovėjo vienas sargybinis, kitas užsiropštė ant rėjos, o visa įgula susigrūdo laivo pirmagalyje, žvalgydamasi, ar nepasirodys priešai ar draugai. Nuo šio momento priklausė viso mūsų sumanymo sėkmė. Dėl sumos, tokios mažos žmogui mano padėtyje, kad man norėjosi karčiai nusijuokti, mes rizikavome laisve ir geru savo vardu. Bet spektaklis jau buvo pradėtas, ir mes turėjome suvaidinti savo vaidmenis iki galo.

Kurį laiką matėme tik tamsią kalnų liniją, blykčiojančius vietinių žvejų žibintus pakrantėse ir ryškių šviesų iliuminaciją, kuri puošė Honolulu miestą iš jūros pusės. Paskui nuo kranto atsiskyrė raudonas žiburėlis ir palengva ėmė artintis prie mūsų. Tai buvo sutartas ženklas, ir mes pasiskubinome atsakyti, įžiebdami baltą šviesą ant kapitono tiltelio ir užgesindami du raudonus žibintus. Žiburėlis iš lėto artėjo prie mūsų, ant vandens pasigirdo irklų pliaukšėjimas ir žmonių balsai. Paskui kažkas šūktelėjo:

— Ar tai ponas Dodas?

— Taip, — atsakiau. — Ar Džimas Pinkertonas su jumis?

— Ne, pone, — atsakė balsas. — Bet čia yra jo siųstas žmogus, pavarde Spidis.

— Tai aš, pone Dodai, — atsiliepė Spidis. — Aš turiu jums laiškų.

— Puiku! — atsakiau. — Lipkite į laivą, ponai, ir leiskite man peržiūrėti mano korespondenciją.

Prie škunos prisiartino velbotas, ir į denį pakilo trys vyriškiai: senas mano pažįstamas iš San Francisko, akcijų savininkas Spidis, mažas rauplėtas žmogelis, pavarde Šarpas, ir stambus išsiblaškiusios išvaizdos storulis Fauleris. Du pastarieji, kaip vėliau sužinojau, dažnai tvarkydavo panašius reikalus drauge. Šarpas parūpindavo kapitalą, o Fauleris, populiarus šiose salose ir turintis nemažą padėtį, panaudodavo savo energiją, drąsą ir savo plačias pažintis, kurios labai daug reiškė panašiais atvejais. Kiek suprantu, abu juos viliojo tam tikra romantika, susijusi su panašios rūšies verslu; Faulerį šis bruožas ypatingai žavėjo. Vėliau jis man labai patiko, bet tą pirmą mūsų susitikimo momentą aš buvau per daug susikrimtęs, ir naujieji pažįstami man visai nerūpėjo. Dar nespėjus Spidžiui ištraukti laiškų, aš jau sužinojau apie mus ištikusią nelaimę.

— Mes atvežėme labai prastas naujienas, pone Dodai, — tarė Fauleris. — Jūsų firma subankrutavo.

— Kaip, taip greitai? — sušukau pritrenktas.

— Reikia stebėtis, kad Pinkertonas sugebėjo taip ilgai išsilaikyti, — atsakė Fauleris. — Laivo pirkimas buvo per stambus sandėris, atsižvelgiant į jūsų kreditą. Jūsų firma varė plačią prekybą, bet kapitalas buvo labai nedidelis. Kai padėtis išaiškėjo, jūs turėjote subankrutuoti. Pinkertonas gana neblogai išsisuko: kreditoriai gavo po septynis centus už dolerį, buvo šiek tiek kalbų, bet tuo viskas ir baigėsi; laikraščiai labai mažai apie jus teužsiminė — aš manau, Džimas turi pažinčių šiuose sluoksniuose. Viena tik bėda,

kad visa ta „Skrajojančio debesies" istorija plačiai išgarsėjo spaudoje, visas Honolulu jumis susidomėjęs. Kuo greičiau priimsime prekę ir paklosime dolerius, tuo bus geriau mums visiems.

— Ponai, — tariau, — jūs turite man atleisti; mano bičiulis kapitonas jus pavaišins šampano stiklu, kad nebūtų taip nuobodu; aš negaliu su jumis kalbėtis, kol neperskaitysiu šių laiškų.

Atvykusieji buvo nelabai tuo patenkinti, ir iš tikrųjų, užtęsti derybas buvo gana pavojinga, bet mano nusiminimas, kurio aš nebeįstengiau nuslėpti, giliai paveikė juos, tad pagaliau jie paliko mane vieną denyje, ir aš, prisikišęs prie užmaskuoto žibinto, perskaičiau šiuos liūdnus laiškus.

„Mano brangusis Laudonai, — taip jis kreipėsi į mane pirmajame laiške, — šį laišką tau įteiks tavo bičiulis Spidis, su kuriuo buvai pasidalinęs „Katemaunto" akcijomis. Atsižvelgdamas į jo įgimtą sąžiningumą ir didelį prisirišimą prie tavęs, aš numačiau, kad jis geriausiai tiks būti mūsų agentu Honolulu mieste, nes ten mums reikės susidurti anaiptol ne su naiviais žmonėmis. Tarp jų svarbiausia — Bilis Fauleris (turbūt esi girdėjęs apie Bilį?). Jis politikuoja ir gerai sugyvena su muitininkais. Manęs laukia sunkus laikotarpis kontoroje, bet aš jaučiuosi stiprus ir energingas. Meimė su manimi; mano kompanionas, iškėlęs visas bures, skuba per vandenyną prie turto, paslėpto sudužusiame laive, ir aš jaučiu, kad šiuo momentu lengvai galėčiau žongliruoti Egipto piramidėmis, kaip fokusininkas aliumininiais sviediniais. Aš tik meldžiuosi, Laudonai, kad tu jaustumei tą patį įkvėpimą, kaip ir aš. Man rodos, kad nejaučiu žemės po kojomis, aš tarsi plaukiu. Meimė yra tiesiog stebuklas, geresnės padėjėjos negalėčiau rasti. Ji įkvepia mane. Aš viršijau visus rekordus.

Tavo ištikimas kompanionas Dž.Pinkertonas"

Antrojo laiško tonas buvo visai kitoks:

„Brangusis Laudonai!

Kaip man paruošti tave tokiai skaudžiai naujienai? Aš bijau, kad tu nepakelsi šio smūgio. Šiandieną be ketvirčio dvyliktą mūsų firma subankrutavo. Pradžią šiai katastrofai padarė Bredlio vekselis dviem šimtams dolerių, kuris kaip paskutinis lašas perpildė taurę. Mūsų skolos siekia du šimtus penkiasdešimt tūkstančių dolerių. Kokia gėda! Kokia nelaimė! O juk tik trys savaitės praėjo nuo tavo išvykimo! Laudonai, nekaltink savo kompaniono: jei tai būtų buvę įmanoma žmogaus jėgoms, aš būčiau radęs išeitį iš padėties. Bet viskas sugriuvo kaip kortų namelis, Bredlio vekselis tik davė tam pradžią. Juk visas šis verslas buvo muilo burbulas. Aš išmokėsiu viską, ką tik sugebėsiu. Kreditoriai apipuolė mus iš visų pusių. Aš dar tiksliai nežinau, kiek kapitalo susidarys, nes mūsų firmos prekyba buvo labai išsiplėtusi; tačiau dirbu dieną ir naktį ir tikiuosi, kad surinksiu nemažą sumą. Jeigu sudužęs laivas atneš bent pusę to pelno, kurio mes tikėjomės, manau, kad vis tiek bus mūsų viršus. Aš kaip visada esu pilnas jėgų ir energijos, ir jokios nelaimės man nebaisios. Meimė yra man tarsi stiprybės šaltinis. Kažkodėl man atrodo, kad bankrotas palietė tik mane, o jūs su Meime likote nuošalyje. Skubėk. Tai viskas, ką tu šiuo metu gali daryti.

Visada tavo Dž.Pinkertonas"

Trečiasis laiškas buvo visiškai liūdnas.

„Mano vargšas Laudonai, – rašė Džimas. – Aš dirbu per naktis, stengdamasis kiek sutvarkyti mūsų reikalus. Tu negali įsivaizduoti, kokie jie sudėtingi ir supainioti. Duglas Longherstas juokais pasakė, kad nieku gyvu nenorėtų būti teismo įgaliotiniu mūsų firmos reikalais. Tiesą sakant, kai kurie iš jų atrodo gan įtartini. Aš dėkoju Dievui, kad tau, Laudonai, tokios jautrios širdies žmogui, nereikėjo susidurti

su teismo įgaliotiniais. Tų žmonių širdyse nėra nė lašelio gailesčio. Viską dar būtų galima iškentėti, jei ne spaudos užpuldinėjimai. Kaip dažnai, Laudonai, aš prisimenu tavo teisingus priekaištus mūsų spaudos sistemai!

Jie išspausdino mano interviu, bet ten nebuvo nieko panašaus į tai, ką aš kalbėjau, be to, dar pridėjo pajuokiančių pastabų. Tau būtų kraujas užviręs gyslose, jei tu būtumei pamatęs, koks ten nežmoniškas pasityčiojimas. Aš negalėčiau taip rašyti net apie pasiutusį šunį, jei jis patektų tokion nelaimėn, kaip aš. Meimė tiesiog apstulbo, o juk iki tol ji puikiai viską ištvėrė. Kaip tu teisingai pastebėjai anais laikais Paryžiuje, sakydamas, kad niekada nereikia juoktis iš žmogaus išorės! Tas vyrukas parašė... (toliau keli žodžiai buvo išbraukti, ir mano vargšas draugas perėjo prie kitos temos.) Man sunku rašyti apie mūsų dabartinę padėtį. Mes visai neturime jokio aktyvo. Net „Trylika žvaigždučių" negelbsti padėties, nors vargu ar gali būti dar pelningesnis biznis. Po to, kai pirkome brigą, tarsi prakeikimas prislėgė viską, ką mes bedarytume. O kas iš jo! Kad ir kokį turtą rastum tame sudužusiame laive, vis tiek jo neužteks apmokėti mūsų skoloms. Mane kankina mintis, kad tu kaltini mane dėl visko, kas įvyko. Aš prisimenu, kaip nepaklausiau tavo įspėjimų. O Laudonai, būk gailestingas, nesmerk perdaug griežtai savo vargšo bičiulio. Mane graužia sąžinė, kad ne viskas taip, kaip turėtų būti. Man baisu, pagalvojus apie tavo aukštus moralinius principus. Aš negaliu ramiai prisiminti to fakto, kad ne visi mano dokumentai be priekaišto, ir aš nežinau, ką man daryti; viskas susimaišė, atrodo, kad mano smegenys visai suminkštėjo.

Laudonai, jei bus kokių nors nemalonumų, būk tikras, aš padarysiu viską, kad jie nepaliestų tavęs, kad tavo vardas nebūtų įpainiotas. Aš jau paskelbiau visiems, kad tu į firmos reikalus niekad nesikišdavai ir visai jų neišmanai. Nenoriu

tikėti, kad šiuo atveju pasielgiau teisingai! Žinau, kad neturėjau teisės taip padaryti, ir tu gali būti manimi nepatenkintas, bet jeigu tu būtumei girdėjęs, ką jie kalbėjo! O juk aš niekada nenusikaltau įstatymams! Netgi tu, kad ir koks esi skrupulingas, nieko negalėtumei prikibti, jei viskas mums būtų ėję kaip reikia. Tu puikiai žinai, kad „Skrajojančio debesies" pirkimas buvo didžiausia mūsų rizika, o juk tai tavo idėja! Meimė sako, kad ji niekada neišdrįstų pažvelgti tau į akis, jeigu aš būčiau pasiūlęs pirkti brigą. Ji tokios jautrios sąžinės!

Tavo nusikamavęs Džimas"

Paskutiniame laiške nebebuvo jokio kreipimosi.

„Mano komercinė karjera baigta. Aš pasiduodu; daugiau nebeturiu jėgų. Turbūt turėčiau džiaugtis, nes jau įvyko teismas, ir dabar viskas baigta. Nežinau, kaip byla praėjo, aš nieko neprisimenu. Jeigu mūsų sumanymas pavyks – aš turiu galvoje sudužusį laivą, – mes išsikelsime į Europą ir gyvensime iš rentos. Dirbti aš nebegalėsiu. Aš imu drebėti, jei kas nors mane prakalbina. Laikiausi iki paskutinės akimirkos, neprarasdamas vilties, dirbdamas kaip jautis ir pagaliau – styga trūko! Dabar aš tenoriu gulėti sode ir skaityti Šekspyrą ir E.P.Pou. Nemanyk, kad tai bailumas, Laudonai. Aš esu ligonis. Man būtinai reikalingas poilsis. Aš visą gyvenimą sunkiai dirbau, niekad netausojau savęs, kiekvienas mano uždirbtas doleris buvo aplaistytas kruvinu prakaitu. Niekada nedirbau niekšybių, stengiausi dorai gyventi ir buvau gailestingas vargšams. Kas gali turėti daugiau teisių į poilsį negu aš? Aš atostogausiu ištisus metus, nes kitaip numirsiu iš nuovargio ir rūpesčių arba išsikraustysiu iš proto. Negalvok, kad perdedu, taip yra iš tikrųjų. Jeigu tu ką nors radai, pasitikėk Spidžiu ir pasistenk, kad kreditoriai nesuuostų tavo radinio. Aš padėjau tau sunkią

valandą, dabar tu padėk man. Neapgaudinėk savęs: jeigu nepadėsi man dabar, paskui bus vėlu. Aš dirbu klerku ir esu niekas. Meimė dirba Feniks Guano biržoje mašininke. Man jau nieko nebeliko gyvenime. Žinau, kad tau bus nemalonu padaryti tai, ko prašau, tačiau pagalvok, nes yra sprendžiamas mano mirties ar gyvenimo klausimas.

P.S. — Mes išmokėjome po septynis centus už dolerį. Koks smukimas! Na ką gi, dabar jau nieko nepataisysi, ir aš neverkšlensiu, Laudonai, aš noriu gyventi. Aš atsisakiau visų viliojančių sumanymų, noriu tik vieno — gyventi. Dar ne viskas prarasta! Aš tapau blogu klerku. Žinau, kad, būdamas šeimininku, tokio darbuotojo nelaikyčiau nė keturiasdešimt minučių. Bet aš jau niekada nebūsiu šeimininkas. Tu mano paskutinė viltis. Neapleisk manęs.

Džimas Pinkertonas"

Po to sekė dar vienas prierašas, pilnas tokių pat skundų ir prašymų, ir, be to, į laišką buvo įdėtas gydytojo liudijimas apie Džimo sveikatos būklę, kuri nerodė nieko gero. Aš tylomis juos perskaičiau. Nesunku suprasti, kokį įspūdį visa tai padarė man. Baigęs skaityti, atsistojau ir priėjau prie borto. Giliai atsikvėpęs, įsmeigiau žvilgsnį į Honolulu žiburius. Pirmą akimirksnį man net pasirodė, kad visas pasaulis griūva, bet tuoj pat pajutau, kad sukilo mano energija. Džimas daugiau nebegalėjo man padėti. Aš pats privalėjau paimti viską į savo rankas, turėjau spręsti ir veikti savo atsakomybe, kaip man atrodė geriau.

Lengva tai pasakyti, tačiau ne taip lengva padaryti. Iš pirmo žvilgsnio padėtis atrodė be išeities. Man širdį draskė gailestis nelaimingam draugui; jo neviltis slėgė mane. Aš prisiminiau, kaip anksčiau jis niekada nenusimindavo, o dabar nelaimė taip jį palaužė; nežinojau, nei kaip atmesti jo prašymą, nei kaip jį patenkinti. Prisiminimai apie tėvą,

kurio niekas negalėjo apkaltinti nesąžiningumu, įstatymų baimė — į mane tarsi padvelkė suplėkęs kalėjimo oras ir ausyse pasigirdo grandinių žvangėjimas, — visa tai skatino mane duoti neigiamą atsakymą į Džimo prašymą. Bet nelaimingo sergančio mano draugo paveikslas stovėjo man akyse ir ragino nuspręsti priešingai. Taip aš ilgai stovėjau, draskomas abejonių, bet gerai žinojau, kad, sykį ką nors nusprendęs, aš to sprendimo nebeatsisakysiu.

Čia prisiminiau, kad turiu bičiulį, su kuriuo galėčiau pasitarti, ir nusileidau į kajutę.

— Ponai, — tariau, — jums teks dar truputį palaukti, ir aš jus nuliūdinsiu, paveržd amas vieną iš jūsų draugijos. Aš būtinai turiu tarti porą žodžių kapitonui Neirsui.

Abu kontrabandininkai pašoko protestuodami. Jie spyrėsi, kad reikia greičiau užbaigti sandėrį. Jų nuomone, jie ir taip daug rizikavę tiek ilgai užtrukdami ir dabar pareiškė, kad jeigu mes tuoj pat nepabaigsime derybų, jie paliks laivą.

— Kaip jums patinka, džentelmenai, — tariau. — Aš dar abejoju, ar galėsiu pasiūlyti jums ką gero. Jeigu taip ir būtų, tai dar reikia apsvarstyti daugelį dalykų. Be to, aš nemėgstu ką nors daryti, kai man kas lipa ant kulnų.

— Jūsų tiesa, pone Dodai, — mes visai nenorime jūsų prievartauti, — tarė Fauleris, — bet atsižvelkite ir į mūsų padėtį. Mums pavojinga čia užtrukti. Juk ne mes vieni pastebėjome jūsų škuną Vaimanolo pakrantėje.

— Pone Fauleri, — atsakiau, — aš ne mažas vaikas. Leiskite ir man pasakyti savo nuomonę — galbūt klystu, bet mane perkalbėti jums nepavyks. Jeigu muitinės valdininkai ruoštųsi aplankyti mūsų škuną, jie jau seniai būtų čia buvę. Kitaip sakant, kažkokia geroji dvasia mus globoja, ir manau, kad nesuklysiu pasakęs, jog tos dvasios vardas — Fauleris.

Abu kontrabandininkai prapliupo kvatoti ir pavaišinti dar vienu buteliu šampano iš Longhersto padovanotos dėžės

daugiau neprotestuodami leido mums su kapitonu pasišalinti.

Aš padaviau Neirsui laiškus. Jis tylėdamas perbėgo juos akimis.

— Kapitone, — tariau, — aš labai norėčiau išgirsti jūsų nuomonę. Ką visa tai reiškia?

— Čia nemažai prirašyta, — atsakė Neirsas. — Svarbiausia tai, kad jums patariama visur pasitikėti Spidžiu, leisti jam laisvai veikti, o pačiam laikyti liežuvį už dantų. Būtų geriau, kad jūs man nebūtumėte to parodęs, — pridūrė jis nusiminęs. — Nuslėpti pinigai... prekyba opiumu... Visa tai panašu į nelabai švarią istoriją.

— Kas būtų, jei aš taip pasielgčiau? — paklausiau.

— Taigi, — pridūrė jis. — Kas būtų, jeigu jūs taip pasielgtumėte?

— Yra nemaža argumentų už ir prieš, — atsiduseęs tariau.

— Pirmiausia, kalėjimas, — pasakė kapitonas. — Jeigu jums net pavyktų jo išvengti, vis tiek jūsų sąžinė liktų nešvari. Suma pakankamai didelė, kad dėl jos galėtumėte turėti daug nemalonumų, ir per maža, kad vertėtų rizikuoti. Mano nuomone, žmogus, kuris parsiduoda už mažesnę kaip šešių skaitmenų sumą, krinta savo paties akyse. Bent tokia mano nuomonė. Milijonu dar būtų galima susigundyti, bet ir tai paliktų ne per daug malonius prisiminimus. Be to, nepamirškite Spidžio. Ar gerai jį pažįstate?

— Ne, nelabai, — atsakiau.

— Tai va, jis gali išnykti su visais pinigais, jei tik panorės, bet jeigu to ir nepadarys, vis tiek užsės jums ant sprando iki pat savo gyvenimo pabaigos. Nemanau, kad jums tai patiktų. Žinoma, jūs negalite pamiršti pono Pinkertono, jis buvo artimas jūsų bičiulis, tiesa? Jis ne kartą jus išgelbėjo iš sunkios padėties ir padėjo kuo galėdamas, ar ne taip?

— Taip, teisybė, — sušukau susijaudinęs. — Man sunku apsakyti, kiek jis yra man padėjęs.

— Taigi to pamiršti negalima, — sutiko kapitonas. — Jeigu čia būtų vien pinigų klausimas, aš trumpai atsakyčiau: „Per mažai." Bet kada reikia padėti draugui, tada kartais tenka net nusižengti savo principams. Atrodo, kad Pinkertonas labai įgąsdintas ir nesveikas; gydytojas neturi vilčių, kad jis pagytų. Įsivaizduokite savo padėtį, jeigu jis numirs! Bet nepamirškite, kad visa atsakomybė už pinigų nuslėpimą kris ant jūsų, o Pinkertonas niekuo nerizikuoja. Jūs galite nusakyti savo padėtį labai aiškiai keliais žodžiais: „Mano draugas Pinkertonas gali palikti šį pasaulį; aš galiu atsidurti kalėjime. Ko aš labiau bijau?"

— Jūs ne visai teisingai suformulavote klausimą, — papriešta ravau aš. — Čia tenka spręsti, kaip pasielgti: dorai ar ne.

— Visų tų smulkmenų aš nežinau, — atsakė Neirsas, — bet stebiuosi, kad jūs visai neabejojote tada, kai bėda jus privertė užsiimti opiumo kontrabanda.

— Taip, — tariau, — ir man gėda tai prisipažinti.

— Vis dėlto jūs ėmėtės opiumo kontrabandos nesvyruodamas, — tęsė kapitonas, — ir aš dažnai girdėjau jus skundžiantis, kad labai mažai jo radote ir norėtumėte parduoti kuo daugiau. Galbūt jūsų kompanionas nėra toks smulkmeniškas, kaip jūs; galbūt jis nemato didelio skirtumo tarp kontrabandos ir pinigų nuslėpimo.

— Jūs atspėjote tiesą! — sušukau. — Tikrai jis nemato jokio skirtumo tarp šių dviejų dalykų, aš tuo įsitikinęs. O aš, nors ir matau, negaliu jums to paaiškinti.

— Taip visada būna, — pamokomai tarė Neirsas. — Tai skonio dalykas. Bet kaip visa tai paveiks jūsų bičiulį? Jūs atsisakote jam padėti, teisindamasis aukštais moraliniais principais. Tuo pačiu jūs skaudžiai jį apviliate ir prislegiate

savo panieka. Taip negalima, pone Dodai, patikėkite, ir stipriausia draugystė neišlaiko tokio bandymo. Jūs turite arba sutikti su savo draugo pažiūromis, arba nutraukti su juo santykius.

— Negali būti! — sušukau. — Jūs nepažįstate Džimo!

— Na, pats pamatysite, — tarė Neirsas. — O dabar aptarkime dar vieną dalyką: kaip bus su pinigais? Ta suma pakankamai didelė ponui Pinkertonui ir labai jam reikalinga; ji gali jam užtikrinti gyvybę ir sveikatą. Jei padalinsite ją kreditoriams, kiekvienam teks menki trupiniai, už kuriuos jums niekas net dėkui nepasakys. Visi puikiai žino, kad jūs sumokėjote už sudužusį laivą neįtikėtiną sumą. Pasiekęs savo tikslą, jūs grįšite į San Franciską ir išmokėsite kreditoriams dešimt tūkstančių... Na, gal net dvidešimt tūkstančių dolerių. Beje, jums teks pripažinti, kad šios sumos dalis yra įgyta kontrabandos keliu. Atminkite, Bilis Fauleris niekada neprisipažins, kad buvo įpainiotas į šį sandėrį. O dabar pažiūrėkite į viską iš šalies! Aišku kaip dieną, kad jūs būsite įtartas nuslėpęs pinigus; tie dešimt tūkstančių jūsų neišgelbės, ir žmonės piktinsis jūsų įžūlumu, kad išdrįsote pasiūlyti tokią mažą sumą! Jūs pats suprantate, pone Dodai: kurį kelią jūs bepasirinktumėte, jūsų reputacija žlugusi, ir jums nebėra ko jaudintis.

— Jūs tikriausiai manimi nepasitikite, — tariau, — bet aš jaučiu dėl to didelį palengvėjimą.

— Vadinasi, mūsų pažiūros šiuo klausimu skiriasi, — atsakė Neirsas. — Jeigu jau pradėjome kalbėti apie mane, tai pagalvokite ir apie mano padėtį. Aš jums nedarysiu jokių kliūčių, jums ir taip užtenka savų rūpesčių. Jei mano bičiulį prislėgė nelaimė, aš galiu užmerkti akis ir pasielgti taip, kaip jis nori. Tačiau šiuo atveju mano padėtis nepavydėtina: mano šeimininkai irgi įeina į jūsų kreditorių sąrašą, o aš esu jų įgaliotinis. Man teks užsimerkti, kai

nuslėptoji nuo jų suma pono Spidžio kišenėse keliaus į krantą. Taip pasielgti aš galiu tik dėl jūsų, pone Dodai, ir gailiuosi, kad niekuo daugiau negaliu jums padėti.

— Dėkoju, kapitone, aš jau nusprendžiau, — renkuosi dorąjį kelią. Aš tik šiąnakt iki galo supratau tą seną tiesą.

— Tikiuosi, mano nuomonė neturėjo įtakos jūsų sprendimui? — paklausė kapitonas.

— Iš dalies turėjo, — atsakiau. — Manau, kad tai ne bailumas iš mano pusės. Dėl Džimo aš galėčiau net tapti vagimi, bet dabar tenka įpainioti į šį dalyką ir jus, ir Spidį, ir dar kitus žmones, o tokiu būdu gelbėti Džimo aš negaliu. Sugrįžęs į San Franciską, aš dirbsiu iš visų jėgų, kad tik galėčiau jam padėti. Galbūt man nepasiseks ir teks matyti jį mirštant ant mano rankų ir rauti plaukus iš nusivylimo. Bet kitaip pasielgti aš negaliu, — man tėra vienas, tiesus kelias.

— Negaliu sakyti, kad jūs klystate, ir, nors mane tuoj pat pakartų, negaliu suprasti, ar jūs tikrai teisus, taip pasielgdamas. Velniai rautų, man tai patinka. Paklausykite: ar nebūtų geriau atsikračius mūsų svečių? — pridūrė jis. — Neverta rizikuoti kreditorių labui.

— Kreditoriai visai man nerūpi, — atsakiau, — bet mes taip ilgai juos užlaikėme, kad dabar nedrįstu jų išprašyti, nieko nepešusių.

Turbūt tai buvo vienintelis motyvas, paskatinęs sudaryti sandėrį, kuris dabar nebedavė man jokios naudos. Bet derybos taip mane sudomino, kad aš nebesigailėjau, jas pradėjęs. Fauleris ir Šarpas buvo reto apsukrumo biznieriai. Jie suteikė man garbės, priskirdami man savo pačių silpnybes, ir besibaigiant deryboms ėmė žiūrėti į mane su tokia pagarba, kuri nedaug kuo skiriasi nuo garbstymo. Jų pagarbos aš nusipelniau tuo, kad sakiau gryną teisybę ir neslėpiau visiško abejingumo mūsų derybų rezultatams. Turbūt aš pademonstravau visas gero diplomato savybes.

Jie, žinoma, negalėjo patikėti, kad visa tai, ką aš kalbėjau, buvo teisybė. Pavyzdžiui, man užsiminus, kad turiu tik du šimtus keturiasdešimt svarų opiumo, abu kontrabandininkai pasikeitė reikšmingais žvilgsniais, kurie iškalbingai bylojo: „Štai mudviejų vertas priešininkas!" Kai nerūpestingu tonu paprašiau po trisdešimt penkis dolerius už svarą, atmetęs jų pasiūlymą mokėti po dvidešimt, ir pridūriau: „Man visas šis sandėris terūpi tiek, kiek pernykštis sniegas, džentelmenai. Jeigu norite, imkite, jei nenorite — nereikia. Leiskite pasiūlyti dar stiklą šampano", — pamačiau, kad Šarpas įspėjamai kumštelėjo Fauleriui alkūne, ir tas, vietoj beišsprūstančio džiugaus sutikimo, užspringo ir atsakė: „Ne... ačiū, mes daugiau nebegersime, pone Dodai!" Tai dar ne viskas: kai pagaliau sutarėme po trisdešimt dolerių už svarą (labai palankiomis sąlygomis mano kreditoriams), mūsų svečiai sėdo į velbotą ir nuplaukė; turbūt jie nežinojo, kad garsas virš ramaus vandens sklinda labai toli, ir aš išgirdau tokią malonią pastabą savo adresu:

— Su tuo Dodu reikia būti atsargiam, — nuskambėjo Šarpo žodžiai.

— Tegu mane velniai griebia, aš nesupratau, ką jis galvoja, — sudundeno Faulerio bosas.

Mes vėl likome vieni „Noroje Krein". Paskutinės naujienos, Pinkertono nusiskundimai, žiaurus mano sprendimas — visa tai persekiojo mane nakties tamsoje ir nedavė ramybės. Jei tikėsime romanais, kurių buvau daug prisiskaitęs, tokiais atvejais geriausia paguoda turėjo būti tikėjimas teisingu savo poelgiu. Deja, aš tik jaučiau, kad, išsigandęs kalėjimo šmėklos ir pabijojęs viešo pasmerkimo, paaukojau sergantį draugą. O savo bailumo suvokimas dar nė vienam žmogui neteikė nusiraminimo sunkią valandą.

Septynioliktas skyrius

NAUJOS ŽINIOS IŠ KARO LAIVO

Kitą dieną su pirmaisiais saulės spinduliais įplaukėme plūdėmis nužymėtu įėjimu į uostą. Iš arti pamatėme miestą, skendintį žalumynuose. Uoste stypsojo ištisas miškas stiebų. Švelnus brizas palengva mus varė į uostą, ir už poros minučių pasiekėme prieplauką. Įplaukiant į uostą, pastebėjau modernų karo laivą, bet buvau taip prislėgtas sunkių minčių, kad net ir neatkreipiau į jį dėmesio.

Tiesą sakant, aš turėjau labai mažai laiko. Šarpas ir Fauleris išvyko praėjusią naktį, tvirtai įsitikinę, kad susidūrė su didžiausiu sukčiumi; šis klaidingas įsitikinimas atvedė juos į mūsų denį, vos mes spėjome nuleisti inkarą, ir jie skubėjo pasiūlyti man savo paslaugas, be kurių aš puikiausiai galėjau apsieiti, ir viešnagę. Aš skubėjau baigti tvarkyti savo reikalus, man reikėjo žmogaus, kuris man padėtų ir mane išblaškytų. Fauleris man patiko, — aš pats negalėjau paaiškinti dėl ko. Trumpai šnekant, aš leidausi jo globojamas. Visą priešpietę išbuvau su Šarpu, ieškodamas pirklių šilkui ir arbatai; paskui papietavome atskirame kabinete „Havajų" restorane, nes, pasirodo, Šarpas su pašaliniais buvo griežtas blaivybės šalininkas. Apie ketvirtą valandą jis mane perdavė Faulerio globai. Pastarasis nusivedė mane į savo bungalą Vaikiki paplūdimyje. Čia, Honolulu „aukso jaunuomenės" draugijoje, aš buvau lepinamas jūros voniomis, vaišinamas įvairiausių rūšių kokteiliais bei pietumis. Vakaro pabaigai buvo pasiūlyta sulošti pokerį, ir klausydamiesi hula hula garsų bei stiprindamiesi rinktiniais gėrimais, mes prasėdėjome prie kortų stalo iki gilios nakties. Aš niekada neturėjau malonumo lošti iš pinigų su kokiu nors įkaušusiu, išblyškusiu jaunikliu, bet dabar, būdamas tokios nuotaikos,

džiaugiausi, švaistydamas savo (ar tiksliau sakant, savo kreditorių) pinigus ir gerdamas Faulerio šampaną.

Kitą rytą pabudau su skaudančia galva ir gana maloniais, nors miglotais praėjusios linksmybių nakties prisiminimais. „Aukso jaunuomenės" atstovai, dar ne visai išsiblaivę, užpuolė virtuvę ir, išviję iš ten kiną virėją, gaminosi pusryčius. Kiekvienas degė troškimu pasigaminti valgį pagal savo paties receptą ir, nė kiek nesivaržydamas, naikino savo bičiulių darbą. Aš pamačiau, kad taip besidarbuojant bus sukulta daugybė kiaušinių, iš kurių, deja, išeis vos pora omletų, ir nutariau nelaukti rezultatų. Radęs ąsotėlį pieno ir duonos riekę, numalšinau alkį. Buvo sekmadienis, aš turėjau laisvą visą dieną; nelaukdamas, kol vakarykštės linksmybės prasidės iš naujo, tyliai pasišalinau, trokšdamas vienumos ir tyro oro.

Aš pasukau jūros link takeliu pro užgesusį kraterį, žinomą Daimond Hedo vardu. Taką slėpė tankūs žalių spygliuočių šešėliai; kai kur tarp medžių baltavo namai. Čia aš pirmą kartą susidūriau su senbuvių gyvenimu: prabėgom pastebėjau nuogus plačiaakius vaikus, besistumdančius drauge su kiaulėmis po kiemą, pastebėjau žolėje miegantį jauną vaikiną ir seną džentelmeną, pro akinius studijuojantį Bibliją; sumišau, užtikęs jauną merginą, besimaudančią šaltinyje. Po to takas pasuko tiesiai į paplūdimį, ir aš išėjau prie jūros. Į veidą pūtė stiprus pasatas. Dešinėje tiesėsi spindintis smėlis ir nuo burių baltuojanti įlanka. Kairėje buvo krateris ir tiesiai į mėlyną dangų kilo statūs, atšiaurūs tarpekliai ir pliki kalnų šlaitai. Nors jūroje visur baltavo burlaiviai, mane ši vieta nustebino savo vienišumu. Aš prisiminiau pasakojimus, girdėtus vakar pietų metu: apie požeminį urvą kraterio viduje, kur galima eiti tik su žibintais; jame ilsisi šventikų ir karių kaulai, o nematoma upė savo riaumojimu drebina požeminius kalno skliautus. Įsivaizdavus visa tai, Fauleris

su savo bungalu, šviesus, pilnas žmonių miestas ir laivai įlankoje, — viskas staiga man pasirodė tolima ir nerealu. Prieš daug šimtmečių čia klestėjęs primityvus gyvenimas su savo džiaugsmais, pergalėmis, nusikaltimais, dabar nugrimzdo į tamsą, kaip ta kalnų upė. Chaldėjos viešpatija ir Egipto piramidės išniro iš praeities ir nebeatrodė taip paslaptingos. Aš prisiminiau vieną paskui kitą sekančias epochas, ir jų fone mano gyvenimas man pasirodė panašus į plaštakės. „Pinkertono ir Dodo" firmos bankrotas buvo juokingai menki, palyginus su amžinybe.

Pasinėręs į tokią liūdną filosofiją (be abejo, čia pasireiškė audringai praleistos nakties įtaka), aš pajutau, kad nusivylimas, slėgęs mane, kažkur dingo. Susimąstęs pastebėjau, kaip tako vingis atvedė mane prie signalinės stoties su stebėjimo bokšteliu ir plevėsuojančia vėliava. Švarus, naujai dažytas namelis stovėjo ant pat uolos krašto, atviras visiems pasatams. Vėjo staugimas ir langų stiklų drebėjimas drauge su bangomis, dūžtančiomis į uolą, visai nuslopino mano žingsnius, ir aš nepastebėtas prisiartinau prie dviejų verandoje sėdinčių žmonių. Vienas vyriškis, su kuriuo aš taip netikėtai susidūriau, buvo prižiūrėtojas, žilstelėjusia barzda ir toliaregėmis jūrininko akimis. Jo veide pamačiau tą savotišką išraišką, kuri atsiranda ilgai gyvenant vienatvėje. Jo svečias, šnekus vyrukas vasarine karinio anglų laivyno jūreivio uniforma, sėdėjo ant stalo ir rūkė cigarą. Jie maloniai sutiko mane, ir netrukus aš jau sėdėjau drauge su jais, su malonumu klausydamasis jūrininko pasakojimų.

— Jeigu aš nebūčiau gimęs anglu, — prasitarė jis, — norėčiau būti prancūzu. Visos kitos tautos jiems ir į puspadžius netinka.

Paskui jis su tuo pačiu įkarščiu ėmė dėstyti savo politinius įsitikinimus.

— Tie liberalai — tai paskutiniai galvijai! Tas šūkių nešiojimas ir visa kita tėra vaikų darbas... jiems trūksta sveiko proto. Mūsų vyriausias inžinierius pats, sako, dalyvavo tokioje demonstracijoje ir nešė šūkį: „Tegyvuoja Gladstonas!", „Šalin aristokratiją!" ar kažką panašiai. Kuo jiems kliūva aristokratai? Nurodykite man šalį, kurioje jų nėra! Tik nekalbėkite apie Jungtines Valstijas — ten juk viską galima nupirkti už pinigus! Aš pažinojau vieną jūrininką, amerikietį, šaunus buvo vaikinas, tarnavo signalizuotoju „Viandotoje". Jis prisipažino, kad niekada nebūtų pasiekęs tokios vietos, jei „nebūtų suradęs bendros kalbos su kuo reikia", — taip tiesiai ir pasakė. Mes visi čia anglai ir... — jis norėjo tęsti toliau, bet aš jį nutraukiau.

— Deja, aš esu amerikietis, — tariau atsiprašomu tonu.

Jis truputį sumišo, bet greitai atsigavo ir su būdingu anglams taktiškumu pasakė man komplimentą:

— Negali būtų! Garbės žodis, aš niekada to nebūčiau pagalvojęs! Pažiūrėjęs į jus, niekas to nepasakytų, — pridūrė jis, tarsi būčiau prisipažinęs šiek tiek per daug truktelėjęs.

Aš padėkojau jam, kaip visada tokiais atvejais dėkoju jo tautiečiams, ne tiek už komplimentą man ir mano vargšei tėvynei, kiek už to vien anglams būdingo takto ir pasitenkinimo savimi pasireiškimą. Mano padėka taip sušvelnino jo nusiteikimą prieš mano tėvynainius, kad jis net pagyrė amerikietišką burių siuvimo būdą.

— Jūs daug geriau už mus siuvate bures, — pasakė jis, — tai galite tvirtinti gryna sąžine.

— Dėkoju, — atsakiau. — Būtinai taip darysiu ateityje.

Nuo to momento mūsų simpatijos vienas kitam ėmė augti kaip ant mielių; kai aš pakilau grįžti į Faulerio bungalą, naujasis mano pažįstamas pasišovė man į draugiją. Aš mielai sutikau, nes mane linksmino jo plepumas. Bet

kai jis užsidėjo kepurę, aš pajutau, kad mūsų pokalbis bus įdomesnis, negu galvojau: ant jo kepurės kaspino aš perskaičiau užrašą „Audra".

Atsisveikinę su visais, mes palikome namelį ir ėmėme leistis taku žemyn.

— Sakykite, — pradėjau pokalbį, — rodos, jūsų laivas paėmė nukentėjusius iš „Skrajojančio debesies"?

— Taip, — atsakė jis, — „Skrajojančio debesies" ekipažui pasisekė. Midvėjaus salos — paties Dievo užmiršta vieta.

— Aš ką tik iš ten, — tariau. — Tai aš nupirkau sudužusį laivą.

— Atleiskite, pone, vadinasi, jums priklauso baltoji škuna? — nustebęs sušuko jūreivis.

— Taip, man, — atsakiau.

Mano bendrakeleivis pakėlė ranką prie kepurės, tarsi mes tik dabar būtume susipažinę.

— Suprantate, — tęsiau pokalbį, — man baisiai rūpi ši istorija. Labai prašau papasakoti, kokiomis aplinkybėmis jūs išgelbėjote juos.

— Buvo taip, — pradėjo pasakojimą jūreivis. — Mes gavome įsakymą užsukti į Midvėjaus salas, patikrinti, ar ten nėra išsigelbėjusių iš nuskendusio laivo. Pavakare prisiartinome prie salų ir naktį visai sumažinome greitį, taip, kad pasiektume salas apie kitos dienos vidurį. Senis Tulis — atsiprašau, kapitonas, — labai nenorėjo atsidurti ten nakties metu. Apie Midvėjaus salas gausu stiprių ir pavojingų srovių, jums tai puikiai žinoma. Turbūt mes patekome į tokią srovę, ir ji ėmė mus nešti dideliu greičiu; šeštą valandą, kai mes dar turėjome būti toli nuo salų, staiga pamatėme baltą burę, o paskui ir visus brigo stiebus. Greitai brigas ir sala tarsi išniro iš vandens. Prisiartinę pamatėme, kad laivas buvo tvirtai užplaukęs ant seklumos.

Vimpelas plevėsavo vėjuje, vėliava buvo nuleista. Bangos buvo labai didelės, ir mes nerizikavome plaukti arčiau, o pasiuntėme porą valčių. Aš pats nesikėliau, tik viską stebėjau nuo denio, bet atrodė, kad jie visi buvo labai išsigandę ir taip apimti panikos, kad nieko nesuprato, kas dėjosi aplinkui. Vienas iš jų visą laiką verkšleno ir grąžė rankas; kai jį atvežė į mūsų laivą, jis atrodė kaip išsigandusi mergiščia. Pirma į denį pakilo pats Trentas, jo ranka buvo aptvarstyta kruvinu skuduru. Aš stovėjau visai šalia jo ir mačiau, kad jis visiškai sutrikęs. Girdėjau, kaip jis visą laiką duso, lyg jam būtų trūkę oro. Taip, jie visi buvo smarkiai išsigandę, ką ir sakyti, juk ne juokai! Sekantis buvo Trento padėjėjas...

— Godedalas! — sušukau.

— Pavardė kaip tik jam, — sukikeno jūreivis, kuris tikriausiai pagalvojo apie tos pavardės sąskambį su keiksmažodžiu, — tai bent pavardė! Gaila, kad tai ne tikra pavardė. Savo tikrąją jis slėpė, nes yra kilęs iš kilmingos šeimos. Vienas mūsų karininkas buvo anksčiau su juo pažįstamas Anglijoje; jis atpažino jį ir priėjęs ištiesė jam ranką su tais žodžiais: „Norisai, sveikas, seni!" Šis iki tol laikėsi labai drąsiai, — nieko nepadarysi, pone, kilmingas kraujas visada matyti, bet vos tik išgirdo savo tikrąjį vardą, išbalo kaip lavonas, pažiūrėjo į poną Sibraitą kaip į svečią iš ano pasaulio ir (duodu garbės žodį) krito kaip negyvas! „Nuneškite jį į mano kajutę, — liepė misteris Sibraitas, — tai vargšelis Norisas Kartju."

— O koks... koks buvo tas ponas Kartju? — vos pajėgiau ištarti.

— Karininkams patarnaujantis jūreivis pasakojo man, kad jis iš labai garsios šeimos, mokęsis Itone, ir jo tėvas baronetas.

— Bet kaip jis atrodė? — nenurimau.

— Nieko ypatingo, pažiūrėjus toks pat, kaip jūs ar aš, — nesvyruodamas atsakė jūreivis. — Aš bent niekad nebūčiau pagalvojęs, kad jis yra aukštos kilmės. Tiesa, nemačiau, kaip jis atrodo nusiprausęs ir persirengęs.

— Kaip tai? — nustebau. — Ak, tiesa, jis visą laiką, iki atvykstant į San Franciską, sirgo, ar ne?

— Gal sirgo, o gal šiaip buvo labai susikrimtęs, — atsakė mano pašnekovas. — Aš manau, kad jis nejautė didelio noro rodytis žmonėse. Per visą kelionę jis neišėjo iš kajutės. Stiuardas, kuris nešiojo jam valgyti, man sakė, kad jis beveik neliesdavo valgio. San Franciske jį slapta nuo visų iškėlė į krantą. Kalbama, kad buvo taip: vyresniajam broliui mirus, Norisas Kartju tapo įpėdiniu. Kiek aš supratau, prieš tai jis buvo susipykęs su šeima, ir niekas iš giminių nežinojo, kur jis dingo. Tuo tarpu jis vargo prekiniuose laivuose, o po to, laivui sudužus, atsidūrė Midvėjaus salose ir buvo besiruošiąs valtimi perplaukti Ramųjį vandenyną. Patekęs į mūsų laivą, jis sužinojo, kad tapo stambiu turtuoliu ir dar, žiūrėk, rytoj bus išrinktas į parlamentą. Todėl nenuostabu, kad jis nenorėjo rodytis žmonėms; ir aš su jumis taip darytume, juo dėti.

— Aš irgi taip manau, — pritariau. — Tačiau su kitais jūs daugiau susipažinote?

— Savaime aišku, — atsakė jis, — ir nieko blogo negaliu apie juos pasakyti. Vienas iš jų, Hardis, daug patyrė gyvenime. Geras buvo vyrukas, išsilavinęs, mokėjo prancūzų ir lotynų kalbas. Jis man labai patiko. Be to, jis buvo labai gražus.

— Ar jis smulkiau nepasakojo, kaip jų laivas užplaukė ant seklumos? — paklausiau.

— Man rodos, ten nebuvo daug ką pasakoti, — atsakė jūreivis. — Viską aprašė laikraščiai. Hardis dažniausiai pasakojo apie savo gyvenimą: apie maklerius, žokėjus,

aktorius ir panašias kompanijas, kuriose jam tekdavo buvoti, — pridūrė jis su panieka. — O štai ir mano arklys, čia aš su jumis atsisveikinsiu.

— Lukterkit, — sulaikiau jį. — Ar ponas Sibraitas laive?

— Ne, pone, šiandien jis mieste, aš pats nuvežiau jo lagaminą į viešbutį, — atsakė jūrininkas.

Mes išsiskyrėme. Už valandėlės jis pralenkė mane raitas ant samdyto arklio, kuris aiškiai rodė antipatiją raiteliui. Mane apgaubė jo sukeltas debesis dulkių, įkyrių, kaip ir mano mintys. Man rodės, kad aš stoviu ant paties slenksčio į paslapčių karalystę. Sužinojau, kad tikrasis Diksono vardas — Kartju. Dabar man paaiškėjo, kieno pinigais Belersas stengėsi nupirkti brigą, — tai buvo pono Kartju paveldėto turto dalis. Prie daugelio paveikslų, kuriuos aš vaizduotėje kūriau apie sudužusį laivą, prisidėjo naujas, pats dramatiškiausias. Aš vaizdavausi karinį laivą nykioje vandenyno platybėje, kurio denyje susibūrę karininkai ir jūreiviai. Į jų tarpą patenka aukštos kilmės ir puikaus išsilavinimo žmogus, kuris daugelį metų, prisidengęs svetima pavarde, plaukiojo kaip paprastas jūreivis; dabar, išgelbėtas iš pražūties, jis krinta be sąmonės, išgirdęs tikrąjį savo vardą. Aš negalėjau pamiršti savo pokalbio telefonu su juo. Turbūt šito Diksono, Godedalo ar Kartju sąžinė buvo nelabai švari. Aš prisiminiau nuotrauką, rastą „Skrajojančiame debesyje"; mano nuomone, tokio veido žmogus galėjo būti audringo charakterio, ir aš buvau linkęs daryti išvadą, kad tas Godedalas (arba Kartju) buvo centrinė figūra šioje paslaptingoje istorijoje.

Man buvo aišku: kol „Audra" dar nepakėlusi inkaro, aš turiu susipažinti su Sibraitu ir laivo gydytoju. Padaręs tokią išvadą, aš atsiprašiau poną Faulerį ir grįžau į Honolulu; visą likusią dienos dalį praleidau vėsioje viešbučio verandoje. Pagaliau devintą valandą įsitikinau, kad laukiau ne veltui.

— Štai džentelmenas, kurio jūs teiravotės, — tarė mano šveicorius.

Aš pamačiau jauną vyriškį lengvu vasariniu kostiumu, nepaprastai glebių manierų. Jis tingiai sukiojo rankose lengvutę lazdelę. Sprendžiant iš pavardės, tikėjausi sutikti jauną vikingų kilmės bangų ir audrų nugalėtoją; vietoje to susidūręs su išlepintu puošeiva, aš nusivyliau ir šiek tiek sumišau.

— Tikiuosi, kad turiu garbės kalbėti su leitenantu Sibraitu, — tariau, žengdamas į priekį.

— Taip, — atsakė jaunuolis, — bet, atleiskite, aš, kiek prisimenu, jūsų nepažįstu? (Jis kalbėjo kiek darkydamas žodžius, matyt, tai buvo madingumo požymis, bet aš čia nesistengsiu perteikti jo iškraipytos tarsenos.)

— Aš kreipiuosi į jus, kaip tik norėdamas susipažinti, — tariau, tuoj pat atgavęs drąsą. Į nemandagumą aš visada atsakau tuo pačiu, — tai vienintelis karingas mano būdo bruožas. — Mus sieja vienas bendras reikalas, kuriuo aš esu labai suinteresuotas; tikiuosi, galėsiu padėti vienam jūsų bičiuliui arba bent galėsiu jam pranešti malonių naujienų.

Paskutinius žodžius ištariau, norėdamas nuraminti savo sąžinę; tiesą sakant, aš negalėjau ir nenorėjau padėti ponui Kartju, bet buvau tvirtai įsitikinęs, kad jam būtų malonu išgirsti, kad „Skrajojantis debesis" yra sudegintas.

— Aš nežinau... aš nesuprantu jūsų, — užsikirsdamas sulemeno Sibraitas. — Jūs klystate, aš neturiu jokių draugų Honolulu mieste.

— Draugas, apie kurį kalbu, yra anglas, — atsakiau. — Tai ponas Kartju, kurį jūs paėmėte į laivą prie Midvėjaus salų. Mano firma nupirko sudužusį laivą. Aš ką tik iš ten sugrįžau ir, norėčiau, kad suprastumėt, būtinai turiu susisiekti su ponu Kartju. Gal malonėtumėt pasakyti man jo adresą?

Matote, kaip greitai aš atsisakiau minties sudominti šį pasipūtusį anglą. Mano atkaklumas aiškiai varžė jį. Aš mačiau jo baimę, kad neįsipirščiau jam į bičiulius; supratau, kad tai bailus, neįdomus ir tuščias žmogus, visiškai be iniciatyvos, ir padariau išvadą, kad jis bet kuria kaina pasistengs kuo greičiau baigti mūsų pokalbį. Taip ir buvo: už minutės jis paliko mane su popieriaus lapeliu rankoje, kuriame buvo parašyta:

Norisas Kartju
Stolbridž le Kartju
Dorsetas

Aš nugalėjau — mano dispozicijoje liko kovos laukas ir dalis priešininko arsenalo. Tačiau mūsų pokalbio metu aš jaučiausi nė kiek ne geriau už poną Sibraitą, ir dabar pajutau, kad toliau tęsti kovą nebeturiu jėgų. Aš atsisakiau ketinimo sueiti į pažintį su laivo gydytoju ir nutariau ateityje iš tolo vengti anglų. Taip nusiteikęs, nuėjau gulti. Kitą rytą viena aplinkybė dar labiau sutvirtino mano nusistatymą: aš sutikau poną Sibraitą, vykstantį į laivą, ir jis taip išdidžiai pasisveikino, kad aš visai neatsakiau į jo linktelėjimą ir apsimečiau jo nematąs.

Galite įsivaizduoti mano nustebimą, kai po pusvalandžio gavau laiškelį iš „Audros":

„Gerbiamasis, mes visi labai domimės „Skrajojančiu debesiu". Išgirdę apie mūsų susitikimą, mano laivo karininkai pareiškė norą susipažinti su Jumis ir kviečia Jus pietų į mūsų laivą. Mes labai džiaugsimės, jei Jūs galėsite atvykti šįvakar; jeigu reikalai sutrukdytų, tuo atveju Jūs kviečiamas priešpiečių šiandien arba rytoj."

Po to sekė nurodytos valandos ir parašas: „Dž.Laselas Sibraitas" su visais pagarbos pareiškimais.

„Ne, pone Laselai Sibraitai, jūsų pagarba yra skirta ne man, o kažkuriam kitam asmeniui, kurio jūs vengiate. Jūs

papasakojote jam apie mudviejų susitikimą, buvote smarkiai išbartas ir gavote įsakymą parašyti šį raštelį ir pakviesti mane į laivą. Aišku, to kvietimo tikslas yra ne pažintis su laivo karininkais, o kažkokio suinteresuoto asmens noras ištirti, kas aš per vienas. Spėju, kad tas asmuo yra laivo gydytojas. Ir taip pat galiu kirsti lažybų, kad viso to priežastis man įteiktas pono Kartju adresas."

Padaręs tokią išvadą, aš tuoj pat atsakiau, kad būsiu šiandien priešpiečių. Paskirtą valandą „Noros Krein" valtis nugabeno mane į pabūklais apsikaišiusią „Audrą".

Šarvuočio karininkai mane sutiko nuoširdžiai. Jie, priešingai Sibraitui, su vaikišku užsidegimu klausinėjo visokių smulkmenų apie mūsų kelionę ir apie "Skrajojantį debesį": kaip jis užplaukė ant seklumos, kokioje būklėje jį radau, koks buvo oras, kokia ten įlanka ir srovės palei Midvėjaus salas. Porą kartų atsainiai buvo paminėtas Kartju vardas. Prisiminta panašus atsitikimas su grafu Aberdinu, kuris ir numirė, tarnaudamas amerikiečių laive paprastu jūreiviu. Jeigu aš iš jų nieko naujo nesužinojau apie poną Kartju, tai tik dėl to, kad jie patys apie jį labai mažai žinojo, nors labai domėjosi jo istorija ir užjautė ligos metu. Aš įsitikinau, kad laive nevengta šios temos, ir karininkai nieko nenuslėpė nuo manęs, nes neturėjo ko slėpti.

Viskas, atrodo, vyko kuo puikiausiai, tačiau mano mintis atkakliai traukė laivo gydytojas. Tai buvo aukštas, stambių bruožų vyras, persiritęs per penktą dešimtį, jau žilas judria burna ir tankiais antakiais. Jis mažai kalbėjo, bet turėjo aštrų liežuvį, o jo negarsus moduliuojantis juokas buvo labai užkrečiamas. Aš supratau, kad tarp karininkų jis laikomas dideliu pokštininku ir labai gerbiamas. Greitai pajutau, kad jis vogčiom stebi mane, ir atsilyginau jam tuo pačiu. Jeigu Kartju simuliavo ligą, o visi faktai rodė,

kad buvo kaip tik taip, — tai šis žmogus turėjo žinoti viską arba bent labai daug. Jo griežtas, valingas veidas kuo toliau, tuo labiau kėlė man įsitikinimą, kad mano spėjimas yra neklaidingas. Žmogaus su tokia burna, su tokiomis akimis negalima priversti veikti aklai ar kieno nors įsakymu. Antra vertus, sunku buvo patikėti, kad toks žmogus padėtų nuslėpti nusikaltimą. Kažkuo jis man priminė teisėją. Žodžiu, jis visai netiko tam vaidmeniui, kurį aš jam buvau paskyręs vaizduotėje. Mano nustebimas ir smalsumas kas akimirką didėjo.

Priešpiečiams pasibaigus, buvo pasiūlyta pereiti į rūkymo kambarį. Veikiamas staigaus impulso, aš, nukirsdamas sau kelią atgal, pasiskundžiau lengvu negalavimu ir pasakiau norįs pasitarti su gydytoju.

— Aš esu visai sveikas, daktare Erkvartai, — tiesiai pasakiau jam, vos mudu likome vieni.

Jis kažką neaiškiai burbtelėjo ir įsmeigė į mane pilkas akis. Supratau, kad jis neprabils pirmas.

— Aš norėjau pasikalbėti su jumis apie „Skrajojantį debesį" ir poną Kartju, — tariau. — Jūs turėjote jo laukti. Esu įsitikinęs, kad žinote viską, ir būdamas įžvalgus turėjote įspėti, kad man taip pat daug kas žinoma. Ką mudu turime galvoti vienas apie kitą, ir ką aš turiu galvoti apie poną Kartju?

— Aš ne visai jus suprantu, — ne iš karto atsakė daktaras. — Man neaiškus jūsų tikslas, pone Dodai.

— Mano klausimų tikslas? — paklausiau.

Jis linktelėjo.

— Manau, kad mes ne visai teisingai vienas kitą suprantame, — tariau. — Mano tikslas labai aiškus: aš sumokėjau už „Skrajojantį debesį" pasakišką sumą, nes ponas Kartju per agentą kovojo iš paskutiniųjų, per jį aš subankrutavau. Laive neradau jokio turto, bet už tai radau

aiškius pėdsakus, rodančius, kad ten buvo įvykdytas nusikaltimas. Supraskite mano padėtį: aš netekau viso savo turto per žmogų, kurio niekad nesu matęs. Galbūt aš noriu keršyti ar gauti kompensaciją; manau, jūs sutiksite, kad turiu priemonių pasiekti ir vieno, ir kito.

Daktaras nieko neatsakė.

— Nejau jūs nesuprantate, — tęsiau, — su kokiu tikslu aš kreipiuosi į jus, žinantį visą paslaptį, ir tiesiai bei garbingai klausiu: kaip aš turiu žiūrėti į poną Kartju?

— Aš prašau jus kalbėti aiškiau, — tarė daktaras.

— Jūs nenorite man padėti, — atkirtau, — bet pasistenkite suprasti: aš turiu sąžinę, nors ji ne be priekaištų. Nusikaltimų gali būti įvairaus pobūdžio, ir ne visi yra griežtai smerktini. Ponas Kartju mano rankose. Aš nesu iš tokių, kurie atsisakytų patogios progos, be to, esu smalsus. Iš kitos pusės, nesiruošiu jo persekioti. Patikėkite, aš ne toks blogas žmogus, kad pasinaudočiau jo nelaime ir jam užtraukčiau naujų nemalonumų.

— Aš jus suprantu, — tarė daktaras. — Tarkime, aš duosiu jums savo žodį, kad tam, kas ten įvyko, buvo labai, labai svarbių pateisinamų aplinkybių.

— Tai turėtų man labai didelės reikšmės, daktare, — atsakiau.

— Aš pasakysiu dar daugiau, — tęsė daktaras. — Vaizduokimės, kad jūs arba aš buvome drauge su jais, — nežinia, kaip mes būtume pasielgę po to, kas ten atsitiko. O dabar pabandykite suprasti mano padėtį. Nenuslėpsiu nuo jūsų, kad aš viską žinau, jūs esate įžvalgus ir įspėjote, kaip aš pasielgiau. Aš prašau jus iš mano elgesio padaryti išvadą apie tai, kas man žinoma ir ko aš neturiu nei teisės, nei pagrindo atskleisti jums.

Aš negaliu nusakyti to gilaus įsitikinimo, kurį pajutau daktaro Erkvarto žodžiuose. Tiems, kurie jo negirdėjo, gali

kilti įspūdis, kad jis bandė apdumti man akis mįslėmis. Tuo tarpu man atrodė, kad jis davė man gerą pamoką ir mane pagyrė.

— Dėkoju, — tariau, — jaučiu, kad jūs pasakėte man viską, ką galėjote, daugiau, negu aš turėjau teisės klausinėti. Dėkoju jums už pasitikėjimą, kurį pasistengsiu pateisinti. Tikiuosi, kad jūs leisite man laikyti jus savo bičiuliu?

Jis neatsakė į paskutinį mano klausimą ir pasiūlė dėtis prie likusios draugijos, bet, mums įėjus į rūkomąjį, pasistengė sušvelninti savo poelgį. Draugiškai padėjęs man ranką ant peties, jis tarė:

— Aš prirašiau ponui Dodui stiklą maderos.

Nuo tos dienos aš niekados nebesutikau daktaro Erkvarto, bet jis kaip gyvas išliko mano atmintyje. Nelengva buvo jį užmiršti vien dėl to, ką aš iš jo sužinojau. Tikrai nebuvo sunku sugalvoti teoriją, paaiškinančią „Skrajojančio debesies" paslaptį; bet pasirodė visai neįmanoma sukurti pagrindinio jos veikėjo charakterį, — charakterį žmogaus, kuris nusipelnė daktaro Erkvarto simpatijos ir pagarbos, neturėdamas tam jokių pateisinamų motyvų. Tuo ir baigėsi mano atradimai. Aš nesužinojau nieko naujo iki tol, kol vieną dieną paaiškėjo viskas iš karto. Skaitytojas, žinantis visus faktus, gal bus įžvalgesnis už mane.

Aštuonioliktas skyrius

KRYŽMINIS TARDYMAS IR MIGLOTI ATSAKYMAI

Aš keletą kartų nelabai maloniai atsiliepiau apie San Franciską. Grįžus į jį, miestas tarsi man atkeršijo už tuos žodžius. Niekada jis man neatrodė toks gražus: skaisčiai švietė saulė, gatvės buvo pilnos žmonių, kurie kažkur skubėjo, visų veiduose mačiau šypsenas, atlapuose — gėles. Slegiamas sunkių minčių, pats sau atrodžiau lyg tamsi dėmė linksmame miesto fone. Aš pasukau į kontorą, kurioje tarnavo Džimas. Suradau ją kažkokiame skersgatvyje tamsiame, niūriame name. „Franklino Dodžo spaustuvė" — perskaičiau virš durų. Iškabos apačioje šviežiais dažais buvo išvedžiota: „Čia dirba tik baltieji".

Tamsioje dulkinoje kontoroje už stalo sėdėjo Džimas. Baisi permaina visoje jo išvaizdoje pritrenkė mane: jis atrodė ligotas ir apšepęs. Džimas, kuris anuo metu su džiaugsmu pasinerdavo į dienos darbus ir įveikdavo juos lengvai, kaip lenktynių žirgas kliūtis, dabar buku žvilgsniu spoksojo į skaičių stulpeliais išmargintą popierių, kramtydamas plunksnakotį; protarpiais jis sunkiai atsidusdavo. Jis atrodė gyvas abejingumo įsikūnijimas ir tinginio paveikslas. Turbūt jis buvo giliai paskendęs nelinksmuose prisiminimuose, nes nė nematė manęs, nors aš jau ilgą laiką stovėjau tarpduryje, jį stebėdamas. Mane smaugė kaltės jausmas. Kaip buvau sakęs Neirsui, norėjau rauti sau plaukus iš skausmo. Aš grįžau, apsaugojęs gerą savo vardą, o ligonis mano draugas kankinosi be poilsio, be pagalbos. Aš galėjau paklausti save Falstafo žodžiais: „Kas yra garbė šiame pasaulyje?" ir jo paties žodžiais atsakyti, kad tai yra niekas.

— Džimai! — pašaukiau.

— Laudonai! — aiktelėjo jis ir, pašokęs nuo kėdės, stabtelėjo visas drebėdamas.

Pats nepajutau, kaip atsidūriau už barjero ir apkabinau jį.

— Mano vargše drauge! — sušukau.

— Garbė Dievui, tu pagaliau sugrįžai, — sukūkčiojo Džimas, tapšnodamas per petį.

— Aš tau nieko gero negaliu pranešti, Džimai, — tariau.

— Tu sugrįžai, ir daugiau man nieko nereikia, — atsakė jis. — Kaip aš pasiilgau tavęs, Laudonai!

— Negalėjau pasielgti, kaip manęs prašei. Viskas atitėko kreditoriams. Negalėjau to padaryti, — pridūriau tyliai.

— Šššš... — sustabdė mane Džimas. — Aš buvau beprotis, tai rašydamas. Aš niekada nebegalėčiau pažvelgti Meimei į akis, jei būtume taip pasielgę. Ak Laudonai, tu nežinai, kokia ji moteris! Tu manai, kad pažįsti gyvenimą, bet iš tikrųjų tu nieko nesupranti. Laudonai, ji tikras angelas, kokių retai pasitaiko!

— Džiaugiuosi, — tariau. — Aš taip ir maniau.

— Vadinasi, „Skrajojantis debesis" — tuščias riešutas, — toliau kalbėjo Džima. — Aš ne viską supratau iš tavo laiško, bet tas man buvo aišku.

— Tuščias riešutas — tai perdaug švelniai pasakyta, — tariau. — Kreditoriai niekada nepatikės, kad mes buvome tokie kvailiai. Tiesa, — paskubėjau pakeisti temą, — kaip reikalai su mūsų bankrotu?

— Tau pasisekė, kad tuo metu tavęs čia nebuvo, — atsakė Džimas, liūdnai linguodamas galvą. — Džiaukis, kad neskaitei to meto laikraščių. Vienas iš jų, „Oksidentel", rašė, kad man prasidėjo smegenų vandenligė, kitas pavadino mane varle, kuri panoro lygintis su Longherstu ir pūtėsi, kol sprogo. Sunku visa tai girdėti per savo medaus mėnesį. Aš jau nekalbu apie tai, ką jie rašė apie mano išvaizdą, apsirengimą ir kaip nuo manęs čiurkšlėmis tekėjo

prakaitas. Bet man teikė stiprybės mintis apie „Skrajojantį debesį". Kaip ten buvo, Laudonai? Aš kažko nesuprantu...

„Taigi, nesupranti!" — pagalvojau sau ir tariau garsiai:

— Mums abiem nepasisekė, Džimai. Aš surinkau sumą, pakankamą apmokėti tik einamosioms išlaidoms, o tu neišsilaikei per tuos tris mėnesius, kaip žadėjai. Kodėl viskas įvyko taip greitai?

— Apie tai mes pasikalbėsime vėliau, — staiga sukruto Džimas. — Man reikia užbaigti darbą, o tu dabar eik pas Meimę. Mes gyvename pas Spidį. Ji nekantriai laukia tavęs. Ji myli tave kaip brolį, Laudonai.

Džiaugiausi kiekviena kliūtimi, padedančia atitolinti mano pasiaiškinimo valandą ir nors trumpam leidžiančia užmiršti „Skrajojantį debesį". Nuskubėjau į Džimio nurodytą vietą. Ponia Spidi, vis dar sujaudinta mylimo vyro sugrįžimo, džiaugsmingai pasveikino ir mane.

— Jūs puikiai atrodote, pone Dodai, — maloniai tarė ji. — Stebiuosi, kaip jūs ryžotės palikti tas salas. Aš ir Spidį kiek įtariu, — pridūrė ji, ir jos akys sužibėjo. — Ar nepastebėjote, gal jis buvo susipainiojęs su kokia negre?

Aš pareiškiau, kad Spidžio sąžinė gryna kaip sniegas.

— Visi jūs, vyrai, slepiate vienas kito nuodėmes, — koketiškai tarė ponia Spidi ir įvedė mane į tuščią, nykų kambariuką, kur Meimė rašė mašinėle.

Mane sujaudino nuoširdumas, su kuriuo ji pasisveikino. Su nuostabia gracija ji ištiesė man abi rankas, paskui pastūmėjo man kėdę ir, išėmusi iš spintos, padėjo prieš mane dėželę su mano mėgstamu tabaku ir rūkomą popierių tos rūšies, kurį aš visada vartodavau.

— Matote, pone Laudonai, kaip mes jūsų laukėme! — tarė jis su šypsena. — Visa tai buvo nupirkta tą dieną, kai jūs išvykote.

Aš maniau, kad ji jau seniai norėjo man suruošti malonų susitikimą, bet tada dar nežinojau, kad tuos nuoširdžius jausmus pakurstė kapitonas Neirsas. Nors ir turėdamas aibes reikalų, jis surado valandėlę laisvo laiko aplankyti Meimę ir visokeriopai jai išgyrė mane, pasakodamas, su kokia energija aš apieškojau brigą. Ji nė žodeliu neprasitarė apie tą pokalbį, kol aš baigiau pasakoti savo nuotykių istoriją.

— Ak, kapitonas Neirsas papasakojo visa tai daug vaizdingiau, — sušuko ji, vos man nutilus. — Iš jūsų pasakojimo aš sužinojau tik vieną naują dalyką — kad jūs tiek pat kuklus, kiek ir drąsus.

Aš karštai stengiausi paneigti tai, bet veltui.

— Nekalbėkite, — tarė Meimė, — aš iš pirmo žvilgsnio galiu pažinti didvyrį. Man pasakojo, kaip jūs kruvinomis rankomis kiauras dienas dirbote drauge su jūrininkais ir net šūktelėjote kapitonui audros metu „Laikykis!" (man rodos, būtent jis taip pasakė), kai pats kapitonas buvo išsigandęs, ir kaip jūs elgėtės, kai kilo maišto pavojus. — Matyt, Neirsas, skatinamas draugiškų jausmų, pasistengė kuo ryškesnėmis spalvomis nupiešti mano paveikslą. — Aš žinau, kad jūs visa tai darėte dėl mudviejų su Džimu, ir bijau, kad mes niekad neįstengsime už visa tai atsidėkoti.

— Meime, — sušukau, — nekalbėkime apie dėkingumą, tarp draugų tai nereikalinga. Mudu su Džimu dalinomės turtu, dabar taip pat dalinsimės neturtu. Mes padarėme viską, ką galėjome, ir daugiau nėra apie ką šnekėti. Didžiausias mano rūpestis šiuo metu — susirasti gerą tarnybą, kad jūs su Džimu galėtumėte paatostogauti kur nors kalnuose, — Džimui būtinai reikia pailsėti.

— Džimas negali imti jūsų pinigų, pone Laudonai, — tarė Meimė.

— Džimas negali! — sušukau. — Aš jį priversiu. Argi aš nesinaudojau jo pinigais?

Greitai sugrįžo ir Džimas ir, dar nespėjęs nusiimti skrybėlės, pradėjo pokalbį ta pačia nelemta tema.

— Taigi, Laudonai, dabar mes susirinkome visi draugе, — tarė jis. — Dienos darbai baigti, visas vakaras mums prieš akis, pradėk savo pasakojimą.

— Pirma pakalbėkime apie reikalus, — mechaniškai pasakiau, veltui stengdamasis sugalvoti kokį nors įtikėtiną šios istorijos variantą. — Aš norėčiau žinoti, kaip mes subankrutavome.

— O, tai jau pasenusi istorija, — sušuko Džimas. — Mes išmokėjome po septynis centus už dolerį, ir tai dar labai gerai. Teismo agentas... — tariant šiuos žodžius, jo veidas persikreipė, ir jis tuoj pakeitė pokalbį. — Bet tai jau praėjo ir su visu tuo galutinai baigta. Labai norėčiau sužinoti smulkmenas apie sudužusį laivą. Aš dar ne viską supratau, man rodos, kad aš už visos šios istorijos slypi dar kažkas.

— Bet pačiame brige daugiau nieko neslypi, — tariau ir apsimestinai nusijuokiau.

— Kaip tik tuo aš ir norėčiau įsitikinti, — atšovė Džimas.

— Kodėl nieko man nepaaiškini apie bankrotą? Man rodos, kad tu vengi šios temos.

Pasakęs tai, aš pajutau padaręs nepataisomą kvailystę.

— O man atrodo, kad tu vengi pokalbio apie sudužusį laivą, — atšovė Džimas.

Aš pats įkliuvau į spąstus ir nebegalėjau trauktis.

— Mano mielas, jeigu tu taip spiriesi, prašau, — ir pačiu nerūpestingiausiu tonu ėmiau pasakoti mūsų plaukiojimo istoriją.

Aš pasakojau gyvai ir su humoru; žodžiais piešiau jiems salas ir sudužusį laivą, mėgdžiojau jūreivių ir kino virėjo žargoną, stengdamasis išlaikyti reikiamą įtampą... Deja, prakeiktas žodis! Aš taip gerai išlaikiau pasakojimo įtampą,

kad, man sustojus — aš negaliu pasakyti „baigus", nes jokios pabaigos nebuvo, — ji nė kiek neatslūgo, ir Džimas su Meime liko sėdėti apstulbę, nenuleisdami nuo manęs nustebusių akių.

— Na, — tarė Džimas.

— Na, ir viskas, — atsakiau.

— Bet kaip tu tai gali paaiškinti? — sušuko jis.

— Aš nieko neaiškinu, — atsakiau.

Meimė reikšmingai palingavo galvą.

— Bet, dėl Dievo meilės, už brigą siūlė tokius pinigus! — sušuko Džimas. — Čia kažkas ne taip, Laudonai, išeina kažkokia nesąmonė!.. Aš žinau, kad jūs su Neirsu padarėte viską, ką galėjote, bet aš tvirtinu, kad jūs likote apgauti. Esu įsitikinęs, kad opiumas tebėra laive, ir prisiekiu, aš jį surasiu!

— Iš laivo liko tik medžio ir geležies gabalai! — bandžiau jį įtikinti.

— Pamatysi, dabar aš pats ten nuvyksiu, — tarė Džimas. — Ir drauge paimsiu Meimę. Longherstas paskolins man pinigų nusisamdyti škunai. Tu pamatysi, kaip aš iškratysiu tą brigą...

— Tu negalėsi jo iškratyti! — sušukau. — Mes jį sudeginome.

— Sudeginote! — riktelėjo Meimė ir pašoko iš kėdės, kur iki tol ji sėdėjo, įdėmiai klausydama mano pasakojimo.

Stojo ilga tyla.

— Atleisk, Laudonai, bet kodėl, po velnių, tu sudeginai brigą? — nutraukė tylą Džimas.

— Taip patarė Neirsas, — atsakiau.

— Tai iš tikrųjų labai keista, — pastebėjo Meimė.

— Reikia pripažinti, Laudonai, aš to nesitikėjau, — pridūrė Džimas. — Tai kažkaip kvaila... kam tau... kam kapitonui Neirsui prireikė deginti tą laivą?

— Nežinau, juk tai nebeturėjo reikšmės, — atsakiau. — Mes paėmėme iš jo viską, ką buvo galima paimti.

— Tu klysti! — sušuko Džimas. — Viskas aišku, kad jūs kažką pražiopsojote.

— Kodėl jūs taip įsitikinęs, kad ten nieko nebeliko? — paklausė Meimė.

— Kaip jums paaiškinti?! — sušukau. — Mes apieškojome kiekvieną lentelę ir įsitikinome. Tai viskas, ką jums galiu pasakyti.

— Aš pradedu tuo tikėti, — reikšmingai atsakė ji.

— Man rodos, Laudonai, — skubiai įsikišo Džimas, — kad tu kaip reikiant neįvertinai, kokia keista to brigo istorija. Atrodo, kad ji nelabai tave domina.

— Nėra prasmės tęsti šio pokalbio, — staiga atsistodama sviedė Meimė. — Ponas Dodas visai neketina pasakyti mums, ką jis sužinojo ir ką jis mano apie tai.

— Meime! — sušuko Džimas.

— Tu be reikalo taip gerbi jo jausmus, Džimai, nes jis visai negerbia tavųjų, — atšovė moteris. — Beje, jis net nesistengia to nuslėpti. Be to, tai ne pirmas kartas, kai jis įrodo didelį savo santūrumą. Tu užmiršai, kad tada jis žinojo to žmogaus adresą ir nesakė tau, kol šis suspėjo dingti.

Džimas atsigręžė su maldaujama išraiška į mane, — mes jau visi stovėjome vidury kambario.

— Laudonai, — kreipėsi jis į mane, — tu matai, kad Meimė kažką prasimanė, ir ne be pagrindo. Turiu prisipažinti, kad net aš, nors ir kokią turiu praktinę patirtį, nieko nesuprantu. Dėl Dievo, Laudonai, paaiškink!

— Taip man ir reikia, — tariau. — Man nederėjo nieko slėpti nuo tavęs; reikėjo iš karto tau pasakyti, kad tu patikėtumei manimi. Taip, brigą gaubia daug paslapčių, bet tai nesusiję nė su vienu iš mūsų, ir aš esu priverstas tylėti. Aš daviau garbės žodį. Patikėk ir atleisk man!

— Turbūt aš labai kvaila, pone Dodai, — pradėjo Meimė su geliančiu mandagumu, — bet, kiek suprantu, jūs išvykote

į tą kelionę kaip mano vyro agentas ir mano vyro lėšomis? Jūs pareiškiate mums, kad esate surištas garbės žodžio, bet man rodos, pirmiausia jūs buvote susirišęs su Džimu. Jūs sakote, kad mūsų tas neliečia, tai žinokite, kad mes esame neturtingi, be to, mano vyras serga, todėl mums labai rūpi, kokiomis aplinkybėmis mes netekome visų pinigų ir kodėl mūsų firmos atstovas sugrįžo tuščiomis rankomis. Jūs prašote pasitikėjimo ir nesuprantate, kad kyla klausimas. Ar ne per daug mes jumis pasitikėjome praeityje?

— Aš neprašau, kad *jūs* pasitikėtumėte manimi. Aš kreipiausi į Džimą. Jis gerai mane pažįsta, — atsakiau.

— Jūs manote, kad galite mulkinti Džimą, kiek norėdamas? Jūs pasikliaujate jo prieraišumu prie jūsų, ar ne tiesa? Matau, kad su manimi jūs nenorite skaitytis, — atsikirto Meimė. — Tai buvo jums nelaiminga diena, pone Dodai, kai mes apsivedėme, nes aš nesu akla. Įgula dingsta be pėdsakų, laivas parduodamas už milžinišką sumą, jūs nuslepiate to žmogaus adresą, pagaliau nerandate to, ko buvote siųstas ieškoti; kai mes prašome papasakoti smulkiau, paaiškėja, kad jūs davėte garbės žodį tylėti. Bet aš nesu surišta jokiais garbės žodžiais ir netylėsiu, matydama, kaip pasipūtėlis draugas išduoda mano sužlugdytą, sergantį vyrą. Vieną kartą aš jums pasakysiu tiesą į akis. Jus kažkas papirko, pone Dodai, ir jūs pasidavėte!

— Meime, — sušuko Džimas, — nutilk! Nes tavo žodžiai man žeidžia širdį. Tu nežinai ir negali to suprasti. Jeigu ne Laudonas, aš šiandien negalėčiau pažvelgti tau į akis. Jis išgelbėjo mano garbę.

— Aš jau pakankamai prisiklausiau panašių kalbų, — atšovė Meimė. — Tu esi geros širdies kvailutis, už tai aš ir myliu tave. Bet aš esu blaivaus proto moteris ir manęs taip lengvai neapgausi. Aš matau to žmogaus dviveidiškumą. Jis atėjo čia šiandien ir veidmainiškai pareiškė, kad imsiąs

ieškoti tarnybos... kad dalinsis su mumis savo uždirbtais pinigais, kol tu pasveiksi. Veidmainis! Aš negaliu ramiai apie tai galvoti! Jis atiduos mums dalį savo uždirbtų pinigų! Tai būtų išmalda, skatikai iš tos sumos, kuri sudaro tavo dalį šiame biznyje. Tai tu dirbai ir prakaitavai jo labui, kai jis elgetavo Paryžiaus gatvėse. Bet mes atsisakome jūsų labdarybės: laimė, aš pati galiu išlaikyti savo vyrą! Štai ką reiškia padėti džentelmenui! Jis leido tau sušelpti save, kai jam buvo bloga, o po to jis sėdėjo, sudėjęs rankas, ir leido tau blizginti jam batus, ir dar šaipėsi iš tavęs. Jūs visada šaipėtės iš Džimo, visada širdyje jį niekinote, jūs pats žinote, kad tai tiesa! — Ji atsigręžė į vyrą: — O dabar, kai jis praturtėjo... — ir ji vėl puolė mane: — Taip, taip, praturtėjote, nebandykite gintis. Išdrįskite pažvelgti man į akis ir paneigti, kad jūs praturtėjote ne mūsų pinigais...

Nežinia, ką ji būtų dar prišnekėjusi per tą pykčio priepuolį. Mane prislėgė skausmas, ir mano širdyje rungėsi įvairiausi jausmai: ir simpatija mano kaltintojai, ir neišsakoma užuojauta vargšui Džimui. Jaučiau, kad man telieka pasišalinti. Aš mostelėjau Džimui, tarsi prašydamas iš jo atleidimo, ir prislėgtas palikau kovos lauką.

Dar nespėjus man pasukti už kampo, išgirdau bėgančio žmogaus žingsnių garsus, o po to Džimą šaukiant mane vardu. Jis pasivijo ir įteikė man laišką, kuris jau seniai laukė manęs sugrįžtant. Aš paėmiau laišką lyg sapne.

— Kaip visa tai sunku, — pasakiau.

— Tu nepyk ant Meimės, — maldaujamai tarė jis. — Taip ji sutverta. Tai vis jos atsidavusi širdis. Aš žinau tavo sąžiningumą ir tikiu, kad tu nieko blogo nepadarei, bet tu, Laudonai, kažkodėl nepasakei mums visko atvirai. Galima buvo pamanyti... aš manau... aš...

— Nekalbėk apie tai, mano vargšas Džimai, — pertraukiau jį. — Tu turi puikią ir ištikimą žmoną; aš ją labai gerbiu.

Aš pats žinau, kad mano pasakojimas atrodė labai įtartinai. Aš visada prisiminsiu geruoju jus abu, Džimai.

— Tai praeis, viskas užsimirš, — tarė jis.

— Ne, niekada, — pasakiau atsidusdamas. — Nebandyk teisinti manęs! Niekada nekalbėk su ja apie mane, nebent mane keiktumei. Eik dabar greičiau pas ją. Sudie, mano geriausias bičiuli! Tesaugo tave Viešpats! Mes daugiau niekada nesusitiksime.

— O Laudonai, kas galėjo pamanyti, kad mes taip išsiskirsime!? — sušuko jis.

Man nieko daugiau neliko, kaip nusižudyti arba pasigerti. Aš vilkausi gatve, nieko nesuvokdamas, negalvodamas, kur einu, baisiausiai nusiminęs. Kišenėje užčiuopiau pinigus, priklausančius nežinia kam — ar man, ar mano kreditoriams. Mano žvilgsnis užkliudė iškabą: „Pudelis". Aš mechaniškai užėjau į restoraną ir atsisėdau už staliuko. Priėjo aptarnaujantis kelneris, ir, matyt, aš šį tą užsakiau, nes staiga galva prablaivėjo, pasijutau bepietaująs. Ant baltos staltiesės pastebėjau laišką. Adresas buvo užrašytas nepažįstamu braižu, ant voko pamačiau Edinburgo pašto ženklą ir anglišką antspaudą. Puodukas buljono ir stiklas vyno įskėlė kažkuriam mano apdujusių smegenų kampelyje smalsumo kibirkštį. Laukdamas antro patiekalo ir spėliodamas, ką man atneš, atplėšiau laišką ir ėmiau jį skaityti.

„Gerbiamas pone! Laikau savo pareiga pranešti jums apie gerbiamo senelio pono Aleksandro Laudono mirtį šio mėn. 17 d. Prieš porą dienų, sekmadienį, jis, kaip paprastai, buvo bažnyčioje ir, grįždamas namo, sustojo valandėlę pasikalbėti su senu bičiuliu. Diena buvo vėjuota. Tą patį vakarą prasidėjo stiprus bronchitas. Daktaras Makombis iš karto įspėjo, kad liga gali būti lemtinga; senasis džentelmenas taip pat nepuoselėjo jokių iliuzijų apie savo sveikatos būseną. Jis

ne kartą man tvirtino, kad su juo jau „baigta". „Seniai jau metas", — pridūrė jis kartą su būdingu jam irzlumu. Jis nė kiek nepasikeitė, atėjus mirties valandai. Manau, kad jums bus malonu išgirsti, kad iki paskutinio atodūsio jis visą laiką labai nuoširdžiai kalbėjo apie jus, vadindamas jus „Dženės sūneliu". „Jis vienintelis man patiko toje šeimoje", — dažnai kartojo jis. Velionis labai vertino tą gilią pagarbą, kurią visada jam rodėte. Jūs pastebėsite, kad prierašas testamente, kuriuo jums skiriamos jo knygos, tarp jų ir Molesvortas, padarytas paskutinę dieną prieš mirtį, o tai rodo, kad iki paskutinės akimirkos jis galvojo apie jus. Turiu pranešti, kad jūsų dėdė ir panelė Jufimija, jūsų pusseserė, su didžiausiu švelnumu slaugė jūsų senelį, nors jis buvo gana sunkus ligonis. Siunčiu jums testamento nuorašą, iš kurio pamatysite, kad esate savo senelio turto paveldėtojas lygiomis su ponu Edemu. Septyniolikos tūkstančių svarų suma, priklausanti jums, yra mano žinioje. Aš džiaugiuosi, kad jūs taip padidinote savo kapitalą, ir laukiu jūsų nurodymų, kuriuos tuojau pat įvykdysiu. Gal norėsite atvažiuoti į Angliją; nežinodamas jūsų piniginės būklės, aš siunčiu jums akredityvą šešiems šimtams svarų. Malonėkite pasirašyti pridedamą kvitą ir pirma proga išsiųskite man.

Nuoširdžiai jus gerbiąs

Raterfordas Gregas"

„Tebūnie palaiminti dėdė Edemas, ir pusseserė Jufimija, ir ponas Gregas!" — buvo mano pirmoji mintis.

Aš prisiminiau ilgą, pilką savo senelio gyvenimą, kuris pagaliau baigėsi. „Seniai jau laikas" — prisiminiau senojo džentelmeno žodžius. Vaizduotė perkėlė mane į ramias Edinburgo gatves, kur pučia atšiaurūs rytiniai vėjai ir sekmadieniais nykiai skamba varpai. Vaizdavausi tamsų, niūrų namą, į kurį senelis Ekis grįžo, pažymėtas mirties rankos...

Aš pabandžiau įsivaizduoti senelį jaunystėje, kai jis buvo grubus, netašytas kaimo vaikinas, mėgėjas pasimeilinti merginoms ir šaunus šokėjas. Aš klausiau save, ar iš tikrųjų vargšui Ekiui sekėsi gyvenime, ar savo paskutiniame mūriniame prieglobstyje Edinburge jis jautėsi laimingesnis, negu kuklioje trobelėje, kurioje gimė ir užaugo. Panašios mintys buvo puiki paguoda tokiam nevykėliui, kaip aš.

Taip, aš pavadinau save nevykėliu, bet tuo pačiu metu negalėjau nuslopinti nesąmoningo džiaugsmo, kuris apėmė mane, staiga įsigijus tokį turtą. Krūvos aukso — keturi tūkstančiai du šimtai penkiasdešimt dvigubų erelių, septyniolika tūkstančių bjaurių soverenų, dvidešimt vienas tūkstantis du šimtai penkiasdešimt napoleonų — įvairiausios monetos žvilgėjo ir skambėjo mano vaizduotėje, nutviekstdamos gyvenimą ryškiomis spalvomis. Viskas iš karto pasidarė taip paprasta: aš galėsiu išvykti į Paryžių, Kartju paslaptis bus išsaugota, Džimas pagydytas, kreditoriai...

Mintis apie kreditorius iš karto nugramzdino mane atgal į juodą nusivylimą, iš kurio aš ką tik buvau išsivadavęs. Visi mano pinigai priklausė kreditoriams: mano senelis mirė per anksti, kad galėtų išgelbėti mane.

Turbūt širdies gilumoje aš esu ryžtingas žmogus. Tuo kritišku momentu aš pajutau nepalaužiamą ryžtą bet kuriomis priemonėmis išsaugoti savo turtą: aš galėjau viską nuveikti, nuvykti į pasaulio galą, pagaliau galėjau pabėgti į kurią nors iš tų palaimintų šalių, kurios dar nepasirašė tarptautinio susitarimo išduoti kriminalinius nusikaltėlius.

Nesibaigiančios nesėkmės, išsiskyrimas su senu bičiuliu, šis netikėtas turtas, tarsi muilo burbulas tokį trumpą akimirksnį sumirgėjęs mano akyse ir čia pat išnykęs — visa tai taip įskaudino mane ir įstūmė į tokį nusivylimą, kad aš net ėmiau mėgautis savo įkaitusios vaizduotės sukurtais paveikslais: aš mačiau save su peiliu rankoje, ginantį vogtą

turtą, vaizdavausi esąs negailestingai persekiojamas ir besislapstąs kažkokiose nuošaliose salose.

Taip būtų tik blogiausiu atveju, ir begalvodamas aš suradau geresnę išeitį: atsidūręs saugioje vietoje užsienyje, aš galėčiau ramiai vesti derybas su kreditoriais. Padedant apsukriam agentui, būtų galima susitarti labai palankiomis sąlygomis. Atgavęs viltį, aš prisiminiau mūsų bankrotą. Man pasirodė keista, kad Džimas taip atkakliai vengė mano klausimų ir nieko neatsakė į juos. Jis taip skubėjo viską sužinoti apie „Skrajojantį debesį", kad mano visai pagrįstas smalsumas ir liko nepatenkintas. Nors ir labai nemaloni man buvo ta mintis, bet aš turėjau grįžti ir išsiaiškinti savo padėtį.

Aš užmokėjau už nebaigtus pietus ir daviau kelneriui arbatpinigių auksinę monetą. Mane apėmė kažkoks pašėlęs lengvapėdiškumas: nebežinojau, kas priklausė man, kas ne, ir visai tuo nesirūpinau; jaučiau, kad nuo šiol turiu imti ir švaistyti kiek tik pajėgsiu; svetimo turto pasisavinimas ir pinigų švaistymas puikiai derinosi su tuo vaidmeniu, kurį man numatė likimas. Aš ėjau gatve link Džimo namų švilpaudamas ir stengdamasis sukaupti savyje kiek galima daugiau įžūlumo, kad neišsigąsčiau Meimės ir viso pasaulio, o ateityje gal ir teisėjo. Prie pat durų aš sustojau ir užsidegiau cigarą, kad būtų lengviau veidui suteikti ramią išvaizdą. Sutelkęs visą drąsą, aš įžengiau į kambarį, iš kurio taip neseniai man teko gėdingai bėgti.

Mano bičiulis su žmona sėdėjo prie stalo ir baigė valgyti skurdžius pietus, kuriuos sudarė gabalėlis šaltos avienos, pyrago likutis nuo pusryčių ir puodelis skystos kavos.

— Atleiskite, ponia Pinkerton, — tariau. — Man labai nemalonu jus trukdyti, nes žinau, kad mano lankymasis nėra pageidautinas. Bet aš būtinai turiu su Džimu aptarti vieną svarbų klausimą.

— Galite nekreipti į mane dėmesio, — šovė Meimė, pakildama nuo stalo, ir išdidžiai išėjo pro duris.

Džimas nusekė ją akimis ir liūdnai palingavo galvą. Jis atrodė sergantis ir pasenęs.

— Kas dar atsitiko? — paklausė jis.

— Turbūt prisimeni, kad neatsakei nė į vieną iš mano klausimų, — tariau.

— Kokių klausimų? — paklausė jis.

— Kuriuos aš tau uždaviau, — atsakiau. — Aš taip pat, kaip ir tu, norėjau daug ką iš tavęs sužinoti. Jeigu mano atsakymai į tavo klausimus pasirodė įtartini Meimei, tai tavo visiškas tylėjimas į mano klausimus man visai nesuprantamas.

— Tu nori sužinoti apie bankrotą? — paklausė Džimas.

Aš linktelėjau.

Džimas nejaukiai susigūžė kėdėje.

— Aš turiu tau prisipažinti, kad man buvo gėda, — tarė jis. — Bandydamas išvengti to pokalbio, aš negerai pasielgiau su tavimi, Laudonai. Aš apgavau tave ir dabar turiu raudonuoti prisipažindamas. Vos spėjęs sugrįžti, tu iš karto uždavei man tą klausimą, kurio aš labiausiai bijojau: kodėl mūsų firma taip greit subankrutavo? Tavo įžvalgumas neapgavo tavęs. Tai mano gėda, ir aš vos nenumiriau šiandien, kai Meimė taip žiauriai priekaištavo tau. Tuo tarpu mano sąžinė šaukte šaukė: „Tai tavo kaltė!"

— Kas atsitiko, Džimai? — paklausiau.

— Nieko naujo, Laudonai, — liūdnai atsakė jis, — bet aš nežinau, kaip pažvelgti tau į akis po to, kai aš apgavau tave? Aš lošiau biržoje, — vos girdimai pridūrė jis.

— Ir tu bijojai man tai pasakyti! — sušukau. — Tu, mano vargšeli, nepataisomas svajotojau! Ar tai turi reikšmės? Juk mes vis tiek jau buvome pasmerkti žlugti. Aš norėjau kalbėti visai ne apie tai: aš noriu žinoti savo padėtį.

Tam yra labai svarbių priežasčių. Pirmiausia sakyk: ar mano vardas švarus? Ar yra koks nors dokumentas, liudijantis, kad mano kreditoriai patenkinti, o jeigu ne, tai kur aš jį galėčiau gauti? Ir kokia data jis buvo parašytas? Tu negali įsivaizduoti, Džimai, kiek daug nuo to priklauso!

— Štai pats baisiausias momentas, — prabilo Džimas, tarsi sapnuodamas. — Aš nežinau, ką atsakyti!

— Kas gi yra? — surikau, ir man širdis nutirpo iš baimės.

— Aš bijau, kad pražudžiau tave, Laudonai, — pasakė Džimas ir gailiai pažvelgė į mane.

— Pražudei mane? — pakartojau. — Kaip? Kaip tai suprasti?

— Aš žinau, kad tai bus smūgis tavo savimeilei, — tarė jis, — bet kas man buvo likę daryti? Padėtis buvo be išeities, teismo įgaliotinis... — Kaip ir pirma, ties šiuo žodžiu jis užsikirto ir staiga nutraukė frazę. — Kilo daug apkalbų, žurnalistai jau ėmė mane persekioti; be to, užgriuvo nemalonumai su Meksikos akcijomis. Aš išsigandęs visai netekau galvos. Tavęs nebuvo, ir aš neatsispyriau pagundai.

Kai jis kalbėjo tokiomis užuominomis, slepiančiomis kažką baisaus, aš vos kvėpavau iš siaubo. Ką jis padarė? Iš jo laiškų žinojau, kad padėtis buvo be išeities. Kokiai pagundai jis neatsispyrė? Kokį būdą jis pasirinko man pražudyti?

— Džimai, — neiškenčiau, — sakyk pagaliau, kas atsitiko. Aš daugiau negaliu pakęsti tokios nežinios!

— Ką gi, — atsakė jis, — žinau, kad neturėjau teisės taip pasielgti... aš pareiškiau, kad tu visai ne mano kompanionas, o tik neturtingas dailininkas, kad tu neturėjai nieko bendra su firmos reikalais, ypatingai su pinigais ir sąskaitomis. Aš pasakiau, kad tu niekada nesusivokdavai, koks turtas kam priklauso. Matai, aš buvau priverstas taip pasakyti, nes kai kurie įrašai sąskaitų knygose...

— Dėl Dievo meilės! — sušukau. — Baik kankinti mane! Kuo tu mane apkaltinai?

— Apkaltinau? — pakartojo Džimas. — Tuo, ką jau tau pasakiau. Tu nebuvai oficialiai įformintas mano kompanionu, ir aš pasakiau, kad faktiškai tu dirbai pas mane klerku, o aš vadinau tave kompanionu, vien norėdamas paglostyti tavo savimeilę. Tokiu būdu man pavyko įtraukti tave į kreditorių sąrašą už tavo algą ir pinigus, kuriuos man buvai paskolinęs. Ir...

Aš pajutau, kad viskas aplinkui mane ėmė suktis.

— Kreditorius! — suriaumojau iš džiaugsmo. — Aš esu kreditorius! Vadinasi, aš visai nesubankrutavau?

— Ne, — atsakė Džimas. — Žinoma, nelabai gražu iš mano pusės...

— Po šimts pypkių, perskaityk štai šitą, — pertraukiau aš jį, išskleisdamas ant stalo laišką. — Šauk žmoną čionai, mesk lauk tą šlamštą, — aš nusviedžiau šaltos avienos likučius į židinį, — ir eikime visi iškilmingai pavakarieniauti ir išgerti šampano. Aš jau pietavau, nors ir neprisimenu, ką valgiau, bet mielai dar dešimtį kartų papietausiu tokia proga. Skaityk, tu jautrusis asile! Nemanyk — aš neišsikrausčiau iš proto. Eikite čia, Meime, — pašaukiau, pravėręs duris į miegamąjį. — Susitaikykime, ir pabučiuokite savo vyrą. Po vakarienės mes vyksime kur nors pašokti, ir aš su jumis suksiuos valso sūkuryje iki aušros.

— Ką visa tai reiškia?! — sušuko Džimas.

— Tai reiškia, kad mes šiandien šauniai pavakarieniausime ir gersime šampaną, o rytoj paliksime šį miestą! — tariau. — Meime, eikite persirengti, o tu, Džimai, imk lapą popieriaus ir rašyk Franklinui Dodžui, kad jis eitų sau po velnių! Brangioji Meime, pasirodo, jūsų tiesa: aš buvau turtingas, pats to nežinodamas!

Devynioliktas skyrius

KELIONĖ SU APGAVIKU

Tuo pagaliau ir baigėsi tas viliojantis, bet pražūtingas nuotykis su „Skrajojančiu debesimi". Mes išvengėme didelių pavojų, mes subankrutavome ir vėl praturtėjome, susipykome ir vėl susitaikėme. Teliko dėkoti Dievui ir, padėjus tašką po visa šia istorija, pradėti gyvenimą iš naujo. Negaliu tvirtinti, kad man pavyko visiškai atgauti Meimės pasitikėjimą; aš to ir nenusipelniau, nes iš tiesų nutylėjau daugiau, negu derėjo draugui ir kompanionui. Bet ji puikiai laikėsi ir visą tą savaitę, kurią praleidome kartu, nei ji, nei Džimas nieko manęs neklausinėjo. Mes nuvykome į Kalistogą: sklido gandai, kad ten tuo metu labai pakilo žemės kainos. Džimas prisipažino, kad jam būtų malonu iš šalies stebėti biznio karštligę, — taip kažkada Napoleonas šventos Elenos saloje leido laiką, skaitydamas memuarus. Paties Džimo finansinė karjera buvo baigta. Dabar jis puoselėjo svajones įsigyti rančą kur nors tarp kalvų, auginti kukurūzus ir porą karvių ir žalių miškų paunksnėje ramiai laukti senatvės.

— Mano vienas troškimas — vartytis žolėje ir nieko neveikti. Man neliko nė lašelio energijos.

Dvi dienas ši nerami siela tikrai ilsėjosi. Trečią dieną užtikau jį diskutuojantį su vietinio laikraščio leidėju, ir Džimas man prisipažino svarstęs, ar nevertėtų įsigyti spaustuvę ir laikraštį.

— Reikia rasti kokį nors užsiėmimą, — maldaujamu balsu jis teisinosi man, — jeigu čia išsiplės didelės statybos, tai bus galima uždirbti.

Ketvirtą dieną jis išnyko iš pat ryto ir negrįžo iki pietų. Penktą dieną mes visi nuėjome apžiūrėti sklypo, kurį Džimas

nutarė pirkti, o šeštąją nuo ryto iki vakaro tvarkėme dokumentus, susijusius su sklypo pirkimu. Džimas vėl atgavo buvusią energiją ir pasitikėjimą, jo akyse įsižiebė gerai man pažįstamos ugnelės, ir balsas vėl skambėjo linksmai ir gyvai. Septintos dienos rytą mes pasirašėme aktą, pagal kurį oficialiai tapome kompanionais, — kitaip Džimas nesutiko imti iš manęs pinigų. Taip dar kartą įsipainiojęs į Džimo kombinacijas, arba, teisingiau, palikęs įpainiotą savo piniginę, aš vienas sugrįžau į San Franciską ir apsistojau „Palaso" viešbutyje.

Tą pačią dieną pasikviečiau Neirsą pietų. Jo įdegęs veidas ir originali maniera sukėlė man praėjusių dienų prisiminimus. Nedaug laiko prabėgo, o viskas atrodė jau toli praeityje. Orkestro melodijoje ir indų skambėjime aš išgirdau bangų šniokštimą ir žuvėdrų klyksmą ties Midvėjaus salomis. Dar nespėjo sugyti mūsų žaizdotos rankos, o mes štai sėdime prabangioje restorano salėje, gardžiuojamės austrėmis ir geriame šaldytą šampaną.

— Prisiminkite mūsų pietus „Noroje", kapitone, ir palyginkite juos su šiandienine aplinka, — tariau.

— Tai panašu į sapną, — atsakė kapitonas, iš lėto apžvelgdamas salę. — Tik ir laukiu, kad staiga atsivoš didžiulio liuko dangtis, išlįs milžiniški Džonsono pečiai ir galva, pasigirs riksmas: „Aštunta valanda!" — ir viskas išnyks.

— Praeitis jau išnyko galutinai ir negrįžtamai! — tariau. — Mums belieka ištarti: „Amen".

— Kažin ar tikrai taip, pone Dodai. Aš tuo netikiu, — atsakė Neirsas. — „Skrajojančio debesies" paslaptis — tai pyragas orkaitėje, o virėjas, jei neklystu, vardu Belersas. Jis mėgino šį tą sužinoti iš manęs pirmą dieną mums sugrįžus, toks apskretęs žmogelis advokato drabužiais; aš iš karto jį pažinau iš jūsų nupasakojimo. Netrukdžiau jam berti

klausimus, kol supratau, kur jis suka. Jis žino daug ką, ko mes nežinome, žino didesnę dalį to, kas žinoma mums, o likusią dalį gali atspėti. Kai kam gresia nemalonumai.

Aš nustebau, kaip man anksčiau tokia mintis neatėjo į galvą. Belersui buvo žinoma visa šios istorijos paslaptingoji dalis, jis pažinojo Diksoną, žinojo apie įgulos dingimą, ir, be abejo, jam turėjo kilti įtarimų. Toks žmogus, kaip Belersas, negalėjo atsispirti pagundai išnaudoti šią progą savo labui.

Mano spėjimas pasitvirtino. Kitą rytą jis aplankė mane, man dar nespėjus apsirengti. Smalsumo paskatintas, aš priėmiau jį. Po miglotos įžangos jis tiesiai man pasiūlė dalintis lygiomis.

— Kuo dalintis? — pasidomėjau.

— Atleiskite, jei savo mintis reiškiu kiek grubokai, — tarė jis. — Aš noriu paklausti: ar jūs vykote į Midvėjaus salas pataisyti sau sveikatos?

— Galbūt, — atsakiau.

— Patikėkite, pone Dodai, aš niekada nebūčiau išdrįsęs žengti tokį žingsnį, jei neturėčiau tam pakankamo pagrindo, — dėstė toliau advokatas. — Aš nemėgstu primesti kam nors savo draugijos. Bet šiuo atveju, pone, mes abu siekiame to paties tikslo. Jeigu mes dirbsime išvien, aš padėsiu jums savo žiniomis apie įstatymus ir praktine patirtimi, įgyta vedant labai delikačias bylas, panašias į šitą. Jeigu jūs atsisakysite, tai, deja, aš jums tapsiu... — jis valandėlę suabejojo, — labai pavojingas konkurentas.

— Ar jūs paruošėte tą kalbą iš anksto? — maloniai pasiteiravau.

— Gerai pagalvokite, prieš taip sakydamas! — tarė jis staiga grasinamai, bet tuojau vėl prašneko, kaip ir pirma, nuolankiai: — Užtikrinu, pone, kad atėjau pas jus kaip draugas. Man rodos, jūs per mažai vertinate mano žinias. Pavyzdžiui, man puikiai žinoma, kad jūs turėjote didelių

nuostolių ir kad visai neseniai gavote didelę sumą pinigų iš Londono.

— Ir kokią išvadą jūs darote iš to? — paklausiau.

— Aš žinau, iš ko jūs gavote tą čekį! — sušuko jis ir staiga visas susigūžė, tarsi išsigandęs savo drąsos.

— Kas seka iš to? — skatinau jį savo klausimais.

— Užmiršote, kad aš buvau pono Diksono patikėtinis, — paaiškino jis man. — Jūs žinote jo adresą, pone Dodai. San Franciske jis turėjo reikalų tik su manim ir jumis. Jūs pats matote, kad išvados peršasi pačios savaime. Aš kalbu su jumis tiesiai ir atvirai, kaip visada esu įpratęs elgtis su savo kompanionais. Jūs įsitikinote, kad aš daug ką žinau. Esate protingas žmogus ir suprantate, kad bus dar geriau, jei sužinosiu viską. Jums nepasiseks manęs nusikratyti, — aš per daug tampriai susijęs su visu tu, kas įvyko. Jūs pats suprantate, kad aš galiu jums labai pakenkti, nė kiek nekompromituodamas savęs. Trumpai tariant, aš labai lengvai galiu sugadinti jums gyvenimą. Štai, pavyzdžiui, pono Pinkertono bankrotas... Mudu, pone, žinome — ir jūs ypač — kokią milžinišką sumą pinigų išleidote. Ar ponui Pinkertonui viskas žinoma? Diksono adresą žinojote tik jūs ir nuslėpėte tai. Jeigu aš kreipsiuosi į poną Pinkertoną...

— Klausykite, — nutraukiau jo samprotavimus, — kreipkitės į poną Pinkertoną ir darykite, ką tik norite, kol (atleiskite už grubų posakį) nusprogsite! Aš draudžiu jums kreiptis tik į vieną asmenį — į mane. Viso labo!

Jis nepajėgė nuslėpti savo įsiutimo, nusivylimo ir nustebimo. Aš neabejoju, kad koridoriuje jį ištiko eilinis mėšlungio priepuolis.

Šis pokalbis paliko man nemalonų įspūdį, mane skaudžiai užgavo neteisingi įtarimai, ir dar skaudžiau buvo, kai išgirdau iš šio sukčiaus lūpų tą patį, ką jau kartą buvau girdėjęs iš Džimo žmonos. Mane apėmė neaiški baimė. Belerso elgesyje

aš pajutau kažkokį bailų įtūžimą. Kilo toks įspūdis, lyg mane subadyti būtų norėjęs ėriukas. Šio menko žmogelio drąsa išdavė jo žūtbūtinį pasiryžimą pasiekti savo tikslą, ši drąsa buvo pagimdyta būtinybės ir didelio skurdo. Drauge tai rodė, kad savo rankose jis turi stiprų ginklą. Aš prisiminiau man nepažįstamą Kartju, ir mane nukrėtė šiurpas, pagalvojus, kad tas šeškas seka jo pėdomis.

Pasiteiravęs sužinojau, kad Belersui visai neseniai buvo atimtos advokato teisės dėl nešvarių darbelių, ir ši naujiena privertė mane dar labiau susirūpinti. Iš vienos pusės — šis niekšas be pinigų ir be jokių galimybių juos uždirbti, išmestas iš darbo, viešai susikompromitavęs, be abejo, įtūžęs ant viso pasaulio, ir iš kitos pusės — turtingas žmogus, apgaubtas paslapties, išgąsdintas, besislapstąs, — žmogus, kuris buvo pasiryžęs sumokėti penkiasdešimt tūkstančių svarų už „Skrajojančio debesies" nuolaužas. Nejučiomis mano simpatija persekiojamai aukai ėmė stiprėti, ir mintis apie jį visą dieną neišėjo man iš galvos. Aš spėliojau, ką Belersas žino, ką jis galėjo numanyti ir kada pradės puolimą.

Kai kurie iš tų klausimų liko mįslės visam laikui; kai kas paaiškėjo labai greitai. Iki šiol nenutuokiu, iš kur jis sužinojo tikrąjį Kartju vardą. Gal jam pasakė kuris nors „Audros" jūreivis, o gal ir daktaras Erkvartas. Bet man pasitaikė būti visai arti tuo momentu, kai jis sužinojo adresą. Buvo taip: vieną vakarą, turėdamas valandą laisvo laiko iki sutarto pasimatymo su vienu pažįstamu, aš išėjau į viešbučio sodą. Grojo orkestras. Ryškioje elektrinių žibintų šviesoje viskas buvo puikiai matyti, ir tarp vaikštinėjančių žmonių netoliese pastebėjau Belersą, kalbantį su vyriškiu, kurio veidas man pasirodė labai pažįstamas. Aš jaučiau, kad labai neseniai buvau su juo susitikęs, bet kur ir kokiomis aplinkybėmis — negalėjau iš karto prisiminti. Paklausiau šalia stovintį šveicorių, ir šis man paaiškino, kad mane dominantis ponas

tarnauja anglų karo laive, kuris stovi Honolulu mieste,ir šiuo metu atostogauja dėl ligos. Tikrai, civiliai rūbai ir liguista išvaizda taip pakeitė leitenantą Sibraitą, kad ne iš karto pažinau seną savo pažįstamą.

Jų susitikimas nelėmė nieko gero, ir aš paskubėjau prieiti, bet Belersas turbūt dar greičiau sužinojo viską, kas jį domino, ir išnyko minioje. Aš priėjau prie leitenanto.

— Ar jūs pažįstate tą žmogų, su kuriuo ką tik kalbėjotės, pone Sibraitai? — paklausiau.

— Ne, — atsakė jis. — Aš niekada nebuvau jo matęs anksčiau. O kodėl jūs klausiate?

— Tai labai blogos reputacijos buvęs advokatas, — atsakiau. — Gaila, kad anksčiau neįsimaišiau į jūsų pokalbį. Tikiuosi, jūs nieko jam nepasakėte apie Kartju?

Sibraitas paraudo iki ausų.

— Labai gaila, — atsakė jis, — bet tas žmogus buvo labai mandagus, ir aš norėjau kuo greičiau juo nusikratyti. Jis prašė tik adreso.

— Ir jūs pasakėte! — aiktelėjau.

— Man labai gaila, bet, rodos, kad taip, — atsiliepė Sibraitas.

— Dieve mano! Ką jūs padarėte! — su šiais žodžiais aš jį palikau.

Padėtis darėsi kritiška: Belersas sužinojo adresą, ir aš buvau įsitikinęs, kad artimiausiu metu ponui Kartju teks su juo susidurti. Mane taip sujaudino ši mintis, kad kitos dienos rytą apsilankiau Belerso kontoroje. Iškaba buvo nuimta, ir kažkokia senė plovė laiptus.

— Advokatas Belersas? — pakartojo ji mano klausimą. — Jis išvyko šiandien rytą. Kreipkitės į advokatą Diną.

Aš nebeieškojau advokato Dino, o pasukau atgal į savo viešbutį, apgalvodamas tai, ką išgirdau. Senė, grandanti purvinus laiptus, sužadino mano vaizduotę; aš pagalvojau,

kad reikia nepaprastai daug vandens ir muilo nuplauti visus pėdsakus tų nešvarių darbų, kurie buvo atliekami Belerso kontoros prieglobstyje. Dabar tas kampas liko tuščias, nes nežinomo teisėjo ranka sunaikino voratinklį, ir išpampęs voras nuskubėjo naujos aukos pėdsakais. Kaip jau minėjau, paskutiniu metu aš nenoromis vis labiau simpatizavau ponui Kartju; sužinojęs, kad jo priešas pradėjo medžioklę, aš nebegalėjau nusiraminti ir ėmiau galvoti, ar neįstengčiau jam kaip nors padėti. Prasidėjo „Skrajojančio debesies" tragedijos paskutinis veiksmas. Pradžia buvo tokia viliojanti, kad reikėjo tikėtis, jog pabaiga bus taip pat įdomi. Sumokėjus tiek daug, kad pamatyčiau pirmąjį veiksmą, vertėjo sumokėti dar truputį, kad išvysčiau jo pabaigą. Aš seniai be reikalo stumdžiausi San Franciske, veltui leisdamas pinigus ir diena po dienos atidėliodamas savo išvykimą. Kodėl man neišvykti dabar paskui Belersą ir sekti jį? Jeigu neužtiksiu jo pėdsakų, tai nuo to mano planai nenukentės, nes aš atsidursiu arčiau Paryžiaus. Jeigu man pavyks aptikti jo pėdsakus ir jį pasivyti, tai tuo atveju galėsiu sukliudyti jam pasiekti savo tikslą ir sužinosiu daug ką įdomaus.

Taip nusiteikęs, nutariau išvykti ir tokiu būdu dar kartą įsipainiojau į Kartju ir „Skrajojančio debesies" istoriją. Tą patį vakarą parašiau atsisveikinimo laiškus Džimui ir daktarui Erkvartui, maldaudamas jį įspėti Kartju. Kitą rytą palikau San Franciską, o už dešimties dienų jau vaikštinėjau vandenynų garlaivio „Denverio miestas" denyje. Per tą laiką spėjau nusiraminti ir šaltai viską apgalvoti. Aš įtikinau save, kad mano kelionės tikslas — Paryžius arba Fonteneblo, kur aš vykau toliau studijuoti dailės; prisimindamas Kartju ir Belersą, aš tik juokiausi iš savo pasikarščiavimo. Pirmajam aš negalėjau padėti, nors ir labai būčiau norėjęs; antrojo nesitikėjau surasti, net jei ir žinočiau, jog mano pastangos galėtų jį sulaikyti nuo šantažo.

Šiaip ar taip, manęs laukė naujas neįtikėtinas nuotykis. Pačią pirmą dieną per vakarienę greta manęs prie stalo sėdėjo pažįstamas iš San Francisko. Besikalbėdamas sužinojau, kad jis atvažiavo į Niujorką dviem dienom anksčiau už mane ir kad nuo jo atvykimo „Denverio miestas" buvo pirmasis garlaivis iš Niujorko į Europą. Dvi dienas anksčiau už mane — vadinasi, diena anksčiau už Belersą. Tuoj po vakarienės nuėjau pas kapitono padėjėją.

— Belersas? — pakartojo kapitono padėjėjas. — Tarp pirmosios klasės keleivių jo tikrai nėra. Galbūt jis pirko antrosios klasės bilietą. Keleivių sąrašai dar neparuošti, bet... Aha, ieškote Hario D.Belerso? Štai jo pavardė.

Kitą rytą Belersą pamačiau priešakiniame denyje. Jis sėdėjo sudedamoje kėdėje su knyga rankoje, susivyniojęs į aptrintą pumos odos apklotėlį. Pašaliniam stebėtojui jis darė neturtingo, bet garbingo žmogaus įspūdį. Ilgą laiką aš jį stebėjau. Jis labai daug skaitė arba stebėjo jūrą; porą kartų apsikeitė keliais žodžiais su kaimynais. Vieną kartą, kai netoliese parvirto vaikas ir pravirko, jis prikėlė jį ir nuramino. Širdies gilumoje aš neapkenčiau Belerso: aš susidariau įspūdį, kad jis visai neskaitė knygos, kurią laikė rankose; galėjau prisiekti, kad jūra, kurią jis stebėjo, buvo jam visai neįdomi, ir buvau įsitikinęs, kad vaiką, kurį jis pakėlė, mieliau būtų išmetęs per bortą. Viskas, ką jis darė, man priminė banalų vaidinimą. Aš neabejojau, kad jis šnipinėjo savo kaimynų paslaptis, ir nebegalėjau nuo savęs nuslėpti, kad prie mano pasibjaurėjimo šiuo sutvėrimu prisidėjo dar panieka jam. Jis nė karto nepažvelgė į mano pusę, ir tik vakare sužinojau, kad jis jau seniai mane mato.

Aš sustojau parūkyti prie įėjimo į mašinų skyrių, nes ant denio buvo šaltoka. Staiga visai šalia tamsoje išgirdau:

— Atsiprašau, pone Dodai.

— Jūs čia, Belersai? — atsiliepiau.

— Leiskite paklausti, sere: ar jūsų kelionė šiuo laivu nėra mūsų pokalbio rezultatas? — pasiteiravo jis. — Jūs nemanote pakeisti savo sprendimo?

— Ne, — tariau. Manydamas, kad jis dar lūkuriuoja, pridūriau: — Labos nakties!

Jis atsiduso ir pasišalino.

Kitą dieną vėl radau jį denyje, susivyniojusį į pumos kailį. Jis kaip ir vakar skaitė knygą arba melancholiškai stebėjo jūrą. Kadangi šį kartą arti nebuvo griuvinėjančių vaikų, jis keletą kartų paslaugiai patarnavo ligotos išvaizdos moteriškei. Niekas taip nekelia įtarimų, kaip sekimas: užtenka sekamam žmogui nusišypsoti, kad jis būtų apkaltintas piktais kėslais. Aš tyčia priėjau artyn pasižiūrėti tos moters. Iš tikrųjų ji buvo vargingai apsirengusi, pagyvenusi ir labai negraži. Aš pajutau sąžinės priekaištus ir, norėdamas kuo nors atsilyginti Belersui už mintimis padarytą jam skriaudą, prisiartinau prie borto, kur jis stovėjo įprasta poza, stebėdamas jūrą.

— Turbūt jūs labai mėgstate jūrą? — kreipiausi į jį.

— Tai mano aistra, pone Dodai, — atsakė jis ir pridūrė porą Bairono eilių. — Jūra man niekada nenusibosta. Aš pirmą kartą plaukiu per vandenyną ir esu sužavėtas jo didybės. — Ir buvęs advokatas dar kartą pacitavo ištrauką iš Bairono eilėraščio.

Tas eilutes mokėjau atmintinai mokyklos suole. Turbūt per vėlai atsiradau pasaulyje — o galbūt kaip tik per anksti, — kad sugebėčiau žavėtis Baironu. Tačiau išraiškingas šių eilučių padeklamavimas mane labai nustebino.

— Matau, jūs mėgstate poeziją, — paklausiau jį.

— Aš labai mėgstu skaityti, — atsakė jis. — Kadaise turėjau nedidelę, bet puikiai parinktą biblioteką; vėliau jos netekau, man pavyko išsaugoti keletą tomų, daugiausia poezijos, kuriuos aš visada vežiojuosi su savimi.

— Čia viena iš jų? — paklausiau, rodydamas į knygą, kurią jis laikė rankoje.

— Ne, sere, — atsakė jis, ištiesdamas man „Jaunojo Vernerio kančių" vertimą angliškai. — Aš neseniai aptikau šį romaną. Perskaičiau jį su dideliu malonumu, nors autorius ne visai atitinka moralės reikalavimus.

— Ak, moralė! — sušukau pasipiktinęs. Aš visada negalėdavau suvaldyti pasipiktinimo, kai žmonės, nieko nenusimaną apie meną ir etiką, imdavo reikšti savo nuomonę.

— Jūs sutiktumėte su manimi, pone, jei paskaitytumėte šią knygą, — tarė Belersas. — Ten aprašomos neleistinos aistros su patosu. Tokia knyga netinkama skaityti jaunoms merginoms, bet, man atrodo, kad jausmų aprašymo gilumu autorius pralenkia daug žymių rašytojų. Net Valteris Skotas, Dikensas ar Tekerėjus nesugebėjo taip gražiai pavaizduoti meilės jausmo.

— Jūsų nuomonė sutampa su daugumos, — tariau.

— Nejaugi, pone? — sušuko jis, nuoširdžiai nustebęs. — Vadinasi, tai plačiai išgarsėjusi knyga? O kas toks buvo Gėtė? Aš dėl to klausiu, kad tituliniame puslapyje nėra jokių inicialų, tik paprastai užrašyta „Gėtė". Ar jis buvo įžymus rašytojas? Ar jis parašė ir daugiau knygų?

Toks buvo mūsų pirmasis pokalbis, po kurio sekė daug kitų, labai panašių. Kiekvieno pokalbio metu man atsiskleisdavo vis nauji patrauklūs jo charakterio bruožai ir nemalonios ydos. Jis mėgo literatūrą giliai ir nuoširdžiai. Jo perdėtas sentimentalumas, iš pirmo žvilgsnio juokingas, vis dėlto buvo neapsimestinis. Aš pats stebėjausi savo naivumu. Puikiai žinodamas, kad daugeliui garsių žmonių nebuvo svetimos smulkios juokingos silpnybės, aš vis dėlto tvirtai tikėjau, kad Belersas sutvertas iš vienos medžiagos ir turi būti niekšas iki kaulų smegenų. Bodėdamasis jo profesija, galvojau, kad niekinsiu ir patį žmogų, bet, klausykit, jis

man patiko. Aš pamačiau, kad tas vargšas žmogelis nepaprastai nervingas, perdėtai jautrus, savotiškai poetiškos prigimties. Jis absoliučiai neturėjo drąsos, jo įžūlumas kilo iš nusivylimo; skurdas vertė jį daryti niekšybes. Jis buvo vienas iš tokių, kurie gali įvykdyti žmogžudystę, kad tik nereiktų prisipažinti pavogus pašto ženklą. Aš neabejojau, kad besiartinantis susitikimas su Kartju slėgė jį kaip košmaras. Tos mintys atsispindėjo veide, ir aš pastebėdavau, kaip tokiais momentais jo veidas staiga persikreipdavo. Tačiau jam nė nedingtelėjo atsisakyti savo sumanymo. Skurdas persekiojo jį kiekviename žingsnyje, alkis, senas jo pažįstamas, griebė už gerklės. Kartais nebegalėdavau suprasti, ar bailus, bet herojiškas pasiryžimas įvykdyti niekšybę sukeldavo man žavėjimąsi, ar panieką. Aš labai tiksliai apibūdinau tą įspūdį, kuris man kilo po jo pirmo apsilankymo: tarsi ėriukas būtų norėjęs mane subadyti. Dabar, stebėdamas jį iš arčiau, aš galėjau jį pavadinti maištaujančia avimi.

Reikia pasakyti, kad jo gyvenimas buvo nelengvas nuo pirmų dienų. Jis gimė Niujorko valstijoje, jo tėvas, fermeris, subankrutavo ir išvyko į vakarus. Palūkininkas, kuris sužlugdė tą nelaimingą šeimą, atrodo, paskui pajuto sąžinės priekaištus: pasisavinęs visą jų menką turtą, jis panoro išpirkti savo kaltę, paimdamas auklėti vieną jo vaiką. Jam buvo atiduotas Haris, penktas kūdikis šeimoje, silpnas ir ligotas. Berniūkštis padėdavo savo patronui kontoroje, šio to pramoko; jis ryte rijo knygas ir lankė krikščioniškojo jaunimo sąjungos susirinkimus. Žodžiu, jaunystėje Belersas buvo panašus į kokio nors didaktinio romano herojų.

Lyg per nelaimę jis įsimylėjo savo šeimininko dukterį. Jis man rodė jos fotografiją. Sprendžiant iš nuotraukos, tai buvo aukšta, graži moteris, labai vulgari, šiurkšti, ne kažin kokio proto ir, kaip vėliau paaiškėjo, smarkiai ištvirkusi.

Neturėdama ką veikti, ji koketavo su tuo užguitu, nedrąsiu jaunuoliu ir visaip jį išnaudojo, kol pagaliau jaunas provincijos vaikinas įsimylėjo iki ausų ir ėmė apie ją svajoti dieną ir naktį. Jis dirbo kaip jautis, norėdamas jai įtikti, ir net viršijo savo patroną sugebėjimu sukčiauti. Jis buvo pakeltas vyresniuoju klerku ir tą patį vakarą, padrąsintas jos laisvo elgesio, išdrįso pasipiršti, bet buvo smarkiai išjuoktas. Nepraėjus nė metams, jo patronas, jausdamas artinantis senatvę, priėmė jį savo kompanionu. Jis pasipiršo antrą kartą ir dabar gavo sutikimą. Po dvejų baisių vedybinio gyvenimo metų jo žmona pabėgo su kažkokiu plevėsa komivojažeriu, palikusi jam apmokėti visas jos skolas. Vėliau paaiškėjo, kad jos pabėgimo priežastis buvo anaiptol ne meilė komivojažeriui, o didelės skolos, kurias ji ilgą laiką slėpė, — mat, jų firma buvo bankroto išvakarėse. Belersas jai seniai buvo nusibodęs, ir ji nutarė pasinaudoti komivojažerio paslaugomis, kaip kad būtų pasinaudojusi vežiku. Šis smūgis sužlugdė Belersą. Mirus uošviui, firma laikėsi ant vieno jo pečių. Jis nebeturėjo jėgų toliau dirbti; žmonos skolos nuvarė jį į bankrotą. Nuo tada jis ėmė bastytis iš vieno miesto į kitą, kaskart smukdamas vis žemiau. Reikėjo atsižvelgti į tai, kad jis buvo išauklėtas tokioje aplinkoje, kur darbai, už kuriuos gresia kalėjimas, buvo laikomi visai garbingais. Išėjęs tokią mokyklą, jis pateko į didmiesčio gyvenimo sūkurius, ir nėra ko stebėtis, kad greitai nusmuko į dugną.

— Ar jūs ką nors žinote apie savo žmoną? — paklausiau.

Jis sumišo.

— Manau, kad jūs blogai apie mane pamanėte, — pagaliau tarė jis.

— Jūs susitaikėte su ja? — paklausiau.

— Ne, pone. Aš turiu tiek ambicijos, — atsakė jis ir pridūrė: — Tiesą sakant, ir ji niekada nepareiškė tokio noro.

Atrodo, kad ji jaučia man gilią antipatiją, nors aš visada stengiausi jai būti geras vyras.

— Vadinasi, nenutraukėte ryšių su ja? — pasiteiravau.

— Manykite apie mane ką norite, pone Dodai, — atsakė Belersas, — bet gyvenimas toks sunkus (aš žinau tai iš savo patirties), o moteriai dvigubai sunkiau. Kai pagalvojau, kokioje baisioje padėtyje ji atsidūrė, — aišku, tai jos pačios kaltė, ir aš to neneigiu...

— Žodžiu, jūs ją išlaikote? — paklausiau.

— Neneigsiu to, aš darau, ką galiu, — sutiko jis. — Tai akmuo man ant kaklo. Tačiau tikiuosi, kad ji dėkinga man. Štai, įsitikinkite pats.

Jis padavė man laišką, rašytą nelygiu braižu, neįgudusios rankos. Laiškas buvo parašytas ant gero rausvo popieriaus su monograma. Man jis pasirodė kvailas ir, nepaisant keleto pataikaujančių frazių, rodė autorės beširdiškumą ir gobšumą. Belerso žmona skundėsi sirgusi, kuo aš negalėjau patikėti; rašė, kad paskutinius pinigus sumokėjusi gydytojui ir už vaistus, nors aš drąsiai galėjau pasakyti, kad už puošnias sukneles, gėrimus ir rausvą laiškinį popierių, ir prašė dar atsiųsti, o aš iš visos širdies palinkėjau, kad ji to nesulauktų.

— Man rodos, ji jaučia man nuoširdų dėkingumą, — pridūrė jis, su viltimi žvelgdamas man į veidą ir laukdamas patvirtinimo.

— Taip, atrodo, — atsakiau. — Ar ji turi kokių nors teisių į jus?

— Ne, pone, aš išsiskyriau su ja, — atsakė jis. — Tokiais atvejais aš esu labai ambicingas ir tuoj po to įvykio išsiskyriau.

— Kaip ji dabar gyvena? — pasiteiravau.

— Aš nenoriu meluoti jums, pone Dodai. Tiesą sakant, aš nesistengiu sužinoti. Man labai daug teko iškentėti, — pridūrė jis atsidusdamas.

Iš viso to aiškiai matyti, kad nejučiomis įsipainiojau į intymią draugystę su žmogumi, kurio planus ruošiausi sugriauti. Mane varžė gailestis, kurį jaučiau tam nelaimingam sutvėrimui, jo pagarba man ir džiaugsmas, kurį jam sukeldavo mūsų bendravimas. Sąžinė verčia mane pridurti, kad nemažą vaidmenį čia suvaidino ir mano įgimtas smalsumas pažinti įvairius gyvenimo reiškinius ir žmonių charakterius.

Atvirai kalbant, mes ištisas valandas kasdieną praleisdavome drauge, ir didžioji mano kelionės dalis prabėgo priešakiniame denyje, o ne pirmos klasės salone. Tuo pačiu metu aš nė akimirkos negalėjau užmiršti, kad Belersas — niekingas apgavikas, besiruošiąs apipinti persekiojamą žmogų šantažo voratinkliu. Mūsų kelionės pradžioje aš bandžiau save įtikinti, kad draugauju su tuo žmogumi, tik norėdamas padėti misteriui Kartju. Aš save įtikinėjau, bet niekada nebuvau toks naivus, kad pats savimi patikėčiau. Šiomis aplinkybėmis ypač aiškiai pasireiškė dvi svarbiausios mano charakterio savybės: bejėgiškumas ir palinkimas viską atidėlioti. Tolimesni mano poelgiai buvo tokie absurdiški, kad tenka rausti, juos prisiminus.

Mes atvykome į Liverpulį niūrią, lietingą dieną. Įkyrus lietus plovė purvinas miesto gatves. Aš nebuvau numatęs jokio ypatingo plano, kaip praleisti laiką, man terūpėjo, kad nepaspruktų Belersas. Viskas baigėsi tuo, kad abu nuėjome į pirmą pasitaikiusią smuklę, o paskui pietavome ir slankiojome šlapiomis gatvėmis. Vakare sėdėjome teatre, žiūrėdami seną pjesę „Buvęs kalinys". Tai buvo pirmas Belerso lankymasis teatre, kuris iki šiol jam atrodė nuodėminga vieta, kaip ir visos pasilinksminimo įstaigos. Jo nuoširdus, entuziastingas ir naivus plepėjimas bei pastabos apie pjesės personažus labai mane pralinksmino.

Pasakodamas apie malonumą, kurį man teikia pokalbiai su buvusiu advokatu, aš turbūt perdedu, norėdamas patei-

sinti save. Man reikia kaip nors pasiteisinti, nes per visą dieną aš neužsiminiau apie Kartju. Prieš išsiskirdami, mes nutarėme rytojaus dieną drauge vykti į Česterį.

Česteryje apžiūrėjome katedrą, apėjome senovinių sienų likučius, kalbėjomės apie Šekspyrą, ksilofonus ir vėl susitarėme susitikti rytojaus dieną. Aš dabar nebeprisimenu (ir džiaugiuosi tuo), kiek laiko tęsėsi mūsų kelionė. Mes pabuvojome Stardforde, Varvike, Koventryje, Glosteryje, Bristolyje, Bate, Velse. Visą laiką kalbėjomės istorinėmis temomis, susijusiomis su vietovėmis, kurias lankėme. Aš piešiau, o Belersas deklamavo eilėraščius ir užsirašinėjo įdomesnes epitafijas. Pašalinis stebėtojas neabejodamas būtų palaikęs mus eiliniais amerikiečiais turistais, kurių kelionės tikslas — pažinti kraštą. Kas būtų galėjęs įspėti, kad vienas iš mūsų — šmeižikas, nedrąsiai besiartinąs prie savo aukos, o antrasis — bejėgis seklys mėgėjas, laukiantis įvykių atomazgos?

Neverta nė pasakoti, kad per visą tą laiką nesugalvojau, kaip pagelbėti ponui Kartju. Ir neįvyko nieko naujo, neskaitant dviejų smulkių epizodų, kurie man padėjo galutinai suprasti Belerso charakterį. Pirmasis iš jų įvyko Glosteryje. Aš pasiūliau nueiti į katedrą išklausyti pamaldų. Labai nustebau, paaiškėjus, kad šis sukčius išpažino kažkokį atskirą „izmą", ir buvo labai karštas jo šalininkas. Palikęs mane, jis išslinko ieškoti savo tikėjimo brolių bažnyčios.

Kai mes susitikome per pietus, aš pasijuokiau iš savo bendrakeleivio; jis paniuro.

— Jums nėra reikalo slėpti savo nuomonės, pone Dodai, — staiga prabilo jis. — Jūs nelabai teigiamai vertinate mano elgesį; manau, kad mane laikote veidmainiu.

Jo netikėtas išpuolis privertė mane susigėsti.

— Jūs žinote mano nuomonę apie jūsų profesiją, — sumišęs šiurkščiai atrėžiau.

— Atleiskite už įkyrumą, — tęsė toliau Belersas, — bet kodėl jūs, matydamas nedorą mano gyvenimą, nenorite, kad aš ieškočiau sielos išganymo? Matydamas, kad daug kur klystu, jūs norite, kad klysčiau visada. Neužmirškite, sere, kad bažnyčia — tai nusidėjėlių prieglobstis.

— Turbūt jūs nuėjote ten paprašyti, kad Dievas palaimintų jūsų kėslus? — piktai nusijuokiau.

Jo veidu perbėgo mėšlungiškas virpulys, akys suliepsnojo.

— Aš meldžiausi už puolusią moterį ir nelaimingą žmogų, kuris bando jai padėti, štai už ką aš meldžiausi, jei norite žinoti, — riktelėjo jis drebančiu balsu.

Turiu pripažinti, kad aš nieko negalėjau jam atsakyti.

Antrasis epizodas atsitiko Bristolyje, kur Belersas staiga dingo porai valandų. Po kiek laiko jis atsirado, visas išsibaltinęs į sienas, liežuvis jam pynėsi, kojos vos laikė menką jo kūną. Aš jau seniai įtarinėjau jį turint polinkį prie alkoholinių gėrimų. Man labai pagailo šito užguito žmogaus, kurio daliai teko ir šeimyninės nelaimės, ir nervų liga, ir atstumianti išvaizda, ir girtuokliavimo yda.

Negaliu neigti, kad taip užsitęsusi mūsų kelionė buvo mūsų abiejų bailumo rezultatas. Kiekvienas iš mūsų bijojo paleisti iš akių antrąjį, kiekvienas bijojo atvirai pasikalbėti, be to, ir nežinojo, ką sakyti. Išskyrus tą mano karštosiomis mestą užuominą Glosteryje, mes nė vienu žodžiu neprasitarėme apie tai, kas labiausiai jaudino tiek vieną, tiek antrą. Mes rūpestingai vengėme netgi netyčia paminėti Kartju, Stolbridž le Kartju arba Stolbridž Minsterio stoties pavadinimą (tai buvo pavadinimas tos geležinkelio stoties, kurioje reikėjo išlipti, norint pasiekti Stolbridž le Kartju). Mes bijojome ištarti net Dorsetšyro grafystės pavadinimą, nors visą laiką keliavome kaip tik į tą pusę, tarsi laivas pavėjui. Pagaliau pats neprisimenu, kaip atsitiko, bet vieną dieną išlipome iš pustuščio vietinio

traukinio vagono ir atsidūrėme Stolbridž Minsterio stoties perone.

Miestelis buvo senas; tankiai sustatyti namukai, apjuosti žaliais sodais, atrodė kaip nykštukai, palyginus su milžiniška katedra. Miestuką į dvi dalis skyrė centrinė gatvė, kuri abiejuose galuose rėmėsi į laukus, apaugusius nedideliais miškeliais. Šoninėmis gatvėmis į miestą lyg šliuzais tvino šviežias laukų ir žolės aromatas. Šio miestelio gyventojų daugumą sudarė bitės ir paukščiai. Kiekviename sodelyje stovėjo po keletą avilių, visų namų stogai buvo aplipę kregždžių lizdais, o apie bažnyčios bokštelius ištisą dieną sukosi pulkai įvairių sparnuočių. Miestelis buvo įkurtas romėnų laikais, ir tą popietę, stovėdamas prie žemo viešbučio langelio, aš nebūčiau nustebęs, jei staiga būčiau pamatęs gatve centurioną žygiuojantį su būriu išvargusių legionierių. Trumpai tariant, Stolbridž Minsteris buvo vienas iš tų miestelių, kuriuos anglai, rodos, specialiai saugojo amerikiečių turistų labui ir malonumui, o pastarieji jį suranda, vedami kažkokio įgimto instinkto, panašaus į šuns uoslę. Deja, turistai, pasigėrėję tokiu miesteliu, apleidžia jį taip pat su dideliu džiaugsmu.

Mano nuotaika tą popietę buvo visai kitokia. Veltui sugaišęs porą savaičių, aš nieko nepasiekiau, ir dabar, lemiamų įvykių išvakarėse, neturėjau nei veikimo plano, nei sąjungininko. Vaidindamas neprašyto gynėjo ir seklio — mėgėjo vaidmenį, aš švaisčiau pinigus ir vis toliau klimpau į nepatogią paslaptį. Visą laiką save įtikinėjau, kad mums reikia išsiaiškinti, kad seniai laikas nutraukti šitą negarbingą tylėjimą, kad toliau atidėlioti negalima. Man reikėjo tai padaryti tą pat akimirksnį, kai Belersas pasiūlė vykti į Stolbridž Minsterį, reikėjo tai padaryti traukinyje arba nors čia pat, smuklėje, vos nuvažiavus autobusui, kuris mus atgabeno. Su šia mintimi aš atsigręžiau į Belersą, bet

jis taip susigūžė, kad žodžiai sustingo mano lūpose, ir vietoj to aš pasiūliau apžiūrėti katedrą.

Mums atliekant šią pareigą, prapliupo tikras atogrąžų lietus. Viskas drebėjo nuo griaustinio, vandens nutekamieji vamzdžiai pavirto kriokliais. Mes grįžome į viešbutį, iki kauliukų brisdami užlietomis gatvėmis, ir iki vakaro prasėdėjome bendroje salėje, klausydamiesi monotoniško lietaus šniokštimo. Dvi valandas iš paskutiniųjų stengiausi palaikyti pokalbį įvairiausiomis temomis. Dvi valandas skatinau savo ryžtą pagaliau pradėti lemiamą pokalbį ir vis atidėliojau. Norėdamas pasidrąsinti, per pietus užsisakiau šampano, bet jis buvo toks netikęs, kad negalėjau iki dugno išgerti nė vieno stiklo. Belersas nebuvo išrankus skonio atžvilgiu ir pats vienas ištuštino visą butelį. Be abejonės, vynas mušė jam į galvą. Taip pat aišku, kad jis pastebėjo mano sumišimą bei nerimavimą ir suprato, jog artinasi krizė: tą vakarą aš turėjau arba dėtis su juo, arba atvirai pasiskelbti jo priešu. Kad ir kaip ten būtų, jis staiga dingo. Po pietų tariau sau, kad toliau atidėlioti pokalbio nebeįmanoma, ir užėjau valandėlei į savo kambarį pasiimti tabako (aš tikėjausi, kad rūkymas padės man susivaldyti, esant reikalui). Grįžęs neberadau Belerso. Kelneris man pasakė, kad jis kažkur išėjo iš viešbučio.

Lietus vis pylė kaip iš kibiro, gatvės buvo tuščios. Naktis buvo tamsi ir be vėjo. Lietaus nuplautame gatvės grindinyje atsispindėjo siūbuojančios žibintų ugnys ir langų šviesos. Kitapus gatvės iš linksmos užeigos sklido arfos garsai, ir liūdnas balsas traukė jūreiviškas dainas. Kur tas niekšas galėjo dingti? Pasvarstęs aš nutariau, kad jis bus nuėjęs į šią smuklę. Stolbridž Minsteryje tą lietingą naktį nebuvo kur daugiau linksmintis.

Aš dar kartą mintyse perkračiau visus argumentus, kuriais buvau numatęs remtis per mūsų pokalbį ir juos

likęs vienas sau nuolat kartodavau. Kaip ir kitais kartais, jie man pasirodė mažai pagrįsti. Po to aš apžiūrėjau visas bendrosios salės įžymybes, skirtas svečiams, ir apie pusvalandį tyrinėjau graviūras, kabančias ant sienų. Mano dėmesį trumpam patraukė traukinių tvarkaraštis, ir sužinojęs, kurios valandos traukiniu ir per kiek laiko galima pasiekti Paryžių, aš atidėjau jį į šalį. Iliustruotas albumas su viešbučių reklamomis visai sugadino man nuotaiką, o pavartęs vietinį laikraštį, aš vos nepravirkau. Pagaliau savo paguodai aš užtikau „Viteikerio almanachą", kuris per penkiolika minučių suteikė man daugiau žinių, negu jų galėjo prireikti kada nors gyvenime.

Staiga aš vėl pajutau naują nerimą. O jeigu Belersas apgavo mane? Jeigu jis šiuo metu jau keliauja į Stolbridž le Kartju? Gal jis jau spėjo ten nuvažiuoti ir iškloti perbalusiam šeimininkui visus savo grasinimus ir pasiūlymus? Koks nors karštakošis būtų puolęs vytis, bet aš, šiaip ar taip, negaliu pavadinti savęs karštakošiu: aš atradau tris labai svarbias kliūtis. Pirmiausia, nežinojau, ar tikrai Belersas nuvažiavo į Stolbridž le Kartju. Antra, manęs visai neviliojo perspektyva tokiu vėlyvu metu leistis į kelią per liūtį. Trečia, nežinojau, kaip man pavyks pasimatyti su Kartju, jei ten nuvažiuosiu. „Trumpai tariant, situacija primena blogą farsą, — tariau aš sau. — Įkišai nosį, kur nereikia ir kur esi bejėgis. San Franciske galėtumei naudingiau praleisti laiką, Paryžiuje jaustumeisi daug laimingesnis. Jei Dievas tave nubaudė, atvedęs į Stolbridž Minsterį, tai protingiausias žingsnis, kurį tu gali padaryti šiuo momentu — gultis miego."

Einant į savo kambarį, mane kaip žaibas nutrenkė nauja mintis. Aš supratau, ką man reikėjo iš karto padaryti: ponui Kartju parašyti laišką ir išpasakojus visus žinomus man faktus bei nusakius Belerso išvaizdą suteikti jam galimybę gintis, jeigu galima, arba bėgti, kol dar yra laiko. Dabar jau per

vėlu. Tai buvo paskutinis smūgis mano savigarbai, ir aš kritau į lovą, nekęsdamas savęs.

Nežinau, kuri tada buvo valanda, kai mane pažadino Belersas, su žvake rankoje įėjęs į mano kambarį. Turbūt jis prieš tai smarkiai gėrė, nes visas nuo galvos iki kojų buvo išsivoliojęs purve. Dabar jis atrodė visai blaivas ir apimtas didelio jaudinimosi, kurį vos įstengė valdyti. Jį krėtė drebulys, ir mūsų pokalbio metu iš akių jam porą kartų pasipylė ašaros.

— Turiu atsiprašyti jūsų, pone, už tokį vėlyvą apsilankymą, — tarė jis. — Nesiteisinu, nes man nėra pasiteisinimo. Blogai pasielgiau ir esu už tai nubaustas. Kreipiuosi į jūsų gailestingumą, ir jeigu nesuteiksite man tos mažos pagalbos, prisiekiu, bijau, kad galiu išeiti iš proto.

— Kas atsitiko? — paklausiau.

— Mane apiplėšė, — atsakė jis. — Aš pats kaltas, man nereikėjo to daryti, ir štai esu nubaustas.

— Bet dėl Dievo meilės, kas galėjo jus apiplėšti čia, tokioje vietoje? — sušukau.

— Nežinau, — atsakė jis. — Aš nieko neprisimenu. Aš nugriuvau kažkur be sąmonės. Man labai gėda prisipažinti, bet galiu pasiteisinti nebent tuo, jog jūs pats iš dalies kaltas dėl šito — aš nesu pripratęs gerti stiprius vynus.

— Kokia valiuta buvo jūsų pinigai? Gal pavyks juos susigrąžinti? — paklausiau.

— Tai buvo angliški soverenai. Niujorke man pasisekė pelningai iškeisti pinigus, — atsakė jis ir staiga sudejavo: — Dieve mano, kiek prakaito išliejau, kol juos uždirbau!

— Tada kiek blogiau, — tariau, — banknotus būtų lengviau susekti. Gal reikia pranešti policijai, bet abejoju, ar šiuo atveju ji galės padėti.

— Aš visai nesitikiu, kad policija padėtų, — atsakė Belersas. — Visas savo viltis, pone Dodai, dedu į jus. Aš

galėčiau jus paprašyti labai didelės paskolos pačiomis palankiausiomis sąlygomis, bet nutariau verčiau pasikliauti jūsų žmoniškumu. Mūsų pažintis prasidėjo labai neįprastomis aplinkybėmis, bet dabar jūs mane geriau pažįstate, ir mes tapome, drįstu pasakyti, beveik draugais. Pagautas nuoširdžios simpatijos, aš jums atveriau savo širdį, pone Dodai, ko beveik niekada nesu daręs, ir aš tikiuosi... aš esu įsitikinęs... drįstu sakyti, kad aš neabejojau, jog klausėtės manęs su užuojauta. Tik šitas įsitikinimas paskatino mane ateiti pas jus tokią vėlyvą valandą. Tiktai įsivaizduokite mano padėtį — ar aš galėjau užmigti, ar galėjau bent pagalvoti apie miegą, apimtas tokio nusivylimo ir atgailos? Aš atsiminiau, kad greta yra draugas, išdrįsau taip jus pavadinti mintyse. Nieko daugiau nesugalvodamas, puoliau pas jus pagalbos, kaip kad skęstantis skuba įsitverti šiaudelio. Aš neperdedu, šie žodžiai per menki išreikšti mano jaudinimuisi. Pagalvokite, pone, kaip lengvai jūs galite sugrąžinti man viltį ir galbūt apsaugoti nuo dar didesnės nelaimės. Aš prašau nedidelės paskolos, kuri bus jums kuo sąžiningiausiai grąžinta. Man puikiausiai užteks penkių šimtų dolerių. — Jis įsmeigė į mane liepsnojančias akis. — Man užteks keturių šimtų. Pagaliau, pone Dodai, blogiausiu atveju aš išsiversiu su dviem šimtais.

— O paskui grąžinsite man skolą iš Kartju kišenės? — paklausiau. — Labai jums dėkingas. Geriau aš padarysiu štai ką: aš palydėsiu jus iki laivo, sumokėsiu už bilietą iki San Francisko, ir dar penkiasdešimt dolerių bus įteikta, jums atvykus į Niujorką.

Jis klausėsi mano žodžių kaip pakerėtas, su įtempta ir gudria veido išraiška. Aš puikiai mačiau, kad jis galvoja, kaip mane apgauti.

— Ką aš veiksiu San Franciske? — paklausė jis. — Aš pašalintas iš advokatų luomo, neturiu jokio darbo, sveikata

neleidžia man griebtis darbo firmoje, juk negaliu eiti su elgetos krepšiu. — Jis stabtelėjo ir po to pridūrė: — Jūs žinote, kad aš nesu vienas, man reikia galvoti dar apie vieną žmogų.

— Aš parašysiu Pinkertonui, — tariau, — ir užtikrinu, kad jis padės jums susirasti kokį nors darbą, o iki tol tris mėnesius pirmąją ir penkioliktąją kiekvieno mėnesio dieną jis išmokės jums asmeniškai po dvidešimt penkis dolerius.

— Pone Dodai, aš netikiu, kad siūlote rimtai, — atsakė Belersas. — Argi jūs pamiršote, su kuo mes turime reikalą? Ar nežinote, kad tie žmonės yra šios grafystės magnatai. Šiandien vakare aš girdėjau apie juos pasakojant viešbutyje. Vien tik nejudamas jų turtas vertas kelių milijonų dolerių, jų rūmai — viena iš grafystės įžymybių. O jūs norite papirkti mane keliais šimtais dolerių!

— Aš visai neketinu jūsų papirkti, pone Belersai, — atkirtau, — aš duodu jums skolon. Nė piršto nepajudinčiau, kad padėčiau jums pasiekti savo šėtonišką tikslą. Tačiau taip pat nenoriu, kad numirtumėte badu.

— Duokite man šimtą dolerių, ir daugiau man nieko nereikia, — sušuko jis.

— Jūs girdėjote mano pasiūlymą, ir aš jo nekeisiu, — tariau.

— Saugokitės! — riktelėjo Belersas. — Jūs darote kvailystę! Jūs visai be reikalo įsigysite priešą, įspėju, kad nieko gero iš to nebus! — Staiga jo tonas vėl pasikeitė: — Duokite septyniasdešimt dolerių... tik septyniasdešimt... pasigailėkite manęs, pone Dodai, parodykite paprastą žmogiškumą. Ištieskite man ranką, jūsų tokia gera širdis. Pagalvokite apie mano būklę, prisiminkite mano nelaimingą žmoną.

— Jums reikėjo pagalvoti apie ją anksčiau, — atrėžiau. — Aš viską pasakiau, ir leiskite man miegoti.

— Nejau tai paskutinis jūsų žodis, pone? Prašau, apsvarstykite viską dar kartą, atsižvelkite į abi puses: mano skurdą ir pavojų jums. Saugokitės... maldauju jus... gerai pagalvokite, prieš duodamas paskutinį atsakymą! — Ši apgailėtina žmogysta čia meldė, čia grasino ir susijaudinusi grąžė rankas.

— Tai mano paskutinis žodis, — tariau.

Aš nusigandau, pamatęs, kaip mano žodžiai jį paveikė. Jį apėmė ūmus pyktis, veidas persikreipė iš įniršio, prie kurio dar prisidėjo eilinis mėšlungio priepuolis.

— Tai paklausykite, ką aš jums pasakysiu, — prabilo jis, veltui stengdamasis nuslopinti kylantį siutulį. — Jeigu kada nors pamatysiu jus mirštant troškuliu, nepaduosiu jums nė lašelio vandens! Džiaugiuosi, matydamas jūsų kančias! Jūsų paskutinis žodis! Pasprink juo, šnipe, apsimetėli, veidmaini! Aš jūsų nekenčiu, nekenčiu ir niekinu ir spjaunu jums į veidą! Jo ir jūsų pėdsakai mano rankose, ir aš padėsiu savo galvą, bet jus sumedžiosiu! Jeigu turėčiau daugiau jėgų, čia pat, šiame kambaryje, užmuščiau jus... užmuščiau... sudraskyčiau! Aš galiu jus mirtinai sužeisti, galiu...

Jis užspringo iš įtūžimo. Tuo tarpu į kambarį įbėgo triukšmo pažadintas viešbučio šeimininkas su tarnais. Aš atidaviau Belersą į jų rankas, paaiškindamas:

— Nuveskite jį į jo kambarį, jis tiesiog girtas.

Sakydamas tai, aš pats netikėjau savo žodžiais. Ilgą laiką stebėjęs pono Belerso charakterį, šiandien aš supratau naują dalyką — vargšelis buvo nesveiko proto!

Dvidešimtas skyrius

STOLBRIDŽ LE KARTJU

Kitą rytą aš sužinojau, kad Belersas dingo iš viešbučio, palikęs neapmokėtą sąskaitą. Aš neklausinėjau, kur jis išvyko — tai žinojau per daug gerai, ir man nieko daugiau neliko, kaip jį pasekti. Apie dešimtą valandą ryto aš samdytu ekipažu išvažiavau į Stolbridž le Kartju.

Greitai upės slėnis pasiliko užpakalyje, ir mes pakilome į kreidinės kalvos viršūnę, kur ganėsi bandos avių, o padangėje skardeno vyturiai. Tai buvo gražus, bet nelabai įdomus gamtovaizdis, ir netrukus vėl ėmiau galvoti apie audringus praėjusios nakties įvykius. Mano nuomonė apie Belersą smarkiai pasikeitė: aš supratau, kad šio žmogaus jo pavojingame kelyje nesustabdys nei baimė, nei protas. Jeigu anksčiau jį lyginau su šešku, tai dabar jis man atrodė panašus į pasiutusį šunį. Aš vaizdavausi, kad jis skuba į savo tikslą apsiputojusiomis lūpomis, pasiruošęs pulti kiekvieną kliūtį dantimis ir nagais.

Bet štai kelias nusileido į Stolo upės slėnį tarp tvarkingai aptvertų laukų. Visą laiką mes važiavome didelių šakotų medžių pavėsyje. Vežėjas pasakė, kad jau pasiekėme Kartju valdas. Kiek toliau kairėje išaugo dantyta tvora, o dar toliau pasirodė rūmai. Jie stovėjo truputį dauboje, apsupti parko, kuriame mane nemaloniai nustebino neįžengiama laurų ir rododendrų krūmų tankynė. Nors vietos buvo žemos ir rūmus supo gausi lapija, jie buvo didingi kaip katedra. Sukant palei tvorą, aš pamačiau už rūmų ištisą miestelį ūkinių pastatų, kurie tęsėsi iki pat pievų. Kairėje žvilgėjo nedidelis dekoratyvinis ežerėlis, kuriame plaukiojo daug gulbių. Dešinėje it spalvotas vitražas žydėjo didžiulis gėlynas, išplanuotas kiek senoviškai, tačiau akį rėžiantis

varsų gausumu. Rūmų fasade suskaičiau šešiasdešimt langų. Jis buvo papuoštas griežtu frontonu, o pirmąjį aukštą juosė aukšta tvora. Nuo masyvių dvigubų vartų į rūmus ėjo plati, žvyruota ir išklota samanomis alėja; lygiagrečiai buvo trys nedidelės alėjos pėstiesiems.

Žvelgiant į šį pastatą, statytą ir puoštą daugybės kartų, kainavusį tonas aukso ir prižiūrimą didžiulės armijos uolių tarnų, nenoromis reikėjo stebėtis. Tiesa, pastarųjų niekur nebuvo matyti, bet kiekviename žingsnyje jautei rūpestingų rankų priežiūrą. Visas dvaras savo pedantišku tvarkingumu priminė kokio nors priemiesčio sodininko mėgėjo daržą, tačiau veltui žvalgiausi — niekur nebuvo matyti skubančio pavėlavusio sodininko, nebuvo girdėti jokių ūkio darbų garso. Tylą drumstė tik paukščių čiulbėjimas ir tolimas bandos mykimas, atrodė, kad net mažas kaimelis prigludo prie pat parko ir iš baimės užgniaužė kvapą, tarsi būrys išdykusių vaikiščių, patekusių į karaliaus laukiamąjį.

„Kartju herbas" — maža, bet labai jauki užeiga, — buvo tarsi šio didelio dvaro priešakinis postas. Ant sienos kabojo sunkūs graviruoti seniai jau mirusių Kartju šeimos portretai: Fildingas Kartju, vyriausiasis Londono teisėjas; uniformuotas generolas majoras Džonas Kartju, pagarsėjęs kažkokia karine operacija; garbingasis Beilis Kartju, parlamento narys nuo Stolbridžo apylinkės, pavaizduotas stačias prie stalo su kažkokiu dokumentu rankoje; Singltonas Kartju, eskvairas, nupieštas karvių bandos fone, — toks, be abejo, buvo pageidavimas jo nuomininkų, kurie ir padovanojo jam šį meno kūrinį, ir pagaliau jo šventenybė arkivyskupas Kartju, teologijos daktaras, teisių daktaras ir meno magistras, nerangiai ir nenuoširdžiai glostantis kūdikiui galvelę. Kiek atsimenu, jokių kitų paveikslų šioje garbingoje įstaigoje nebuvo. Aš nė kiek nenustebau, sužinojęs, kad užeigos

savininkas – buvęs pilies ūkvedys, o jo žmona – buvusi miledi kambarinė. Užeigos baras buvo savotiška visų buvusių tarnų susitikimo vieta.

Mane, amerikietį, slogiai nuteikė tos milžiniškos žemės valdos, priklausančios Kartju šeimai. Iš užrašų paveiksluose aš supratau, kad šios giminės istorija nepasižymėjo niekuo ypatingu, ir prie antipatijos, kurią jai brukau, prisidėjo nustebimas. „Vyriausiasis Londono teisėjas" – be abejo, aukštas postas, bet pagalvojau, kad per daugelį kartų bent vienas kuris iš Kartju galėjo pasiekti daugiau. Kariškio karjera pasibaigė generolo majoro laipsniu, dvasininkas buvo ir liko eiliniu vyskupu; garbingasis Beilis prasiskverbė į Slaptąją tarybą, tačiau taip ir liko neaišku, kuo jis ten pasižymėjo. Didžiulės galimybės, ilgas laiko tarpas, ir tokie kuklūs pasiekimai! Negalėjau atsikratyti minties, kad ši giminė, deja, negali pasigirti nei protu, nei energija.

Supratau, kad, atvykus į kaimelį, neaplankyti pilies būtų buvę palaikyta įžeidimu. Kiekvienas lankytojas turėjo neišvengiamai palesinti gulbes, pasigrožėti povais ir Rafaelio paveikslais (jie iš tiesų turėjo du Rafaelio paveikslus); paskui, rizikuodamas gyvybe, lankytojas privalėjo pasigrožėti banda veislinių galvijų, vadinamų „kartjučilingemais", ir aplankyti garsiojo arklių lenktynių prizininko Donibristlio tėvą. Aš nebuvau toks kvailas, kad nepasinaudočiau visu tuo, nes man buvo svarbu nusipelnyti vietinių gyventojų simpatiją; be to, dvi naujienos, kurias ką tik sužinojau, dar labiau įkaitino mano entuziazmą. Visų pirma paaiškėjo, kad ponas Norisas šiuo metu „keliauja", antra, kad ką tik prieš mane buvo vienas lankytojas, kuris jau apžiūrėjo visas Kartju dvaro įžymybes. Nujausdamas, kas tas lankytojas, troškau išsiaiškinti, ką jam čia pavyko nuveikti ir išgirsti. Man pasisekė, – manęs lydėti pasisiūlė tas pats sodininko padėjėjas, kuris vedžiojo po dvarą ir pirmąjį lankytoją.

— Taip, pone, — patvirtino jis, — tai tikrai buvo amerikietis. Ne kažin koks ponas, bet labai mandagus žmogus.

Atrodė, kad to žmogaus mandagumas iš tiesų buvęs bekraštis: jis išliaupsino kartjučilingemus, ir tas žavėjimasis vis didėjo su kiekvienu žingsniu, kol pagaliau, pamatęs Donibristlio tėvą, jis vos nepuolė prieš jį ant kelių.

— Jis prisipažino, pone, — toliau pasakojo patenkintas sodininko padėjėjas, — kad jam dažnai tekę skaityti apie angliškuosius dvarus, bet mūsiškis esąs pirmas, kurį jis pamatęs savo akimis. Pamačius didžiąją alėją, jam net kvapą užėmė: „Štai kur iš tikrųjų karališkos valdos!" Nenuostabu, kad jis taip čia viskuo domėjosi; atrodo, ponas Kartju Jungtinėse Valstijose jam daug padėjo. Matyt, jis dėkingos prigimties žmogus ir labai mėgsta gėles.

Aš išklausiau visa tai labai nustebęs, — man šie žodžiai turėjo paslėptą prasmę. Neliko abejonių, kad tai buvo Belersas. Prieš porą valandų man atrodė, kad tai tikras pamišėlis, kuriam reikia užvilkti tramdomuosius marškinius, — juk tas žmogus atsidūrė svetimoje šalyje be skatiko kišenėje, greičiausiai nuo vakar vakaro jis nieko nebuvo valgęs. Noriso išvykimas turėjo suduoti jam baisų smūgį bei galutinai įstumti į nusivylimą — ir štai aš girdžiu, kad tas žmogus ramiausiai vaikštinėjo po dvarą, atsargus, mandagus, tvarkingai apsirengęs, gėrėjosi vaizdais, uostė gėles ir žarstė įmantrias frazes. Mane nustebino ir išgąsdino to žmogaus stiprybė.

— Tikrai įdomu, — tariau sodininko padėjėjui. — Aš šiek tiek turėjau garbės pažinti poną Kartju. Kiek žinau, nė vienas iš jo pažįstamų amerikiečių niekada nebuvo lankęsis Anglijoje. Kas jis galėtų būti? Nejaugi... ne, tai neįmanoma, jam nebūtų užtekę akiplėšiškumo! Sakykite, ar jo pavardė ne Belersas?

— Aš nenugirdau jo pavardės, pone. Ar jūs žinote ką nors blogo apie jį? — sušuko vadovas.

— Kaip čia pasakius... — tariau. — Tačiau aš esu tikras, kad ponas Kartju jam nesant nebūtų patenkintas tuo apsilankymu.

— Dieve mano! — sušuko sodininko padėjėjas. — O kaip maloniai jis kalbėjo! Aš pamaniau, kad greičiausiai jis mokytojas. Gal malonėsite, pone, nueiti tiesiai pas poną Denmeną? Aš pristačiau jį ponui Denmenui po to, kai mes apžiūrėjome dvarą. Ponas Denmenas — mūsų rūmų prievaizdas, pone, — pridūrė jis.

Pasiūlymas man patiko, tuo labiau, kad šia dingstimi aš galėjau kuo greičiau pasitraukti nuo kartjučilingemų, nepakenkdamas savo orumui. Atsisakę nuo tolimesnio pasivaikščiojimo, mes tiesiai per pievelę, apsuptą žalia gyvatvore, patraukėme link rūmų.

Staiga mano vadovas sustabdė mane.

— Kilmingoji ledi Enė Kartju, — iškilmingai sušnibždėjo jis.

Žvilgtelėjęs per petį, aš pamačiau seną ponią, kuri, pasiramsčiuodama lazdele, vikriai žingsniavo sodo takeliu. Jaunystėje ji turėjo būti gražuolė; net lengvas šlubčiojimas nė kiek nemažino rūstaus kilnumo įspūdžio. Kiekvienas jos veido bruožas dvelkė melancholija, o akys, įsmeigtos į priekį, tarsi regėjo artėjančią nelaimę.

— Ji atrodo labai nuliūdusi, — pastebėjau, kai, jai praėjus, mes vėl pajudėjome.

— Ji gedi, pone, — atsakė sodininko padėjėjas. — Ponas Kartju, — aš turiu galvoje senąjį poną, — mirė vos prieš metus; lordas Tilibodis, jos šviesybės brolis, pragyveno jį vos keliais mėnesiais; po to atsitiko ta nelaimė su jaunuoju ponu. Jis žuvo medžioklėje, pone, — tai buvo senosios ponios numylėtinis. Pono Noriso ji niekada taip nemylėjo.

— Taip, aš girdėjau, — atsakiau, stengdamasis kuo įtikinamiau vaidinti šeimos draugo vaidmenį ir tuo pačiu paskatinti jį tolimesniam pasakojimui. — Tai labai liūdna istorija! O ar po tos permainos — vargšelio Kartju sugrįžimo ir viso kito, — nepasidarė geriau?

— Anaiptol, pone, — sekė atsakymas. — Mums rodos, kad viskas pakrypo į dar blogesnę pusę, negu pirma. Ponia atrodė patenkinta pamačiusi poną Norisą. Ir, patikėkite, mes visi taip pat! Visi, kas tik pažįsta jaunąjį poną, negali jo nemylėti. Deja, tas neilgai truko. Tą pat vakarą jie iki pat išnaktų kalbėjosi ir, matyt, vėl susipyko, senoji ponia labai sunkiai tai išgyveno; namuose pasidarė dar blogiau, negu anais laikais. Kitą rytą ponas Norisas susidėjo savo daiktus ir išvyko. „Denmenai, — pasakė jis atsisveikindamas, — aš niekada čia nebegrįšiu", — ir paspaudė jam ranką. Žinoma, aš to niekada nepasakočiau svetimam žmogui, pone, — pridūrė sodininko padėjėjas, staiga išsigandęs savo atvirumo.

Jis iš tiesų labai daug papasakojo pats to nesuprasdamas. Tą audringą savo sugrįžimo vakarą Kartju pasipasakojo viską, kas jam nutiko, ir nuo tada senąją ponią ėmė kankinti ne vien tik jos sielvartas, netekus artimųjų: tarp visų kitų paveikslų, kuriuos piešė jai jos vaizduotė, be abejo, buvo taip pat Midvėjaus salos ir „Skrajojantis debesis".

Ponas Denmenas ramiai išklausė mane ir pranešė, kad Belersas jau išvykęs.

— Išvyko? — sušukau. — Tai ko jam čia reikėjo? Dedu galvą, kad ne apžiūrėti dvaro.

— Vargu bau, ar jį domino kas nors daugiau, — atsakė dvaro prievaizdas.

— Esu įsitikinęs, kad jis turėjo kokį nors tikslą, — tariau, — ir greičiausiai jį pasiekė. Beje, kur šiuo metu ponas Kartju? Man labai gaila, kad čia jo neradau.

— Jis šiuo metu keliauja, pone, — sausai atsakė prievaizdas.

— Kaip puiku! Juk aš norėjau iškvosti jus, pone Denmenai. Dabar man ir neklausus aišku, kad tam akiplėšai nepažįstamajam jūs nieko nepasakojote.

— Galite tuo neabejoti, pone, — atsakė prievaizdas.

Paspaudžiau jam ranką, sekdamas ponu Norisu, tačiau, deja, be nuoširdaus entuziazmo. Aš nesugebėjau sužinoti, kur šiuo metu yra ponas Kartju; Belersui turbūt pasisekė tai padaryti, kitaip aš jį būčiau teberadęs dvare atakuojantį poną Denmeną.

Man pavyko išsisukti nuo laukų ir bandų apžiūrėjimo, tačiau buvo neįmanoma išvažiuoti, neapžiūrėjus rūmų.

Maloni senutė su sidabriniais garbiniais, sidabriniu balseliu ir ištisu lobynu visai man nereikalingų žinių aprodė paveikslų galeriją, koncertų salę, iškilmingą valgomąjį, didelę svetainę, indiškąjį kambarį, rūmų teatrą ir visus kitus šio įdomaus pastato kampelius. Liko neapžiūrėtas tik vienas kambarys, kuriame ilsėjosi ledi Enė. Sustojęs ties to kambario durimis, aš šyptelėjau pats sau — juk tik tas plonas medžio sluoksnis skyrė nuo manęs „Skrajojančio debesies" paslaptį.

Visą tą laiką, kol klaidžiojau po kambarių labirintą, man vis neišėjo iš galvos Belersas. Aš neabejojau, kad jis vis dėlto gavo Kartju adresą, nors buvau tikras, kad tiesioginiais klausimais jis nieko sužinoti negalėjo. Vadinasi, jam padėjo kažkokia gudrybė arba laimingas atsitiktinumas. Jeigu man nepadės tokia pat gudrybė arba toks pat atsitiktinumas, tai aš nieko nepasieksiu, o tas šeškas suseks savo auką. Tuomet greitu laiku šie milžiniški ąžuolai bus iškirsti, Rafaelio paveikslai išparduoti varžytinėse, rūmuose apsigyvens koks nors praturtėjęs biržos makleris, ir visa ta garsi giminė, kurios vardas dabar tariamas su pagarba penkiose ar net šešiose grafystėse, išnyks iš žmonių atminties. Darėsi keista, pa-

galvojus, kad tokie milžiniški rūmai, tokia sena giminė ir visas jos turtas gali pakibti ant plauko dėl kažkokio nuskurdusio advokatėlio gudrybių ir intrigų! Norint tai sukliudyti, reikėjo sužinoti adresą, nors ir tokiais pat keliais, kaip Belersas. „Atsitiktinumas ar gudrybė, gudrybė ar atsitiktinumas", — kartojau sau, leisdamasis žemyn plačia alėja ir kartkartėmis atsigręždamas į raudonų plytų fasadą ir saulės nutviekstus langus. Kaip pasinaudoti atsitiktinumu? Kaip sugalvoti kokią nors gudrybę?

Kankinamas tokių minčių, aš pasiekiau kaimo užeigą. Sekdamas savo senu įpročiu visur ir visada būti mandagiam, aš pasistengiau suteikti savo veidui ramią išraišką ir mielai sutikau su užeigos šeimininko pasiūlymu papietauti drauge su jo šeima. Aš buvau vienintelis svečias užeigoje. Mes sėdome pietauti: ponas Higsas, buvęs rūmų prievaizdas, ponia Higs, buvusi kambarinė, ir mis Agnesa Higs, jų dukra, garbanota mergiūkštė, iš kurios nieko gero nesitikėjau, bet, kaip parodė tolimesni įvykiai, smarkiai klydau. Pietų metu pokalbis vis sukosi apie rūmus ir Kartju giminę. Mes spėjome sunaikinti rostbifus, Jorkšyro pudingą, saldų pyragą ir sūrį, o tai pačiai temai vis dar nebuvo galo. Aš sužinojau daugybę smulkmenų net apie keturias Kartju šeimos kartas, bet nė viena iš jų nesužadino mano smalsumo; ir tik kai ponas Henris žuvo medžioklėje, o man buvo smulkiai nupasakotos visos jo mirties aplinkybės ir laidotuvės, kuriose dalyvavo vos ne visi nuliūdusios grafystės gyventojai, pagaliau man pavyko išvesti į sceną ir seną savo bičiulį poną Norisą. Paminėjus šį vardą, senasis rūmų prievaizdas pasidarė labai diplomatiškas, o buvusioji kambarinė — švelni. Aš supratau, kad ponas Norisas, vienintelis iš tos pilkų asmenybių virtinės, sugebėjo atlikti bent ką nors, kas būtų verta dėmesio. Tačiau, deja, visi jo žygiai baigėsi liūdnai: savo palaidu gyvenimu jis suteikė daug skausmo artimiesiems. Jis visas atsigimė į

garbingąjį Beilį, vieną iš didžiausių žvaigždžių šioje pilkoje giminėje, ir todėl nuo pat lopšio jam buvo pranašauta puiki ateitis. Tačiau dar nespėjus jam išsiristi iš vystyklų, paaiškėjo, kad vargu ar jis vertas nešioti Kartju vardą. Norisas turėjo neleistiną potraukį visokioms prasčiokiškoms pramogoms ir dar blogesnei draugijai; būdamas vienuolikos metų, jis dažnai su jaunesniuoju grumu draskydavo paukščių lizdus, o vos sulaukęs dvidešimties, nepaisydamas savo šeimos garbės, ėmė dažnai bastytis po apylinkes, tapydamas peizažus ir užmegzdamas visokias įtartinas pažintis pakelės smuklėse. Mano naujųjų pažįstamų žodžiais, ponui Norisui visai buvo svetimas išdidumo jausmas, jis negalvodamas sėsdavo prie vieno stalo su kuo papuolė — pastaroji pastaba buvo padaryta tokiu tonu, kuris sukėlė man nemalonų įtarimą, jog ir mano pažintis su ponu Norisu įvyko minėtosios jo silpnybės dėka.

Deja, ponas Norisas ne tik buvo originalus, bet taip pat mėgo retkarčiais linksmai pagyventi. Bestudijuodamas universitete, jis pagarsėjo savo skolomis; negana to, pagaliau buvo iš ten pašalintas už kažkokią akiplėšišką išdaigą.

— Jis visada mėgo krėsti visokius pokštus, — pastebėjo misis Higs.

— Taip, galite tuo neabejoti, — patvirtino jos vyras.

Tačiau didžiausi nemalonumai prasidėjo po to, kai jis stojo į diplomatinę tarnybą.

— Rodos, lyg nuo grandinės būtų nutrūkęs, — pasakė buvęs rūmų prievaizdas ir mįslingai susiraukė.

— Jo skolos išaugo milžiniškai, — pridūrė buvusioji kambarinė, — ir vis dėlto būtų sunku rasti antrą tokį malonų jaunuolį.

— Kai ponas Kartju tai sužinojo, viskas apvirto aukštyn kojomis, — tęsė toliau ponas Higsas. — Atsimenu viską taip puikiai, tarsi tai būtų įvykę tik vakar. Kai jos šviesybė

nuėjo gulti, šeimininkas paskambino. Aš įėjau į valgomąjį, galvodamas, kad laikas paduoti kavą, — matau, ponas Kartju stovi viduryje kambario. „Higsai, — pasakė jis, rodydamas lazda į poną Norisą (tuo metu jis sirgo podagra ir visą laiką ramstėsi lazda), tuoj pat įsakykite paruošti karietą šiam mano sūnui, kuris užtraukė negarbę mūsų šeimai." Ponas Norisas nieko neatsakė. Jis sėdėjo, nuleidęs galvą, tarsi būtų susidomėjęs lėkštelės piešiniu. O aš taip apstulbau, kad vos išsilaikiau ant kojų, — užbaigė ponas Higsas.

— Ar jis padarė kokią nors ypatingą nedorybę? — paklausiau.

— Ką jūs, pone Dodsli! — sušuko šeimininkė (taip ji savo nuožiūra perdirbo mano pavardę). — Jis kaip gyvas niekada nedorai nesielgė. Jį nubaudė neteisingai. Juk jis nebuvo tėvo numylėtinis.

— Ponia Higs, ponia Higs! — priekaištingai šūktelėjo buvęs prievaizdas.

— Na ir kas čia blogo? — atkirto šeimininkė, krestelėjusi žilutėles garbanas. — Juk tai buvo puikiai žinoma visiems namiškiams.

Klausydamasis šio pasakojimo, aš anaiptol neužmiršau mažosios mergiūkštės. Ji neatrodė ypatingai patraukliai, bet, laimė, jau buvo pasiekusi tą nelemtą amžių, kai pinigai jas žavi ne mažiau už lėles. Aš įmečiau šilingą į jos taupyklę ir padovanojau amerikietišką auksinį dolerį, atsitiktinai užsilikusį kišenėje. Taip aš tuoj pat nusipelniau jos prielankumo. Ji negaišdama išreiškė man savo simpatijas ir užsitraukė tėvo nepasitenkinimą, ėmusi lyginti mane su savo dėde Viljamu, o tai anaiptol nebuvo pastarojo naudai.

Tuoj po pietų panelė Agnesa užsikraustė man ant kelių su pašto ženklų albumu, dėdės Viljamo dovana. Turiu prisipažinti, kad aš tiesiog negaliu pakęsti senų pašto ženklų;

tačiau, nutaręs, kad šią dieną man lemta gėrėtis įvairiausiomis Kartju dvaro įžymybėmis, suvaldžiau žiovulį ir visą dėmesį paskyriau pašto ženklų albumui. Manau, kad tos kolekcijos pradininkas buvo pats dėdė Viljamas, o paskui, matyt, ji jam įkyrėjo. Labai nustebau, kad albumas buvo beveik pilnas. Ten buvo ir angliškų pašto ženklų, ir rusiškų ženklų su raudonomis širdimis, ir senų, išmurzintų „Tern ir Taksis", ir išėjusių iš apyvartos trikampių ženklų su gulbėmis, ir Gvianos pašto ženklų su burlaiviu. Aš spoksojau į juos stiklinėmis akimis, alpdamas iš nuobodulio; turbūt akimirksnį aš užsnūdau, nes albumas staiga išslydo man iš rankų ir pliumptelėjo ant grindų. Iš jo pasipylė daugybė mažų ženkliukų, matyt, skirtų keitimuisi.

Ir štai čia visai netikėtai akis į akį susidūriau su tuo atsitiktinumu, kurio pagalbos taip ilgai ieškojau. Rinkdamas ženkliukus nuo žemės, atkreipiau dėmesį, kad tarp jų buvo ypatingai daug prancūziškų penkių sū vertės. Aš tuoj pat padariau išvadą, kad kažkas reguliariai rašo iš Prancūzijos į Stolbridž le Kartju. Galbūt Norisas? Vieno ženkliuko antspaude įžiūrėjau raidę „Š", kitoje — „a"; toliau antspaudas buvo visiškai neišskaitomas. Jei prisiminsime, kad ketvirtis visų Prancūzijos miestų prasideda „Š" raide (Šato), bus suprantama, kad šis mano atradimas anaiptol neišaiškino paslapties. Aš skubiai kyštelėjau vieną ženkliuką į kišenę, ketindamas vėliau parodyti jį pašte ir tokiu būdu sužinoti miesto pavadinimą. Bet netikusi mergiūkštė tuoj pastebėjo mano nusikaltimą.

— Tu bjaurus dėdulė, pavogei mano ženkliuką! — sušuko ji, ir, man nespėjus paneigti to kaltinimo, ištraukė iš mano kišenės nusikaltimo įrodymą.

Aš patekau į baisiai nemalonią padėtį; ponia Higs, tikriausiai, vien iš pasigailėjimo pasiskubino ateiti man į pagalbą. Jeigu ponui Dodsliui taip labai patinka pašto

ženklai, pasakė ji (greičiausiai ji pagalvojo, kad aš sergu kolekcionavimo manija), tai jam vertėtų pamatyti pono Denmeno albumą. Ponas Denmenas jau keturiasdešimt metų renka pašto ženklus; sakoma, kad jo kolekcija įvertinta milžiniška suma.

— Agnesa, — tarė ji, — būk gera mergaitė, nubėk į rūmus ir pasakyk ponui Denmenui, kad pas mus yra svečias, didelis pašto ženklų žinovas, ir paprašyk, kad jis per ką nors atsiųstų savo albumą.

— Ir tuos pašto ženklus, kurie skirti mainams, — sušukau, mielai prisiimdamas man primetamą vaidmenį. — Piniginėje aš turiu porą įdomių egzempliorių, galbūt galėsime pasikeisti.

Po pusvalandžio į svetainę įžengė pats ponas Denmenas, nešdamasis po pažastimi storiausią albumą.

— Ak, pone, — sušuko jis, — vos išgirdęs, kad esate filatelistas, mečiau į šalį visus kitus reikalus. Aš net esu sukūręs tokią patarlę, pone Dodsi: renkantys pašto ženklus visada ras bendrą kalbą. Tai labai suartina žmones, pone.

Nežinau, kiek ši patarlė teisinga, bet galiu jus užtikrinti, kad tas, kas apsimeta kolekcionieriumi, neturėdamas apie tai jokio supratimo, patenka į labai kvailą padėtį.

— Aa! Antrojo leidimo, — retkarčiais įterpdavau savo pastabą, perskaitęs greta esantį užrašą. — Šita rausva... ne, aš norėjau pasakyti, rudoji — pati įdomiausia šiame puslapyje. Nors, sutinku su jumis, — skubėjau pridurti, — kad ana gelsvoji ant permatomo popieriaus yra ypatingai reta.

Tikriausiai būčiau buvęs labai greit demaskuotas, jeigu nebūčiau ėmęs uoliai vaišinti pono Denmeno jo mėgstamu portveinu. Abejoju, ar toks puikus vynas galėjo pribręsti kaimo užeigos rūsyje; tikriausiai nakties priedangoje jis atkeliavo iš didžiųjų rūmų. Kiekvieną kartą, kai patekdavau į keblią padėtį, o ypač tada, kai buvo klausiama mano

nuomonės, aš skubiai pripildavau pono Denmeno taurę. Kai pagaliau pradėjome žiūrinėti ženklus, skirtus keitimuisi, ponas Denmenas jau buvo pasiekęs tokią būseną, kurioje net pats aršiausias filatelistas darosi nebepavojingas. Aš jokiu būdu nedrįsčiau teigti, kad jis pasigėrė — tokiam žygiui, jam veikiausiai nebūtų užtekę energijos, — bet jo akys pasidarė stiklinės ir liežuvis malė be pertraukos, vis tiek, ar aš klausiausi jo, ar ne.

Tarp pono Denmeno ženkliukų, skirtų mainams, kaip ir Agnesos albume aš pastebėjau daugybę paprastų prancūziškų po penkis sū. Nežymiai išdėstęs juos prieš save, aš vargais negalais sudėliojau atskiras raides ir pagaliau sustačiau pavadinimą man taip parūpusio miesto: Šaji an Bjer, miestukas prie pat Barbizono*. Aš tuoj pat suvokiau, kad tai buvo pati tinkamiausia vieta besislapstančiam žmogui, tokiam, kaip ponas Norisas, kuris mėgo bastytis, tapydamas peizažus, arba tokiam, kaip Godedalas, kuris paliko savo tapybos įrankius „Skrajojančiame debesyje". Keista, kol su Belersu klajojau po Angliją, žmogus, kurį mes vaikėmės, visą tą laiką ramiai gyveno kaip tik ten, kur mane nepaliaujamai traukė mano paties pašaukimas.

Nežinia, ar Belersas taip pat matė pono Denmeno albumą ir iš pašto ženklų įspėjo paslaptį, kaip kad atsitiko man, bet tai nebeturėjo reikšmės. Dabar šansai buvo vienodi; daugiau nebeturėjau ką veikti Stolbridž le Kartju viešbutyje. Tą pat akimirką mano domėjimasis pašto ženklais negrįžtamai išgaravo; nedelsdamas atsisveikinau su nustebusiu ponu Denmenu ir, įsakęs tuoj pat kinkyti arklį, įnikau studijuoti tarptautinių traukinių tvarkaraštį.

---

*Barbizonas — kaimelis prie pat Paryžiaus, mėgstama prancūzų dailininkų vieta.

Dvidešimt pirmas skyrius

AKIS Į AKĮ

Aš pasiekiau Barbizoną gražią rugsėjo popietę. Gatvės atrodė kaip išmirusios: daugumas menininkų piešė, kur nors radę gražią vietelę, o kiti vaikščiojo girioje ar prie upės. Aplinkui nesutikau nė gyvos dvasios, užeiga taip pat buvo tuščia. Tuo labiau maloniai nudžiugau, susidūręs svetainėje su vienu savo senu pažįstamu. Sprendžiant pagal miestietiškus rūbus, jis ruošėsi išvykti; čia pat ant grindų stovėjo jo lagaminas.

— Alio, Stenisai, — sušukau, — jau tavęs tikrai nesitikėjau čia sutikti!

— Dar kiek, ir nebūtume susitikę, — atsakė jis. — Mudu jau spėjome pasenti, ir Barbizone mudviem nebėra ko veikti.

Abu susijaudinome, susitikę taip netikėtai praeities pasilinksminimų vietoje; praėjo daug laiko, kai matėmės paskutinį kartą, ir abu tikriausiai buvome smarkiai pasikeitę.

Jau savaitė kaip aš čia, bet lig tol nesutikau nė vienos gimininges sielos; niekas čia manęs nebeprisimena, nebent policininkas ir barmenas Saironas.

— Nejaugi čia nėra nė vieno iš buvusios mūsų draugijos? — paklausiau.

— Jaunimas, Dodai, jaunimas; klestinti, savimi patenkinta jaunuomenė, — atsakė jis. — Bjauri publika! Net baisu pagalvoti, kad ir mes kažkada buvome tokie pat!

— Gal mes nebuvome tokie blogi, — bandžiau paprieštarauti.

— Ką gi, nenoriu tavęs nuliūdinti, — tarė jis. — Be to, abu buvome anglosaksai; šiuo metu čia yra tik viena pakenčiama asmenybė, taip pat anglas.

Jo žodžiai tuojau pat man priminė, kokiu tikslu čia atvykau. Nudžiugintas mudviejų susitikimo, aš buvau viską užmiršęs.

— Kas jis per vienas? — gyvai paklausiau. — Papasakok man apie jį.

— Ar ta pakenčiama asmenybė? Labai malonus žmogus, — atsakė Stenisas, — nors labai užsidaręs, nuobodokas ir per daug mandagus, bet apskritai simpatiškas vyrukas. Be to, jis tikras anglas visa to žodžio prasme. Manau, kad jis per daug angliškas tavo amerikoniškam skoniui. Antra vertus, judu turėtumėte patikti vienas kitam. Jo nepaprasta pagarba Jungtinėms Valstijoms reiškiasi vienu iš kvailiausių (atleisk man!) būdų: jis užsisako ir įnikęs skaito daugybę Amerikos laikraščių. Matyt, jis yra toks naivus, kad tiki viskuo, kas ten rašoma.

— Kokius laikraščius jis skaito? — sušukau nekantriai.

— San Francisko laikraščius, — atsakė Stenisas. — Dukart per savaitę jis gauna jų ištisą stirtą ir perskaito nuo pirmos iki paskutinės eilutės. Tai viena iš jo silpnybių. Antroji — ta, kad jis nežmoniškai turtingas. Jis išsinuomojo buvusią Mesono studiją, atsimeni, ten, gatvių sankryžoje, įsirengė ją, nesiskaitydamas su pinigais, ir gyvena ten, mėgaudamasis puikiais vynais ir meno kūriniais. Kai dabartinis jaunimas danginasi į Piratų urvą virti punšo — jie juk daro viską tą patį, ką kadaise darydavome mes (aš niekada anksčiau taip ryškiai nepastebėdavau, kad žmonėms taip būdingas pamėgdžiojimas), — taigi, kai visi vyksta į Piratų urvą, tasai Medenas velkasi tenai su visu krepšiu šampano butelių. Aš jį įspėjau, kad jis klysta ir kad punšas kur kas skaniau, bet jis sako, kad vaikinams tokia proga labai patinkanti, ir turbūt jo tiesa. Jis labai geras vyrukas, nors kiek melancholiškas ir be iniciatyvos. Tiesa, vos nepamiršau, kad jis turi dar trečią silpnybę —

jis tapo. Jis niekada nesimokė tapybos ir, nors jau persirito per trisdešimt, vis tik bando piešti!

— Ir kaip jam sekasi? — pasidomėjau.

— Man rodos, visai neblogai, — atsakė Stenisas. — O tai ir yra blogiausia. Antai vienas iš jo paveikslų, spręsk pats.

Aš atsigręžiau į šviesą. Kambarys man buvo gerai pažįstamas iš senų laikų: stalai, sustatyti graikiškos P raidės pavidalu, bufetas, išsiderinęs rojalis ir paveikslais nukabinėtos sienos. Daugelį jų aš prisiminiau iš anų laikų: „Romeo ir Džiuljeta", „Vaizdas į Antverpeną nuo upės", laivai tarp užšalusių ledynų ir milžiniškas medžiotojas, pučiantis ragą. Tarp jų buvo keletas naujų, — po mūsų sekusių kartų duoklė, — kurie niekuo nesiskyrė nuo jau paminėtųjų. Stenisas atkreipė mano dėmesį į vieną paveikslą — tai buvo labai nevienodai meniniu atžvilgiu atliktas kūrinys, spalvos kai kur nuostabios, o kitose vietose vos grubiai nutepliota drobė. Tačiau mano dėmesį patraukė pavaizduotas peizažas, o ne paveikslo meninis lygis.

Pirmame paveikslo plane buvo nupiešta siaura smėlėta pakrantė, nusėta sudužusių laivų likučiais; už jos driekėsi įvairiaspalvė lagūna, apsupta baltos putotų bangų juostos; toliau mėlynavo vandenyno platybė. Dangus buvo skaidrus, be debesėlio, ir man pasirodė, kad ausyse suskambo dūžtančių bangų gaudesys. Aš pažinau Midvėjaus salą — paveikslas vaizdavo kaip tik tą vietą, kur mudu su Neirsu išlipome pirmą kartą ir kur aš atsisveikinau su šia sala mūsų išplaukimo išvakarėse. Įdėmiai apžiūrinėjau paveikslą, ir staiga mano dėmesį patraukė kažkoks taškelis horizonto linijoje. Prisikišęs arčiau, aš suvokiau, kad čia buvo pavaizduotas horizonte pasirodžiusio garlaivio dūmelis.

— Taip, — tariau, atsisukdamas į Stenisą, — paveikslas tikrai įdomus. Kokia vieta čia pavaizduota?

— Tai fantazijos vaisius, — atsakė jis. — Tas kaip tik man patinka. Dabartinių dailininkų vaizduotė nelabai kuo pralenkia vėžlį.

— Sakai, jo pavardė Medenas? — toliau klausinėjau.

— Medenas, — patvirtino Stenis.

— Ar jis daug keliavęs? — pasiteiravau.

— Nežinau. Nesu sutikęs labiau savyje užsidariusių žmonių. Dažniausiai jis sėdi tylėdamas, rūkydamas pypkę; mielai juokiasi iš kitų sąmojo, o kartais ir pats bando pajuokauti. Tačiau jis nėra ypatingai patrauklus, tiesiog džentelmenas, ir tiek. Ne, — pridūrė Stenisas, — nemanau, kad jis tau patiktų; juk tu mėgsti linksmą draugiją. Tau jis bus nuobodokas.

— Ar tik jis nenešioja didelių gelsvų ūsų, styrančių į šalis tarsi iltys? — paklausiau, prisiminęs Godedalo fotografiją.

— Žinoma, ne. Iš kur tau tai šovė į galvą? — nustebo Stenisas.

— Gal pastebėjai, ar jis daug rašo laiškų? — kvočiau jį toliau.

— Nežinau, — atsakė jis. — Bet kas tau pasidarė? Niekada negalvojau, kad tu toks smalsus.

— Man rodos, kad aš jį pažįstu, — tariau. — Aš ieškau kaip tik to žmogaus. Manau, ar jis nebus seniai dingęs mano brolis.

— Kad ir kaip ten būtų, aišku, kad judu ne dvyniai, — atšovė Stenis.

Tuo metu prie užeigos sustojo karieta, ir mudu atsisveikinome.

Iki pietų aš klaidžiojau laukais, instinktyviai vengdamas žmonių, nes man reikėjo išraizgyti mane apnikusių minčių

ir jausmų painiavą. Netrukus turėjau sutikti tą žmogų, kurio balsą kartą girdėjau telefono ragelyje, tą žmogų, kurio neįspėta paslaptis pastaruoju laikotarpiu man teikė tiek daug nerimo ir nusivylimų, kurį aš sapnuodavau naktimis tarsi įsimylėjęs; pagaliau jis buvo čia, greta, ir mudviejų susitikimas buvo neišvengiamas. Artinosi valanda, kai aš turėjau įspėti tos paslaptingai pasikeitusios įgulos mįslę.

Saulė pakrypo į vakarus; artėjant lemtingai valandai, mano drąsa ėmė slūgti. Aš lėtai pasukau į užeigą. Svetainė buvo pilna pietaujančių; jau žibėjo lempos. Kambarys klegėjo nuo daugybės balsų. Aš atsisėdau ir netrukus pastebėjau, kad prieš mane sėdi Medenas. Tai buvo aukštas, puikaus stoto vyriškis, jo tamsiuose plaukuose kelios sidabrinės gijos, o pro nuoširdžiai besišypsančias lūpas matėsi akinamai balti dantys. Rūbai, balsas, laikysena, — viskas buvo specifiškai angliška ir jį skyrė iš visos draugijos. Bet vis dėlto jis čia jautėsi kaip namie ir netgi su matomu pasitenkinimu mėgavosi savo populiarumu tarp šių triukšmingų jaunuolių. Aš atkreipiau dėmesį į jo keistą švelnų juoką, persunktą kažkokio nervingumo net nuoširdžiai juokiantis ir kuris keistai nesiderino su jo stambia povyza ir ramiu vyrišku veidu. Tas juokas savotišku disonansu skambėjo tarp linksmai nusiteikusių pietaujančiųjų. Atrodė, kad šis žmogus juokauja su aplinkiniais ne todėl, kad jis gerai nusiteikęs, o greičiau nenorėdamas kliudyti kitiems linksmintis.

Aš bijojau pakelti į jį akis, kad mano žvilgsnis neparodytų mane apėmusio jaudinimosi; tačiau man sekėsi — patarnautojas dar nespėjo nuimti sriubos nuo stalo, o mudu labai paprastai susipažinome. Aš paragavau gurkšnelį vietinio vyno, kurio skonį jau buvau pamiršęs, ir nejučiomis šūktelėjau angliškai:

— Fe, kokia bjaurybė!

— Šlykštynė, ar ne tiesa? — atsiliepė Medenas angliškai. — Leiskite pasiūlyti jums taurę iš mano butelio. Čia jis vadinamas „šambertenu", bet tai toli gražu neatitinka teisybės, tačiau gerti jį įmanoma. Apie visus kitus gėrimus šioje užeigoje geriau ir nekalbėti.

Aš mielai sutikau — džiaugiausi puikia proga sueiti su juo į pažintį.

— Jūs — Medenas, tiesa? — paklausiau. — Man apie jus pasakojo mano bičiulis Stenisas.

— Labai gaila, kad jis išvyko. Žinote, tarp šių jaunuolių aš jaučiuosi tikras senelis, — atsakė jis.

— Mano pavardė Dodas, — prisistačiau.

— Žinau, man sakė ponia Sairon, šeimininkė, — tarė jis.

— Aš iš San Francisko, — tęsiau toliau. — Iš buvusios „Pinkertonas ir Dodas" firmos.

— Iš Montano gatvės?

— Neapsirikote, — patvirtinau.

Abu vengėme pažvelgti vienas į kitą; aš pastebėjau, kad jo ranka nervingai ritinėja duonos rutuliukus.

— Man patinka šis jūsų paveikslas, — tariau. — Pirmasis planas truputį per sunkus, bet lagūna nutapyta puikiai.

— Jūs geriausiai galite spręsti, — atsakė jis.

— Taip, — tęsiau, — aš turiu šiokią tokią patirtį, kad galėčiau spręsti apie šį paveikslą.

Stojo ilga tyla.

— Jūs, rodos, pažįstate tokį Belersą? — pagaliau pasiteiravo jis.

— Štai kaip! — sušukau. — Vadinasi, jūs gavote daktaro Erkvarto laišką?

— Šį rytą, — atsakė jis.

— Na, Belersas ne taip svarbu, — tariau. — Tai ilga ir kvaila istorija. Manau, kad turime daug apie ką pasikalbėti, bet ar nebūtų geriau palaukus, kol liksime vieni?

— Sutinku, — atsakė jis. — Žinoma, vargu ar kas nors iš šių jaunuolių supranta angliškai, bet manau, kad mums būtų daug patogiau pas mane. Į jūsų sveikatą, Dodai.

Ir mes kaukštelėjome taurėmis.

Šis pokalbis neatkreipė niekieno dėmesio triukšmingoje svetainėje, kurioje pietavo daugiau kaip trisdešimt jaunų dailininkų su išsipudravusiomis savo damomis.

— Dar vienas klausimas, — tariau. — Ar jūs pažinote mane iš balso?

— Iš balso? — nustebo jis. — Kaip tai? Juk aš niekada nebuvau jo girdėjęs... mes šiandien susitikome pirmą kartą.

— Ir vis tik mudu esame vieną kartą kalbėję, — tariau. — Tada jūs neatsakėte į mano klausimą, į kurį po to dėl labai svarbių priežasčių ne kartą bandžiau rasti atsakymą pats.

Jis staiga išbalo ir riktelėjo:

— Dieve mano, vadinasi, tuomet jūs man skambinote?

Aš linktelėjau.

— Štai kaip! — nutęsė jis. — Vadinasi, per jus aš negalėjau užmigti tiek naktų! Tikrai reikia būti kilniaširdžiu, kad įstengtumei atleisti už visa tai! Tie tylūs žodžiai be paliovos aidėjo mano ausyse, lyg vėjo rauda kamine. Spėliojau, kas tai galėjo būti, ką visa tai galėtų reikšti... Daug dienų visa tai mane kamavo kur kas labiau, negu... — jis staiga sutrikęs nutilo. — Sąžinė turėtų mane graužti visai dėl kitko, — pridūrė jis, lėtai gerdamas vyną.

— Matyt, mudviem buvo lemta varyti vienas kitą iš proto mįslėmis, — tariau. — Man dažnai rodydavosi, kad nuo to man galva plyš.

Kartju nusikvatojo savo keistu juoku.

— Ir vis dėlto ne vien mudu bandėme įminti po mįslę, — tarė jis. — Kitiems buvo dar sunkiau susigaudyti, kur čia šuo pakastas.

— Kas tie kiti? — paklausiau.

— Laivų savininkai, — atsakė jis.

— Iš tiesų! — sušukau. — Aš apie juos tai ir nepagalvojau. Įdomu, ar jie iš viso ką nors suprato?

— Nieko, — atsakė Kartju. — To, kas įvyko, iš viso negalima paaiškinti. Sindikatą sudarė keli smulkūs vertelgos. Vienas iš jų dabar važinėja nuosava karieta; žmonės sako, kad jis apsukrus biznierius ir pranašauja jam didelę finansinę karjerą. Kitas už gautą pelną įsigijo puikią vilą. Bet visi jie jaučiasi baisiai nesmagiai ir vengia pažvelgti vienas kitam į akis.

Po pietų jis pakvietė mane į buvusią Mesono studiją. Mane nustebino joje įvykusi permaina. Sienas puošė gobelenai, pora gerų graviūrų ir keletas puikių paveikslų — Ruso, Koro, Vistlerio, ir, anot šeimininko (aš juo patikėjau), Ticiano darbo. Kambaryje stovėjo patogios angliškos kėdės, keletas amerikietiškų supamų fotelių ir elegantiškas rašomasis stalas. Ant bufeto stovėjo paruošti gėrimai ir sifonas su gazuotu vandeniu, o kampe už užuolaidos pamačiau sudedamą lovą ir didžiulę vonią. Šitaip apstatytas kambarys Barbizone atrodė ne mažesnė prabanga, negu visi Montekristo urvo lobiai.

— Čia mums niekas netrukdys, — tarė Kartju. — Atsisėskite patogiai ir išdėstykite man viską nuo pradžių.

Aš papasakojau viską, pradėdamas nuo tos dienos, kai Džimas man parodė tą žinutę „Deili Oksidentel" ir baigdamas pašto ženklų albumu ir istorija su Šaji pašto antspaudu. Visa tai užtruko gana ilgai, ypač kad Kartju nuolat mane pertraukdavo, klausinėdamas mažiausių smulkmenų; kai aš baigiau, didžiulis laikrodis kambario kampe išmušė vidurnaktį.

— Dabar mano eilė, — prabilo Kartju. — Aš turiu jums papasakoti savo nuotykius, kad ir kaip man būtų sunku. Tai labai bjauri istorija. Pats stebiuosi, kaip dar galiu miegoti. Kartą man jau teko viską papasakoti vienam žmogui, pone Dodai.

— Tas žmogus — ledi Enė? — paklausiau.

— Įspėjote, — atsakė jis. — Tiesą sakant, aš prisiekiau daugiau niekada apie tai nekalbėti. Tačiau jūs turite teisę reikalauti iš manęs atvirumo, žinau, kad brangiai už tai užmokėjote. Tikiuosi, kad labai nenusivilsite, sužinojęs viską.

Šitaip jis pradėjo savo pasakojimą. Kai jis baigė, už langų jau aušo diena. Kaime giedojo gaidžiai, ir girdėjosi sunkūs į darbą einančių valstiečių žingsniai.

Dvidešimt antras skyrius

ŽMOGUS, GYVENANTIS IŠ PAŠALPOS

Singltonas Kartju, Noriso tėvas, buvo stambaus stoto, silpnos valios, jausmingas kaip muzikantas, kvailas it avinas ir uolus tarsi dresiruotas šuo. Jis nepaprastai vertino savo padėtį: erdvūs rūmai, tylūs tarnai sudarydavo jam kažkokio religinio ritualo įspūdį, ir to ritualo centras, jo mirtingasis dievas, buvo jis pats, Singltonas Kartju. Kaip ir visi apykvailiai žmonės, jis negalėjo pakęsti kitų kvailumo, ir kaip visi tuštuoliai, labiausiai bijojo, kad kiti neįtartų jį turint tą silpnybę. Ir vienu, ir antru atžvilgiu Norisas vis jam užkliūdavo. Sūnus atrodė jam kvailas, be to, jis jautė, kad Norisas tą patį galvoja apie jį. Jų santykiai buvo labai paprasti: retai susitikdavo, už tai nuolat ginčydavosi. Motinai, — piktai, išdidžiai ir valdingai moteriai, spėjusiai nusivilti vyru ir vyresniuoju sūnumi, — Norisas neteikė jokio džiaugsmo.

Tiesa, jaunuolis neturėjo kokių ypatingų didelių ydų; tiesiog jis augo užsidaręs, švelnus, niekada ir niekur per daug neparodantis iniciatyvos. Jam buvo svetimi garbėtroškos polėkiai; gyvenime jis tenkinosi stebėtojo vaidmeniu. Jis abejingai žiūrėjo į beprasmišką savo tėvo veiklą, matė, kad motina vaikėsi vien tik pasisekimo visuomenėje, o brolio gyvenimo tikslą sudarė tuščias laiko leidimas ir pramogos. Jaunasis skeptikas padarė išvadą, kad visi jo šeimos nariai eikvoja savo gyvenimą smulkmenoms, kurios jam neturi jokios reikšmės. Karjera, kuri aukštos kilmės dėka jam buvo lengvai pasiekiama, visai jo neviliojo. Norisą žavėjo gamta, jis mėgo vienumą, bet taip pat lengvai sueidavo į bičiulystę, nebūdamas per daug išrankus draugams. Jį traukė tapyba. Puikūs paveikslai, supę jį nuo

pat vaikystės, paliko neišdildomą įspūdį visam gyvenimui. Sprendžiant iš surinktų paveikslų, Kartju šeima iš seno domėjosi menu, bet Norisas pirmasis iš visos giminės išdrįso paimti į rankas teptuką. Nuo mažens jis svajojo tapti menininku, ir ilgainiui tas troškimas vis stiprėjo; vis dėlto jis be didelio pasipriešinimo atsisakė tų svajonių. Kai atėjo metas stoti į Oksfordo universitetą, Norisas bandė atsisakyti, teisindamasis, kad mokslas jo netraukia, kad jis norėtų būti dailininkas. Ši žinia tėvą trenkė kaip perkūnas iš giedro dangaus, ir Norisas paskubėjo nusileisti. „Pagaliau, man tai nebuvo taip labai svarbu; tiesiog nenorėjau erzinti tėvo", — pasiteisino jis.

Jis paklusniai įstojo į Oksfordą, ir greitai ten aplink jį susibūrė ratelis prisiekusių dykaduonių. Norisas buvo sąmojingas ir panorėjęs sugebėdavo patikti, net įgimta melancholija jam teikė tam tikro originalumo. Greitai jis susirado daug gerbėjų. Pirmakursiai pavydžiai žavėjosi jo aplaidumu ir visišku abejingumu, taip natūraliu Norisui; tai buvo savotiškas bajronizmas. „Viskas niekai" — toks buvo jo devizas. Net įgimtas jo mandagumas nemažino profesorių akyse įžūlumo įspūdžio. Pagaliau už kažkokį lengvabūdišką nusikaltimą antraisiais mokslo metais jis buvo pašalintas iš universiteto.

To dar nebuvo atsitikę Kartju šeimos istorijoje, ir Noriso tėvas nutarė šio įvykio taip lengvai nepraleisti. Jau seniai jis pranašavo antrajam sūnui liūdną ir gėdingą ateitį. Dažnai taip būna su šiuo nelemtu gimdytojų įpročiu: kiekvienas tėvas trokšta savo sūnui pasisekimo, tačiau kiekvienam pranašui malonu, kai jo pranašystės išsipildo. Taip dabar senasis Kartju guodėsi savo įžvalgumu. Nuolatos kartodamas seną priedainį: „Ar aš nesakiau?" jis nuėjo taip toli, kad ėmė pranašauti sūnui katorgą arba kartuves, o nedidelės studentiškos Noriso skolelės jo akyse išaugo į tokią sumą,

tarsi jam būtų reikėję užstatyti visą savo turtą, norint jas padengti.

— Man rodos, kad jūs neteisus, pone, — pagaliau neišlaikęs Norisas. — Aš gyvenau universitete pagal jūsų patarimus. Labai gaila, kad mane iš ten pašalino, ir jūs tikrai turite teisę barti mane už tai, bet visai be reikalo nuolat prikaišiojate man tas skolas.

Neverta nė sakyti, kokį įspūdį padarė šie žodžiai Noriso tėvui, neapdovanotam per dideliu protu. Norisas palaukė, kol praeis pirmas nirtulio priepuolis, ir pareiškė:

— Žinote ką, tėve? Toliau taip tęstis negali! Būtų kur kas geriau, jei man leistumėte studijuoti tapybą. Tai vienintelis užsiėmimas, kuris mane tikrai domina. Iš visų kitų mano užmojų vis vien nieko doro neišeis.

— Vieną kartą jau užsitraukei gėdą, ir aš tikėjausi, kad tau užteks proto daugiau panašių kvailysčių nebekartoti! — ir tuo pokalbis pasibaigė.

Nuo to laiko Norisas niekada apie tai nebeužsiminė, o netrukus tėvas jį išsiuntė į užsienį. Ten jis ėmė studijuoti svetimas kalbas, o tai vėl pareikalavo nemaža pinigo: atsirado naujų skolų, kurias senasis Kartju stenėdamas turėjo apmokėti. Noriso visa tai nė kiek nejaudino. Jis negalėjo užmiršti, kad pirmuoju atveju su juo buvo pasielgta neteisingai. Su piktu užsispyrimu, kuris taip nesiderino su nuolaidžiu jo charakteriu, Norisas visiškai nebesiskaitė su išlaidomis. Jis tiesiog švaistė pinigus, sąmoningai užmerkdamas akis, net kai jį apvaginėdavo tarnai; kada visiškai prieidavo liepto galą, apie tai pranešdavo tėvui su nuostabiu šaltakraujiškumu, kuris pastarajam sukeldavo pasiutimo priepuolį. Pagaliau tėvas išskyrė jam priklausančią dalį, įtaisė jį į diplomatinę tarnybą ir įspėjo, kad ateityje nesitikėtų jokios materialinės pagalbos.

Kai Norisui suėjo dvidešimt penkeri metai, jis jau buvo spėjęs išleisti visus jam priklausančius pinigus, iki kaklo įlindo į skolas ir, kaip dažnai atsitinka silpnavaliams ir melancholikams, užsikrėtė lošimo azartu. Vienas šio sporto veteranas (kuris vėliau pasikorė Monte Karle) pasiūlė jam lošimo pamoką, trukusią visą parą, kurios dėka Norisas liko plikas kaip tilvikas. Senis Singltonas dar kartą išgelbėjo šeimos garbę, sumokėjęs iš tikrųjų milžinišką sumą. Dabar Norisui tėvas pateikė labai sunkias sąlygas: pasiūlė išvykti į Naująjį Pietų Velsą* ir paskyrė tris šimtus svarų per metus. Patikėtinis Sidnėjuje turėjo išmokėti minėtą sumą dalimis kas trys mėnesiai. Namo rašyti buvo griežtai uždrausta. Jei dėl kurios nors priežasties sutartą mokėjimo dieną Norisas neatvyktų pas patikėtinį, jis turėjo būti laikomas mirusiu, ir piniginė pašalpa ateityje nutraukiama. Tuo atveju, jei jis išdrįstų grįžti į Europą, tėvas sakė pagarsinsiąs per visus laikraščius, kad šeima jo išsižada.

Turbūt daugiausia senąjį Kartju siutino nekintamas sūnaus mandagumas ir įsitikinimas savo teisumu, kuris jo nepalikdavo net didžiausių šeimyninių scenų metu. Jis buvo pasiruošęs iškęsti nemalonumus, ir kada jie prispausdavo, dvasinė jo pusiausvyra visiškai nesutrikdavo. Jis galėjo atsakyti senajam Singltonui, kad tokios pabaigos jis kaip tik ir tikėjosi. Ramiai išklausęs priekaištų, tarsi jie būtų skirti kam nors kitam, jis šaltai priėmė pinigus ir tiksliai įvykdė visus tėvo nurodymus: sėdo į laivą ir išplaukė į Sidnėjų. Yra žmonių, kurie ir pasiekę dvidešimt penkerius metus, vis tiek lieka vaikai. Toks buvo ir Norisas. Per porą savaičių jis išleido visus pinigus, skirtus trims mėnesiams, ir, lengvabūdiškai vildamasis lengvai gauti darbą šioje jaunoje šalyje, ėmė vaikščioti po įvairiausias kontoras ir įstaigas, siūlydamas

*Austrijos sritis.

savo paslaugas. Visur jam buvo atsakyta, pagaliau teko išsikraustyti iš nuomojamo buto. Taip, nors ir vilkėdamas elegantišką kostiumą, Norisas atsidūrė gatvėje lyg koks paskutinis valkata.

Tada jis kreipėsi į advokatą, kuriam buvo pavesta išmokėti jam pinigus.

— Prašau neužmiršti, pone Kartju, kad man brangi kiekviena minutė, — pasakė advokatas. — Nėra reikalo man pasakoti, kokioje padėtyje jūs atsidūrėte. Žmonės, gyvenantys iš pašalpos, man ne naujiena. Su jais aš elgiuosi pagal tam tikrą sistemą. Dabar aš jums duosiu vieną svarą. Kiekvieną dieną, kada jūs beužeitumėte, mano raštininkas išduos jums vieną svarą. Šeštadieniais jūs gausite po du šilingus, nes sekmadieniais mano kontora uždaryta. Aš jums siūlau tokias sąlygas: jūs netrukdysite manęs, o kreipsitės tik į raštininką, niekada neateisite girtas ir, gavęs pinigus, tuoj pat pasišalinsite, pasirašęs kvitą. Viso labo.

— Turbūt man belieka jums padėkoti, — atsakė Kartju. — Mano padėtis yra tokia beviltiška, kad negaliu atsisakyti nors tokios elgetiškos pašalpos.

— Elgetiškos? — šyptelėjo advokatas. — Mūsų mieste žmogus su šilingu kišenėje dar ne elgeta. Aš pažįstu dar vieną jaunuolį, kuris, gaudamas tokią pat pašalpą, geria neišsipagiriodamas jau šešti metai.

Ir jis įniko raustis po savo popierius.

Ši advokato šypsena visam gyvenimui įstrigo Norisui į atmintį. „Per tą kelių minučių pokalbį aš įgijau daugiau žinių, negu man suteikė visas tas auklėjimas, kurį kada nors esu gavęs, — prisipažino jis. — Tą akimirką aš supratau gyvenimą. Kad tokią pamoką būčiau gavęs anksčiau!"

Per kitas dvi savaites Norisas kas rytą pasirodydavo advokato kontoroje, nesiskutęs ir sunykęs. Naktis jis praleisdavo parke ant suolelio, dieną voliodavosi ten pat

ant žolės drauge su kitais benamiais Sidnėjaus valkatomis. Kas rytą iš negilaus maudulio jį prikeldavo pirmi aušros spinduliai. Jis pabusdavo ir stebėdavo brėkštančius rytus, tirpstančias sutemas ir snaudžiantį miestą bei ryto spindulių nurausvintas bures įlankoje. Jo nakvynės bendrai nerodydavo jokių gyvybės žymių; jie gulėdavo, susirangę ant žolės ar suolų, apšepę vyriškiai ir nuo šalčio susigūžusios moterys, mėgaudamiesi paskutinėmis miego akimirkomis. Kartju slankiodavo parko takais, stebėdamas miegančius žmones, keikdamas save už savo kvailumą ir tinginystę. Dienos metu parką užplūsdavo auklės su vaikais, išsipusčiusios panelės ir elegantiški jaunuoliai. Kartju ir kiti „atmatos" (taip karčiai jis pats atsiliepė apie savo nelaimės bendrus) niūriai stebėdavo margą žmonių minią. Diena praeidavo, imdavo temti, parkas paskęsdavo šešėliuose, ir viskas prasidėdavo iš naujo — klientų ieškančios prostitutės, įkaušę vyrai, šiurpūs riksmai nakties tamsoje. „Jums sunku patikėti, — pasakė Kartju, — bet aš tiek nusmukau, kad manęs absoliučiai niekas nebejaudino. Kartą mane iš miego prikėlė moters balsas, šaukiantis pagalbos, bet aš tik apsiverčiau ant kito šono. Taip, šis parkas — keista vieta; dieną jame vaikštinėja puošnios damos su vaikais, o naktimis siaučia plėšikai, nors čia pat spindi didmiesčio žiburiai ir gatvėmis rieda karietos, kuriomis svečiai važiuoja iš gubernatoriaus baliaus!"

Vienintelė Noriso pramoga tuo metu buvo pažintys su tokiais pat benamiais ir pokalbiai su jais. Jam teko išklausyti daug niūrių ir keistų istorijų, sužinoti daugybę naujų dalykų, išgirsti ir pamatyti šiurpių vaizdų. Per vieną tokią atsitiktinę pažintį Norisas atsisveikino su miesto parku.

Jau keletą dienų be paliovos lijo, ir kas naktį Norisas turėdavo mokėti po keturis pensus už lovą nakvynės namuose. Šios prabangos sąskaita jam teko sumažinti savo

maisto normą. Vieną rytą, kai jis alkanas ir pašiurpęs sėdėjo parke ant suolelio, staiga netoliese pasigirdęs veriantis cypimas patraukė jo dėmesį. Už kelių žingsnių ant žolės būrys chuliganų kankino benamį šunelį. Noriso širdis, atbukusi žmonių sielvartams ir nelaimėms, pabudo šio nebylaus padaro kančių akivaizdoje. Jis šoko į valkatų būrį, keliais taikliais smūgiais išsvaidė juos į šalis, išplėšė iš jų šunį ir pasiruošė atremti puolimą. Šešetas valkatų, kurių žiaurumas sutapo su bailumu, apipylė jį keiksmų kruša, bet pulti neišdrįso ir pasišalino. Visą šį įvykį iš šalies stebėjo žmogus, sėdįs netoliese ant suolelio. Tai buvo bedarbis pardavėjas, linksmas raudonplaukis žmogus, pavarde Hemstedas. Jam nė į galvą neatėjo įsikišti pačiam, bet jis paskubėjo pasveikinti Kartju su pergale ir įspėjo, kad kitą kartą panašus nuotykis gali liūdnai baigtis.

— Tai pavojingi žmonės, patikėkite manimi! Nejuokaukite su jais! — pastebėjo jis.

— Ką gi, aš pats ne kažin kiek geresnis, — atsakė Kartju.

Hemstedas nusijuokė ir pareiškė, kad jis sugebąs atskirti džentelmeną iš pirmo žvilgsnio.

— Kas iš to, juk vis tiek aš bedarbis, — tarė Kartju, sėsdamas ant suolelio greta naujojo pažįstamo su tuo pačiu nerūpestingumu, kuris jį buvo apėmęs pastaruoju metu.

— Aš taip pat be vietos, — atsakė Hemstedas.

— Jūsų padėtis vis tiek geresnė, negu mano, — atšovė Kartju. — Visa mano nelaimė, kad aš niekada nesu dirbęs.

— Vadinasi, jūs nemokate jokio amato? — paklausė Hemstedas.

— Aš moku leisti pinigus, — atsakė Kartju, — be to, šiek tiek nusimanau apie arklius ir šį tą nutuokiu jūreivystės srityje. Bet aš nesu profsąjungos narys, šiaip gal mane būtų priėmęs koks nors laivas.

— Kaip gaila! — su užuojauta atsiduso jo pašnekovas. — O ar nebandėte stoti į raitąją policiją?

— Bandžiau, bet nepavyko, jo — daktarai neleido dėl silpnos sveikatos.

— Na, o kaip su geležinkelio darbais? — paklausė Hemstedas.

— O kaip jums pačiam tas patinka? — savo ruožtu pasiteiravo Kartju.

— Tai ne man, aš nepratęs dirbti juodo darbo, — išdidžiai atrėžė žmogelis. — Bet jei nesate labai išrankus, tai tikriausiai ten įsitaisytumėte.

— Greičiau sakykite, kur reikia kreiptis! — sušuko pašokdamas Kartju.

Liūtys užtruko, visoje šalyje patvino upės, geležinkelių kompanijoms skubiai reikėjo darbo rankų, ir kasdien pasirodydavo nauji skelbimai. Bet „bedarbiai" mieliau gyveno iš labdarybės aukų, nors tuo metu net nekvalifikuoti žemkasiai galėjo lengvai gauti darbo. Tą patį vakarą, po varginančios kelionės traukiniu su netikėtu persėdimu (nes vienoje vietoje buvo paplautas pylimas), Norisas atsidūrė už Pietų Kliftono, ir pirmą kartą gyvenime pabandė užsidirbti duonos kąsnį fiziniu darbu.

Liūtys tęsėsi porą savaičių. Didžiulė kalno dalis, paplauta vandens, nuslinko į jūrą — baisi molio, purvo ir su šaknimis išrautų medžių lavina. Griūtys nešė ištisus namus, triuškino juos lyg riešutus; iš kitų žmonės patys bėgo, bijodami pavojaus, ir namai stovėjo tušti, užrakintomis durimis ir atšalusiais židiniais. Žemkasių stovykloje kiaurą parą negeso laužai. Dieną naktį nuvargusiai pamainai buvo verdama karšta kava. Dieną naktį ruožo inžinierius tikrino postus, vyrišku žodžiu drąsindamas darbininkus. Dieną ir naktį kaleno telegrafas, nešdamas baisias naujienas ir berdamas neramius klausimus. Paplautu geležinkeliu retkarčiais pra-

važiuodavo traukiniai; jie šliaužda vo iš lėto, garsiai signalizuodami, sustodami pavojingiausiose vietose, tarsi gyvi padarai, nujaučią pavojų. Posto viršininkas skubiai apžvelgdavo pataisytą ruožą ir kimiu balsu duodavo įsakymą judėti. Visi darbininkai subėgdavo prie geležinkelio ir, sulaikę kvapą, stebėdavo, kaip traukinys ropoja per pavojingą vietą, arba šauksmais „valio!" palydėdavo lietaus pilkumoje nykstantį sąstatą.

Vienas toks paveikslas įstrigo Norisui visam gyvenimui. Jūroje šėlo audra. Penkiais šimtais pėdų žemiau bangos daužė pylimą. Visai netoli kranto patekęs į audrą laivas veltui šaukėsi pagalbos. Tokiame ore niekas nerizikavo jam padėti. Norisas stebėjo skęstantį laivą, bet tą akimirką jo nevilties šauksmą staiga nustelbė smarkus dundesys ir žvarbus švilpimas: iš tamsos išniro didžiulis, garo debesyje paskendęs garvežys. Išbalęs inžinierius davė mašinistui ženklą važiuoti. Garvežys artinosi vėžlio žingsniu, tačiau visas kalnas ėmė krūpčioti ir svirti jūros link. Žemkasiai instinktyviai įsikibo į krūmus ir medžius — tuščios pastangos, kaip ir tų audroje žūstančių jūreivių. Tačiau ir šį kartą pavojus praėjo, traukinys laimingai perėjo baisųjį ruožą. Norisas, atgavęs kvapą, prisiminė skęstantį laivą ir pažvelgė į jūrą. Laivo nebebuvo.

Taip nepastebimai slinko laikas, dirbant šį sunkų ir pavojingą darbą. Kartju įkyrėjo nemigos naktys ir besaikis kavos gėrimas; jo nuolatos šlapios rankos buvo nutrintos iki kraujo. Tačiau niekada iki šiol jis nebuvo patyręs tokios dvasinės ramybės ir puikios savijautos. Tyras oras, fizinis darbas, būtinybė užsidirbti duonos kąsnį buvo geriausias vaistas nuo įgimto skeptiškumo, — kaip tik tai, ko jam trūko visą gyvenimą. Jis gerai žinojo artimiausią tikslą — traukinys turi laimingai pravažiuoti, ir įtemptai dirbant nebuvo kada savęs klausinėti, kam tai reikalinga. Kartju —

dykaduonis, švaistūnas, silpnavalis diletantas — čia buvo giriamas ir nusipelnė visų pagarbos, net gavo paaukštinimą pareigose. Inžinierius visur juo pasitikėjo ir kitiems rodė pavyzdžiu. „Mano būryje dirba vienas naujas vaikinas, — kartą nugirdo Norisas jo žodžius, — puošeiva, bet jis vienas atstoja du." Noriso ausyse šie žodžiai nuskambėjo kaip muzika, ir nuo tada naujasis užsiėmimas virto jo garbės dalyku.

Kai atėjo pašalpos mokėjimo diena, darbas degte degė. Norisas tuo metu buvo paskirtas ruožo viršininku — pagal jo duotą ženklą stodavo ar eidavo traukiniai pavojingiausiomis vietomis netoli šiaurinio Kliftono. Ši atsakomybė kėlė jam ir baimę, ir didelį moralinį pasitenkinimą. Artėjo diena, kai Norisas turėjo prisistatyti advokatui Sidnėjuje ir gauti priklausančius pinigus. Jį apimdavo nerimas, pagalvojus, kad dėl to reiks palikti darbą. Pagaliau jis apsisprendė: radęs laisvesnę valandėlę, užėjo į Kliftono viešbutį ir, paprašęs lapo švaraus popieriaus bei rašalo, parašė advokatui laišką, kuriame pranešė, kad šiuo metu turįs gerą darbą. Jis galįs netekti vietos, jei išvyks į Sidnėjų, todėl prašąs advokatą laikyti šį laišką įrodymu, kad jis tebegyvenąs Naujajame Pietų Velse ir palaikyti pinigus iki kitos mokėjimo dienos.

Su pirmuoju paštu Norisas gavo atsakymą. Advokatas ne tik sutiko patenkinti jo prašymą, bet ir pareiškė nuoširdų džiaugsmą dėl tokios permainos Noriso gyvenime. „Nors jūsų prašymas nesuderinamas su man pateiktomis instrukcijomis, — rašė jis, — aš savo atsakomybe pasielgsiu taip, kaip jūs norite. Prisipažinsiu, kad jūs mane maloniai nustebinote. Iš savo patirties žinau, kad labai maža jūsų padėties jaunuolių būtų taip pasielgę."

Liūtys pasibaigė, ir laikini darbininkai buvo atleisti, bet Norisas, kuris labai patiko inžinieriui, buvo paliktas nuolatiniu pilnateisiu darbininku. Jie gyveno palapinėse tarp

miškais apaugusių uolų. Aplinkui nebuvo jokios gyvenvietės. Ramiais vakarais, kai žemkasiai susirinkdavo prie stovyklos laužų, tylą drumsdavo tik pralekiančių traukinių švilpukai arba laukinių žvėrių balsai girioje.

Puikus oras, nesunkus ir vienodas darbas, ilgi pokalbiai vakarais prie liepsnojančio laužo, tylios bemiegės naktys mėnesienos nutviekstoje girioje, kai atgydavo prisiminimai apie buvusį nerūpestingą ir beprasmišką savo gyvenimą, pagaliau atsitiktinai į rankas patekęs laikraštis, kurį jis perskaitydavo nuo pradžios iki galo su didžiausiu malonumu — toks buvo dabartinis Noriso gyvenimas. Tačiau greitai vienodas ir ramus to gyvenimo tempas ėmė jam įkyrėti. Jis pasigedo to nuovargio ir pasiutusio skubėjimo, įtampos, liepsnojančių laužų, vidurnaktį paduodamos karštos kavos puodelio, pasiilgo tos šiurkščios, lietaus ir purvo kupinos pirmųjų darbo savaičių poezijos. Kažkoks vidinis balsas nedavė jam ramybės, ir pagaliau, įpusėjus lapkričiui, jis atsisakė vietos ir atsisveikino su žemkasių palapinėmis Pilkojo Kalno papėdėje.

Su šiurkščiais darbo rūbais, užsimetęs ant pečių ryšulėlį, su skimbčiojančiais kišenėje uždirbtais pinigais Kartju antrą kartą įžengė į Sidnėjų. Jis iš lėto ėjo judriomis miesto gatvėmis, nudžiugęs ir sutrikęs, tarsi žmogus, išlipęs į krantą po ilgos kelionės jūra. Plaukianti žmonių minia prikaustė jo dėmesį, ir jis pamiršo viską — valgį, nakvynę, nešamas bendro srauto, kaip skiedrelė, plaukianti pasroviui. Nejučiomis jis atsidūrė pažįstamame parke, kur kiekvienas takelis jam priminė gėdą ir pažeminimus, kuriuos čia teko patirti. Su aštriu smalsumu jis stebėjo benamius, užėmusius jo vietą. Pagaliau ant vieno suolelio jis pamatė Hemstedą, vis tokį pat linksmą ir nerūpestingą, ir nuoširdžiai pasveikino jį, tarsi artimiausią bičiulį.

— Jūs man davėte puikų patarimą, — tarė jam Kartju. — Padirbėjęs prie geležinkelio, aš tapau žmogumi. Tikiuosi, jums taip pat pasisekė ką nors susirasti?

— Ką ten, — atsakė žmogelis. — Aš čia sėdžiu kasdien, skaitydamas vietinius laikraščius, bet šiuo metu prekyboje jaučiamas smarkus atoslūgis, ir jokios žmoniškesnės vietos neįmanoma rasti. — Ir jis parodė Norisui keletą charakteristikų. — Aš bandžiau laikyti biliardinę, bet tai šuniškas darbas; reikia geležinės sveikatos dirbti iki vėlyvos nakties. O aš nenoriu būti turtuolių vergas, — išdidžiai pridūrė jis.

Vadovaudamasis taisykle, kad žmogus, per daug išdidus vergauti, nepasibrangins priimti išmaldą, Kartju kyštelėjo jam pusę sovereno ir atsisveikino. Jis pasijuto labai išalkęs ir pasuko Teismo rūmų link. Šiame kvartale gatvėmis zujo advokatai ir teisininkai pudruotais perukais ir mantijomis ant pečių. Norisas sustojo, užsižiūrėjęs į juos, ir staiga išgirdo pažįstamą balsą:

— Tegu mane trenkia perkūnas! Juk čia ponas Kartju!

Apsisukęs Norisas akis į akį susidūrė su gražiu, įdegusiu, apystoriu jaunuoliu. Jis buvo nepaprastai prabangiai apsirengęs ir atlape įsisegęs puošnią gėlę. Tomas Hedenas (visa Sidnėjaus grietinėlė vadino jį tiesiog Tomiu) buvo turtingas įpėdinis, bet apdairus tėvas visą turtą buvo pavedęs tvarkyti keliems globėjams. Norisas susipažino su juo pirmomis dienomis, kai atvyko į Sidnėjų, ir dalyvavo atsisveikinimo vakarienėje, kurią Tomis iškėlė savo bičiuliams. Po vakarienės jis drauge su kitais nulydėjo Tomį į jo škuną, kur knibždėte knibždėjo tarakonai ir juodaodžiai jūreiviai. Tomis Hedenas vyko į šešių mėnesių kelionę po Ramiojo vandenyno salas. Mat, tėvo skirtų pinigų jam užtekdavo paūžti Sidnėjuje vos tris mėnesius, o likusią metų dalį jis būdavo priverstas leistis į tolimas keliones jūromis. Vos prieš

savaitę Tomis buvo sugrįžęs į Sidnėjų iš eilinio reiso ir jau spėjo įsigyti šešis naujus kostiumus, kuriuos dabar skubėjo pademonstruoti. Šis atviraširdis puošeiva sutiko apsiskarmalavusį Kartju išskėstomis rankomis, lyg kokį kunigaikštį.

— Einam suvilgyti gerkles, — pasiūlė jis.

— Aš kaip tik maniau papietauti, — atsakė Kartju. — Jau neatsimenu, kada padoriai valgiau.

— Puikiausias planas! — sušuko Hedenas. — Aš pusryčiavau vos prieš pusvalandį, bet mes užsisakysime atskirą kabinetą, ir aš dar ko nors užvalgysiu. Gal bent kiek atsigausiu. Vakar smagiai išgėriau, be to, ir šį rytą sutikau nemaža pažįstamų. — Tomio terminologijoje „sutikau pažįstamą" ir „išgerti" turėjo absoliučiai tą pačią reikšmę.

Netrukus jie jau sėdėjo atskirame kabinete madingo restorano antrame aukšte, mėgaudamiesi geriausių Sidnėjaus virėjų patiekalais. Padėties bendrumas greitai abu suartino, ir jie atvirai išsišnekėjo. Kartju papasakojo apie savo nuotykius parke ir apie žemkasio darbą. Hedenas su humoru nupiešė gyvenimą koralų salose ir papasakojo, kaip prekiavo kopra Pietų jūrose. Kartju pasirodė, kad žemkasio darbas kur kas pelningesnis. Tačiau, antra vertus, Hedeno škunos krovinio didžiąją dalį sudarė alus ir cheresas, skirti jo asmeniniam naudojimuisi.

— Turėjau ir šampano, — pridūrė Hedenas, — bet laikiau jį ligos atvejui. Vėliau, įsitikinęs, kad neketinu sirgti, kas sekmadienį liepdavau atkimšti po vieną butelį. Miegodavau iki vėlyvo ryto, paskui užkąsdavau pusryčių su šampanu ir guldavausi į hamaką skaityti Helemo „Viduramžius". Ar skaitėte tą knygą? Aš visada imu į kelionę kokią nors rimtą knygą. Žinoma, per daug nesivaržiau su išlaidomis, bet viskas atsieitų dvigubai pigiau, jei turėčiau kompanioną. Tada būtų galima neblogai uždirbti. Aš ten

tapau gerbiamas žmogus. Čiabuviai mane išrinko vadu, ir pasitarimų trobelėje man priklauso atskira vieta. Niekas neišdrįstų manęs nepaklausyti. Mano partija labai stipri. Tiesa, man tenka vaišinti savo šalininkus konservuota lašiša, ir tai atsieina kiek per brangiai. Jie sudaro mano namiškių būrį, Helemas pavadintų juos mano vasalais. Žinoma, kiekviena proga aš stengiuosi pateikti jiems aštuonkojį. Tai jų mėgstamiausias patiekalas, nors aš pats negaliu aštuonkojų pakęsti. O jūs kaip? Taip pat su ryklio mėsa. Aš vis bandau juos įtikinti, kad, taip smarkiai atpigus koprai, jie turėtų lygiai su manimi dalintis nuostoliais. Laikau savo pareiga apšviesti juos ir darau, ką galėdamas, bet, deja, jie visiškai nesupranta politinės ekonomikos.

Čia Kartju pasinaudojo proga ir įterpė klausimą, kuris jau seniai sukosi jam ant liežuvio:

— Tiesa, kalbant apie politinę ekonomiką, aš norėjau paklausti štai ką: jūs minėjote, kad galėtumėte pasiekti dvigubai didesnio pelno, jei turėtumėte kompanioną. Kaip tai suprasti?

— Aš tuojau įrodysiu jums skaičiais! — sušuko Hedenas, ir čia pat ant restorano meniu viršelio ėmė rašyti pieštuku.

Apskritai, tai buvo žmogus, kuriam kas valandą gimdavo naujos idėjos. Užtekdavo jam išgirsti apie kokią nors spekuliaciją, ir jo ranka pati primargindavo visą puslapį skaičių. Duomenis apskaičiavimams jis imdavo iš vaizduotės, pasikliaudamas vien savo atmintimi, kuri nebuvo labai tvirta. Tai buvo dar aršesnis biznierius už Pinkertoną. Ir jei Džimas buvo romantikas, tai Hedenas — fantastas.

— Įsivaizduojate, kiek tai atsieis? — paklausė jis, susumavęs kažkokius rezultatus.

— Neturiu supratimo, — atsakė Kartju.

— Dešimt svarų užteks per akis, — atsakė projekto autorius.

— Nesąmonė! — pasipriešino Kartju. — Mažiausiai penkiasdešimt svarų.

— Ką tik sakėte, kad nieko nenutuokiate, o dabar ginčijatės! — įsikarščiavo Tomis. — Kaip aš galiu apskaičiuoti, kai jūs kas minutę pats sau prieštaraujate? Pasistenkite susikaupti!

Tačiau jis pakeitė numatytą sumą iki dvidešimties svarų; už poros minučių apskaičiavimai parodė, kad tuo atveju vietoj pelno gausis nuostolis; tada jis sumažino pirmykštę sumą iki penkių svarų, pareiškęs:

— Sakiau, kad nesąmonė! Tokius dalykus reikia labai tiksliai apskaičiuoti, arba geriau visai neprasidėti.

Kai kurie Hedeno pasiūlymai Norisui atrodė beprotiški, bet pamažu jis užsikrėtė azartu. Vaizduotėje jis išvydo puikų rūmą, kuriam, tiesa, trūko pamatų. Arba, geriau pasakius, abu fantazuotojai mintyse jau pasidalino dar nesumedžiotos meškos kailį. Kartju artimiausiomis dienomis turėjo gauti apie šimtą penkiasdešimt svarų; Hedenas turėjo penkis šimtus. Būtų visai neblogai, susiradus dar porą kompanionų, pasisamdyti kokią nors seną škuną ir pabandyti verstis prekyba Ramiojo vandenyno salose. Kartju buvo patyręs buriuotojas, Hedenas pasigyrė, kad „moka visai padoriai dirbti". Pelnas atrodė užtikrintas, nes ne veltui kasdien tiek daug škunų išplaukdavo į Pietų jūras. Jie turėjo savo nuosavą laivą, vadinasi, prekyba bus pelningesnė.

— Kad ir kaip ten būtų, mes vis tiek nieko neprarasime! — šūktelėjo Hedenas. — Einam, jums pirmiausia būtina įsigyti porą kostiumų. Paskui pasisamdysime vežiką ir važiuosime į „Turtingąją nuotaką".

— Man užteks kostiumo, kurį vilkiu, — tarė Norisas.

— Nejaugi? — nusistebėjo Hedenas. — Ką gi, aš gėriuosi jumis. Jūs tikras išminčius. Tai primena Pitagoro pasekėjus, jei aš dar ką nors prisimenu iš filosofijos.

— Man rodos, tai paprasčiausia ekonomija, — atsakė Kartju. — Jeigu mes nutarėme imtis biznio, man tenka taupyti kiekvieną skatiką.

— Jūs dar abejojate? — sušuko nusivylęs Tomis, pakildamas iš užstalės. — Tik viena sąlyga, Kartju: visas sutartis sudarysime jūsų vardu. Matote, aš turiu kapitalą. O jums, bankroto atveju, vis tiek nėra ko prarasti.

— Bet juk mes ką tik apskaičiavome, kad mūsų projektas visai nerizikingas, — nustebo Kartju.

— Visai nerizikingų sandėrių nebūna, — atšovė gudrusis Tomis.

Smuklė, pavadinta „Turtingosios nuotakos" vardu, priklausė kapitonui Bostokui, kuris įsigijo ją už pinigus, sutaupytus per ilgą ir audringą gyvenimą Pietų jūrų salose. Nuo Tongo iki Admiraliteto salų jis pažinojo visus įtakingiausius žmones ir galėjo laisvai meluoti bet kuriuo vietiniu dialektu. Jam teko prekiauti sandalmedžiu, kokoso aliejumi ir kopra. Vienu metu jis vertėsi darbininkų verbavimu salose, begėdiškai apgaudinėdamas ir plėšdamas čiabuvius. Patikimų bičiulių tarpe jis dažnai su pasimėgavimu girdavosi savo praeities žygiais.

Visa tai Tomis paskubomis papasakojo Norisui, kai jie vyko į „Turtingąją nuotaką".

— Kuriems galams mes važiuojame pas tą sukčių? — nustebęs paklausė Kartju.

— Nespręskite taip, nepažindamas jo, — atsakė Tomis. — Šis žmogus nusimano apie viską pasaulyje.

Išlipdamas iš samdyto kebo prie „Turtingosios nuotakos" durų, Hedenas staiga įsižiūrėjo į vežėją. Tai buvo stambus raudonveidis mėlynakis žmogus, trumpomis rankomis ir kresno sudėjimo, kuris kažkuo priminė jūrininką.

— Jūs man kažkur matytas, — tarė jis. — Gal anksčiau esu važiavęs jūsų kebu?

— Daug kartų, pone Hedenai, — atsakė vežėjas. — Praėjusį kartą, kai grįžote iš salų, aš jus vežiau į arklių lenktynes.

— Puiku! Palikite kebą ir eime išgerti, — pasiūlė Tomis ir žengė pro vartelius į sodą, supantį smuklę.

Kapitonas Bostokas pats pasitiko svečius. Tai buvo lėtas, senyvas vyriškis bespalvėmis žuvies akimis. Jis nerūpestingai pasisveikino su Hedenu ir (kaip vėliau prisiminė Kartju su Tomiu) mirktelėjo vežėjui, kuris atsakė jam tuo pačiu.

— Paduokite butelį alaus vežėjui ant ano stalo, — paliepė Tomis. — O ant šito neškite viską, pradedant degtine ir baigiant šampanu. Ir pats sėskitės su mumis. Leiskite jus supažindinti su mano bičiuliu ponu Kartju. Aš turiu į jus reikalą, Bili, norėčiau iš jūsų gauti draugišką patarimą. Ruošiuosi imtis prekybos Pietų jūrų salose.

Be abejo, kapitonas buvo vaikščiojantis praktinių patarimų sandėlis, bet, deja, negavaudavo progos pasireikšti. Vos spėjus jam atverti burną, Hedenas jį nutraukdavo per pusę žodžio su įvairiausiomis pastabomis ir prieštaravimais. Jis bombardavo kapitoną ilgiausiais klausimais, į kuriuos iš viso nebuvo įmanoma protingai atsakyti, o vos pastarajam tai pabandžius, tuoj pat jį nutraukdavo, išjuokdamas jo dar nepasakytus patarimus arba pradėdavo berti protestuojančias išvadas.

— Atleiskite man, — tarė jis kartą, — bet nepamirškite, kad esu džentelmenas, ir ponas Kartju — taip pat džentelmenas, ir mes visai neketiname eiti į kažkokius įtartinus sandėrius. Ar jūs nematote, su kuo kalbate? Kodėl negalime sugalvoti ko nors padoraus? Argi jūs nesugebate patarti, kokios rūšies prekyba mums vertėtų užsiimti?

— Ne, nesugebu, — atšovė senis Bostokas, — nes jūs visai neduodate man išsižioti. Aš, pavyzdžiui, prekiavau džinu ir šautuvais.

— Nešdinkitės po velnių su savo džinu ir šautuvais! — sušuko Hedenas. — Jūsų laikais gal tai ir buvo naudinga, bet dabar jūs pasenote ir aplinkybės jau seniai pasikeitė. Štai aš paaiškinsiu jums, kuo dabar pelninga verstis, Bili Bostokai, — ir jis be perstojo tarškėjo kokias dešimt minučių.

Kartju negalėjo sulaikyti šypsenos. Pamatęs, kiek pasitikėjimo tevertas toks kompanionas kaip Hedenas, jis truputį atvėso ir ėmė kritiškai žiūrėti į tą viliojantį sumanymą. Iš kitos pusės, užsimezgęs pokalbis jį labai sudomino, tik anaiptol ne kapitoną Bostoką.

— Labai jau daug jūs žinote! — pašaipiai pastebėjo pastarasis, kai Tomis akimirką nutilo, norėdamas atsikvėpti.

— Daug daugiau už jus, jei tą turėjote galvoje, — atrėžė Tomis. — Argi gali būti kitaip? Juk jūs neturite jokio išsilavinimo, visą gyvenimą praleidote salose arba jūroje; tai ką jūs galite patarti tokiam žmogui, kaip aš?

— Į jūsų sveikatą, Tomi! — pasiūlė tostą Bostokas. — Tikiuosi, kad Naujuosiuose Hibriduose iš jūsų išeis pirmarūšis patiekalas!

— Pagaliau jūs prašnekote protingai! — sušuko Tomis, matyt, ne visai aiškiai supratęs jam skirtą komplimentą. — Dabar atidžiai išklausykite mane. Mūsų rankose pinigai ir iniciatyva. Be to, aš turiu nemažą patirtį. Mums tereikia pigaus, gero laivo, šaunaus kapitono ir kokios nors firmos rekomendacijos kreditui gauti.

— Ką gi, — atsakė kapitonas Bostokas, — man teko matyti, kai tokius subjektus, kaip jūs, laukiniai kepė ir valgė; tiesa, po to spjaudėsi. Sako, kai kurie buvo labai kieti, o kiti visai neturėję jokio skonio, — pridūrė jis niūriai.

— Ką jūs norite tuo pasakyti? — pašoko Tomis.

— Tai reiškia, kad aš nenoriu su jumis prasidėti, — sušuko Bostokas. — Aš neatsakau už jūsų galvas. Bet, garbės

žodis, man gaila to žmogėdros, kuris bandys jus suvalgyti. Aš jums rekomenduočiau geriau užsisakyti gražų, nebrangų karstą kurioje nors patikimoje laidotuvių kontoroje. Gal kuri nors firma suteiks jums kreditą karstui! Pažvelkite į savo bičiulį — jis turi galvą ant pečių; nejaugi jums neaišku, kad jis visą laiką juokiasi iš jūsų?

Galbūt ponas Bostokas visa tai pasakė be ypatingo piktumo; galbūt visus šiuos patarimus jis laikė švelniu humoru. Tačiau Hedenas baisiai užsigavo. Jis pašoko, ir pasitarimas galėjo baigtis labai nemaloniai, bet staiga pasigirdo naujas balsas.

Vežėjas viso šio pokalbio metu sėdėjo nusigręžęs nuo mūsų, rūkydamas molinę pypkę. Matyt, nė vienas žodis nepraėjo pro jo ausis, nes jis staiga įsiterpė su tokiu stulbinančiu pasiūlymu:

— Atleiskite man, džentelmenai, už sutrukdymą, bet jei jūs nupirksite tokį laivą, kuris man patiks, tai aš padėsiu jums gauti kreditą.

Stojo ilga tyla.

— Kaip tai suprasti? — pagaliau atsipeikėjo Tomis.

— Pasakyk jiems, Bili, kas aš toks, — pasiūlė vežėjas.

— Ar nebijai, Džo? — paklausė ponas Bostokas.

— Tai mano reikalas, — atkirto vežėjas.

— Ponai, — tarė Bostokas atsistodamas, — leiskite pristatyti jums „Mielosios Greis" kapitoną Viksą.

— Tai matot, kas aš toks, — patvirtino vežėjas. — Jums yra žinoma, kad aš turėjau šiokių tokių nemalonumų. Neneigiu, kad iš tikrųjų smogiau tam niekšui, bet kaip aš galiu įrodyti, kad buvau priverstas taip pasielgti? Aš pakeičiau pavardę ir tapau vežėju. Jau treji metai, kaip niekas nieko nesuuodžia.

— Atsiprašau, — prabilo Kartju pirmą kartą, — aš čia esu naujokas. Kuo jūs buvote apkaltintas?

— Žmogžudyste, — atsakė kapitonas Viksas. — Neginčiju, kad kirtau savo ranka. Būtų kvaila meluoti, kad nepabijojau teismo — priešingu atveju, aš nebūčiau tapęs vežėju. Tas tipas bandė sukelti maištą. Paklauskite Bilį, jis žino, kaip viskas buvo.

Kartju giliai atsiduso; jis jautėsi vis giliau grimztąs į gyvenimo srautą.

— Tai ką norėjote mums pasakyti? — pasiteiravo jis.

— Aš norėjau pasiūlyti jums štai ką, — energingai prabilo kapitonas. — Girdėjau viską, ką kalbėjo ponas Hedenas, ir man tai labai patiko. Tikiuosi, kad mes rasime bendrą kalbą. Be to, jūs abu esate tikri džentelmenai, ir man tai patinka, — pridūrė kapitonas Viksas. — Man iki gyvo kaulo įgriso tos vežėčios, ir aš noriu pagaliau imtis tikro darbo. Dabar klausykite, ką aš siūlau: pirmiausia, aš turiu šiek tiek pinigų, kuriuos galėčiau paleisti į apyvartą, kokį šimtą svarų. Antra, firma, kurioje aš anksčiau dirbau, su malonumu suteiks man kreditą; aš niekada nepadariau jiems nuostolių, ir jie puikiai žino mano, kaip superkargo, vertę. Trečia, jums reikalingas kapitonas jūsų škunai. Štai aš jūsų paslaugoms. Jau dešimt metų vadovauju škunoms. Paklauskite Bilį, koks aš kapitonas.

— Geresnio nerasite, — atsakė Bilis.

— Jei abejojate, senoji mano firma gali duoti man puikią rekomendaciją.

— Bet palaukite, — sušuko Hedenas, — kaip jūs galvojate susitvarkyti? Jums pasisekė pasislėpti, nes kas kreips dėmesį į miesto vežiką, bet jeigu jūs imsitės vadovauti škunai, tai jus tuoj pat sučiups!

— Aš vengsiu pasirodyti iki paskutinės minutės, — atsakė Viksas, — be to, pasivadinsiu kitu vardu.

— Bet kaip bus su laivo dokumentais? Ir kokia kita pavarde pasivadinsite? — paklausė sutrikęs Tomis.

— Dabar dar ir pats nežinau, — šyptelėjo kapitonas. — Per daug galvos nesuksiu, pažiūrėsiu, kokia pavarde bus išrašytas mano naujas diplomas, tą ir pasiimsiu. O jeigu man nepavyktų nusipirkti naujo diplomo, kuo sunku patikėti, tai senasis Kerkapas paskolins man savąjį.

— Jūs kalbate taip, lyg jau būtumėte nužiūrėję kokį nors laivą, — pastebėjo Kartju.

— Taip ir yra, — atsakė kapitonas Viksas. — Gražuolę škuną „Svajonė". Kaip gyvas nesu matęs tokių dailių linijų! O greitis — gali lenktyniauti su vėju! Negaliu pamiršti, kaip ji aplenkė mane ties Ketvirtadienio sala — ėjo du kartus greičiau už mano „Mieląją Greis", o ja aš taip didžiuodavausi. Vos plaukų nenusiroviau iš pasiutimo. Nuo tos dienos „Svajonė" tapo mano svajone. Tuo metu ji priklausė Grantui Sendersonui, tokiam pašėlusiam turtuoliui; vėliau jis susirgo drugiu ir mirė. Kapitonas atvežė jo kūną į Sidnėjų ir po to atsisakė vietos. Paaiškėjo, kad Grantas Sendersonas paliko daugiau kaip dešimt testamentų, kiekvienas vis kito giminaičio naudai, ir nė pats velnias negalėjo išspręsti, kuris iš jų teisingas. Giminės padavė vienas kitą į teismą, pasisamdę ištisus pulkus advokatų. Bylinėjimuisi, atrodė, nebus galo, o „Svajonė" visą laiką stovėdama puvo. Šiuo metu pagaliau byla pasibaigė, — matyt, teisėjai tiesiog burtų keliu išrinko vieną teisėtą įpėdinį, — ir „Svajonė" paskirta parduoti iš varžytinių. Ją galima nupirkti visai nebrangiai, nes ji taip ilgai stovėdama uoste gerokai apgedo.

— Kokia jos talpa?

— Gana didelė. Kaip tik mums — maždaug du šimtai tonų, — atsakė kapitonas. — Mums trims bus nelengva joje tvarkytis; turbūt teks samdyti jūreivį, nors tai labai neapsimoka — salose čiabuviai dirba beveik veltui. Be to, reikės virėjo. Su pradedančiais jūreiviais aš susidorosiu, bet neduok Dieve atsidurti jūroje su nepritrusiu virėju! Aš žinau

vieną tinkamą — anksčiau teko plaukioti su juo, jo vardas Amalu. Puikiai verda, be to, visada geriau samdyti čiabuvius: jie per daug nemaištauja, juos gali gainioti kaip tinkamas, nes jie patys neturi jokio supratimo apie savo teises.

Nuo to momento, kai kapitonas Viksas įsiterpė į pokalbį, Kartju vėl atgavo viltį, kad jų planas nėra visai neįgyvendinamas. Nesvarbu, kuo šis žmogus buvo apkaltintas praeityje, — jis atrodė geraširdis ir puikiai išmanantis savo amatą. Jeigu jis teigiamai atsiliepė apie jų sumanymą, siūlė savo pinigus ir patirtį bei žadėjo parūpinti kreditą, tai ir Kartju atmetė visas abejones. Hedenas jautėsi kaip septintame danguje. Jis susitaikė su Bostoku prie šampano taurės, tostas sekė tostą; pagaliau buvo pasiūlyta ir nutarta nupirkus „Svajonę" perkrikštyti ją į „Turtingąją nuotaką". Dar nespėjus sutemti, čia pat prie stalelio susikūrė nauja Salyno prekybos kompanija „Turtingoji nuotaka".

Po trijų dienų Kartju su savo darbo kostiumu įžengė į Sidnėjaus advokato kontorą. Jis atsiėmė 150 svarų ir gana nedrąsiai paprašė advokato padaryti jam dar vieną nuolaidą.

— Man pasitaikė proga gerai uždirbti, — tarė Kartju. — Rytoj vakare aš jau būsiu dalinis laivo savininkas.

— Tai rizikinga nuosavybės rūšis, pone Kartju, — pastebėjo advokatas.

— Nelabai, jeigu savininkai patys plaukios juo ir nelaimės atveju drauge eis į dugną, — atsakė Kartju.

— Tiesa, čia galima neblogai uždirbti, — patvirtino advokatas. — Bet argi jūs jūreivis? Aš maniau, kad jūs buvote diplomatinėje tarnyboje.

— Aš patyręs buriuotojas, — atsakė Norisas, — ir tikiuosi dar daugiau išmokti. Naujajame Pietų Velse nepragyvensi iš diplomatijos. Bet štai ko norėjau paprašyti: aš jokiu būdu negalėsiu prisistatyti jums kitą išmokėjimo dieną, nes mes išvyksime į šešių mėnesių reisą tarp salų.

— Man labai gaila, pone Kartju, bet apie tai nėra ko ir kalbėti, — atsakė advokatas.

— Aš maniau, kad mes galėsime susitarti tokiomis pat sąlygomis, kaip praeitą kartą, — įterpė Kartju.

— Šiuo atveju sąlygos visiškai priešingos, — atsakė advokatas. — Tuomet aš žinojau, kad jūs tebegyvenate Naujajame Pietų Velse, nors tenkindamas jūsų prašymą vis tiek peržengiau man duotus įgaliojimus. Tačiau šį kartą jūs pats prisipažįstate, kad manote sulaužyti jums duotus nurodymus. Todėl įspėju: jeigu išvyksite ir aš oficialiai apie tai žinosiu (aš sutinku šį mudviejų pokalbį laikyti asmeniniu), tai man beliks vykdyti savo pareigą. Jūs privalote būti Sidnėjuje išmokėjimo dieną, arba jūsų pašalpa bus nutraukta.

— Tai per daug žiauru ir, man rodos, gana kvaila, — atkirto Kartju.

— Aš nieko negaliu pakeisti, man buvo duotos tokios instrukcijos.

— Ir jūs taip suprantate tas instrukcijas, kad jų tikslas — užkirsti man kelią į padorų gyvenimą, ar ne tiesa? — pasipiktino Kartju.

— Kalbėkime atvirai, — tarė advokatas. — Man duotose instrukcijose nėra nė žodelio užsiminta, kokiu būdu jūs turite užsidirbti sau pragyvenimui. Aš turiu pagrindo spėti, kad mano klientams tas visai nerūpi. Taip pat aš spėju, kad jiems rūpi vien tiktai, kad jūs niekur neišvyktumėte iš kolonijos. Be to, aš įtariu dar vieną dalyką, pone Kartju.

— Ką jūs turite galvoje? — paklausė Norisas.

— Aš įtariu (o tam turiu nemaža svarių priežasčių), kad jūsų šeima visai netrokšta kada nors daugiau jus išvysti, — tarė advokatas. — Žinoma, galbūt aš klystu, bet man susidarė toks įspūdis. Kiek suprantu, už tai man ir mokama. Vadinasi, aš neturiu kitos išeities — privalau vykdyti savo pareigas.

— Kam jus apgaudinėti? Jūs įspėjote, — atsakė Norisas, visas nurausdamas. — Mano namiškiai nenori manęs matyti. Bet aš neketinu plaukti į Angliją, aš juk vykstu į Koralų salas. Ką tai gali turėti bendro su jų pageidavimu?

— Taip, bet aš juk negaliu žinoti, kur jūs išvykstate, — prabilo advokatas, nepakeldamas akių ir pradurdamas pieštuku skylę sugeriamajame popieriuje.

— Atleiskite, aš jums ką tik pranešiau, — tarė Norisas.

— Neužsigaukite, pone Kartju, bet aš neturiu pagrindo tikėti šiuo jūsų pareiškimu, — lėtai tarė advokatas.

— Aš nepratęs, kad mano žodžiais būtų abejojama! — sušuko įpykęs Norisas.

— Nešaukite, pone Kartju, savo kontoroje aš niekam neleidžiu kelti balso, — tarė advokatas. — Jeigu jūs pats palietėte šį klausimą, tai pagalvokite, ką aš žinau apie jus. Jūsų šeima išsižadėjo jūsų ir moka nemažus pinigus, kad tik daugiau netektų su jumis susitikti. Nežinau, ką jūs ten pridarėte. Tai nejaugi jums neaišku, koks kvailys aš turėčiau būti, kad rizikuočiau savo reputacija ir pasikliaučiau džentelmeno žodžiu, apie kurį man težinoma tiek, kiek apie jus? Suprantu, kad šis pokalbis jums labai nemalonus, tai kam jį tęsti? Parašykite į namus, paprašykite, kad pakeistų man duotas instrukcijas, ir aš mielai elgsiuosi taip, kaip jūs panorėsite. Kitaip nieko nebus.

— Man labai praverstų tie trys šimtai svarų į metus, — tarė Norisas, — bet bijau, kad jie man gali per brangiai atsieiti. Gaila, tačiau daugiau su jumis nebesusitiksime.

— Darykite, kaip jums atrodo geriau, — atsakė advokatas. — Bet jei čia nepasirodysite kito mokėjimo dieną, tai piniginė pašalpa jums bus nutraukta. Noriu jus įspėti iš visos širdies — atminkite, kad po pusės metų jūs vėl ateisite pas mane be skatiko, o aš turėsiu jums parodyti duris.

— Viso labo, — atšovė Norisas.

— Ir jums taip pat, pone Kartju, — atsakė advokatas ir liepė raštininkui išlydėti svečią.

Štai kodėl taip atsitiko, kad iki pat išplaukimo dienos Norisas daugiau nebepasimatė su advokatu. Škunai išplaukus į atvirą jūrą, kai viskas laive pagaliau aprimo ir žemė dingo iš akių, Hedenas priėjo prie jo su laikraščiu rankoje, kurį prieš tai vartė kambuzo šešėlyje.

„Ponas Norisas Kartju prašomas skubiai užeiti į pono N. kontorą Sidnėjuje, kur jo laukia svarbios naujienos", — perskaitė Norisas.

— Jos galės palaukti manęs kokius šešis mėnesius, — nerūpestingai mostelėjo Norisas, nors, tiesą sakant, jam labai knietėjo sužinoti teisybę.

Dvidešimt trečias skyrius

„TURTINGOSIOS NUOTAKOS" PLAUKIOJIMAS

Lapkričio 26-sios rytą „Turtingoji nuotaka" išplaukė iš Sidnėjaus uosto. Pagal dokumentus laivas priklausė Norisui Kartju, kuris laive ėjo kapitono padėjėjo pareigas; kapitono dokumentai buvo pasirašyti Viljamo Kerkapo pavarde. Likusią įgulos dalį sudarė havajietis virėjas Džozefas Amalu ir du jūreiviai: Tomis Hedenas ir Ričardas Hemstedas (pastarąjį jie paėmė į laivą daugiausia dėl linksmo jo būdo, be to, jis šiek tiek išmanė staliaus amatą). „Turtingoji nuotaka" plaukė į Pietų jūrų salas, numačiusi pirmąjį sustojimą Butaritario saloje (Gilberto salynas). Uoste susidarė įspūdis, kad šios išvykos tikslas buvo pramoginė kelionė jūromis. Koks nors velionio Granto Sendersono bičiulis gal ir būtų pažinęs „Svajonę", pakrikštytą nauju vardu, o „Loido" agentas (jeigu jis būtų buvęs pakviestas patikrinimui) būtų padaręs nemaža kritinių pastabų.

Per tuos trejus metus, kuriuos prastovėjo uoste, „Svajonė" gerokai papuvo; dėl to ir buvo taip pigiai parduota. Trims nuotykių ieškotojams trūko pinigų net būtiniausiam remontui. Tiesa, dalis supuvusio takelažo buvo pakeista nauju, o likusi dalis gerokai aplopyta; panaudojus visas Granto Sendersono senų skudurų atsargas, jiems vargais negalais pavyko sulipdyti bures. Senieji stiebai dar šiaip taip laikėsi; tuo, be abejo, stebėjosi net patys keliautojai.

— Man trūksta drąsos išbandyti jų stiprumą, — ne kartą sakydavo kapitonas Viksas, akimis matuodamas jų aukštį arba ranka glostydamas paviršių. „Supuvęs, kaip mūsų fokstiebis" virto mėgstamu įgulos priežodžiu.

Vėlesni įvykiai įrodė, kad škuna buvo kur kas geriau išsilaikiusi, negu atrodė iš pirmo žvilgsnio, bet tuo metu

niekas to nežinojo, taip pat nė vienas iš įgulos narių, išskyrus kapitoną, nenumanė, kokie dideli pavojai jiems grėsė. Kapitonas, be abejo, visa tai suprato ir nesistengė slėpti savo nuomonės. Nors ir būdamas labai drąsus ir nepratęs nusileisti pavojams, jis vis dėlto užsispyrė, kad būtų įsigytas velbotas.

— Kaip sau norite, — pareiškė jis, — arba nauji stiebai ir takelažas, arba velbotas. Kitaip aš atsisakau plaukti į jūrą.

Kompanionai noromis nenoromis turėjo sutikti, nors per tai nedidelis jų kapitalas iš karto sumažėjo trisdešimt šešiais svarais.

Visas ketvertas dirbo neatsikvėpdamas ištisas šešias savaites; apie kapitoną Viksą nieko nebuvo girdėti, tačiau jiems visą laiką padėjo paslaptingas penktasis įgulos narys, vyriškis su tankia ruda barzda, kurią jis retkarčiais nusiimdavo, atsidūręs triume. Balsu ir elgsena jis nuostabiai priminė kapitoną Viksą. Kapitonas Kerkapas pasirodė laive tik paskutinę akimirką prieš pakeliant inkarą. Tai buvo vėjo nugairintas senas jūrų vilkas su žila besiplaikstančia barzda. Škunai plaukiant iš uosto, visi smalsuoliai prieplaukoje negalėjo atsigėrėti vėjo draikoma sidabrine barzda, bet kai „Turtingoji nuotaka" aplenkė švyturį, jis nusileido apačion ir po kelių akimirkų vėl atsirado denyje švariai nusiskutęs. Štai kiek gudrybių reikėjo sugalvoti, kad senas, supuvęs laivas galėtų išplaukti į jūrą, vadovaujamas kapitono, kurio ieškojo visa Sidnėjaus policija! Vargu, ar visa tai būtų taip lengvai pasisekę, jei ne Hedeno populiarumas: į visą šią kelionę buvo žiūrima pro pirštus, kaip į eilinį ekscentrišką Tomio kaprizą. Be to, „Svajonė" kažkada buvo jachta, ir visi tebežiūrėjo į ją kaip į pramoginį laivą, pasiruošusį išplaukti į rizikingą išvyką.

Keistai atrodė toji škuna: aukšti jos stiebai buvo apkarstyti lopytomis burėmis, raudonmedžiu išmušta kajutė paversta

sandėliu. Šioje keistoje škunoje viešpatavo ne mažiau keista tvarka: tik vienas Amalu gyveno kubrike, visi kiti įsitaisė kajutėse, miegojo ant šilku aptrauktų sofų ir Granto Sendersono parketu klotame rūkomajame sėsdavo pietų, pagamintų iš sūdytos kiaulienos ir pašvinkusių bulvių. Hemstedas kai kada imdavo niurzgėti, o Tomis neatsispirdavo pagundai, atidarydamas konservų dėžutę arba pasimėgaudamas savo buteliu chereso. Tačiau Hemstedas niurzgėdavo daugiausia iš įpratimo, o Tomis teišdrįsdavo laužyti režimą vos porai minučių; bendrai visa įgula buvo nusiteikusi drąsiai pakelti bet kuriuos sunkumus. Juk, išskyrus bulves ir svogūnus, „Turtingoje nuotakoje" beveik nebuvo jokių maisto atsargų. Dviejų tūkstančių svarų vertės krovinys, įsigytas kreditan, buvo vienintelė jų viltis ir pralobimo laidas. Tuo atveju, kai jie leisdavo sau kokią nors prabangą, išskyrus jau minėtąjį meniu, jie tikra ta žodžio prasme valgė būsimąjį savo pelną.

Škunoje visi jautėsi vienas kitam lygūs, tačiau disciplina nuo to nė kiek nenukentėjo. Viksas buvo vienintelis tikras jūreivis šioje įguloje, todėl jo autoriteto niekas neginčijo. Be to, jis buvo tokio linksmo ir sugyvenamo būdo, kad niekam nė į galvą neateidavo jam prieštarauti. Kartju stengėsi, kiek galėdamas — jam patiko naujosios pareigos, be to, jis labai pamėgo kapitoną. Amalu buvo darbštus ir paslaugus jaunuolis, ir net Hemstedas su Hedenu užsikrėtė darbo entuziazmu. Tomio žinioje buvo sandėlis ir prekės, jis nuolat rausėsi ir kraustė kažką nuo vienos lentynos ant kitos; greitu laiku niekas nebūtų pasakęs, kad ši murzina būtybė yra garsus Sidnėjaus dabita. Baigęs darbą, jis užsiversdavo ant galvos kibirą vandens, persirengdavo ir patogiai įsitaisydavo denyje su Sidnėjaus laikraščių pundu arba Boklio „Civilizacijos istorijos" tomeliu, specialiai pasirinktu šiai kelionei. Tomiui įsigilinus į „Civilizacijos

istoriją" bičiulių veiduose nušvisdavo ironiška šypsena, nes ši mokslo knyga Tomį veikdavo kaip geriausi migdomieji vaistai. Pabudęs Tomis neišvengiamai pajusdavo troškulį ir turėdavo išsitraukti butelį chereso. Ryšys tarp vieno ir antro buvo toks akivaizdus, kad pagaliau į įgulos žargoną įėjo du taiklūs posakiai: „stiklelis Boklio" ir „butelis civilizacijos", kuriais draugai su malonumu erzindavo Tomį.

Hemstedas buvo užsiėmęs svarbiausiu einamuoju remontu, ir darbo jam netrūko. Škunoje nebuvo sveikos vietos: laivas pro visur leido vandenį, durų rankenos palikdavo rankoje, apmušalai buvo atšokę nuo sienų, pompa visai nesiurbė vandens, o sugedusi vonia vos nepaskandino viso laivo. Viksas tvirtino, kad vinys seniai sutrūnijo, ir visas laivas laikosi nesubyrėjęs tik rūdžių dėka. „Nejuokink manęs, Tomi, — sakydavo jis, — kad nuo mano juoko neišgriūtų stiebas." Kai Hemstedas imdavo kaukšėti savo įrankiais, kažką taisydamas ir lopydamas, Viksas nepraleisdavo progos nepajuokavęs: „Geriau eitum jūreivio pareigas arba susirastum kokį nors naudingesnį darbą. Taisyti laivą iš paviršiaus, kai jis visas supuvęs, man atrodo didžiausia kvailystė." Tos nuolatinės pastabos labai guodžiamai veikė naujai iškeptus jūrininkus, ir jie ramiai dirbo savo darbą tokiomis aplinkybėmis, kurios būtų sukėlusios nerimą pačiam admirolui Nelsonui*.

Nuo pat išplaukimo dienos laikėsi puikus oras, pūtė vienodas palankus vėjas. Laivas skriejo kaip su sparnais. „Mūsų „Turtingoji nuotaka" visai senutėlė, net baisu pagalvoti, kiek ji turi silpnų vietų, — dažnai kalbėdavo kapitonas, žymėdamas žemėlapyje nueitą kelią, — bet ji drąsiai aplenktų bet kurią škuną šioje Ramiojo vandenyno dalyje."

---

*N e l s o n a s — garsus anglų karo laivyno vadas (1758-1805).

Darbo laive buvo nedaug – jie plaudavo denį, paeiliui budėdavo prie vairaračio, atlikdavo kitus smulkius darbus ir po porą valandų eidavo sargybą naktimis ant denio. Vakarais, ypač jei dienos metu Tomis pastudijuodavo vieną kitą butelį savo „civilizacijos", kajutėje skambėdavo dainos ir muzika. Amalu švelniai niūniuodavo lengvas havajietiškas melodijas, o Hemstedas jam akompanuodavo bandža, pritardamas savo virpančiu tenoriuku. Šis mažas žmogelis mokėjo nepaprastai jausmingai dainuoti. Visi su malonumu klausydavosi jo australietiškų dainų. Dainose apie namų židinį ir tėviškę Hemstedas išliedavo visą savo benamės, vienišos sielos ilgesį. „Turtingojoje nuotakoje" viešpatavusi rami, draugiška nuotaika buvo ypatingai palanki širdžiai atverti.

Gal dėl to, kad žinau, kokia buvo tos išvykos pabaiga, pagalvojus apie šią kelionę, mane apima gailesčio ir paslaptingumo kupina nuotaika. Škunoje, pastatytoje turtingo niekšo užgaidoms tenkinti, buvusi prabanga keistai derinosi su nauja jos paskirtimi; vėjo nešama ji lengvai skriejo vandenyno platybėmis, nušviesta vienas po kito sekančių saulėtekių ir saulėlydžių gaisų; keista jos įgula laiką leido juokaudama ir krėsdama nerūpestingus pokštus; visame laive nebuvo nė vienos žmoniškos knygos, išskyrus Boklio „Civilizacijos istoriją", ir nė vieno žmogaus, įstengiančio ją paskaityti ir suprasti. Vien tik Kartju retkarčiais laisvalaikiu išsitraukdavo savo piešimo reikmenis ir imdavo tapyti. Tuo tarpu ši nieko nenujaučianti žmonių saujelė visu greičiu lėkė tiesiai į pražūtį.

Praėjus dvidešimt aštuonioms dienoms po to, kai jie paliko Sidnėjų, „Turtingoji nuotaka" Kalėdų išvakarėse pasiekė Butaritario salą, ir jie visą naktį kreisavo ties įėjimu į lagūną, stebėdami žvejų laužus pakrantėje ir tamsius palmių siluetus dangaus fone. Išaušus jie buvo bekelią signalą,

prašydami locmano; bet, matyt, žvejai naktį pastebėjo škunos žiburius ir spėjo pranešti į uostą, nes prie „Turtingosios nuotakos" jau artinosi valtis. Ji skriejo smarkiai pasvirdama ant šono ir, rodės, jog tuoj pat ims ir apsivers. Priartėjusi prie škunos, ji padarė šaunų posūkį ir sustojo prie pat borto. Į denį pakilo liesas sunykęs žmogus su pižama.

— Labas rytas, kapitone, — pasisveikino jis. — Sprendžiant iš jūsų žiburių pamaniau, kad tai šarvuotis iš Fidži salos. Ką gi, džentelmenai, leiskite jums palinkėti linksmų Kalėdų ir laimingų Naujųjų Metų! — pridūrė jis ir taip pašlijo į šoną, jog vos spėjo susigriebti už bortų, kad nepargriūtų.

— Koks gi jūs locmanas! — sušuko kapitonas Viksas, matuodamas nepažįstamąjį nepalankiu žvilgsniu. — Nepatikėsiu, kad jūs nors vieną laivą kada nors būtumėte įvedęs į lagūną!

— O vis dėlto įvedžiau! — atšovė locmanas. — Aš esu kapitonas Dobsas, štai kas aš toks! Jeigu imu vadovauti laivui, jūs ramiai galite eiti į savo kajutę skustis.

— Viešpatie, pasigailėk! Bet juk jūs visiškai girtas! — pasipiktino Viksas.

— Girtas? — nustebo Dobsas. — Matyt, jūs nedaug ką matėte savo gyvenime, jei mane vadinate girtu. Aš vos tik pradėjau. Jei dabar būtų vakaras, tai nesigincyčiau. Vakarais aš tikrai būnu pilnas kaip statinė, bet dabar nerasite už mane blaivesnio žmogaus visame šiame vandenyne.

— Nieko nebus! — pareiškė Viksas. — Už jokius turtus aš negaliu jums patikėti savo škunos.

— Kaip norite, — atsakė Dobsas. — Galite likti čia ir plūduriuoti nors iki pasaulio pabaigos. Arba pabandykite įvesti savo škuną pats, kaip „Leslės" kapitonas; anas pagailėjo sumokėti man dvidešimt dolerių, o prarado prekių už dvidešimt tūkstančių ir dar škuną pridėjo. Perpjovė dugną

į povandeninį rifą, ir laivas nuskendo per keturias minutes. Dabar jis guli dvidešimties sieksnių gylyje su visu savo kroviniu.

— Su kokiu kroviniu? — susidomėjo Viksas. — Ir kas per laivas buvo ta „Leslė"?

— Škuna, priklausiusi „Kouenui ir Ko" iš Frisko, — paaiškino locmanas. — Čia jos labai laukė. Pas mus pakraunamas barkasas iš Hamburgo, antai matote, jo stiebai, ir dar du laivai laukiami iš Vokietijos, — vienas turi atplaukti už mėnesio, o kitas už trijų. „Koueno ir Ko" agentas ponas Toplesas iš susinervinimo susirgo geltlige. Ir visai suprantama: kopros nėra, o jam reikia jos užpirkti du tūkstančius tonų. Jeigu turite kopros, galite pasinaudoti proga. Toplesas duos gerą kainą ir sumokės grynais. Jis mielai paklos didžiausius pinigus, nes kopra jam būtinai reikalinga. Tai mat kaip atsitinka, kai atsisakoma locmano paslaugų.

— Būkite malonus, palaukite valandėlę, kapitone Dobsai, man reikia pasitarti su savo padėjėju, — tarė kapitonas, ir jo akys sublizgėjo.

— Su malonumu, — atsakė locmanas, — bet jums derėtų pavaišinti mane nors vienu stikleliu nuotaikai pakelti. Reikia būti vaišingesniems, jei nenorite gadinti savo škunos reputacijos.

— Apie tai pasikalbėsime uoste, — atsakė Viksas, nusitempė Kartju į šoną ir sušnibždėjo: — Čia kvepia dideliu pelnu.

— Ką jūs vadinate geru pelnu? — pasidomėjo Kartju.

— Aš negaliu jums pasakyti tikslios sumos, — tiesiog nedrįstu! Mes galime praplaukioti dvidešimt metų, kol pasitaikys antra tokia proga, — atsakė kapitonas. — O kas bus, jei staiga atvyks koks kitas laivas? Visaip gali atsitikti. Vienintelė kliūtis — tas Dobsas. Jis girtas kaip

kiaulė! Vargu, ar galime juo pasitikėti, o mūsų škuna, be to, neapdrausta.

— O jeigu jūs užliptumėte drauge su juo į stiebą, ir tegu jis rodo, kur plaukti? — pasiūlė Kartju. — Jeigu jis per daug nenuklys nuo žemėlapio ir nenudribs į jūrą, gal ir verta surizikuoti.

— Na, rizikos vis tiek neišvengsime, — atsakė kapitonas. — Stokite pats prie vairaračio ir žiūrėkite, įsmeigęs akis. Jeigu išgirsite du skirtingus įsakymus, vykdykite manąjį. Kokas tegu stebi nuo fokstiebio, o du likusiuosius pasiųsime užimti vietų ant groto. Ir įspėkite, kad nežiopsotų.

Jis pasišaukė locmaną ir drauge su juo užsiropštė ant rėjos. Greitai iš ten pasigirdo ilgai laukta komanda. Be ketvirčio devintą Kalėdų rytą „Turtingoji nuotaka" išmetė inkarą Butaritario uoste.

Tokiu būdu, pirmojo reiso sėkmė viršijo visus lūkesčius. Škuna su dviejų tūkstančių svarų vertės kroviniu atvyko kaip tik ten, kur šis krovinys buvo labiausiai reikalingas. Kapitonas Viksas (arba, teisingiau, kapitonas Kerkapas pagal dokumentus) įrodė, kad moka pasinaudoti proga ir išspausti iš jos viską, kas įmanoma. Kitas dvi dienas jis praleido su Toplesu viešbučio verandoje, vesdamas derybas, ir visą tą laiką jo kompanionai stebėjo kovos lauką iš gretimo baro. Į antros dienos pabaigą priešas pagaliau pasidavė. Pavakare Viksas įvirto į „San Susi" (taip vadinosi baras) pajuodusiu veidu ir paraudusiomis akimis, kuriose tačiau blykčiojo pergalės žiburėliai.

— Einam, bičiuliai, — pakvietė jis, ir kai visa draugė pasislėpė palmių giraitėje, tęsė užkimusiu balsu: — Aš paėmiau visus dvidešimt keturis! (Matyt, kapitonas turėjo galvoje savo mėgstamą žaidimą kribedžą.)

— Kaip tai suprasti? — paklausė Tomis.

— Aš pardaviau mūsų krovinį, — atsakė Viksas, — tiesą sakant, pardaviau tik jo dalį, nes mums liko visi mėsos konservai, miltai ir biskvitai. Po velnių, tų atsargų mums užteks dar keturiems mėnesiams! Mums velniškai pasisekė!

— Oho! — šūktelėjo Hemstedas.

— Bet už kiek jūs pardavėte? — vos ištarė Kartju, nejučiomis užsikrėtęs kapitono jaudinimusi.

— Leiskite man papasakoti viską iš eilės, — tarė Viksas, atsisegdamas marškinių apykaklę. — Aš turiu išsikalbėti palaipsniui, nes jei pasakysiu viską iš karto, mane gali trenkti apopleksija! Iš pradžių aš mulkinau jį, meluodamas, kad kopra reikalinga man pačiam, ir, žinoma, jam tas labai nepatiko. Vos tik jis pabandydavo man prieštarauti, aš užsimindavau apie koprą, ir jam tekdavo trauktis. Tik paklausykite, kuo mes baigėme! Tai štai: mums šis reisas, įskaitant du tūkstančius kredito, kainavo iš viso du tūkstančius septynis šimtus su viršum; visa tai jau padengta. Per trisdešimties dienų kelionę mums grįžo pinigai už škuną ir krovinį. Ar jums teko kada nors matyti panašų sandėrį? Ir tai dar ne viskas! Neskaitant šios sumos, mes dar turime pasidalinti tūkstantį tris šimtus svarų gryno pelno. Aš išlupau iš jo keturis tūkstančius! — sušuko Viksas verksmingu balsu.

Keletą akimirkų visi be žado spoksojo į kapitoną, apimti nustebimo ir abejonių. Pirmasis atsigavo Tomis.

— Klausykite, — prabilo jis aiškiu, ryžtingu balsu, — tuoj pat grįžkime į barą. Aš privalau nusigerti!

— Vaikinai, aš negaliu eiti su jumis, — energingai užprotestavo kapitonas. — Aš bijau išgerti bent lašelį. Šiuo momentu nuo vieno stiklo alaus mane tikrai ištiktų smūgis. Pasisekimas pribaigė mane, ir aš vos laikausi ant kojų.

— Tada sušukime kapitonui triskart „valio", — pasiūlė Tomis.

Viksas sustabdė juos virpančia ranka.

— Nereikia, vaikinai, — paprašė jis. — Pasigailėkite Topleso: jeigu aš taip atrodau, tai įsivaizduokite, kokia jo savijauta! Jeigu jis išgirs jūsų šauksmus, ko gero, dar numirs.

Reikia pasakyti, kad Toplesas vyriškai pakėlė savo pralaimėjimą. Už tai nuskendusios „Leslės" jūreiviai nebuvo tokie santūrūs: praeidami pro šalį, jie savo jausmus reikšdavo niūriais žvilgsniais ir grubiais keiksmais. Kartą jie net užkabino kapitoną Viksą; „Turtingosios nuotakos" įgula stojo už savo kapitoną, ir vos neprasidėjo peštynės. Tą kartą viskas laimingai pasibaigė, bet antipatija tarp abiejų įgulų dar labiau sustiprėjo.

Visos šios nemalonios smulkmenos negalėjo nustelbti džiaugsmo, apėmusio kompanionus dėl sėkmingo sandėrio. Penkias dienas škuna suposi lagūnoje, kol Topleso jūreiviai nešė lauk prekes ir krovė balastą. Visi, išskyrus kapitoną ir Tomį, buvo laisvi nuo bet kokių pareigų, ir laikas slinko kaip malonus sapnas. Vakarais iki vėlyvos nakties visi kalbėdavosi, negalėdami atsistebėti savo nepaprasta sėkme, o dienomis bastėsi po salą, tarsi turistai gėrėdamiesi vaizdais.

Pirmąją Naujųjų Metų dieną „Turtingoji nuotaka" antrą kartą pakėlė inkarą ir pasuko San Francisko kryptimi, lydima vis tokio pat palankaus vėjo ir geros sėkmės. Škunos greitis viršijo visas kapitono viltis, o įgulos džiaugsmas padidėjo dar ir dėl to, kad sumažėjo kiekvienam tenkanti darbo dalis, įgulai pasipildžius vienu nauju nariu. Tai buvo „Leslės" bocmanas. Jis susipyko su savo kapitonu, be to, savo visą algą jau buvo spėjęs praleisti Butaritario salos baruose. Sala jam be galo atsibodo, ir, nors jo buvę draugai griežtai atsisakė kelti kojų į „Turtingąją nuotaką", jis pasiūlė kapitonui Viksui savo paslaugas. Bocmanas buvo kilęs iš Airijos, airio ir škoto mišinys, grubus, triukšmingas žmogus, gana sąmojingas ir labai temperamentingas, be to, puikus jūreivis. Tačiau jo nuotaika labai skyrėsi nuo laive viešpatavusios atmosferos.

Tuo nereikėjo stebėtis: vietoj netikėto pelno, tekusio naujųjų jo draugų daliai, jis prarado vietą, maistas „Turtingojoje nuotakoje" jam visai nepatiko, be to, pačios škunos būklė kėlė siaubą. Pirmąją dieną, išplaukus į atvirą jūrą, užsitrenkė vienerios durys, Mekas (kaip čia visi jį vadino) įrėmė pečius, ir durys nulėkė nuo vyrių.

— Dieve! — nustebo jis. — Juk šis laivas visai supuvęs!

— Nieko nepadarysi, taip jau yra, vaikine, — atsakė kapitonas Viksas.

Kitą dieną kapitonas rado naująjį jūreivį denyje, užvertusį galvą į stiebus.

— Nepatariu taip ilgai žiūrėti į šiuos stiebus, — pastebėjo kapitonas, — kad, ko gero, negautumėte per galvą ir neiškristumėte į jūrą.

Mekas sutrikęs atsigręžė į kapitoną.

— Man rodos, anoje vietoje fokstiebis kiaurai perpuvęs; aš jį perlaužčiau, gerai sudavęs kumščiu.

— Galbūt užtektų stuktelėti vien galva, kaip jūs manote? — atsiliepė kapitonas. — Be to, ar verta graužtis dėl daiktų, kurių vis tiek neįmanoma pataisyti?

— Ir koks kipšas mane čia atnešė? — susimąstė Mekas.

— Ką gi, aš niekada neminėjau, kad škuna sveikutėlė, — atsakė kapitonas, — aš tik sakiau, kad ji galėtų pralenkti bet kurį laivą. Be to, nežinia, ar tikrai taip jau viskas ir supuvę, tikiuosi, kad ne. Žinai ką, verčiau mesk lagą, tai pataisys tau nuotaiką.

— Taip, jūs esate kapitonas, kokių reta! — pastebėjo Mekas.

Nuo tos dienos Mekas daugiau nebeužsiminė apie škunos būklę, išskyrus tuos atvejus, kai Tomis ištraukdavo į dienos šviesą savo chereso atsargas.

— Už prekybą! — pakeldavo tostą Mekas.

— Kodėl jūs nuolat ją minite? — paklausė kartą Tomis.

— Mano dėdė vertėsi šiuo bizniu, — atsakė Mekas, ir jo veide pasirodė ironiška šypsena.

Jis dažnai užsimindavo apie savo karštą būdą. „Aš baisus karštakošis", — sakydavo jis su tam tikru pasididžiavimu. Tačiau laivo įgula tik vieną kartą tuo įsitikino. Vieną dieną jis staiga puolė Hemstedą, kumščio smūgiu partiesė jį ant denio, paskui pastatė ant kojų ir antrą kartą smogė jam iš visų jėgų, niekam nespėjus nė piršto pajudinti.

— Stok! — suriaumojo Viksas pašokdamas. — Aš nepakęsiu peštynių laive!

Mekas mandagiai kreipėsi į kapitoną.

— Aš tik norėjau pamokyti jį gero elgesio, — paaiškino jis. — Jis mane pavadino airiu.

— Nejaugi? — tarė Viksas. — Tada visai kas kita! O kas tau užėjo, kvaily? Per silpnas esi, kad užgauliotumei žmogų.

— Aš jo neužgauliojau, — atsikirto Hemstedas, šluostydamasis nuo veido kraują. — Tik pasakiau, kad jis airis.

— Na, gana apie tai! — nutraukė Viksas.

— Bet juk jūs iš tikrųjų airis, ar ne tiesa? — kiek vėliau Kartju paklausė Meką.

— Na ir kas iš to? — atkirto Mekas. — Tai dar nereiškia, kad kiekviena Sidnėjaus žiurkė gali mane taip vadinti! Ir joks kitas gyvas padaras! — pridūrė jis paniuręs. — Štai jūs, pavyzdžiui, esate geltonsnapis dabita, ar ne tiesa? Pabandyčiau aš taip jus pavadinti! „Aš tau parodysiu"! — užriktumėte ir šoktumėte ant manęs.

Sausio dvidešimt aštuntąją, škunai pasiekus 27°20' šiaurės platumos ir 177° vakarų ilgumos, staiga iš vakarų papūtė smarkus vėjas su lietaus gūsiais. Kapitonas, norėdamas pasiekti kuo didesnį greitį, iškėlė visas bures. Tomis budėjo prie vairaračio, ir, kadangi iki pamainos tebuvo likę vos

pusvalandis (buvo pusė aštuntos ryto), kapitonas nutarė jo nekeisti.

Vėjo gūsiai buvo stiprūs, bet perdaug trumpi, kad juos būtų buvę galima pavadinti vėtra. Laivui negrėsė joks pavojus, ir net įtartinieji stiebai nekėlė nerimo. Visa įgula, apsivilkusi lietpalčiais, stumdėsi denyje, laukdama pusryčių. Iš kambuzo kilo dūmelis, laive skaniai kvepėjo verdama kava; visi buvo puikiausiai nusiteikę, nes škuna lėkė tiesiai į rytus devynių mazgų per valandą greičiu. Staiga supuvusi fokstiebio burė plyšo iš karto skersai ir išilgai, tarsi kas nors milžinišku kardu būtų išrėžęs joje kryžių. Jūreiviai puolė prie vantų, stengdamiesi pačiupti vėjo blaškomas bures; šiame sąmyšyje Tomis Hedenas staiga visai neteko galvos. Vėliau daug kartų jis bandė paaiškinti, kaip viskas įvyko, bet visi tie aiškinimai buvo be galo prieštaringi vienas kitam ir mažai panašūs į tiesą. Aišku tik tiek — po akimirkos vėjas bloškė giką nuo vieno borto prie kito, ir, nutraukęs vantus, jis perlaužė grotstiebį maždaug per tris pėdas nuo denio ir nusviedė į jūrą. Papuvęs fokstiebis kokią minutę didvyriškai laikėsi vėjo spaudžiamas, po to triokštelėjo ir taip pat nulėkė į vandenį. Kai vėliau įgula nuvalė denį, iš viso puošnaus takelažo, kurio dėka škuna taip smagiai skriejo bangomis, tebuvo likusios dvi apgailėtinos nuolaužos.

Stiebų netekimas šioje nuošalioje ir tuščioje vandenyno dalyje buvo baisiausia nelaimė, kokia tik gali ištikti laivą. Geriau jau laivas apsiverstų ir nugrimztų tiesiai į dugną, bent greičiau ateitų galas. Kas gali būti baisiau už begalinius mėnesius, kai prie bejėgės medžio skeveldros prikaustyti žmonės veltui žvalgosi į tuščią horizontą, o mirtis kas valandą artinasi negirdimais žingsniais. Vienintelė viltis išsigelbėti — valtys, bet kokia tai nepatikima viltis!

„Turtingoji nuotaka" liko be stiebų ir burių maždaug per tūkstantį mylių nuo artimiausio kranto — Havajų salų. Drąsuolių, pasiryžusių pasiekti ją valtimi, laukė visokios nelaimės, mirties baimė, o gal ir beprotybės tamsa...

Nuliūdusi įgula susirinko pusryčių, bet kapitonas padrąsino juos šypsena.

— Na, vyručiai, — tarė jis, gurkštelėjęs stiprios kavos, — su „Turtingąja nuotaka" baigta, nėra abejonių. Gerai nors tiek, kad mes ją deramai išnaudojome, kol ji šiaip taip laikėsi; ir ji neblogai mums apsimokėjo. Dabar, jeigu panorėsime toliau verstis prekyba, galėsime įsigyti puikų laivuką. Be to, mes turime gerą, stiprų velbotą, ir jūs visi gerai žinote, kam turite būti už jį dėkingi. Reikia išgelbėti šešis žmones ir maišą pinigų; belieka nuspręsti, kur mums plaukti.

— Iki artimiausių Havajų salų, man rodos, bus ne mažiau kaip du tūkstančiai mylių, — pastebėjo Mekas.

— Ne, ne tiek daug, — užginčijo kapitonas, — nors... ne mažiau kaip tūkstantis su viršum.

— Aš sykį kalbėjau su žmogumi, kuris valtimi nuplaukė tūkstantį du šimtus mylių, — to jam užteko. Jis išlipo Markizo salose ir nuo to laiko kojos nebekėlė į jokį laivą. Sako, kad verčiau paleistų sau kulką į kaktą.

— Taip, taip... — atsiliepė Viksas. — Aš girdėjau, kad vieno laivo įgula nuplaukė velbotu iki Havajų salų maždaug iš tos pat vietos, kur mes dabar esame, o gal net ir iš toliau. Sako, jie visai pamišo pamatę žemę. Krantą supo povandeniniai rifai ir tokia baisi bangų mūša, kad jokia valtis negalėjo priplaukti prie sausumos. Čiabuviai šaukė jiems iš savo laivelių, kad kelio nėra, tačiau jie visai nekreipė į tai dėmesio. Jie tematė tik krantą ir nieko daugiau negalvojo. Pasuko tiesiai į rifus ir sudužo; visi prigėrė, tik vienas žmogus išsigelbėjo. Ne, kelionė per vandenyną valtimi — labai rizikingas dalykas, — rimtai užbaigė kapitonas.

Niūrus tonas keistai nesiderino su visada žvalia kapitono nuotaika.

— Atrodo, kapitone, kad jūs turite kažkokį planą, — tarė Kartju. — Dėstykite jį.

— Tas tiesa, — sutiko Viksas. — Pažiūrėkite, čia visur gausu smulkių koralinių salelių, kurios išsimėčiusios lyg šlakeliai žemėlapyje. Aš peržiūrėjau jūrų žinyną ir ten radau, kad viena iš jų — Midvėjaus sala, dar kitaip vadinama Bruksu, — tėra nuo mūsų per keturiasdešimt mylių. Pasirodo, ten yra Ramiojo vandenyno pašto kompanijos stotis, kur laikomos kuro atsargos, — paprastai užbaigė kapitonas.

— Nieko ten nėra, — atkirto Mekas, — aš tarnavau pašto garlaiviuose ir žinau.

— Gerai, imk štai šitą „Vadovą", — atsakė Viksas, — perskaityk, ką rašo Hoitas. Skaityk garsiai, kad ir kiti girdėtų.

Kaip skaitytojui jau žinoma, Hoito pateiktas neteisingas aprašymas skambėjo labai įtikinamai, juo suabejoti buvo sunku. Širdyje atbudo viltis; mintyse jie išvydo jaukią salelę, prieplaukoje anglies sandėlius ir virš balto salos prižiūrėtojo namelio plevėsuojančią Amerikos vėliavą. Ten jie ramiai praleis porą savaičių, kol juos paims koks nors pašto laivas. Laimingai išvengę baisios pražūties, pilnomis pinigų kišenėmis jie smagiai leis laiką, gerdami šampaną ir aptarnaujami paslaugių tarnų būrio. Taip liūdnai prasidėję pusryčiai užsibaigė beveik linksmai, ir visi nedelsdami šoko ruošti velbotą.

Skrysčius audra išplėšė drauge su stiebais, todėl nuleisti velbotą buvo nelengvas darbas. Pirmiausia į jį buvo perkraustytas būtiniausias krovinys, tarp jų ir pinigai, sudėti į metalinę skrynelę, pritvirtintą prie užpakalinės sėdynės. Tai buvo atsargumo priemonė tam atvejui, jei velbotas apsiverstų. Po to jūreiviai nulaužė dalį falšborto, pritvirtino

velbotą prie stiebo likučių ir laimingai jį nuleido ant vandens. Nors nuo patikimo prieglobsčio juos teskyrė keturiasdešimt mylių kelionė, kuriai nereikėjo didelių maisto atsargų, vandens ir valgio jie pasiėmė kiek galėdami daugiau. Amalu ir Mekas, seni jūros vilkai, išsinešė ir savo skryneles, kuriose tilpo visas jų turtas. Dviejose kitose skrynelėse buvo antklodės ir šilti rūbai visai įgulai. Visiems plojant, Hedenas nuleido į velbotą paskutinę dėžę chereso; kapitonas pasiėmė laivo dokumentus, prietaisus ir chronometrą; Hemstedas taip pat nepamiršo savo bandžos ir saujelės įvairiaspalvių Butaritario salos kriauklių.

Trečią valandą dienos jie paliko „Turtingąją nuotaką" ir griebėsi irklų, nes tebepūtė smarkus vakarų vėjas.

— Rodos, mes tave išdarinėjome kaip reikiant! — šiais žodžiais kapitonas atsisveikino su škuna, greitai nykstančia jūros mėlynėje.

Vakarop prapliupo smarkus lietus; įgula pavakarieniavo ir neramiai miegojo, plakama vandens čiurkšlių. Sausio dvidešimt devintosios rytas išaušo rūškanas ir apsiniaukęs; rytmečio prieblandoje vienišas velbotas vandenyno platybėje atrodė kaip muselė, susiliejęs dangus ir vanduo pažadino jūreivių širdyse baimę. Saulei patekėjus, papūtė stiprus ir vienodas pasatas. Jūreiviai iškėlė burę ir apie ketvirtą valandą po pietų prisiartino prie išorinės rifų sienos, juosiančios Midvėjaus salą. Kapitonas stovėjo laivo priekyje, įsitvėręs į stiebą, ir žvelgė į salą pro žiūronus.

— Na, kur ta jūsų stotis? — šūktelėjo Mekas.

— Kažkodėl jos nematau, — atsiliepė kapitonas.

— Ir nepamatysite! — atšovė Mekas. Jo balse nuskambėjo ir pasididžiavimas, kad jo tiesa, ir nusivylimas.

Greitai niekam nebeliko abejonių: lagūnoje nebuvo nei švyturių, nei signalinių žibintų, nei anglies sandėlių, nei salos prižiūrėtojo namelio.

Mažojo velboto įgula perkirto lagūną ir išlipo nedidelėje nykioje salelėje, kur nesimatė jokių žmogaus pėdsakų, vien tik vandens išmestos į krantą paskendusių laivų nuolaužos. Vienintelis garsas, trikdęs salos tylą, buvo monotoniška bangų mūša. Jūros paukščiai, kurie čia suko savo lizdus, tuo metų laiku laisvai skraidė virš vandenyno; tik plunksnos ir kiaušinių lukštai rodė, kad tam tikru laikotarpiu sala tapdavo jų namais. Ir dėl šios nykios negyvenamos salos jie visą parą prakaitavo, palinkę ant irklų, kas valanda toldami nuo vienintelės tikros galimybės išsigelbėti! Škuna, nors maža ir bejėgė, vis dėlto buvo žmogaus rankų kūrinys, kažkokia namų dalelė, tuo tarpu jie iškeitė ją į laukinę bevaisę salą, kur jų tikriausiai laukė lėta bado mirtis. Iki vėlyvo vakaro jie nejudėdami tysojo smėlyje, nesikalbėdami, užmiršę valgį, — prakeikta knyga melagingais savo nurodymais išplėšė juos iš gyvenimo. Po pirmosios katastrofos visi buvo taip gerai nusiteikę, kad jos kaltininkas, Hemstedas, neišgirdo nė vieno priekaišto. Antrąjį smūgį buvo sunkiau pakelti, ir daug niūrių, įsiutusių žvilgsnių krypo į kapitono pusę.

Ir vis dėlto tas pats kapitonas juos pažadino iš apatijos. Nenoromis paklusdami jo komandai, vyrai ištraukė velbotą ant kranto; po to visas būrelis užkopė į salos viršūnę, iš kur matėsi visas horizontas. Rytuose jau juodavo nakties sutemos, o vakarinėje dangaus pusėje raudonavo paskutiniai saulėlydžio atspindžiai. Čia jie įsirengė stovyklą, iš irklų, burių ir stiebo liekanų pasistatė palapinę. Amalu, nelaukdamas įsakymo, iš įpratimo griebėsi savo darbo: jis užkūrė laužą ir ėmė virti vakarienę. Naktis atėjo besikuičiant apie laužą, virš galvų suspindo žvaigždės ir sidabrinis jauno mėnulio pjautuvas. Aplinkui alsavo mieguista jūra, laužo liepsnos atspindžiai mirgėjo žmonių veiduose. Tomis ištraukė savo chereso atsargas,

ir stiklelis keliavo iš rankų į rankas, bet pokalbis nesimezgė.

— Vadinasi, mums vis tiek teks kapstytis iki Havajų, — staiga prabilo Mekas.

— Man jau gana, — atsiliepė Tomis. — Geriau jau pasilikime čia.

— Žinote, ką aš jums pasakysiu, — tarė Mekas, — kai tarnavau pašto laive, mes vieną kartą buvome užsukę į šią salą. Ji yra pakeliui, plaukiant iš Kinijos į Honolulu.

— Nejaugi tai tiesa? — sušuko Kartju. — Tada klausimas išspręstas. Liekame čia ir deginame laužus, kol mus pastebės. Kuro mums užteks, nuolaužų čia pakanka.

— Šioje prakeiktoje saloje nieko daugiau ir nėra, kaip tik nuolaužos, — atsiliepė airis.

— Bet reikės sukurti ugnį kaip reikiant, — pasakė Hemstedas. — Tokio laužo, kaip šis, iš toliau niekas nė nepastebės.

— Argi? — nesutiko Kartju. — Tik apsidairykite aplink.

Jie apsižvalgė ir nuščiuvo: juos supo nakties tamsa ir nuoga, spindinti jūros begalybė; virš galvų šaltai mirkčiojo žvaigždės. Žmones apėmė baisus vienišumo jausmas, ir jiems pasirodė, kad jų laužas nuo šio kalno viršūnės turi būti matomas nuo Kinijos iki Kalifornijos.

— Kaip baisu! — sušnibždėjo Hemstedas.

— Baisu! — šūktelėjo Mekas ir staiga nutilo.

— Vis tiek geriau, negu plaukimas velbotu, — tarė Hedenas. — Man bloga darosi, jį prisiminus.

— O aš negaliu ramiai pagalvoti apie pinigus! — sušuko kapitonas. — Tik pamanykite, kokį turtą mes turime — keturis tūkstančius dolerių, — ir įsigijome jį be didelio vargo! Dabar mums iš jo tiek naudos, kaip iš pernykščio sniego!

— Žinote ką? — prabilo Tomis. — Aš patarčiau nepalikti jų velbote, — man nepatinka, kad jie taip toli nuo mūsų.

— Įdomu, kas juos gali paimti? — piktai nusikvatojo Mekas.

Bet likusieji buvo kitokios nuomonės. Negaišdami jie nusileido prie velboto ir greitai grįžo, nešdami brangiąją skrynelę, pakišę po ja du irklus. Jie padėjo ją prie pat laužo.

— Štai ji, mano gražuolė! — sušuko Viksas, meilingai pakreipęs galvą į šoną. — Ji šildo geriau už didžiausią laužą. Pažiūrėkite! Štai čia mes turime du tūkstančius svarų banknotais, kurie ne taip džiugina akį, bet už tai likusieji — keturiasdešimt svarų gryno aukso ir penkis kartus tiek sidabro! Man rodos, to pakanka, kad greitai pas mus atplauktų visas laivynas! Gal manote, kad visas šis auksas nepaveiks laivų kompasų? Arba sargybinis jo neužuos?

Mekas, kuriam nepriklausė nei skrynelėje saugomi banknotai, nei auksas, nei sidabras, nekantriai išklausė šios tirados ir prapliupo karčiu, piktu juoku.

— Palaukite, nesidžiaukite! — grubiai pasakė jis. — Dar spėsite tuos banknotus sukūrenti, kol jus pastebės koks nors laivas!

Su šiais žodžiais jis pasitraukė nuo laužo ir nusigręžęs ėmė stebėti vandenyną. Linksmumo kibirkštėlė, įžiebta sotaus maisto ir padrąsinančių kapitono žodžių, tuoj pat užgeso. Vėl įsigalėjo slogi tyla. Hemstedas, kaip visada vakarais, užgavo bandžos stygas ir ėmė tyliai niūniuoti. Jo repertuaras nebuvo įvairus: „Tėviške, mieloji tėviške" vėl nuskambėjo prie laužo. Bet nespėjo pirmasis posmas apmirti jo lūpose, kai staiga instrumentas buvo išplėštas iš jo rankų ir nusviestas į ugnį. Hemstedas aiktelėjo ir apsigręžęs pamatė pykčio iškreiptą Meko veidą.

— Šito jau per daug! — sušuko kapitonas, pašokdamas ant kojų.

— Aš juk jus įspėjau, kad esu karštakošis, — pasakė Mekas atsiprašomu tonu, kuris visai nesiderino su jo cha-

rakteriu. — Kodėl jis į tai visai neatsižvelgia? Mums jau ir taip nelengva...

Ir visa įgula didžiai nustebo, kai šis stambus vyriškis nebesusivaldė ir ėmė kūkčioti.

— Aš pats savimi bjauriuosi, — tarė jis pro ašaras, iš susijaudinimo kalbėdamas su labai ryškia airiška tarsena. — Atsiprašau už tą pasikarščiavimą, o ypatingai tavęs, Hemstedai. Štai mano ranka, jei panorėsi ją paspausti.

Po šios audringos ir sentimentalios scenos visi pasijuto labai nemaloniai. Tiesa, visi buvo patenkinti, kad nutilo ta širdį draskanti daina, o Meko atsiprašymas pakėlė jį draugų akyse, bet nesantaikos akordas skaudžiai nuskambėjo kiekvieno sieloje. Šis trumpalaikis pykčio protrūkis akivaizdžiai privertė visus pagalvoti, kas jų laukia ateityje šioje laukinėje, negyvenamoje saloje.

Vyrai susitarė paeiliui budėti prie laužo, kad nepražiopsotų pro šalį plaukiančio laivo; Tomis, kuriam blykstelėjo kažkokia mintis, pasisiūlė budėti pirmas. Jo draugai sulindo į palapinę ir greitai nugrimzdo į gilų miegą, kuris visur ir visada aplanko žmones, tramdydamas jų nerimą ir trumpindamas lėtai slenkantį laiką. Kai tik visi sumigo ir penkių stiprių vyrų knarkimas ėmė pritarti bangų ūžesiui, Tomis tylomis pasišalino iš savo posto, nešdamas paslapčiomis dėžę chereso butelių. Radęs tinkamą vietą, jis nuskandino ją sieksnio gylyje. Tačiau pavojingam Meko elgesio nepastovumui ne cheresas turėjo įtakos; tiesiog jo charakteris buvo labai savotiškas, ir niekas negalėjo iš anksto pasakyti, gerą ar blogą žingsnį žengs šis airis.

Apie antrą valandą nakties iš giedro, žvaigždėto dangaus prapliupo liūtis, — ben užsimiegojęs sargybinis nepastebėjo danguje nė vieno debesėlio. Lietus lijo be sustojimo ištisas tris dienas. Salelė permirko kaip kempinė, jos gyventojai — taip pat; per pilką lietaus uždangą horizontas pasislėpė,

buvo sunku įžiūrėti net salą juosiančius rifus. Vandens srovės užgesino laužą; veltui išbraukę dvi dėžutes degtukų, jie nutarė nebedegti laužo ir palaukti geresnio oro. Vargšai tremtiniai tenkinosi šaltais konservais ir pasenusia duona. Vasario antrąją auštant vėjas išgainiojo debesis; nušvito karšta saulė, ir greitai saujelė permirkusių žmonių jau sėdėjo prie laužo ir godžiai gėrė karštą kavą. Po to ėmė slinkti dienos, visiškai panašios viena į kitą. Be pertraukos liepsnojo laužas, — juo privalėjo rūpintis budintis, o likusieji padėdavo jam paeiliui po porą valandų per dieną. Du kartus per dieną visi maudėsi lagūnoje — tai buvo vienintelis ir didžiausias malonumas. Dažnai jie žuvaudavo lagūnoje ir pagaudavo nemažai žuvies. Visą likusį laiką jie voliojosi smėlyje, klaidžiojo po salą, pasakojo įvairiausias istorijas ir ginčijosi.

Pirmomis dienomis jie stengėsi įspėti pašto laivų grafiką, bet greitai šis užsiėmimas visiems ėmė veikti nervus. Geriau apie tai negalvoti. Visa įgula nutarė atsisakyti rizikingos kelionės velbotu ir laukti saloje išsigelbėjimo arba lėtos bado mirties, tačiau nė vienas iš nukentėjusiųjų nedrįso net pats sau apie tai pagalvoti, o tuo labiau vengė išsakyti savo mintis draugams. Tuo tarpu nebylus siaubas kaip replėmis gniaužė jiems širdis; kiekvieną laisvą valandą, kiekvieną tylos minutę jis lyg kirminas graužė žmones ir kreipdavo jų akis į horizontą. Tokiais momentais, norėdami išsiblaškyti, jie bandydavo užmegzti pokalbį apie panašius dalykus. Ir apie ką daugiau jie galėjo kalbėti šioje nykioje saloje, jei ne apie savo turtą?

Skrynelė su pinigais buvo vienintelis nuobodaus gyvenimo saloje paįvairinimas. Joje saugomi banknotai ir auksas traukė visų mintis kaip magnetas. Be to, dar reikėjo išspręsti svarbų klausimą, kokia dalis tų pinigų priklausė kiekvienam iš jų, o tai buvo geriausias būdas paįvairinti vienodai slenkantį laiką. Du tūkstančius svarų reikėjo grąžinti

Sidnėjaus firmai; kiti du tūkstančiai buvo grynas pelnas, kurį reikėjo atitinkamai paskirstyti šešiems žmonėms. Kompanionai susitarė, kad šitie pinigai turi būti padalinti pagal įdėtą kapitalą, priskaitant kiekvienam priklausančią algą. Kiekvienas svaras, paleistas į apyvartą, skaitėsi „pajumi". Tokiu būdu, Tomiui priklausė penki šimtai dešimt pajų, Kartju — šimtas septyniasdešimt, Viksui — šimtas keturiasdešimt, Hemstedui ir Amalu — po dešimt. Iš viso susidarė aštuoni šimtai keturiasdešimt pajų. Beliko apskaičiuoti vieno pajaus vertę. Ilgą laiką niekas neįstengė nutraukti Tomio Hedeno apskaičiavimų srauto, kuriuose iš viso nebuvo jokio tikslumo. Po to visi įniko skaičiuoti, kiekvienas įveldamas savo klaidų; po ilgų ginčų, nuvargę nuo begalybės skaičių, visi vienu balsu priėjo išvadą, kad pajaus vertė yra du svarai septyni šilingai ir septyni su puse penso. Skaičiavimas aiškiai buvo netikslus, nes, taip įvertinus pajų, bendra suma susidarė ne du tūkstančiai svarų, o tūkstantis devyni šimtai devyniasdešimt šeši svarai šeši šilingai. Tokiu būdu liko nepadalinti trys svarai ir keturiolika šilingų. Tiksliau apskaičiuoti jie nebeįstengė ir nutarė pasitenkinti gautais skaičiais.

Viksas įdėjo į biznį šimtą svarų, be to, jam priklausė alga už du mėnesius, taigi jo daliai teko trys šimtai trisdešimt trys svarai trys šilingai ir šeši su trimis ketvirtadaliais penso. Kartju, įdėjusiam šimtą penkiasdešimt svarų, teko keturi šimtai vieno svaro aštuoniolikos šilingų ir šešių su puse penso vertės laimikis; Tomio penki šimtai svarų išaugo į tūkstančio dviejų šimtų trylikos svarų dvylikos šilingų ir devynių su trim ketvirčiais penso sumą. Amalu ir Hemstedas, kuriems priklausė tik algos, kiekvienas gavo po dvidešimt du svarus šešiolika šilingų ir pusę penso.

Po ilgų kalbų jiems kilo nenugalimas noras atidaryti skrynelę; aukso spindesys pavergė juos. Kiekvienas panoro,

jog jo dalis būtų tuoj pat atskirta, kad jis galėtų savo rankomis žarstyti jam priklausančias monetas, čiupinėti jas ir prireikus ginti nuo užpuoliko. Bet, pradėjus dalybas, paaiškėjo, kad jie beveik neturi smulkių pinigų. Pagaliau buvo nuspręsta padalinti tik svarus, o šilingus ir pensus laikyti bendroje kasoje. Kartu su nepadalintais trimis svarais keturiolika šilingų, kasoje susidarė septynių svarų vieno šilingo suma.

— Aš siūlau padaryti taip, — pasiūlė Viksas, — Kartju, Tomis ir aš pasiimsime po vieną svarą, Hemstedas su Amalu teima po du, o iš likusio šilingo sulošime „raštą erelį"!

— Neverta, — atsakė Kartju, — mudviem su Tomiu ir taip jau kišenės plyšta nuo pinigų. Geriau mes paimsime po pusę svaro, o likusius pasidalinkite jūs trys.

— Ką čia taip ilgai dalintis? — įsikišo Mekas. — Aš turiu kortas. Geriau suloškime kribedžio partiją iš to likučio.

Žmonėms, leipstantiems iš nuobodulio, toks pasiūlymas labai patiko. Mekui, kaip kortų savininkui, buvo leista taip pat dalyvauti lošime. Po penkių kribedžo partijų visa suma atiteko Mekui. Tik tada lošėjai pastebėjo, kad seniai praėjęs pietų metas ir artinasi naktis. Paskubomis papietavę, vyrai vėl puolė prie kortų. Taip lošimas, prasidėjęs vasario devintąją, tęsėsi iki dešimtos dienos vakaro. Per tą laiką jie temiegojo porą valandų ir beveik nevalgė. Vienu metu Tomis kažkur ilgam išnyko, ir paskui atsirado visas peršlapęs, nešinas chereso dėže.

Atėjo naktis, lošėjai pasislinko arčiau laužo. Buvo maždaug antra valanda; lošėjai visi nuščiuvę laukė Tomio ėjimo, kuris delsė, neapsispręsdamas, kokią kortą mesti. Kartju pasinaudojo atokvėpio valandėle ir apsižvalgė. Jis porą minučių grožėjosi mėnesienoje spindinčia jūra, paskui, atsisukęs į laužą, pamatė žarstomo aukso blizgesį ir savo bičiulių azarto apimtus veidus. Kartju širdį taip pat gniaužė

pažįstamas jaudulys: ausyse jam skambėjo muzika, mėnesienoje mirguliuojantis vandens paviršius priminė kitą jūrą, ir lempomis apšviestas kazino pastatas suspindo jo vaizduotėje. „Dieve mano! Nejaugi mane vėl apniko ta baisi aistra?" — išsigandęs pagalvojo Kartju. Jis apžvelgė iš smėlio sukastą lošimo stalą. Stambias sumas išlošė tik juodu su Meku; žibėjo auksinių ir sidabrinių monetų krūvelės; Amalu ir Hemstedas taip pat šiek tiek laimėjo, už tai Tomis neteko didesnės savo kapitalo dalies, o kapitonui tebuvo likę ne daugiau kaip penkiasdešimt svarų.

— Gal baikime? — pasiūlė Kartju.

— Duokite jam stiklą Boklio, — šūktelėjo kažkuris.

Buvo ištuštintas dar vienas butelis chereso, ir žaidimas įnirtingai tęsėsi. Norisui per daug sekėsi, kad būtų galėjęs atsakyti lošimo arba dar kartą pasiūlyti jį nutraukti. Jis pabandė tyčia pralošti, bet, priešingai, laimėjo dar daugiau. Išaušus vasario vienuoliktajai, Norisas pajuto, kad daugiau taip tęsti nebegali. Atėjo eilė jam laikyti banką. Ėjo stambios sumos, ir kapitonas pastatė savo paskutinius dvylika svarų ir porą dolerių. Kartju žvilgtelėjo į savo kortas ir pamatė, kad jam laimėjimas užtikrintas.

— Žinote ką, vyručiai, — staiga tarė jis, — šis lošimas geruoju nesibaigs, man jau gana! — Su šiais žodžiais jis atvertė savo kortas, po to drykstelėjo jas per pusę ir pakilo nuo žemės. Visa kompanija apstulbusi spoksojo į jį. Bet čia Mekas mandagiai jam pritarė:

— Iš tiesų, laikas baigti, — sutiko jis. — Juk mes tik pajuokavome, vyručiai. Štai mano laimikis! Aš grąžinu jį atgal! — Ir jis išbėrė visus pinigus į šalia stovinčią skrynelę.

Kartju žengė prie jo ir karštai paspaudė jam ranką.

— Aš niekada to nepamiršiu, — pasakė jis.

— O ką jūs darysite su havajiečiu ir Hemstedu? — pasiteiravo Mekas pusbalsiu. — Juk jie taip pat išlošė.

— Tikrai! — garsiai atsakė Kartju. — Amalu ir Hemstedai, suskaitykite, kiek išlošėte, mudu su Tomiu sumokėsime iš savo dalies.

Visi su tuo sutiko. Amalu ir Hemstedas džiaugėsi, gavę savo laimikį, nesvarbu, iš kieno kišenės, o Tomis, kuris šiaip būtų pralošęs penkis šimtus svarų, taip pat buvo patenkintas pasiūlytu kompromisu.

— O kaipgi Mekas? Argi jis nieko negaus? — paklausė Hemstedas.

— Žinai ką, vyruk! — atkirto Mekas. — Tikiu, kad tu taip sakai iš geros širdies, bet verčiau užsičiauptumei, nes aš ne toks žmogus. Jeigu manyčiau, kad tuos pinigus išlošiau teisėtai, tai jokia jėga neįstengtų jų iš manęs atimti. Bet mes lošėme juokais, — bent aš taip galvojau, o dovanų kaip gyvas iš nieko neimsiu. Įsidėk tą gerai sau į galvą.

— Mekai, jūs esate kilnus žmogus, — pasakė Kartju, padėdamas airiui sukrauti pinigus į skrynelę.

— Ką jūs išsigalvojate, pone, aš tiesiog prasigėręs jūreivis, — atsakė Mekas.

Visą šį laiką kapitonas sėdėjo smėlyje, užsidengęs veidą rankomis; pagaliau jis pakilo svirduliuodamas tarsi girtuoklis po lėbavimų nakties. Staiga jo veidas pasikeitė, ir jis riktelėjo per visą salą:

— Burė!

Visi atsisuko į jo šauksmą. Nutviekstas ryškių auštančio ryto spindulių, tiesiai prie Midvėjaus salos artinosi brigas „Skrajojantis debesis" iš Hulio.

Dvidešimt ketvirtas skyrius

SUNKIOS SĄLYGOS

Brigas, kurį pamatė „Turtingosios nuotakos" įgula, buvo paprastas krovinių laivas, vežiojęs prekes iš vieno uosto į kitą pagal atskirus užsakymus. Prieš dvejus metus jis išplaukė iš Londono, aplenkė Gerosios Vilties iškyšulį, pabuvojo prie Indijos krantų ir Malajų salyno. Šiuo metu jis plaukė į San Franciską, tikėdamasis grįžti pro Horno iškyšulį.

Laivo kapitonas Džeikobas Trentas prieš penkerius metus buvo išėjęs į atsargą ir gyveno mažoje trobelėje, versdamasis iš kopūstų auginimo ir iš lupikiškų palūkanų. Nusigyvenusiems jūreiviams jis duodavo skolon cukrų ir audeklus, o šeštadieniais barškėdavo savo bričkele nuo vieno skolininko iki kito, spausdamas iš jų paskutinius skatikus. Tokia veikla labai tiko šiam žmogeliui su žiurkės siela, bet kartą, pralaimėjęs stambią bylą, jis nutarė mesti tokį rizikingą pasipelnymo būdą. Teisėjas, tyrinėjęs bylą uoliau, negu buvo galima tikėtis, išaiškino kai kuriuos ne visai švarius Trento darbelius. Tą pat savaitę kapitonas likvidavo savo biznį, pardavė namą ir bričkelę su arkliu ir vėl leidosi į jūrą. Taip jis tapo „Skrajojančio debesies" kapitonu, tuo labai nudžiugindamas savo samdytojus. Bet seni geri laikai jam neišdilo iš atminties. Jis dažnai sakydavo, kad dabar nors ir tarnaująs paprastu jūreiviu, kažkada jis buvęs žymus finansininkas.

Jo vyresnysis padėjėjas Elijas Godedalas buvo tvirtas aukštas vikingas, labai pareigingas, sentimentalus ir didelis muzikos mėgėjas. Jis nuolatos niūniuodavo liūdnas švediškas melodijas. Šis žmogus kažkada nepagailėjo devynių dolerių, kad tik išgirstų garsiąją dainininkę Pati, pabėgo iš laivo ir atsisakė dviejų mėnesių algos, norėdamas pasiklausyti

Nilsono. Bet kuriuo momentu jis buvo pasiryžęs nueiti pėsčias dešimt mylių pasiklausyti gero koncerto arba pažiūrėti naujos pjesės. Laive jis saugojo tris brangenybes: kanarėlę, koncertiną ir pilną rinkinį Šekspyro raštų. Kaip ir visi skandinavai, jis buvo labai draugiškas ir visur susirasdavo bičiulių. Tai buvo drąsus, bebaimis žmogus, neturtingas kaip bažnyčios pelė ir be jokių ateities perspektyvų.

Antrasis padėjėjas buvo Holdorsenas, kuris paprastai pietaudavo kartu su visa įgula.

Iš likusių įgulos narių skyrėsi Braunas, kilęs nuo Klaido. Tai buvo mažas, tamsiaplaukis, smulkaus sudėjimo jūreivis, nepaprastai tylaus ir švelnaus būdo. Jis bastėsi po svetimus miestus ir jūras, visiškai sugniuždytas vienos ydos. „Gėrimas — mano nelaimė, pone, — nedrąsiai prisipažino jis Kartju vieno jų pokalbio metu, — man tikrai turėtų būti gėda, nes mano tėvai tokie padorūs žmonės!" Laiškas, kuris, jei skaitytojas prisimena, taip sujaudino Neirsą, buvo adresuotas tam pačiam Braunui.

Štai kokia įgula plaukė laivu, kurio pasirodymas taip nudžiugino salos tremtinius. Nemigos ir lošimo aistros nukamuoti žmonės neišlaikė naujo sukrėtimo ir iš džiaugsmo visai neteko savitvardos. Drebančiomis rankomis, degančiomis akimis, juokdamiesi ir klegėdami kaip vaikai, jie paskubomis rinkosi daiktus. Kažkuris pradėjo švilpauti linksmą maršą, ir visi sutartinai pagavo melodiją. Bet Viksas truputį atšaldė jų entuziazmą.

— Vyručiai, ramiau! — įspėjo jis. — Mes įžengsime į laivą, apie kurį nieko nežinome; atminkite, kad mes turime daug aukso, ir to nenuslėpsime, nes skrynelė per daug sunki. O jeigu čia kokie piratai? Mano patarimas toks — patikrinkime savo pistoletus.

Visa įgula, išskyrus Hemstedą, turėjo ginklus. Jie paskubomis užtaisė juos ir įsidėjo į kišenes. Greitai daiktai buvo

surinkti. Negaišdami laiko, jie įstūmė velbotą į vandenį ir nuplaukė pasitikti brigo, kuris buvo prie įplaukimo į lagūną.

Pūtė smarkus vėjas, ir jūra už rifų smarkiai bangavo. Vandens purslai tiško irkluotojams į veidus. Jie išvydo anglišką vėliavą, plevėsuojančią ant brigo, ir įgulą, susigrūdusią prie borto. Pro kambuzo duris žvelgė kinas virėjas, o kapitonas su tropiniu šalmu ant galvos ir binokliu rankoje stovėjo ant juto. Su kiekvienu irklų mostelėjimu nukentėjusieji artinosi į saugų prieglobstį, į savo pirmykštį gyvenimą, ir iš džiaugsmo jiems svaigo galvos. Viksas pirmasis nutvėrė galą išmestos virvės ir, daugybės draugiškų rankų padedamas, persirito per bortą.

— Jūs kapitonas, pone, jei neklystu? — kreipėsi jis į padžiūvusį senyvą žmogų su tropiniu šalmu.

— Kapitonas Trentas, pone, — atsakė šis

— O aš esu kapitonas Kerkapas. Štai mano įgula. Mūsų škuna, „Turtingoji nuotaka" iš Sidnėjaus, sausio dvidešimt aštuntąją atviroje jūroje pateko į audrą ir prarado visus stiebus.

— Dabar jums nebėra ko bijoti, — atsakė Trentas. — Jūsų laimė, kad pamačiau signalą. Nė pats nežinojau, kad taip arti ta bjauri sala, juk čia kažkur yra stiprios povandeninės srovės. Kai šį rytą pakilau į denį, pamaniau, kad už horizonto dega laivas.

Velbote buvo susitarta, kad Viksas pirmas įlips į brigą, o kiti pasiliks laivelyje saugoti brangiosios skrynelės. Dabar šeimininkai jiems nuleido lyną, prie kurio jie pririšo savo krovinį, ir davė ženklą kelti. Netikėtai skrynelė pasirodė labai sunki, ir vienas jūreivis neįstengė jos įtraukti; du kiti puolė jam padėti. Tatai atkreipė Trento dėmesį.

— Sustabdyti kėlimą! — šaižiai šūktelėjo jis ir kreipėsi į Viksą: — Kas ten? Neprisimenu, kad būčiau kada matęs tokią sunkią skrynią.

— Ten pinigai, — atsakė Viksas.

— Kas? — sušuko Trentas.

— Pinigai, auksinės monetos, kurias mums pavyko išgelbėti iš savo škunos, — paaiškino Viksas.

Trentas įdėmiai pažvelgė į jį, paskui atsisuko į savo padėjėją:

— Pone Godedalai, nuleiskite tą skrynią atgal, — sukomandavo jis, — kol kas nekelkite velboto į brigą, o tik pritvirtinkite jį.

— Klausau, pone, — atsiliepė Godedalas.

— Kas atsitiko? — susirūpino Viksas.

— Nieko ypatingo, — atsakė Trentas, — bet jūs privalote man pritarti, kad ne kasdien sutiksi viduryje vandenyno valtį, vežančią pusę tonos aukso ir iki dantų ginkluotą įgulą, — pridūrė jis, rodydamas į išsipūtusią Vikso kišenę. — Jūsų velbotas niekur nedings, kol nusileisite su manimi į kajutę ir viską man paaiškinsite.

— Tik tiek? — paklausė Viksas. — Mano žurnalas ir dokumentai tvarkingi, nieko įtartino ten nerasite, — ir, šūktelėjęs savo draugams, kad jie kantriai lauktų, Viksas nusekė paskui kapitoną Trentą.

— Čionai, kapitone Kerkapai, — pakvietė Trentas. — Neužsigaukite dėl per didelio mano atsargumo, įžeisti jūsų aš nenorėjau. Noriu tik įsitikinti, kad jūs tikrai esate tas, kas sakotės esąs. Tai mano pareiga, pone, ir jūs pats taip pasielgtumėte, manimi dėtas. Aš ne visada buvau kapitonas — kažkada buvau finansininkas, o šis darbas išmoko žmogų atsargumo.

Sausu, oficialiu gestu kapitonas Trentas pastatė ant stalo butelį džino; jie išgėrė į vienas kito sveikatą. Po to Viksas išsitraukė dokumentus ir papasakojo visą istoriją apie Toplesą ir paskendusią koprą. Trentas klausėsi susidomėjęs, ir jo akyse suspindo pritarimo ugnelės. Visos jo abejonės

išsisklaidė. Viksui baigus, Trentas giliai susimąstė ir ilgai taip sėdėjo, barškindamas pirštais į stalą.

— Kas dar neaišku? — pagaliau paklausė Viksas.

— Ar ši lagūna tinka nuleisti inkarui? — staiga paklausė Trentas, tarsi Viksas savo klausimu būtų jame palietęs kažkokią slaptą spyruoklę.

— Puikiausiai, — atsakė Viksas. — Tiesa, yra pora seklumų, bet jos nepavojingos.

— Aš galvojau įplaukti į ją, — pasakė Trentas. — Honkonge man įrengė naują takelažą, dabar reiktų jį įveržti, kitaip bijau dėl stiebų. Mes susitvarkytume per vieną dieną. Tikiuosi, kad jūs mums taip pat padėsite?

— Ką ir bekalbėti, — atsiliepė Viksas.

— Vadinasi, nuspręsta, — užbaigė Trentas. — Sugaišę valandas, sutaupysime dienas.

Jie sugrįžo į denį. Viksas pranešė savo įgulai apie kapitono Trento sumanymą. Brigas iškėlė forbramselį ir grakščiai įplaukė į lagūną, tempdamas buksyru velbotą. Netrukus jis jau stovėjo nuleidęs inkarą prie pat Midl Brukso salos. „Turtingosios nuotakos" įgula užlipo į brigo denį ir buvo pavaišinta skaniais pusryčiais. Po to jie persinešė savo daiktus iš velboto ir sukrovė juos škafute. Tada jūreiviai griebėsi darbo — tvirtinti takelažą. Darbas užtruko visą dieną, ir abi įgulos nėrėsi iš kailio, lenktyniaudamos tarpusavyje. Pietavo denyje. Karininkai valgė užpakalinėje denio dalyje, o jūreiviai — priekinėje. Trentas, atrodė, buvo puikiausiai nusiteikęs; jis paliepė išduoti visiems jūreiviams po porciją grogo, o karininkus pavaišino vynu. Pietų metu jis supažindino svečius su savo finansine veikla Kardife. Trentas keturiasdešimt metų išplaukiojo jūromis, penkis kartus gelbėjosi iš sudužusio laivo, sykį devynis mėnesius praleido kažkokio malajiečių radžos nelaisvėje, ne kartą dalyvavo susirėmimuose su pakrančių piratais, bet vienintelis dalykas,

kurį jis nuolat minėjo ir kuriuo didžiavosi bei stengėsi sudominti savo klausytojus, buvo lupikautojo karjera pajūrio miestelio lūšnose.

Popietė buvo labai sunki „Turtingosios nuotakos" įgulai. Išvarginti nemigos ir jaudinimosi, jie paskutines valandas dirbo tik įtemptų nervų dėka. Kai pagaliau Trentas pripažino, kad takelažas sutvarkytas, jie nekantriai ėmė laukti komandos išplaukti į jūrą. Bet Trentas neskubėjo. Jis vaikštinėjo po denį, paskendęs savo mintyse, ir pagaliau pasivadino Viksą.

— Jūs su savo bičiuliais esate lyg kokia prekybinė kompanija, ar ne, kapitone Kerkapai? — pasiteiravo jis.

— Taip, mūsų įgulos nariai turi savo pajus, — atsakė šis.

— Tuomet leiskite man visus jus pakviesti į savo kajutę išgerti arbatos, — pasiūlė Trentas.

Viksas nustebo, bet nieko nepasakė. Po kelių minučių visi šeši „Turtingosios nuotakos" jūreiviai su Trentu ir Godedalu sėdėjo prie padengto stalo su arbata, uogiene, paskrudinta duona, sardinėmis ir konservuotais liežuviais. Vaišės buvo ne kažin kokios, neabejoju, kad Neirsas būtų kandžiai atsiliepęs apie jas, bet išbadėjusiai „Turtingosios nuotakos" įgulai atrodė didžiausi skanėstai. Godedalas vaišino ir triūsė tarsi rūpestinga šeimininkė, vėliau jie prisiminė (tada neatkreipė į tai dėmesio), kad Trentas visą laiką sėdėjo, paskendęs savo mintyse. Atrodė, kad tarpais jis visai užmiršdavo savo svečius. Tada pašaukė kiną virėją ir liepė viską nuimti nuo stalo. Kai virėjas viską sutvarkė ir pasišalino, Trentas prabilo:

— Taigi, džentelmenai, kiek aš suprantu, jūsų įgula sudaro prekybinę kompaniją. Dėl to aš jus visus ir pasikviečiau. Norėčiau išsiaiškinti vieną klausimą. Jūs susipažinote su mano brigu, matėte, kad laivas puikus ir maistas pirmarūšis — net jūreiviams.

Pasigirdo pritarimo garsai, ir vėl visi nuščiuvo, apimti smalsumo, kas seks po tokios įžangos.

— Taigi, — tęsė Trentas, voliodamas duonos rutuliukus ir įsmeigęs atkaklų žvilgsnį į stalą, — aš mielu noru nugabensiu jus į San Franciską; jūreiviai turi ištiesti vienas kitam pagalbos ranką, tai mano šūkis. Bet taip jau yra šiame pasaulyje, kad, norėdami to daikto ar kito, turime už jį mokėti. — Čia Trentas nusijuokė trumpu, sausu juoku. — Aš nenoriu dėl savo gailestingumo patirti nuostolių.

— Mes visai neketiname daryti jums nuostolių, kapitone, — įsiterpė Viksas.

— Mes pasiruošę sumokėti, kiek reikės, — pridūrė Kartju.

Čia Godedalas, sėdėjęs šalia, bakstelėjo jam alkūne, ir abu kapitonų padėjėjai apsikeitė reikšmingais žvilgsniais. Tuo trumpu žvilgsniu Godedalas be žodžių nusakė Trento charakterį.

— „Kiek reikės"... — pakartojo brigo kapitonas. — Aš šito laukiau. „Kiek reikės"... gali būti suprantama gana įvairiai. Šiame laive tą klausimą sprendžiu aš. Jei jūs ėmėte avansą, teks mokėti jums... — jis greitai pasitaisė: — jei norite, kad nugabenčiau jus į Friską, jums teks sumokėti mano nustatytą kainą. Taipsu daromi visi sandėriai. Jūs man nereikalingi; aš reikalingas jums.

— O kokia jūsų kaina?

Kapitonas teberitinėjo duonos rutuliukus.

— Kai jūs prirėmėte prie sienos tą agentą Gilberto salose, jūs tiesiog pasinaudojote patogia proga. Dabar atėjo mano eilė. Laimė nusigręžė nuo jūsų. Ar jūs tada pasigailėjote ano pirklio? — staiga piktai riktelėjo jis. — Nors aš jūsų nekaltinu: biznyje ir meilėje nėra nieko negalimo! — Pridūrė jis ir vėl nusijuokė trumpu, šaižiu juoku.

— Taigi, pone?.. — niūriai paklausė Kartju.

— Nepamirškite, kad aš brigo šeimininkas! — rūsčiu balsu tarė Trentas.

— Mes tuo neabejojame, — pastebėjo Mekas.

— Sakau, kad brigas mano! — suriaumojo Trentas, tarsi stengdamasis įerzinti pats save. — Jeigu aš būčiau toks, kaip jūs, tai galėčiau palikti jus be skatiko. Bet du tūkstančiai svarų iš keturių priklauso ne jums, o aš esu garbingas žmogus. Sumokėkite jums priklausančius du tūkstančius, ir aš, nugabenęs jus į Friską, išmokėsiu kiekvienam po penkiolika svarų, o kapitonui dvidešimt penkis.

Godedalas žemai nuleido galvą, tarsi apimtas nepakeliamos gėdos.

— Jūs juokaujate! — sušuko Viksas, ir jo veidas nuraudo.

— Juokauju? — pakartojo Trentas. — Ne, tai jūs patys juokaujate. Niekas jūsų neverčia priimti mano pasiūlymo. Brigas priklauso man, bet Brukso sala — ne, ir jūs galite gyventi joje iki gilios senatvės. Man vis tiek.

— Bet juk tas jūsų prakeiktas brigas nėra vertas dviejų tūkstančių! — riktelėjo Viksas.

— Aš savo sąlygas pasakiau! — atkirto Trentas.

— Nejaugi jums užteks drąsos palikti mus šioje saloje laukti bado mirties? — sušuko Tomis.

Kapitonas Trentas nusijuokė trečią kartą.

— Bado mirties? — pakartojo jis. — Tai priklausys nuo jūsų noro. Aš galiu mielai parduoti jums tiek produktų, kiek tik panorėsite, tik, aišku, už gerą kainą.

— Atleiskite, pone, — įsiterpė Mekas, — mano padėtis skiriasi nuo mano draugų. Aš dirbau tik už kelią ir neturiu jokios dalies iš tų dviejų tūkstančių. Neturiu kišenėje nė penso, todėl norėčiau išgirsti, ką man daryti?

— Aš esu geros širdies žmogus, — atsakė Trentas. — Koks man skirtumas? Paimsiu jus drauge su visais, tik, žinoma, neišmokėsiu jums penkiolikos svarų.

Kapitono įžūlumas visiems užėmė žadą. Godedalas pakėlė galvą ir griežtai pažvelgė savo viršininkui į akis. Mekas nebeištvėrė.

— Ir jūs dar vadinate save jūrininku! — sušuko jis. — Kad jus žemė prarytų!

— Dar vienas žodis, ir aš įsakysiu jus surišti! — riktelėjo Trentas, apsidžiaugęs, kad nors vienas jam pasipriešino ir nebereikės dėtis mandagiam.

— Taip aš jau ir pasiduosiu! — atšovė Mekas. — O mes dar padėjome taisyti tą prakeiktą takelažą! Na, palauk, senas jauti, aš tuoj pamokysiu tave mandagumo!

Pastarąjį grasinimą jis ištarė visai nepakeldamas balso, ir nė vienas iš pokalbio dalyvių, jų tarpe ir Trentas, nesitikėjo, kad įvyks tai, kas įvyko. Airis staiga ištraukė ranką iš po stalo, ir joje sublizgo atlenktas peilis; Trentas pasisuko, ketindamas šokti iš užstalės, bet tą akimirką peilis švystelėjo ore ir pataikė jam tiesiai į miego arteriją. Jis griuvo ant stalo, ir kraujas tamsiai nudažė staltiesę.

Antpuolis buvo toks netikėtas ir jo pasekmės tokios baisios, kad visi tarsi suakmenėjo ir be žado spoksojo į nejudantį kapitono kūną ir tekantį kraują. Godedalas akimoju pašoko, pagriebė taburetę, ant kurios sėdėjo, ir aukštai ja užsimojo, griausmingai riaumodamas. „Turtingosios nuotakos" įgula nė neketino gintis, jie net nesitvėrė ginklų. Visi instinktyviai pasitraukė atbuli nuo įšėlusio švedo. Pirmas smūgis krito ant Meko, ir šis nuvirto su sulaužyta ranka. Antruoju smūgiu švedas sutriuškino galvą Hemstedui. Po to jis atsigręžė į likusius, mosuodamas taburete ir įsiutęs kaip sužeistas dramblys. Apakęs iš pykčio, nebesuvokdamas, ką daraąs, jis vėl puolė daužyti bejausmį Hemstedą, kol pagaliau taburetė sutrupėjo jo rankose. Šitoks beprasmiškas žiaurumas pažadino Norisą iš apstulbimo, ir jis pats nepajuto, kaip išsitraukė pistoletą. Pasigirdo spengus trenksmas, po

to šiurpus riksmas, milžinas stabtelėjo, susvirduliavo ir visu ūgiu krito ant savo aukos.

Stojo akimirkos tyla, po to denyje sudundėjo bėgančio žmogaus žingsniai, ir duryse pasirodė antrasis kapitono padėjėjas Holdorsenas. Kartju iššovė dar sykį, ir tas susmuko.

— Už ginklų! — suriko Kartju ir puolė į denį.

Viksas, Tomis ir Amalu nubildėjo paskui jį. Peršokę per išsikėtojusį Holdorseno lavoną, jie skubiai užkopė trapu aukštyn ir atsidūrė denyje, nušviestame kruvinai raudono saulėlydžio. Jėgos buvo lygios, bet „Skrajojančio debesies" įgula nė negalvojo stoti į kovą. Braunas pirmasis murktelėjo žemyn į triumą. Kinui kulka pataikė į šoną, kiti bandė gelbėtis, lipdami į stiebus.

Viksą ir Kartju apėmė aklas žudymo įniršis. Jie pastatė Tomį ir Amalu saugoti stiebų, o patys atidarė šovinių dėžę, stovėjusią denyje, ir užsitaisė pistoletus. Nelaimingieji balsiai maldavo pasigailėjimo. Bet jų likimo valanda jau išmušė, beliko taurę išgerti iki dugno. Sutemose sunku buvo įžiūrėti iš siaubo pamišusius žmones, įsikibusius į stiebus ir bures, kur jie bandė ieškoti išsigelbėjimo, bet pagaliau viskas buvo baigta. Hardį iš Londono kulka pribaigė ant stiebo, ir jo lavonas pakibo virš denio, įsipainiojęs virvėse. Volenas, antrasis jūreivis, buvo sužeistas į smakrą ir baisiai rėkė, kol antras, taiklesnis šūvis nutildė jį amžiams.

Bet tai dar buvo ne viskas, baisiausia liko prieš akis. Braunas pasislėpė prekiniame triume. Tomis staiga prapliupo isterišku verksmu ir ėmė maldauti pasigailėti to vargšo jūreivio.

— Vienas žmogus nepakenks mums, — kūkčiojo jis, — aš nebegaliu daugiau žudyti. Juk aš kalbėjausi su juo per pietus. Jis visai neblogas vyrukas. Palikime jį. Niekam neužteks drąsos nusileisti ten ir pribaigti jį, tai būtų per daug žiauru!

Nelaimingasis, be abejo, girdėjo šį maldavimą.

— Jeigu gyvą paliksime bent vieną, mūsų visų laukia kartuvės, — prabilo Viksas. — Braunui nėra kito kelio.

Viksas buvo mirtinai išbalęs ir visas drebėjo. Vos ištaręs šiuos žodžius, jis palinko prie borto, ir jį ėmė tampyti konvulsijos.

— Vėliau mums nebeužteks drąsos tai įvykdyti, — tarė Kartju. — Dabar arba niekuomet! — ir jis žengė trapo link.

— Ne, ne, ne! — beviltiškai suriko Tomis, griebdamas jį už rūbų.

Bet Kartju nubloškė jį į šalį ir nusileido laiptais žemyn. Gėda ir pasišlykštėjimas graužė jam širdį. Ant grindų dejavo kinas; aplink buvo pragariška tamsa.

— Braunai! — šūktelėjo Kartju. — Braunai, kur jūs?

Tyloje Kartju girdėjo tik savo širdies plakimą. Tada jis apgraibomis žengė į priekį ir užkliuvo už virvių ritinių.

— Braunai! — pašaukė jis dar kartą.

— Aš čia, pone, — pasigirdo virpantis balsas, ir Braunas ėmė maldauti pasigailėjimo. Kartju nervai buvo įtempti iki kraštutinumo, o čia dar tas nelaimingasis ir jo vaikiškas verkšlenimas! Kartju du kartus pakėlė pistoletą ir paspaudė gaiduką (ar bent jam taip rodėsi), bet šūvio nebuvo. Tada jis apsisuko ir kaip pamišęs išbėgo lauk.

Viksas pakėlė į jį staiga susenusį veidą su nebyliu klausimu. Kartju papurtė galvą. Tada Viksas pakilo ir kaip koks automatas, nelyginant pasmerktasis prie ešafoto, žengė į triumą. Braunas palaikė jį grįžtančiu Kartju ir išlindo iš savo slėptuvės, maldaudamas pasigailėti. Viksas iššovė porą kartų į tą pusę, ir maldavimas staiga nutrūko, pasibaigęs trumpa dejone. Pasidarė tylu, ir Viksas skubiai pakilo į denį.

Kiti trys sėdėjo prie kapitono tiltelio, ir Viksas prisidėjo prie jų, netardamas nė žodžio. Taip sėdėjo keturi jūrininkai, susiglaudę tamsoje, drebėdami tarsi vaikai. Vis labiau temo;

tylą trikdė tik bangų mūšos gaudesys ir kartais iš Tomio krūtinės ištrūkstantis kūkčiojimas.

— Dieve, o jei staiga pasirodys kitas laivas! — staiga sušuko Kartju.

Viksas krūptelėjo, pažvelgė aukštyn ir sudrebėjo, pamatęs virvėse įsipainiojusį lavoną.

— Jeigu aš pabandysiu lipti į stiebą, nukrisiu, — paprastai pasakė jis. — Nebeturiu daugiau jėgų.

Amalu pasisiūlė užlipti į grotą; jis apžvelgė horizontą ir pranešė, kad jūroje nieko nematyti.

— Vis tiek mums negalima miegoti... — prabilo Viksas.

— Miegoti!.. — kaip aidas pakartojo Kartju. Jo mintyse atgijo paveikslas iš „Makbeto".

— Negalima taip sėdėti sudėjus rankas, reikia sutvarkyti laivą, — tarė Viksas. — Aš negaliu pajudėti, kol neišgersiu stiklą džino. Džinas kapitono kajutėje, kas gali jį atnešti?

— Aš, — atsiliepė Kartju, — tik duokite degtukų.

Amalu atkišo jam dėžutę; Kartju apgraibomis nusileido į kapitono kajutę, kliūdamas už lavonų. Ten jis įžiebė degtuką ir sutiko į save įsmeigtą žvilgsnį.

— Na? — ištarė Mekas, atgavęs sąmonę po smūgio.

— Viskas baigta, nė vieno neliko gyvo, — atsakė Kartju.

— Viešpatie! — sušnibždėjo airis ir vėl neteko sąmonės.

Kartju surado džiną ir atgabeno jį į denį. Visi išgėrė po stiklinę ir ėmė valyti laivą. Atėjo naktis, mėnulis dar nebuvo patekėjęs, todėl ant stiebo pakabino žibintą, kad jis pašviestų Amalu, kuris plovė denį. Kito žibinto šviesoje Viksas, Kartju ir Hedenas rinko lavonus ir metė juos į jūrą. Holdorseno, Hemstedo, Trento ir Godedalo kūnus paslėpė bangos, po jų sekė Volenas. Viksas, pasistiprinęs keliais gurkšniais džino, su kabliu nukabino Hardžio lavoną. Pagaliau atitempė kiną; jis dar buvo gyvas ir kažką kliedėjo nesuprantama kalba. Susibėgusios bangos nutildė

jį amžinai. Susidoroję su Braunu, jie pajuto, kad paskutinės jėgos paliko juos.

Visą tą laiką jie be pertraukos gėrė neatskiestą džiną – trys atkimšti buteliai stovėjo įvairiose denio vietose. Praeidamas pro šalį, kiekvienas išgerdavo po gurkšnį. Pagaliau Tomis nugriuvo prie grotstiebio, Viksas sukniubo netoli borto kaip negyvas; Amalu dingo kažkur nepastebėtas. Kartju dar laikėsi ant kojų. Jis stovėjo prie borto su žibintu rankoje, kuris, jam svirduliuojant, ritmiškai lingavo. Jis buvo visiškai girtas; galvoje ūžė, ir dienos baisenybių prisiminimai tai sušvisdavo, tai gesdavo, kaip ir žibinto liepsna. Staiga jam dingtelėjo nauja mintis.

– Reikia baigti, – sumurmėjo jis ir klupdamas nusileido į kajutę.

Jis stabtelėjo nustebęs toje vietoje, kur pirma gulėjo Holdorseno lavonas, ir įsispoksojo į tuščias grindis. Paskui atsiminė, ir girta šypsena iškreipė jo veidą. Kapitono kajutėje jis surado paskutinę dėžę su džino buteliais, įsidėjo į ją žibintą ir žengė pro duris lauk. Jo žvilgsnis užkliudė Meką, kuris buvo vėl atsigavęs, ir gulėjo ant grindų degančiomis akimis, nuo karščio liepsnojančiu veidu. Kartju atsiminė, kad niekas jam nesuteikė pagalbos; sužeistasis buvo paliktas ant grindų ir turėjo taip praleisti naktį, jei nenumirs. Bet buvo jau per vėlu: laive nebeliko nė vieno protaujančio žmogaus. Kartju abejojo, ar jam užteks jėgų užlipti į denį. Metęs pilną gailesčio žvilgsnį į sužeistąjį, Kartju svirduliuodamas užkopė trapu į denį, nustūmė dėžę su džinu į jūrą ir pats susmuko be sąmonės.

Dvidešimt penktas skyrius

PRASTI POPIERIAI

Vos rytuose pradėjo brėkšti, Kartju pabudo ir atsisėdo. Valandėlę jis žiūrėjo į ryškėjantį krantą, stiebus ir supliuškusias bures, tarsi žmogus, pabudęs ne savo lovoje, stebisi kaip vaikas, kur jis dabar esąs. Jis galvojo, ko taip kankinasi, ko neteko, kas atsitiko, už ką priderėtų keršyti — tačiau viską buvo užmiršęs. Ir tada lyg upė, pralaužusi užtvanką, jį užplūdo visi vakardienos įvykiai: jam galva plyšo nuo kalbų ir vaizdų, kurių daugiau niekada negalės pamiršti. Jis pašoko, pastovėjo, pridėjęs ranką prie kaktos, paskui ėmė greitai žingsniuoti iš vieno galo į kitą, grąžydamas rankas ir be perstojo kartodamas „Dieve... Dieve... Dieve...", tačiau tai buvo ne Dievo šauksmas, o tik aimanos prasiveržimas.

Nežinia, kiek praėjo laiko, gal valandėlė, o gal tik akimirka, kai jis atsitokėjęs pamatė, kad kapitonas tarsi nuo karštligės aptemusiomis akimis ir sielvartu išvagota kakta atsisėdęs stebi jį nuo laivagalio.

Vienas Kainas pamatė priešais save kitą. Jų žvilgsniai susitiko, ir abu nuleido akis. Kartju pasišalino savo bendrininkui iš akių ir stovėjo, atsirėmęs į bortą.

Po valandos prašvito, ir pakilusi saulė išsklaidė debesis. Tą valandą visiškoje tyloje laivas kentėjo neapsakomą agoniją. Su šleikščiu įkyrumu Kartju ausyse skambėjo padriki Brauno maldavimai, jūrininkų šauksmai takelaže.

Jis savęs nei teisino, nei smerkė, tik kankinosi, nieko nesvarstydamas.

Skaidriame vandenyje, į kurį jis buvo įsispoksojęs, vaizdai keitėsi ir vėl kartojosi: nesutvardomo įtūžio pagautas Godedalas, raudona lyg kraujas vakarė žara,

mirštamai išsigandęs, kažką murmantis kinas, kai jie jį metė į jūrą, ir mėšlungiški traukuliai atgailaujančio kapitono veide išsipagiriojus. Laikas slinko, saulė kopė vis aukščiau, o audra Kartju širdyje nė kiek nemažėjo.

Tada po ilgos kankinamos tylos silpniausias iš šių pasmerktųjų suteikė palengvėjimo ir paguodos visiems. Vargšas Amalu, kaip ir kiti, pabudęs pajuto kūno ir sielos skausmą, tačiau šio paprasto sutvėrimo nuolankumas buvo stipresnis už jį patį, ir išsigandęs, kad taip pavėlavo, jis nuėjo tiesiai į kambuzą, užkūrė ugnį ir ėmė virti pusryčius. Indų skimbčiojimas, ugnies traškėjimas ir tiesiai į viršų kyląs dūmelis visus paveikė raminamai. Pasmerktieji vėl pajuto po kojomis žemę, jiems grįžo sveika nuovoka, jie pasijuto esantys tarp pažįstamų kasdieniškų daiktų. Kapitonas pasėmė kibirą vandens ir ėmė praustis. Tomis atsisėdo, valandėlę žiūrėjo į kapitoną ir neskubėdamas pasekė jo pavyzdžiu. Kartju, prisiminęs vakarykštį vaizdą, nuskubėjo į kajutę.

Mekas nemiegojo, jis, matyt, per visą naktį nebuvo sumerkęs akių. Virš jo galvos narvelyje skardžiai čiulbėjo kanarėlė.

— Kaip jūs laikotės? — paklausė Kartju.

— Man ranka sulaužyta, — atsakė Mekas, — bet tai nieko. Aš šičia daugiau neištversiu. Vis vien išsikapanosiu į denį.

— Geriau likite čia, — pasakė Kartju. — Viršuje neįmanomai karšta, nėra jokio vėjo. Aš išplausiu šitą, — ir jis nutilo, nesumetęs, kaip pavadinti kajutės purvą.

— Aš jums būčiau labai dėkingas, — atsakė airis.

Jis kalbėjo silpnu, maloniu balsu, kaip sergantis vaikas su motina. Jo smarkumas buvo dingęs, o kai Kartju, atsinešęs kibirą, šluotą ir kempinę, ėmė valyti mūšio lauką, Mekas čia žiūrėjo į jį, čia užsimerkęs dūsavo, tarsi tuoj būtų nualpęs.

— Jūs man už viską atleiskite, — tuoj vėl prašneko jis. — Man didžiausia gėda, kad, pats užviręs košę, nieko jums negalėjau padėti. Pone, jūs išgelbėjot man gyvybę — esat puikus šaulys.

— Dėl Dievo meilės, nekalbėkite apie tai! — suriko Kartju. — Apie tai neįmanoma kalbėti, jūs dar nežinot, kaip buvo. Čia, kajutėse, jie tik gynėsi, o ant denio — o Viešpatie! — Kartju, prispaudęs kruviną kempinę prie veido, tvardėsi, kad nepultų į isteriką.

— Raminkitės, pone Kartju, dabar jau nieko nebepadarysi, — tarė Mekas, — ir dėkokite Dievui, kad esate sveikas, o ne bejėgis šitokiu metu.

Jie abu daugiau nepratarė nė žodžio ir, kai varpo dūžis pakvietė pusryčių, kajutė jau buvo švarutėlė. Tomis per tą laiką irgi nesnaudė: jis prisitraukė prie borto velbotą ir į jį nuleido nedidelę statinaitę sūdytos mėsos, kurią buvo radęs prie kambuzo; buvo aišku, kad jo galvoje tik viena mintis — bėgti.

— Mes galim prisikrauti pilną laivą atsargų, — tarė jis. — Ko gi mes čia delsiam? Reikia tuoj pat plaukti į Havajus. Aš jau ėmiau ruoštis.

— Meko ranka sulaužyta, — pasakė Kartju. — Kaip jis ištvers tokią kelionę?

— Ranka sulaužyta? — pakartojo kapitonas. — Ir daugiau nieko? Po pusryčių aš ją sutvarstysiu. Maniau, kad jo, kaip ir kitų, nebėra gyvųjų tarpe. Tas pasiutėlis vakar kirto kaip... — prisiminus kautynes, jo balsas nutrūko, ir kalba nutilo.

Po pusryčių visi trys baltieji nuėjo į kajutę.

— Aš tau sutvarstysiu ranką, — tarė kapitonas.

— Atsiprašau, kapitone, — atsakė Mekas, — bet jums pirmiausia reikėtų išvesti laivą į jūrą. O tada bus galima pasirūpinti mano ranka.

— O kokio galo mums taip skubėti? — pasakė Viksas.

— Kai prie mūsų priplauks dar vienas laivas, pažiūrėsim, ką tada pasakysit, — atkirto Mekas.

— Ne, nieko panašaus negali būti, — tarė Kartju.

— Neapgaudinėkite savęs, — spyrėsi Mekas. — Jei lauktumėte laivo, tai ir šešerius metus nesulauktumėte, o kai nereikia, paminėsite mano žodį, tuoj pasirodys visa flotilė.

— Ir aš taip sakau! — sušuko Tomis. — Čia tai protinga šneka. Paruoškime velbotą ir plaukime.

— O ką kapitonas Viksas mano apie velbotą?

— Nieko nemanau, — tarė Viksas. — Turime puikų brigą, tai kam dar tas velbotas?

— Atleiskite! — neiškentė Tomis, — bet tai vaikiška kalba. Niekas neginčija, kad jūs turite brigą, bet kokia iš to nauda? Jūs niekur neišdrįsite su juo rodytis. Į kokį uostą jūs plauksite?

— Į kokį tik panorėsiu, brolau, — atsakė kapitonas. — Šis brigas vis vien nuskęs jūroje, ir netgi galiu pasakyti kur — maždaug keturiasdešimt mylių nuo Havajų salų pagal vėjo kryptį. Mes velbote palauksime, kol vandenyje pasiners jo stiebai, o tada nieko nebeliks iš „Skrajojančio debesies", ir mes nebūsime matę tokio laivo; „Turtingosios nuotakos" įgula krantą pasieks velbotu ir pirma pasitaikiusia proga išplauks į Sidnėjų.

— Šventi žodžiai, brangusis kapitone! — sušuko Mekas. — Prote šviesiausias, nežiūrėkite dabar mano rankos, o greičiau plaukime iš čia.

— Man tai rūpi nė kiek ne mažiau, kaip tau, Mekai, — pasakė Viksas. — Bet dabar nėra jokio vėjo, tad greičiau sutvarstykim ranką, ir baigta šneka.

Kapitonas sudėjo Meko ranką tarp šinų ir ją suveržė. Brauno kūnas, šaltas ir sustingęs, buvo atneštas iš laivo

priekio ir išmestas į vandenį, laivas paskubom apkuoptas. Šie darbai baigėsi dar prieš vidurdienį, ir buvo jau po trijų, kai suraibuliavo lagūnos vanduo, pralėkė sausas škvalas ir po to papūtė vienodas brizas.

Iki tol visa įgula nerimo savo kailyje, o kapitoną graužė didelis rūpestis, nors to ir neparodė. Jis buvo vėtytas ir mėtytas jūreivis, ir jam bet kuri škuna būtų sušokusi džigą. Kapitonas jausdavo škuną lyg raitelis savo žirgą, o ta savo ruožtu pripažindavo šeimininką ir jo klausydavo kaip šunelis; tačiau jo jūreivystės žinios buvo vienpusiškos ir ribotos. Škunoje jis buvo Rembrantas* ar bent jau Vistleris**, o ant brigo denio jis buvo tik tepliorius. Tą rytą jis nuolat apgalvodavo nusibrėžtą planą, pagal kurį turėjo išvesti brigą į atvirą jūrą, tačiau be jokio pasitikėjimo savimi. Tai buvo tik spėliojimas, ir viską galėjo lemti atsitiktinumas — gal laivas paklus jam, o gal ir ne. Jeigu jis nesuvaldys brigo, tada niekas nebepadėtų, ir didelis, visų pripažintas jo patyrimas nueitų niekais. Jei jo padėjėjai nebūtų buvę taip nuvargę ir jeigu jis nebūtų bijojęs užkrėsti juos savo nuogąstavimais, būtų pabandęs išvesti brigą buksyru. Tačiau jį sulaikė rimtos priežastys, ir daugiau nebuvo ką daryti, kaip griebtis visų atsargumo priemonių. Todėl jis pasišaukė Kartju į vaivagalį, su didele kantrybe jam paaiškino, ką reikia daryti, ir drauge apžiūrėjo visas bures ir stiebus.

— Turbūt atsiminsiu, — pasakė Kartju. — Nors viskas labai painu.

— Šlykščiausias takelažas! — suriko kapitonas, — Prikabinėta nosinaičių, o denyje daugiau nėra nė vieno jūreivio. O kad čia būtų paprasta brigantina! Dar gerai,

---

*Rembrantas (1606-1669) — garsus olandų dailininkas.
**Vistleris (1834-1903) — įžymus anglų dailininkas.

kad praėjimas nesunkus ir neteks manevruoti. Pradžioje plauksime fordevindu, o kai sala liks už mūsų pavėjinėje pusėje, tada pakeisime kryptį ir kairiuoju halsu išplauksim į atvirą jūrą. Supratot?

— Taip, supratau, — gana liūdnai atsakė Kartju, ir abu nemokšos tylėdami ilgai apžiūrinėjo sudėtingą įrenginį aukščiau savo galvų.

Artėjo laikas įgyvendinti kapitono nubrėžtą planą. Burės buvo nuleistos, ir visa įgula pasiruošė traukti inkarą. Velbotas buvo paliktas bangų valiai, bramseliai pakelti ir kontrabizanė pasukta į dešinįjį bortą.

— Kelkit inkarą, pone Kartju.

— Inkaras pakeltas, pone.

— Pastatykit kliverį!

Viskas buvo įvykdyta, o brigas nesijudino, tarsi pakerėtas. Viksas, įpratęs manevruoti škunoje su groto pagalba, visas viltis dėjo į kontrabizanę. Iš pradžių jis liepė pasukti ją priešais vėją, paskum pavėjui, bet iš to nieko neišėjo.

— Suimkit šitą velniavą gitovais, — užriaumojo jis, visas išraudęs. — Jokios naudos iš jos.

Vargšą sutrikusį kapitoną tas galutinai pribaigė. Vos kontrabizanė buvo suimta gitovais, brigas pradėjo plaukti prieš vėją. Kapitonui pasirodė, kad gamtos dėsniai nustojo galioję, o aplinkui vyksta kažkokie pantomimos triukai. Jis nebesusigaudė, kur čia priežastis, kur pasekmė ir ko tikėtis iš paprasčiausio manevro. Jis buvo labiausiai susirūpinęs, kaip savo nepritvrusiai įgula įlieti energijos. Jo veidas buvo įkaitęs lyg žibintas, tačiau įsakinėjo su aplombu; iš tiesų, dabar, kai brigas ėmė plaukti reikiama kryptimi, jam pasirodė, kad visi sunkumai jau įveikti.

Buvo pastatyti marseliai, taip pat fokas, grotas ir kriuisas; brigas tarsi atgijo ir vis didino greitį. Pamažu priešais juos atsivėrė praėjimas, ir tarp dviejų putotų bangų sumėlynavo

vandenyno platybės. Kontrabizanė vėl buvo pasukta į laivagalį, ir laivas, visas pasviręs priešais vėją, artinosi prie tos vietos, iš kur galėjo padaryti overštago posūkį ir nelaviruodamas išplaukti iš lagūnos.

Apsvaigęs nuo pasisekimo, Viksas pats stojo prie vairo. Brigas plaukė, visai pasviręs ant šono, ir kapitonas ėmė įsakinėti:

— Pasiruošt! Vairą kairėn! Grotą prieš vėją! — Ir po to buvo pasakyti lemtingi jo žodžiai: — Visi prie foko! Brasuoti rėją!

Reikia didelės patirties ir sugebėjimo, kad overštagu pasuktum laivą su tiesiu takelažu. Žmogus, įpratęs vairuoti škuną, tokiais atvejais pasiskubina. Taip ir atsitiko. Įsakymas buvo duotas per anksti, marseliai pakrypo prie stengų, ir brigas neteko greičio. Jei dabar jie būtų pasukę vairą dešinėn, dar būtų galėję sėkmingai baigti manevrą, bet Viksui nė į galvą tai neatėjo, nes škunai toks posūkis būtų buvęs pražūtingas. Užtat jis pabandė dreifuoti, bet kadangi neužteko vietos, maždaug be dvidešimt penkios „Skrajojantis debesis" tvirtai užplaukė ant seklumos.

Viksas neišmanė apie laivus su tiesiais takelažais, ir tai jis įrodė savo veiksmais, bet buvo geras jūrininkas ir apsigimęs kapitonas kebliais atvejais, kai nereikia didelio proto, o pakanka įžvalgios akies ir narsios širdies. Dar kiti nespėjo susigaudyti, kas atsitiko, o jis jau davinėjo naujus įsakymus: burės buvo sutrauktos gitovais, ir jūrininkai matavo gylį aplink brigą.

— Viskas bus gerai, — tarė jis ir liepė nuleisti valtį.

— Palaukit! — sušuko Tomis. — Ar norite mus įtikinti, kad nutrauktume brigą nuo seklumos?

— Aišku, — atsakė Viksas.

— Prie tokios kvailystės aš neprisidėsiu, — atrėžė Tomis. — Aš vos bepastoviu.

Jis nuėjo, paniuręs atsisėdo ant liuko dangčio ir dar pridūrė:

— Kaip užplaukėt ant seklumos, taip dabar ir nuplaukite.

Kartju ir Viksas žvilgtelėjo vienas į kitą.

— Argi nematote, kad mes galutinai nusivarę, — pasakė Kartju.

— Prasideda potvynis! — sušuko kapitonas. — Negi jūs norite jį pražiopsot?

— Et, niekis! Tarsi rytoj nebebūtų potvynių, — atkirto Tomis.

— Žinote, ką aš pasakysiu, — tarė Kartju, — vėjas rimsta, ir tuoj nusileis saulė. Mes per savo nutrūktgalviškumą tamsoj galim tik daugiau bėdos prisidaryti.

— Kas teisybė, tas teisybė, — tarė Viksas ir valandėlę stovėjo susimąstęs. — Tik aš vieno dalyko nesuprantu, — prašneko jis susijaudinęs, — kas jūs per žmonės? Aš čia nepasiliksiu. Prakeikta saulė jau leidžiasi, ir čia nė už kažin ką nepasiliksiu.

Visi pasižiūrėjo į jį išsigandę ir nustebę. Jie pamatė, kad šį praktinės veiklos žmogų apėmė baimė, kad susvyravo pagrindinis jų ramstis, ir jie sutriko. Staiga į jų pokalbį įsiterpė Mekas, kaip tik laukęs šitokios progos. Brigui užplaukus ant seklumos, jis nepastebėtas išlindo į denį ir dabar prašneko:

— Kapitone Viksai, tai aš jums užtraukiau šitą nelaimę. Aš labai gailiuosi ir prašau jūsų visų atleidimo. Jei kuris nors ištars: „Aš jam atleidžiu", man pasidarys daug lengviau.

Priblokštas Viksas įsistebeilijo į Meką ir, atgavęs savitvardą, pasakė:

— Mes čia visi vienodi, tai kuris išdrįs mesti akmenį į kitą? Aš, žinoma, atleidžiu, bet kas tau iš to.

Kiti irgi kalbėjo panašiai.

— Dėkoju jums, jūs esate tikri džentelmenai, — tarė Mekas. — Dar vienas dalykas mane slegia. Man rodos, mes visi esame protestantai.

Paaiškėjo, kad jie visi buvo protestantai, tačiau protestantų religijai iš to turbūt buvo maža džiaugsmo.

— Taip ir turėtų būti, — tęsė Mekas. — Kodėl mums nesukalbėjus „Tėve mūsų"? Tai nepadarys jokios žalos.

Jis šnekėjo tokiu pačiu tyliu maldaujamu lyg vaiko balsu, kaip ir rytą, visi pritarė jo pasiūlymui ir, nesakę nė žodžio, suklaupė maldai.

— Jei norite, klaupkitės, o aš pastovėsiu, — ir jis užsimerkė.

Ūžiant bangoms ir klykiant jūros paukščiams jie pasimeldė ir pakilo tarsi nusimetę naštą. Iki tol kiekvienas atskirai kankinosi nuo kaltinančių prisiminimų, o kai užsimindavo apie tai tik įsikarščiavę, tuojau nutildavo. Dabar visi drauge pripažino savo kaltę, ir atrodė, kad blogiausia jau praėjo. Ir ne vien dėl to. Malda „Atleisk mums mūsų kaltes", tokia priderama po to, kai jie dovanojo savo nelaimių kaltininkui, nuskambėjo tarsi atleidimas.

Saulei nusileidus jie ant denio išgėrė arbatos ir penkiese iš sudužusio laivo — dar kartą iš sudužusio — nuėjo miegoti.

Diena išaušo karšta ir tyki. Jie taip kietai miegojo, kad net nepailsėjo, pabudo neramūs ir atsisėdę dairėsi nematančiomis akimis. Tik Viksas, žinodamas, kad jų laukia sunki diena, buvo budresnis. Jis priėjo prie pompos, pasižiūrėjo kartą, paskui kitą, kiek yra vandens, ir valandėlę stovėjo niūrus; visiems buvo aišku, kad jis nepatenkintas. Tada nusipurtė, visai nusirengė, ir, atsistojęs ant falšborto, pasitampė, sudėjo rankas, pasiruošęs šokti į vandenį. Užuot panėręs, jis tarsi sustingo, įbedęs akis į horizontą.

— Paduokit binoklį, — pasakė jis.

Per akimirksnį visi susikorė į stiebą, vedami nuogo kapitono su binokliu. Šiaurės pusėje horizonte tiesiai į ramų dangų tarsi šauktukas kilo stulpelis dūmų.

— Kaip jums atrodo, kas ten? — paklausė jie Vikso.

— Dar sunku spręsti, — atsakė kapitonas. — Iš dūmų atrodo, kad jis plaukia tiesiai čionai.

— Koks ten galėtų būti laivas?

— Gal pašto laivas, — atsakė Viksas, — o gal kreiseris, ieškantis sudužusių laivų. Dabar ne laikas spoksoti. Vyrai, ant denio!

Jis pirmas atsidūrė ant denio, nuleido vėliavą, o tada vėl pakėlė, apvertęs ją aukštielninką.

— Dabar klausykitės, — pasakė jis, traukdamas kelnes, — ir įsidėmėkit. Jeigu ten kreiseris, tai jis veltui negaiš. Tie laivai, kurie neturi ką veikti, o tik pinigus gauna, baisiai skuba. Mums tai būtų geriausia išeitis: išplauksime su jais, o jie neturės kada apžiūrinėti arba klausinėti. Aš — kapitonas Trentas; Kartju, jūs esate Godedalas, Tomi, tu — Hardis; Mekas — Braunas; Amalu... Palaukit, juk jis neapsišauks kinu. Gerai, sakysim, kad Vingas pabėgo, o Amalu plaukė zuikiu. Aš jį paskyriau koku, tik nesutvarkiau dokumentų. Aišku? Pasakykit savo pavardes.

Išbalusi įgula rimtai pakartojo pavardes.

— O kaip vadinosi kiti du? — paklausė kapitonas. — Tas, kurį Kartju nušovė kajutėje, o antrajam išmušiau nasrus.

— Holdorsenas ir Volenas, — atsakė kažkas.

— Na, jie nuskendo, — tęsė Viksas, — nuskendo, leisdami iš brigo valtį. Vakar mes patekom į škvalą ir užplaukėm ant seklumos. — Jis pribėgo prie kompaso ir, žvilgtelėjęs į jį, kalbėjo toliau. — Škvalas užėjo iš šiaurės vakarų, buvo labai stiprus, ir Holdorsenas su Volenu išsivertė per bortą. Supratot? Įsikalkit sau į galvas.

Jis jau buvo apsivilkęs švarką ir kalbėjo su karštligišku nekantrumu ir vaidingai, tarsi įpykęs.

— Tačiau ar tai nerizikinga? — paklausė Tomis.

— Nerizikinga? — sustaugė kapitonas. — Avine, juk mums jau kilpa ant kaklo. Jeigu anas laivas plaukia į Kiniją (nors vargu), mes žuvę, vos tik išlipsim į krantą. O jei ne, vadinasi, jis plaukia iš Kinijos, ar ne taip? Jeigu bent vienas žmogus iš to laivo savo akimis yra matęs kapitoną Trentą ar bent kurį jų įgulos narį, per porą valandų mus sukaustys grandinėmis. Aišku, tai rizikinga, bet mums tai vienintelis kelias išvengti kartuvių.

Nuo tokio įtikinamo vaizdo visiems plaukai pasišiaušė.

— O ar nebūtų geriau pasilikti brige? — paklausė Kartju. — Jie padėtų mums nuplaukti nuo seklumos.

— Visą dieną aš su jumis turėsiu praplepėti! — sušuko Viksas. — Žinokit, kai šįryt patikrinau triumą, jame buvo dvi pėdos vandens, o vakar — aštuoni coliai. Dėl ko taip yra, pats nežinau, gal nieko, o gal mes prakiurdėm dugną. Tokiu atveju valtimi mums tektų nuplaukti kokį tūkstantį mylių. Jums tai patiktų?

— O gal nieko neatsitiko? Blogiausiu atveju jų dailidės padėtų mums laivą pataisyti, — ginčijosi Kartju.

— Viešpatie Dieve! — sušuko kapitonas. — Juk laivas įsmigo pirmagaliu, ir dailidė pirmiausia eis į laivo priekį. Ir negi jūs manot, kad jis nepamatys kraujo? Plepate lyg parlamento nariai, nors esate gauja žudikų, kuriems kilpa užnerta ant kaklo. Ar dar koks bukagalvis turi klausimų? Ne? ačiū Dievui bent už tai. Dabar, jūreiviai, klausykit: aš einu žemyn, o jūs liksite ant denio. Nuo valties nuimkit apdangalą ir atidarykite skrynią su pinigais. Mes esame penkiese, todėl paimkite penkias skrynutes, padalinkite pinigus į penkias lygias dalis ir supilkite juos ant dugno. Tik nežiopsokite. Pinigus pridenkite paklodėmis, burėmis

ar šiaip kokia medžiaga, kad jie nežvangėtų. Penkios skrynutės bus sunkokos, bet nieko nepadarysi. Jūs, Kartju... kad tave kur galas... jūs, pone Godedalai, eikite su manim. Mūsų laukia kiti darbai.

Jis dar kartą žvilgtelėjo į dūmų stulpelį ir nuskubėjo žemyn drauge su Kartju.

Laivo dienoraščius jie rado bendrojoje kajutėje už kanarėlės narvelio. Jų buvo du — vieną rašė Godedalas, kitą — Trentas. Viksas pažvelgė į vieną, paskui į antrą ir atkišo lūpą.

— Ar mokate nukopijuoti rašyseną?

— Ne, — atsakė Kartju.

— Lyg tyčia, ir aš nemoku, — pasakė kapitonas. — Tačiau ne tai blogiausia: Godedalo dienoraštis užpildytas iki šios dienos, matyt, jis rašė prieš vakarienę. Pats pasižiūrėkite: „Pastebėti dūmai. Kapitonas Kerkapas ir penki jūreiviai iš „Turtingosios nuotakos" įgulos..." Ak, štai kas mus išgelbės, — pridūrė jis, imdamas antrąjį dienoraštį. — Trentas jau dvi savaitės neėmė jo į rankas. Mes sunaikinsim jūsų dienoraštį, pone Godedalai, ir sutvarkysime senąjį, tai yra mano. Dėl tam tikrų priežasčių rašysiu ne aš, o jūs. Štai sėskite ir rašykite, ką jums padiktuosiu.

— O kaip paaiškinsim, kad nėra mano dienoraščio? — paklausė Kartju.

— Jūs nevedėt jokio dienoraščio. Baisus nepareigingumas. Už tai dar atsiimsime.

— Tačiau rašysena bus nebe ta, — toliau kalbėjo Kartju. — Jūs pradėjot, o kodėl liovėtės, ir ėmiau rašyti aš? Vis vien jums teks pasirašyti.

— Ak, po nelaimingo atsitikimo aš nebegalėjau rašyti, — atsakė Viksas.

— Nelaimingo atsitiktinumo? — pakartojo Kartju. — Labai neįtikėtina. Koks nelaimingas atsitikimas?

Viksas ištiesė ant stalo ranką ir peiliu persmeigė delną.

— Štai koks nelaimingas atsitikimas. Iš visokių painiavų galima išsikrapštyti, jei tik turi galvą ant pečių. — Jis ėmė rišti ranką nosinaite, vis žvilgčiodamas į Godedalo dienoraštį. — Ne kas! — tarė jis. — Mums iš šito dienoraščio jokios naudos — iš jo nieko nesuprasi. Visų pirma, kapitonas Trentas, matyt, vedė laivą kaip jam į galvą atėjo, nes jie nutolo nuo jūrų kelio maždaug tūkstantį mylių, be to, pasirodo, kad jie buvo priartėję prie šios salos šeštą ir, praplaukioję penkias dienas aplink ją, vėl prie jos prisiartino, tik išaušus vienuoliktai dienai.

— Godedalas sakė, kad jiems velniškai nesisekė, — tarė Kartju.

— Aš tik tiek galiu pasakyti, kad visa tai nepanašu į tikrovę, — atsakė Viksas.

— Ką gi, taip jau viskas buvo, — nenusileido Kartju.

— Tegul sau būna, mums nuo to ne geriau, jei tai nepanašu į teisybę, — sušuko kapitonas, parodydamas netikėtus meno kritikos sugebėjimus. — Šekit, apriškite man ranką. Kraujuoju kaip skerdiena.

Kol Kartju nosinaite rišo ranką, jo pacientas, prasižioję, apsitraukusiom akim apie kažką rimtai susimąstė. Vos tvarstis buvo užrištas, jis pašoko:

— Jau sugalvojau, — suriko jis ir pasileido į denį. — Klausykit, vyrai, — šaukė jis, — mes priplaukėm prie šios salos ne vienuoliktos, o šeštos dienos vakare, ir per štilį čia užtrukome. Kai tik baigsit krapštytis su skrynutėmis, — pridūrė jis, — ištempkite kelias statines sūdytos mėsos ir vandens. Taip viskas įtikinamiau atrodys. Tarsi mes jau ruošėme kelionei valtį.

Jis tuoj pat sugrįžo į kajutę ir padiktavo Kartju, ką rašyti į dienoraštį. Po to jis sunaikino be pėdsakų Godedalo dienoraštį ir ėmė ieškoti laivo dokumentų. Iš visų tą rytą

patirtų skausmingų valandėlių šita buvo karčiausia. Jie abu puolė ir šen, ir ten keikdamiesi, atsitrenkdami vienas į kitą, išprakaitavę ir stingdami iš siaubo. Jiems nuo denio šaukė, jog tai iš tiesų kreiseris, kad jis visai čia pat ir jau leidžia valtį, o dokumentų kaip nebuvo, taip nebuvo. Neaišku, kaip jie nepamatė geležinės dėžutės su pinigais ir dokumentais, bet jie tikrai ją pražiopsojo. Galų gale šiuos svarbius dokumentus rado Trento išeiginės eilutės kišenėje, ten jie liko nuo to karto, kai Trentas buvo išėjęs į krantą.

Viksas pirmą kartą tą rytą nusišypsojo ir pasakė:

— Vos spėjom. Duokit juos man, o kitus pats pasiimkit, kad nesumaišyčiau.

— Kokie čia dokumentai? — pasiteiravo Kartju.

— Kapitono Kerkapo ir „Turtingosios nuotakos" dokumentai, — atsakė Viksas. — Ką gali žinoti, gal dar mums jų prireiks.

— Valtis jau išplaukė į lagūną, pone, — suriko Mekas, kuris ėjo sargybą, kol kiti dirbo.

— Mums laikas lipti į denį, pone Godedalai, — pasakė Viksas.

Jiems beeinant iš kajutės, pragydo kanarėlė.

— Viešpatie! — sušnibždėjo Kartju. — Negi mes numarinsim badu šį nelaimingą paukštelį? Jis yra vargšo Godedalo.

— Pasiimkite, — atsakė kapitonas.

Jie išlipo į denį.

Netoli rifo buvo priplaukęs didžiulis modernus karo laivas, kurio sraigtas retkarčiais sukeldavo vandenyje baltas putas, o daugiairklė valtis su priekyje įtaisyta vėliava yrėsi praėjimu.

— Štai dar kas, — tarė Viksas apsižiūrėjęs. — Mekai, ar esi buvęs Kinijos uostuose? Puiku, tu galėsi šnekėti, o jūsų visų, kol buvome Honkonge, aš neišleidau į krantą,

tikėdamasis, kad pabėgsite. Bet jūs mane apstatėte ir likote brige. Taip jums bus lengviau meluoti.

Valtis jau buvo čia pat. Jaunas vairininkas buvo vienintelis karininkas ir, matyt, ne koks, nes jūrininkai irdamiesi be perstojo šnekėjo.

— Ačiū Dievui, kad jie pasiuntė tokį geltonsnapį! — sušuko Viksas. — Ei Hardi, eik į priekį. Nepakęsiu, kad kajutėje man paniotųsi po kojomis jūreiviai.

Šis priekaištas visus paveikė kaip šaltas dušas.

Valtis priplaukė prie brigo, ir jaunas karininkas užlipo į denį, kur jį pagarbiai sutiko Viksas.

— Jūs esat laivo kapitonas? — paklausė karininkas.

— Taip, pone, — pasakė Viksas. — Aš esu Trentas, o šis brigas — „Skrajojantis debesis" iš Hulio.

— Jūs, atrodo, turit nemalonumų, — tarė karininkas.

— Jei eitumėt kartu, viską pasakyčiau, — tarė Viksas.

— Jus krečia drebulys, — sušuko karininkas.

— Ir jus krėstų, jei būtumėt šitiek patyrę, — atsakė kapitonas ir pradėjo pasakoti apie sugedusį vandenį, užtrukusį štilį, škvalą ir paskendusius jūrininkus. Jis kalbėjo sklandžiai, su įkarščiu, tarsi pasmerktas mirti, maldaudamas pasigailėjimo. Man teko girdėti šią istoriją iš tų pačių lūpų San Francisko bare. Ir net tada ji man pasirodė įtartina, tačiau karininkas buvo ne iš apdairiųjų.

— Mūsų kapitonas labai skuba, tačiau man buvo nurody a kuo galint jums padėti, o prireikus iškviesti dar vieną valtį. Kuo galėčiau jums pasitarnauti?

— O mes jūsų neužgaišinsim, — atsakė Viksas smagiai. — Mes jau susiruošę, — ir skrynutės, ir chronometras, ir dokumentai sutvarkyti.

— Ar jūs norite palikti brigą? — pasiteiravo karininkas. — Man rod[illegible] būtų nesunku nuplaukti nuo seklum[illegible]ms padėtume.

— Nuplaukti nuo seklumos tai galėtume, tik kažin ar verta. Jo priekis kiauras, — atsakė Viksas.

Karininkui net ausys paraudo. Jis pats gerai žinojo, kiek menkai tenutuokia apie laivus, suprato, kad yra pagautas ir bijojo vėl prasitarti. Jam visai nė į galvą neatėjo, kad kapitonas jam akis dumia. Jei kapitonas nori mesti brigą, vadinasi, taip reikia.

— Gerai, — pasakė jis, — liepkite savo įgulai krauti daiktus į valtį.

— Pone Godedalai, tegu jūrininkai krauna daiktus į valtį!

Keturi „Turtingosios nuotakos" jūreiviai, lyg ant žarijų sėdėdami, laukė šios akimirkos. Šie trokštami žodžiai jiems apšvietė pasaulį kaip saulė vidurnaktį. Hedenas graudžiai pravirko, ir ašaros jam riedėjo, kai traukė lyną. Darbas degte degė, ir netrukus skrynios, žmonės ir ryšuliai jau buvo valtyje; ji buvo atrišta, greit nuplaukė nuo „Skrajojančio debesies" ir yrėsi prie išėjimo iš lagūnos.

Kol kas viskas klostėsi gerai. Niekas nepastebėjo, kad brigas sveikutėlis, jie sėkmingai pabėgo nuo jo, ir dabar vis platesni ir platesni vandenys skyrė juos nuo nelemtų nusikaltimo įrodymų. Kita vertus, jie kas akimirką vis artėjo prie karo laivo, kuris galėjo būti jiems kalėjimas ar budelio vežimas, gabenantis į kartuves. Jie net nežinojo, iš kur atplaukė ir kur plaukia šis kreiseris. Abejonės tarsi kalnas prispaudė jiems širdis.

Pirmasis prakalbo Viksas. Kartju rodėsi, kad girdi kažkokius tolimus balsus, nors kiekvienas žodis kaip akmuo smigo jam į širdį.

— Kuo vardu jūsų laivas? — pasiteiravo Viksas.

— „Audra", argi nežinote, — atsakė karininkas.

„Argi nežinote? Ką tai galėtų reikšti? Gal nieko, o gal jau laivai buvo anksčiau susitikę?" Viksas, sukaupęs visą drąsą, paklausė:

— O kur jis plaukia?

— Mes turėjom apžiūrėti šias nelemtas salas, — atsakė karininkas, — ir tada plauksime į San Franciską.

— Tai jūs, kaip ir mes, plaukiate iš Kinijos, — netilo Viksas.

— Iš Honkongo, — tarė kapitonas ir nusispjovė per petį.

Iš Honkongo. Vadinasi, viskas baigta. Vos jie pakils į kreiserį, juos sučiups, apžiūrės brigą, aptiks kraujo pėdsakus, galbūt nusiaubs lagūną, ir rasti lavonai įrodys jų kaltę. Kartju nesulaikomai panoro šokti nuo suolo, surikti ir nerti į vandenį. Atrodė beprasmiška toliau apsimetinėti, atidėlioti tai, kas neišvengiama, keletą valandėlių užtęsti slogią nežinią, — nuo gėdos ir mirties vis vien nepabėgsi. Tačiau ištvermingasis Viksas varė savo. Jo veidas buvo perkreiptas, balsas nepažįstamas. Atrodė, kad net paikiausias jūrininkas ir karininkas galėjo suprasti, jog čia melagio kalba. Tačiau Viksas atkakliai klausinėjo, norėdamas išbristi iš nežinios.

— Gražus miestas, tas Honkongas, ar ne? — paklausė jis.

— Aš gerai nemačiau, — atsakė karininkas. — Mes ten išbuvome tik pusantros dienos, nuėjome pasiteirauti nurodymų, ir mus tiesiog nukreipė čion. Dar man neteko matyti tokio nelemto kreiserio. — Ir jis apgailestaudamas papasakojo „Audros" nesėkmes.

Tačiau Kartju ir Viksas daugiau jo nesiklausė; jie sustingę giliai kvėpavo, o galvose be paliovos bėgo mintys: jie mąstė apie praėjusį pavojų, mėgavosi atėjusiu palengvėjimu ir karštligiškai svarstė, kokios jų galimybės pabėgti. Kelionė karo laivu jiems bus nepavojinga. Kelios rizikingos dienos San Franciske pareikalaus didelės energijos ir proto įtampos, bet po to šis baisus įvykis nueis užmarštin. Viksas vėl bus Kerkapas, Godedalas atvirs į Kartju, jie vėl taps žmonėmis, kurių niekuo negalėsi įtarti,

žmonėmis, kurie niekada negirdėjo apie „Skrajojantį debesį" ir nė regėti neregėjo Midvėjaus salų.

Su tokiomis mintimis jie priplaukė prie „Audros". Nuo borto į juos žvelgė jūrininkų galvos ir žiojėjo patrankų vamzdžiai. Jie užlipo į denį lyg sapnuodami, stiklinėmis akimis žvelgė į aukštus stiebus, baltutėles bures, aplink susispietusius jūrininkus ir aklai atsakinėjo į jų klausimus.

Tada kažkieno ranka paplekšnojo Kartju per petį.

— O, čia Norisas! Drauguži, kaip tu čia pakliuvai? Tavęs visas pasaulis ieško. Ar nežinai, kad tapai turto paveldėtoju?

Kartju atsigręžė, pamatė seną mokslo draugą Sibraitą ir griuvo be sąmonės.

Jis buvo nuneštas į Sibraito kajutę, ir gydytojas jį ten slaugė, kol atsipeikėjo. Kartju atsimerkė, atidžiai pasižiūrėjo nepažįstamam į veidą ir oriai, karštai prašneko.

— Braunas turi eiti tuo pačiu keliu. Dabar arba niekados. — Ir po valandėlės, kai atgavo sąmonę, paklausė: — Ką aš pasakiau? Kur aš? Kas jūs toks?

— Aš — „Audros" gydytojas, — atsakė šis. — Jūs esate leitenanto Sibraito kajutėje ir galite išmesti iš galvos visus rūpesčius. Jūsų vargai baigti, pone Kartju.

— Kodėl jūs mane taip vadinate? — paklausė jis. — A, prisimenu, Sibraitas pažino mane! Ak! — sudejavo jis ir nusipurtė. — Atsiųskite čia Viksą, man būtinai reikia tuojau pamatyti Viksą, — sušuko jis ir, netekdamas sąmonės, su įtūžiu griebė gydytojui už rankos.

— Gerai, — tarė gydytojas. — Susitarkime taip — jūs nurysite šiuos vaistus, o aš pakviesiu Viksą.

Jis davė vargšui Kartju migdomųjų vaistų, ir tas bematant užmigo, ir tik todėl turbūt neišėjo iš proto.

Po to gydytojas apžiūrėjo Meką. Nutaikęs progą, kol tvarstė jam ranką, gydytojas privertė jį pasakyti visas

išgelbėtos savo įgulos pavardes. Tada atėjo eilė kapitonui, o jis, be abejo, buvo jau ne tas, kokį iki šiol matėme. Staiga visai dingus pavojui, po gerų pietų ir gero stiklo grogo, jis prarado budrumą ir energiją.

— Kada jūs susižeidėte? — paklausė gydytojas, apžiūrėdamas jam žaizdą.

— Daugiau kaip prieš savaitę, — atsakė Viksas, galvodamas vien apie dienoraštį.

— Aha! — sušuko gydytojas ir pasižiūrėjo kapitonui tiesiai į akis.

— Jau nelabai prisimenu, — sumikčiojo Viksas.

Po tokio aiškaus melo gydytojo įtarimai dar padidėjo.

— Beje, kuris iš jūsų Viksas? — paklausė jis ramiai.

— Kas gi čia? — burbtelėjo Viksas, išbalęs kaip popierius.

— Aš klausiu, kuris iš jūsų Viksas, — atsakė gydytojas. — Tai visai paprastas klausimas.

Viksas, nė žodžio nesakydamas, įbedė akis į gydytoją.

— O kuris tada Braunas? — nenusileido gydytojas.

— Apie ką jūs kalbate? Ką turite galvoje? — sušuko Viksas, truktelėdamas pusiau sutvarstytą ranką, kad net kraujas ištiško gydytojui į veidą.

Tačiau tas nė nenusišluostė, o žiūrėjo į savo auką, užduodamas naują klausimą:

— Kodėl Braunas turi eiti tuo pačiu keliu?

Visas virpėdamas, Viksas atsisėdo.

— Kartju jums išplepėjo, — tarė jis.

— Ne, — atsakė gydytojas. — Bet jūs ir Kartju man pakišote mintį, kad kažką slepiate.

— Duokit man dar grogo, — tarė Viksas, — ir geriau aš pats viską papasakosiu, nes mes visai nesam tokie kalti, kaip jūs galite pamanyti.

Po kelių stikliukų stipraus grogo buvo pirmą kartą papasakota „Skrajojančio debesies" tragedija.

Tik laimingo atsitiktinumo dėka gydytojas ją išgirdo pirmasis. Jis suprato, kokioje padėtyje atsidūrė šie nelaimingieji, pasigailėjo jų ir kuo galėdamas jiems padėjo. Viksas ir Kartju (kai tik atsigavo) kartu su gydytoju sugalvojo planą, ką jie turės daryti San Franciske. Jis išdavė „Godedalui" pažymėjimą, kad tas negali vaikščioti, ir nakties tamsoje padėjo jam nusigauti į krantą. Jis pasistengė, kad Viksо žaizda negytų, paėmė visus jų pinigus jau pirmąją dieną ir pakeitė juos auksiniais. Būdamas laive įtakingas, gydytojas įkalbėjo jaunus karininkus nerašyti į dokumentus Kartju vardo, bet ir padarė dar svarbesnę paslaugą. San Franciske jis turėjo draugą milijonierių. Gydytojas jam asmeniškai pristatė Kartju, kaip jaunuolį, ką tik paveldėjusį didelį turtą ir norintį tyliai sumokėti skolas palūkininkams. Milijonierius sutiko padėti jaunuoliui, ir Belersas per varžytines už jo pinigus stengėsi nupirkti sudužusį laivą. Pabandykite atspėti, kas tas milijonierius — ogi Duglas Longherstas.

Jei „Turtingosios nuotakos" įgula būtų galėjusi dingti svetimomis pavardėmis, jai nelabai būtų rūpėję, kad bus atskleistos kokios nors nusikaltimo žymės sudužusiame laive. Vieno jų nario atpažinimas viską apvertė aukštyn kojom. Mažiausias triukšmas galėjo atkreipti dėmesį į Norisą. Kiltų klausimas, kokiu būdu, atplaukęs škuna iš Sidnėjaus, jis taip greitai atsidūrė brige, plaukiančiame iš Honkongo. Po vieno klausimo sektų kitas, ir nebūtų apeiti kiti įgulos nariai. Todėl savaime suprantama, kad jiems kilo mintis užkirsti pavojui kelią ir, Kartju šitaip pralobus, kito vardu nupirkti brigą. Jie stengėsi įgyvendinti šį sumanymą, negailėdami jėgų ir su dideliu atsargumu. Kartju svetima pavarde nusisamdė kambarį, visai atsitiktinai kreipėsi į Belersą ir pavedė jam nupirkti užplaukusį ant seklumos laivą.

– Kokia galutinė suma? – paklausė advokatas.

– Man svarbu jį nupirkti, – atsakė Kartju, – bet kokia kaina.

– „Bet kokia kaina" man nieko nesako, – tarė Belersas. – Pasakykit sumą.

– Jei jūs taip norite, tarkim, kad tai penkiasdešimt tūkstančių dolerių, – atsakė Kartju.

Per tą laiką kapitonas vaikščiojo po miestą, užėjo į pasiuntinybę, buvo kryžmiškai apklausinėtas „Loido" agentų, nusikankino, pasakodamas, kaip pametė sąskaitas, pasirašė ant dokumentų kairiąja ranka ir kiekvienam sutiktam San Franciske škiperiui pasakojo šią melagingą istoriją. Ir visą laiką jis bijojo sutikti kokį seną pažįstamą, galėjusį jį pavadinti Viksu, ar naują priešą, galėjusį paneigti, kad jis ne Trentas. Taip ir buvo, tik Viksas per savo sumanumą dar sustiprino šia proga savo padėtį. Konsulate (labiausiai tam nepalankioje vietoje) staiga kažkoks savimi pasitikintis balsas pasiteiravo kapitono Trento. Jis atsigręžė nutirpusia širdimi.

– Jūs ne kapitonas Trentas, – pasakė nepažįstamasis, traukdamasis atatupstas. – Ką tai reiškia? Girdėjau, kad jūs kapitonas Trentas, kapitonas Džeikobas Trentas, kurį aš nuo mažumės pažįstu.

– O, jūs turbūt galvojate apie mano dėdę, kuris turėjo banką Kardife. – Iš nevilties Viksas kalbėjo labai oriai.

– Aš net nežinojau, kad jis turi sūnėną, – tarė nepažįstamasis.

– Dabar pats matote, kad turi! – atsakė Viksas.

– Kaip sveikas jūsų dėdė? – paklausė anas.

– Kaip ridikas, – atsakė Viksas, ir laimė, kad tą akimirką jį pakvietė klerkas.

Daugiau nebuvo jokių staigmenų iki varžytinių ryto, kai jis buvo išgąsdintas pasikalbėjimo su Džimu. Jis susirūpinęs nuėjo į pirklių biržą težinodamas, kad čia bus

Kartju atstovas, bet nei kas jis toks, nei kokius nurodymus turi, Viksas nežinojo. Manau, kad Viksas yra labai stiprios sveikatos. Nors iš pažiūros jis buvo linkęs į apopleksiją, tačiau ji jam nepavojinga, nes per šias varžytines kelis kartus jį galėjo ištikti smūgis, ypač tada, kai senas brigas su ne kažkokios vertės kroviniu buvo parduotas visai pašaliniam žmogui už penkiasdešimt tūkstančių dolerių.

Viksas su Kartju buvo sutarę nesusitikinėti ir nieku gyvu pas jį nesilankyti, kad nebūtų atsektas ryšys tarp įgulos ir apsišaukėlio pirkėjo. Tačiau po varžytinių jam išgaravo visas atsargumas, jis čiupo vežiką ir visu greičiu lėkė į Misijos gatvę.

Tarpduryje jis susidūrė su Kartju.

— Greičiau eime iš čia, — pasakė Kartju ir, kai jau tolokai buvo nuėję, pridūrė: — Viskas baigta!

— Tai jau girdėjot apie varžytines? — paklausė Viksas.

— Varžytines! — sušuko Kartju. — Sakau, kad jau pamiršau jas.

Jis papasakojo apie pokalbį telefonu ir iš proto varantį klausimą: „Kodėl jūs norite pirkti „Skrajojantį debesį"?

Šis įvykis, sekęs įkandin baisiausiai neįtikėtinų varžytinių, būtų galėjęs sudrumsti protą Emanueliui Kantui. Atrodė, kad visas pasaulis stojo prieš juos, ir net akmenys ir vaikai gatvėse žinojo jų paslaptį. Jie tik galvojo, kaip pabėgti. „Turtingosios nuotakos" pinigus jie susikrovė į slaptas kišenes, išsiuntė savo skrynutes netikru adresu į Britų Kolumbiją ir tą pačią pavakarę išvažiavo iš San Francisko į Los Andželą.

Kitą dieną Kartju išplaukė į Angliją, o kiti trys pasuko į Meksiką.

EPILOGAS

SKIRIU VILIUI LU

Brangusis Lu!

Neseniai Manihiki turėjau laimės sutikti Dodą. Mes dvi valandas prasėdėjom nedidelėje kaip žaisliukas bažnyčioje, kurioje, europiečių pavyzdžiu, yra eilės suolų, ir, sekant, man rodos, Naująja Jeruzale, ji papuošta perlamutrine mozaika. Čiabuviai, be abejonės, gražiausi mūsų planetos gyventojai, susispietę aplink mus, šypsojosi ir plekšnojo mums per pečius. Aš klausinėjau, o Dodas man atsakinėjo.

Visų pirma paklausiau, kas įvyko po tos nakties Barbizone, kai Kartju papasakojo jam savo istoriją, ir koks buvo Belerso likimas. Pasirodo, kad Dodas pasakė naujajam savo draugui viską, ką žinojo apie šį persekiotoją, ir Kartju į visa tai pažiūrėjo kuo šalčiausiai.

— Jis vargšas, o aš turtingas, — tarė jis. — Aš galiu šypsotis iš jo pastangų. Išvažiuosiu kur nors kitur, kur jam bus per brangu mane pasiekti, ir tiek. Gal geriausiai būtų į Persiją. Tai labai įdomi šalis, važiuokim drauge.

Kitą popietę jie išvažiavo į Konstantinopolį, o iš ten — į Teheraną. Apie Belersą iš laikraščių žinoma tik tiek, kad jis šiaip ne taip sugrįžo į San Franciską ir ten mirė ligoninėje.

— Štai dar kas man įdomu, — pasakiau. — Jūs turtingas ir su milijonieriumi išvykote į Persiją. Kokiu būdu pakliuvote į Pietų jūras kaip prekybinės škunos superkargas?

Nusišypsojęs jis pasakė, kad aš dar nesu girdėjęs apie paskutinį Džimo bankrotą.

— Aš vėl likau be skatiko kišenėje, — tarė jis. — Tada Kartju pastatė šią škuną ir paskyrė mane superkargu. Jachta

jo, o prekiauju aš. Kadangi beveik visas išlaidas tesudaro jachtos įgulos išlaikymas, aš turiu nemažą pelną. O Džimas vėl klesti — jis vakaruose sėkmingai prekiauja vaisiais, javais ir žemės sklypais. Dabar jis turi neįveikiamą kompanioną — patį Neirsą. Jo gera galva, ir jis prilaikys Džimo polėkius. Pajūryje jie greta nusipirko vilas, ir aš pas juos svečiavausi, kai paskutinį kartą buvau San Franciske. Džimas yra laikraščio savininkas — man rodos, jis jau galvoja apie senatoriaus postą — ir nori, kad aš mesčiau škuną ir redaguočiau jo laikraštį. Jis turi daug pasiūlymų, kaip pakeisti valstijos konstituciją, ir Meimė karštai jam pritaria.

— O kaip einasi kitiems „Turtingosios nuotakos" jūreiviams? — paklausiau.

— Atrodo, kad jie gerokai paūžė Meksikos sostinėje, — atsakė Dodas, — o tada Hedenas su airiu išplaukė į Venesuelą ieškoti aukso, o Viksas vienas išvažiavo į Valparaisą. Čilės laivyne ir dabar tarnauja kažkoks Kerkapas; Balmakedos karo dienomis pats mačiau jo pavardę laikraščiuose. Hedenui greit įgriso aukso ieškojimas, ir jį neseniai buvau sutikęs Sidnėjuje. Jis man sakė, kad Mekas žuvo per aukso ešelono užpuolimą. Jų dabar liko trys, neskaitant Amalu. Tas grįžo į Havajų salas, šeimininkauja savo žemėje Maui saloje ir prižiūri Godedalo kanarėlę. Girdėjau, kad jis laiko sugniaužęs savo dolerius, nes jie kanakui — didžiausias turtas. O jam jų teko nemažai — juk jis gavo ne tik Hemstedo dalį; Kartju padalino savo pinigus lygiai visiems, įskaitant ir Meką.

— Tai kiek jis gavo iš viso? — neiškenčiau nepaklausęs, nes begaliniai skaičiavimai jo pasakojime blaškė mano dėmesį.

— Šimtą dvidešimt aštuonis svarus, devyniolika šilingų, vienuolika su puse penso, — atsakė Dodas nesutrikdamas, — čia neįskaitau tos sumos, kurią jis išlošė Midvėjaus saloje.

Paskui turėjome patenkinti susižavėjusių čiabuvių prašymą ir nuėjome į pastoriaus namus išgerti kokoso riešutų pieno. Mano laivas turėjo išplaukti tą patį vakarą, nes Dodas mus aplenkė ir supirko visas salos kriaukles. Nors jis mane įkalbinėjo mesti škuną ir plaukti su juo į Oklendą, kur turėjo paimti Kartju, aš ryžtingai atsisakiau.

Mat po to, kai aš su Hevensu ir Dodu ėmiau leisti pastarojo pasakojimą, visiškai nenoriu bendrauti su Kartju. Žinoma, būdamas šių dienų žmogus, manau, jog visai kilnu atskleisti asmeninį žmogaus gyvenimą, kiek nors gaunant už eilutę. Tiems, apie kuriuos bus kalbama, tai patinka, kaipgi kitaip. Tačiau kažkoks slaptas balsas man sako, kad jiems ne visas pasakojimas patiks, o vietomis jie gal net supyks. Juk Kartju daviau gero šaulio vardą, tai verčiau kelerius metus nekelsiu kojos iš Samoa.

Mes su Dodu sutarėme skirtis, su jo riešutmedžiu išdailinta valtimi nuplaukiau į škuną, ir jis man visą kelią pasakojo apie savo kelionę į Butaritarį. Ten jį buvo pasiuntęs Kartju pasižiūrėti, kaip einasi Toplesui, ir, jeigu jis reikalingas pagalbos, padėti jam. Tačiau Toplesas tiesiog klestėjo, ir, būdamas labai malonus Dodui, apmovė jį.

— Kartju bus patenkintas, — pridūrė Dodas, — nes, plaukiodami „Turtingąja nuotaka", jie kuo šlykščiausiai apiplėšė Toplesą. Dabar jų sąskaitos išlygintos.

Štai turbūt ir visos naujienos, kurias išgirdau iš savo draugo Dodo. Tikiuosi, jog nepraleidau nė vieno klausimo, į kurį jums būtų įdomu išgirsti atsakymą.

Tačiau vieną klausimą, man rodos, jūs nekantraujate man pateikti: kaip jūsų vardas nei iš šio, nei iš to pasirodė mūsų pasakojimo pabaigoje. Jei net ir nebūtumėte gimęs Arkadijoje, jūsų širdį vis vien trauktų ta šalis su antikinėmis fleitomis, narcizais ir platanais, bėgančiomis nimfomis ir grakščiu, santūriu, jaudinančiu antikiniu menu. Kodėl mes

nutarėme jums paskirti šią modernią knygą apie barbariškus papročius ir pašlijusią moralę, kur visi vaikosi pinigų ir kone kiekviename puslapyje žvanga doleriai? Juk šio pasakojimo dvasia nerami ir nenustygstanti, skaitytojas turi skubėti iš vienos vietos į kitą, iš vienos jūros į kitą, ir ši knyga yra greičiau panorama, negu romanas, o jos pabaiga aplaistyta krauju kaip epo.

Tačiau jūs domitės visokiomis meno, net vulgaraus problemomis, todėl gal jums bus įdomu sužinoti, kaip užsimezgė ir buvo kuriama knyga „Laivo sudužimas". Kartą ant „Ekvatoriaus" škunos denio, netoli Džonstono salų (jei kas nors žino, kur jos), mėnesienos naktį, kai gyventi — vienas džiaugsmas, šios knygos autoriai girdėjo keletą smagių pasakojimų apie sudužusių laivų pardavimą. Ši tema juos sudomino ir jie, paėję į šalį, apsvarstė jos galimybes.

— Kaip viskas susipainiotų, — pasakė vienas, — jei tokiame laive būtų ne ta įgula. Tik kaip ji galėtų ten patekti?

— Jau sugalvojau! — sušuko antras. — Štai kaip.

Mat, neseniai ne per toliausiai nuo tos vietos, kur mes tada plaukiojom, vienas anglų škiperis buvo iškėlęs sudužusio laivo įgulai beveik tokias pat sąlygas, kaip ir kapitonas Trentas.

Dar prieš einant miegoti siužetas jau buvo suregztas. Tik dabar visai nežinojome, kokį pavidalą jam suteiksime. Mus jau seniai viliojo ir baidė labai modernūs policiniai romanai, paslaptingi pasakojimai, prasidedą nuo kur norite, tik ne nuo pradžios, ir besibaigią bet kur, tik ne gale. Mus viliojo šio žanro galimybė suintriguoti skaitytoją ir tie sunkumai, kuriuos reikia įveikti, norint pasiekti šitokio tikslo. Tačiau mus baidė neišvengiami tokio pobūdžio knygos trūkumai: apgaulė ir stiliaus lėkštumas. Tada skaitytojas stengiasi vien atskleisti paslaptį, nemato gyvenimo tikrovės,

ji jam atrodo negyvas ir gana sudėtingas mechanizmas. Ir nors nuo tokios knygos negali atsitraukti, ji tėra tiek reikšminga, kiek šachmatų lošimas, o ne kaip meno kūrinys. Mums atrodė, kad taip yra dėl to, jog per staigiai vystomas siužetas. Jei įvykius atskleistume pamažu, papasakoję kai kurių herojų gyvenimą iki tol, ir pradėtume knygą kaip papročių romaną, gal šis trūkumas sumažėtų, ir paslaptis pasidarytų gyvenimiška. Mūsų amžiaus dvasia, jo veržlumas, rasių ir klasių maišymasis besivaikant pinigo, įnirtinga, nelabai romantiška kova už būvį, keičiant gyvenimo vietas ir profesijas, ir du smulkiai aprašyti tipai — amerikietis biznierius ir Amerikos prekybos laivyno jūrininkas — būtų šio nelabai brangaus audeklo ataudai. Štai kaip atsirado ir Dodo tėvas, ir Pinkertonas, ir Neirsas, ir savaitgalio piknikai, ir darbas Naujojo Pietų Velso geležinkelyje; tenka pripažinti, kad knyga buvo jau įpusėta, kai pamačiau Kartju draugus, per lietų dirbančius pavojingame Pietų Kliftono geležinkelio ruože ir išgirdau iš inžinieriaus apie „jaunąjį dabitą".

Kai mes, sugaišę tiek laiko, sugalvojom šitokį būdą atskleisti paslaptingam siužetui, mums toptelėjo, kad jis buvo atrastas anksčiau už mus. Juk šitokį metodą vartojo Čarlzas Dikensas, rašydamas paskutiniąsias knygas, nors jo pasiekti rezultatai per daug ryškiai skiriasi nuo mūsiškių.

Matau, kad jūs išpūtėte akis. Šitiek teorinių postringavimų dėl puspensio vertės kriminalinio romano, be to, dar neaišku, kaip bus atsakyta į jūsų klausimą.

Ką gi, kai kam iš mūsų patinka teorija. Po šitokio didelio tomo praktikos kelis puslapius galima paskirti ir jai.

Štai atsakymas. Mes nusprendėme, kad būtų parankiau, jei mūsų herojus, kurio vardu čia pasakojama, skirtųsi nuo kitų veikėjų ir tik prispaustas vargo kaltų pinigus. Štai kodėl Laudonas Dodas tapo dailės studentu, ir mūsų pasakojimas, apskriejęs visą žemės rutulį, sustojo Paryžiuje

ir apsilankė Barbizone. Štai kodėl, brangusis Lu, jums buvo paskirtas šis epilogas.

Juk niekas daugiau, išskyrus jus, nemokės įvertinti ir nesupras, kas yra tarp eilučių, nebent tik mūsų draugas. Juk jūs perprasite kiekvieną kaukę: sutartis dėl skulptūros jums primins seną istoriją, ir pasakojimas apie Rusiljono vyną jums jau bus girdėtas. Tegu nuvytę lapai Liuksemburgo sode, aidai iš Leveniu ir Rasino gatvių ir drauge praleistos dienos jums būna nueito kelio gairės. Ir jei jūsų niekas nesudomins šioje knygoje, jums vis vien bus malonu valandėlę pakvėpuoti jaunystės oru.

TURINYS

Prologas. MARKIZO SALOSE 5

Pasakojimas

Pirmas skyrius. RIMTAS KOMERCINIS PASIŪLYMAS 18

Antras skyrius. RUSILJONO VYNAS 31

Trečias skyrius. PAŽINTIS SU PONU PINKERTONU 41

Ketvirtas skyrius. AŠ PATIRIU LIKIMO UŽGAIDAS 56

Penktas skyrius. PARYŽIUJE NUO MANĘS NUSISUKA LAIMĖ 69

Šeštas skyrius. AŠ VYKSTU Į VAKARUS 84

Septintas skyrius. DIRBAME ATSIRAITOJĘ RANKOVES 100

Aštuntas skyrius. ŽMONĖS MIESTE 125

Devintas skyrius. LAIVO „SKRAJOJANTIS DEBESIS" SUDUŽIMAS 137

Dešimtas skyrius. VISA ĮGULA DINGSTA 153

Vienuoliktas skyrius. MUDU SU DŽIMU IŠSISKIRIAME 179

Dvyliktas skyrius. „NORA KLEIN" 194

Tryliktas skyrius. SALA IR SUDUŽĘS LAIVAS 210

Keturioliktas skyrius. „SKRAJOJANČIO DEBESIES" KAJUTĖ 222

Penkioliktas skyrius. „SKRAJOJANČIO DEBESIES" KROVINYS 236

Šešioliktas skyrius. AŠ VIRSTU KONTRABANDININKU, O KAPITONAS LEIDŽIASI Į KAZUISTIKĄ 251

Septynioliktas skyrius. NAUJOS ŽINIOS IŠ KARO LAIVO 265

Aštuonioliktas skyrius. KRYŽMINIAI TARDYMAI IR MIGLOTI ATSAKYMAI 279

Devynioliktas skyrius. KELIONĖ SU APGAVIKU 295

Dvidešimtas skyrius. STOLBRIDŽ LE KARTJU 318

Dvidešimt pirmas skyrius. AKIS Į AKĮ 331

Dvidešimt antras skyrius. ŽMOGUS, GYVENANTIS IŠ PAŠALPOS 340

Dvidešimt trečias skyrius. „TURTINGOS NUOTAKOS" PLAUKIOJIMAS 365

Dvidešimt ketvirtas skyrius. SUNKIOS SĄLYGOS 390

Dvidešimt penktas skyrius. PRASTI POPIERIAI 403

Epilogas. SKIRIU VILIUI LU 425

Stevenson, Robert Louis
St-181 Laivo sudužimas: romanas / Robert Louis Stevenson; iš anglų kalbos vertė A.Mardosaitė ir R.Kaniavienė. – 2-asis patais. leid. – Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2002. – 432 p.

ISBN 9955-435-30-5

Robert L. Stevenson per gana trumpą laiką sukūrė daugybę romanų, kurie vos pasirodę patraukė skaitytojų dėmesį. Rašytojas, didžiąją gyvenimo dalį kamuotas sunkios ligos, aprašė tai, ką išgyveno pats – jo knygose susigrumia stiprios asmenybės ir susikerta skirtingi idealai, žmogus drąsiai stoja prieš atšiaurią gamtą ar socialinę neteisybę, įvykus nelaimei aukojasi ir gelbsti kitus, nepaisydamas pavojų atlieka žygdarbius. Tačiau autorius kuria ne tik įdomius, patrauklius siužetus. Nuotykiai niekada nebuvo vienintelis jo kūrybos tikslas. Rašytojas vaizduoja teisingo charakterio, moralaus požiūrio ir šviesaus mąstymo žmones, jo knygų siužetas lakoniškas ir pagaulus, todėl net ir patys keisčiausi įvykiai tampa įtikinami.
„Laivo sudužimas" – viena garsiausių rašytojo knygų, įkūnijanti geriausias nuotykinio romano savybes.

UDK 820 (73)-3

Robert L. Stevenson
LAIVO SUDUŽIMAS

Redaktorius Robertas Kundrotas
Viršelio autorius Algimantas Vaitkus

2002 07 16 Užsakymas 1097
Leido „Pasviręs pasaulis"
Erfurto 48-18, LT-2043 Vilnius
el.paštas: tango@takas.lt
51-oji leidyklos knyga
Spausdino AB „Aušra"
Vytauto pr. 23, LT-3000 Kaunas

Robert L. Stevenson per gana trumpą laiką sukūrė daugybę romanų, kurie vos pasirodę patraukė skaitytojų dėmesį. Rašytojas, didžiąją gyvenimo dalį kamuotas sunkios ligos, aprašė tai, ką išgyveno pats – jo knygose susigrumia stiprios asmenybės ir susikerta skirtingi idealai, žmogus drąsiai stoja prieš atšiaurią gamtą ar socialinę neteisybę, įvykus nelaimei aukojasi ir gelbsti kitus, nepaisydamas pavojų atlieka žygdarbius. Tačiau autorius kuria ne tik įdomius, patrauklius siužetus. Nuotykiai niekada nebuvo vienintelis jo kūrybos tikslas. Rašytojas vaizduoja teisingo charakterio, moralaus požiūrio ir šviesaus mąstymo žmones, jo knygų siužetas lakoniškas ir pagaulus, todėl net ir patys keisčiausi įvykiai tampa įtikinami.

„Laivo sudužimas" – viena garsiausių rašytojo knygų, įkūnijanti geriausias nuotykinio romano savybes.

ISBN 9955-435-30-5
9 789955 435303